

Mihail Bulgakov
A Mester és Margarita

Fordította
Szöllősy Klára

TARTALOM

ELSŐ KÖNYV

ELSŐ FEJEZET
<i>Ne álljunk szóba ismeretlenekkel</i>
MÁSODIK FEJEZET
<i>Ponczius Pilátus</i>
HARMADIK FEJEZET
<i>A hetedik bizonyíték</i>
NEGYEDIK FEJEZET
<i>A hajsza</i>
ÖTÖDIK FEJEZET
<i>A Gribojedovban történt</i>
HATODIK FEJEZET
<i>Szkizofrénia, amint megjósoltatott</i>
HETEDIK FEJEZET
<i>Egy gyanús hírű lakás</i>
NYOLCADIK FEJEZET
<i>A professzor és a költő párviadala</i>
KILENCEDIK FEJEZET
<i>Korovjov tréfái</i>
TIZEDIK FEJEZET
<i>Jaltai hírek</i>
TIZENEGYEDIK FEJEZET
<i>Ivan tudata kettéhasad</i>
TIZENKETTEDIK FEJEZET
<i>A fekete mágia és leleplezése</i>
TIZENHARMADIK FEJEZET
<i>A hős megjelenik</i>
TIZENNEGYEDIK FEJEZET
<i>Hála a kakasnak!</i>
TIZENÖTÖDIK FEJEZET
<i>Nyikanor Ivanovics</i>
TIZENHATODIK FEJEZET
<i>A kivégzés</i>
TIZENHETEDIK FEJEZET
<i>Nyugtalan nap</i>
TIZENNYOLCADIK FEJEZET
<i>Peches látogatók</i>

MÁSODIK KÖNYV

TIZENKILENCEDIK FEJEZET
<i>Margarita</i>
HUSZADIK FEJEZET
<i>Az Azazello-krém</i>
HUSZONEGYEDIK FEJEZET
<i>A repülés</i>
HUSZONKETTEDIK FEJEZET
<i>Gyertyafényben</i>
HUSZONHARMADIK FEJEZET
<i>Bál a sátánnál</i>
HUSZONNEGYEDIK FEJEZET
<i>A Mester kiszabadítása</i>
HUSZONÖTÖDIK FEJEZET
<i>Hogyan próbálta a helytartó megmenteni a Keriáth-béli Júdást</i>
HUSZONHATODIK FEJEZET
<i>A temetés</i>
HUSZONHETEDIK FEJEZET
<i>Az 50-es számú lakás pusztulása</i>
HUSZONNYOLCADIK FEJEZET
<i>Korovjov és a Behemót utolsó kalandjai</i>
HUSZONKILENCEDIK FEJEZET
<i>A Mester és Margarita sorsa beteljesül</i>
HARMINCADIK FEJEZET
<i>Itt az idő!</i>
HARMINCEGYEDIK FEJEZET
<i>A Verébhegyen</i>
HARMINCKETTEDIK FEJEZET
<i>Búcsú és örök nyugalom</i>
EPILOGUS

ELSŐ KÖNYV

...Kicsoda vagy tehát?

Az erő része, mely

Örökké rosszra tör, s örökké jót művel

Goethe: Faust

(Jékely Zoltán fordítása)

ELSŐ FEJEZET

Ne álljunk szóba ismeretlenekkel

Egy meleg tavaszi estén, az alkonyat órájában, a Patriarsije Prudin két férfiú jelent meg. Az egyik negyvenéves forma, kövérkés, alacsony, kopasz fekete emberke, sötét nyári öltönyt viselt, elegáns kalapját kezében tartotta, gondosan borotvált arcát istentelen nagy méretű, fekete csontkeretes pápaszem ékesítette. Társa jóval fiatalabb s vállasabb volt nála, borzas haján tarkójáig hátratolt kockás sapka; öltözéke kockás sportingból, gyűrött fehér nadrágból, fekete szandálból állt.

Az első nem volt más, mint Mihail Alekszandrovics Berlioz, egy vaskos irodalmi folyóirat szerkesztője, és vezetőségi elnöke az egyik legnagyobb moszkvai irodalmi társaságnak, melyet rövidítve TÖMEGÍR-nek szoktak nevezni; társa pedig Ivan Nyikolajevics Ponirjov, a fiatal költő, aki Hontalan néven szokta publikálni verseit.

A zöldellő hársak árnyékába érve a két író legelsősorban a „Sör, ásványvíz” feliratú, tarkára mázolt bódéhoz sietett.

És itt mindjárt előljáróban meg kell említenünk ama szörnyűséges májusi est első furcsaságát. Sem a bódé körül, sem a Malaja Bronnaja utcával párhuzamos hosszú fasorban nem volt egy lélek sem. A késő délutáni órán, a tikkasztó hőségben, mikor már lélegzeni is alig lehetett, mikor a nap, Moszkva köveit fölhevítvén, a száraz ködben már a Szadovoje Kolco fölé hajolt, senki sem andalgott a hársak alatt, senki sem ült a padokon, a fasor kihalt volt.

- Ásványvizet kérek - mondta Berlioz.

- Ásványvíz nincs - válaszolta az eladónő a bódében, és miért, miért sem, megsértődött.

- Sör van? - tudakolta Berlioz tikkadtan.

- Estére hozzák.

- Hát mi van? - kérdezte Berlioz.

- Kajsziarackszörp, de meleg.

- Mindegy, adjon kajsziarackszörpöt!

A szörp dús, sárga habot vetett, és a levegőt fodrászműhely szaga töltötte be. A két író felhajtotta, s azon nyomban csuklani kezdett. Fizettek, majd leültek az egyik padra arccal a tónak s háttal a Bronnaja utcának.

Ekkor jelentkezett a második furcsaság, mely egyedül csak Berliozra vonatkozott. Csuklása hirtelen abbamaradt, szíve nagyot dobbant, és egy pillanatra eltűnt valahová - aztán visszajött, de tompa tű volt belefűrődve. Azonfelül pedig Berliozt merőben alaptalan, de szörnyű szorongás fogta el, olyan heves, hogy a legszívesebben nyomban elszaladt volna. Szorongva nézett körül, sehogy sem értette, mitől ijedt meg. Elsápadt, zsebkeféjével törölgette homlokát, és ezt gondolta: „Mi történt velem? Még sose éreztem effélét. Biztosan a szívem... Úgy látszik, kimerült vagyok, jó lenne mindent itt hagyni, ördög vigye... és elutazni kúrára Kiszlovodszkba...”

A rekkenő levegő ekkor összesűrűsödött a szeme előtt, és a sűrű levegőből igen-igen különös, áttetsző úriember materializálódott. Apró fején zsokecsapka, kurta-furcsa kockás zakó rajta, ugyancsak levegőből szabott... Öles termet, de valószínűtlenül sovány, válla keskeny, s arckifejezése - hadd hívjam föl erre külön a figyelmet - csúfondáros.

Berlioz élete folyása úgy alakult, hogy nem szokott hozzá a rendkívüli jelenségekhez. Még jobban elsápadt, szeme kiguvadt, lelke riadtan tiltakozott: „Nem, ez lehetetlen!”

Sajnos azonban mégis lehetséges volt: a hórihorgas idegen, akin keresztül lehetett látni, ott ringatózott előtte jobbra-balra, lába nem érte a földet.

Berliozon ekkor úgy elhatalmasodott a rémület, hogy becsukta a szemét. És amikor újra kinyitotta, mit lát: a délibáb eloszlott, a pepitazakós eltűnt, s ugyanakkor a tompa tű is kiugrott szívéből.

- Füh, az ördög! - nyögött fel a szerkesztő. - Te, Ivan, majdhogy meg nem ütött a guta a hőségű! Még hallucináltam is... - Mosolyogni próbált, de a szemében még ott bujkált a rémület, keze remegett. Lassacskán azonban megnyugodott, zsebkezdőjével legyezgette magát. - No, szóval... - mondta már eléggé vidáman, és folytatta a beszélgetést, amely a kajszibarack-szörppel szakadt félbe.

A beszélgetés, amint később kitudódott, Jézus Krisztusról folyt. A szerkesztő ugyanis folyóirata következő számába nagy vallásellenes költeményt rendelt a költőnél. Ivan Nyikolajevics a poémát meg is írta, mégpedig igen rövid idő alatt, de a szerkesztőnek, sajnos, nem tetszett. Hontalan nagyon sötét színekkel ecsetelte ugyan főhősét, vagyis Jézust, a szerkesztő szerint mégis át kellett írni az egészet. Ezért most amolyan kiselőadást tartott a költőnek Jézus Krisztusról, hogy megmagyarázza műve alapvető hibáját.

Nehéz eldönteni, hogy mi vitte tévútra Ivan Nyikolajevicsét: tehetségének láttató ereje, vagy pedig az a körülmény, hogy fogalma sem volt a kérdésről, amelyről költeményét írta, de annyi bizonyos, hogy Jézusa, hogy is mondjam, hús-vér, eleven Jézussá sikeredett, aki azonban nem volt éppen megnyerő egyéniség.

Berlioz pedig azt igyekezett bizonygatni a költőnek, hogy a probléma nem az, hogy milyen volt Jézus, jó-e, rossz-e, hanem azt kell kimutatni: Jézus mint személy sohasem élt, minden róla szóló történet kitalálás, mítosz, semmi más.

Megjegyzendő: a szerkesztő művelt, olvasott ember volt, s előadásában találóan hivatkozott az ókori történészekre, például a híres alexandriai historikusra, Filónra¹ vagy a ragyogó műveltségű Josephus Flaviusra,² akik soha egyetlen szóval sem említik Jézus létezését. Átfogó tudásának hála, Mihail Alekszandrovics többek közt még azt is közölte az ifjú költővel, hogy Tacitus híres *Annales*³-ei tizenötödik könyvében, annak is a negyvennegyedik fejezetében, a Jézus keresztre feszítéséről szóló mondat nem egyéb, mint késői betoldás, hamisítvány.

A költőnek mindez újdonság volt, figyelmesen hallgatta Mihail Alekszandrovicsot, reá függesztve csillogó zöld szemét, s csak nagy ritkán csuklott, halkan szidva a szörpöt.

¹ *Filón, Alexandriai* (i.e. 20 k.-i. sz. 45. k.) - görög nyelvű zsidó teológiai és filozófiai író.

² *Josephus Flavius* (37-100 után) - zsidó történéírő.

³ *Tacitus, Publius Cornelius* (?55-? 118) - római történéírő. Fő műve az *Annales*, melyben Róma történetét írta meg Augustus végnapjaitól Néró haláláig.

- Nincsen egyetlen keleti vallás - folytatta Berlioz -, amelyben egy szűz ne szülne istent. A keresztények nem találtak föl semmi újat, ugyanígy alkották meg Jézusukat, aki valójában sosem élt, sose létezett. Ezt kell kidomborítani a költeményben...

Berlioz magas tenorja ércesen szárnyalt a néptelen fasorban, és ahogy egyre mélyebben merészkedett a dzsungelbe, amelybe csak nagyon művelt ember hatolhat be nyaktörés kockázata nélkül, egyre több és több érdekes és hasznos adatot közölt az ifjú költővel az egyiptomi Oziriszról, Ég és Föld fiáról és istenéről, a föníciai Thammuzról, továbbá Mardukról, végül a kevésbé ismert, hatalmas Huitzilopochtli-ról, akit a mexikói aztékok hajdanában igen nagy tiszteletben részesítettek. És amikor Mihail Alekszandrovics fejtegetései során odáig jutott, hogy az aztékok tésztáblól is kicsiny Huitzilopochtli-figurákat gyúrtak - a fasorban feltűnt az első ember.

Utóbb, amikor - mi tűrés-tagadás - már késő volt, több intézmény is benyújtotta jelentésében ennek az embernek a személyleírását. E leírások összehasonlítása mindenkit meg kell hogy döbbentsen. Az első például azt állítja, hogy a jövevény alacsony növésű volt, aranyfogai voltak, és a jobb lábára sántított. A második szerint óriási termetű volt, koronái platinából voltak, és bal lábára sántított. A harmadik jelentés szűkszavúan közli, hogy a jövevénynek semmiféle különös ismertetőjele nem volt.

A magunk részéről hozzá kell fűznünk, hogy egyik személyleírás sem ér egy hajtófát sem.

Mindenekelőtt: az idegen egyik lábára sem sántított, s termetére nézve nem volt sem törpe, sem óriás, hanem egyszerűen magas. Ami a fogát illeti: baloldalt platina koronái voltak, jobboldalt arany koronái. Finom szürke öltönyt viselt, s lábán ugyanolyan színű külföldi cipőt. Szürke sapkája hetykén félrevágva, hóna alatt nád sétatálca, melynek fekete fogantyúja pudlifejet formáz. Negyven-egynéhány évesnek látszik. Szája kissé ferde. Arca simára borotvált. Haja barna. Jobb szeme fekete, a bal - hogy, hogy nem - zöld. Szemöldöke fekete, de az egyik magasabbra húzódott, mint a másik. Egy szó, mint száz: külföldi.

A pad előtt elhaladva, amelyen a szerkesztő meg a költő ültek, az idegen rájuk sandított, majd megállt, és váratlanul leült a szomszédos padra, kétlépésnyire a beszélgetőtől.

„Német” - állapította meg magában Berlioz.

„Angol - gondolta Hontalan. - Nini, hogy nincs melege abban a kesztyűben!”

Az idegen végigjártatta tekintetét a tó körül magasló házak négyszögén, és észrevehető volt, hogy mindezt először látja, és fölkelte érdeklődését. Előbb a felső emeleteket vizsgálta, melyeknek ablakaiban vakítóan tündökölt az alkonyodó s Berlioz számára mindörökre leáldozó nap, azután lejjebb tekintett, ahol az ablakok már estiesen elsötétültek; hunyorogva, leereszkedően elmosolyodott, két kezét sétatálcája fogantyújára tette, állát pedig kezére támasztotta.

Berlioz folytatta fejtegetéseit:

- Mulatságosan, satirikusan írod le például Jézusnak, isten fiának a születését, de a dolog csattanója az, hogy Jézus előtt már egy egész sereg istenfia született, mint például a fríg Attisz, a perzsa Mitrasz. Azazhogy pontosabban szólva, egyik sem született meg, egyik sem létezett, Jézus sem, és ezért neked Jézus születése vagy a háromkirályok jövetele helyett azokat a képtelen mendemondákat kellene leírnod, amelyek ezeket az eseményeket beharangozták... Mert így a költeményedből az sül ki, hogy Jézus valóban megszületett!...

Hontalan visszatartotta a lélegzetét, hogy megpróbálja elfojtani csuklását, de csak annál kínosabban, hangosabban csuklott; Berlioz pedig abban a pillanatban elhallgatott, mert az idegen felállt, és odalépett hozzájuk.

Mind a ketten meglepetten néztek fel rá.

- Bocsássák meg, kérem, hogy ismeretlenül megszólítom önöket - kezdte a jövevény idegen-szerű kiejtéssel, de korrekt szóhasználattal -, tudós beszélgetésük témája azonban annyira érdekelt, hogy...

Udvariasan lekapta sapkáját, s így a két jó barát is - mit volt mit tennie - felállt, s meghajolt.

„Nem, mégis inkább francia...” - gondolta Berlioz.

„Alighanem lengyel...” - gondolta Hontalan.

Hozzá kell tennünk, hogy a költő a legelső pillanattól fogva utálta az idegent, Berlioznak ezzel szemben tetszett, azazhogy, ha nem is tetszett, de... hogy is mondjam... fölkelte érdeklődését.

- Megengedik, hogy ide üljek? - kérdezte az idegen udvariasan, és a két jó barát önkéntelenül kissé félrehúzódott a padon, mire az idegen fürgén közéjük telepedett, és nyomban beszélni kezdett. - Ha nem tévedek, azt tetszett mondani, hogy Jézus sosem létezett? - fordult Berliozhoz, s rávillantotta zöld színű bal szemét.

- Jól hallotta, kérem - válaszolta udvariasan Berlioz. - Valóban azt mondtam.

- Milyen érdekes! - kiáltott fel az idegen.

„Mi az ördögöt akarhat ez tőlünk?” - gondolta Hontalan bosszúsan, de az idegen máris feléje fordult:

- És ön egyetért ezzel az állítással? - érdeklődött az idegen, miközben jobbra fordult, Hontalanhoz intézve szavait.

- Száz százalékig! - válaszolta a költő, mert szerette a pontos és félreérthetetlen megállapításokat.

- Bámulatos! - kiáltott fel a hivatlan társ, majd lopva körülnézett, s mély hangját lehalkítva folytatta: - Bocsássanak meg a tolakodásomért, de ha jól értettem, önök ezenfelül istenben sem hisznek? - És riadtan kikerekedő szemmel hozzátette: - Esküszöm, nem árurom el senkinek!

- Valóban nem hiszünk istenben - válaszolt Berlioz, a külföldi riadalmán mosolyogva. - De erről teljes nyíltsággal beszélhetünk.

Az idegen hátradőlt a padon, és örömeiben szinte visítva kérdezte:

- Önök ateisták?

- Igen, ateisták vagyunk - felelte Berlioz, Hontalan pedig magában dohogott: „No, ez is jól ránk akaszkodott, ez a külföldi golyó!”

- Ó, hát ez igazán elragadó! - lelkesedett a furcsa idegen, és fejét ide-oda forgatva nézett felváltva hol egyikükre, hol másikukra.

- A mi országunkban az ateizmus cseppet sem meglepő jelenség - magyarázta Berlioz diplomatikus udvariassággal. - Minálunk a lakosság többsége már réges-régen tudatosan elvetette az istenről szóló meséket.

Az idegen ekkor különös dolgot művelt: felállt, és melegen megszorította a hüledező szerkesztő kezét, e szavakkal:

- Engedje meg, hogy szívből jövő köszönetemet fejezzem ki!

- Mit köszön meg neki? - tudakolta Hontalan pislogva.

- Ezt a rendkívül fontos információt, amely engem mint külföldi turistát módfelett érdekel - válaszolta az idegen csudabogár, jelentőségteljesen fölemelve mutatóujját.

A fontos információ láthatóan mély benyomást tett rá: riadtan tekintett körül, mintha azt várná, hogy minden háznak minden ablakából egy-egy ateista néz le rá.

„Nem, mégse lehet angol!” - gondolta Berlioz, Hontalan pedig ekképpen tűnődött: „Vajon hol tanult meg ilyen jól oroszul?” És még jobban elkomorult.

- Engedjenek meg még egy kérdést - folytatta most az idegen vendég, némi izgatott töprengés után. - Mit kezdünk isten létének bizonyítékaival, melyeknek száma köztudomásúan: öt?

Berlioz elnézően, sajnálkozva mosolygott:

- Ajjaj! Egyik bizonyíték sem ér semmit, az emberiség ezeket réges-rég a lomtárba tette. Elvégre önnek is el kell ismernie, hogy a józan ész határain belül isten létét semmivel sem lehet bizonyítani.

- Bravó! - kiáltott fel az idegen. - Bravó! Ön teljes egészében megismétli a nyughatatlan vén Immanuel véleményét erről a kérdéstről. De most jön a legnagyobb kuriózum: az öreg előbb megdöntötte mind az öt bizonyítékot, és aztán, mintegy magamagából csúfot üzve, ő maga felállított egy hatodikat.

- Kant⁴ bizonyítéka sem meggyőző - válaszolta finom mosollyal a művelt szerkesztő. - Nemhiába mondta Schiller, hogy Kant okoskodása erről a kérdéstről csak rabszolgákat elégíthet ki, Strauss⁵ pedig egyenesen kinevette ezt a hatodik bizonyítékot.

Így beszélt Berlioz, s közben így tűnődött magában: „Mégis, ki lehet ez az illető? És miért beszél olyan jól oroszul?”

- Legjobb volna, ha azt a Kantot vagy két-három esztendőre diliházba csuknák ezért az elmefuttatásáért! - rikkantotta váratlanul Ivan Nyikolajevics.

- De Ivan! - korholta Berlioz zavartan, halkán.

Az idegent azonban nem botránkoztatotta meg a javaslat, hogy Kantot elmeegógyintézetbe kéne csukni, sőt ellenkezőleg, elragadtatottan helyeselt.

- Úgy van, úgy van! - kiáltotta, és Berlioz felé fordított zöld bal szeme lelkesen csillant fel. - Ott volna a helye! Mondtam is neki akkor a villásreggelinél: „Már engedje meg, professzor uram, de valami nagyon zavarosat tetszett kifundálni. Okosnak lehet, hogy okos, de roppantul érthetetlen. Ezért még ki fogják csúfolni.”

Berlioz kimeresztette a szemét: „Villásreggelinél? Kantnak?... Mit zagyvál ez összevissza?” - hüledezett.

⁴ *Kant, Immanuel* (1724-1804) - német filozófus és esztéta.

⁵ *Strauss, David Friedrich* (1808-1874) - német filozófus és valláskritikus.

- Diliházba azonban nem lehet őt csukatni - folytatta a külhoni férfiú a költőhöz fordulva, s Berlioz hüledezésével mit sem törődve -, azon egyszerű oknál fogva, hogy már több mint száz esztendeje elköltözött egy igen távoli vidékre, és onnét semmi módon nem lehet őt előszedni.

- Elég baj! - jegyezte meg a kötekedő költő.

- Bizony, én is sajnálom! - felelte az idegen szikrázó szemmel, majd így folytatta: - Engem azonban a következő kérdés foglalkoztat: ha isten nincs, akkor vajon ki irányítja az ember életét, és általában a földi eseményeket?

- Maga az ember irányítja - sietett a válasszal Hontalan; kissé ingerült volt a hangja, mert nem egészen értette a kérdést.

- Bocsánat - mondta az ismeretlen szelíden. - Ahhoz, hogy valaki irányítson, szükséges, hogy pontos tervekkel rendelkezék valamelyes nem túlságosan rövid időszakra. Engedje meg mármost, hogy megkérdezzem: hogyan irányíthatja az ember a földi dolgokat, ha még nevetségesen rövid időre, nos mondjuk, egy ezredévre sem készíthet tervet... de ez még semmi: hiszen a saját holnapjáért sem kezeskedhet! Képzelve el például - az ismeretlen Berliozhoz fordult -, hogy ön, mondjuk, elkezd irányítani a dolgokat, dirigálja embertársai életét meg a sajátját, egyre jobban rájön az ízére, amint mondani szokás, és akkor egyszer csak... hm-hm... tüdőszarkómája támad - itt az idegen bensőségesen elmosolyodott, mintha a szarkóma említése különös elégtétellel töltené el -, igen, tüdőszarkómája - ismételte a hangzatos szót, kandúr módra hunyorogva -, és ezzel befellegzett az irányításának! Senkinek a sorsa nem érdeklí többé, csakis a sajátja. Családja hazudozni kezd. Ön rosszat sejtve egyik tudós orvostól a másikhoz szalad, majd kuruzslókat keres fel, a végén tán jósnőket is. Mind a három egyformán céltalan, amint ön is tudja. Hamarosan elérkezik a tragikus vég: az, aki nemrég még azt hitte, hogy irányít, mozdulatlan fekszik egy falában, s a hátramaradók, belátván, hogy hasznát többé nem vehetik, elégetik a kemencében. De van még ennél is rosszabb: az ember például Kiszlovodszkba készül - az idegen ismét Berliozra sandított -, ez aztán igazán kicsiségnek látszik, de még ezt sem tudja megvalósítani, mert hogy, hogy nem, egyszer csak elbotlik, és a villamos alá esik! Azt állítja, hogy ezt is ő maga rendelte így? Nem helyesebb-e vajon azt hinni, hogy valaki más rendelkezett? - És az ismeretlen furcsán, kajánul felnevetett.

Berlioz figyelmesen hallgatta a kellemetlen előadást a szarkómáról meg a villamosról, és homályos aggodalom kezdte gyötörni. „Ez nem külföldi... nem idegen - gondolta magában. - Rendkívül furcsa alak... de vajon mi fán terem?”

- Úgy látom, szeretne rágyújtani! - fordult az ismeretlen most váratlanul Hontalanhoz. - Milyen cigarettát akar?

- Mért, olyan sokféle van magánál? - kérdezte a költő barátságatlanul, mert valóban elfogyott a cigarettája.

- Milyent óhajt? - ismételte az idegen.

- Hát, Márkát - vetette oda Hontalan.

Az ismeretlen fürgén elővette zsebéből cigarettatárcáját, és odakínálta a költőnek:

- Parancsoljon, Márka...

A költőt meg a szerkesztőt nem is az körülmény döbentette meg a legjobban, hogy a tárcában történetesen épp a kívánt cigaretta volt található, hanem maga a cigarettatárca. Óriási méretű, színarany tárca volt, s tetején - mikor gazdája kinyitotta - briliánsokból kirakott háromszög villant kék-fehér tűzzel.

A két irodalmár ekkor kétfélet gondolt: „Mégis külföldi!” - vélekedett Berlioz, Hontalan pedig ilyesformán hüledezett: „Ejha, mi az ördög!...”

A költő és a tárcatulajdonos rágyújtottak, a nem dohányos Berlioz visszautasította, ekképpen morfondírozott magában:

„Majd olyasformán válaszolok neki, hogy: igen, az ember halandó, ezt senki sem tagadja. Mindazonáltal...”

De még végig gondolni sem ért rá, amikor az idegen megszólalt:

- Valóban, az ember halandó, de nem ez a legnagyobb baj. A baj az, hogy néha hirtelen-váratlan halandó, ez a bökkenő. Általában senki sem mondhatja meg, hogy mit csinál ma este.

„Valahogy igen furán csüri-csavarja a dolgot” - gondolta Berlioz, és így válaszolt:

- No, ez azért mégiscsak túlzás. A mai estét azért több-kevesebb pontossággal meg tudom mondani előre. Kivéve persze, ha a Bronnáján a fejemre esik egy téglá...

- A téglának ehhez semmi köze - vágott szavába nyomatékosan az ismeretlen. - A téglá magától sose esik senkinek a fejére. Önt pedig semmiképpen sem fenyegeti, azt eliheti nekem. Ön másféle halállal fog meghalni.

- Talán bizony még azt is tudja, hogy milyennel? - tudakolta Berlioz nagyon is természetes iróniával, egyre jobban belemelegedve a különös társalgásba. - Megmondaná?

- Szívesen - válaszolta az ismeretlen. Fürkésző pillantással végigmérte Berliozt, mintha öltönyt készülné varrni neki, aztán efféléket mormolt: „Egy, kettő... Mercurius a második házban... a hold eltűnt... hat, szerencsétlenség, este... hét...” - végül fennhangon, örvendezve kijelentette: - Levágják a fejét!

Hontalan mérgesen, hüledezve meredt az ismeretlenre, Berlioz pedig fancsali mosollyal kérdezte:

- Úgy, és ki vágja le a fejemet? Ellenségek? Intervenciók?

- Nem, egy fiatal orosz nő. Komszomol-tag.

- Hm... - hördült fel Berlioz, akit mértéken felül bosszantott az ismeretlen idétlen tréfája. - Már bocsásson meg, de ez azért nem nagyon valószínű.

- Én is kérem, bocsásson meg nekem - válaszolta az ismeretlen -, de ez a szintiszta igazság. Már az imént is szerettem volna megkérdezni, mit szándékozik csinálni ma este, amennyiben nem titok?

- Semmiféle titok nincs benne. Most hazamegyek a Szadovájára, este tízkor pedig ülést tartunk a TÖMEGÍR-ben, és én fogok elnökölni.

- Ez, sajnos, lehetetlen - jelentette ki az idegen határozottan.

- És miért, ha szabad kérdezniem?

- Azért - felelte az idegen, és hunyorogva nézett fel az égre, ahol fekete madarak keringtek nesztelenül, az esti hűvösség előérzetében -, azért, mert Annuska már megvette a napraforgó-olajat, sőt nemcsak megvette, hanem ki is öntötte. Az ülést ezek szerint nem fogják megtartani.

A hársak alatt síri csend támadt, ami nem is csoda.

- Már engedje meg... - kezdte Berlioz hosszú hallgatás után, és értetlenül meredt az idegenre, aki ennyi badarságot hord össze -, hogy kerül ide a napraforgóolaj... és miféle Annuskáról van szó?

- Majd én megmondom, hogy kerül ide a napraforgóolaj - szólt közbe Hontalan, aki nyilván eltökélte, hogy hadat üzen a tolakodó idegennek. - Nem fordult elő önnel életében, polgártárs, hogy elmeagyógyintézetbe csukták?

- De Ivan! - korholta barátját Mihail Alekszandrovics.

Az idegen azonban egyáltalán nem sértődött meg, vígan kurjantotta:

- Dehogynem! Nem is egyszer! - mondta nevetve, de a szemét, amely nem nevetett, ezenközben egy pillanatra sem vette le a költőről. - Hol nem jártam én már életemben! Csak azt sajnálom, hogy nem értem rá megtudakolni a professzortól, mi az a szkizofrénia. Ezt már önnek személyesen kell tőle megkérdeznie, Ivan Nyikolajevics!

- Honnét tudja a nevemet?

- Már engedje meg, Ivan Nyikolajevics, ki ne ismerné magát? - Azzal az idegen előhúzta zsebéből a *Lityeraturnaĵa Gazeta*⁶ előző napi számát, s Ivan Nyikolajevics az első lapon megpillantotta saját fényképét, alatta pedig a verseit. Hírnév és népszerűség e tegnap még olyannyira örvendős bizonyítéka azonban most egy cseppet sem tette boldoggá.

- Bocsánat, nem tudna várni egy pillanatig? - kérdezte elboruló arccal. - Szeretnék valamit mondani a barátomnak.

- Hogyne, tessék csak! - mondta előzékenyen az ismeretlen. - Olyan kellemes itt a hársfák alatt, és igazán nem sietek sehová.

A költő ezalatt félrehúzta Berliozt:

- Ide hallgass, Misa! - suttogta. - Ez az alak nem turista, hanem kém. Orosz emigráns, aki idemerészkedett. Szólítsd fel, hogy igazolja magát, másképp meglóg...

- Azt hiszed? - kérdezte Berlioz idegesen, s magában hozzátette: „Ivannak alighanem igaza van...”

- Higgyél nekem - suttogta tovább a költő. - Hülyének tettei magát, hogy kifaggasson. Hallod, milyen jól beszél oroszul! - Közben az idegen felé sandított, attól félt, hogy megszökik.

- Gyere, tartóztassuk fel, nehogy meglógjon...

És kézen fogva odarángatta Berliozt a padhoz.

Az idegen időközben felállt a lócáról, sötétszürke kötésű könyvecskét, erős papírból készült borítékot és névjegyet tartott a kezében.

- Bocsássonak meg, hogy a vita hevében elfelejtettem bemutatkozni. Tessék, itt a névjegyem, az útlevelem és a meghívólevelem, hogy jöjjenek Moszkvába konzultánsnak - mondta nyomatékosan, és farkasszemet nézett a két irodalmárral.

Barátaink zavarba estek. „Az ördögbe is, mindent hallott...” - gondolta Berlioz, és udvarias kézmozdulattal jelezte, hogy nem kíváncsi a bemutatott dokumentumokra. Mialatt az idegen odakínálta őket a szerkesztőnek, a költőnek sikerült meglátnia a névjegyen az idegenszerű betűkkel nyomott „professzor” szót, és családnevének kezdőbetűjét: „W...”

⁶ *Lityeraturnaĵa Gazeta* - irodalmi újság.

- Örvendek a szerencsének - mormolta ezalatt a szerkesztő zavartan, és az idegen zsebre vágta iratait.

A kapcsolat ilyesformán legalizálódott, s mind a hárman visszaültek a padra.

- Önt tehát konzultánsi minőségben hívták meg hozzánk, professzor? - tudakolta Berlioz.

- Igen.

- Ön német? - kérdezte Hontalan.

- Márminthogy én? - A professzor gondolkodóba esett. - Igen, talán német vagyok...

- De kitűnően beszél oroszul - jegyezte meg Hontalan.

- Ó, általában poliglott vagyok, számos nyelven beszélek.

- És mi a szakmája? - kérdezte Berlioz.

- A fekete mágia szakembere vagyok.

„Nesze neked!” - kattant valami Mihail Alekszandrovics fejében.

- És... és ebben a minőségben hívták meg ide hozzánk? - hebegte.

- Igen, ebben a minőségben - erősítette meg a professzor, és magyarázóan hozzátette: - A moszkvai Állami Könyvtárban ugyanis eredeti kéziratokra bukkantak Aurillaci Herberttől,⁷ a tizedik századbeli fekete mágustól. Ezeket kell megfejtenem, mivel én vagyok ennek az egyetlen specialistája a világon.

- Á, ön tehát történész? - kérdezte Berlioz tiszteletteljesen, óriási megkönnyebbüléssel.

- Historikus is vagyok - bólintott a tudós, és aztán, látszólag minden összefüggés nélkül, hozzátette: - Ma este érdekes história színhelye lesz a Patriarsije Prudi...

Majd a két irodalmár óriási megdöbbenésére, a professzor intett, hogy hajoljanak közelebb hozzá, és a fülükbe súgta:

- Vegyék tudomásul, hogy Jézus Krisztus igenis létezett.

Berlioz kényszeredetten elmosolyodott:

- Nézze, professzor úr, mi tiszteljük az ön hatalmas tudását, de ebben a kérdésben más az álláspontunk.

- Nem kell ide semmiféle álláspont - mondta a különös professzor. - Jézus létezett, és punctum.

- Valamiféle bizonyítékra azért szükség volna... - kezdte Berlioz.

- Nem kell ide semmiféle bizonyíték - vágta el a professzor, és halkán folytatta, miközben idegenszerű kiejtése furcsa módon eltűnt: - Mi sem egyszerűbb: a tavaszi Niszán hónap tizennegyedik napja...

⁷ *Aurillaci Herbert* (938-1003) - korának művelt embere. Filozófiával, matematikával és irodalommal foglalkozott. II. Szilveszter néven 999-től 1003-ig római pápa. Természettudományi ismeretei folytán különféle felfedezéseket tett, miért is tudatlan kortársai az ördög cimborájának, fekete mágusnak tartották.

MÁSODIK FEJEZET

Poncius Pilátus

A tavaszi Niszán⁸ hónap tizennegyedik napján, kora reggel Judea prokurátora, Poncius Pilátus⁹, vérvörös bélésű fehér köpenyben, katonás léptekkel megjelent a fedett oszlopcsarnokban, amely Nagy Heródes¹⁰ palotájának két szárnya közt húzódott.

A prokurátor mindennél jobban utálta a rózsaoaj szagát; a megvirradó nap nem sok jót ígért, mert ez az illat hajnal óta üldözte. Úgy rémlett, még a kert pálmái és ciprusai is rózsaoajszagot árasztanak, s az őrség bőr lószerszám- meg verejtékszagaiba is ez az átkozott rózsaillet vegyül. Az udvar mélyéről, a hátsó épületekből, ahol a prokurátort Jerusalemba kísérő katonaság, a 12-es Villám-légió¹¹ első cohorsa¹² volt bekvártélyozva, gyenge füstfelhő terjengett a kert felső részén át az oszlopcsarnokig, és a kesernyész füstbe - mely arról tanúskodott, hogy a hat centuria¹³ szakácsai már hozzáálltak az ebédfőzéshez - ugyanaz a zsíros rózsaillet keveredett.

„Istenek, istenek, miért büntettek engem?... Igen, semmi kétség, ez megint az a leküzdhetetlen, szörnyű betegség... a migrén, a *hemicrania*, a féloldalas főfájás... nincs ellene orvos, nincs tőle menekvés... a legjobb, ha meg sem mozdítom a fejem...”

A szökőkút mellé, a mozaikpadlóra már odakészítették a karosszéket: a prokurátor nem nézett senkire, leült, és oldalvást kinyújtotta a kezét. Titkára tisztelettudóan egy pergamenlapot helyezett beléje. A prokurátor arca fájdalmasan eltorzult, átfutotta azt, ami a pergamenlapra írva volt, majd visszaadta titkárának, és megszólalt - még a beszéd is nehezebbé esett:

- A vádlott Galileába való? Továbbították az ügyet a tetrarchához?¹⁴

- Igenis, prokurátor - válaszolta a titkár.

- És hogy döntött?

- Nem volt hajlandó dönten az ügyben, és a Szinhedrion¹⁵ halálos ítéletét önnek küldte le megerősítés végett.

⁸ *Niszán* - hónapnév a zsidó kalendáriumban, a Gergely-naptár szerint március-áprilisnak felel meg.

⁹ *Poncius Pilátus* - Judea római provincia prokurátora (helytartója). (i. sz. 26-36). Az evangéliumok Jézus perével kapcsolatban említik, mint aki nem találván semmi vétket Jézusban, szabadon akarta bocsátani őt, végül azonban - engedve a zsidó vallási vezetők követelésének - kereszthalálra ítélte Jézust.

¹⁰ *Nagy Heródes* - i. e. 37-ig uralkodott Palesztinában. Kegyetlen, zsarnoki uralmat gyakorolt. Az ő nevéhez kapcsolódik a betlehemi gyermekgyilkosság is.

¹¹ *Légió* - a legnagyobb katonai csapategység a régi rómaiaknál.

¹² *Cohors* - az ókori római hadsereg kisebb egysége: a légió tizedrésze.

¹³ *Centuria* - a századnak megfelelő kisebb katonai egység az ókori római hadseregben, melynek élén a centurio (százados) állt.

¹⁴ *Tetrarcha* - a Római Birodalomtól függő terület egy részének uralkodója.

¹⁵ *Szinhedrion* (szanhedrin) - az ókori Jerusálemben a zsidók legfőbb törvényszékének tanácsa, melynek élén a mindenkorai főpap állt.

A prokurátor arca megrándult.

- Vezessék elém a vádlottat - szólt halkán.

És két legionárius a kert mélyéből abban a nyomban felvezetett az oszlopcsarnokba egy huszonhét éves forma férfit, és odaállította a prokurátor karosszéke elé. Ócska, szakadozott, világoskék chiton¹⁶ viselt a fiatal férfi. Feje be volt kötve, a fehér kötést bőrszík fogta a homloka körül, s keze össze volt kötözve a hátán. Bal szeme alatt nagy kék folt sötétlett, szája sarkában seb, melyre rászáradt az alvadt vér. Riadt kíváncsisággal tekintett a prokurátorra.

Emez egy ideig hallgatott, majd arameus nyelven megkérdezte:

- Te uszítottad a népet, hogy lerombolja a jerusalaimi szentélyt?

Miközben ezt kérdezte, úgy ült, mint a kőszobor, csak az ajka mozgott. Azért ült úgy, mint a kőszobor, mert félt megmozdítani pokoli fájdalommal lüktető fejét.

A megkötözött kezű fiatal férfi kissé előrehajolt, megszólalt:

- Hidd el, jó ember...

De a prokurátor, éppoly mozdulatlanul és éppoly halkán, de nyomban a szavába vágott:

- Engem szólítasz jó embernek? Tévedsz. Jerusalaimban mindenki azt terjeszti rólam, hogy vérszomjas fenevad vagyok... és ez igaz. - Majd éppoly monoton hangon hozzátette: - Hívják ide Patkányölő centuriót...

Úgy rémlett, az oszlopcsarnok elsötétült, midőn Marcus, az első század centuriója, aki a Patkányölő gúnynevet viselte, megjelent a prokurátor előtt. Egy fejjel volt magasabb a légió legmagasabb katonájánál, és olyan széles volt a válla, hogy eltakarta a még alacsonyan járó napot.

A prokurátor latin nyelven szólt hozzá:

- Ez a vádlott engem „jó ember”-nek szólít. Vigyétek ki egy percre, és magyarázzátok meg neki, hogyan kell velem beszélni. De kárt ne tegyetek benne.

A mozdulatlan prokurátor kivételével mindenki tekintete Patkányölő Marcust kísérte, amint intett a fogolynak, jelezvén, hogy kövesse.

Patkányölőt általában mindenütt mindenki szemmel tartotta, ahol csak megjelent, az óriás termete miatt, és aki először látta, annak is feltűnt, hogy a centurio arca el van éktelenítve: orrát szétlapította egy germán buzogány.

Marcus nehéz csizmája súlyosan dobogott a mozaikpadlón, a fogoly nesztelen léptekkel követte; néma csend terült az oszlopcsarnokra, hallatszott, amint a kertben gerlék turbékolnak, és a szökőkút vize dallamos, bonyolult melódiáját csobogja.

A prokurátor szeretett volna felállni, halántékát a vízszög alá tartani, és úgy maradni sokáig, mozdulatlanul. De tudta, hogy ez sem használna.

A megkötözött embert kivezették az oszlopcsarnokból a kertbe. A Patkányölő az egyik bronzszobor tövében rostokoló legionárius kezéből kivette a korbácsot, kissé meglendítette, és a fogoly vállára csapott. Mozdulata hanyag és könnyed volt, de a fogoly azon nyomban összeesett, mintha levágták volna a lábát; lélegzete elakadt, arcából kiszaladt a vér, szeme elborult.

¹⁶ *Chiton* - az ókori görögök jellegzetes öltözéke: ingszerű, gazdagon ráncolt, kb. térdig érő vászon- vagy gyapjúruha.

Marcus bal kezével könnyedén felkapta a földön fekvő embert, mint az üres zsákot, talpra állította, és dűnyögve, hibás arameus kiejtéssel odavetette:

- Római prokurátort nevezni hégemónnak.¹⁷ Más szót nem szabad mondani. Vigyázzban állni. Érted, vagy megüsselek?

A fogoly megtántorodott, de erőt vett magán, a szín lassan visszatért arcába, nagyot lélegzett, és fátyolos hangon megszólalt:

- Értlek. Ne üss meg.

Csakhamar ismét a prokurátor előtt állt.

Bágyadt, beteg hang ütötte meg a fülét:

- A nevet.

- Az enyémet? - kérdezte készségesen a fogoly, egész valójával kifejezvéen igyekezetét, hogy értelmesen válaszoljon, s ne gerjessze többé haragra a prokurátort.

- A magamét tudom - mondta a prokurátor halkán. - Ne tettesd magad butábbnak, mint amilyen vagy. Természetesen a te nevedet kérdem.

- Jesua - sietett válaszolni a rab.

- Gúnyneved van?

- Ha-Nocri.¹⁸

- Hol születted?

- Gamalában. - És a rab fejével mutatta, hogy ott valahol, jobbra tőle, északra van egy Gamala nevű város.

- Vérség szerint hová tartozol?

- Magam sem tudom pontosan - válaszolta a rab megélenkülve. - Szüleimre nem emlékszem. Azt mondták, atyám szíriai volt...

- Állandó lakhelyed?

- Állandó lakhelyem nincs - felelte a rab röstelkedve. - Városról városra járok.

- Ezt rövidebben is ki lehet fejezni: egyszóval, csavargó vagy - állapította meg a prokurátor, majd megkérdezte:

- Vannak hozzátartozóid?

- Nincs senkim. Egyedül vagyok a világon.

- Tudsz írni-olvasni?

- Tudok.

- Beszél-s-e más nyelven az arameuson kívül?

- Beszélek görögül.

¹⁷ Hégemón - uralkodó.

¹⁸ Ha-Nocri - Kettős értelmű név: a. m. „A Názáreti” és „Az őrző”

A prokurátor duzzadt szemhéja kissé fölemelkedett, szenvedéstől hályogos fél szeme a rabra tekintett. A másik zárva maradt. Azután görögül szólalt meg a helytartó:

- Tehát le akartad rombolni a templomot, és erre tüzelted a népet?

A rab ismét megélenkült, szeme már nem árulkodott félelemről; görögül válaszolt:

- Soha életemben, jó emb... - itt szemében ismét felvillant a rémület, amiért kis híján elszólta magát - soha, hégemón, nem akartam lerombolni a templomot, és senkit sem uszítottam erre az értelmetlen cselekedetre.

A titkár, aki alacsony asztalka fölé görnyedve jegyezte a fogoly vallomását, meglepetten tekintett fel e szavakra, de nyomban ismét pergamenje fölé hajolt.

- Ünnepre sokféle fajta ember csődül ebbe a városba. Van köztük mágus, asztrológus, jövőmondó, gyilkos... hazudozó is akad - mormolta egykedvűen a prokurátor. - Te például a hazudozókhöz tartozol. Itt világosan meg van írva: a templom lerombolására uszította a népet. Így vallottak a tanúk.

- Azok a jó emberek... - kezdte a rab, és sietve hozzátette: - ...hégemón... - majd így folytatta: - ...nem tanultak semmit, és mindent összezavartak, amit mondtam. Attól tartok, ez a zűrzavar még hosszú ideig el fog tartani. És mindennek az az oka, hogy ez az ember nem jegyzi fel híven a szavaimat.

Csend lett. Most már két szenvedő szem tekintett a rabra súlyos szemhéja alól.

- Utoljára mondom, ne játszd az örültet, te lator - szólt Pilátus lágyan, monoton hangon. - Nem sok az, amit rólad följegyeztek, de ahhoz éppen elég, hogy felkössenek.

- Nem, nem, hégemón - tiltakozott a rab, és minden idegszála megfeszült abbeli igyekezetében, hogy meggyőzze a helytartót. - Állandóan a nyomomban van azzal a kecskebőr pergamenel, és szüntelenül ír, jegyez. De én egyszer belenéztem a följegyzéseibe, és megrémültem. Egy árva szót sem mondtam mindabból, ami ott fel van írva. Kérve kértem: „Légy szíves, égesd el a pergamenedet!” De kitépte a kezemből, és elszaladt vele.

- Kiről beszélsz? - kérdezte Pilátus kelleetlenül, és megérintette halántékát kezével.

- Lévi Mátéről¹⁹ - magyarázta a rab készségesen. - Vámszedő volt, a Béthfagéba vezető úton találkoztam vele először a fűgéskert sarkánál, és szóba elegyedtünk. Eleinte rossz szemmel nézett, sértegetett, azazhogya azt hitte, megsért, ha kutyának nevez. Jómagam személy szerint - folytatta mosolyogva - semmi rosszat sem látok ebben az állatban, amiért megsértődnék, ha így szólítanak...

A titkár abbahagyta az írást, és meglepetten pillantott - nem a rabra, hanem a helytartóra.

- ...de mire végighallgatott, lassan megenyhült - folytatta Jesua. - A végén eldobta a pénzt, és azt mondta, velem jön...

Pilátus elmosolyodott a fél arcával, hogy előtűntek megsárgult fogai, majd egész törzsével a titkárhoz fordult:

- Ó, Jerusalaím városa, mi minden nem történik benned! Halljátok ezt? A vámszedő eldobta a pénzét az országúton!

¹⁹ Lévi Máté - Jézus korai tanítványa. Vámszedő volt Kafarnaumban.

A titkár nem tudván, mit válaszoljon, a legokosabbnak látta, hogy pontosan utánozza ura mosolyát.

- Igen, azt mondta, hogy megutálta a pénzt - magyarázta Jesua, hogy megindokolja Lévi Máté különös viselkedését, majd hozzáfűzte: - Azóta társamul szegődött.

A prokurátor továbbra is fanyarul mosolyogva tekintett a rabra, majd a napra, mely kérlelhetetlenül emelkedett egyre magasabbra a messze lenn, jobbra lévő hippodrom²⁰ lószobrai fölé, s hirtelen fölmelyedő gyötrellemmel arra gondolt, a legjobb lenne elkergetni ezt a különös latrot, és csupán két szót szólni: „Akasszátok fel!” Igen, elkergetni a kíséző katonákat is, az oszlopcsarnokból bemenni a palotába, az elsötétített szobában végigheverni az ágyon, hideg vizet kérni, elhaló hangon odahívni a Banga kutyát, s elpanaszolni neki a *hemigraniá*-t. És egyszer csak eszébe jutott a méreg: ez a gondolat csábítóan suhant át fájó koponyáján.

Zavaros szemmel nézett a rabra, jó ideig hallgatott, és gyötrelmesen próbált rá visszaemlékezni, miért is áll előtte ez az ütésektől eltorzult arcú fogoly a kérlelhetetlen jerusalaimi napsütésben, és még hány fölösleges kérdést kell neki föltennie.

- Lévi Máté? - ismételte fátyolos hangon, és behunyta a szemét.

- Igen, Lévi Máté - szólt a vékony, magas férfihang, amely bántotta a helytartó fülét.

- De valamit mégis szóltál a templomról a népnek.

A válaszoló hangja Pilátus halántékát hasogatta, kimondhatatlanul fáj; és ez a hang azt mondta:

- Arról beszéltem, hégemón, hogy az óhit temploma összeomlik, és felépül az igazság új temploma. Azért mondtam így, hogy jobban megértsék.

- És miért uszítottad a népet a piacon, te csavargó, miért beszéltél neki az igazságról, amelyről fogalmad sincs? Mi az igazság?

„Istenek! - gondolta magában eközben a helytartó. - Olyasmit kérdezek, ami egyáltalán nem tartozik a dologhoz... az agyam cserbenhagy...” És újra megjelent előtte a sötét folyadékkal teli serleg: „Mérget, ide azt a mérget...”

És újra meghallotta azt a hangot:

- Az igazság mindenekelőtt az, hogy tenéked, hégemón, fáj a fejed, annyira fáj, hogy kishitűen már a halálra gondolsz. Nincsen erőd, hogy velem beszélj, még az is nehezedre esik, hogy rám tekints. Így most akaratlanul is hóhérod vagyok, és ezt módfelett sajnálom. Jóformán gondolkodni sem tudsz, csak arról ábrándozol, hogy odajöjjön hozzád a kutyád, mert úgy látszik, ez az egyetlen élőlény, amelyhez a ragaszkodol. De kínjaid nemsokára véget érnek, a főfájás elmúlik.

A titkár a rabra meresztette szemét, s nem jegyezte fel szavait.

Pilátus felnézett a rabra elkínzott szemével, és látta, hogy a nap már elég magasan jár a hippodrom felett, egy sugárpázmája behatolt az oszlopcsarnokba, és Jesua foldozott szandálja felé kúszik, Jesua pedig félrehúzódik előle.

A helytartó ekkor felállt karosszékéből, két keze közé szorította fejét, és viaszsárga, borotvált arcára kiült a rémület. De erős akarattal nyomban elfojtotta, és visszaült a karosszékébe.

²⁰ *Hippodrom* - lovas- és kocsiversenyek tartására alkalmas pálya az ókorban.

A fogoly eközben tovább beszélt, de a titkár már egyetlen szavát sem jegyezte föl, csupán kinyújtotta nyakát, mint a gúnár, úgy figyelt, hogy semmit el ne mulasszon.

- Most már mindennek vége, és én örülök ennek - folytatta a rab, és jóakaratóan tekintett Pilátusra. - Azt tanácsolnám neked, hégemón, hagyd el egy időre a palotát, és indulj gyalogsétára a környéken, akár az Eleon-hegyi kertekbe. A zivatar... - a fogoly megfordult, és hunyorogva fölnézett a napba - a zivatar csak később, estére fog kitörni. A séta javadra válik majd, s én szívesen elkísérnélek. Új gondolataim támadtak, amelyek, úgy hiszem, téged is érdekelnének, és szívesen megosztanám őket veled, annál inkább, mert rendkívül eszes embernek látszol. - A titkár halálosan elsápadt, és a földre ejtette a pergamentekercset. - Csak az a baj - folytatta a megkötözött fogoly, akit senki se hallgattatott el -, hogy túlságosan zárkózott vagy, és végképp elveszítetted a hitedet az emberekben. Pedig hát, valld be, az mégsem lehet, hogy az ember minden szeretetét egy kutyára pazarolja! Szegényes és szomorú az életed, hégemón! - És a beszélő mosolyogni merészelt.

A titkárnak most már csak az járt az eszében, higgyen-e a fülének, vagy ne higgyen. Hinnie kellett. Akkor megpróbálta elképzelni, hogy a lobbanékony helytartó milyen különös formában torolja meg a rab példátlan vakmerőségét. Ez most nem sikerült, noha jól ismerte a helytartót.

Ekkor rekedten, elfúlón megszólalt a prokurátor latinul:

- Oldozzátok fel a kezét.

A kísérő legionáriusok egyike a földre dobbantotta kopjáját, átadta egyik társának, aztán odament, és leoldozta a kötelet a rab kezéről. A titkár fölvette a földről a tekercest, s elhatározta, hogy egyelőre nem ír fel semmit, és semmin sem lepődik meg.

- Valld meg - kérdezte Pilátus halkán, görögül -, ugye, te nagy gyógyító vagy, orvos?

- Nem, prokurátor, nem vagyok orvos - válaszolta a rab, és élvezettel dörzsölgette fájó, dagadt, kivörösödött csuklóját.

Pilátus sandán, gyanakodva fúrta bele tekintetét a fogolyéba, és szemében már nyoma sem volt a homálynak, felvillant benne a mindenki által jól ismert szikra.

- Meg sem kérdeztelek: talán bizony latinul is tudsz?

- Tudok - válaszolta a rab.

Pilátus sárgás arca megpirosodott, s most latinra fordította a szót:

- Honnét tudad, hogy a kutyát akartam hívni?

- Mi sem egyszerűbb - felelte a rab, ugyancsak latinul. - Kezedet végighúztad a levegőn - s a rab megismételte Pilátus mozdulatát -, mintha meg akarnád simogatni, és az ajkad...

- Értem - mondta Pilátus.

Egy ideig hallgattak, aztán Pilátus megismételte a kérdést, ezúttal görögül:

- Tehát orvos vagy, ugye?

- Nem, nem - tiltakozott a rab. - Hidd el, nem vagyok orvos.

- Jó, ha mindenáron titkolni akarod, hát titkold. Az ügyhöz ennek nincsen közvetlen köze. Azt állítod tehát, hogy nem uszítottad a népet, hogy rombolják le... vagy égessék fel, vagy valamely más módon pusztítsák el a templomot?

- Ismétlem, hégemón: senkit sem uszítottam semmi effélére. Talán gyengeelméjűnek látszom?

- Ó, nem, nem látszol gyengeelméjűnek - válaszolta halkán a prokurátor, és elmosolyodott, furcsa, ijesztő mosollyal. - Esküdj meg hát, hogy nem cselekedtél semmi effélet.

- Mire akarod, hogy esküdjem? - kérdezte most már nagyon megélnkülve a kötelékétől megszabadult fogoly.

- Mondjuk... az életedre - ajánlotta a prokurátor. - A pillanat éppen alkalmas, hogy megesküdjél rá, hiszen úgyis egy hajszálon függ, tudd meg.

- Talán bizony azt hiszed, te függesztetted föl, hégemón? - kérdezte a rab. - Nos, ha ezt hiszed, erősen tévedsz.

Pilátus összerezsent, és fenyegetően dübnyögte:

- Én elvághatom ezt a hajszálat!

- Ebben is tévedsz - mondta a rab, sugárzó mosollyal, kezével ernyőzve szemét a nap ellen. - Mert, ugyebár, elismered, hogy csak az vághatja el a hajszálat, aki felfüggesztette!

Pilátus elmosolyodott:

- Igen, igen, most már nem kételkedem benne, hogy a jerusalaimi szájtatók csapatostul szegődtek a nyomodba. Nem tudom, ki függesztette a helyére a nyelvedet, de akárki volt, ügyesen csinálta. Egyébként mondd csak, igaz-e, hogy a susai kapun át vonultál be Jerusalaimba, számarháton, és a csöcselék, amely kísért, üdvivalgásával úgy köszöntött, mint valami prófétát? - És a prokurátor a pergamentekercsre mutatott.

A fogoly hüledezve nézett a prokurátorra.

- De hisz nincs is számarám, hégemón! Igaz, valóban a susai kapun érkeztem Jerusalaimba, de gyalogszerrel, és csupán az egy Lévi Máté kíséretében, és senki semmit sem kiáltott felém, hiszen akkor senki sem ismert ebben a városban.

- Ismered-e a következő három személyt - kérdezte Pilátus, és le sem vette a szemét a fogolyról eközben: - egy bizonyos Dismast, egy Gestas nevezetűt, és harmadszor Bar-Rabbant?²¹

- Nem, ezeket a jó embereket nem ismerem.

- Igazán nem ismered?

- Igazán.

- Most pedig mondd meg nekem, miért használod állandóan ezt a kifejezést: „jó emberek”? Mindenkit így szólítasz?

- Mindenkit - erősítette meg a rab. - Rossz ember nincs a világon.

- Ezt először hallom - mosolygott Pilátus. - De meglehet, nem ismerem eléggé az életet... A továbbiakat nem kell jegyezned! - fordult titkárához, holott az amúgy sem írt fel semmit; majd folytatta a beszélgetést a rabbal: - Talán egy görög könyvben olvastál erről?

- Nem, önállóan jutottam erre az eredményre.

- És ezt hirdeted?

- Igen, ezt hirdetem.

²¹ *Dismas, Gestas, Bar-Rabban* - a két előbbi a Jézussal együtt keresztre feszített latrok (gonosztevők) neve. Bar-Rabban (Barabbas) pedig az az elítélt, akit Jézus helyett, a nép követelése alapján szabadon bocsátott Pilátus.

- Itt van például Marcus centurio, akit Patkányölőnek neveznek: szerinted ő is jó ember?

- Ó, igen, csak persze boldogtalan. Amióta a jó emberek elcsúfították az arcát, azóta durva lett és kegyetlen. Vajon ki tette ezt vele? Érdekes volna megtudni.

- Közölhetem veled - mondta Pilátus -, mivel szemtanúja voltam. A jó emberek úgy vetették rá magukat, mint a kopók a medvére. A germánok ráakaszkodtak a nyakára, karjára, lábára. A gyalogsági manipulus²² ugyanis csapdába került, és ha oldalról nem tör be egy lovas turma,²³ amelyet én vezettem, akkor te, filozófus, ma nemigen beszélgethetnél a Patkányölővel. Ez az idistavisusi csatában²⁴ történt, a Lidércek völgyében.

- Ha beszélgethetnék vele, bizonyára erősen megváltozna - mondta ábrándosan a fogoly.

- Azt hiszem, nem nagy örömet szereznel a légió parancsnokának, ha beszélgetést akarnál kezdeményezni a tisztjeivel vagy a katonáival. Erre egyébként szerencsére nem is lesz alkalmad, s erről legelsősorban jómagam fogok gondoskodni.

Az oszlopcsarnokba ekkor berepült egy fecske. Kört írt le az aranyozott mennyezet alatt, majd leereszkedett, hegyes szárnyával meglegyintette az egyik fülkében álló bronzszobor arcát, aztán eltűnt az egyik oszlopfő mögött. Talán ott akart fészket rakni.

Mialatt a fecske röptét figyelte, a prokurátor fejében, melyet immár tisztának, könnyűnek érzett, a következő formula alakult ki: a hegémón felülvizsgálta a Jesua nevű vándorfilozófus - gúnyneven Ha-Nocri - ügyét, és benne bűnt nem talált. Kiváltképpen nyomát sem lelte bármiféle összefüggésnek nevezett egyéni tettei és a közelmúltban Jerusalaiban történt zavargások között. A vándorfilozófus elmebetegnek találtatott, minek következtében a hegémón nem hagyja jóvá a Kis Szinhedron által hozott halálos ítéletet. Tekintettel azonban arra, hogy Ha-Nocri hóbortos, utópisztikus beszédei nyugtalanságot okozhatnak Jerusalaiban, a helytartó kiutasítja őt a városból, és számúzi a Földközi-tenger partján lévő Caesarea Stratonisba, vagyis éppenséggel oda, ahol ő maga, a prokurátor székel.

Már csak az volt hátra, hogy ezt a határozatot tollba mondja titkárának.

A fecske most éppen a hegémón feje fölött suhant el, majd a szökőkút medencéjét súrolta, és kiröppent az oszlopcsarnokból. A prokurátor felnézett a rabra, és észrevette, hogy mellette valósággal lángol a poroszlop.

- Ez is óráról szól? - kérdezte titkárától, aki másik pergament nyújtott át neki.

- Nem, sajnos nem - válaszolta a titkár meglepő módon.

- Mi van még? - kérdezte Pilátus elkomorulva.

Mikor elolvasta a pergament, arca még jobban elváltozott. Sötét vérhullám tolult fejébe, nyakába, vagy talán valami más történt - elég az hozzá, arca elveszítette sárgás színét, sötétvörösre pirult, és szeme mintegy visszahúzódott üregébe.

Talán ezt is a halántékába tóduló s ott lüktető vérhullám okozta: a prokurátor látása is elhomályosult. Úgy rémlett neki, hogy a fogoly feje elúszott valahová, s helyette másik fej tűnt fel a vállain. Ezt a kopasz fejet ritka fogú aranydiadém koronázta; homlokán kerek, nyílt seb éktelenkedett, mely lemarta a bőrt, s be volt kenve írral. Beesett, fogatlan száj, zsarnoki

²² *Manipulus* - az ókori cohors harmadrésze.

²³ *Turma* - 30-32 emberből álló lovascsapat.

²⁴ *Az idistavisusi csata* - a Weser jobb partján 16-ban lezajlott ütközet, melyben a germán törzsek szétzúzták a római sereget.

jellemre valló lecsüngő alsó ajak. És mintha eltűntek volna a csarnok rózsaszínű márványoszlopai, s a távolban Jerusalaim háztetői; minden elsüllyedt Capri kertjeinek sűrű zöldjében. Hallásával is történt valami: mintha távolból halk, fenyegető harsonaszó hangzanék, és dölyfös orrhang dünyögné elnyújtva a szavakat: „A felségsértésről szóló törvény...”

Furcsa, összefüggéstelen, kusza gondolatfoszlányok suhantak át a helytartó elméjén. „Elveszett!” Majd: „Elvesztünk!...” És valami badar ötlet - a halhatatlanság; ez a halhatatlanság azonban, ki tudja, miért, elviselhetetlen bánatot keltett.

Pilátus összeszedte magát, elhessegette a látomást, visszatért az oszlopcsarnokba, és ismét meglátta maga előtt a rab szemét.

- Válaszolj nekem, Ha-Nocri - szólalt meg, és furcsán nézett Jesuára: arckifejezése fenyegetett, de tekintete riadt volt. - Mondtál-e valaha valamit a nagy császárról? Válaszolj: mondtál, vagy... nem mondtál? - A „nem” szót valamivel erősebben megnyomta, mint ahogy a legfelső bíróhoz illik, s tekintetével mintha valamilyen gondolatot akart volna közölni a rabbal.

- Igazat mondani könnyű és kellemes - szólt a rab.

- Nem kell tudnom, kellemes-e neked az igazat megmondani vagy sem - válaszolta Pilátus fojtottan, ingerülten. - De neked mindenestre igazat kell mondanod. Hanem alaposan mérlegelj minden szót, másképpen halálad nemcsak elkerülhetetlen, hanem gyötrelmes is lesz.

Ki tudja, mi történt Judea helytartójával, de arra vetemedett, hogy fölemelje kezét, mintha a napsütés ellen akarna védekezni, és tenyere védőpajzsa mögül intő, figyelmeztető pillantást küldjön a rab felé.

- Válaszolj tehát - folytatta: - Ismersz-e egy bizonyos Keriáth-béli Júdást,²⁵ és beszéltél-e vele a császárról vagy bármi egyébéről?

A fogoly készségesen válaszolt:

- A dolog úgy történt, hogy tegnapelőtt este a templom előtt megismerkedtem egy fiatal-emberrel, aki magát Júdásnak nevezte, s úgy mondta, Keriáth városából származik. Meghívott az Alsóvárosban lévő házába, megvendégtelt...

- Jó ember? - kérdezte Pilátus, és szemében sátáni tűz villant meg.

- Nagyon jó ember, és igen tudni vágyó - erősítette meg a fogoly. - Nagy érdeklődést tanúsított eszméim iránt, szívesen fogadott...

- Lámpást gyújtott... - vetette közbe Pilátus halkán, a fogoly hanghordozásához alkalmazkodva, és szeme ismét megvillant.

- Igen, lámpást is gyújtott - hagyta rá Jesua, kissé meglepődve a helytartó tájékozottságán. - Kifaggatott, mi a véleményem az államhatalomról. Ez a kérdés roppantul érdekelte.

- És mit mondtál neki? - kérdezte Pilátus. - Vagy most azt fogod válaszolni, hogy elfelejtetted? - És hangjából már reménytelenség csendült ki.

- Többek közt azt mondtam neki, hogy minden hatalom erőszakot tesz az embereken, és eljövend az idő, amikor nem lesz sem császár, sem semmiféle más központi hatalom. Az emberiség az igazság és méltányosság birodalmába jut, ahol már semmiféle hatalomra nem lesz szükség.

²⁵ *Keriáth-béli Júdás* - az apostolok egyike, aki harminc ezüstpénzért elárulta Jézust a főpapoknak, és csókkal adott jelt az elfogására.

- Tovább!

- Tovább nincs - mondta a fogoly. - Ekkor emberek szaladtak be, megkötöztek, és a börtönbe vittek.

A titkár erősen figyelt, nehogy egyetlen szót is elszalasszon, s közben gyorsan jegyzett a pergamenre.

Pilátus fáradt, fátyolos hangja hirtelen megnőtt, megerősödött.

- Nincs, nem volt, és nem lesz a földön nagyobb és az embereknek kedvesebb hatalom, mint Tiberius²⁶ császáré!

És a helytartó gyűlölködő tekintettel súrolta a titkárt meg a kísérő katonákat. Majd egyre emeltebb hangon folytatta:

- Nem a te dolgod, hogy ítéletet mondj fölöttem, te esztelen bűnöző. - Ráírvallt a kísérő katonákra: - Takarodjatok innét! - Majd titkárához fordult: - Hagyj magamra a vádlottal, itt államügyek forognak kockán.

A katonák vállukra tették lándzsájukat, és ütemesen dobogva megvasalt caligájukkal,²⁷ elhagyták az oszlopcsarnokot. Utánuk a titkár is kiment.

A hallgatást egy ideig csak a szökökút csobogása törte meg. Pilátus elnézte, ahogy a csó felett víztányérka keletkezett, megdagadt, szélei letöredeztek, és sugárban hullottak alá.

Elsőnek a fogoly szólalt meg:

- Úgy látom, valami baj lett abból, hogy én ezzel a keriáthi ifjúval elbeszélgettem. Úgy sejtem, hégemón, hogy azt a Júdást hamarosan szerencsétlenség éri, és szívből sajnálom őt.

A helytartó sokatmondóan mosolygott.

- Azt hiszem, van a világon valaki, akit jobban sajnálhatnál, mint azt a Keriáth-béli Júdást, s akinek sokkal rosszabbra fordul a sorsa... Nos, teszerinted tehát Marcus, a Patkányölő, a hidegvérű és lelketlen gyilkos, mindazok, akik, mint látom - s a prokurátor Jesua véraláfutásos arcára mutatott -, összeverték téged a beszédeidért, Dismas és Gestas, a latrok, akik cimboráikkal négy katonát megöltek, végül Júdás, az aljas áruló... szerinted ezek mind jó emberek?

- Igen - felelte a rab.

- És eljő az igazság országa?

- Eljő, hégemón - felelte határozottan Jesua.

- Sose jön el! - üvöltött fel Pilátus olyan félelmetes erővel, hogy Jesua hátrahőkölt. Így üvöltötte sok évvel azelőtt a Lidércek Völgyében lovas katonáinak: „Üssétek! Vágjátok! Mentsétek meg a Patkányölőt!” Most még jobban fölemelte vezénylestől berekedt hangját, hogy odakinn a kertben is meghallják: - Bűnös vagy! Bűnös! Bűnös! - Majd halkán megkérdezte: - Jesua Ha-Nocri, hiszel te valamiféle istenekben?

- Egy az Isten - felelte Jesua. - Őbenne hiszek.

²⁶ *Tiberius* - római császár (14-37), Augustus utóda. A Lukács-evangélium szerint uralkodásának 15. évében lépett fel Keresztelő János, amelyet nem sokkal követett Jézus nyilvános működésének kezdete is.

²⁷ *Caliga* - a legionáriusok térdközépig érő, csizmaszerű lábbelije.

- Akkor imádkozzál hozzá! Imádkozzál! Különben - s hangja elfúlt -, amúgy sem segít... Van feleséged? - kérdezte hirtelen; maga sem értette, mi ütött belé.

- Nem, nincsen. Magam vagyok.

- Gyűlölöm ezt a várost... - mormolta magában a prokurátor, és válla megrándult, mintha a hideg rázná, kezét összedörzsölte, mintha mosná. - Jobb lett volna neked, ha előbb szúrnak le, mielőtt azzal a Keriáth-bélivel találkozol.

- Bocsáss el engem, Hégemón - kérte a rab váratlanul, és hangjából aggodalom csendült ki. - Látom, hogy meg akarnak ölni.

- Azt hiszed, szerencsétlen, hogy a római császár helytartója szabadon bocsát valakit, aki azt mondotta, amit te mondtál? Ó, istenek, istenek! Vagy azt képzeled, hogy hajlandó vagyok a helyedbe állni? Én nem értek veled egyet! És jól vigyázz: ha mostantól fogva még egy szót is szólsz, ha bárkivel beszélsz, velem gyűlik meg a bajod! Úgy vigyázz magadra!

- Hégemón...

- Hallgass! - rivallt rá Pilátus, és dühöngő tekintettel követte a fecskét, amely ismét ott cikázott az oszlopok között. - Ide hozzám! - szólította azután az őrséget.

És amikor a kísérő katonák meg a titkár visszatértek, Pilátus kijelentette, hogy helybenhagyja a halálos ítéletet, amelyet a Kis Szinhedrion hozott a Jesua Ha-Nocri nevű vádlott ügyében; a titkár pedig gondosan följegyezte a helytartó szavait.

A következő pillanatban már ott állt előtte Marcus, a Patkányölő. A prokurátor elrendelte, adja át az elítéltet a titkosszolgálat parancsnokának azzal a szigorú parancssal, hogy Jesua Ha-Nocrit különítsék el a többi rabtól, továbbá, hogy a titkosszolgálat embereinek a legsúlyosabb büntetés terhe mellett meg van tiltva, hogy Jesuával bármiről is szót váltsanak, vagy kérdéseire válaszoljanak.

Marcus intésére a kísérő katonák körülfogták Jesuát, és elvezették az oszlopocsarnokból.

Most egy szőke szakállas dalia állt a helytartó elé, sisakforgóján sastoll, mellén villogó arany oroslánfejek, kardja markolatán ugyancsak aranylapocskák, háromszoros talpú saruja térdig fűzve, bíborpalástja bal vállára vetve. A légió parancsnoka volt, a legatus.

A prokurátor megkérdezte tőle, hol tartózkodik a sebastei cohors. A legatus közölte, hogy a sebasteiek a hippodrom előtti teret vették körül kordonnal, mivel ott fogják kihirdetni a népnek az ítéletet a bűnösök felett.

A prokurátor ekkor elrendelte, hogy a legatus válasszon ki két centuriát a római cohorsból. Az egyik a Patkányölő vezényletével a bűnösöket, a hóhérokat meg az ítélet végrehajtásához szükséges eszközöket kísérfje a Koponyahegyre,²⁸ s ha a szekerekkel odaérkeztek, ők is csatlakozzanak a felső kordonhoz. A másik centuria pedig haladéktalanul induljon a Koponyahegyre, s kezdje meg annak bekerítését. Ugyanebből a célból - vagyis a hegy védelmére - a prokurátor megkérte a legatust, küldje oda segédcsapatul az egyik lovasezredet, az úgynevezett szíriai alát.

Mikor a legatus eltávozott, a prokurátor megkérte titkárát, hívja a palotába a Szinhedrion elnökét és két tagját meg a jerusalaimi templom főpapját; hozzátette azonban, hogy kéri, intézzék úgy, hogy mielőtt teljes számmal összeülnek, előbb négyszemközt beszélhessen az elnökkel.

²⁸ *Koponyahegy* (Golgota) - Jeruzsálemtől északkeletre, a város falán kívül lévő hely, amelyet valószínűleg koponya alakú domborulatáról neveztek el.

Parancsát gyorsan, pontosan teljesítették, s a nap, amely különösen kegyetlenül perzselte a várost azokban a napokban, még nem ért delelőjére, mikor a kert legfelső teraszán, a lépcsőt őrző két fehér márványoroszlán előtt a helytartó találkozott József Kajafással,²⁹ a Szinhedrion elnöki tisztét betöltő zsidó főpappal.

A kert csendes volt. De mikor a prokurátor az oszlopcsarnokból kilépett a kert legfelső teraszára, az óriási elefántlábbon magasló pálmák közé, és elébe terült az egész gyűlölt város, Jerusalaím, függőhídjaival, erődjeivel, és főként a semmiféle leírásba nem foglalható hatalmas márványtömbbel, amely arany sárkánybőrt viselt tető gyanánt: a jerusalaimi templommal, akkor éles hallásával odalenn, ahol kőfal választotta el a palotakert legalsó teraszát a város főterétől, halk, mély morajlást hallott, amelyből időnként vékony, gyenge kiáltások emelkedtek ki.

Ebből tudta, hogy lenn a téren már sok ezer főnyi tömeg gyűlt össze, Jerusalaímnak a legutóbbi zavargások által fölizgatott lakossága, és ez a tömeg türelmetlenül várja az ítélet kihirdetését; a kiáltások pedig a sürgő-forgó ivóvízárusoktól erednek.

A prokurátor azzal kezdte, hogy a főpapot meginvitálta az oszlopcsarnokba, hogy menedéket keressenek a tűző verőfénytől, de Kajafás ezt udvarias bocsánatkéréssel visszautasította, s megmagyarázta, hogy a másnapi ünnep miatt ezt semmiképp sem teheti. Pilátus csuklyát borított kissé kopaszodó fejére, és a beszélgetés megkezdődött. Görög nyelven beszélgettek.

Pilátus közölte, hogy megvizsgálta Jesua Ha-Nocri ügyét, és helybenhagyta a halálos ítéletet.

Az aznap végrehajtandó halálos ítélet ezek szerint három bűnözőt sújt: Dismast, Gestast és Bar-Rabbant, azonkívül pedig ezt a Jesua Ha-Nocrit. Az első kettőt, aki a császár ellen lázította a népet, a római hatóságok fogták el harc közben, a prokurátor ítélkezett felettük, következésképp az ő ítéletük megváltoztatásáról szó sem lehet. A másik kettőt viszont, Bar-Rabbant és Ha-Nocrit, a helyi hatóságok fogták el, és a Szinhedrion ítélkezett fölöttük. Törvény szerint és szokás szerint a kettő közül az egyiket szabadon kell bocsátani a ma kezdődő nagy ünnep, a Pászka³⁰ tiszteletére. A helytartó tudni kívánja, hogy a Szinhedrion melyik bűnöst akarja szabadon bocsátani: Bar-Rabbant-e vagy Ha-Nocrit?

Kajafás bólintott, jeléül annak, hogy a kérdés világos, majd ekképpen válaszolt:

- A Szinhedrion Bar-Rabban szabadon bocsátását kéri.

A prokurátor előre tudta, hogy a főpap így fog válaszolni, feladata azonban abban állt, hogy kimutassa: ez a válasz megdöbbeneti.

Művészien megjátszotta a meglepetést. Szemöldöke felszaladt gögös homlokára, álméklodva nézett a főpap szeme közé:

- Megvallom, ez a válasz meglep - szólt szelíden. - Nincs itt valami félreértés?

Pilátus közelebbről is megmagyarázta álláspontját. A római hatóság a világért sem akar beleszólni a helyi egyházi hatóságok jogaiba, ezt a főpap is tudván tudja; ámde az adott esetben nyilvánvalóan hiba történt. Ennek a hibának az orvoslásában pedig természetesen a római hatóság is erősen érdekelt.

²⁹ *Kajafás* (Kaifás) - zsidó főpap, aki Keresztelő János fellépésekor már betöltötte ezt a tisztséget, amit egyébként még Jézus elítélésekor is viselt.

³⁰ *Pászka* - húsvét, a zsidók legnagyobb ünnepe, melyen mindenkinek a templomhoz, Jeruzsáleembe kellett zarándokolnia. Az ünnep Niszán hónap 14-én este kezdődött.

Bar-Rabban és Ha-Nocri bűne valóban összemérhetetlen. Az utóbbit, aki egyébként nyilvánvalóan elmeháborodott, azzal vádolják, hogy ostobaságokat fecsegett Jerusalaimban meg néhány más városban; az előbbinek bűne hasonlíthatatlanul súlyosabb. Nem elég, hogy több helyen nyíltan lázított, de még meg is ölt egy őrt, aki el akarta fogni. Bar-Rabban sokkalta veszélyesebb, mint Ha-Nocri.

Az itt kifejtettek alapján a helytartó arra kéri a főpapot, revideálja határozatát, és adja vissza szabadságát a két bűnöző közül annak, aki kevésbé veszélyes; márpedig ez, minden kétségen felül, Ha-Nocri. Nos tehát?...

Kajafás halk, de szilárd hangon kijelentette, hogy a Szinhedrion behatóan megvizsgálta az ügyet, és másodszer is csak azt mondhatja, hogy Bar-Rabban kiszabadítását kéri.

- Hogyan? Még az én közbenjárásom után is? Ne feledd, hogy az én személyemben Róma beszél! Főpap, ismételd meg harmadszor!

- Harmadszor is közlöm, hogy Bar-Rabbant fogjuk szabadon bocsátani - jelentette ki Kajafás halk hangon.

Mindennek vége volt tehát, minden további szó fölösleges. Ha-Nocri mindörökre eltűnik, nincs többé, aki a prokurátor szörnyű főfájását meggyógyítsa, nincs ellene más orvosság, csak a halál. De nem ez a gondolat volt a legrosszabb. Ugyanaz a megmagyarázhatatlan szomorúság, amely már az oszlopcsarnokban is környékezte, most mélyen befészkelte magát lelkébe. Megpróbálta magának megmagyarázni, és különös dolog ötlött eszébe: homályosan úgy érezte, hogy valamit nem beszélt meg eléggé tüzetesen az elítélttel - vagy talán valamit nem hallgatott végig.

Elhessegette magától ezt a gondolatot, és egy pillanat alatt eltűnt, éppoly hirtelen, ahogy jött. A gondolat elröpült, de a szomorúság továbbra is ott maradt, megmagyarázhatatlanul, mert azt a fura, felvillanó s tovatűnő szót, amely most átsuhant a helytartó agyán, igazán nem lehetett magyarázatnak nevezni... „Halhatatlanság... elérkezett a halhatatlanság...” De kinek a halhatatlansága? Ezt sehogy sem értette a prokurátor, de a pusztá gondolatra a rekkenő hőségben is végigfutott hátán a hideg.

- Rendben van - szólt. - Úgy legyen.

Körülnézett, pillantása átfogta a látható világot, és megdöbbenetette a változás. Eltűnt a nehéz virágokkal megrakott rózsabokor, a felső teraszt szegélyező ciprusok, a gránátalmafa, eltűnt a lomb közt fehérülő márványszobor - de eltűnt maga a zöld lomb is. Ahelyett sűrű bíbor homály lett a világ, amelyben vízínövények ringatóztak, s elúsztak valamerre, és velük együtt úszott maga Pilátus is. És egyszer csak elragadta a düh, az égető, fojtogató düh, a legrosszabbik - a tehetetlenség dühe.

- Megfulladok! - nyögte, és nyirkos, hideg kezével letépte palástja csatját; a palást a homokba hullott.

- Igen, ma fülledt a levegő, valahol zivatar lehet - jegyezte meg Kajafás; nem vette le szemét a helytartó kivörösödött arcáról, s előre sejtette a további szenvedéseket. „Milyen szörnyű a Niszán hónap ebben az évben!”

- Nem - mondta Pilátus. - Nem azért fulladok, mert meleg van, hanem azért, mert kettőnknek itt szűk a hely, Kajafás! - Mosolyogva húzta össze szemét, és hozzátette: - Vigyázz magadra, főpap!

A főpap sötét szeme felvillant, és most rajta volt a sor, hogy - semmivel sem rosszabbul, mint a helytartó - megjátssza a meglepetést.

- Mit hallok, prokurátor? - válaszolta higgadtan, büszkén. - Fenyegetőzöl a kimondott ítélet miatt, amelyet magad is jóváhagytál? Hát lehetséges ez? Hozzászoktunk, hogy a római helytartó megválogatja szavait, mielőtt megszólal. Vajon nem hallott-e bennünket valaki, hégemón?

Pilátus fagyosan nézett a főpapra, de szája mosolyt formázott.

- Hová gondolsz, főpap! Ugyan ki hallana bennünket most, itt? Hát kisgyermek vagyok én, Kajafás? Talán bizony hasonlítok ahhoz a bolond fiatal csavargóhoz, akit ma kivégeznek? Tudom én, hogy mit beszélek, hol beszélek. A kert, a palota körül van véve katonasággal, egy egér sem hatolhat be. Mit mondok, nemcsak egér, de még az a... hogy is hívják, az a Keriáth-béli, az sem tud behatolni. Ismered őt, főpap? Bizony, ha egy ilyesféle fráter ide beosonna, nagyon megbánná, ezt, ugye, elhiszed nekem, főpap? Nos, tudd meg hát, hogy ezután nem lesz tőlem nyugovásod, sem neked, sem népednek! - És Pilátus jobbra mutatott, a távolba, ahol a dombtetőn az aranytetős templom lángolt. - Ezt én mondom néked, Poncius Pilátus, az Aranykopja-rend lovagja!

- Tudom, tudom! - válaszolta a fekete szakállú Kajafás rettenthetetlenül, és szeme villámokat szórt; kezét az ég felé emelte: - Tudja a zsidó nép, hogy olthatatlan gyűlölettel gyűlölöd, és sok keserűséget fogsz neki okozni, de tönkre nem teheted! Megoltalmazza az Isten! Meghallgat bennünket, és meghallgat a mindenható császár is, megoltalmaz bennünket Pilátus pusztító haragjától.

- Ó, nem! - kiáltott fel Pilátus, és minden szóval könnyebb lett a lelke: már nem kellett színlelnie, nem kellett óvatosan megválogatnia szavait. - Túlságosan sokat panaszkodtál már a császárnak énrólam, Kajafás, most elérkezett az én időm! Hírül adom a császárnak... és nem helyettesének Antiochiába, és nem is Rómába, hanem egyenesen az imperatornak Capri szigetére, hogy ti itt, Jerusalaiban, a megrögzött lázadókat véditek a halálbüntetéstől. És akkor én Jerusalaimit nem a Salamon tavának³¹ vizével itatom, ahogyan a ti javatokra szándékoztam, ó, nem, nem vízzel itatom a várost! Emlékezzél csak rá, hogy a kedvetekért levétttem a falról a császár monogramját viselő címerpajzsokat, hadosztályokat helyeztettem át, végül, látod, személyesen kellett idejönnöm, hogy ellenőrizsem, mi folyik itt nálatok! Emlékezzél szavamra, főpap: egy napon majd nem egyetlen cohorsot fogsz látni Jerusalaiban, nem: az egész Fulminata-légió fog idejönni, meg az arabs lovasság, lesz itt keserves sírás és jajveszékélés! Akkor majd eszedbe jut Bar-Rabban megmentése, és megbánod, hogy a halálba küldted a békét hirdető filozófust!

A főpap arca foltokban kipirosodott, szeme égett. De ő is mosolyban villantotta ki fogsorát, akár a prokurátor, és így válaszolt:

- Vajon te magad hiszel-e abban, hégemón, amit most mondasz? Nem, nem hiszel! Nem a békét hirdette Jerusalaiban a nép felbujtója, ó, nem, és ezt te magad is tudod, hégemón! Azért akarod szabadon bocsátani azt a másikat, hogy feltüzelje a tömegeket, kicsúfolja vallásunkat, és az egész népet a római iga alá hajtsa. De tudd meg, Judea helytartója, hogy amíg élek, nem engedem megcsúfolni vallásunkat, és megoltalmazom népünket! Hallod ezt, Pilátus? - És Kajafás fenyegetően fölemelte kezét. - Hallgasd csak, prokurátor!

Kajafás elhallgatott, és a prokurátor ismét meghallotta letről a zúgást, mely mint tenger morajlása ütődött Nagy Heródes palotakertje falának, és odafent a helytartó lábának, arcának.

³¹ *Salamon tava* - három mesterséges víztároló Jeruzsálemtől 25 kilométernyire déli irányban. A rómaiak vízvezetékot akartak építeni, hogy ezekből a víztárolókból lássák el vízzel Jeruzsálemet.

Háta mögött pedig, a palota szárnyai mögött, riadó harsonák hangzottak, száz meg száz láb súlyos dobogása, fegyvercsörtetés. És ebből megértette, hogy a római gyalogság - parancsára - már kivonul, hogy utolsó, kivégzés előtti parádéval félemlítse meg a rablókat, lázadókat.

- Hallod, prokurátor? - ismételte halkán a főpap. - Csak nem akarod azt állítani - a főpap égnék emelte két kezét, és a sötét csuklya lehullott fejről -, hogy mindezt az a hitvány lator, Bar-Rabban váltotta ki?

A prokurátor a keze fejével megtörölte hideg, verejtékező homlokát, tekintetét a földre szegezte, majd hunyorogva felnézett, és meglátta, hogy a napkorong már csaknem a fejük fölött jár, Kajafás árnyéka pedig egészen összezsugorodott az oroszlán farka mellett.

- Délre jár - mondta halkán, közömbösen. - Elbeszélgettük az időt, holott cselekedni kell.

Választékos kifejezésekkel bocsánatot kért a főpaptól, felszólította, foglaljon helyet a lócán a magnóliafa árnyékában, és várja meg, amíg a helytartó odahívja a többieket is az utolsó rövid megbeszélésre, és kiadja végső utasításait a kivégzéssel kapcsolatban.

Kajafás udvariasan meghajolt, kezét szívéhez szorítva, és ott maradt a kertben, míg Pilátus visszament az oszlopcsarnokba. Ott várakozó titkárának meghagyta, hívja ki a kertbe a légió legatusát, a cohors tribunusát, a Szinhedrion két tagját, meg a templomórség parancsnokát, akik a kert alsó részében, a szökőkút közelében lévő kerek lugasban várakoztak. Pilátus hozzátette: hamarosan ő maga is kimegy a kertbe, s azzal eltűnt a palota belsejében.

Mialatt a titkár összehívta a gyűlést, a prokurátor az elsötétített szobában megbeszélést folytatott egy férfival, akinek arcát félig eltakarta a csuklya, noha a sötét függönyös szobába egyetlen napsugár sem hatolhatott be. A megbeszélés rendkívül rövid ideig tartott. A prokurátor halkán néhány szót szólt látogatójához, minekutána emez eltávozott. Pilátus pedig az oszlopcsarnokon át kilépett a kertbe.

Ott valamennyi behívott személy előtt ünnepélyesen és szárazon kijelentette, hogy helybenhagyja Jesua Ha-Nocri halálos ítéletét, és hivatalos kérdést intézett a Szinhedrion tagjaihoz, melyik bűnöst óhajtják szabadon bocsátani. Mikor meghallotta, hogy Bar-Rabban, csak ennyit szólt:

- Helyes. - És meghagyta titkárának, nyomban vegye ezt jegyzőkönyvbe. Aztán kezébe fogta köpenye csatját, melyet a titkár fölvetett a homokból, és ünnepélyesen kijelentette. - Ideje indulnunk!

A jelenlévők ekkor megindultak lefelé a széles márványlepcsőn, a bódító illatot árasztó rózsák sorfala közt, egyre közeledve a palotakert falához, a kikövezett, hatalmas térre vezető kapuhoz; a tér túlsó feléről odalátszottak a bajvívó aréna szobrai és oszlopai.

Amikor a kis csoport kiért a kertből, és föllépett a téren uralkodó széles köemelvényre, Pilátus összehúzta szemét, és körülnézett: csak akkor tájékozódott a helyzet felől.

Azon a részen, amelyen éppen áthaladt, azaz a kertfaltól az emelvényig, néptelen volt a tér, az emelvény előtti rész azonban egyáltalában nem látszott - előzőnlötte a tömeg. Elárasztotta volna az emelvényt meg az üresen hagyott részt is, ha nem veszi körül háromszoros kordonnal a sebastei katonaság Pilátus balja felől, jobb kéz felől pedig az itureai kiegészítő cohors katonái.

Pilátus tehát föllépett az emelvényre, a teljesen fölösleges csatot továbbra is markában szorongatva. Behunyta a szemét. Nem azért, mert a nap vakította, ó, nem! Azért hunyta be, mert nem akarta látni az elítélteket, akiket - mint pontosan tudta - most mindjárt őutána fölvezetnek az emelvényre.

Mihelyt a bíborbélésű fehér palást feltűnt az embertengerből felnyúló kőszirt magasán, a behunyt szemű helytartó fülét hangok morajlása ütötte meg: „Haaa...” Halkan kezdődött, valahol a tér legtávolibb részében, a hippodrom felől, majd egyre erősödve mennydörgő robajlássá fokozódott, s néhány másodperc múlva ismét elhalkult. „Megláttak” - állapította meg magában a prokurátor. De a hanghullám nem érte el leghalkabb pontját, amikor ismét erősödni kezdett, zúgva nőtt, még az elsónél is hangosabbá fokozódva, és ezen a második hullámon, mint tenger hullámán a tajték, füttyögetés és zúgáson át is hallható női jajveszékelés úszott. „Most fölvezették az elítélteket az emelvényre - gondolta Pilátus -, és a nők azért jajgatnak, mert nyilván összenyomták őket, amikor a sokaság előretolngott.”

Egy ideig várt; tudta, nincs az az erő, amely a tömeget hallgatásra kényszeríthetné, amíg ki nem ordította mindazt, ami lelkében felgyülemlett, s magától el nem hallgat.

Amikor ez a pillanat érkezett, a helytartó föllendítette jobb karját, és ezzel az utolsó morajlás is elnémult a tömegben.

Ekkor Pilátus teleszívta tüdejét forró levegővel és torkaszakadtából elkiáltotta magát, hogy érdes hangja végigszántott az ezerfejű sokaság felett:

- A császár nevében!...

A helytartó most többször megismételt vascsörgéssel aláfestett ordítást hallott: a cohorsok katonái a levegőbe hajigálták dárdájukat, jelvényeiket, és elkiáltották magukat:

- Éljen a császár!

Pilátus fölvetette a fejét, egyenesen a napnak fordította. Szemhéja alá zöld tűzláng hatolt be, a tűztől lángra lobbant az agyveleje, és a tömeg fölött arameus szavak szálltak rekedten:

- Itt áll előttetek négy bűnös, akiket Jerusalemban letartóztattak gyilkosságért, bujtogatásért, a vallás és a törvények megsértéséért, és csúfos halálra, keresztre feszítésre ítélték. Az ítéletet most fogják végrehajtani a Koponyahegyen. A bűnösök neve: Dismas, Gestas, Bar-Rabban és Ha-Nocri. Itt állnak előttetek!

És Pilátus jobbra mutatott; látni nem látta ugyan az elítélteket, de tudta, hogy ott vannak, ahol lenniök kell.

A tömeg hosszan tartó zúgással válaszolt, nem tudni, meglepetés vagy megkönnyebbülés szólt-e belőle. Amikor a zúgás elcsendesedett, Pilátus így folytatta:

- A négy elítélt közül azonban csak hármat fognak kivégezni, mert a törvény és szokás szerint a Pászka ünnepének tiszteletére a nagylelkű császár a Kis Szinhedriónnak a római hatóság által is megerősített választása szerint egyiküknek visszaadja nyomorúságos életét.

Hangosan kiáltotta e szavakat, és ugyanakkor hallotta, ahogy a zúgást teljes csend váltja fel. Egy sóhajtás, egy moccanás nem sok, annyi sem hatolt füléhez, és volt egy pillanat, amikor úgy rémlett, minden eltűnt, ami addig körülötte volt. A gyűlölt város meghalt, csak ő egymaga áll ott, arccal az égnek fordulva, a merőlegesen perzselő napsugarak alatt. Egy ideig hallgatta a csöndet, aztán emelt hangon folytatta:

- A bűnös neve, akit most jelenlétetekben szabadon bocsátunk...

Ismét szünetet tartott, még nem ejtette ki a nevet, magában mérlegelte, mindent elmondott-e, amit kell, mert tudta, hogy a szerencsés rab nevének kiejtésére a halott város feltámad, és attól fogva már úgysem lehet hallani, amit mondana.

„Ennyi az egész? - suttogta hangtalanul. - Ennyi. A nevet!”

És az „r” hangzót végiggörgette a hallgató városon, elordította magát:

- Bar-Rabban!

Ekkor a nap - úgy rémlett - zengve megpattant a feje fölött, és tűzáradattal töltötte be fülét. És ebben a tűzben üvöltés, sivitás, nyögés, hahota, füttyögés keveredett.

Pilátus megfordult, és az emelvényen át visszament a lépcsőhöz, nem nézett sehová, csak a lába elé terülő mozaikpadló színes kockáira, hogy el ne botolják. Tudta, hogy most háta mögött az emelvényre bronz aprópénz, datolya, miegymás záporozik, hogy az ordítózó tömegben az emberek egymáson átgázolva egymás nyakára hágnak, hogy a tulajdon szemükkel lássák a csodát: hogyan szabadul ki egy ember a halál markából! Hogyan veszik le róla a legionáriusok a kötelet, ezzel önkéntelenül is égető fájdalmat okozva vallatás közben kitekert csuklójának, s hogyan mosolyog hunyorogva, nyögve, tébolyult, értetlen mosollyal.

Tudta, hogy ezalatt a kísérő katonák már az emelvény oldalsó lépcsője felé vezetik a három összekötözött kezű elítélteket, hogy kivigyék őket a városból a nyugat felé kivezető úton a Koponyahegyre. És Pilátus csak az emelvény mögött nyitotta ki egészen a szemét, amikor már lement a lépcsőn, mert tudta, hogy most már biztonságban van, nem láthatja az elítélteket.

A lassan elcsendesülő tömeg zúgásába a hírnökök harsány kiáltásai vegyültek: egy részük arameus, más részük görög nyelven ismételte el azt, amit a prokurátor az emelvényen elmondott. Ezenkívül a helytartó aprózó, közeledő, sietős lódobogást hallott, és kurta, vidám kürtjelet. Erre a hangra utcagyerekek harsány füttyögése meg „Vigyázzatok!” kiáltása válaszolt a háztetőkről az utca során, mely a főtérről a lovardatérhez vezetett.

Egy katona, aki egyedül állt csapatjelvényével a térnek addig elkerített, néptelen részén, most izgatottan meglendítette lándzsáját, és a helytartó - kíséretével, titkárával meg a légio legatusával - megállt.

A térre egyre gyorsuló ügetéssel kirepült a lovassági ala,³² hogy a sokaságot megkerülve, oldalvást átszelje a teret, és a szőlővel befuttatott kőfal mentén, a sikátoron át, a legrövidebb úton érjen fel a Koponyahegyre.

Az ala parancsnoka, egy gyermektermetű, mulatt bőrű, sötét kis szíriai, Pilátushoz érve, vékony hangon elkiáltotta magát, és kirántotta kardját hüvelyéből. Izzadságban fürdő, szilaj fekete lova megbokrosodott, felágaskodott. A parancsnok visszadobta a hüvelyébe kardját, korbácsával megcsapkodta a ló nyakát, s mikor megfékezte, vágta ugratta, és elszárgult a sikátoron át. Mögötte porfelhőbe burkolózva, hármassorban a lovasok, könnyű bambusz-nád pikájuk csúcsa ugrált; ahogy a prokurátor mellett elvágattak, arcuk feltűnően barnának tetszett a fehér turbán alatt vidáman kivillanó fehér fogsorukkal.

Az ala égisz-érő porfelleget kavarva eltűnt az utcában; utolsónak az a katona vágatott el Pilátus mellett, aki a napfényben villogó kürtöt vitte a vállára vetve.

Pilátus, kezével védekezve a porfelhő ellen, elégedetlenül ráncolta homlokát, azután indult tovább a palotakert kapuja felé, mögötte a legatus, a titkár, a konvoj.

Délelőtt tíz órára járt az idő.

³² Ala - 300 főből álló lovascsapat.

HARMADIK FEJEZET

A hetedik bizonyíték

- Igen, délelőtt tíz órára járt az idő, igen tisztelt Ivan Nyikolajevics - mondta a professzor.

A költő végigsimította arcát, mint aki mély álombólocsúdik, és akkor észrevette, hogy időközben rájuk esteledett. A tó vize feketévé vált, könnyű ladik siklott rajta, hallatszott az evező csobbanása, és a csónakban ülő fiatal nő viháncolása. A fasorokban, a padokon most már többen voltak, de csupán a négyszög másik három oldalán, nem ott, ahol barátaink ültek.

Az égbolt Moszkva felett mintegy kifakult, a magasban tisztán kirajzolódott a telihold, de nem aranylóan, hanem fehérén. A lélegzés már sokkal könnyebben esett, mint napközben, és a hangok a hársfák alatt lágyabban, estiesen szóltak.

„Hogy lehet az, hogy észre sem vettem, milyen sokáig hablatyol? - hökkent meg Hontalan. - Hiszen már este van! Vagy talán nem is beszélt, hanem elaludtam, és álmodtam az egészet?”

Mégis azt kell azonban hinnünk, hogy a professzor beszélt el a dolgot, másképp azt kellene feltételeznünk, hogy Berlioz szóról szóra ugyanazt álmodta; ő ugyanis a professzor arcát fürkészve a következőket mondta:

- Elbeszélése rendkívül érdekes, professzor, noha egyáltalában nem egyezik az evangéliumok szövegével.

A professzor megvetően, gúnyosan elmosolyodott:

- Már bocsásson meg, de önnek aztán igazán mindenkinél jobban kell tudnia, hogy mindabból, ami a négy evangéliumban meg van írva, semmi sem történt meg, és ha az Újtestamentumra mint történelmi forrásra kezdünk hivatkozni... - Ismét elvigyorodott, és Berlioznak elakadt a szava, hiszen szó szerint ugyanezt mondta Hontalannak a Bronnaja utcán, a Patriarsije Prudi felé bandukolva.

- Igaz, igaz - válaszolta tehát -, de attól tartok, senki sem erősítheti meg, hogy amit ön most itt elmondott nekünk, az valójában megtörtént.

- Ó, dehogynem! Van, aki megerősítheti! - jelentette ki rendkívül magabiztosan a professzor, aki most hirtelen ismét tört oroszszággal kezdett beszélni; elhallgatott, és titokzatosan közelebb intette magához a két jó barátot.

Berlioz és a költő kétfelől odahajoltak hozzá, és a professzor ekképpen folytatta - immár mindennemű idegenszerűség nélkül, mert furcsa akcentusa hogy, hogy nem, hol eltűnt, hol újra előtűnt:

- A dolog tudniillik úgy áll... - suttogta, és óvatosan körülnézett, nem hallja-e valaki -, hogy én magam is jelen voltam, amikor mindez történt. Ott voltam az oszlopcsarnokban Poncius Pilátussal, később a kertben, amikor Kajafással tárgyalt, végül az emelvényen is, de titokban, hogy úgy mondjam, inkognitóban, ezért arra kérem önöket, el ne árulják senkinek, tartsák szigorúan titokban, csss...

Síri csend támadt; Berlioz elsápadt.

- Mi... mióta tartózkodik Moszkvában? - kérdezte elfúló hangon.

- Most érkeztem, ebben a minutában - válaszolta a professzor meglepetten. A két jó barát csak most nézett alaposabban a szeme közé, s mindketten észrevették, hogy zöld bal szemében örület tanyázik, jobb szeme pedig üres, merev, élettelen.

„Püff neki. - hüledezett magában Berlioz. - Egy bolond német jött ide Moszkvába, vagy itt ment el az esze a Patriarsije Prudin. Szép kis história!”

Valóban, ez mindent megmagyaráz: a fura villásreggelit Kantnál, a régóta istenben boldogult német filozófusnál, a hóbortos beszédekkel Annuskáról meg a napraforgóolajról, a szörnyű jóslatot, hogy levágják a fejét, meg minden egyebet: semmi kétség, a professzor elmeháborodott.

Berlioz nyomban tudta, hogyan kell viselkednie. Hátradőlt a padon, és a professzor háta mögött a szemével intett Hontalannak: a világért se mondjon ellent a bolondnak. A költő azonban zavarában nem értette meg a jeladást.

- Igen, igen - bólogatott Berlioz. - Mindez persze lehetséges... sőt nagyon is valószínű... Poncius Pilátus, az oszlopcsarnok meg a többi... És ide Moszkvába egyedül érkezett vagy a feleségével?

- Egyedül, egyedül, én mindig egyedül járok - válaszolta a professzor búsan.

- És hol a poggyásza, kedves professzor? - tudakozódott szelíden Berlioz. - Talán a Metropolban? Hol szállt meg?

- Én? Sehol! - Válaszolta a féleszű német, és zöld szeme nyugtalan pillantással kémlelte a környéket.

- Sehol? Ne mondja, kérem!... És... és hol fog lakni?

- Az ön lakásában - válaszolta a tébolyult pillanatnyi habozás nélkül, és még kacsintott is hozzá.

- Úgy... roppantul örvendek - hebegte Berlioz -, de, izé... nálam kissé kényelmetlenül érezném magát, a Metropolban pedig igazán nagyszerűek a szobák, első osztályú szálloda...

- És ördög sincsen? - kérdezte az örült hirtelen derűs mosollyal Ivan Nyikolajevicstől.

- Ördög...

- Ne mondjon neki ellent! - sűgta Berlioz hangtalanul, csupán ajka mozgásával, a professzor háta mögött a költőhöz hajolva és fintorogva.

Ivan Nyikolajevics azonban ettől a mókától végképp elvesztette a fejét, épp az ellenkezőjét felelte annak, amit kellett volna:

- Ördög nincs, nem létezik! Hagyja már abba ezt a bolondozást!

Az örült felkacagott, olyan hangosan, hogy a pad fölé boruló hársról ijedten felröppent egy veréb.

- No, ez aztán érdekes! - mondta, göcögve a nevetéstől. - Hogy van ez itt maguknál: akárkiről érdeklődik az ember, az nem létezik? - Abbahagyta a nevetést, és amint az elmebetegtől várható, az ellenkező végletbe esett, hirtelen dühbe gurult, és mérgesen kiabált: - Tehát valóban nincs, ez az utolsó szavuk?

- Csillapodjék, drága professzor, csillapodjék! - mormolta Berlioz, nem akarván tovább ingerelni a beteget. - Üldögéljen csak egy kis ideig Hontalan elvtárssal, én csak kiszaladok ide a sarokra, egyet telefonálok, aztán elkísérjük önt, ahová menni akar. Hiszen nem ismeri a várost...

El kell ismerni, Berlioz terve helyes volt: elszalad a legközelebbi telefonautomatáig, és közli az idegenellenőrző hivatalal, hogy egy külföldi konzultáns nyilvánvalóan meghibbant állapotban ül egy padon a Patriarszije Prudin, intézkedjenek mielőbb, másképp kínos bonyodalmak származhatnak a dologból.

- Telefonálni? Hát csak telefonáljon! - hagyta rá szomorúan a beteg, majd hirtelen szenvedélyesen esedezni kezdett: - Könyörögve kérem még utoljára, búcsúzás előtt, higgye el legalább azt, hogy az ördög létezik! Többet nem is kérek öntől. Ne felejtse el, hogy erre nézve van egy hetedik bizonyíték, és ez mind közül a legmegbízhatóbb. Hamarosan ön is tapasztalni fogja!

- Helyes, nagyszerű - helyeselt Berlioz színlelt kedvességgel, és bátorítóan kacsintott az elképedt költőre, akit cseppet sem kecsegtetett a gondolat, hogy egy bolond németet őrizzen a padon; azzal megindult a felé a kijárat felé, amely a Bronnaja és Jermolajev utca sarkán van.

A professzor azon nyomban felderült, mintha elméje, is feltisztult volna. Utánaszólt Berlioznak:

- Mihail Alekszandrovics!

Berlioz összeresztette, visszanézett, majd azzal nyugtatta meg magát, hogy a professzor az ő kereszt- és apai nevét is valamelyik újságból tudhatja.

A professzor pedig, kezével tölcserért formálva szája elé, ezt kiáltotta utána:

- Nem óhajtja, hogy most mindjárt táviratozzak kijevei nagybátyjának?

Berlioz lelkébe ismét belenyilallt a rémület. Honnét tudhat az örült az ő kijevei nagybátyjáról? Hiszen erről aztán igazán nem írnak a lapok! Hm. Vajon nincs-e mégis igaza Hontalannak? És az okmányai?... Talán hamisak? Ejnye, de gyanús fráter! Telefonálni kell, most, mindjárt, ebben a pillanatban! Majd tisztázzák az ügyet.

Azzal sietett tovább.

A kijáratnál, a Bronnaja sarkán, éppen amikor odaért, egy padról felállt valaki: hajszára az a figura, aki aznap délután a rekkenő verőfényben Berlioz szeme előtt a zsíros hőségéből materializálódott. Most azonban már nem levegőből volt, hanem közönséges húsból és vérből, és a leszálló alkonyatban Berlioz még tisztán láthatta, hogy bajsza olyan, mint a csibetoll, apró szeme gúnyosan, pityókosan hunyorog, pepita pantallóját annyira felhúzta, hogy kilátszik alóla piszkos, fehér fuszeklije.

Hátrahőkölt, de azzal csitította riadalmát, hogy az egész csupán ostoba véletlen, no meg egyébként sem ér rá, hogy a fejét törje rajta.

- A kijáratot tetszik keresni? - kurjantotta a pepita repedtfazékhangon. - Erre tessék, itt a forgókereszt! Ha itt kimegy, oda jut, ahová kell. Nem áldozna egy negyed literre valót az útbaigazításért egy levitézlett karnagynak, hogy megnedvesítse a torkát? - És a kockás figura hajlongva lekapta zsokésapkáját.

Berlioz ügyet sem vetett a kérencsélő, nyegle karnagyra, odaszaladt az utat elzáró forgókerékhez, megragadta, megforgatta, és már ki akart lépni a sínekre, amikor vörös-fehér felirat fröccsent az arcába: „Vigyázz, ha jön a villamos!”

És már közeledett is a villamos, akkor fordult be az újonnan épített vonalon a Jermolajev utcáról a Bronnájára. Amikor kifordult, és kiért az egyenes pályára, váratlanul kigyulladt benne a lámpafény, a kerekek nyikorogva felgyorsítottak.

Az óvatos Berlioz, noha biztonságos helyen állt, úgy döntött, mégiscsak jobb, ha visszamegy a forgókerék mögé, megfogta újra egy másik küllőjét, és egy lépést tett visszafelé. Keze megcsúszott, és lesiklott a kerékről, lába feltartóztathatatlanul, mintha jégen állna, csúszott lefelé a villamos sínpályája felé lejtő kövezeten, másik lába a levegőbe emelkedett, és Berlioz a sínekre esett.

Hasztalan igyekezett megfogózni, hanyatt vágódott, s tarkóját, noha nem túlságosan erősen, megütötte. Felnézett, és odafenn még meglátta - bár arra már nem ért rá gondolni, hogy jobb vagy bal felől - az immár aranyszínűre fényesedő holdat. Sikerült oldalt fordulnia, őrzősietséggel hasához húzta a lábát, megfordult, és meglátta a feltartóztathatatlan sebességgel feléje robogó villamoson a női kocsivezető réműlettől falfehér arcát, vérvörös karszalagját. Berlioz nem kiáltott, de az utca körülötte megtelt ijedt női sikoltozással.

A vezetőnő megrántotta az elektromos féket, a kocsori orra a földre fúródott, aztán felugrott, és az ablakokból csörömpölve hullott ki az üveg. Berlioz agyában valami felüvöltött: „Csak nem?!...” Még egyszer utoljára felvillant a hold, de már darabokra szakadt, és azután elsötétült a világ.

A villamos átgázolt Berliozon, és a Patriarsije Prudin, a sínek mellé a kövezett lejtőre sötét, kerek tárgyat dobott ki. A sötét tárgy visszagurult a lejtőn, és a kocsiót kövezetén ugrándozott. Berlioz levágott feje volt.

NEGYEDIK FEJEZET

A hajsza

A hisztériás női sikoltozás elhallgatott, a rendőrség füttyögetésének is vége szakadt, két mentőautó elszállította az elszállítandókat: az egyik a lefejezett testet meg a levágott fejet vitte a hullaházba, a másik pedig kórházba vitte a csinos villamosvezetőnőt, akit az üvegszilánkok megsebesítettek; fehér kötényes házmesterek összesöpörték az üvegcserepeket, és a vértócsákat felszórták homokkal; Ivan Nyikolajevics pedig még a forgókerékig sem jutott el, lerogyott egy padra, és ott is maradt. Egyszer-kétszer megpróbált ugyan feltápászkodni, de nem vitte a lába; úgy érezte magát, mint aki megbénult.

Az első kiáltásra indult meg futva a forgókerék felé; látta, ahogy a fej ugrálva végiggurult a kövezeten. Ettől úgy megzavarodott, hogy lerogyott a padra, és véresre harapdálta a tulajdon kezét. Az elmebajos németről természetesen végképp megfélemedkezett, csak azon tépelődött, hogyan lehetséges, hogy az imént még beszélgetett Berliozsal, most meg... a feje...

A fasorban izgatott emberek szaladtak el mellette, valamit kiabáltak, de Ivan Nyikolajevics nem fogta fel szavaik értelmét. Egyszer azonban váratlanul megállt mellette két nő, s egyikük, egy hegyes orrú asszonyság, aki hajadonfőtt volt, éppen Hontalan füle mellett magyarázta a másiknak nagy hangon a következőt:

- Annuska volt az oka, a mi Annuskánk! Innét a Szadovajáról! Az ő műve... Napraforgóolajat vásárolt a boltban, oszt eltörte a literes üveget a forgókeréken! Végiglocsolta vele a szoknyáját, hű, de szitkozódott is utána!... Az a szegény ember meg alighanem megcsúszott az olajon, oszt úgy esett a sínekre...

Az asszonyság beszédéből Ivan Nyikolajevics zilált agya csupán egyetlen szót fogott fel: „Annuska...”

- Annuska, Annuska? - motyogta, és izgatottan nézett körül. - Lássuk csak, lássuk csak...

Az Annuska szóhoz a „napraforgóolaj” asszociálódott, s utána, ki tudja, miért, „Poncius Pilátus”. De Pilátust a költő csakhamar elhárította, és megpróbált összefüggő gondolatláncot képezni Annuskából kiindulva. A láncolat egykettőre összeállt, és nyomban a bolond professzorhoz vezetett.

„Nicsak! Hiszen megmondta előre, hogy az ülést nem tartják meg, mert Annuska kiöntötte az olajat. És kérem, valóban nem lehet megtartani az ülést! De ez még nem minden: kereken kimondta, hogy Berlioznak egy nő fogja levágni a fejét! Úgy bizony! És a kocsivezető nő volt, ugyebár! Az ördögbe is, mi van emögött?!”

A költőben immár a kétségnek szikrája sem maradt, hogy a rejtélyes konzultáns pontosan előre látta Berlioz szörnyűséges halálának körülményeit. És ekkor két gondolat hasított Hontalan elméjébe. Az első: „Ez az ember nem bolond, szó sincs róla!” A másik: „Vajon nem az ő műve-e az egész?”

No de hogyan, mi módon csinálhatta volna? Majd kitudódik!

Óriási erőfeszítéssel felállt a padról, és visszasietett oda, ahol a professzorral beszélgettek. Az idegen szerencsére még nem ment el.

A Bronnáján már felgyújtották az utcai lámpákat, a park felett azonban az aranyló hold világított, és a mindig csalóka holdfényben Ivan Nyikolajevicsnek úgy rémlett, hogy a rejtélyes idegen nem nád sétatálcát szorít a hóna alá, hanem spádét.

A bizalmaskodó nyugállományú karnagy ugyanott ült, ahol nemrég még maga Ivan Nyikolajevics ült a padon. Orrát nyilvánvalóan fölösleges csíptetővel nyergelte meg, melynek egyik üvege hiányzott, a másik pedig ketté volt repedve. Ezzel a szerszámmal a pepita polgártárs még fertelmesebb volt, mint amikor Berliozt a sínek felé tessékelte.

Ivan reszkető szívvel közeledett a professzorhoz, arcába nézett, és meggyőződött róla, hogy ezen az arcon az örületnek semmiféle jegye nem látszik, és nem is látszott soha.

- Valljon színt: ki maga? - kérdezte Ivan fenyegetően.

Az idegen összevonta szemöldökét, úgy nézett a költőre, mintha először látná, és ellenségesen válaszolt:

- Nem érteni... orosz nem beszél...

- Nem érti önt az úr - szólalt meg a karnagy, ámbátor senki sem szólította fel rá, hogy az idegen szavait értelmezze.

- Ne tettesse magát! - csattant fel Ivan fenyegetően, és furcsa hideget érzett a gyomorszája tájékán. - Az imént még kitűnően beszélt oroszul. Maga se nem német, se nem professzor, hanem gyilkos és kém! Az iratait!... - ordította magából kikelve.

A rejtélyes professzor megvetően elhúzta amúgy is ferde száját, és vállat vont.

- De polgártárs, mit háborgatja az Inturiszt vendégét? - szólt ismét közbe kéretlenül az undok karnagy. - Ezért szigorú büntetés jár!

A gyanús professzor pedig dölyfös ábrázattal sarkon fordult, és elindult. Ivan nem tudta, mitévő legyen, izgatottan a karnagyhoz fordult:

- Hé, polgártárs, segítsen elfogni a bűnöst! Ez a kötelessége!

A karnagy roppantul megélenkült, felugrott, elordította magát:

- Miféle bűnöst? Hol van? Az idegen a bűnös? - Hunyori szemében öröm világolt. - Ez itten? Ha bűnös, akkor legelőször is rendőrért kell kiáltani, másképp meglóg. Jöjjön, kiáltunk egyszerre! - És eltátotta a száját.

Ivan tanácsalanságában megfogadta a mókás karnagy tanácsát, „rendőrt” kiáltott, a karnagy azonban becsapta, semmit sem kiáltott.

Ivan magányos, rekedt kiáltása nem hozta meg a kívánt eredményt. Két arra menő lány ijedten félrehúzódott előle, és Ivan fülét ez a szó ütötte meg: „Részeg.”

- Úgy, szóval te is egy követ fűjsz vele? - rivallt rá a gyanús karnagyra. - Csúfot üzöl belőlem? Eressz!

Ivan jobbra ugrott, a karnagy is jobbra perdült. Ivan balra tért, balra lépett a fickó is.

- Mit ugrálsz itt a lábam előtt? - üvöltötte Ivan magából kikelve. - Téged is átadlak a rendőrségnek!

Azzal el akarta kapni a léhűtőt a kabátja ujjánál fogva, de a levegőbe nyúlt, a semmi után kapott: a karnagyot elnyelte a föld.

Ivan felnyögött, végignézett a fason, és meglátta a gyűlöletes idegent. Már a Patriarsije utcába vezető kijárat felé tartott, és nem egymagában: a több mint gyanús karnagy is csatlakozott hozzá. De ez még nem minden. Harmadik is társult a kompániához - egy vadkan nagyságú, hatalmas fekete kandúr, koromfekete, mint egy varjú, vagy mint a szurok, olyan hetyke bajusszal, akár egy régi vágású lovassági tiszt. A három alak most kilépett a Patriarsije utcába, és ami még figyelemre méltó: a kandúr a két hátsó lábán járt.

Ivan a gazfickók után vetette magát, de csakhamar meggyőződött róla, hogy nagyon nehéz lesz őket utolérni.

Egy szempillantás alatt végigszaladtak a kis utcán, és kiértek a Szpiridonovkára. Akármennyire szedte is a lábát Ivan, a távolság közte meg az üldözöttek közt csak nem akart csökkenni. És mire számot vetett volna lehetőségeivel, a csendes Szpiridonovkáról kiértek a Nyikitszkije Vorotára, s ott még rosszabb volt a helyzet, mert nyüzsgött a sokaság. És a gaz banda ráadásul elhatározta, hogy a bűnözők kedvelt fogását alkalmazza, és ki-ki külön-külön folytatta útját.

A karnagy ügyesen felugrott menet közben egy az Arbat tér felé haladó autóbuszra, és így eltűnt szem elől. Miután Ivan ekképpen elvesztette hármójuk közül az egyiket, figyelmét most a kandúrra összpontosította. Hát mit lát? A különös kandúr odalép a megállóban veszteglő „A” villamos motorkocsijához, pimaszul félrelódít egy sikoltozó nőt, megkapaszkodik a fogódzóban, sőt a hőség miatt leeresztett ablakon át megpróbálja odaadni a kalauznőnek a viteldíjat.

A kandúr viselkedése olyannyira megdöbbenetete Ivant, hogy valósággal földbe gyökerezett a lába a sarki fűszerbolt előtt; és ekkor másodízben, de még sokkal jobban megdöbbenetete a kalauznő viselkedése. A kalauznő ugyanis, mihelyt meglátta a villamosra erőszakkal felkapaszkodó kandúrt, dühében szinte reszketve kiabálni kezdett.

- Macskának nem szabad! Macskával nem szabad! Sicc! Pusztulj innét, mert rendőrt hívok!

Sem a kalauznőnek, sem az utasoknak nem tűnt föl a dolog lényege: nem is az a legfurcsább, hogy a macska fel akar szállni a villamosra, ez még hagyján; hanem hogy fizetni akar! A kandúr nemcsak fizetőképes, hanem fegyelmezett állatnak is bizonyult. A kalauznő első kiáltására abbahagyta az ostromot, leszállt a villamos lépcsőjéről, és leült a megállónál, a tízkopejkással simogatva a bajszát. De mihelyt a kalauznő meghúzta a csengőt, és a villamos elindult, a kandúr úgy viselkedett, mint mindenki, akit lekergetnek a villamosról, de mégis utaznia kell. Elengedte maga mellett mind a három kocsit, aztán felugrott az utolsónak a hátsó ütközőjére, mancsával megkapaszkodott valami kilógó csődarabban, és elrobogott, ilyen módon még a tíz kopejkát is megtakarítva.

Miközben a fertelmes kandúrt figyelte, Ivan hajszál híján elveszítette a főbűnöst, a professzort. Szerencsére azonban mégsem sikerült elillannia. Ivan még épp hogy meglátta a szürke sapkát a hullámzó sokaságban a Bolsaja Nyikitszkaja, vagyis a Herzen utca elején. Egy szempillantás, és Ivan maga is ott termett. De elcsúszni a professzort most sem sikerült. Egyre jobban sietett, végül már szaladt, a járókelőket félretaszigálva útjából, de egy centiméterrel sem jutott közelebb a professzorhoz.

Bármennyire feldúlt lelkiállapotban volt is, megdöbbenetete a természetfölötti gyorsaság, amellyel az üldözés folyt. Húsz másodperc se telt belé, és a Nyikitszkije Vorotáról már az Arbat térre jutottak, a tér lámpafényei vakították el szemét. Még néhány pillanat, és sötét mellékutcába kerültek; Ivan Nyikolajevics megbotlott a lejtős járdán, elvágódott, és csúnyán beverte a térdét. Megint fényesen kivilágított főútvonal következett, a Kropotkin utca, utána

ismét sötét sikátor, az Osztoszenka, és újabb sikátor, sivár, mocskos, rosszul világított. És ott Ivan Nyikolajevics végképp elvesztette azt, akire vadászott. A professzor eltűnt.

Ivan Nyikolajevics megtorpant, de csak rövid időre, mert egyszer csak az ötlött eszébe, hogy a professzornak föltétlenül ott kell lennie a sikátor 13-as számú házában, annak is a 47-es számú lakásában.

Berontott a kapualjba, föl az emeletre, hamarosan megtalálta a keresett lakást, s türelmetlenül becsöngetett. Nem sokáig kellett várnia. Ötéves forma kislány nyitott ajtót, nem kérdezett semmit, hanem eltűnt a lakás belsejében.

A piszkos, elhanyagolt, hatalmas előszobában hitvány szénszálas égő derengett halványan a koromtól megfeketült magas mennyezet alatt. A falon abroncsavesztett kerékpár függött, a sarokban nagy, vasveretes láda sötétlett, a fogas felett a polcon füles kucsma hevert, fülvédői hosszan lecsüngtek. Az egyik ajtó mögött érces férfihang kiabált mérgesen, versben - szólt a rádió.

Ivan Nyikolajevics egy cseppet sem ijedt meg az idegen környezettől, hanem egyenest neki-vágott a folyosónak, mert ekképp okoskodott: „Biztosan a fürdőszobában bújt el.” A folyosó sötét volt, Ivan végigtapogatózott a fal mentében, az egyik ajtó alatt keskeny fénysávot pillantott meg, megkereste a kilincset, és erélyesen, de nem túlságosan erősen megnyomta. A retesz leesett az ajtóról, és Ivan valóban a fürdőszobában találta magát. „Szerencsém van” - gondolta.

De azért nem volt olyan nagy szerencséje, amilyent kívánt volna! Nyirkos, gőzös meleg legyintette meg arcát, a fürdőkályhában parázsló szén gyenge fényében jókora mosóteknőket látott a falon, meg egy fürdőkádat, melyen csúnya fekete foltok éktelenkedtek ott, ahol lepattogzott a zománc. És ebben a fürdőkádban egy meztelen polgártársnő állt talpig szappanosan, kezében szivacs. Rövidlátón hunyorgott Ivanra, a pokoli sötétségben nyilván összetévesztette valakivel, mert halkán, negédesen duruzsolta:

- De Kirjuska! Hagyja már abba, hát elment az esze?... Fjodor Ivanics mindjárt visszajön. Takarodjék ki innét, de gyorsan! - és meglóbálta feléje a szivacsot.

Világos: félreértés történt, s ebben a ludas természetesen Ivan Nyikolajevics volt. Ezt azonban a világért sem ismerte volna be, csak szemrehányóan odavetette: - Eh, züllött perszóna! - És hogy, hogy nem, egyszer csak a konyhában találta magát. A konyhában egy lélek sem volt, a régimódi nagy sparherden tucatnyi kihült petróleumfűző búslakodott némán a sötétben. Az évek óta nem mosott poros ablakon egy árva holdsugár hatolt be, s éppen azt a sarkot világította meg, ahol egy elfeledett ikon függött, porosan, pókhálósan, szekrénykéje mögül két esküvői gyertya kandikált elő. A nagy szentkép alá kis papiros szentkép volt tűzve.

Ki tudja, mi vitte rá Ivant - de mielőtt kiszaladt a konyhaajtón át a hátsó lépcsőre, magához vette az egyik gyertyát meg a kis papírikont. E tárgyak birtokában hagyta el az ismeretlen lakást, magában motyogva, izgatottan, mert még a fürdőszobai élmény hatása alatt volt; találgatta, ki lehet az a pimasz Kirjuska, s vajon nem az övé-e az az undok füles kucsma ott az előszobában.

A kihalt, sivár sikátorban körülnézett, kereste a szökésben lévő professzort, de persze sehol sem látta nyomát. Ekkor a költő bizakodóan, s önmagát biztatva így szólt:

- Hol is lehetne? Biztosan fürdik a Moszkva folyóban! Előre!

Most természetesen meg kellett volna kérdezni Ivan Nyikolajevicstől, miért gondolja, hogy a professzor épp a Moszkva folyóban tartózkodik, és nem valahol másutt. Csak az volt a baj, hogy nem volt, aki ezt megkérdezze. A mocskos kis sikátor kihalt volt: sehol egy teremtet lélek.

Nem sok idő telt belé, és Ivan Nyikolajevicset már a Moszkva folyó kanyarulatának gránitlépcsőin láthatjuk.

Ledobálta ruháját, és egy szimpatikus szakállas egyén gondjaira bízta, aki éppen ott szívta maga sodorta cigarettáját; rongyos fehér Tolsztoj-inge, foltozott, ócska bakancsa mellette feküdt. Ivan meglendítette karját, hogy kissé lehüljön, és fecskesuhanással a vízbe vetette magát. Lélegzete elakadt, olyan hideg volt a víz, egy pillanatig még attól is félt, hogy nem sikerül újra a felszínre vergődni. De sikerült, és prüszkölve, fújtatva, rémülettől kikerekedő szemmel úszni kezdett az olajszagú, fekete vízben, a rakparti lámpások fényének tört cikcakkjai közt.

Mikor csuromvizesen odatáncolt a gránitlépcsőkön ahhoz a helyhez, ahol ruházatát a szimpatikus szakáll őrizetében hagyta, kisült, hogy nemcsak az elsőt rabolták el időközben, hanem a másodikat is - azaz nemcsak a ruháját, hanem magát a szakállast is. Hült helyén nem maradt egyéb, mint egy hosszú szárú, csíkos gatyá, a rongyos Tolsztoj-ing, a gyertya, a szentképecske meg egy skatulya gyufa. Tehetetlen dühében Ivan az öklét rázta egy távoli, láthatatlan valaki felé, aztán - mit volt mit tennie - felöltözött abba, ami ott maradt.

Ekkor két gondolat kezdte gyötörni: az egyik, hogy elveszett a TÖMEGÍR-igazolványa, amelytől sohasem vált meg, a másik pedig, hogy vajon ebben az öltözékben engedik-e majd közlekedni a városban? Elvégre mégis, gatyában... Igaz, kinek mi köze hozzá, de azért félt, hogy belékötnék, feltartóztatják.

Leszakította a gatyá száráról a gombot, ahol a bokáján össze kellett volna gombolni, arra számítva, hogy így talán elmegy nyári nadrágnak; aztán összeszedte a szentképecskét, a gyertyát meg a gyufát, és elindult, azzal biztatva magát:

- Gyerünk a Gribojedovba! Biztosan ott van.

A város már esti életét élte. Teherautók száguldottak porfelhőt kavarva, a kocsiszekrényben zsákokon, miegymáson férfiak heverték hanyatt fekvé. Minden ablak tárva-nyitva. És minden ablakban narancsszínű ernyős lámpa égett, és minden ablakon, ajtón, kapun, tetőről és padlásszobából, udvarból és pinceodúból az *Anyegin* polonéze bömbölt rekedten.

Ivan Nyikolajevics aggodalma teljes egészében beigazolódott: a járókelők megnézték, utánafordultak; feltűnést keltett. Ezért úgy döntött, elkerüli a főútvonalakat, és mellékutcákon át halad célja felé, ahol nem olyan tolakodóak az emberek, ahol kevésbé valószínű, hogy kérdőre vonják a mezítlábas járókelőt, s kifaggassák gatyája mibenlétéről, amely sehogy sem akar nyári pantallóhoz hasonlítani.

Az elhatározást tett követte, s Ivan belebonyolódott az Arbat melléki kis sikátorok titokzatos hálójába; a fal tövében osont, riadtan sandított erre-arra, minduntalan hátranézett, néha-néha bebújt a kapualjakba, és gondosan elkerülte a kereszteződések lámpafényét meg a követségek előkelő palotáinak bejáratát.

És egész hosszú, nehéz útján elmondhatatlanul kínozta a mindenütt jelen levő zenekar, melynek kíséretében egy dörgedelmes basszus hang Tatyána iránti szerelméről énekelt.

ÖTÖDIK FEJEZET

A Gribojedovban történt

A krémszínű, ódon, egyemeletes ház csenevész kert mélyén állt, a kertet a körüti járdától kovácsoltvas kerítés választotta el. A ház előtt kis aszfaltozott térség terült el, télen hóbucka magaslott rajta, melynek tetejébe lapát volt tűzve, nyáron azonban a nyári étterem legvonzóbb részét alkotta ponyvateteje alatt.

A házat azért hívták „Gribojedov-ház”-nak, mert állítólag egykor az író³³ nagynénjének, bizonyos Alekszandra Szergejevna Gribojedovának tulajdonában volt. Hogy ez igaz-e, nem-e, ki tudná megállapítani... Némelyek éppenséggel azt állítják, hogy Gribojedovnak egyáltalán nem volt háztulajdonos nagynénje. A házat azonban mégis így nevezik. Egy híres moszkvai hazudozó ráadásul azt híresztelte, hogy a nagy író az emeleti oszlopos, kerek teremben olvasta fel a kanapén heverő nénikéjének *Az ész bajjal jár* részleteit. Egyébként tudja az ördög, az is meglehet, hogy felolvasta, ez ma már édes mindegy!

Nem mindegy ellenben, hogy a házban jelenleg az a TÖMEGÍR helyezkedik el, amelynek élén a szerencsétlen Mihail Alekszandrovics Berlioz állt - a Patriarsije Prudin történt tragikus kimenetelű balesetéig.

A TÖMEGÍR tagjai egymás közt, beszélgetésben a házat sosem nevezték „Gribojedov-ház”-nak; csak úgy emlegették, hogy „a Gribojedov”. „Tegnap két óra hosszat nyüzsögtem a Gribojedovban.” - „No és mit sikerült elérned?” - „Kaptam egy beutalót Jaltába egy hónapra.” - „Ügyes fickó vagy!” Esetleg ezt mondták: „Menj el Berliozhoz, ma négy és öt között fogadóórát tart a Gribojedovban” - és így tovább.

A TÖMEGÍR úgy helyezkedett el a Gribojedovban, hogy annál jobbat, kedélyesebbet álmodni sem lehet. A belépő mindenekelőtt, akarva, nem akarva, megismerkedett a mindenféle fajta sportkörök kifüggesztett hirdetéseivel, valamint a TÖMEGÍR tagjainak csoportos meg egyéni fényképeivel; az emeletre vezető lépcső falai ugyanis ezekkel - mármint a fényképekkel - voltak telis-tele aggatva.

Az emeleti egyes számú szoba ajtaján nagybetűs tábla hirdette, hogy itt székel a „Horgász- és nyaralószakosztály”; a táblára azonkívül élethű kárászt festettek, amint éppen bekapja a horgot.

A kettes számú szoba ajtaján meglehetősen érthetetlen felirat volt látható: „Egynapos alkotószabadság ügyében tessék M. V. Podlozsnajához fordulni.”

A következő ajtó tömör, ámde teljességgel érthetetlen feliratot viselt: „Pereligino.” Attól fogva a Gribojedovba becsöppent látogató csak úgy kapkodhatta a fejét a nagynéni tölgyfa ajtóin tarkálló feliratoktól: „Feliratkozás papírkiutalásra Pokljovkina elvtársnőnél”, „Pénztár”, „Szkeccsírók egyéni elszámolása”. És így tovább...

Ha az ember átvágott a leghosszabbik soron, amely már lenn, a portásfülkénél kezdődött, elolvashatta a feliratot azon az ajtón, melyen pillanatonként be akart nyitni valaki: „Lakásügyek”.

³³ *Az író* - Gribojedov, Alekszandr (1794-1829), az orosz vígjáték atyja. *Az ész bajjal jár* c. vígjátékát hazánkban több színház is bemutatta.

A lakásügyek után színpompás plakát következett. A következőket ábrázolta: sziklás hegy, melynek gerincén köpönyeges lovas halad, vállán puska. Lejjebb pálmák meg egy erkély, az erkélyen csinosan fésült fiatalember ül, aki ihletett tekintettel fel- és elnéz a messzeségbe, és töltőtollat fog a kezében. Alatta szöveg: „Beutalók alkotószabadságra, két héttől (novella, elbeszélés) egy évig (regény, trilógia) terjedő időtartamra. Jalta, Szuuk-Szu, Borovoje, Cihidziri, Mahindzsauri,³⁴ Leningrád (Téli Palota).” Ez előtt az ajtó előtt is sor állt, de nem olyan mérhetetlenül hosszú, legföljebb másfél száz főnyi.

A továbbiakban, a Gribojedov-féle ház szeszélyes kanyarulatait, fel- meg vezető lépcsőit, zezugait követve, még számos ajtó, felirat következett: „Igazgatóság”, „2., 3., 4. pénztár”, „Szerkesztőbizottság”, „Elnök”, „Biliárdszoba”, többrendbeli segédhivatal, végül az a bizonyos oszlopos terem, ahol a nagynéni élvezte lángeszű unokaöccse komédiáját.

A látogató - ha nem egészen gyengeelméjű - azonnal észrevette, milyen remek életük van a TÖMEGÍR szerencsés tagjainak, és lelkét azon nyomban sárga irigység kezdte marcangolni. Ezt követően pedig keserű szemrehányással illette a mennybélieket, amiért születésekor nem ajándékozták meg írói tehetséggel, hiszen enélkül álmodni sem lehetett arról, hogy birtokába jusson a TÖMEGÍR széles aranszegéllyel ellátott, illatozó, drága bőrből készült, barna tagsági igazolványa, e Moszkva-szerre ismert és nagyra becsült okmány.

Ki hozhatna fel valamit az irigység védelmére? Kétségtől az alantas indulatok kategóriájába sorolandó - mégis meg kell értenünk azt a látogatót. Hiszen amit az emeleten látott, az még nem minden. Gribojedova néni házának földszintjét teljes egészében az étterem foglalta el - és micsoda étterem! Moszkva legjobb éttermének hírében állt, és nem érdemtelenül. Nemcsak azért, mert két hatalmas, boltozatos teremben helyezkedett el, melynek falaira asszír sörényes lila lovak voltak festve; nemcsak azért, mert minden asztalkán színes keszkenővel letakart lámpa állt, s nem csupán azért, mert nem léphetett be akárki jöttment az utcáról, hanem főleg azért, mert fogásainak bő választékával verte Moszkva valamennyi éttermét, és e fogásokat rendkívül mérsékelt, elérhető áron juttatta ügyfeleinek.

Nincsen ezért semmi meglepő az ilyen párbeszédben, amilyenek például e hitelt érdemlő sorok írója is tanúja volt a Gribojedov kovácsoltvas kerítése tövében:

- Hol vacsorázol ma, Amvroszija?

- Micsoda kérdés! Természetesen itt, a Gribojedovban, drága Foka! Arcsibald Arcsibaldovics megsúgta, hogy ma este sőregfilé lesz *au naturel*!³⁵ Ínyencfalat.

- Életművész vagy, Amvroszija! - sóhajtott fel a sovány, elhanyagolt külsejű Foka, akinek épp egy karbunkulus nőtt a tarkóján, és irigykedve nézett fel Amvroszija, az aranyhajú, telt arcú, vérpiros ajkú, óriás termetű költőre.

- Nincs ebben semmi életművészet - válaszolta emez. - Egyszerűen arra törekszem, hogy emberi módon éljek. Azt akarod mondani, Foka, hogy sőregfilét a Colosseumban is kapni? Igen ám, de a Colosseumban egy adag sőreg tizenhárom rubel tizenöt kopejka, nálunk meg ötötven! Azonkívül a Colosseum-beli sőreg háromnapos, és a tetejébe sose tudhatod, mikor vág a szemed közé egy fűrt szőlőt holmi mihaszna fiatalember, aki a Tyeatralnij projezdből csöppent oda. Nem, én esküdtem ellensége vagyok a Colosseumnak, Foka! - mennydörgött végig az utcán a haspók költő hangja. - Ne is próbálj rábeszélni.

³⁴ Jalta, Szuuk-Szu, Borovoje, Cihidziri, Mahindzsauri - üdülőhelyek a Krím félszigeten, Kazahsztánban, a Kaukázusban, ahová az írók alkotószabadságra szoktak utazni.

³⁵ *Au naturel* - egy darabban kevés zsírral tartósítva dobozolt (húskonzerv).

- Dehogyan beszéllek rá, Amvroszj - nyekegte Foka. - Otthon is lehet vacsorázni.

- Azt ugyan nem! - harsogta Amvroszj. - Elképzelem a feleségedet, amint a közös konyhán sőregfilét kotyvaszt neked *au naturel!* Hihhi! *Au revoir*,³⁶ Foka! - és dúdolva elindult a ponyvatetős terasz felé.

Hol van a tavalyi hó! De a tősgyökeres moszkvaiak bizonyára még emlékeznek a híres Gribojedovra. Sőregfilé? Az semmi, drága Amvroszj, olcsó vacak. Hanem a kecsge, barátom, az ezüstös tálban kínálgató kecsegeszelet, körülrakva rákfarkakkal meg friss kaviárral! Meg a gombapürével töltött tojás! Hát a szarvasgombás rigópecsenye? Vagy a fűrj genovai módra? Mindössze kilenc és fél rubel! És ráadásul a jazz, az előzékeny kiszolgálás! Júliusban, mikor a családunk nyaral, bennünket azonban halaszthatatlan irodalmi ügyeink a városban tartanak, milyen érzés volt a teraszon ülni a szőlőlugas árnyékában, és a hófehér abroszon aranylótoltként a tele tányér *soupe printanière*?³⁷ Emlékszik-e, Amvroszj? Minek is kérdem: az ajkán látom, hogy emlékszik! Maréna, sőreg, ugyan már! Hanem a mindenféle szalonkafajta, idény szerint váltakozva, a fűrj, a császármadár? Meg a gyöngyöző ásványvíz? De elég, nagyon is eltérünk a tárgytól... Utánam, olvasó!

Azon az estén, amikor Berliozt a tragikus baleset érte, fél tizenegy órakor csak egy szobában égett a villany a Gribojedov emeletén. Tizenkét irodalmár várakozott ott egyre türelmetlenebbül Mihail Alekszandrovicusra, aki őket összehívta.

Széken, asztalon, még a két ablakpárkányon is ültek a TÖMEGÍR igazgatósági szobájában, és fulladoztak a hőségtől. A nyitott ablakon át sem hatolt be frissítő fuvallat. Moszkva most lehelte ki a napközben a kövekben, az aszfaltban felgyülemllett forróságot, és már látszott, hogy az éjszaka sem hoz enyhülést. A pincéből, ahol az étterem konyhája működött, hagymaszag áradt, mindenki szomjas, ideges, ingerült volt.

Beszkuornyikov, a regényíró - kifogástalanul öltözött, csendes ember, éber, ám ugyanakkor megfoghatatlan tekintetű - elővette zsebóráját. A mutató lassan a tizenegyes felé közeledett. Beszkuornyikov megkocogtatta az óra számlapját, és odamutatta szomszédjának, Dvubratszkij költőnek, aki az asztalon ült, és gumitalpú sárga cipőbe bújtatott lábaival harangozott unalmában.

- Hát ez azért sok - dörögte elégedetlenül.

- Biztosan kinn feledkezett a Kljazmánál a selma - szólalt meg döngő mellhangján Nasztaszja Lukinyisna Nyepremenova. Moszkvai kupeczek árvájából lett író, és harcos tengerésztörténeteket írt „George kormányos” álnéven.

- Ugyan már! - szólt közbe élénken Zagrivov, a népszerű szkeccsek írója. - Magam is szívesebben teázgatnék egy szellős kis balkonon, ahelyett, hogy itt főjek. De hát nem tízre volt kitűzve az ülés?

- Kellems lehet most odakinn a Kljazma-parton - heccelte a jelenlévőket George kormányos, tudván, hogy Pereligino, az írók Kljazma-parti nyaralófaluja mindenkinek közös bánata, érzékeny pontja. - Biztosan már szólnak a fülemülék. Én mindig jobban tudok dolgozni a városon kívül, különösen tavasszal.

³⁶ *Au revoir* - viszontlátásra.

³⁷ *Soupe printanière* - tavaszi zöldségleves.

- Harmadik éve fizetem a tagdíjat, hogy a bazedovos feleségemet abban a paradicsomban üdültethessem, de még mindig nem ködlik semmi a láthatáron - jegyezte meg keserűen, epésen Ieronyim Poprihin, a novellista.

- Kire hogy mosolyog a szerencse - dörmögte az ablakpárkányról Ababkov, a kritikus.

George kormányos szúrós kis szemében öröm villant fel, zengő alt hangját ellágyítva, szelíden fuvolázta:

- Ne irigykedjünk, elvtársak. Nyaraló mindössze huszonkettő van, és még hét épülőben, a TÖMEGÍR-ben pedig háromezren vagyunk tagok.

- Háromezer-egyszáztizenegy - helyesbített valaki a sarokból.

- No látják - folytatta a Kormányos. - Mit tehetünk? Mi sem természetesebb, a dácsákat³⁸ a legtehetségesebbeknek utalják ki...

- A generálisoknak! - vágott bele a dolgok velejébe Gluharjov, a filmszenárium-író.

Beszkudnyikov műásítást produkált, és kivonult a szobából.

- Egyedül lakik öt szobában Pereliginóban - mondta Gluharjov, alighogy Beszkudnyikov kihúzta a lábát.

- Lavrovics pedig hatban! - kurjantotta Gyenyiszkin. - És az ebédlőjében tölgyfa burkolat van körös-körül a falon!

- Ugyan, most nem erről van szó - torkolta le őket Ababkov -, hanem arról, hogy mindjárt fél tizenkettő.

A lárma nőttön-nőtt, már-már zendülés fenyegetett. Telefonáltak a közutálatnak örvendő Pereliginóba, de rossz helyre, Lavrovics dácsájába kapcsolták őket, megtudták, hogy Lavrovics kiment a folyóra, és ettől végképp feldühödtek. Találomra betelefonáltak a Szépirodalmi Bizottságba a 930-as mellékállomáson, de ott persze már senkit sem találtak.

- Igazán telefonálhatott volna! - méltatlankodtak többen, köztük Gyenyiszkin, Gluharjov és Kvant.

De hajh, hiába heveskedtek: Mihail Alekszandrovics már sehová sem telefonálhatott. Messzemenesse a Gribojedovtól, egy ezerwattos égőekkel megvilágított hatalmas teremben, három cinkkel borított asztalon feküdt az, ami nemrégén még Mihail Alekszandrovics volt.

Az egyik asztalon alvadt vérrel borított teste, tört karral és összelapított mellkassal; a másodikon a feje, kicsorbult metszőfogakkal és megtört, tágra nyílt szemekkel, amelyeket immár nem zavart a vakító világosság; a harmadikon véres rongyok halmaza: a ruhája.

A lefejezett törzs mellett a következők álltak: a törvényszéki orvostan professzora, egy patologoanatómus és a proszektora, a nyomozó hatóság képviselői, meg a felesége betegágya mellől telefonon odahívott Zseldibin, Mihail Alekszandrovics Berlioz helyettese, a TÖMEGÍR másodelnöke.

Zseldibinért kocsit ment, és a nyomozókkal együtt legelőször a szerencsétlenül járt irodalmár lakására vitték (ez éjfél tájban történt), ahol lepecsételték a papírokat, s onnét a hullaházba.

³⁸ Dácsa - többnyire fából épült nyaraló.

A megboldogult földi maradványait körülálló személyek most arról tanakodtak, hogy mitévők legyenek: varrják-e oda a testhez a levágott fejet, vagy pedig úgy ravatalozzák fel a Gribojedov nagytermében, hogy egyszerűen állig letakarják fekete kendővel?

Egy szó, mint száz, Mihail Alekszandrovics sehová sem tudott már telefonálni, Gyenyiszkin, Gluharjov és Kvant hiába heveskedtek, kiabáltak Beszkudnyikovval. Pontban éjfélkor a tizenkét irodalmár lejött az emeletről, és beült az étterembe. Ott ismét küldtek egy-két jókívánságot Mihail Alekszandrovics felé: a teraszon ugyanis természetesen minden asztal foglalt volt, és benn kellett vacsorázniuk a szép, de fülledt termekben.

És pontosan éjfélkor az elülső teremben valami dörrént, valami csörrent, és zakatolva-csilin-gelve rázendített, majd éles, magas férfihang ordított fel zenekísérettel: *Halleluja!* A híres Gribojedov-féle jazzband elkezdte műsorát. A verejtékező arcok földérültek, úgy tetszett, még a lovak is megélednek a freskón, a lámpák fényesebben világítanak - és egyszerre, mint aki letépte láncát, táncra perdült mind a két terem, majd nyomban utána a terasz is.

Gluharjov egy Tamara Polumeszjac nevű költőnővel táncolt, táncolt Kvant, táncolt Zsupkov regényíró is egy sárga ruhás filmszínésznővel. Táncoltak továbbá a következők: Dragunszkij, Cserdakcsi, a kis köpcös Gyenyiszkin a nagy debella George kormányossal, táncolt Szemejkina-Gall, a szépséges építésznő, egy fehér darócnadrágos ismeretlen erős szorításában. Táncoltak a tagok és a meghívott vendégek, moszkvaiak és vidékiek, Johann kronstadti író és egy bizonyos Vitya Kuftyik Rosztovból, állítólag filmrendező, akinek fél arcát sötétlila anyajegy borította; táncoltak a TÖMEGÍR költői szakosztályának kiválóságai, név szerint Pavianov, Bogohulszkij, Szladkij, Spicskin és Adelfina Buzgyak, köztük és mellettük ismeretlen foglalkozású, kefefrizurás, vattázott vállú fiatal emberek; egy öreg szakállas, akinek szakállában egy darabka zöldhagyma akadt fenn, egy gyűrött narancssárga selyemruhás, feltűnően vérszegény, vékonydongájú leányzóval ropta.

A pincérek izzadtan rohagáltak, habzó söröskrigliket egyensúlyozva fejük fölött, s közben minduntalan rekedten, ingerülten kiabáltak: „Bocsánat, polgártárs!” Valahol egy hang tölcserén át kommandírozott: „Egy rablóló! Két flekken! Egy sőreg!” A magas tenor hang már nem is énekelte, hanem cifrázva vonította a *Hallelujá*-t. A jazzband cintányérainak zörejét időnként túlharsogta az éttermi tányérok csörömpölése; a mosogatólányok ugyanis lejtős szalagon eregették le az edényt a konyhába. Egy szó, mint száz: a pokol.

Éjféltájban látomás tűnt fel ebben a pokolban. A teraszra fekete szemű, hegyes kecskeszakállú, frakkos férfiú lépett ki, és uralkodói tekintettel fogta át birodalmát. A jól értesültek bizalmasan azt suttogták, hogy volt idő, amikor a dalia nem frakkot viselt, hanem széles bőrtüszővel övezte fel magát, amelyből pisztolyok markolata ágaskodott, hollószárny haját vérvörös selymekendővel kötötte le, és halálfejes fekete lobogó alatt vitorlázott egy briggen a Karib-tengeren.

De nem, nem, nem! Hazudnak a jól értesültek, Karib-tenger nincs is a világon, nem hajóznak rajta mindenre elszánt kalózok, s nem vadászik rájuk semmiféle korvett, nem terül a vízre ágyúfüst. Nem, nincsen semmi, nem is volt soha! Csak ez a nyápic hársfa van, meg a kovácsoltvas rács, s azon túl a bulvár... Jégdarabok úszkálnak a hűtővödörben, a szomszéd asztalnál bikafejű egyén ül, szeme vérben forog, minden szörnyű, rettenetes... Istenek, isteneim, mérget nekem, mérget!

És az egyik asztalka mellől felröppent a szó: „Berlioz!”, a jazz elcsuklott, elhallgatott, mintha valaki öklével sújtott volna le rá. „Mi az? Mi történt?” - „Berlioz!!!” Felugrálnak, sikoltoznak...

Magasra csap a bánat hulláma a szörnyű hír hallatára. Valaki buzgólkodik, teli tüdővel bizonygatja, hogy most nyomban, ahogy együtt vannak, kollektív táviratot kell fogalmazni, és azt haladéktalanul feladni.

De miféle táviratot, kérjük, milyent és hová? És minek egyáltalában feladni? És végül is, hová, kinek? Mire való a távirat annak, akinek szétlapított tarkója jelenleg a kórboncnok gumikesztyűs keze közt van, és akinek nyakát a professzor épp most varrja görbe tüvel? Annak úgylis vége, nincs szüksége semmiféle táviratra. Neki már befellegzett, ne terheljük fölöslegesen a távirót.

Igen, igen, neki befellegzett... de mi élünk!

Igen magasra csapott a gyász hulláma, felcsapott, felcsapott, de azután alábbhagyott. Valaki már visszaült asztalához, és előbb lopva, majd egyre nyíltabban, eszegélni, iszogatni kezdett. Elvégre miért vesszen kárba a finom *côtelette de volailles*?³⁹ Mit segítünk Mihail Alekszandrovicson azzal, ha éhen maradunk? Elvégre mi élünk!

A zongorát természetesen kulcsra zárták, a zenekar szétszéledt, egy-két újságíró elment a szerkesztőségbe nekrológot írni. Aztán híre terjedt, hogy Zseldibin megjött a hullaházból, fölment a megboldogult emeleti szobájába, és azon nyomban suttogni kezdtek, hogy ő lesz Berlioz utóda. Zseldibin felhívatta az étteremből mind a tizenkét vezetőségi tagot, és a Berlioz irodájában sebtében megrendezett ülésen megvitatott velük néhány halaszthatatlan kérdést: a Gribojedov oszlopos termékének feldíszítéséről, a holttest átszállításáról, a ravatalozás rendjéről meg a gyászessel kapcsolatos néhány más problémáról.

Az étterem eközben tovább élte rendes éjszakai életét, s élte volna zárásig, azaz hajnali négy óráig, ha nem jön közbe egy valóban egészen rendkívüli esemény, amely sokkal jobban megrázta a kedélyeket, mint Berlioz halálhíre.

Először a Gribojedov kapuja előtt strázsáló bérkocsisok zúdultak fel! Hallatszott, amint egyikük felugrik a bakon, és felkiált:

- A teremtsit! Oda nézzetek!

Honnét, honnét nem, abban a pillanatban a vaskerítésnél piciny lángocska villant fel, és lassan közeledett az étterem teraszához. Az asztaloknál ülők felálltak, és a sötétséget kémlelve meglátták, hogy a piciny lángocskával együtt fehér kísértet lépdel az étterem felé. Amikor már odaért a szőlőlugashoz, az emberek sóbálvánnyá meredtek, a villájukra tűzött falat hal megállt a levegőben, szemük kiguvadt. A portás, aki abban a pillanatban lépett ki a ruhatárból a kertbe, hogy rágyújtson, eltaposta cigarettáját, és elindult a kísértet felé, láthatóan azzal a szándékkal, hogy elállja az útját az étterem felé; de aztán mégis meggondolta magát, és megállt, bárgyún mosolyogva.

A kísértet így a szőlőlugas nyílásáig érve akadálytalanul belépett a teraszra. És ekkor mindenki meglátta, hogy a kísértet nem kísértet, hanem Ivan Nyikolajevics Hontalan - a híres költő.

Mezítláb érkezett, rongyos fehér Tolsztoj-ingben, mellére ismeretlen szentet ábrázoló papirosképecske volt tűzve biztosítótüvel; az ing alatt hosszú szárú, csíkos fehér alsónadrág. Kezében meggyújtott esküvői gyertya. Jobb arcán friss karmolás. Nehéz lenne fölmérni a teraszon támadt hallgatás mélységét. Az egyik pincér kezéből, a félrebillent söröskorsóból lassan csorgott a padlóra a sör.

³⁹ *Cotelette de volailles* - szárnyaskotlett.

A költő feje fölé emelte a gyertyát, és hangosan köszönt:

- Üdvözöllek, barátaim! - Majd benézett a legközelebbi asztal alá, és bosszúsán megállapította: - Itt sincs!

Két hang szólalt meg. Az egyik, egy dörmögő basszus, kérlelhetetlenül kijelentette:

- *Delirium tremens*.⁴⁰ Ennek is vége.

A másik, egy riadt női hang, ezt mondta:

- Hogy jutott el idáig ebben az öltözékben? Hogy engedhette a rendőrség?

Az utóbbi megjegyzést Ivan Nyikolajevics is meghallotta, válaszolt is rá:

- Kétszer akartak feltartóztatni, egyszer a Szkatyertnij utcában, egyszer meg itt a Bronnáján, de átmásztam a sövényen, amint látja, az arcomat is összekarmolta! - Magasra tartotta a gyertyát, és emelt hangon folytatta, rekedt hangja megerősödött, indulat fűtötte át: - Testvéreim az irodalomban, hallgassátok meg szómat! A gonosz megjelent közöttünk! Fogjátok el, de mielőbb, mert beláthatatlan kárt fog okozni!

- Mi, micsoda? Mit mondott? Ki jelent meg? - hangzott mindenfelől.

- Egy külföldi konzultáns - felelte Ivan. - És az a konzultáns a Patriarsije Prudin megölte Misa Berliozt.

Ekkor a vendégek a belső termekből is kiáramlottak a teraszra, valóságos csődület támadt Ivan gyertyalángocska körül.

- Bocsánat, magyarázza meg, kérem, kissé pontosabban - szólalt meg Ivan Nyikolajevics füle mellett egy halk, udvarias hang. - Ki ölte meg Berliozt?

- Egy külföldi professzor, konzultáns és kém - válaszolta Ivan, és fürkészve nézett körül.

- Hogy hívják? Mi a neve? - hangzott a következő halk kérdés.

- A neve! Az ám, ha tudnám a nevét! - kiáltott fel Ivan kétségbeesetten. - Nem tudtam elolvasni a névjegyét... Csak az első betűjére emlékszem, annyit tudok, hogy W-vel kezdődik, duplavével... Milyen nevek kezdődnek W-vel? - kérdezte magától Ivan; fejéhez kapott, és mormolni kezdte: - W, wé, wa, wo, wu... Waschner? Wagner? Weiner? Wegner? Winter? - Haja lassan égnek meredezett a nagy erőfeszítéstől.

- Wulf? - szólt közbe egy kétségbeesett női hang.

Ivan dühbe gurult:

- Buta liba! - kiáltott fel, és tekintete a közbeszólót kereste. - Mi köze ehhez Wulfnak? Wulf nem tehet semmiről! Wo, wa... Nem, sehogy se jut az eszembe. Mondok valamit, elvtársak: telefonáljanak a rendőrségre, küldjenek ki azonnal öt motorbiciklis járőrt géppuskával, hogy fogják el a professzort. És ne felejtsek el közölni, hogy ketten vannak még vele; egy nyurga pepita, a csíptetője törött, meg egy kövér fekete kandúr... Én majd addig felkutatom a Gribojedovot, mert érzem, hogy itt kell lennie!

Nyugtalanul körülnézett, átfurakodott a körülállókon, gyertyáját lóbálta, hogy végigcsöpögött rajta a viasz, és rendre benézett az asztalok alá. „Orvost!” súgta egy hang, és csakhamar jól táplált, simára borotvált, szeretetre méltó arc, csontkeretes szemüveg jelent meg Ivan előtt.

⁴⁰ *Delirium tremens* - idült alkoholistáknál fellépő, állandó reszketéssel, súlyos érzékcsalódásokkal járó elmebántalom.

- Csillapodjék, Hontalan elvtárs! - kérlelte az arc, vidám, szinte ujjongó hanglejtéssel. - Önt megrendítette a mindnyájunk által szeretett Mihail Alekszandrovics... röviden: Misa Berlioz halála. Mi sem természetesebb, ezt mindannyian megértjük. Nyugalomra, pihenésre van szüksége. Az elvtársak hazakísérik, ágyba fektetik, kialussza magát...

- El kell fogni a professzort, nem érted, te marha? - vicsorgott rá Ivan dühösen. - Te meg itt feltartasz a hülye locsogásoddal.

- Már engedje meg, Hontalan elvtárs... - pirult-hüledezett a jól táplált ábrázat, és láthatóan már megbánta, hogy beavatkozott a dologba.

- Nem engedem meg, és legkevésbé teneked, te emeletes barom! - szólt Ivan Nyikolajevics fojtottan, gyűlölködve.

Arca eltorzult, a gyertyát gyorsan átvette jobb kezéből a bal kezébe, és jobbát megrendítve, hatalmas pofont kent le a részvevő ábrázatra.

Ekkor többeknek eszébe jutott, hogy le kéne fogniok Ivant - és rávetették magukat. A gyertya kialudt, a jól tápláltról leesett a szemüveg, és abban a pillanatban el is taposták. Ivan félelmetes csatakiáltást bocsátott ki a torkán, mely egészen a bulvárig elhatolt, harcra tüzelve a lelkeket - és védekezni kezdett. Az asztalokról csörömpölve hullott le az edény, nők sikoltoztak.

Mialatt a pincérek törülközőkkel megkötözték a költőt, a ruhatárban a következő párbeszéd folyt a brigdkapitány meg a portás közt.

- Nem láttad, hogy alsónadrágban van? - kérdezte a kalóz dermesztő nyugalommal.

- De mit tehettem volna, Arcsibald Arcsibaldovics? - védekezett a portás remegve. - Muszáj beeresztenem, ha egyszer tagja a TÖMEGÍR-nek!

- Láttad vagy nem láttad, hogy alsónadrágban van? - ismételte a kalóz.

- Mit csináljak, Arcsibald Arcsibaldovics? - mentegetőzött a portás egyre vörösebb arccal. - Hiszen értem én a dolgot, a teraszon hölgyek is ülnek...

- Nem a hölgyekről van szó, a hölgyeknek ez édes mindegy - ripakodott rá a kalóz, és a szó szoros értelmében felnyársalta a tekintetével. - De a rendőrségnek nem mindegy! Gatyás férfi Moszkva utcáin csupán egyetlenegy esetben közlekedhet, tudniillik rendőri kísérettel, és csupán egyetlenegy helyre mehet: az őrszobára! Neked pedig mint portásnak tudnod kell, hogy ha gatyás férfit láatsz, haladéktalanul fütülnöd kell. Megértted? Hallod, mi folyik a teraszon?

A portás, aki már azt se tudta, fiú-e vagy lány, meghallotta a teraszról behatoló hangzavart, edénycsörömpölést, női sikolyokat.

- Nos, milyen büntetést érdemelsz ezért? - folytatta a kalózkapitány.

A portás arcbőre bíborlilára vált, mint a tifuszos betegé, szeme megüvegesedett. Úgy rémlett neki, hogy Arcsibald Arcsibaldovics oldalt elválasztott hollófekete haját lángvörös selyem födi el, a frakk, a keményített ingmell eltűnik, s a börtüszöből pisztoly markolata ágaskodik elő. Már látta magát felakasztva a főárbocra... Látta a tulajdon kicsüngő nyelvét, vállára bukott, élettelen fejét, még a hullámok csobbanását is hallotta a hajó oldalán. Térde megroggyant. A kalózkapitány ekkor megszánta, és eloltotta villámló tekintetét.

- Vigyázz magadra, Nyikolaj, ez az utolsó eset! Ilyen portás nekünk nem kell, ingyen se! Elmehetsz templomszolgának. - Ezzel elintézvén az ügyet, a kalózkapitány gyors, pattogó, pontos parancsszavakat osztogatott: - Pantyelejt a büféből. Rendőrt. Jegyzőkönyvet. Autót. Az elmeklinikára. - És hozzátette: - Máskor fütüülj.

Negyedóra sem telt bele, és a megdöbbsent publikum nemcsak az étteremben, hanem a bulváron meg a Gribojedov kertjére néző házak ablakaiból is láthatta, amint Pantyelej, a portás, egy rendőr, egy pincér és egy Rjuhin nevű költő múmiaformán bepólyált fiatalembert visz ki a Gribojedov kapuján, a fiatalember könnyezve zokog, köpköd - Rjuhint igyekszik megcélozni -, és bömbölve ordítja végig a bulváron:

- Marhák!...

A teherautó sofőrje dühösen beindítja a motort. Mellette egy bérkocsis nógatja a lovát, orgonaszínű gyepplőszárral csapkodja a farát, és így biztatja a sofőrt:

- Én tudom az utat! Vittem már utast a pszichiátriára!

Körös-körül a sokaság zúgva kommentálja a példátlan eseményeket. Egyszóval: ocsmány, fertelmes, parázs, disznó módon érdekes botrány kerekedett, amely csak akkor ért véget, amikor a teherautó elvitte a szerencsétlen Ivan Nyikolajevicset, s vele a rendőrt, Pantyelejt meg Rjuhint.

HATODIK FEJEZET

Szkizofrénia, amint megjósoltatott

Éjjel fél kettő volt, amikor a Moszkva környékén nemrég épült, folyóparti híres elmeklinika orvosi rendelőjébe belépett egy kecskeszakállas, fehér köpenyes férfi. A három ápoló egyetlen pillanatra sem vette le a szemét a kanapén ülő Ivan Nyikolajevicsről. Jelen volt Rjuhin is, a költő, rendkívül izgatott állapotban. A törülközők, amelyekkel az étteremben megkötözték Ivan Nyikolajevicsét, halomban tornyosultak mellette a kanapén. Keze, lába most szabad volt.

A belépő orvos láttára Rjuhin elsápadt, köhécselt, s félénken köszönt.

- Jó estét, doktor.

Az orvos biccentett, de eközben nem Rjuhinra nézett, hanem Ivan Nyikolajevicsre, aki mozdulatlanul ült, szemöldökét haragosan összevonva, és az orvos megjelenésére meg se moccant.

- Ez itt, kérem szépen, Hontalan, Ivan Nyikolajevics, a híres költő - magyarázta Rjuhin, maga sem tudta, miért, titokzatosan suttogva. - Tetszik tudni... attól tartunk... delirium tremens...

- Sokat ivott? - kérdezte az orvos is halkán, a szája sarkából.

- Nem, azaz hát néha felhajtott egy pohárral, de nem úgy, hogy...

- Svábbogarat, patkányt, ördögfiókat, settenkedő kutyát nem szokott látni?

- Nem - válaszolta Rjuhin idegesen összerezzelve. - Tegnap is találkoztam vele, meg ma délelőtt is... teljesen normális volt.

- És miért van alsónadrágban? Az ágyból hozták ide?

- Nem, az étteremben jelent meg így...

- Ahá, ahá - bólintott az orvos roppant elégedetten. - És a karmolások az arcán? Verekedett?

- Nem, leesett a kerítésről. Aztán az étteremben pofon ütött valakit... és aztán még valakit...

- Úgy, úgy, úgy - helyeselt az orvos, majd Ivanhoz fordult, és üdvözölte: - Jó estét kívánok!

- Jó napot, kártevő! - felelte Ivan hangosan, ingerülten.

Rjuhin annyira megijedt, hogy nem mert fölneézni az udvarias orvosra. Az orvos azonban egy cseppet sem sértődött meg, hanem gyakorlott, ügyes mozdulattal lekapta szemüvegét, felhúzta fehér köpenyét, és a szemüveget hátsó nadrágzsebébe csúsztatta. Aztán megint Ivanhoz fordult:

- Hány éves?

- Menjen a pokol fenekére! - rivallt rá Ivan, és félrefordult.

- Mért haragszik? Hisz nem bántottam!

- Huszonhárom éves vagyok - válaszolta Ivan, és idegesen folytatta: - Panaszt teszek valamennyiük ellen. Különösen teellened, te utolsó piszok! - fordult egyenesen Rjuhinhoz.

- Miért akar panaszt tenni?

- Azért, mert makkegészséges létemre megfognak, és idehurcolnak a diliházba! - háborgott Ivan.

Rjuhin ekkor rátekintett, és ereiben meghűlt a vér: Ivan szemében valóban nyoma sem látszott tébolynak. A Gribojedovban zavaros volt a pillantása, de most feltisztult, olyan volt, mint mindig.

„A mindenségit! - hüledezett Rjuhin. - Hiszen csakugyan normális! Micsoda galiba! Ugyan miért is hoztuk ide? Tiszta normális, csak az arca van összekarmolászva...”

Az orvos leült egy fényes nikkellábú fehér zsámolyszékre, és higgadtan magyarázta:

- Ön nincs a diliházban, hanem egy klinikán, ahol senki sem fogja tartóztatni, ha erre nincs szükség.

Ivan Nyikolajevics hitetlenkedve sandított rá, de azért kibökte:

- Hál' istennek! Végre egy normális emberrel találkozom a sok idióta után! De az idioták közt is első ez a hülye, tehetségtelen alak, a Szaska!

- Ki az a tehetségtelen Szaska? - tudakolta az orvos.

- Ez itten, Rjuhin - közölte Ivan, és piszkos mutatóujjával Rjuhinra bökött.

Rjuhin elvörösödött mérgében. „Hát ez a köszönet, amiért segíteni próbáltam rajta! - gondolta keserűen. - Nem, hát ez az Ivan igazán jellemtelen fráter!”

- Tipikus kulákivadék - folytatta Ivan Nyikolajevics: nyilvánvalóan sarkallta a vágy, hogy leleplezze Rjuhint. - És ráadásul olyan kulák, aki gondosan proletárnak álcázza magát. Nézze csak meg a böjtös ábrázatát, és hasonlítsa össze a hangzatos költeményeivel! Hahaha, nézzen csak bele a lelkébe, hogy mit gondol magában, és a szája is tátva marad ámulatában! - És Ivan Nyikolajevics baljósan felkacagott.

Rjuhin rákvörös lett, zihálva lélegzett, csak azon járt az esze, hogy íme, kígyót melengetett keblén, megszánt valakit, akiről kiderült, hogy ádáz ellensége. No és ami a legrosszabb: tenni nem tehet ellene semmit, elvégre nem szállhat vitába egy elmebeteggel!

- Tulajdonképpen miért hozták be ide? - kérdezte most az orvos, miután figyelmesen végighallgatta Hontalan fejtegetéseit.

- Tudom is én, hogy az ördög vinné el a tökfilkókat! Megfogtak, megkötöztek holmi rongyokkal, aztán be a teherautóba!

- Szabad megkérdezni, miért jelent meg alsóneműben az étteremben?

- Nincs ebben semmi különös - magyarázta Ivan. - Fürödtem a Moszkva folyóban, és közben valaki ellopta a ruhámat, ezt a kacatot hagyta ott helyette. Meztelenül mégse mehetek végig Moszkván, azt kellett fölvennem, ami volt, mert siettem az étterembe, a Gribojedovba.

Az orvos kérdően tekintett Rjuhinra, aki zavartan motyogta:

- Úgy hívják az éttermünket.

- Ahá - bólintott az orvos. - És miért sietett annyira? Valami hivatalos találkozója volt?

- Egy külföldi konzultánst hajszolok - felelte Ivan, és riadtan tekintett körül.

- Miféle konzultánst?

- Ismeri Berliozt? - kérdezte Ivan jelentőségteljesen.

- A zeneszerzőt?

Ivan elképedt:

- Miféle zeneszerzőt?... Ja úgy... igen... nem. A zeneszerző, az más. Csak névrokona Misa Berlioznak.

Rjuhin megfogadta ugyan, hogy nem szól, mégis meg kellett magyaráznia:

- Mihail Alekszandrovics Berliozt, a TÖMEGÍR elnökét ma este elgázolta a villamos a Patriarsyje Prudin.

- Ne fecsegy, hisz fogalmad sincs semmiről! - förmedt rá Ivan. - Nem te voltál ott, hanem én! A konzultáns szándékosan küldte a villamos elé.

- Odalökte?

- Már hogy lökte volna! - méltatlankodott Ivan; felmérgecskítette az általános értetlenség. - Az effélének nincs arra szüksége, hogy odalökje! Ez olyan dolgokra képes, hogy az ember a fejét fogja. Előre tudta, hogy Berlioz a villamos alá kerül.

- És önön kívül látta-e még valaki azt a konzultánst?

- Az a baj, hogy csak én láttam, meg Berlioz.

- Úgy, úgy. És milyen intézkedéseket fogantatosított, hogy elfogja a gyilkost? - Az orvos megfordult, és ránézett egy fehér köpenyes nőre, aki az íróasztalnál ült a rendelő sarkában. A nő elővett egy lap papirost, és elkezdte kitölteni az üres rubrikákat.

- A következőket: fogtam egy gyertyát a konyháról...

- Ezt itt? - kérdezte az orvos, és a törött gyertyára mutatott, amely a szentképpel együtt az asztalon feküdt a nő előtt.

- Igen, azt, és...

- És a szentképet minek vitte magával?

- A szentképet, igen... - Ivan elpirult. - Tudomásom szerint attól félnek a legjobban. - Ujjával ismét Rjuhin felé bökött. - Tudniillik arról van szó, hogy az a konzultáns... mondjuk ki nyíltan... a gonosszal cimborál... nem lehet csak úgy egykönnyen elfogni.

Az ápolók - ők tudták, miért - kihúzták magukat, és le nem vették a szemüket Ivanról.

- Igenis, a sátánnal cimborál - folytatta Ivan. - Ez kétségtelen. Személyesen beszélt Poncius Pilátussal. Ne nézzenek így rám, kérem, igazat mondok! Mindent látott, a pálmákat, az oszlopcsarnokot... Egyszóval, járt Pilátusnál, ezért kezeskedem.

- Helyes, helyes...

- Nos, éppen ezért a mellemre tűztem a szentképet, és utánaeredtem...

Az óra ekkor kettőt ütött.

- Ejha! - kiáltotta Ivan, és felugrott a kanapéről. - Már két óra, és én itt magukkal vesztegetem az időmet! Bocsánat, hol a telefon?

- Hagyják telefonálni - utasította az orvos az ápolókat.

Ivan fölemelte a hallgatót, a nő pedig ezalatt halkán tudakolta Rjuhintól:

- Nős?

- Nem, nőtlen - válaszolta Rjuhin megszeppelve.

- Tagja a szakszervezetnek?

- Igen.

- Rendőrség? - kiabálta ezalatt Ivan a kagylóba. - Rendőrség? Kérem, ügyeletes elvtárs, intézkedjék azonnal, hogy küldjenek ki öt motorbiciklis járőrt, géppuskával, egy külföldi konzultáns elfogására. Tessék? Jöjjenek értem, én is magukkal megyek... Tessék? Itt Hontalan beszél, a költő, a bolondokházából... Mi a címük? - kérdezte halkán az orvostól, tenyerével elfödve a kagylót, majd újra belekiabált: - Halló! Halló! Nem hallják? Pizsokság! - üvöltött fel hirtelen, és a falhoz vágta a kagylót. Aztán az orvoshoz fordult, kezét nyújtott neki: - A viziontlátásra! - mondta ridegen és menni készült.

- Várjon, várjon, hová siet? - szólt rá az orvos, és mélyen a szeme közé nézett, úgy folytatta: - Éjszaka közepén, egy szál alsóneműben... Nem érzi magát jól, maradjon itt.

- Engedjenek, no - fordult Ivan az ápolókhoz, akik elállták az ajtót. - Elengednek vagy nem? - ordított fel fenyegetően.

Rjuhin összerezsent, a nő megnyomott egy gombot, és a kisasztal üveglapjára fényes nikkeldoboz és lezárt injekciós ampulla ugrott ki.

- Hát így vagyunk? - ordította Ivan, és körülnézett, riadtan, mint a csapdába szorult vad. - No, jól van... ajánlom magamat! - És fejfel előre nekiugrott az elfüggönyözött ablaknak.

Elég nagyot szólt, de az üvegtábla a függöny mögött meg se repedt, s Ivan Nyikolajevics egy szempillantással később már az ápolók keze közt vergődött. Hörgött, üvöltött, harapni próbált.

- Hát így üvegezik maguknál az ablakokat? Eresszenek el...

Az orvos kezében fecskendő villant, a nő egyetlen mozdulattal feltépte az ócska Tolsztoj-ing ujját, és cseppet sem nőies erővel megragadta Ivan karját. Éterszag támadt, Ivan egy pillanatra elernyed a négy ember keze közt, és az orvos ügyesen kihasználta ezt a pillanatot, karjába dőfte a tüt. Még néhány másodpercig fogták, aztán leültették a kanapéra.

- Banditák! - üvöltötte Ivan, és felugrott a kanapéról, de újra leültették. Amint elengedték, ismét fel akart ugrani, de ezúttal már önként ült vissza. Nem szólt, dühösen nézett körül, majd váratlanul ásított, és keserűen elmosolyodott.

- Hát mégis bekasztlítottak - mondta, újra ásított, aztán egyszer csak lefeküdt, fejét a vankosra tette, kezét gyerek módjára az arca alá rakta, és álmosan, már nem is keserűen mormolta: - Bánom is én... Majd megadják az árát... én figyelmeztettem magukat, lesz, ami lesz. Engem már csak Pilátus érdekel... Poncius Pilátus... - azzal becsukta a szemét.

- Fürdőt, utána vigyék a száztizenhetes magánba, ápolót mellé - rendelkezett az orvos, és újra föltette szemüvegét. Rjuhin ismét összerezsent: a fehér ajtó nesztelenül kinyílt, kék éjjeli lámpások fényében derengő folyosó tárult elébe. A folyosóról gumikerekű hordágy gördült be, arra áttették az elcsöndesedett Ivant, és elgurították; az ajtó ismét bezárult mögötte.

- Mondja, kérem - fordult Rjuhin suttogva az orvoshoz -, tehát csakugyan beteg?

- Ó, igen.

- És mi baja? - tudakolta félénken Rjuhin.

Az orvos fáradtan nézett rá, bágyadtan válaszolt:

- *Motorikus és szenzoros ataxia...* téves interpretációk... Úgy látszik, súlyos eset. Feltehetően *szkizofrénia*. És hozzá még alkoholizmus...

Rjuhin egy szót sem értett abból, amit az orvos mondott, csak azt látta, hogy Ivan Nyikolajevicsnek alighanem rosszul áll a szénája, ezért felsóhajtott, és megkérdezte:

- És miféle konzultánst emleget folyton?

- Nyilván látott valakit a beteg, aki felizgatta a fantáziáját. Vagy talán hallucináció...

Néhány perccel később a teherautó visszavitte Rjuhint Moszkvába. Lassan hajnalodott, de az utcai lámpákat még nem oltották el; fényük bántónak, fölöslegesnek tetszett. A sofőr dühös volt, hogy odaveszett az éjszakája, hajtotta a masinát, ahogy csak a motorból kifért, és a kanyaroknál csak úgy farolt a kocsí.

Elmaradt az erdő, leszakadt róluk, a folyó is félrehúzódott, változatos képek szaladtak a teherautó elébe - sövények, őrházak, farakások, magasságjelző póznák meg holmi árbcocok, rajtuk odafűzött orsófélék, kavicsalmok, csatornákkal felárkolt föld - egyszóval, mindenből érződött, hogy Moszkva ott van mindjárt a kanyaron túl, mindjárt előttük, és elnyeli őket.

Rjuhin zötyögött, ide-oda lódult a kocsiban, a tuskó, amin ült, időnként ki-ki akart csúszni alá. A kocsiszekrényben szanaszét szóródtak az éttermi törülközők, amelyeket a rendőr meg Pantyelej felraktak - ők ketten már előbb hazamentek trolibuszon. Rjuhin előbb megpróbálta összeszedni a rongyokat, de aztán dühbe gurult: „Ott egye meg a fene az egészet! Mit strapálok itt magam, mint a hülye?” Félrerúgta a törülközőket, és rájuk sem nézett többé.

Rémséges hangulatban volt. A gyászos intézményben tett látogatása kitörölhetetlenül mély nyomot hagyott benne. Megpróbálta kihámozni, hogy voltaképpen mi kínozza. A kék lámpás folyosó emléke? Az a gondolat, hogy a legnagyobb szerencsétlenség a földön, ha az ember elveszti az esztét? Igen, igen, ez is, persze. De hát ez csak olyan... általánosság. De van itt még valami. Mi lehet az? A sértés. Igen, igen, a sértő szavak, amelyeket Hontalan a szemébe vágott. És a legjobban nem is az bántotta, hogy Ivan megsértette, hanem az, hogy szavaiban némi igazság rejlett.

A költő már nem tekingetett széjjel, hanem a kocsiszekrény piszkos, rezgő fenekére meredt, és önmarcangoló, vádaskodó szavakat motyogott.

Igen, a versei... Harminckét éves; mi lesz ezután? Ezután is megír majd évente néhány verset. Amíg meg nem öregszik? Igen, amíg meg nem öregszik. És mit hoznak neki ezek a versek: dicsőséget, hírnevet? „Egy frászt! Ne hazudj legalább önnönmagadnak. Aki pocsek verseket ír, az sose lesz híres. És miért rosszak a verseid? Igazat mondott a bolond, sajnos, igazat mondott - így ítélkezett önmaga felett kíméletlenül -, nem hiszek én a verseimben, egy sort sem hiszek abból, amit leírok!”

Neuraszténiás rohamában elcsigázottan ült ott, egyszer csak meglódult, s a padló megszűnt alatta remegni. Fölemelte fejét, és ekkor vette észre, hogy réges-rég Moszkvába érkeztek, Moszkva felett hajnalodik, a felhők aranyfénybe mártóznak, s a teherautó, amelyen utazik, áll, mert beszorult a bulvárra befordulni szándékozó autósorba, mellette pedig talapzaton egy bronzember áll,⁴¹ fejét kissé félrehajtva, és közönyösen szemléli a bulvár nyüzsgő életét.

Furcsa gondolatok kavargtak fáradt elméjében. - „Íme, itt az igazi siker iskolapéldája... - motyogta, felállt a kocsiszekrényben, kihúzta magát, és fenyegetően nyújtotta ki karját a légynek sem vétő bronzember felé. - Akármit csinált életében, bármi történt vele, minden a hasznára vált, minden a hírnevét támogatta! De hát mit csinált? Igazán nem is értem... Van

⁴¹ *Talapzaton egy bronzember áll* - a Puskin-szobor, a moszkvaiak egyik legkedveltebb köztéri szobra a Puskin téren. Alekszandr Opekuszin (1838-1923) szobrászművész alkotása.

valami különös ezekben a szavakban: *Felhő felhőt gyúrva jajgat...*⁴² Nem érem föl ésszel... Hopp, megvan! Szerencséje volt! - döntötte el végül is Rjuhin kajánul, és érezte, amint elindul alatta a teherautó. - Az volt a szerencséje, hogy az a fehérgárdista belélőtt,⁴³ szétroncsolta az ágyékát, és ezzel biztosította számára a halhatatlanságot..."

Az autósor megindult. A költő beteg volt, nagybeteg, szinte megöregedett. Két perccel ezután már a Gribojedov teraszán találta magát. Az étterem kiürült. Csak a sarokban iszogatót még egy kisebb kompánia, s a közepén a közismert konferanszié üldögélt tatár sapkában, kezében egy pohár Abrau.⁴⁴

Arcsibald Arcsibaldovics szívélyesen fogadta a törülközőket cipelő Rjuhint, és csakhamar megszabadította átkozott terhétől. Ha a költőt nem örölte volna fel annyira a klinikai kiruccanás meg a teherautó, valószínűleg örömet lelte volna abban, hogy előadja a kórházi látogatás történetét, mindenféle kitalált részlettel kiszínezve. Most azonban nem állt erre az esze, és akármilyen rossz megfigyelő volt is, a teherautóbeli megpróbáltatások után, életében először, alaposabban szemügyre vette a kalózt, és megértette, hogy a kapitány, ha kérdezősködik is Hontalan felől, sőt ceceg, ajajoz sajnálkozásában - voltaképpen egy cseppet sem törődik Hontalan sorsával, nem is sajnálja. „És neki van igaza! Legény a talpán!” - gondolta cinikusan s önmagát mélységesen megvetve Rjuhin, félbeszakította a szkizofréniáról tartott beszámolóját, és azt mondta:

- Adjon egy kis vodkát, Arcsibald Arcsibaldovics...

A kalóz részvevő ábrázattal rebegette:

- Hogyne, megértem... azonnal... - És intett a pincérnek.

Negyedórával ezután Rjuhin egyes-egyedül ült az étteremben, pontyfiléje fölé görbedve, és egyik kupicát itta a másik után, belátva és elismerve, hogy életén segíteni immár nem lehet, a legjobb a feledésbe menekülni.

Elherdálta éjszakáját, mialatt a többiek lakomáztak, és most rájött, hogy visszahozni immár nem lehet. Elég volt, ha fejét a lámpáról az égnek emelte, és máris megértette, hogy az éjszaka visszahozhatatlanul elveszett. A pincérek sietve szedegették le az abroszt az asztalokról. A terasz körül sündörgő kandúrok is reggeliesen viselkedtek. Kérlelhetetlenül felvirradt az új nap.

⁴² *Felhő felhőt gyúrva jajgat...* - Puskin *Téli este* c. versének kezdő sora. (Szabó Lőrinc fordítása).

⁴³ *Az volt a szerencséje, hogy az a fehérgárdista belélőtt* - természetesen itt a francia származású D'Anthésről van szó, aki persze nem volt - nem is lehetett - fehérgárdista; párbajuk során ő adta le Puskinra a költő halálát okozó végzetes lövést.

⁴⁴ *Abrau* - pezsgőfajta.

HETEDIK FEJEZET

Egy gyanús hírű lakás

Ha másnap reggel valaki azt mondja Sztyopa Lihogyevnek: „Sztyopa, főbe lőnek, ha nem kelsz föl ebben a minutában!”, akkor Sztyopa azt rebegte volna elhaló hangon: „Lőjenek főbe, csináljanak velem, amit akarnak, de nem kelek föl!”

Nemcsak fölkelni nem bírt - úgy érezte, a szemét se tudja kinyitni, mert ha csak megpróbálja, villám sújt le rá, és azon nyomban darabokra szaggatja a fejét. Koponyájában súlyos harang zúgott, szemgolyója és lezárt szemhéja közt tüzeszöld szegélyű barna foltok úsztak, azonkívül émelygett, és valahogy úgy érezte, ez az émelygés egy tolakodóan kitaró gramfon muzsikájával függ össze.

Megpróbált visszaemlékezni a történetekre, de csak egyetlenegyre emlékezett: előző este valahol - ki tudja, hol - állt, kezében asztalkendő, és meg akart csókolni egy hölgyet, miközben fogadkozott, hogy másnap pontosan déli tizenkét órakor meglátogatja; a hölgy azonban szabadkozott, mondván: „Ne jöjjön, nem leszek otthon!” Sztyopa azonban makacsul kitaró a magáé mellett: „De én igenis elmegyek!”

Most azonban sem azt nem tudta, ki az a hölgy, sem azt, hogy hány óra, s milyen hónap hanyadika van; s ami még ennél is rosszabb, azt sem tudta, hogy hol van. Megpróbálta tisztázni legalább ezt az utóbbit, s ebből a célból nagy nehezen kinyitotta leragadó bal szemhéját. A félhomályban valami tompán megvillant, Sztyopa fölismerte a tükröt a két ablak között, és tapasztalta, hogy otthon van, hanyatt fekszik az ágyán, azazhogy az ékszerészözvegy ágyán, a hálószobájában.

Ideje megmagyaráznunk: Sztyopa Lihogyev, a Varietészínház igazgatója, aznap reggel abban a lakásban ébredt fel, amelyet a megboldogult Berliozzal kettesben bérelt egy nagy ötemeletes bérházban a Szadovaja utcán.

Ez a lakás, az 50-es számú, már régóta, ha nem is éppen rossz, de gyanús hírben állt. Két esztendeje még de Fougeret ékszerész özvegyéé volt. Az ötvenesztendős forma, igen tiszteletreméltó és jó gyakorlati érzékkel rendelkező Anna Francevna de Fougeret az öt szobájából hármat albérlőknek adott ki; az egyik albérlőt Belomutnak hívták, a másikat a neve feledésbe merült.

Nos, két esztendeje a lakásban megmagyarázhatatlan események láncolata indult meg: ebből a lakásból rendre nyomtalanul eltűntek a lakók.

Egy ízben, munkaszüneti napon, rendőr csengetett be a lakásba, kihívta az előszobába a második lakót (azt, akinek a neve feledésbe merült), és azt mondta, kéri, menjen le egy percre az őrszobára valamit aláírni. A lakó meghagyta Anfiszának, Anna Francevna régi, megbízható háztartási alkalmazottjának, ha bárki keresné telefonon, mondja meg, hogy tíz perc múlva visszajön - azzal elvonult a fehér kesztyűs, takaros rendőrrel. De nemcsak hogy tíz perc múlva - azóta sem jött vissza; és az egészben a legfurcsább, hogy vele együtt a rendőr is eltűnt.

Az istenfélő, sőt mondjuk ki kereken: babonás Anfisza meg is mondta az izgatott Anna Francevnanak, hogy ez bizony boszorkányság, ő nagyon is jól tudja, ki rabolta el a lakót rendőröstül, de késő este nem tanácsos az illetőt emlegetni.

Nomármost az efféle boszorkányságot, ha egyszer elkezdődött, köztudomásúan semmiképp sem lehet megállítani. Hétfőn eltűnt a másik lakó is, szerdán pedig Belomutot nyelte el a föld - igaz, másféle körülmények közt. Reggel eljött érte az autó, mint mindennap, hogy elvigye hivatalába, el is vitte, de vissza már nem hozott senkit, sőt az autó maga sem jött vissza többé.

Leírhatatlan volt Belomutné asszony fájdalma, rémülete - de haj, sem az egyik, sem a másik nem tartott sokáig! Aznap este Anna Francevna, nyaralójából visszatérve (ahová miért, miért sem, sürgősen kiszaladt Anfiszával együtt), már nem találta a lakásban Belomutné asszonyt. Mi több: a Belomut házaspár két szobájának ajtaját hivatalos pecsét zárta le.

Két nap múlt el gyötrő nyugtalanságban. Harmadnap Anna Francevna, aki egész idő alatt álmatlanságban szenvedett, ismét sürgősen kiutazott dácsájára, és mondanunk sem kell - onnan nem jött vissza többé!

Anfiszta magára maradván, kisírta a két szemét, aztán, úgy éjfél után két óra tájban lefeküdt aludni. Hogy a továbbiakban mi történt vele, nem ismeretes, de a szomszédos lakások bérlői szerint az ötvenes számú lakásból egész éjszaka kopogás, kalapálás hallatszott, a villany pedig reggelig égett. Reggelre kelve azután kiderült, hogy Anfiszta is eltűnt.

Az elátkozott lakásból eltűnt személyekről meg az elátkozott lakásról sokáig mindenféle legendák keringtek a házban. Olyasmit rebesgettek például, hogy az istenfélő, ráncos Anfiszta aszott kebelén szarvasbőr zacskóban huszonöt briliánst rejteget, amely Anna Francevna tulajdona. Hogy a dácsán, ahová Anna Francevna oly sürgősen kiutazott, állítólag ama briliánssokhoz hasonló, mérhetetlen kincsek bukkantak elő maguktól, minden emberi beavatkozás nélkül, valamint a cári időkből való aranypénzek tömege... és még sok más ehhez hasonló. Mindegy, amit nem tudunk biztosan, azért nem kezeskedünk.

Annyi szent, hogy az ötvenes számú lakás mindössze egy hétig maradt lepecsételve, lakatlanul, aztán beköltözött a megboldogult Berlioz a hitvesével, és a fentebb említett Sztjopa, ugyancsak hitvesével. Ezek után természetes: mihelyt beköltöztek a megbabonázott lakásba, náluk is egymást érték a pokoli históriák. Egy hónapon belül eltűnt mindkét hitves, ámde korántsem nyomtalanul. Berlioz feleségéről úgy hírlett, Harkovban látták valami balettmessterrel, Sztjopa felesége pedig állítólag a szegényházban tartózkodott, ahol a Varietésínház igazgatója, kitűnő összeköttetései révén, állítólag szobát szerzett neki azzal a feltétellel, hogy a színét se lássa a Szadovaján...

Sztjopa tehát felnyögött. Be akarta hívni Grunyát, a bejárónőt, hogy piramidont kérjen tőle, de még idejében meggondolta, hogy ez ostobaság volna, hiszen Grunyának úgyszincs piramidonja. Akkor Berliozt próbálta segítségül hívni, kétszer is felnyögött: - Misa... Misa... - De amint olvasóim képzelhetik, választ nem kapott. A lakásban síri csend honolt.

Sztjopa ekkor megmozgatta lábujjait, és ebből rájött, hogy fuszeklistül fekszik az ágyban; végigsimította a hasát, hogy megállapítsa, nadrág is van-e rajta, de nem sikerült megállapítania. Végül is belátván, hogy egyes-egyedül van, nincs, aki segítsen rajta, elhatározta, hogy fölkel, bármily emberfölötti erőfeszítésébe kerül is.

Erőlködve kinyitotta csipás szemét, és meglátta magát a falitükörben: haja borzasan meredez, puffadt, másnapos arcát fekete borosta nőtte be, szeme bedagadt, öltözéke piszkos ing, de gallérral, nyakkendővel, alsónadrág és zokni.

Ilyennek látta magát a falitükörben, a tükör mellett pedig feketébe öltözött, fekete barétos idegen férfit pillantott meg.

Sztyopa leült az ágy szélére, és vérekes szemét, amennyire tudta, kimeresztette az ismeretlenre. A csendet végül is ez utóbbi törte meg; mély hangon, lassan, idegenszerű kiejtéssel így szólt:

- Jó reggelt, szeretve tisztelt és igen kedves Sztyepan Bogdanovics!

Hosszabb szünet következett, majd Sztyopa minden erejét összeszedve kinyögte:

- Mit óhajt, kérem?

Maga is meghökkent: nem ismerte föl a saját hangját. A *mit* éles fejhargon sívította, az *óhajt* mély basszusra sikeredett, a *kérem* pedig végképp befulladt.

Az ismeretlen barátságosan elvigyorodott, elővette hatalmas arany zsebóráját, melynek fedelén briliánsokból kirakott háromszög fényeskedett, elütötte rajta a tizenegyet, aztán így szólt:

- Tizenegy óra. Egy teljes órája várom, hogy fölbredjen, hiszen tízre rendelt ide magához. Hát itt vagyok.

Sztyopa tapogatózva felkapta az ágy melletti székről a nadrágját.

- Bocsánat - suttogta, fölvette a nadrágot, aztán rekedten kérdezte: - Szabad a nevét?

A beszéd is nehezőre esett. Mintha valaki minden szónál túvel szurkálná az agyát, pokoli fájdalmasan.

- Micsoda? Hát a nevemre sem emlékszik? - mosolygott az idegen.

- Bocsánat... - hörögte Sztyopa, és ijedten észlelte a zákányosság egy újabb tünetét: mintha ágya körül eltűnt volna a padló, és ő most mindjárt fejest zuhanna a mélybe, a pokolba, az ördög öreganyjához.

- De drága Sztyepan Bogdanovics, ezen nem segít semmiféle piramidon! - szólt vesébe látó mosollyal a látogató. - Kövesse a régi bölcs mondást: kutyaharapást szőrivel! Az egyetlen, ami visszahozza az életbe: két kupica vodka, hozzá valami forró, fűszeres harapnivaló.

Sztyopa sem esett a feje lágyára, és akármilyen rosszul volt, belátta, ha már ilyen állapotban kapták, a legokosabb, ha mindent bevall.

- Őszintén szólva - kezdte nehezen forgó nyelvvel -, tegnap egy kicsikét kirúgtam az izé...

- Szót se többet! - vágott a szavába a látogató, és félrehúzódott a karosszékkal együtt, amelyben ült.

Sztyopának kimeredt a szeme: a kis asztalon minden jóval megrakott tálca kínálta magát: fölszeletelt hófehér cipó, üvegedényben préselt kaviár, tányérkán marinírozott gomba, ismeretlen tartalmú fődött kis lábos, végül az ékszerésznétől származó csiszolt, hasas karaff⁴⁵ tele vodkával. A legjobban az döbbsentette meg Sztyopát, hogy a karaff harmatos volt a hidegtől - ami egyébként érthető is volt, mert jéggel teli hűtővödörben állt. Egyszóval tisztán, takarosan, ügyesen volt minden elrendezve.

Az ismeretlen látogató nem hagyott rá időt, hogy Sztyopa ámulata betegessé fokozódjék, hanem ügyes mozdulattal töltött neki egy fél pohár vodkát.

- És ön? - mekegte Sztyopa.

- Szíves öröme!

⁴⁵ *Karaff* - üvegekorsó.

Sztyopa reszkető kézzel szájához emelte a poharat, az ismeretlen egy hajtásra kiitta a magáét. Sztyopa ezután teletömte száját kaviárral, és nagy nehezen kinyögte:

- Nem óhajt valami harapnivalót?

- Köszönöm szépen, nem élek vele - válaszolta az ismeretlen, és másodszor is töltött. Levették a fődöt a láboscáról: virsli volt benne paradicsommártással.

És íme, Sztyopa szeme elől eloszlottak a ronda zöld ködök, már könnyebben tudta kimondani a szavakat, és ami a fő, visszaemlékezett egyre-másra. Például arra, hogy előző este a Szhodnában vigadtak, Husztov szkeccs-író nyaralójában, ahová Husztov taxin vitte ki Sztyopát. Még arra is emlékezett, hogy a Metropol előtt ültek be a taxiba és velük volt még valaki, egy színész vagy mifene, aki hordozható gramofont vitt magával. Igen, igen és kinn a dácán még a kutyák is vonítottak annak a gramofonnak a hangjától. Csak azt nem sikerült sehogy sem tisztázni, hogy ki is volt az a hölgy, akit mindenáron meg akart csókolni... az ördög tudja, ki lehetett... talán a rádiónál dolgozik, de az is lehet, hogy másutt...

A tegnapi napra ilyesformán apródonként fény derült, de Sztyopát most már sokkal jobban érdekelte a mai nap, kiváltképp az ismeretlen felbukkanása a hálószobában, ráadásul vodkával, harapnivalóval együtt. Ezt kellene végre tisztázni!

- Nos, remélem, időközben eszébe jutott a nevem, drága jó Sztyepan Bogdanovics?

Sztyopa azonban röstelkedve mosolygott, és széttárta kezét.

- Ejnye, ejnye! Úgy szimatolom, vodka után portóit tetszett inni. Ki hallott ilyet?

- Nagyon kérem, maradjon ez a kettőnk titka! - könyörgött Sztyopa.

- Hogyne, hogyne, számíthat a diszkréciómra. De már Husztovért persze nem kezeskedem.

- Hát ismeri Husztovot?

- Tegnap futólag láttam az ön irodájában, de elég ránézni arra az individuumra, hogy az ember meglássa: talpnyaló, opportunist, intrikus, pizok fráter.

„Igaz van!” - gondolta Sztyopa; megdöbbenette Husztov jellemének e tömör, pontos, találó összefoglalása.

Így lassacskán, töredékről töredékre összeállt a tegnapi nap, ám a nyugtalanság csak nem akart eloszlani a Varietésínház igazgatójának lelkében. A tegnapi napban ugyanis még mindig hatalmas fekete lyuk tátongott. Mert ezt a fekete barétos ismeretlent, aki most itt a vodkát töltögeti - Sztyopa nem emlékezett rá, hogy látta volna az irodájában.

- Woland vagyok, a feketemágia professzora - mutatkozott be nyomatékosan a látogató, látván Sztyopa zavarát; aztán előadott mindent, szépen sorjában.

Előző nap érkezett külföldről, nyomban jelentkezett Sztyopánál, és felajánlotta, hogy szívesen vendégszerezne a Varietésínházban. Sztyopa telefonált a moszkvai területi műsorigazgatóságra, megegyeztek a kérdésben (Sztyopa itt elsápadt, és ijedten pillogott), majd ezt követően szerződést írt alá Woland professzorral, amelyben megállapodnak, hogy a professzor hét estén át föllép színházában (Sztyopának a szája tátva maradt), és a részletek megbeszélése végett ma reggel tíz órakor jelentkezik nála a lakásán... Hát ezért jött. Grunya, a háztartási alkalmazott bocsátotta be, aki közölte, hogy ő is éppen akkor érkezett, mert hát ő bejárónő; Berlioz elvtárs nincs otthon, de ha a látogató Sztyepan Bogdanovicsal akar beszélni, menjen csak be hozzá a hálószobába, mert Sztyepan Bogdanovics olyan mélyen alszik, hogy ő Grunya nem vállalkozik rá, hogy fölébressze. Látván, hogy Sztyepan Bogdanovics milyen állapotban

leledzik, a professzor leszalajtott a Grunyat a legközelebbi csemege üzletbe vodkáért, harapni-
valóért, jeget hozatott a patikából, és...

- Engedje meg, hogy elszámoljunk! - kérte Sztjopa, akit fejbe kólintottak a professzor
közlései, és tárcájáért kotorászott.

- Ugyan kérem, semmiség! - legyintett a külföldi művész, és többet hallani sem akart a
dolgról.

A vodka meg a kaviár tehát ilyen formán megmagyaráztatott, ám Sztjopára mégis rossz volt
ránézni: a szerződésre egyáltalában nem emlékezett, és üssék agyon, de nem látta tegnap ezt a
Wolandot. Igen, Husztov ott volt, de Woland nem volt ott.

- Mutassa kérem a szerződést - kérte halkán.

- Tessék, tessék parancsolni...

Sztjopa ránézett a papírosra, és meghűlt benne a vér. Minden ott volt a helyén: a közepén
Sztjopa saját kezű, lendületes aláírása, oldalt pedig Rimszkij gazdasági igazgató keze írásával
az utasítás, miszerint Woland artistának a hét fellépés honoráriumaként harmincötezer rubel
terhére előlegképpen adassék ki tízezer rubel. És mindennek a tetejébe Sztjopa meglátta
Woland aláírását is, annak nyugtázásául, hogy a tízezer rubelt valóban megkapta.

„Hát ez meg micsoda? - gondolta Sztjopa, és egyet fordult körülötte a világ. - Már kihagy az
emlékezetem? Ez rossz jel, nagyon rossz jel!” Persze a szerződés felmutatása után már nem
lett volna helyénvaló, ha a kétség legcsekélyebb jelét nyilvánítja. Engedélyt kért vendégétől,
hogy egy pillanatra eltávozhasson; ahogy volt, harisnyában kiszaladt az előszobába, a
telefonhoz. Menet közben kiszólt a konyhába:

- Grunya!

A konyhából azonban senki sem válaszolt. Lihogyjejev ránézett Berlioz dolgozószobájának az
ajtajára, mely az előszobából nyílt, és ekkor, amint mondani szokás, sóbálvánnyá vált. A
kilincsen hatalmas viaszpecsét függött madzagon.

„Már csak ez kellett!” - villant át Sztjopa agyán, és attól fogva gondolatai már kettős
vágányon siklottak tova, mégpedig - ahogy ez katasztrófák idején történni szokott - az egyik
oldalon már ördög tudja, hová, és merre... Szinte lehetetlenség szavakba foglalni a Sztjopa
fejében kavargó zagyvalékokat. Ott az a fekete barétos ördögfatty a jegelt vodkájával meg a
hihetetlen szerződésével... Amott meg mindennek a tetejébe az a hivatalos pecsét az ajtón!
Berlioz ezek szerint rossz fát tett volna a tűzre? Ki hinné! Ezzel szemben a pecsét ott lóg,
tagadhatatlanul... Ejnye-bejnye!

És ekkor fölöttébb kellemetlen gondolat ködlött fel Sztjopa agyában: nemrégiben - micsoda
ostobaság - egy cikket adott át Mihail Alekszandrovicsnak, hogy tegye közzé folyóiratában.
Köztünk szólva, eléggé ostoba cikk volt, jelentéktelen, és nem is fizettek érte sokat...

A cikk után nyomba egy másik emlék bukkant fel a színigazgató ködös elméjében: egy gyanús
beszélgetés emléke, amelyet április huszonnegyedikén este folytattak, ott a lakásuk ebédlőjé-
ben, amikor együtt vacsoráztak kettesben Mihail Alekszandroviccsal. Azaz hát persze gyanús-
nak a szó szoros értelmében nem mondható az a beszélgetés (ilyesmire Sztjopa sohasem lett
volna hajlandó), de azért olyan témáról folyt, amiről nem kellett volna beszélni. Igazán el
lehetett volna kerülni, polgártársak, abszolúte nem volt szükséges szóba hozni! A pecsét *előtt*
persze teljességgel ártatlannak látszott a beszélgetés, de a pecsét *után*...

„Hajjaj, Berlioz, Berlioz! - zakatolt Sztjopa agyában. - Nem fér a fejembe!”

De nem ért rá sokáig búslakodni, mert feltárcsázta Rimszkij gazdasági igazgató közvetlen vonalát a Varietészínházban. Rendkívül kényes helyzetben volt: először is az idegen megsértődhet, hogy Sztjopa a szerződés bemutatása után is ellenőrzi állításait, másodsor meg a gazdasági igazgatóval szemben is nehéz dolga van. Elvégre is, nem kérdezheti meg tőle: „Mondja, kérem, szerződtem én tegnap a feketemágia professzorával harmincötezer rubel erejéig?” Ilyen kérdést csak nem lehet föltenni!

- Halló - szólt bele a hallgatónak Rimszkij éles, kellemetlen hangja.

- Jó napot Grigorij Danyilovics - kezdte Sztjopa halkán. - Itt Lihogyjev beszél. Megmondom miről van szó... hm-hm... itt ül nálam ez a... öö... Woland professzor... egyszóval, azt akarom kérdezni... hogy is állunk ezzel a mai estével?

- Ja, a feketemágus? - válaszolt Rimszkij. - Nemsokára kinn lesz a plakát.

- Á, úgy... - hebegte Sztjopa. - Akkor hát minden rendben...

- Mikor jön be? - tudakolta Rimszkij.

- Félórán belül ott leszek - ígérte Sztjopa, helyére tette a hallgatót, és két keze közé fogta forró fejét. Fűh, micsoda rettenetes história! Hát mi történt az emlékezőtehetséggel, polgártársak?

Mégsem maradhat tovább az előszobában, vissza kell mennie, Sztjopa terve készen állt: minden lehető módon lepleznie kell hihetetlen feledékenységét, és most legelőször is ravaszul ki kell szedni az idegenből, hogy voltaképpen mit is akar ma este bemutatni a Lihogyjev gondjára bízott Varietészínházban?

Elfordult a telefonkészüléktől, és az előszoba tükörben, melyet a lomha Grunya régóta nem törölt le, furcsa, hórihorgas, csíptetős alakot vélt látni (ó, ha Ivan Nyikolajevics ott van, azon nyomban fölismerte volna ezt az alakot!) - egy pillanatra feltűnt a tükörben a visszaverődése, azután eltűnt. Sztjopa ijedten kémlelte az előszobát, és még jobban megrémült, mert a tükörben most jókora fekete kandúr tűnt fel, majd eltűnt az is.

Sztjopának elállt a szívverése; megtántorodott.

„Mi lehet ez? Megőrültem? Mik ezek a tükörbeli látomások?”

Benézett a konyhába, és izgatottan kiáltotta:

- Honnét került ide ez a macska, Grunya? És ki az a másik?...

- Ne nyugtalankodjék Sztjepan Bogdanovics - válaszolt egy hang, de nem Grunyáé, hanem a vendégé, a hálósobából. - A kandúr az enyém. Nem kell idegeskedni. Grunya nincs itthon, elküldtem Voronyezsbe. Panaszkodott, hogy idén még nem kapott szabadságot.

Mindez olyan váratlanul és ostobán hangzott, hogy Sztjopa úgy döntött: biztosan félreértette, amit a vendég mondott. Dúltan, felzaklatva sietett vissza hálósobájába, és a küszöbön megtorpant. Haja égnek meredt, homlokán apró verejtékgöngyök jelentek meg.

A vendég immáron nem egymaga ült odabenn, társa is akadt: a másik karosszékekben az az alak ült, ki az imént felködlött az előszobátükörben. Most már világosan látszott az arca, pelyhedző bajuszkája, csíptetője; egyik üvege villogott, a másik hiányzott. De még ennél is szörnyűbb jelenségek voltak láthatók odabenn: az istenben boldogult ékszerészné párnázott puffján, fesztelenül elterpeszkedve, egy harmadik személy ült, mégpedig egy félelmetes méretű fekete kandúr, egyik mancsában pohár, a másikban villa, amelyre jókora darab marinírozott gomba volt felnyársalva.

Az amúgy is sötét szoba még jobban elhomályosult Sztyopa szeme előtt. „Hát ilyen az, amikor az ember megőrül...” - gondolta és megkapaszkodott az ajtófélfában.

- Úgy látom kissé elcsodálkozik, drága Sztyepan Bogdanovics - fordult Woland a vacogó fogú Sztyopához. - Pedig igazán nincs min csodálkoznia: ez az én kíséretem.

A kandúr felhörpintette a vodkát; Sztyopa keze egyre lejjebb csúszott az ajtó keretén.

- Kíséretemnek pedig helyre van szüksége - folytatta Woland. - Úgyhogy valaki közülünk fölösleges ebben a lakásban. És nekem úgy tetszik, hogy ez a valaki éppen ön.

- Ő bizony! - mekegte a pepita nyakigláb. - Az úr az utóbbi időben úgymint sokat disznólkodik. Iszik, nőzik, visszaél a pozíciójával, egyáltalán nem dolgozik, de nem is tud dolgozni, mert nem is konyít ahhoz, ami a munkaköre volna. Port hint a fölöttes hatóság szemébe!

- Állandóan a hivatali autóján furikázik! - vádaskodott a kandúr is, gombát rágcsálva.

És ekkor negyedik és utolsó jelenés történt a lakásban, mialatt Sztyopa már összeesett, s a padlón fekve, elgyengült kezével kaparászta az ajtófélfá alját.

A két ablak közt lévő falitükrökből kicsike, de rendkívül széles vállú, keménykalapos figura lépett ki, szájából agyarforma fog állt ki, s még jobban elcsúfította amúgy is valószínűtlenül rút ábrázatát. Ráadásul a haja is lángvörös volt. Mihelyt megjelent, máris beleköttyögött a beszélgetésbe:

- Nem is értem, hogy lett igazgató! Olyan igazgató, amilyen én volnék érseknek! - dünnyögte egyre pocsékabb orrhangon.

- Te aztán igazán nem hasonlítasz érsekhez, Azazello - jegyezte meg a kandúr, miközben virslit szedett a tányérjára.

- Hisz én is csak azt mondom - dünnyögte a vörös, aztán Wolandhoz fordult, és tisztelet-tudóan megkérdezte: - Megengedi, *Messire*,⁴⁶ hogy kiakolbólítsam Moszkvából?

- Sicc - mordult rá hirtelen a kandúr, és felborzolta szőrét.

Ekkor a hálószoba egyet fordult Sztyopával; beverte fejét az ajtófélfába, és elvesztette eszméletét. „Meghalok...” - volt utolsó gondolata.

De nem halt meg. Amikor félig kinyitotta a szemét, úgy látta valami kövön ül, és körülötte valami zúg. Amikor egészen kinyitotta, megértette, hogy ami zúg, az a tenger, mi több, a hullámok közvetlenül a lába előtt csobbannak; röviden szólva - egy móló legvégén ül, fölötte szikrázó kék ég, mögötte hegyre felfutó fehér város.

Sztyopa mivel nem tudta, hogyan illik viselkedni hasonló esetekben, feltápászkodott, és rogyadozó térdel megindult a mólón a part felé.

A mólón egy férfi állt, cigarettázott, és a tengerbe köpködött. Sztyopára nézett vad tekintettel, és abbahagyta a köpködést.

Akkor Sztyopa a következőt cselekedte: letérdelt az ismeretlen dohányos előtt, és úgy rimánkodott:

- Könyörgök, árulja el, miféle város ez?

⁴⁶ *Messire* - mélyen tisztelt uram (orvosok, ügyvédek, papok tiszteletteljes megszólítása a középkorban).

- No de kérem! - méltatlankodott a lelketlen dohányos.

- Nem vagyok részeg - bizonygatta Sztyopa elfúló hangon. - Valami történt velem... beteg vagyok... Hová kerültem? Milyen város ez?

- Hát Jalta...

Sztyopa felnyögött, lerogyott, feje nekiütődött a móló átforrósodott kövének.

NYOLCADIK FEJEZET

A professzor és a költő párviadala

Abban az órában, amikor Sztjopa Lihogyjev Jaltában elveszítette öntudatát, azaz déli fél tizenkettő tájt, Ivan Nyikolajevics Hontalan visszanyerte a magát. Hosszú, mély álomból ébredt, s egy ideig azon töprengett, mi módon került abba az ismeretlen, fehér falú szobába, a fehér fémből készült furcsa éjjeliszekrény meg a fehér függönyös ablak társaságába; a függönyön átsejlett a kinti napsütés.

Megrázta a fejét, meggyőződött róla, hogy nem fáj, és eszébe jutott, hogy kórházban van. Ez a gondolat magával hozta Berlioz pusztulásának emlékét, de ez ma nem rendítette meg annyira Ivan Nyikolajevicsét. Kialudta magát, megnyugodott, világosabban tudott gondolkodni. Egy ideig mozdulatlanul feküdt a habtisza, kényelmes, sodronybetétes ágyban, aztán csengőgombot pillantott meg maga mellett. Megnyomta - amúgy is szokása volt, hogy ok nélkül megérintse a tárgyakat maga körül. Azt várta, hogy a gombnyomásra csengetés, vagy valakinek a megjelenése lesz a válasz, de egészen másként történt.

Ágya láb felőli végén tejuveghenger gyulladt ki, amelyen ez a felirat tűnt fel: „Inni.” A felirat egy ideig állt, majd a henger lassan megfordult, s újabb felirat tűnt fel rajta: „Ápolónő.” A furfangos henger természetesen fölkelte Ivan ámulatát. Az „Ápolónő” feliratot most az „Orvos” felirat váltotta fel.

- Hm - mormolta Ivan, s nem tudta mitévő legyen a furcsa hengerrel, de a véletlen kedvezett: történetesen épp akkor nyomta meg másodízben a gombot, amikor a hengeren a „Felcsernő” felirat jelent meg. A henger halkán csilingelt válaszul, aztán megállt, kialudt, és a szobába makulátlan fehér köpenybe öltözött, rokonszenves kövérkés nő lépett be.

- Jó reggelt! - üdvözölte.

Ivan nem köszönt vissza, mert az adott körülmények között nem találta helyénvalónak. Elvégre is: kórházba fektetnek egy makkegészséges embert, és aztán úgy tesznek, mintha ez így volna rendjén!

A fehér köpenyes nő változatlanul barátságos arckifejezéssel, egyetlen gombnyomással felgöngyölítette a rolettát, és a szobába a padlóig érő könnyű, nagy lyukú rácson át beáradt a napfény. A rácson túl erkély, kinn a kanyargó folyópart, s a túlsó parton üde zöld fenyves.

- Parancsoljon fürödni! - invitálta a nő, s keze mozdulatára a szoba belső fala félrehúzódtott, mögötte tökéletesen felszerelt fürdőszoba tűnt elő.

Ivan eltökélte ugyan, hogy nem áll szóba a nővel, de mikor meglátta, hogy a fürdővíz milyen vidáman, széles sugárban ömlik a kádba a csillogó csapból, mégis kiszaladt a száján:

- Ejha! Akár a Metropolisban!

- Ó, nem, sokkal szebb! - válaszolta a nő büszkén. - Ilyen felszerelés még külföldön sincs. Mindenhonnan jönnek hozzánk az orvosok, tudósok, hogy megnézzék a klinikánkat. Az Inturiszt mindennap hozza a külföldieket.

A „külföldi” szóra Ivannak nyomban eszébe jutott a tegnapi konzultáns. Elkomorult, sanda pillantással mérte végig a felcsernőt, és azt mondta:

- Az Inturiszt... Hogy maguk hogy imádják a külföldieket! Pedig akad ám köztük mindenféle szedett-vedett népség. Tegnap például egy olyannal ismerkedtem meg, hogy isten mentse az embert a fajtájától!

És már majdnem belefogott Poncius Pilátusba, de megfékezte magát, mert belátta, úgymint hiába mesélné, a felcsernő nem tud segíteni rajta.

Amikor megmosdott, rendelkezésére bocsátották mindazt, amire egy férfinak fürdő után szüksége lehet: vasalt inget, alsónadrágot, zoknit. De ez még semmi: a felcsernő kitérte a szekrényajtót, és tartalmára mutatva megkérdezte:

- Mit akar fölvenni: háziköntöst vagy pizzamát?

Ivan - mivelhogy erőszakkal fogták ott - majd összecsapta a kezét ámulatában, hogy a felcsernő olyan fesztelenül beszél vele, de végül is szótlanul odabökött egy vérvörös zefirpizzamára.

Ezek után végigvezették a kihalt, nesztelen folyosón, s be egy hatalmas méretű rendelőszobába. Ivan elhatározta, hogy iróniával fogja szemlélni ezt az egész csodálatosan berendezett intézményt, s ezért a rendelőt nyomban elkeresztelte magában „gyári konyhának”.

Volt is miért. Szekrények, üvegezett vitrinek sorakoztak egymás mellett, telis-tele fényes nikkelműszerekkel. Voltak ott különleges, bonyolult konstrukciójú karosszékek, csillogó, potrohos lámpák, temérdek üvegcsé, gázláng, villanyvezeték meg ismeretlen rendeltetésű felszerelés.

Három talpig fehérbe öltözött alak foglalkozott vele: két nő meg egy férfi. Először is a sarokban álló asztalkához vezették, nyilvánvalóan azzal a céllal, hogy ismét kikérdezzék.

Ivan átgondolta helyzetét. Három út nyílt előtte. Az első roppantul csábítónak tetszett: hogy rávesse magát a lámpákra meg a bonyolult készülékekre, mindent raptyára törjön, és ezzel fejezze ki tiltakozását, amiért ok nélkül benn tartják. Az aznapi Ivan azonban erősen különbözött az előző estitől, s ezért ezt az első utat kétséges kimenetelűnek ismerte föl: hátha még jobban gyökeret ver bennük a meggyőződés, hogy ő - dühöngő örült. Ezért ezt a tervet elvetette. A második: hogy nyomban beszámoljon a konzultánsról és Poncius Pilátusról. Előző esti tapasztalata azonban megmutatta, hogy nem hiszik el, amit mond, vagy valahogyan félreértik. Így hát ezt a megoldást is elvetette, és a harmadik út mellett döntött: gögös hallgatásba burkolózik.

Teljes egészében azonban ezt nem sikerült megvalósítania, kénytelen-kelletlen - ha szükségván, mogorván is - válaszolnia kellett egy egész sor kérdésre. Az égvilágon mindent elkérdeztek tőle elmúlt életére vonatkozóan, még azt is, hogyan és mikor kapott skarlátot tizenöt esztendővel azelőtt. Egy teljes lapot írtak tele az adataival, aztán lapoztak a nagy könyvben, és a fehér köpenyes nő áttért Ivan rokonaira. Se vége, se hossza nem volt a faggatózásnak: ki, mikor, miben halt meg, nem ivott-e, vérbajban nem szenvedett-e, és így tovább a végtelenségig. Befejezésül felszólították, számoljon be arról, mi történt előző nap a Patriarsije Prudin, de nemigen firtatták a dolgot, és Poncius Pilátuson nem csodálkoztak túlságosan.

Azután az orvosnő átengedte Ivant a férfinak, és aztán más módszerekkel vizsgálta Ivant, és nem kérdezett semmit. Megmérte hőmérsékletét, megszámolta pulzusát, a szemébe világított valamiféle lámpával. Azután a másik nő is odajött, hogy segítsen az orvosnak, beleszúrtak a hátába, de nem fájdalmasan, a kis kalapács nyelvél holmi jeleket rajzolgattak a mellére, aztán a térdét kopogtatták, amitől Ivan lába a levegőbe ugrott, megszúrták az ujj hegyét, és vért vettek belőle, aztán a könyökhajlatból vettek vért, aztán gumimandzsettákat raktak a karjára...

Ivan keserűen mosolygott magában, és azon tűnődött, milyen ostoba, lehetetlen helyzetbe került. Elvégre is, ő nem akart mást, csak mindenkit figyelmeztetni a veszélyre, amely az ismeretlen konzultáns személyében a várost fenyegeti, megpróbálta elfogni - és mi lett a vége? Bekerült ebbe a titokzatos rendelőbe, ahol számárságokat kell fecsegnie Fegyva bácsiról, aki Vologdában halálra itta magát. Kétségbeejtő!

Végre elbocsátották. Visszavitték a szobájába, s adtak neki egy csésze kávé, két lágy tojást és vajás kenyeret. Miután mindent megevett, megivott, elhatározta, kivárja, amíg valaki fejessel beszélhet, és majd attól a fejestől igyekszik némi méltányosságot kicsikarni önmaga és a tények iránt.

Nem is kellett sokáig várnia. Nem sokkal a reggeli elfogyasztása után kinyílt az ajtó, és fehér köpenyes népes csoportozat tódult be rajta. Legelől színész módjára gondosan borotvált, negyvenöt éves férfi haladt, kellemes, de szúrós tekintetű, választékosan udvarias modorú. Kísérete figyelmet és tiszteletet tanúsított iránta, s ettől bevonulása ünnepélyes jelleget öltött. „Olyan, mint Poncius Pilátus” - gondolta Ivan.

Igen, kétségkívül ő volt a fejes. Leült a zsámolyszékre, a többiek állva maradtak.

- Sztravinszkij doktor vagyok - mutatkozott be Ivannak, és barátságosan tekintett rá.

- Parancsoljon, Alekszandr Nyikolajevics - mormolta halkán egy ápolt szakállú férfiú, és átnyújtotta a főorvosnak az Ivan adataival teleírt lapot.

„Valóságos aktát csináltak belőlem” - gondolta Ivan. A fejes ezalatt gyakorlott pillantással átfutotta a lapot, hümmögött, és néhány szót váltott a körülötte állókkal egy kevésbé ismert nyelven. „Lám, latinul is beszél, akárcsak Pilátus” - állapította meg Ivan búsan. Egy szó hallatára azonban megremegett, és ez a szó a „szkizofrénia” volt. Ó, jaj, ezt a szót már az átkozott idegen is kiejtette előző este, a Patriarsije Prudin, és ma, íme, Sztravinszkij professzor megismétli. „Hát ezt is előre tudta!” - gondolta Ivan riadtan.

A főorvos láthatóan azt a szabályt követte, hogy mindennel egyetért, és mindennek örül, amit a körülötte lévők mondanak, és ezt a „nagyszerű, nagyszerű” szó ismételtetésével fejezi ki.

- Nagyszerű! - mondta tehát most is, visszaadta a lapot, és Ivanhoz fordult: - Ön költő?

- Az vagyok - hagyta rá Ivan komoran, és életében először megmagyarázhatatlan gyűlölettel gondolt a költészetre; saját verseit is utálta, ahogy most eszébe jutottak.

Elfintorította arcát, és most ő fordult kérdéssel Sztravinszkijhoz:

- Ön professzor?

Mire Sztravinszkij udvariasan, előzőekenyen bólintott.

- És ön itt a fejes?

Sztravinszkij ismét bólintott.

- Beszélnem kell önnel - mondta Ivan nyomatékosan.

- Ezért jöttem - válaszolta Sztravinszkij.

Ivan nekibátorodott: úgy érezte, elérkezett az ő órája.

- Úgy veszem észre, hogy engem itt bolondnak minősítenek, senki se akar meghallgatni.

- Ó, dehogy, sőt nagyon is figyelmesen hallgatjuk - mondta Sztravinszkij komolyan, megnyugtatóan. - Azt pedig semmiképp sem engedjük meg, hogy bolondnak minősítsék.

- Akkor kérem, hallgasson végig: tegnap este a Patriarsije Prudin egy rejtélyes alakkal találkozott, talán külföldi, talán nem, de mindenesetre előre tudta, hogy Berlioz meg fog halni, és személyesen találkozott Poncius Pilátussal.

A professzor kísérete pissenés, moccanás nélkül hallgatta a költő beszámolóját.

- Pilátussal? Azzal, aki Jézus Krisztussal egy időben élt? - tudakolta Sztravinszkij, és összehúzott szemmel fürkészte Ivan arcát.

- Azzal, igen.

- Ahán - bólintott Sztravinszkij. - És ezt a Berliozt a villamos ütötte el?

- Igen, a jelenlétemben gázolta el a villamos a Patriarsije Prudin, és az a titokzatos idegen...

- Poncius Pilátus ismerőse? - vetette közbe Sztravinszkij, aki láthatóan jól felfogta az összefüggéseket.

- Igen, ő - bólintott Ivan, érdeklődéssel tanulmányozva Sztravinszkijt. - Nos, az az egyén előre megmondta, hogy Annuska kiöntötte a napraforgóolajat... És Berlioz pontosan azon a helyen csúszott el! Mit szól ehhez? - végezte Ivan csattanósan, mert bízott benne, hogy szavaival óriási hatást fog kiváltani.

Ám a hatás elmaradt, Sztravinszkij csak ennyit kérdezett:

- És ki az az Annuska?

A kérdés bosszantotta Ivant, arca megvonaglott.

- Annuska nem számít - válaszolta idegesen. - Ördög tudja, hogy kiféle-miféle. Egy buta liba a Szadovajáról. A fontos itt az, hogy az az illető előre tudta, érti: előre megmondta, hogy a napraforgóolaj lesz az oka! Pedzi-e már, kérem?

- Ó, hogyne, nagyon is - válaszolta Sztravinszkij igen komolyan, és a költő térdét megérintve hozzátette: - Ne izguljon kérem, folytassa csak.

- Folytatom - mondta Ivan, Sztravinszkij higgadságát igyekezően utánozni, mert keserű tapasztalásból tudta, hogy csak a nyugalom segíthet. - Egyszóval, az a félelmetes alak (nem igaz, hogy külföldi konzultáns!) valamiféle emberfölötti hatalommal rendelkezik. Az ember például üldözi, de utolérni nem tudja... Még ketten kísérik, két jómadár, egy törött csíptetős, hórihorgas, pepita ruhás alak, meg egy valószínűtlenül óriási kandúr, amely önállóan utazik a villamoson. Azonkívül - Ivant senki sem szakította félbe, s ezért egyre nagyobb hévvel, meggyőződéssel adta elő élményeit -, azonkívül valóban járt Poncius Pilátusnál, efelől semmi kétség. Hát mit szól ehhez, kérem? Haladéktalanul le kell tartóztatni, mert leírhatatlanul nagy bajt okozhat.

- Ön tehát, ha jól értem a helyzetet, azon van, hogy azt az egyént letartóztassák? - kérdezte Sztravinszkij.

„Van esze - állapította meg magában Ivan. - Meg kell hagyni, az értelmiségiek közt is akad különlegesen okos ember, ez tagadhatatlan.”

- Úgy van, erre törekszem! - válaszolta. - Mi sem természetesebb, mint hogy ez a céloom! És most gondolja el, ehelyett itt fognak, lámpával a szemembe világítanak, kádban fürdetnek, és Fegyva bácsiról faggatnak, aki már réges-rég alulról szagolja az ibolyát! Követelem, hogy azonnal bocsássonak szabadon!

- Persze, persze, nagyszerű! - helyeselt Sztravinszkij. - Csakhogy végre minden tisztázódott. Valóban, miért is tartanánk a kórházban egy egészséges embert? Azonnal elbocsátom, ha azt mondja nekem, hogy normális. Nem kell bizonyítania, csak mondja meg. Ön tehát normális?

Síri csend támadt, és a kövér nő, aki reggel gondjaiba vette Ivant, áhítatosan tekintett a professzorra. „Tagadhatatlanul eszes ember!” - gondolta Ivan másodszor is.

A professzor ajánlata nagyon tetszett neki, de mielőtt kérdésére válaszolt volna, erősen, alaposan fontolóra vette, még homlokát is összeráncolta, s végül határozottan kijelentette:

- Normális vagyok.

- Nagyszerű - kiáltott fel Sztravinszkij megkönnyebbülten. - Nos, ha ez így van, akkor most gondolkodjunk logikusan. Nézzük meg a tegnapi napját. - Hátrafordult, és abban a pillanatban kezébe adták Ivan kórlapját. - Miközben Ponczius Pilátus ismerősét üldözte, ön tegnap a következő cselekedeteket hajtotta végre. - Sztravinszkij itt egymás után behajlította hosszú ujjait, s hol a kórlapra tekintett, hol Ivanra. - Szentképet tűzött a mellére. Igaz?

- Igaz - hagyta helyben Ivan, s arca elkomorult.

- Leesett a kerítésről, fölsebezte az arcát. Igaz? Alsóneműben, kezében égő gyertyával jelent meg az étteremben, és ott megvert valakit. Megkötözve hozták ide. Innen felhívta telefonon a rendőrséget, és azt követelte, hogy küldjenek ki géppuskás járőrt. Azután pedig megpróbált kiugrani az ablakon. Igaz? Igaz. Felteszem a kérdést: ilyen módszerekkel lehet-e valakit elfogni vagy letartóztatni? Ha ön normális, akkor erre csak azt felelheti: semmiképpen sem. El akar távozni innét? Parancsoljon. De engedjen meg előbb egy kérdést: mit szándékozik tenni? Hová megy innét?

- Természetesen a rendőrségre - válaszolta Ivan most már kevésbé határozottan, mert a professzor tekintete kissé zavarba hozta.

- Innét egyenesen?

- Ühüm...

- Nem is megy haza a lakására? - csapott le rá Sztravinszkij.

- Nincs időm hazamenni! Mialatt otthon kuksolok, az idegen meglóg!

- Helyes. És mivel kezdi előadását a rendőrségen?

- Ponczius Pilátussal - válaszolta Ivan Nyikolajevics, és a szeme elfelhősödött.

- Nohát, ez igazán nagyszerű! - kiáltotta Sztravinszkij végképp meggyőződve, és a szakállas-hoz fordult: - Fjodor Vasziljevics, kérem, írja ki Hontalan elvtársat. De a szobáját tartsák fenn, ágyneműt sem kell cserélni, mert Hontalan elvtárs két óra múlva megint itt lesz. - Ismét a költőhöz fordult: - Sok sikert sem kívánok önnek, mert egy jottányit sem hiszek a sikerében. A mielőbbi viszontlátásra! - Felállt, kísérete is mozgolódott, menni készült.

- Milyen alapon leszek újra itt? - kérdezte Ivan ijedten.

Sztravinszkij mintha csak erre a kérdésre várt volna, visszaült, és készségesen válaszolt:

- Azon az alapon, hogy mihelyt gatyában megjelenik a rendőrségen, és közli, hogy találkozott valakivel, aki személyesen ismeri Ponczius Pilátust, abban a nyomban idehozzák a klinikára, és újra idekerül, ebbe a szobába.

- Mi köze ehhez a gatyának? - kérdezte Ivan, és riadtan nézett körül.

- Hát a fő baj persze Poncius Pilátus, de a gatyá is szerepet játszik. Hiszen ha innét kimegy, a kórházi ruhát elveszjük, s kiadjuk azt, amiben bejött. Márpedig ide gatyában hozták. Haza, a lakására pedig nem szándékozik menni, holott céloztam erre. No, aztán következik Poncius Pilátus... és az ügy máris el van intézve.

Ekkor különös dolog történt Ivan Nyikolajevicssel: akarata megtört, gyengének, tanácsra szorulónak érezte magát.

- Tehát mitévő legyek? - kérdezte most már egészen gyámoltalanul.

- Hát ez nagyszerű! - helyeselt Sztravinszkij. - Ez már értelmes kérdés. Most elmondom, hogy igazából mi történt magával. Tegnap valaki megijesztette, nagyon felzaklatta, sok mindent beszélt összevissza Poncius Pilátusról, miegymásról. Ezek után maga azonmód feldúltan, túlfeszített idegállapotában járt-kelt a városban, s mindenkinek Poncius Pilátusról mesélgett. Nem csoda, hogy bolondnak nézték. Most csak egyetlenegy segíthet magán: a teljes nyugalom. Ennek érdekében pedig itt kell maradnia.

- De el kell fogni! - kiáltott Ivan, most már esdeklően.

- Helyes, persze, de miért kell magának személyesen szaladgálnia? Írja le szép sorjában, amivel azt az embert gyanúsítja. Mi sem egyszerűbb, mint eljuttatni ezt a bejelentést illetékes helyre, és ha úgy van, ahogyan feltételezi, hogy bűnözővel van dolgunk, akkor ez nagyon hamar ki fog derülni. Csak egyet kérek: ne erőltesse az agyát, és igyekezzék minél kevesebbet gondolni Poncius Pilátusra. Az emberek sok mindent összebeszélnek! Nem szabad ám mindent elhinni.

- Értettem! - bólintott Ivan elszántan. - Kérek papirost, tollat.

- Adjanak neki papírt és egy ceruzavéget - utasította a professzor a kövér felcsernőt, Ivanhoz fordulva pedig így folytatta: - De azt tanácsolom, ma már ne írjon.

- Dehogynem, okvetlenül még ma megírom! - ellenkezett Ivan izgatottan.

- Kérem, ahogy kívánja. De ne erőltesse az agyát! Ha ma nem sikerül, majd sikerül holnap.

- De közben elillan!

- Ó, nem, semmiképp sem illan el, ezért kezeskedem! - válaszolta Sztravinszkij határozottan. - És ne felejtse el, hogy nálunk itt magának minden tekintetben segítenek, enélkül nem érheti el célját. Megértett engem? - kérdezte sokatmondóan, és két kezébe fogta Ivan Nyikolajevics mindkét kezét. Erősen fogta, sokáig, merően nézett a szemébe, és nyomatékosan ismételte: - Magának itt segítenek... megértett engem? Segítenek... megkönnyebbül... itt csend van, nyugalom... segítenek... segítenek...

Ivan Nyikolajevics nagyot ásított, arckifejezése ellágyult.

- Igen, igen - mondta halkán.

- No, akkor nagyszerű! - fejezte be Sztravinszkij rendes szavajárásával, és felállt: - A viszontlátásra! - Megszorította Ivan kezét, és már az ajtóban, kifelé menet, a szakállához fordult: - Oxigént is próbáljanak... meg fürdőket.

Egy pillanat, és Sztravinszkij kíséretestül eltűnt Ivan szeme elől.

A rácsos ablak előtt, a déli verőfényben a vidám, tavaszias fenyves terület el a túlsó parton, közelebb pedig a folyó tükre csillogott.

KILENCEDIK FEJEZET

Korovjov tréfái

Nyikanor Ivanovics Boszój, a Szadovaja utca 302/B. számú ház lakóbizottságának elnöke (ebben a házban lakott a megboldogult Berlioz), az előző, szerdáról csütörtökre virradó éjszaka azt se tudta, hol áll a feje a sok izgalomtól.

Éjfélkor, amint már tudjuk, bizottság szállt ki a házba, amelynek többek közt Zseldibin is tagja volt; felcsöngették Nyikanor Ivanovicsot, közölték vele Berlioz halálhírét, és vele együtt fölmentek az 50-es számú lakásba.

Ott lepecsételték a megboldogult holmiját, kézirateit. Ez alatt az idő alatt sem Grunya, a bejárónő, sem a lump Sztyepan Bogdanovics nem tartózkodott a lakásban. A bizottság közölte Nyikanor Ivanovicsal, hogy Berlioz kézirateival majd a szövetség foglalkozik, lakrésze, összesen három szoba (az ékszerész volt dolgozószobája, szalonja és ebédlője) a lakóbizottság rendelkezésébe megy át, holmija pedig a fent említett lakóterületen megőrzendő mindaddig, amíg az örökösöket nem értesítik.

Berlioz halálának híre szinte természetfölötti gyorsasággal terjedt el az egész házban, és csütörtökön reggel hét órától kezdve Boszójnál telefonon és személyesen egymás után jelentkeztek az igénylők, akik valamilyen indoklással maguknak követelték Berlioz három szobáját. Két óra leforgása alatt Nyikanor Ivanovics harminckét darab ilyen igénylést vett át.

Volt bennük minden: kérés, fenyegetés, rágalmazás, följelentés, fogadkozás, hogy az illető a maga költségén tataroztatja a lakást, hivatkozás az illetők jelenlegi lakásának elviselhetetlen túlszűfoltóságára, meg arra, hogy haramiákkal nem lehet egy lakásban lakni. Többek közt az egyik kérvényben lenyűgöző művészi erejű leírás volt olvasható bizonyos húsosderelyelopásról, mikor is a tolvaj egyenesen a kabátja zsebébe rakta a derelyét; ez a 31-es számú lakásban történt. Ketten öngyilkossággal fenyegetőztek, egy nőszemély pedig a titkos terhességét vallotta be.

Nyikanor Ivanovicsot minden alkalommal kihívták lakása előszobájába, megfogták a kabátja ujjánál fogva, fülébe sugdostak, rákacsintottak, és fogadkoztak, hogy nem maradnak adósai.

Ez a gyötrelem déli tizenkettő utánig folytatódott, amikor is Nyikanor Ivanovics megszökött hazulról, és lement a lakóbizottsági irodába a kapu mellett, de mikor tapasztalta, hogy ott is meglesik, onnét is megszökött. Nagy nehezen lerázta azokat, akik nyomon követték az aszfaltozott udvaron át, besurrant a hatos számú kapun, és fölment a negyedik emeletre, ahol az az átkozott 50-es számú lakás volt.

A lépcsőfordulóban megállt, kifújta magát, aztán becsöngetett, de senki sem nyitott ajtót. Újra csöngetett, majd harmadszor is, és aztán morogni, szitkozódni kezdett. De arra sem nyitottak ki. Nyikanor Ivanovics türelmének vége szakadt, elővette zsebéből a lakóbizottság tulajdonát képező kulcsosomót, a duplikátum segítségével erélyesen kinyitotta az ajtót, és belépett. A sötét előszobában elkiáltotta magát:

- Hé, bejárónő! Izé... Grunya, vagy hogy is hívnak! Itt vagy?

Senki sem válaszolt.

Nyikanor Ivanovics ekkor colstokot vett elő zsebéből, levette a pecsétet Berlioz dolgozószobájának ajtajáról, és belépett. Belépett - de a küszöbön hüledezve megállt, sőt összerezzen.

A megboldogult íróasztalánál pepita kabátos, zsekésapkás, csíptető, hórihorgas ismeretlen ült... egyszerűen, az a bizonyos.

- Ön kicsoda, ha szabad kérdeznem, polgártárs? - tudakozódott rémülten Nyikanor Ivanovics.

- Noné, Nyikanor Ivanovics! - kiáltott fel recsegő tenor hangon az idegen polgártárs, felugrott az asztal mellől, és hirtelen, erőszakos kézzorítással üdvözölte a lakóbizottsági elnököt, aki cseppet sem örvendezett az üdvözlésnek.

- Bocsánatot kérek - mondta gyanakodva -, ön kicsoda itt? Hivatalos személy?

- Ejnye, ejnye, Nyikanor Ivanovics! - válaszolt bizalmasan az ismeretlen polgártárs. - Mit jelent az, hogy hivatalos vagy nem hivatalos? Minden attól függ, hogy honnét nézzük. Mindez feltételes és bizonytalan, drága Nyikanor Ivanovics. Meglehet, hogy ma nem vagyok hivatalos személy, holnapra pedig, hipp-hopp, hivatalos személy lett belőlem! De megfordítva is történhet, hajjaj, de még mennyire!

Ez az okoskodás semmiképpen sem elégítette ki a lakóbizottsági elnököt. Általában gyanakvó természetű lévén, arra a következtetésre jutott, hogy a pimaszul hablatyoló polgártárs nem hivatalos, sőt valószínűleg egészen fölösleges személy.

- De hát kicsoda ön? Mi a neve? - kérdezte egyre szigorúbban, és fenyegetően közelebb lépett az illetőhöz.

A polgártárs azonban egy szikrát sem ijedt meg.

- A nevem? Hát mondjuk... Korovjov. De nem enne, inna valamit, Nyikanor Ivanovics? Csak úgy, minden ceremónia nélkül?

- Már engedelmet kérek - szabadkozott Nyikanor Ivanovics felháborodottan. - Mi jut eszébe? (Bármilyen kínos, meg kell vallanunk, hogy Nyikanor Ivanovics általában kissé nyers, goromba természetű volt.) Egy halott lakásában egyáltalában nem szabad tartózkodni. Hogy került ide?

- Üljön csak le, foglaljon helyet, Nyikanor Ivanovics! - kínálta a polgártárs, aki cseppet sem jött zavarba, s nagy sürgés-forgással karosszéket húzott oda az elnöknek.

Nyikanor Ivanovics most végképp kijött a sodrából, félrerúgta a karosszéket, és ráförmedt az ismeretlenre:

- Ki maga?

- Én, kérem szépen, tolmácsi minőségben teljesítek szolgálatot egy külföldi személy mellett, amely személy ebben a lakásban lakik - mutatkozott be a magát Korovjovnak mondó illető, és összevágta poros sárga cipője sarkát.

Nyikanor Ivanovics eltátotta a száját. Teljes meglepetésként érte, hogy a lakásban egy külföldi személy tartózkodik, ráadásul a tolmácsával. Magyarázatot követelt.

A tolmács készségesen szolgált magyarázattal. Woland urat, a külföldi artistát Sztjepan Bogdanovics Lihogyev, a Varietésínház igazgatója hívta meg, hogy vendégszereplése idején, tehát körülbelül egy hétig, mialatt ő maga Jaltában időzik, lakjék a lakásban, amiről is még tegnap levélben értesítette Nyikanor Ivanovicsot, azzal a kéréssel, hogy jelentse be ideiglenesen a külföldi vendéget.

- Énnekem ugyan nem írt semmit - hüledezett az elnök.

- Nézzen csak jobban utána az aktatáskájában, Nyikanor Ivanovics - ajánlotta édesdeden Korovjov.

Nyikanor Ivanovics vállat vont, kinyitotta aktatáskáját, és megtalálta benne Lihogyev levelét.

- Hogy lehet az, hogy elfelejtettem? - motyogta bambán meredve a feltépett borítékra.

- Megesik, megesik az efféle, Nyikanor Ivanovics! - recsegte Korovjov. - Szórakozottság, kimerültség, magas vérnyomás, drága barátom! Magam is iszonyú szórakozott vagyok. Egyszer majd poharazgatás közben elmondok magának egyet-mást a múltamból, meg fog pukkadni a röhögéstől!

- És mikor utazik Jaltába Lihogyev?

- Már elutazott - kurjantotta a tolmács. - Már repül, kérem! Az ördög tudja, hol van! - És a tolmács meglengette a karját, akár a szélmalom a szárnyát.

Nyikanor Ivanovics kijelentette, személyesen kíván beszélni a külföldivel, ám a tolmács ezt megtagadta: lehetetlen. Woland úr nem ér rá. A kandúrját idomítja.

- A kandúrt megmutathatom, ha óhajtja - ajánlotta végül.

Ezt azonban Nyikanor Ivanovics utasította vissza, s a tolmács ekkor váratlan, de annál érdekesebb ajánlattal állt elő. Tekintettel arra, hogy Woland professzor a világért sem akar szállodába költözni, de igen nagy kényelemhez szokott, nem adná-e ki neki a lakóbizottság egy hétre, tehát addig, amíg Moszkvában vendégszerepel, az egész lakást, vagyis a megboldogult szobáit is?

- Hiszen neki, mármint a megboldogultnak, már úgymint mindegy - duruzsolta Korovjov unszólan. - Elvégre neki már nincs szüksége a lakásra, ezt ön is beláthatja, Nyikanor Ivanovics.

Nyikanor Ivanovics némiképp hüledezve azt válaszolta erre, hogy külföldiek a Metropolban szoktak lakni, és nem magánlakásban.

- Szeszélyes ember, ha mondom, szeszélyes, mint az ördög! - magyarázta sűgva Korovjov. - Semmiképp se hajlandó. Utálja a szállodát. Már itt nőnek ki nekem ezek az Inturisztvendégek! - panaszkodott bizalmasan, és megcsapkodta a könyökét. - Agyonkínlódom magam velük. Az egyik jön, és mindenbe beledugja az orrát, spiclikedik az ebadta, a másik meg szeszélyeivel gyötör, semmi se jó neki!... Amit ajánlok, tiszta haszon és nyereség a maga lakóbizottságának. A pénzével nem fukarkodik... - Korovjov körülnézett, és az elnök fülébe sűgta: - ...milliomos!

A tolmács ajánlata világos, gyakorlatias volt, és láthatóan igen komoly; ám a tolmács beszédmodorában, ruházatában, hasznavehetetlen ocsmány cvikkerében, egész lényében volt valami hihetetlenül komolytalan. Ennek az ellentmondásnak következményeképpen az elnök lelkében homályos nyugtalanság ütött tanyát, ám ennek ellenére úgy döntött: elfogadja az ajánlatot. A lakóbizottság pénztárában ugyanis sajnálatos deficit tátongott. Őszre olajat kellett volna vásárolni a fűtéshez - de hogy miből, arról fogalma sem volt a derék Nyikanor Ivanovicsnak. Nos, az Inturiszt-vendég pénzével talán kimászhat a csávából. Óvatossága azonban most sem hagyta el: kijelentette, hogy a kérdést mindenekelőtt az Inturiszt irodájával kell tisztázni.

- Értem! - kurjantotta Korovjov. - Hogyne, persze, tisztázni muszáj! Tessék, itt a telefon, Nyikanor Ivanovics, tisztázza azonnal! A pénzt illetően pedig ne zsenírozza magát - folytatta suttogva, miközben az elnököt kitessekelte az előszobába a telefonhoz. - Kit nyúzzon meg az ember, ha nem ezt a Wolandot! Ha látná, micsoda villája van Nizzában! Jövő nyáron, ha külföldre utazik, okvetlenül nézzen be hozzá, eláll a szeme-szája.

Az Inturiszt-irodával bámulatos, érthetetlen gyorsasággal elrendeződött a dolog. Amint a telefonbeszélgetésből kisült, ott már tudnak Woland úr abbeli szándékáról, hogy Lihogyjev magánlakásán óhajt lakni, és ez ellen semmi kifogást sem emelnek.

- Na látja! - rikkantott vígan Korovjov.

Az elnök, akit kissé meghökkentett a pepita recsegése, kijelentette, hogy a lakóbizottság hajlandó egy hétre bérbe adni Woland artistának az 50-es számú lakást, mégpedig napi... - Nyikanor Ivanovics elakadt, majd kivágta:

- ...Napi ötszáz rubelért!

Korovjov viselkedése ekkor még jobban megdöbbsentette az elnököt. Lopva a hálósoba felé sandított, ahonnét a testes macska könnyed ugrásai hallatszottak, és aztán odasúgta az elnöknek:

- Ez tehát egy hétre izé... három és fél ezer?

Nyikanor Ivanovics azt hitte, majd hozzáfűzi: „De nagy a bendője, Nyikanor Ivanovics!” De ehelyett egészen mást mondott:

- Ez is összeg?! Kérjen ötezret, megadja!

Nyikanor Ivanovics zavartan vigyorgott, maga sem tudta, hogyan került a megboldogult íróasztalához, ahol Korovjov ördögien fűgén, ügyesen máris megírta két példányban a szerződést, beszaladt vele a hálósobába, és amikor visszatért, mindkét példányon ott díszelgett a külföldi artista lendületes aláírása. Az elnök is aláírta. Korovjov ekkor nyugtát kért az ötezeről...

- Betűvel is kérem, betűvel, Nyikanor Ivanovics... ezer rubel... - Aztán a komoly ügühöz cseppet sem illően játékos „áj, cváj, dráj!” felkiáltással odatett az elnök elé öt köteg újdonsajtú bankót.

A pénzszámlálás ünnepélyes művelete következett, megszakítva Korovjov tréfáival, közbeszólásaival, mint: „Asszony verve, pénz számlálva jó”, „Gazda szeme hizlalja a jószágot”, s más efféle.

Miután megszámlálta a pénzt, Boszój átvette Korovjovtól a külföldi útlevelét az ideiglenes bejelentés elintézéséhez, beletette a szerződésbe, a pénzt pedig az aktatáskájába, aztán nem állta meg, és nagy röstelkedve egy tiszteletjegyet kért az előadásra.

- Ugyan mit szerénykedik! - bődült el Korovjov. - Hány jegyet óhajt, Nyikanor Ivanovics? Tizenkettőt, tizenötöt?

Az elnök hebegve elmagyarázta, hogy mindössze két jegyet kérne, magának meg Pelageja Antonovnáknak, a feleségének.

Korovjov nyomban előkapta noteszát, és villámgyorsan kiírt Nyikanor Ivanovicsnak két darab tiszteletjegyet az első sorba. Miközben bal kezével ügyesen odatolta elébe az utalványt, jobbával az elnök másik kezébe nyomott egy ropogós, vaskos köteget. Nyikanor Ivanovics rápillantott, fülil elvörösödött, és tiltakozva eltolta magától:

- Ez nem szokás... - mormolta.

- Ugyan, ugyan - duruzsolta a fülébe Korovjov. - Minálunk nem szokás, de külföldön szokás. Ne sértse meg Woland urat, Nyikanor Ivanovics. Elvégre ön fáradozott értünk...

- Szigorúan büntetendő... - rebegte az elnök, és félve tekintett körül.

- Hol vannak a tanúk? - duruzsolta a fülébe Korovjov. - Azt kérdem: hol vannak? Ne akadékoskodjék...

És ekkor, amint Boszój utóbb makacsul bizonygatta, csoda történt: a bankóköteg magától kúszott be az aktatáskájába. És nyomban ezután az elgyengült, szinte elcsigázott lakóbizottsági elnök a lépcsőházban találta magát. Összefüggéstelen gondolatok viharzottak agyában. A nizzai villa, az idomított kandúr, meg az, hogy tanú csakugyan nem volt, meg hogy Pelageja Antonovna megőrül majd a tiszteletjegynek. Összefüggéstelen, de nagyjából kellemes gondolatok. És mégis, valahol a lelke legmélyén valamiféle fullánk sajgott szüntelen. A nyugtalanság fullánkjá volt ez. Azonfelül csak most, a lépcsőházban hasított beléje a döbönt kérdés: „Hogyan került Berlioz dolgozószobájába a tolmács, ha az ajtón ott volt a pecsét?” És hogy lehet, hogy ő, Nyikanor Ivanovics ezt nem kérdezte meg? Egy ideig csak állt, és mint a birka, bámult maga elé a lépcsőre, de aztán elhatározta, füttyül az egészsre, és nem gyötri magát a megoldhatatlannak látszó problémával...

Mihelyt kilépett a lakásból, bentről, a hálószobából kiszólt egy mély férfihang:

- Sehogy se tetszik nekem ez a Nyikanor Ivanovics. Csirkefogó, gazember. Nem lehetne-e valamit tenni, hogy ne jöjjön többet ide?

- Amint parancsolja, *Messire* - válaszolta Korovjov, de immár nem recsegő, hanem tiszta, csengő hangon. És az átkozott tolmács azon nyomban az előszobában termett, tárcsázott, aztán siránkozva szólt bele a telefonba:

- Halló! Kötelességemnek tartom, hogy bejelentsem, miszerint a Szadovaja utca 302/B. számú ház lakóbizottságának elnöke, Nyikanor Ivanovics Boszój, valutával tüzérkedik. Lakásán, a 35-ös számú lakásban, a vécé szellőztetőjében jelenleg is négyszáz dollárt rejteget újságpapírba csomagolva. Itt a fent jelzett ház 11-es lakásának bérlője beszél, Tyimofej Kvaszov. De nagyon kérem önöket, tartsák titokban a nevemet, mert félek nevezett elnök bosszújától.

Azzal letette a kagylót a mihaszna!

Hogy mi történt a továbbiakban az 50-es lakásban, arról nem szól a fáma, arról azonban igen, hogy mi történt Nyikanor Ivanovicsal. Bezárkózott az illemhelyre, elővette aktatáskájából a tolmács által rátukmált köteget, és tapasztalta, hogy az négyszáz rubelt tartalmaz. Ezt a bankóköteget újságpapírba csomagolta, és bedugta a szellőztetőnyílásba.

Öt perccel ezután az asztalhoz ült kicsiny ebédlőjében. Hitvесе akkurátusan fölszeletelt heringet hozott be a konyháról, bőven megszórva zöldhagymával. Nyikanor Ivanovics töltött magának egy kupica vodkát, megitta, másodikkal is töltött, azt is kihörpintette, felnyársalt a villájára három falat heringet - és abban a pillanatban csengettek. Pelageja Antonovna éppen a gőzölgő fazekat hozta be a konyhából, amelyre elég volt egyetlen pillantást vetni, és az ember máris kitalálta, hogy a forró borscsleves alján a világ legpompásabb ínycsafalatja rejtőzik: egy velőscsont...

Nyikanor Ivanovics a nyálát nyelte, s nagyot mordult, mint a mérges kutya:

- Már enni se hagyják az embert, hogy az ördög őket akárhová tegye... Ne eressz be senkit, Pelageja, nem vagyok itthon! A lakásról meg mondd, hogy ne nyaggassanak, egy hét múlva lakógyűlést tartunk...

Az asszony kiszaladt az előszobába, Nyikanor Ivanovics pedig a merőkanállal kihalászta a tüzes tálból a hosszában fölrepedt, drága, finom csontot. Ekkor két férfi lépett be az ebédlőbe, s velük Pelageja Antonovna, ég tudja, miért, nagyon sápadtan. A belépők láttára Nyikanor Ivanovics is elsápadt, és felállt az asztal mellől.

- Hol az illemhely? - kérdezte az egyik, aki oldalt gombolós nyakú, fehér orosz inget viselt.

Az ebédlőasztalon valami koppant: az elnök kezéből kiesett a kanál.

- Erre, erre tessék - hadarta Pelageja Antonovna.

És a két férfi kisietett a folyosóra.

- Mit akarnak? - szólt halkán Nyikanor Ivanovics utánuk nézve. - Nálunk semmi olyasmi nem lehet a lakásban... De bocsánat, szabad lenne talán az igazolványukat.

Az első még kimenet odamutatta Nyikanor Ivanovicsnak az igazolványát, a második pedig addigra már a hokedlin állt az illemhelyen, keze a szellőztetőnyílásban. Nyikanor Ivanovics szeme előtt elsötétült a világ. A két férfi kicsomagolta a köteget az újságpapírból, de nem rubel volt benne, hanem valami ismeretlen bankók, zöldeskékek, egy ismeretlen öregúr képével. Mindezt csak homályosan látta Nyikanor Ivanovics, a szeme előtt barna foltok úszkáltak.

- Dollárok a szellőztetőben... - mormolta tünődve az első, majd szelíden, udvariasan Nyikanor Ivanovicsához fordult: - Az öné ez a kis csomag?

- Nem az enyém! - ordította magából kikelve Nyikanor Ivanovics. - Az ellenségeim dugták oda!

- Megesik - jegyezte meg az első, a fehér zubbonyos, aztán épp oly szelíden hozzátette: - Legyen szíves, adja elő a többit is.

- Nincs nálam semmi! Esküszöm mindenre, ami szent, még a kezemben se volt soha ilyesmi! - tiltakozott az elnök kétségbeesetten.

A sublóthoz ugrott, nagy robajjal kirántotta a fiókot, elővette belőle aktatáskáját, s eközben összefüggéstelen szavakat ordított:

- Tessék, itt a szerződés... a tolmács adta... Korovjov, a cvikkeres!

Kinyitotta az aktatáskát, belenézett, beletúrt, arca elkékült, és az aktatáskát a levesbe ejtette. Az aktatáskában semmi sem volt: sem Lihogyjev levele, se szerződés, se Woland útlevele, se pénz, se szabadjegy. Egyszóval - semmi, csak a colstok.

- Elvtársak! - hördült fel az elnök. - Fogják el őket! A sátánnal cimborálnak!

Ki tudja, mi juthatott eszébe Pelageja Antonovnáknak: összecsapta a kezét, és felsikoltott:

- Vallj be mindent, Ivanics. Enyhébb lesz a büntetésed!

Nyikanor Ivanovics vérben forgó szemekkel az öklét rázta felesége feje fölött:

- Ó, te világ bolondja, te!

Elgyengült, leroskadt egy székre, s szemlátomást beletörődött az elkerülhetetlen végzetbe.

Tyimofej Kondratyevics Kvaszov ezalatt a lépcsőházban állt, és hol fülét, hol szemét tapasztotta az elnök előszobaajtájának kulcslyukához: majd elemésztette a kíváncsiság.

Öt perccel később a háznak azok a lakói, akik véletlenül az udvaron tartózkodtak, láthatták, amint a lakóbizottság elnöke két férfi kíséretében elvonul a kapu felé. Utóbb elmondották, hogy az elnök arca elváltozott, úgy tántorgott, mint a részeg, és érthetetlen szavakat motyogott maga elé.

Egy további óra múltán ismeretlen polgártárs jelent meg a 11-es lakáson, éppen akkor, amikor Tyimofej Kondratyevics gyönyörtől fuldokolva mesélte a ház többi lakójának, hogyan vitték az elnököt; keze intésével kihívta Tyimofej Kondratyevicset a konyhából az előszobába, valamit mondott neki, és vele együtt nyomtalanul eltűnt.

TIZEDIK FEJEZET

Jaltai hírek

Mikor Nyikanor Ivanoviccsal ez a baleset történt, nem messze a 302/B. számú háztól, ugyancsak a Szadovaján, Rimszkijnek, a Varietészház gazdasági igazgatójának irodájában ketten ültek: maga Rimszkij meg Varenuha, az adminisztrátor.

Az emeleti nagy irodahelyiség két ablaka a Szadovajára nézett, a harmadik pedig - az íróasztalnál ülő gazdasági vezető háta mögött - a Varietészház nyári kertjébe, ahol büfé, céllövölde meg szabadtéri színpad is volt. A berendezés, az íróasztaltól eltekintve, a lehető legegyszerűbb volt: a falon egy sereg régi plakát, kisasztalon vízeskancsó, négy fotel, és az egyik sarokban, talapzaton, valami régi produkció poros makettje. Ezenkívül - mondanunk sem kell - volt az irodában egy kisebbfajta, ütött-kopott, tűzpiros páncélszekrény, mely az íróasztal mellett állt, Rimszkij bal keze felől.

Rimszkij az asztalnál ült; reggel óta a lehető legrosszabb hangulatban volt, Varenuha ezzel szemben szokatlanul élénken és szinte nyughatatlanul tette késznek látszott, de egyelőre nem talált levezető utat energiái számára.

A szabadjegy-kéremsélők elől menekült a gazdasági igazgató irodájába; ezek a tolakodó alakok megmérgezték az életét, kivált műsorváltás napján. Aznapra pedig éppen műsorváltás volt. Mihelyt a telefon megszólalt, Varenuha fölvette a kagylót, és behazudott:

- Kit keres? Varenuhát? Nincs itt. Elment.
- Kérlek, hívd fel újra Lihogyevet - mondta most Rimszkij idegesen.
- Nincs otthon, ha mondom. Már Karpovot is elküldtem hozzá, nincs senki a lakáson.
- Ördög tudja, mi lehet emögött! - zsémbeskedett Rimszkij, és a számológépet pöcögötte.

Kinyílt az ajtó, a hivatalsegéd jelent meg egy hatalmas köteg frissen kinyomtatott plakáttal; a zöld papírlapokon óriási vörös betűkkel a következőt hirdették:

Ma és minden este rendkívüli attrakció a
Varietészházban
WOLAND PROFESSZOR
feketemágia-bemutatója
TELJES LELEPLEZÉS

Varenuha a maketre dobta a falragaszköteget, aztán hátralépett, és úgy gyönyörködött benne; meghagyta a hivatalsegédnek, hogy haladéktalanul tésse ki valamennyit városszerte.

- Kitűnő... blikkfangos!⁴⁷ - jegyezte meg, amikor a hivatalsegéd elment.
- Énnekem sehogy se tetszik ez az egész vállalkozás - dörögte Rimszkij, és csontkeretes pápaszemén át dühösen mustrálta a falragaszokat. - Nem is értem, hogyan engedték meg neki, hogy szerződtesse.
- Nem, nem, nincs igazad, Grigorij Danyilovics! Ez nagyon is rafinált lépés. Tudniillik a pláne benne a leleplezés!

⁴⁷ *Blikkfangos* - szembeszökő, figyelmet felkeltő.

- Nem tudom, szerintem nincsen benne semmi pláne... és mindig ilyeneket talál ki! Legalább bemutatta volna nekünk ezt a mágust! Te láttad már? Hol a csudába ássa ki az ilyeneket, ördög tudja!

Kisült, hogy Varenuha sem látta a fekete mágust. Előző este Sztjopa Lihogyev (Rimszkij szavával élve, „mint az örült”) beszaladt a gazdasági igazgatóhoz a már megírt szerződés-tervezettel, meghagyta, hogy tüstént másolják le, és adják ki Wolandnak az előleget. Azzal a mágus eltűnt, Sztjopán kívül nem látta senki.

Rimszkij elővette óráját, megállapította, hogy két óra elmúlt, és végképp dühbe gurult. Mégiscsak sok! Lihogyev tizenegy óra tájt telefonált, azt mondta, félóra múlva benn lesz, de nemcsak hogy nem jött be, még a lakásáról is eltűnt.

- Nálam pedig tornyosul a munka! - méltatlankodott Rimszkij most már ordítva, és ujjával az aláíratlan levelek halmazára bökött.

- Tán csak nem ütötte el őt is a villamos, mint Berliozt? - vélekedett Varenuha, füléhez szorítva a kagylót, amelyben ütemes, kitartó és teljességgel eredménytelen berregés hallatszott.

- Jó lenne - dűnnyögte Rimszkij alig hallhatóan.

Ekkor egyenruhás, egyensapkás, szandálos fiatal nő lépett be az irodába. Az övén függő kis táskából fehér négyszöget és füzetet vett elő, és megkérdezte:

- Elvtársak, hol van itt a Varieté? Expressz táviratot hoztam. Tessék aláírni.

Varenuha valami ákombákomot firkantott a füzetbe, és mihelyt az ajtó becsukódott a postásnő mögött, felnyitotta a négyszögbe hajtott papírlapot. Elolvasta, pislogott, aztán átadta Rimszkijnek.

A távirat szövege a következőképpen szólt:

JALTÁBÓL MOSZKVÁNAK VARIETÉ MA FÉL TIZENKETTŐKOR NYOMOZÓ HATÓSÁGNÁL MEGJELENT GESZTENYEBARNA FÉRFI HÁLÓINGBEN NADRÁGBAN MEZÍTLÁB ELMEBETEG AZT ÁLLÍTJA LIHOGYEJEV VARIETÉSZÍNHÁZ IGAZGATÓJA EXPRESSZ VÁLASZTÁVIRATOT JALTAI NYOMOZÓ HATÓSÁGNAK HOL VAN LIHOGYEJEV IGAZGATÓ

- Szép jó reggelt, ez aztán meglepetés! - hördült fel Rimszkij.

- Ál-Gyimitrij⁴⁸ - jegyezte meg Varenuha, és fölvette a telefonkagylót:

- Halló, táviró? Varietésínház számlájára kélem felvenni a következő expressz táviratot: Cím: Jalta, rendőrség... Szöveg: Lihogyev igazgató Moszkvában van stop aláírás: Rimszkij gazdasági igazgató.

A jaltai trónkövetelő felbukkanásától függetlenül Varenuha ismét nekiesett a telefonnak, hogy felkutassa Lihogyevet, de természetesen sehol sem találta.

⁴⁸ *Ál-Gyimitrij* - IV. Iván cár kisebbik fiának, Gyimitrijnek 1591-ben bekövetkezett halála után az a hír terjedt el, hogy Gyimitrij cárevics nem halt meg, elmenekült, és csak Borisz Godunov terjesztette halálhírét, hogy megkaparinthassa a hatalmat. Ekkor bukkant fel a magát IV. Iván fiának mondó Ál-Gyimitrij, és a lengyel pánok támogatásával Moszkva ellen indult „törvényes” trónja visszaszerzésére.

Mikor épp azon töprengett a kagylóval a kezében, hogy hová telefonálhatna még, belépett az a nő, aki az első táviratot is hozta, és újabb fehér papirosnégyeszetet adott át Varenuhának. Varenuha sietve feltépte, elolvasta, füttyentett.

- Mi az már megint? - kérdezte Rimszkij idegesen.

Varenuha szótlanul odanyújtotta neki a táviratot, és a gazdasági igazgató a következőt olvasta:

KÖNYÖRGÖM HIGGYENEK NEKEM WOLAND HIPNÓZISBAN JALTÁBA RÖPÍTETT TÁVIRATOZZANAK HATÓSÁGNAK SZEMÉLYAZONOSSÁGOM IGAZOLÁSÁRA LIHOGYEJEV

Rimszkij és Varenuha fejüket összedugva olvasták, újra olvasták a táviratot, s amikor másodszer is elolvasták, némán meredtek egymásra.

- De elvtársak! - háborgott a postáslány. - írják alá, aztán hallgassanak, amennyit akarnak. Elvégre én expressz táviratokat hordok ki.

Varenuha le sem vette szemét a táviratról, úgy firkantotta oda a nevét a füzetbe, és a nő eltűnt.

- De hiszen te tizenegy után még beszéltél vele telefonon, ugye? - szólalt meg végül hosszas tűnődés után a döbbszent adminisztrátor.

- Nevetséges az egész! - csattant fel Rimszkij élesen. - Akár beszéltem vele, akár nem, nem lehet most Jaltában!

- Talán részeg... - vélte Varenuha.

- *Ki* részeg? - kérdezte Rimszkij, és újra csak egymásra meredtek szótlanul.

Hogy Jaltából örült vagy csaló küldözgeti a táviratokat, afelől nem lehet kétség. No de honnét ismeri a jaltai szélhámos Wolandot, aki csak előző nap érkezett Moszkvába? Honnét tudja, hogy Woland és Lihogyjev közt kapcsolat áll fenn?

- „Hipnózisban”... - ismételte Varenuha a táviratból. - Honnét tudhat Woland létezéséről?... - Pislogott, majd erélyesen felkiáltott: - De nem, ugyan! Badarság! Szó se lehet róla!

- Hol szállt meg az a Woland, hogy az ördög vinné el? - kérdezte Rimszkij.

Varenuha nyomban felhívta az Inturiszt-irodát, és közölte a hűledező Rimszkijjal, hogy Woland Lihogyjev lakásában lakik. Varenuha ezután újra feltárcsázta az igazgató lakását, és sokáig hallgatta az ütemesen meg-megszakadó hangos berregést. A csengetések közt valahonnét búskomor, méla basszus hang hallatszott, mely ezt énekelte: *Ó, szirtek, rejtsetek el engem...*, és Varenuha úgy gondolta, biztosan a rádiószínházból hallatszik át a telefonhálózatba az a hang.

- Nem felel a lakás - mondta, és visszatette a hallgatót. - Talán megpróbálkozhatnánk felhívni a...

Nem fejezhette be: az ajtóban harmadszor is megjelent ugyanaz a postáslány, és ők mind a ketten felugrottak a helyükről. A nő most nem fehér, hanem sötét papírlapot vett elő a táskájából.

- Hát ez egyre érdekesebb - dörmögte Varenuha, és tekintetével követte az elsiető kézbesítőnőt. A papírlapot először Rimszkij ragadta magához.

A fotokópia sötét alapjáról világosan elváltak a kézírással rótt fekete sorok:

BIZONYÍTÉK KÉZÍRÁSOM ALÁÍRÁSOM KÉREM SÜRGÖNYILEG SZEMÉLYAZONOSSÁGOM IGAZOLÁSÁT WOLAND TITKOS MEGFIGYELÉSÉT LIHOGYEJEV

Húszesztendős színházi munkája során Varenuha már sok mindent látott; de most úgy érezte, elméje elködösül, nem tud kinyögni semmit, csak ezt az értelmetlen közhelyet:

- Ez lehetetlen!

Rimszkij másképpen reagált. Felállt, kinyitotta az ajtót, és kiszólt az előszobában ülő hivatalsegédnek:

- Postáson kívül senkit se eressen be! - Azzal kulcsra zárta az ajtót.

Iratokat szedett elő az íróasztalból, és elkezdte módszeresen összehasonlítani a fotokópia balra dőlő vastag betűit Sztjopa kézirásos utasításaival meg csavaros farkincájú aláírásaival. Varenuha az asztra dölve, forrón lehelt Rimszkij arcára.

- Ez az ő írása - jelentette ki végül határozottan a gazdasági igazgató, és Varenuha megerősítette:

- Az övé.

Aztán Rimszkij arcába nézett, és megdöbbenette a rajta észlelhető változás. Az amúgy is sovány gazdasági vezető valósággal összeesett, megöregedett, szeme a csontkeretes lencsén keresztül nem nézett szúrósan, mint máskor, hanem riadtan, sőt bánatosan.

Varenuha mindazt megcselekedte, amit az ember felindulásában cselekedni szokott. Ide-oda szaladgált az irodában, kétszer széttárta a karját, mint a keresztre feszített, megivott egy pohár állott, poshadt vizet a kancsóból, és minduntalan felkiáltott:

- Nem értem! Nem értem! Nem értem!

Rimszkij kinézett az ablakon, és erősen törte a fejét. Nehéz helyzetbe került. Ott helyben, a legsürgősebben, szabályszerű magyarázatot kellett találnia a teljességgel szabályellenes jelenségekre.

Hunyorogva maga elé képzelte Sztjopát, amint ma délelőtt fél tizenkettő tájban cipő nélkül és hálóingben beszáll egy hihetetlen sebességű repülőgépre, és ugyancsak fél tizenkettőkor már ott áll zoknijában a jaltai repülőtéren... Az ördög érti ezt!

Talán nem Sztjopa beszélt vele ma délelőtt telefonon a lakásáról? De igen, Sztjopa volt! Ő ne ismerné meg a hangját? De még ha, tegyük fel, nem is Sztjopa lett volna: nem később, mint tegnap estefelé, Sztjopa bejött ide, Rimszkij irodájába, azzal az ostoba szerződéssel, és felbosszantotta a gazdasági igazgatót a könnyelmű elhatározásával. Hogy utazhatott vagy repülhetett volna el, anélkül, hogy a színházzal közölje szándékát? De még ha tegnap este elrepült is, ma délre nem ér oda. Vagy odaér?

- Hány kilométer Jalta Moszkvától? - kérdezte.

Varenuha abbahagyta a futkosást.

- Tudtam, hogy ezt fogja kérdezni! - ordította. - Már kiszámítottam. Szevasztopolig vasúton körülbelül ezeröttszáz, onnét Jalta még valami nyolcvan... légvonalban persze kevesebb.

- Hm... No igen, vonatról persze szó sem lehet. De hát akkor mi? Vadászpilóta? Ugyan milyen vadászpilóta engedné fel Sztjopát cipő nélkül, és ki engedné fel? Vagy talán csak Jaltában vetette le a cipőjét? De hát akkor is miért? No és cipőben sem engedik fel vadászpilóta! Csak hogy szó sincs semmiféle vadászpilótáról. Hiszen megsürgönyözték, hogy fél tizenkettőkor már a jaltai rendőrségen volt, és ugyanakkor Moszkvából telefonált... lássuk csak... - Rimszkij szeme előtt megjelent órájának számlapja, visszaemlékezett, hogy hol álltak a mutatók... Iszonyú! Az óramutató tizenegy óra húsz percet jelzett!

Mi következik ebből? Ha feltesszük, hogy Sztjopa a telefonbeszélgetés után nyomban a repülőtérré sietett, és mondjuk öt perc alatt kiért (ami egyébként szinte elképzelhetetlen), akkor a repülőgépnek, ha azonnal indult, öt perc alatt több mint ezer kilométert kellett volna megtennie. Ez pedig óránként tizenkétezer kilométernél nagyobb sebességet jelent! Ilyen nincs; következésképp Sztjopa nincs és nem is lehet Jaltában.

Mi marad tehát? A hipnózis. Nincs a világon olyan hipnózis, amelyik ezer meg ezer kilométer távolságba repítené az embert! Ezek szerint csak azt képzelem, hogy Jaltában van? Jó, jó, ő képzelődik... de hát a jaltai nyomozó hatóság is képzelődik? Nem, nem, az lehetetlen. Hiszen onnét küldi a táviratokat!

A gazdasági igazgató arca félelmetesen eltorzult.

Az ajtó kilincsét ezalatt kintről dühösen rángatták, nyomogatták, s behallatszott, amint a hivatalosodó odakinn kétségbeesetten kiabál:

- Nem szabad! Nem engedem be! Ha megöl, akkor se! Értekezlet van!

Rimszkij valamennyire összeszedte magát, fölemelte a kagylót, és beszólt:

- Sürgős hívást kérek Jaltába.

„Okos gondolat!” - villant át Varenuha agyán.

De a sürgős beszélgetés nem volt lebonyolítható. Rimszkij letette a kagylót, és így szólt:

- Nincs szerencsénk. A vonal elromlott.

Látszott rajta, hogy ez a körülmény valahogy különösen gondolkodóba ejti, sőt gyanút kelt benne. Némi töprengés után újra fölemelte a hallgatót, s egyik kezében fogta, a másikkal pedig jegyezte, amit maga mond:

- Expressz táviratot szeretnék feladni. Varietészínház. Igen. Jalta, rendőrség. Igen.

MA FÉL TIZENKETTŐ TÁJBAN LIHOGYEJEV MOSZKVBÓL TELEFONÁLT STOP EZ-UTÁN MUNKAHELYÉN NEM JELENT MEG TELEFONON FELKUTATNI NEM SIKERÜLT STOP KÉZÍRÁS VALÓDISÁGÁT IGAZOLOM NEVEZETT ARTISTÁT MEGFIGYELÉS ALÁ HELYEZEM RIMSZKIJ GAZDASÁGI IGAZGATÓ

„Nagyon okos!” - gondolta Varenuha, de még rá sem ért igazán végiggondolni, amikor másik gondolatsor szakította félbe: „Dehogy okos, számárság! Hiszen nem lehet Jaltában!”

Rimszkij ezalatt akkurátusan összehajtogatta a beérkezett sürgönyöket, hozzátette a magáénak a szövegét, valamennyit betette egy borítékba, a borítékot leragasztotta, néhány szót írt rá, és odaadta Varenuhának:

- Nesze, vidd el személyesen, most mindjárt, Ivan Szaveljevics. Vizsgálják ki az ügyet.

„No ez aztán tényleg okos gondolat!” - állapította meg Varenuha, és aktatáskájába tette a borítékot. Aztán még egyszer, utoljára feltárcsázta Sztjopa lakásának a telefonszámát, fűlelt, és örvendő, sokatmondóan hunyorgott, fintorgott. Rimszkij a nyakát nyújtogatta.

- Beszélhetnék, kérem, Woland artista úrral? - kérdezte Varenuha behízelgően.

- El van foglalva - válaszolta a telefonba egy recsegő hang. - Ki keresi?

- Varenuha, a Varietészínház adminisztrátora.

- Ivan Szaveljevics? - recsegte a hang örvendezve. - Jaj de örülök, hogy hallom a hangját, drága Ivan Szaveljevics! Hogy szolgál a becses egészsége?

- Merszi - válaszolta Varenuha hüledezve. - Kivel beszéllek?
- Korovjov beszél, Woland úr titkára és tolmácsa! - rikácsolta a hang. - Állok szolgálatára, drága Ivan Szaveljevics! Rendelkezzék velem! Mit parancsol?
- Bocsánat... mondja kérem, Sztyepan Bogdanovics Lihogyejev ott van?
- Sajnos, nincsen, nincs itthon! - hertyegte a hang. - Elment.
- Hová?
- Egy kis autókirándulásra a környékre.
- A... autókkk... kirándulásra? És mikor jön vissza?
- Azt mondta: „Kiszellőztetem egy kicsit a fejemet, aztán visszajövök.”
- Úgy, azt mondta?... - hüledezett Varenuha. - Merszi... Legyen szíves, mondja meg Woland úrnak, hogy ma esti fellépésére a műsor harmadik részében kerül sor.
- Igenis, kérem. Átadom. Tüstént. Sürgősen. Okvetlenül - hangzott a kagylóban.
- Minden jót - búcsúzott Varenuha, még mindig csodálkozva.
- Fogadja, kérem, szívből jövő, legforróbb, legőszintébb szerencsekívánataimat! Sok sikert! Minden szépet, minden jót! Teljes boldogságot! - recsegett az ismeretlen hang a kagylóban.
- No tessék! Nem megmondtam? - diadalmaskodott az adminisztrátor, miután letette a kagylót. - Szó sincs Jaltáról, kocsikázik Moszkva környékén.

A gazdasági igazgató elsápadt mérgében.

- Ha ez így van, akkor igazán minősíthetetlen disznóság!

Az adminisztrátor ekkor nagyot ugrott, s akkorát kiáltott, hogy Rimszkij osszerezzen:

- Hopp, megvan! Eszembe jutott! Puskinóban nyílt egy Jalta nevű vendéglő. Mindent értek! Sztyopa oda ment ki, és onnét küldi a táviratokat.
- Nohát, ez már mégis több a soknál! - háborgott Rimszkij vonagló arccal, és szemében most már igazi, bőszen harag lángolt. - Drágán megfizet ezért a kiruccanásért!... - Hirtelen elhallgatott, és tétován hozzátette: - És a rendőrség?...
- Marhaság! Sztyopa egyéni vicce! - vágott a szavába a lelkes adminisztrátor, aztán megkérdezte: - És a borítékkal mi legyen? Vigyem el mégis?

- Okvetlenül! - válaszolta Rimszkij.

Ekkor újra kinyílt az ajtó, és belépett ugyanaz a postáslány... „Ő az!” - gondolta Rimszkij nekikeseredve, és ismét mindketten felálltak a kézbesítő előtt. Ezúttal a távirat a következőt tartalmazta:

IGAZOLÁST KÖSZÖNÖM KÉREK SÜRGŐSEN ÖTSZÁZAT NYOMOZÓ HATÓSÁGHOZ
NEVEMRE HOLNAP REPÜLŐK MOSZKVÁBA LIHOGYEJEV

- Megőrült - lehelte Varenuha.

Rimszkij megzörgette a kulcsait, a páncélszekrényből pénzt vett elő, leszámolta az ötszáz rubelt, csöngetett, s a belépő hivatalsegédnek átadta a pénzt, adja fel postán.

- Már engedd meg, Grigorij Danyilovics - szólalt meg Varenuha, aki nem hitt a szemének -, szerintem hiába küldöd a pénzt.

- Úgyis visszajön - mondta halkan Rimszkij. - De Sztyopa majd még nagyon megfizet ezért a piknikért. - Majd Varenuha aktatáskájára mutatva, hozzátette: - Eredj, Ivan Szaveljevics, ne húzzuk az időt.

Varenuha felkapta az aktatáskát, és kisietett az irodából.

Ahogy leért a földszintre, hosszú sort pillantott meg a pénztár előtt, s a pénztárosnőtől megtudta, hogy egy órán belül kint lesz a tábla, mert amióta a falragaszok megjelentek Moszkva utcáin, a közönség csak úgy tódul a kasszához. Varenuha meghagyta a pénztárosnőnek, tegye félre a harminc legjobb földszinti meg páholyjegyet, aztán kiszaladt a pénztárból, menet közben lerázta a tolakodó szabadjegy-kérencsélőket, és besurrant csepp kis irodájába, hogy föltegye sapkáját. Abban a pillanatban megszólalt a telefon.

- Halló! - szólt be Varenuha.

- Ivan Szaveljevics? - tudakolta a kagylóban egy fertelmes, dűnnyögő orrhang.

- Nincs benn! - rikkantotta Varenuha, de a hang tüstént a szavába vágott:

- Ne tréfáljon, Ivan Szaveljevics, hanem figyeljen rám. Azokat a táviratokat ne vigye sehová, ne mutassa meg senkinek.

- Ki beszél ott? - ordította Varenuha a kagylóba. - Hagyja az ostoba tréfáit, polgártárs, mert úgyis leleplezik! Mi a száma?

- Hallod-e, Varenuha! - folytatta a fertelmes orrhang. - Nem értesz oroszul? Ne vidd sehova a sürgönyöket!

- Szóval nem hagyja abba? - üvöltötte az adminisztrátor magából kikelve. - Megálljon, mert megkeserüli! - Aztán még valami fenyegetést ordított bele a kagylóba, de abbahagyta, mert megérezte, hogy már senki sem hallgatja a vonal másik végén.

Az adminisztrátori irodában feltűnő gyorsan sötétedett. Varenuha kisietett, becsapta maga mögött az ajtót, és az oldalkijáraton át kilépett a nyári kertbe.

Felpezdülve, energiákkal telve indult küldetésére. A pimasz telefon után már egy percig sem kételkedett benne, hogy valami huligánbanda üzi velük rüt játékaikat, és ez a játék valamiképpen összefügg Lihogyejev eltűnésével. Szinte fojtogatta a vágy, hogy mielőbb leleplezzék a gonosztevőket, és különös módon ez a törekvés jóleső, kellemes előérzetet támasztott benne. Ilyenformán érzi magát az, aki valamilyen szenzációs közlésre készül, és azt reméli, hogy ezzel a közfigyelem gyújtópontjába kerül.

A kertben a szél egyenesen az arcába fútt, teleszórta szemét homokkal, mintegy elállta útját, figyelmeztetően. Az emeleten az ablakszárny úgy becsapódott, hogy az üveg majd kirepült belőle, és a hársfák, juharok koronája riadtan felzúgott. Az ég, a levegő meghűvösödött. Varenuha megdörzsölte a szemét, felnézett, és meglátta, hogy Moszkva felett sárga hasú zivatarfelhő borítja az eget. A távolban már halkan dörgött.

Bárhogy sietett is Varenuha, ellenállhatatlan vágy fogta el, hogy egy pillanatra betérjen a szabadtéri illemhelyre, s megnézzze, nem felejtette-e el a szerelő föltenni a lámpára a dróthálót.

A céllövölde előtt elhaladva, sűrű orgonabokrok közé jutott, ott kékkelt az illemhely kicsiny épülete. A szerelő lelkiismeretesen dolgozott, a férfivécé fölötti lámpát már fémháló borította, csak az bántotta az adminisztrátort, hogy - amint még a vihar előtti sötétségben is látható volt - a tiszta falakat máris összefirkálták szénnel, plajbásszal.

- Hát ez meg miféle... - mormolta bosszúsan, de hirtelen doromboló hangot hallott maga mögött:

- Maga az, Ivan Szaveljevics?

Varenuha összerezzen, megfordult, és fura macskaarcú, kövér alakot pillantott meg.

- Én hát - vetette oda kelletlenül.

- Örvendek, örr-vendek! - nyávogta a macskaábrázatú, és hirtelen visszakézről úgy pofon vágta Varenuhát, hogy a sapkája lerepült a fejéről, és nyomtalanul eltűnt az ülődeszka-nyílásban.

A pofontól az illemhelyet egy pillanatra villódzó fény töltötte be, és eldördült az ég. Majd újabb villám következett, és az adminisztrátor előtt egy második alak tűnt fel, alacsony, de atlétavállú, lángvörös hajú, fél szeme hályogos, szája agyaras... Ez a második alighanem balkezes volt, mert a másik oldalról vágta nyakon az adminisztrátort. Válaszul ismét megzendült az ég, és az illemhely zsindeletére zápor zúdult.

- De elvtár... - hebegte a pórul járt adminisztrátor, majd észbe kapott, hogy az „elvtárs” szó vajmi kevésbé illik ilyen banditákra, akik megtámadják az embert a nyilvános illemhelyen. - No de polgárt... - kezdte újra, de rájött, hogy ezt a megszólítást sem érdemlik meg; ekkor harmadik, óriási nyaklevest kapott, nem tudni, melyiktől a kettő közül, úgyhogy orra vére eleredt, és pirosra festette zubbonyát.

- Mi van az aktatáskádban, te parazita? - rivallt rá a macskaformájú. - Táviratok, mi? Pedig figyelmeztettek telefonon, hogy el ne vidd őket sehová, ugye? Nos, figyelmeztettek-e, vagy sem, azt kérdem?

- Figyelmez... meztelen... meztettek... - hebegte Varenuha.

- És mégis nekiindultál? Ide az aktatáskádat, te féreg! - nyekegte a másik ugyanazon a fertelmes orrhangon, amely a telefonba is beszólt, és kitépte az aktatáskát az adminisztrátor reszkető kezéből.

Azzal ketten kétfelől megragadták Varenuhát a karjánál fogva, és végigvonszolták a Szadovaján. A zivatar teljes erővel dühöngött, a víz zúgva, dörögve zúdult a csatornanyílásokba, mindenfelé tócsák bugyborékolnak, hólyagzottak, a tetőről az esőcsatornák mellett is ömlött az eső, a kapualjából habzó patakok áradtak. Az utcán egy teremtet lélek sem mutatkozott, nem volt, aki megmentse Varenuhát. A banditák a cikázó villámfényben, zavaros pocsolyákban ugrándozva, csakhamar elvonszolták a szerencsétlent a 302/B. számú házhoz, és beszaladtak vele a kapualjba, ahol két nő állt meztláb, cipőjét, harisnyáját kezébe fogva. Onnét a hatos számú bejáratba rohantak, és a félig eszméletlen embert felhurcolták a negyedik emeletre, s ott a padlóra dobták Sztjopa Lihogyev jól ismert lakásának sötét előszobájában.

Ekkor a két bandita kámforra vált, helyettük anyaszült meztelen leányzó jelent meg az előszobában. Vörös hajú volt, szeme fehérje foszforeszkálva villogott.

Varenuha belátta, hogy ez a legszörnyűbb mindabból, ami vele addig történt; felnyögött, és a falig hátrált. A leányzó odalépett hozzá, és két tenyerét a vállára tette. Varenuha haja égnek meredt, mert zubbonya csuromvíz, hűvös anyagán át is megérezte, hogy a leányzó keze még annál is hidegebb: dermesztő, jeges.

- Hadd csókoljalak meg - szólt a leány epedőn, és a foszforosan csillogó szemek egészen közel hajoltak Varenuha szeméhez. Varenuha elvesztette az eszméletét; a csókot már nem érezte.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Ivan tudata kettéhasad

A fenyves a folyó túlsó partján, mely még egy órával azelőtt májusi verőfényben tündökölt, most elmosódott, szinte elkenődött.

A zápor sűrű leplet aggatott az ablak elé. A felhőkben minduntalan fényes vonalak lobbantak fel, aztán meghasadt az ég, és a beteg szobáját remegő, ijesztő fény árasztotta el.

Ivan az ágyon ült, és csendesesen sírdogált, ahogy kinézett a zavaros, buborékos felszínű folyóra. Minden villámcsapásnál panaszosan felnyögött, és arcát eltakarta kezével. A lapok, amelyeket teleírt, a földön hányódtak, szétfújta őket a szél, amely a zivatar kezdete előtt berontott a szobába.

A költő kísérletei, hogy megírja a félelmetes idegenre vonatkozó följelentést, végképp kudarcba fulladtak. Mihelyt a kövér felcsernő - akit egyébként Praszkovja Fjodorovnáknak hívtak - behozta neki a papirost meg egy ceruzavéget, Ivan örvendezve megdörzsölte kezét, és nyomban elhelyezkedett az asztalnál. Az első szavakat gyorsan, határozottan vetette papírra:

„A rendőrségnek. Ivan Nyikolajevics Hontalannak, a TÖMEGÍR tagjának bejelentése. Tegnap este a megboldogult M. A. Berliozzal kimentem a Patriarsije Prudira...”

Itt azonban megtorpant, elsősorban a „megboldogult” szó ejtette zavarba. Így leírva lehetetlenül festett: kimentem a megboldogulttal?... A megboldogult nem járkal! A végén majd még csakugyan elmebetegnek nézik!

E meggondolás eredményeképpen Ivan Nyikolajevics kijavította a már leírt szöveget. A következő változat jött létre:

„...az utóbb megboldogult M. A. Berliozzal...” Ám a szerzőt ez a változat sem elégítette ki. Harmadik szöveget alkotott, amely még rosszabbul sikerült, mint az első kettő: „...Berliozzal, aki utóbb a villamos alá került...” Gondolataiba ekkor befurakodott az az ismeretlen francia zeneszerző, tehát hozzá kellett biggyesztenie: „...és aki nem azonos a zeneszerzővel...”

Agyonkínlódta magát a két Berliozzal. Nagy elhatározással kihúzta az egészet, és úgy döntött, valami nagyon megdöbbenővel fogja kezdeni, hogy egyszeriben felcsigázza az olvasó érdeklődését; azt írta tehát, hogy a kandúr felszállt a villamosra, és azután visszatért a levágott fej epizódjára. A fej meg a külföldi konzultáns jóslata Poncius Pilátushoz vezetett, és a nagyobb meggyőző erő kedvéért úgy döntött, jelentésébe beleírja a prokurátorról szóló egész elbeszélést, attól a pillanattól fogva, hogy a helytartó bíborszín béléses, fehér palástjában kilépett Heródes palotájának oszlopcsarnokába.

Lelkesen dolgozott, olykor törölt valamit, új szavakat toldott be elbeszélésebe, megpróbálta lerajzolni Poncius Pilátust, és utána a hátsó lábain járkáló kandúrt. De még a rajzok sem segítettek, minél tovább haladt a munkában, jelentése annál zavarosabbá, érthetlenebbé vált.

Mire az ég alján megjelent a füstölgő szegélyű, félelmetes viharfelhő, és elborította a fenyvest, fürgeteget hozván magával, Ivan érezte, hogy ereje fogytán, nem boldogul a bejelentéssel. Nem is próbálta összeszedni a szélrohamban összekeveredett lapokat, hanem halk, keserves sírásra fakadt. Praszkovja Fjodorovna, a jószívű, kövér felcsernő, aki a zivatar alatt benézett a költőhöz, megijedt könnyeitől, leeresztette a függönyt, hogy a villámlás ne idegesítse a beteget, összeszedte a földről a teleírt lapokat, és egyenest az orvoshoz szaladt velük.

Az orvos bejött, injekciót adott Ivan karjába, és biztosította őt afelől, hogy már nem fog sírni, minden elmúlik, megváltozik, feledésbe merül.

Igaza lett. A túlsó parti fenyves csakhamar ismét olyan lett, amilyen volt. Az egyes fenyőfák akkurátusan rajzolódtak ki a feltisztult égre, mely ismét régi kékségében tündökölt; a folyó is megnyugodott. Ivan búbanata az injekció után nyomban oszladozni kezdett, most már nyugodtan hevert az ágyon, és nézte az égen ívelő szivárványt.

Úgy maradt egészen estig. Észre sem vette, mikor a szivárvány szertefoszlott, az ég elhalványult, besötétült, a fenyves megfeketedett.

Meleg tejet ivott, azután visszafeküdt, és maga is elámult, mennyire megváltozott az egész gondolatvilága. A sátáni kandúr egészen megszelídült emlékeiben, a levágott fej sem rémítette többé, könnyen elhessegette magától ezt az emlékképet, és azon tűnődött, hogy itt a klinikán voltaképpen nagyon kellemes az élet, Sztravinszkij nagyeszű ember, országos híresség, érdemes vele közelebbről megismerkedni; az esteli levegő pedig enyhe és üde a zivatar után.

A bánat láza lassan elcsöndesült. A hosszú folyosókon kialudtak a fehér tejüveg lámpák, helyükben a szabályzat szerint gyenge, halványkék éjjeli lámpások gyúltak ki, s a folyosó gumipadlóján egyre ritkábban hallatszottak a felcsernők óvatosan surranó lépteit.

Ivan most jóleső, édes kimerültségben feküdt, s hol a mennyezetről szelíd fényt sugárzó ernyős lámpára nézett, hol meg a sötét fenyves mögött fölkelő holdra, és magában beszélgetett:

- Nem is tudom, miért dúlt fel annyira, hogy Berliozt elütötte a villamos. Végeredményben édes mindegy, él-e vagy hal. Elvégre nem vagyok se komája, se sógora! Ha már mindenáron tisztázni akarjuk ezt a kérdést, kisül, hogy igazából nem is nagyon ismertem a megboldogultat. Mit is tudtam róla? Semmit, csak azt, hogy kopasz és éktelenül bőbeszédű. Nézzük mármost a következő kérdést, polgártársak - folytatta Ivan az előadást -, voltaképpen miért is haragudtam meg annyira arra az üres fekete szemű, rejtélyes konzultánsra, mágusra és professzorra? Miért is indítottam azt az idétlen hajsztát gatyában, gyertyával, miért kötözködtem aztán a Gribojedovban?

- Nonono! - szólalt meg hirtelen szigorúan, megrovóan valaki, nem lehetett tudni, belülről-e vagy kívülről: a régi Ivan szólta az új Ivanhoz. - Azért mégiscsak előre tudta, hogy Berlioznak le fogják vágni a fejét! Ezen csak érdemes izgulni!

- Miről vitatkozunk itt, elvtársak? - vágott vissza az új Ivan a régi elavultnak. - Hogy itt valami büzlik, azt még a kisgyerek is látja. Az a konzultáns rendkívüli és titokzatos egyéniség, ehhez kétség sem fér. De hisz éppen ez az érdekes benne! Személyesen ismerte Poncius Pilátust, kell ennél érdekesebb? Ahelyett, hogy azt az ostoba cirkuszt rendezem ott a Patriarsije Prudin, nem lett volna-e okosabb, ha szépen, udvariasan kifaggatom, mi történt a továbbiakban Pilátussal meg a rabbal, Ha-Nocrival? Én meg ahelyett micsoda galibát kavartam! Nagy eset, mondhatom: a villamos elütött egy lapszerkesztőt! Attól még nem szűnik meg a folyóirat! Mit csináljunk? Az ember halandó, és amint valaki találóan megjegyezte, hirtelenhalandó. Nos, az örök világosság fényeskedjék neki! A lapnak új szerkesztője lesz, talán még fecsegőbb, mint az előző.

Az új Ivan kis időre elszunyókált, majd gúnyosan megkérdezte a régi Ivantól:

- Nos tehát, mi vagyok én ebben az esetben?

- Hülye! - válaszolt erre egy erőteljes, mély basszus hang, amely nem tartozott egyik Ivanhoz sem, ellenben félelmetesen hasonlított a konzultáns hangjához.

Furcsa: Ivan egy cseppet sem sértődött meg ezen a szón, inkább csak kellemesen meglepődött, elmosolyodott, és újra elbóbiskolt. Kerülgette az álom, elefántlábbon magasló pálmát látott maga előtt, és megjelent a kandúr is - de nem félelmetesen, inkább csak vidáman, egy szó, mint száz, már-már hatalmába kerítette az álom, amikor egyszer csak nesztelenül félretolódott az ablak rácsa, és az erkélyen titokzatos alak jelent meg, pislogott a holdfényben, és ujjával fenyegette Ivant.

Ivan nem ijedt meg, felült az ágyon, és egy férfit pillantott meg az erkélyen, aki ujját ajkához szorítva, ezt súgja:

- Csss...

TIZENKETTEDIK FEJEZET

A fekete mágia és leleplezése

A Varietészínház színpadára lyukas sárga kalapos, vörös körteorrú, kockás nadrágos, lakkcipős emberke karikázott ki közönséges kétkerekű biciklin. Egy foxtrott hangjára kört írt le, majd diadalmas kurjantást hallatott, amitől a kerékpár felágaskodott. Most a hátsó keréken ment körbe, majd megfordult, hogy lába a levegőben kalimpált, menet közben nagy ügyesen lecsavarta az első kereket, és begurította a színpalak mögé; attól fogva vidáman járt körbe a hátsó keréken, kezével forgatta a pedált.

Most trikóba, ezüstcsillagos szoknyácskába öltözött, dús idomú szőke hölgy jelent meg egykerekű, magas fémárbocon, melynek tetejére nyeregülés volt erősítve, s ő is megindult körbe-körbe. Mikor a kis ember találkozott vele, barátságos kurjantással üdvözölte, és lábával lekapta keménykalapját.

Végül nyolcévesforma, koravén ábrázatú leányka jött ki a színpadra, és ide-oda cikázott a felnőttek közt parányi kétkerekű biciklijén, amelyre óriási autóduda volt fölszerelve.

Egy ideig keringtek a színpadon, majd az egész kompánia feszült dobpergés közepette előregördült a színpad legszéléig, és az első sorokban ülők felszisszentek, hátrahököltek, mert úgy tetszett, mind a hárman kerékpárostul belezuhannak a zenekari nyílásba.

Ám a biciklik pontosan abban a pillanatban álltak meg, amikor az első kerekük már-már lesiklott a deszkákról a zenészek fejére, a mélybe. A kerékpárosok hangos „Hep!” felkiáltással leugrottak gépükről, és meghajoltak, a szőke nő csókot hintett a közönségnek, a kislány pedig komikus jeleket tülkölt autódudáján.

Az épületet tapsvihár rázta meg, az égszínkép függöny két oldalról leereszkedett, és eltakarta a biciklistákat, a „Kijárat” felirat az ajtók fölött kialudt, és a kupolában, a trapézok pókhálójában, fehér golyóbisok gyúltak ki, mint a nap. Elkezdődött a szünet a műsor harmadik, utolsó része előtt.

Az egyetlen ember a színházban, akit egy cseppet sem érdekelt a Giulli család bámulatos kerékpártechnikája, Grigorij Danyilovics Rimszkij volt. Teljes magányban ült irodájában, keskeny ajkát harapdálva, és arcán időnként ideges rángás vonaglott végig. Lihogyjev rendkívüli eltűnését ugyanis Varenuha teljességgel előreláthatatlan eltűnése követte.

Rimszkij tudta, hogy az adminisztrátor hová megy; de elindult... és nem jött vissza! - Miért, vajon miért? - suttogetta Rimszkij, és tanácstalanul felhúzta a vállát.

Különös dolog: egy olyan gyakorlatias ember számára, mint a gazdasági igazgató, mi sem lett volna egyszerűbb, mint odatelefonálni, ahová Varenuha elindult, és megtudakolni, mi történt vele; azonban - és ez a különös - Rimszkij este tízig nem tudta magát rászánni erre.

Tíz órakor mégis erőt vett magán, leemelte a hallgatót, és ekkor észrevette, hogy a telefonja nem működik. A hivatalsegéd jelentette, hogy a színház valamennyi telefonja elromlott. Ez a kellemetlen, ámde természetfölöttinek igazán nem mondható jelenség végképp fejbe kólintotta a gazdasági igazgatót, bár ugyanakkor megkönnyebbülést is okozott: fölmentette őt a telefonálás kényszere alól.

Amikor a gazdasági igazgató feje fölött kigyúlt és pislogni kezdett a szünet kezdetét jelző vörös lámpa, belépett a hivatalsegéd, és jelentette, hogy a külföldi artista megérkezett. Rimszkij idegesen összerezsent, s komoran, mint a viharfelhő, felállt, hogy hátramenjen a színpalak mögé, és fogadja a vendégszereplő művészt, nem lévén a színháznál más, aki fogadja.

A nagy öltözőbe a folyosóról, ahol már berregtek a jelzőcsengők, különféle ürüggyekkel minduntalan be-bekandikáltak a kíváncsiskodók. Benn turbános, tarka köntösű bűvészek forgolódtak, egy fehér pulóveres műkorcsolyázó, egy fehérre púderezett arcú előadóművész meg a színházi fodrász.

A külföldi híresség mindenkit megdöbbsentett csodálatos szabású, elképesztően hosszú szárnyú frakkjával, meg azzal, hogy fekete félálarcban jelent meg. De még ennél is meglepőbb volt két kísérője: egy repedt cvikkeres pepita nyakigláb, meg egy hájas fekete kandúr, amely hátsó lábán lépett be az öltözőbe, és fesztelenül a kanapéra telepedett, az ernyőtlen, vakító öltözői lámpákra hunyorogva.

Rimszkij mosolygást erőltetett arcára, amitől azonban csak mérgesen elfancsalodott, és meghajolt a mágus előtt, aki szótlanul ült a díványon a kandúr mellett. Kezet nem fogtak egymással. A fesztelen modorú pepita ellenben maga mutatkozott be a gazdasági igazgatónak, mint az „illető partnere és titkára”. Ez a körülmény ismét meglepetést, mégpedig kínos meglepetést okozott a gazdasági igazgatónak: a szerződésben ugyanis szó sem volt semmiféle partnerről vagy titkárról.

Grigorij Danyilovics ridegen, kelletlenül érdeklődött a váratlanul becsöppent pepitától, hogy hol a művész fölszerelése.

- A fölszerelésünk mindig velünk van, drágalátos, briliántos, aranyos igazgató urunk! Tessék nézni, ájn, cváj, dráj! - recsegte a pepita segédmágus, és göcsörtös ujjait megforgatva Rimszkij orra előtt, egyszer csak előrántotta a kandúr füléből Rimszkij aranyóráját láncostul, amely eddig mellényzsebében lapult, begombolt zakója alatt, s a gomblyukba gondosan befűzött láncsal odaerősítve.

Rimszkij önkéntelenül a gyomrához kapott, a jelenlévők felkiáltottak ámulatukban, az ajtón bekukucskáló fodrász elismerően krárogott.

- Az ön é ez az óra? Tessék parancsolni - recsegte a pepita tovakodó mosollyal, és piszkos tenyerén átnyújtotta a hüledező Rimszkijnek tulajdonát.

- Az ilyennel nem tanácsos villamoson utazni! - jegyezte meg halkan, elismerően az előadóművész.

A kandúr azonban az óralopásnál sokkal meghökkentőbb dolgot cselekedett. Felállt a kanapéról, hátsó lábán odalépett a tükörsztalkához, mellső mancsával kivette a dugót a karaffból, vizet töltött a pohárba, ivott, visszatette a dugót a helyére, és a festéktörő ronggyal kétfelé simította bajuszát.

Ekkor már senki meg se pisszent, csak tátott szájjal nézték a jelenetet.

- Prima!... - súgta a fodrász elragadtatva.

Ekkor harmadszor is fölberregett a csengő, és a jelenlévők izgatottan, remeklésre várva, kiáramlottak az öltözőből.

Egy perccel később a nézőtéren kialudtak a lámpák, a rivalda kigyúlt, vörösess visszfényt vetve a függöny aljára, és a függöny kivilágított részében borotvált arcú, gyerekesen vidám, kövérkés férfi jelent meg, gyűrött frakkban és nem egészen kifogástalan ingben. Zsorzs Bengalszkij volt, a közismert moszkvai konferanszié.

- Hát, kedves barátaim... - kezdte Bengalszkij csecsemőmosolyával - most mindjárt színpadra lép... - Bengalszkij itt félbeszakította önmagát, és egészen más hanghordozással így folytatta: - Amint látom, műsorunk harmadik részére a közönség megsaporodott. Itt van a fél város! A

minap találkoztam egy barátommal, azt mondom neki: „Miért nem jársz színházunkba? Tegnap este ott volt nálunk a fél város.” És tudják, kérem, mit felelt? „Én a város másik felében lakom.” - Bengalszkij szünetet tartott, mert azt várta, kirobban a nevetés, de mivel senki sem nevetett, folytatta: - Egyszóval, egy híres külföldi művészt fognak látni: maestro Woland fog önöknek feketemágia-bemutatót tartani. Mi persze valamennyien jól tudjuk - s itt Bengalszkij arcára bölcs mosolygás terült -, hogy feketemágia nem létezik, ez nem egyéb, mint babona, és maestro Woland nem egyéb, mint párját ritkítóan ügyes bűvész, ami ki is derül majd a szám legérdekesebb részében, vagyis ennek a bűvésztechnikának a leleplezésében; és mivel valamennyiünket egyformán érdekel a technika is, meg a leleplezése is, hát felkérjük Woland urat, kezdje meg előadását!

Mondókája végeztével Bengalszkij összetette a két tenyerét, és hívogatóan intett vele a függöny résén át, mire a függöny halkan suhogva kettévált és felszaladt.

A mágus megjelenése, nyurga segédjével meg a két lábon járó kandúrral, rendkívüli tetszést aratott.

- Karosszéket - rendelkezett Woland halkán, és abban a pillanatban, nem tudni, honnét és hogyan, fotel jelent meg a színpadon, amelyben a mágus helyet foglalt.

- Mondd csak, kedves Fagót - fordult most Woland a pepita fickóhoz, aki ezek szerint „Korovjov”-on kívül más névre is hallgatott -, nem találod, hogy Moszkva lakossága erősen megváltozott? - És letekintett a karosszék váratlan megjelenésétől megdöbben, elcsöndesedett közönségre.

- Igenis, *Messire* - válaszolta halkán Fagót-Korovjov.

- Igazad van. A moszkvaiak határozottan megváltoztak... mármint külsőleg. Mint ahogy maga a város is... A ruházatukról nem érdemes beszélni, de mindenfelé megjelennek ezek a... hogy is mondják, egyszóval villamosok, autók...

- Autóbuszok - egészítette ki Fagót tisztelettudóan.

A közönség figyelmesen hallgatta a párbeszédet, abban a hiszemben, hogy ez valamiféle bűvészműtárvány előjátéka. A színpad mögött színészek, díszletezőmunkások tolongtak egymás hegyén-hátán, s közöttük feltűnt Rimszkij halotthalvány ábrázata.

Bengalszkij a színpad sarkában állt; arcára hovatovább kiült az értetlenség. Kissé felvonta szemöldökét, és a pillanatnyi csendet kihasználva, megszólalt:

- A külföldi művész elragadtatását fejezi ki afölött, hogy Moszkva technikai szempontból mennyit fejlődött... Ugyancsak el van ragadtatva a moszkvaiaktól - és itt Bengalszkij rámosolygott előbb a mágusra, azután pedig a közönségre.

Woland, Fagót és a kandúr mindhárman a konferanszié felé fordultak.

- Valóban elragadtatásomat fejeztem volna ki? - kérdezte a mágus Fagóttól.

- Ó, nem, *Messire*, semmiféle elragadtatást nem méltóztatott kifejezni - válaszolta emez.

- Hát akkor mit beszél ez az ember?

- Ez az ember hazudik! - jelentette ki jó hangosan a pepita segéd, hogy a színházban mindenki meghallotta, majd Bengalszkijhoz fordult: - Gratulálok, polgártárs, a jól sikerült hazugsághoz!

A kakasülőről röhögcsélés hallatszott, Bengalszkij összeresztette a pislogott. A mágus pedig ekképpen folytatta:

- Engem azonban természetesen nem annyira az autóbusz, a telefon érdekel, meg a többi efféle...

- Műszaki felszerelés - egészítette ki a pepita.

- Úgy van, helyes, köszönöm szépen - mondta a mágus ünnepélyesen zengő basszus hangján - ...hanem egy ennél sokkalta fontosabb kérdés: vajon belsőleg megváltoztak-e Moszkva lakosai?

- Bizony, uram, ez a legfontosabb! - helyeselt a pepita.

A színpalak mögött állók összenéztek, vállukat vonogatták. Bengalszkij egyre vörösebb lett, Rimszkij pedig egyre sápadtabb. Ekkor azonban ismét megszólalt a mágus, mintha megérezte volna riadalmukat:

- De nagyon elbeszélgettük az időt, kedves Fagót; a közönség unatkozik. Mutass nekünk kezdetnek valami egészen egyszerűt.

A terem megkönnyebbülten mocorgott. Fagót meg a kandúr a színpad két oldalára álltak, legelő, a rivaldához. Fagót pattintott ujjával, s hetykén kurjantott: „...három, négy!” Azzal a levegőből egy pakli kártyát halászott elő, megkeverte, és szalagban odadobálta a kandúrnak. A kandúr elkapta, visszadobta. A kártyakígyó selymesen suhogott, Fagót eltátotta a száját, mint az operaénekes, és az egész paklit kártyánként elnyelte. Ezután a kandúr meghajolt, jobb hátsó lábával pukedlizve, és példátlan tapsorkánt kapott jutalmul.

- Prima! Első osztályú! - kiáltottak a színpalak mögött.

Fagót pedig ujjával a közönségre bökött, és kijelentette:

- Tisztelt polgártársak, a kártyapakli jelenleg a hetedik sorban Parcsevszkij polgártárs zsebében található, egy háromrubeles bankó meg egy bírósági idézés között, mely utóbbi arról szól, hogy Zelkovaja polgártársnőnek gyermektartási díjat kell hogy fizessen.

A földszinten ülők mozgolódtak, nyakukat nyújtogatták, felugráltak, végül egy férfi, akit valóban Parcsevszkijnek hívtak, az ámulattól rákvörösen csakugyan előhúzta tárcájából a kártyapaklit, és felmutatta a levegőbe, nem tudván, mit kezdjen vele.

- Tartsa meg emlékül! - kiáltotta Fagót. - Nemhiába mondta tegnap vacsora közben, hogy ha nincs póker, elviselhetetlen volna az élet Moszkvában.

- Ócska trükk! - szólt le valaki az erkélyről. - Az a földszinti néző is hozzájuk tartozik.

- Azt hiszi? - ordította Fagót, és felfelé pislogott az erkélyre.

- Akkor kegyed is mihozzánk tartozik, mert a pakli jelenleg a kegyed zsebében van.

A kakasülön mozgolódás támadt, és valaki örvendezve felkiáltott:

- Igaz! Ott van! Ehun, ni... Megállj csak! Hiszen ez pénz!

A földszinten ülők felkapták a fejüket. A kakasülön egy elképedt polgártárs hivatalos bankbeli szalaggal átkötött paksamétát talált a zsebében, s a keresztkötésen ez a felirat: „Egyezer rubel.” Szomszédai izgatottan hajoltak fölébe, ő meg kételkedve kaparászta a papírszalagot, próbálta megállapítani, vajon igaziak-e a tízesek, vagy a varázsló csinálmányai.

- Istenuccse, valódi pénz! Állami - hangzottak a kakasülőről az ujjongó kiáltások.

- Nem játszanánk mi is egy ilyen paklival? - kérdezte mókásan egy kövér úr a földszint közepe tájáról.

- *Avec plaisir!* Örömet! - válaszolta Fagót. - De miért csak önnel? Valamennyien részt vesznek a játékban! Tessék felfelé nézni! - rendelkezett. Kezében pisztoly villant, vezényszó hangzott el: - Egy! Kettő! - A pisztoly csöve fölfelé irányult. - Három! - és a pisztoly megvillant, dörrent, és a kupolából, a trapézok közül fehér bankók kezdtek záporozni a közönségre.

Keringve pörögtek, a légáramlás félresodorta őket, jutott belőlük az erkélyre, a kakasülőre, a zenekarba, a színpadra is. Néhány másodperc múlva az egyre sűrűsödő pénzeső elérte a földszintet, és a közönség kapkodni kezdte.

Száz meg száz kéz emelkedett a magasba, a nézők a színpadi fény felé tartották a bankókat, keresztülnéztek rajtuk, és meglátták a valódi, hiteles vízjegyet. A cédulák szaga sem hagyott semmi kétséget: a frissen nyomott bankó semmihez sem hasonlítható, elbűvölően édes szaga volt! A színház nézőterén előbb a jókedv, később egyre fokozódó döbbenet lett úrrá. „Pénz, pénz!” - hangzott mindenfelől, álmélkodó felkiáltások váltakoztak harsogó nevetéssel. Némelyek már a zsöllyék alatt kotorásztak, négykézláb kúsztak a sorok közt. Sokan felálltak az ülésre, úgy kapdostak a szeszélyesen röpködő cédulák után.

Az ügyeletes rendőrök egyre jobban hüledeztek, a színészek, artisták önfeledten kitódultak a színpalak mögül.

A karzaton valaki felkiáltott:

- Mit kapkods? Ez az enyém, énhozzám szállt!

És egy másik hang ráfelelt:

- Ne tolakodj, majd adok én neked!

És máris nyakleves csattant. Abban a pillanatban rendőrsisak jelent meg odafenn, s valakit kivittek a karzatról.

Az izgalom nőttön-nőtt, ki tudja, mi történt volna, ha Fagót hirtelen a levegőbe nem fúj, s ezzel el nem állítja a pénzesőt.

Két fiatalember derűs, sokatmondó pillantást váltott, azzal felállt, és egyenesen a büfébe sietett. Lárma, zsidongás töltötte be a termet, a nézők szeme lázasan csillogott. Valóban nem lehet tudni, mindez hová vezetett volna, ha Bengalszkij össze nem szedi minden erejét, s közbe nem lép. Nyugalmat erőltetve magára, szokása szerint összedörzsölte két kezét, és megszólalt, amilyen hangosan csak a torkán kifért:

- Nos, tisztelt közönség, most, ugyebár, a tömeghipnózis nevezetű jelenség kiemelkedő példájának voltunk tanúi. Tisztán tudományos kísérlet ez, ugyebár, mi sem bizonyíthatja jobban, hogy semmiféle csoda és mágia nem létezik. Kérjük most fel maestro Wolandot, hogy leplezze le előttünk ezt a kísérletet, és nyomban látni fogjuk, tisztelt közönség, amint ezek az állítólagos bankók eltűnnek... éppoly hirtelen, mint ahogy megjelentek.

És tapsra verte össze tenyerét, de ezzel teljesen magára maradt; arcán ezenközben magabiztos mosoly játszadozott, ám tekintetében nyoma sem volt ennek a biztonságnak, inkább könnyörgés fejeződött ki benne.

A közönségnek nem tetszett Bengalszkij konferansza. A közönség hallgatott, és ezt a hallgatást a pepita Fagót törte meg:

- Ez pediglen a hazugságnak nevezett jelenség kiemelkedő példája volt, tisztelt nagyérdemű közönség! - jelentette ki éles, mekegő tenorján. - A pénz valódi.

- Bravó! - dörögte egy mély basszus hang valahol a kakasülőn.

- Bosszant engem ez az alak - folytatta Fagót, Bengalszkijra mutatva. - Mindenbe beleüti az orrát, amihez semmi köze, hazug locsogásával zavarja a szeánszot. Mit csináljunk vele?

- Szedjük le a fejét! - ajánlotta valaki a kakasülőről.

- Hogyan tetszik mondani? - figyelt föl Fagót az orcátlan javaslatra. - Szedjük le a fejét? Pompás ötlet! Behemót! - szólt oda a kandúrnak. - Lépj akcióba! Ájn, cváj, dráj!

És ekkor hihetetlen dolog történt. A fekete kandúr szőre felborzolódott, nagyot nyávogott, azután összehúzta magát, és mint a párdúc, egyetlen ugrással Bengalszkij mellén termett, onnét a fejére ugrott. Fújtatva, morogva belekapaszkodott erős mancsával a konferanszié gyér hajzatába, és hangos miákolással, két csavarintással letépte fejét vastag nyakáról.

A színházban jelenlévő két és fél ezer ember egyszerre ordított fel. A széttépett nyaki artériákból vastag sugárban szökött fel a vér, elöntötte a konferanszié frakkját, fehér ingmellét. A fejetlen test ügyetlenül kaszált lábával, aztán leült a földre. A teremben hisztériás női sikoltozás hallatszott. Behemót, a kandúr, átnyújtotta a fejet Fagótnak, az a hajánál fogva fölemelte, és megmutatta a közönségnek, miközben a fej kétségbeesetten ordította:

- Orvost! Hívjanak orvost!

- Fogsz-e még szamárságokat fecsegni? - kérdezte tőle Fagót szigorúan, fenyegetően.

- Nem, soha többé! - nyöszörgött a fej.

- Az istenért, ne kínozzák tovább! - sikoltott fel az egyik páholyból egy női hang, a lármát túlszárnyalva. A mágus feléje fordult.

- Tehát bocsássunk meg neki, polgártársak? - kérdezte a közönségtől.

- Igen, igen, bocsássanak meg neki! - válaszoltak eleinte külön-külön hallható, főleg női hangok, majd egyetlen kórossá olvadtak össze a férfihangokkal.

- Mit parancsol, *Messire*? - kérdezte Fagót az álarcostól.

- Elvégre az ember csak ember marad - tűnődött az álarcos fennhangon. - Szeretik a pénzt, de hát ez mindig is így volt... Az emberiség szereti a pénzt, akármiből van is: bőrből, papírból, bronzból vagy aranyból... Könnyelműek persze, de olykor az irgalom is megszólal a szívükben, egyszóval: emberek, nagyjából csak olyanok, mint azelőtt, meg a lakáskérdés is elrontotta őket... eh mit, tegye vissza a fejét! - rendelkezett végül erőlyesen.

A kandúr gondosan célzott, visszaültette a fejet a nyakra, és a fej pontosan odailleszkedett a régi helyére, mintha mi sem történt volna. És ami a legfurcsább: még a forradás sem látszott utána. Aztán Behemót a mancsával megtörölgette Bengalszkij ingét, frakkját, s a vérnyomok eltűntek. Fagót talpra állította a konferansziét, egy köteg tízrubelest nyomott a zsebébe, és lekísérte a színpadról a következő búcsúszavakkal:

- Kinn tágasabb, idebenn meg vidámabban vagyunk maga nélkül!

A konferanszié bambán tekintett körül, tántorogva indult kifelé, de csak a tűzoltó posztjáig jutott el, ott rosszul lett, és sírva felkiáltott:

- A fejem, a fejem!...

Többen odaugrottak hozzá, köztük Rimszkij is. A konferanszié zokogott, valami után kapdosott a kezével a levegőben, és ezt motyogta:

- Adják vissza a fejemet... a fejemet! Odaadom a lakásomat, mindent, csak a fejemet adják vissza!

A portás orvosért szaladt. Bengalszkijt megpróbálták lefektetni az öltözőben a kanapéra, de csapkodott, dühöngött. Kocsit kellett hívni. Mikor elvitték a szerencsétlent, Rimszkij visszasetett a színpadra, és tapasztalta, hogy ott újabb csodák vannak folyamatban. Ezalatt történt-e, vagy már valamivel előbb - elég az hozzá, hogy a mágus az ócska karosszékével egyetemben eltűnt a színpadról, de a közönség ezt észre sem vette, annyira lenyűgözte mindaz, amit Fagót időközben a színpadon művelt.

Fagót, miután eltávolította a szerencsétlen konferansziét, a közönséghez fordult:

- Most, hogy ez az unalmas fráter eltakarodott innét, nyissunk női divatüzletet!

A színpad padlójára perzsaszőnyeg terült, hatalmas tükrök jelentek meg, kétoldalt zöldes fénycsövekkel megvilágítva; a tükrök közt üvegszekrények, s a vitrinekben az álmélkodó nézők a legkülönbözőbb színű és fazonú párizsi modelleket pillanthatták meg. Másik vitrinben száz meg száz női kalap jelent meg, tollas és tollatlan, szalagos és szalagtalan, ismét másik üvegszekrényben a női cipők légiói, fekete, fehér, sárga, bőrből, atlaszból, antilopból valók, pántos, ékköves - mindenféle fajta. A cipők közt parfümös üvegecskék, bőr-, antilop- meg selyemretikülök kínálóztak, meg vésett, hosszúkás, aranyozott tokocskák, amilyenekben a szájrúzszt árulják.

Az ördög tudja, honnét, egy vörös hajú leányzó is került oda, fekete estélyi ruhájában mindenképp szemrevaló teremtés lett volna, ha nem csúfítja el egy fura cikcakkos forradás a nyakán.

Otthonosan mosolyogva állt meg az üvegszekrény előtt. Fagót vigyorogva elmagyarázta, hogy a cég teljesen ingyen cseréli át a régi női ruhát, cipőt a vadonatúj párizsi modellekre, párizsi topánkákra. Ugyanez vonatkozik a retikülökre, piperecikkekre is.

A kandúr pukedlizett a hátsó lábával, s mellső mancsával ezenközben olyasforma mozdulatokat végzett a levegőben, amilyeneket az ajtónyitogató portás szokott végezni.

A leány kissé érdes, de kellemes hangon, raccsolva kántált valami érthetetlen szöveget, amely azonban a földszinten ülő hölgyek arcáról ítélve rendkívül csábító lehetett:

- Guerlain, Chanel Numéro cinq, Mitsouko, Narcisse noir,⁴⁹ kisestélyi, nagyestélyi, koktélruha...

Fagót sürgött-forgott, a kandúr hajlongott, a vörös hajú leány sorra nyitogatta az üvegszekrényeket:

- Tessék parancsolni! - invitálta Fagót a közönségbeli hölgyeket. - Ne kéressék magukat! Semmi ceremónia!

A közönség felbolydult, de egyelőre senki sem szánta rá magát, hogy fölmenjen a színpadra. Végül a földszint tizedik sorában felállt egy barna hajú fiatal nő, és olyan mosollyal, mintha azt mondaná, hogy neki ugyan mindegy, és különben is fűtyül az egészre, elindult, és az oldalsó járaton át fölment a színpadra.

- Bravó! - helyeselt Fagót. - Köszöntjük az első kuncsaftot. Behemót, karosszéket a hölgynek! Kezdjük a cipővel, asszonyom!

⁴⁹ Guerlain, Chanel Numéro cinq, Mitsouko, Narcisse noir - Guerlain, francia parfümcég, a másik három francia parfümnév.

A barna nő leült a fotelba, és Fagót nyomban egy halom cipőt borított elébe a szőnyegre. A nő levetette a jobb cipőjét, felpróbált egy orgonalila topánkát, próbálgatta a szőnyegen, a sarkát nézegette.

- Nem fog szorítani? - kérdezte aggodalmaskodva.

- Ugyan kérem! - méltatlankodott Fagót, a kandúr pedig felháborodva nyávogott.

- Akkor ezt kérem, moszjő - mondta a barna nő önérzetesen, és felhúzta a bal lábára is az új cipőt.

A régi cipőjét hátradobták a színpalak mögé, s ő maga is csakhamar oda távozott a vörös hajú leányzó kíséretében. Fagót követte, néhány modellruhát vállára vetve. A kandúr is ott fontoskodott körülöttük, még centimétert is akasztott a nyakába, hogy jobban imponáljon.

Egy perc is alig telt bele, és a függöny mögül kijött a bátor barna nő, olyan toalettben, hogy a zsöllyesorokon halk morajlás futott végig. A nő, aki bámulatosan megszépült, odaállt a tükör elé, megvonogatta födetlen vállát, megigazította haját tarkóján, és erre-arra hajladozott abbéli igyekezetében, hogy hátulról is meglássa magát.

- A cég arra kéri, fogadja el ezt tőlünk emlékül - mondta Fagót, és bársonybéléses dobozban egy üveg parfümöt nyújtott át a nőnek.

- *Merci* - vetette oda a nő fölényesen, és levonult a színpadról. Útjában a nézők felugráltak a helyükről, és megtapogatták a dobozt.

Ezzel aztán megtört a jég. A nők mindenfelől előzönlötték a színpadot. Az általános hangzavarban, izgatott, élénk nevetgélésben, lelkendezésben egyetlen férfihang alkotott disszonanciát: „Nem engedem!” - s válaszul női hang csattant fel: „Zsarnok, kispolgár! Nem tűröm, hogy az utamba álljon!” A nők rendre eltűntek a függöny mögött, otthagyták régi ruhájukat, és talpig újba öltözve jöttek elő. Az aranyozott lábú taburetteken sorban ültek a hölgyek, új cipőbe bújtatott lábukkal toppantva a perzsaszőnyegen. Fagót térdelve működött a fém cipőhúzóval, a kandúr cipő- meg retikulhalmazok alatt roskadozva szaladgált ide-oda a vitrinek meg a taburettek között, a sebhelyes nyakú leány hol eltűnt, hol előtűnt; végül már csak franciául csacsogott, s az volt a bámulatos, hogy a nők valamennyien fél szóból is megértették, még azok is, akik egy árva szót sem tudtak franciául.

Közfeltűnést keltett egy férfi, aki szintén odafurakodott a színpadra. Felesége influenzás - magyarázta -, s ezért kéri, küldjenek neki is valamit. Igazolásátul annak, hogy valóban nős, hajlandó felmutatni személyi igazolványát. A figyelmes férj megjelenését óriási hahota fogadta. Fagót harsogva kijelentette, hogy bízik benne, mint saját magában, eltekint a személyi igazolvány felmutatásától, és átnyújtott a férfinak két pár selyemharisnyát, amihez a kandúr a maga jószántából még hozzátett egy szájrúzszt.

Megkésett nők siettek fel a színpadra, és özönlöttek lefelé a boldog megajándékozottak, báli ruhában, sárkánymintás pizsamában, angol kosztümben, hetykén fél szemre vágott kis kalapokban.

Fagót ekkor kijelentette, hogy az idő előrehaladta miatt a boltot pontosan egy perc múlva bezárják. Ekkor elképzeltetlen zűrzavar támadt odafenn. A nők sebtében, felpróbálatlanul kapkodták össze a cipőket. Egyikük beviharzott a függöny mögé, ledobta kosztümjét, és belebújt az első ruhadarabba, ami a keze ügyébe akadt - egy óriási virágcsokorral mintázott selyempongyolába; azonfelül sikerült még két üveg parfümöt is zsákmányolnia.

Még egy perc, és újabb pisztolylovás dörrent, a tükrök eltűntek, a vitrineket, taburetteket elnyelte a föld; szőnyeg, függöny kámforrá vált. Utoljára a régi ruhák, ócska cipők óriási halma tűnt el, a színpad megint tisztán, üresen, csupaszon tátongott.

Ekkor új szereplő avatkozott bele az események folyásába. A kettes számú páholyból megszólalt egy érces, kellemes, rendkívül erélyes bariton:

- Mégis kívánatos lenne, művész elvtárs, hogy haladéktalanul leleplezze a nézők előtt bűvészmutatványai technikáját, kiváltképpen a tízes bankók trükkjét. Kívánatos lenne továbbá a konferanszié visszahívása, mert a közönség aggódik miatta.

A bariton nem kisebb személyiség volt, mint Arkagyij Apollonovics Szemplejarov, aki mint a Moszkvai Színházak Akusztikai Bizottságának elnöke, díszvendégként nézte végig az előadást.

Két hölgy társaságában ült a páholyban; az egyik hölgy már alaposan benne volt a korban, divatos, drága ruhát viselt, a másik, csinos fiatal nő, sokkal egyszerűbben volt öltözve. A előbbi, amint csakhamar kiderült, Arkagyij Apollonovics hitvese volt, a fiatalabbik pedig távoli rokona, szépreményű fiatal színésznő, aki Szaratovból érkezett Moszkvába, és Szemplejarovéknál lakott.

- Pardon! - szabadkozott Fagót. - Bocsánatot kérek, itt nincs mit leleplezni. Minden világos.

- Nem, nem, már engedje meg, kérem! A leleplezés okvetlenül szükséges. Anélkül az ön valóban ragyogó számai rossz szájízt hagynak maguk után. A közönség követeli a leleplezést.

A pimasz kókler Szemplejarov szavába vágott:

- A közönség, amint látom, semmit nem követel. Ámde tekintetbe veszem az ön óhaját, nagyra becsült Arkagyij Apollonovics, és kívánságára végrehajtom a leleplezést. Evégre azonban engedjen meg még egy rövidke mutatványt!

- Hogyne, miért ne - válaszolta Arkagyij Apollonovics leereszkedően. - Csak legyen benne leleplezés.

- Ó, hogyne, föltétlenül, parancsára! Nos tehát, legyen szabad megkérdezni: hol töltötte a tegnapi estét, Arkagyij Apollonovics?

Arkagyij Apollonovics arca elváltozott, sőt feltűnően elkomorult erre a tárgyhoz nem tartozó, tapintatlan kérdésre. Hitvese válaszolt helyette, rendkívül fölényesen:

- Arkagyij Apollonovics tegnap este az Akusztikai Bizottság ülésén vett részt. De igazán nem értem, mi köze ennek a mágiához!

- Az ám, asszonyom! - bólintott Fagót. - Nem csodálom, hogy nem érti. Az ülést illetően azonban tévedni méltóztatik. Arkagyij Apollonovics autón odament ugyan az ülésre, amely mellesleg tegnapi egyáltalán nem is volt kitűzve, de sofőrjét az Akusztikai Bizottság Csisztije Prudin lévő székháza előtt (a terem feszült csendben hallgatta a közléseket) elbocsátotta, maga pedig autóbuszra ült, és elment a Jelohovszkaja utcába Milica Andrejevna Pokobatykóhoz, a Faluszínház művésznőjéhez, akinél csaknem négy kellemes órát töltött.

- Juj! - kiáltott fel valaki részvevően a síri csendben.

Arkagyij Apollonovics fiatal nőrokona pedig hirtelen felkacagott, fenyegető, mély hangon.

- Mindent értek! - kiáltott fel. - Már régóta gyanítok valami effélét. Most már tudom, miért az a tehetségtelen nőszemély kapta meg Lujza szerepét!⁵⁰

⁵⁰ *Most már tudom, miért az a tehetségtelen nőszemély kapta meg Lujza szerepét* - Friedrich Schiller (1759-1805) német költő *Ármány és szerelem* c. színművének hősnőjéről, Lujza Millerről van szó.

Azzal meglendítette karját, és rövid lila napernyőjével kupán vágta Arkagyij Apollonovicsot.

Az álnok Fagót, más néven Korovjov, pedig elkiáltotta magát:

- Íme, nagyérdemű közönség, egyik szép példája a leleplezésnek, amelyet Arkagyij Apollonovics oly kitartóan követelt!

- Hogy merted megütni Arkagyij Apollonovicsot, te bestia! - rivallt rá a kis rokonra a hitves, felpattant helyéről, és fenyegetően kihúzta debella termetét.

A fiatal rokonlány ajkát újabb kurta, sátáni kacaj hagyta el.

- Éppen én - hahotázott -, éppen én ne merném megütni? - És a kis napernyő másodszor is nagyot csattant Arkagyij Apollonovics koponyáján.

- Rendőrség! Fogják meg! - rikácsolta Szemplejarovné asszony olyan félelmetes hangon, hogy a nézőkben elhült a vér.

Ekkor a kandúr a rivaldához ugrott, és az egész színházban tisztán hallhatóan, emberi hangon elkiáltotta magát:

- Az előadásnak vége! Maestro! A búcsúindulót!

A félőrült karmester, aki jóformán maga se tudta, mit csinál, a levegőbe lendítette pálcáját, és a zenekar rázendített a... nem, nem zendített rá, nem is játszotta, nem is harsogta, hanem inkább - a kandúr hangját utánozva - elnyávogta a furcsa indulót, amely egyáltalában nem is hasonlított semmiféle indulóra.

Némelyeknek úgy rémlett, hogy valamikor a délszaki csillagok alatt, egy zenés kávéházban hallották már ennek az úgynevezett indulónak a félig érthetetlen, hevenyészett, de vakmerő szövegét:

*Őméltósága jobb szerette
a baromfit, mint a barmokat,
s ezért pártfogásba vette
a legcsini-csinosabb tyúkokat!*

Ám az is meglehet, hogy ilyen szöveg nem is volt, hanem másik szöveg tartozott ahhoz a dallamhoz, még ennél is illetlenebb. Nem is ez a legfontosabb, hanem az, hogy a Varieté-színházban olyanforma zűrzavar támadt, amilyen a Bábel tornyának⁵¹ építésekor keletkezhetett. Szemplejarov páholyához odasietett a rendőrség, a kíváncsiskodók felmásztak a korlátra, ádáz röhögés, kiabálás támadt, amelyet túlharsogott a zenekarban összeverődő cintányérok zöreje.

A színpad pedig egyszer csak kiürült, a csaló Fagót és Behemót, a gonosz kandúr kámforrá váltak, szertefoszlottak a levegőben, mint ahogy már előbb eltűnt a mágus is fakult huzatú karosszékében.

⁵¹ *Bábel tornya* - az az építmény, amelyet a Biblia szerint az emberek azért kezdtek építeni, hogy bebizonyítsák Istenéhez hasonló hatalmukat, a torony építését azonban a bábeli nyelvzavar miatt nem fejezhatték be.

TIZENHARMADIK FEJEZET

A hős megjelenik

Az ismeretlen tehát ujjával megfenyegette Ivant, és ezt suttogta: - Csss...

Ivan lelógatta lábát az ágyról, felült és kinézett. Az erkélyről harmincnégy év körüli férfi tekintett befelé óvatosan; borotvált arca volt, hegyes orra, riadt szeme, sötét hajának egy tincse becsüngött homlokába.

Mikor meggyőződött róla, hogy Ivan egyedül van, még egy percre óvatosan fűlelt kifelé, majd nekibátorodott, és belépett a szobába. Ivan ekkor észrevette, hogy a titokzatos látogató kórházi gúnyát visel: pizsamát, papucsot, s vállára vetve vörhenyes háziköntöst.

Cinkosan odahunyorított Ivannak, kulcsosomóját zsebébe rejtette, suttogva megkérdezte: - Szabad leülnöm? - És Ivan bólintására a karosszékbe telepedett.

- Hogy jutott be ide? - kérdezte Ivan, az idegen szikár mutatoujja intésének engedelmeskedve, ugyancsak sűgva. - Hisz az erkélyrácsok lakatra vannak zárva!

- A rács le van ugyan zárva - erősítette meg a vendég -, de Praszkovja Fjodorovna amilyen aranyos, éppolyan szórakozott. Egy hónappal ezelőtt elcsentem tőle ezt a kulcsosomót, és azóta kijárok az erkélyre, amely az egész emeleten végighúzódik; ilyenformán olykor módomban van meglátogatni egyik-másik szomszédomat.

- Ha ki tud menni az erkélyre, már meg is lóghat innét. Vagy nagyon magas? - érdeklődött Ivan.

- Nem - válaszolta a vendég határozottan. - Nem azért nem szökhetek meg innét, mert nagyon magas, hanem mert nincs hová mennem. - Rövid hallgatás után megkérdezte: - Tehát üldögéljünk?

- Üldögéljünk - felelte Ivan, a jövevény feltűnően nyugtalan barna szemébe tekintve.

- Jó... - bólintott az ismeretlen, majd hirtelen aggódva megtudakolta: - Remélem, nem dühöngő? Mert tetszik tudni, én nem bírom elviselni a lármát, erőszakot, vitát meg más efféle zűrzavart. A legjobban utálom a kiabálást, akár düh, akár szenvedés vagy bármi más okozza. Nyugtasson meg, kérem: csakugyan nem dühöngő?

- Tegnap este az étteremben összevertem egy illetőnek a pofáját - vallotta meg férfias nyíltsággal a lelkiileg megváltozott költő.

- Az ok? - kérdezte szigorúan a vendég.

- Hát... meg kell vallanom, nem volt rá okom - válaszolta Ivan némileg zavartan.

- Szemtelenség - róttá meg a vendég a költőt, és hozzátette: - Azonkívül miért fejezi ki magát ilyen csúnyán: „összevertem a pofáját”...? Elvégre nincs eldöntve, hogy az embernek igazából mi van, pofája-e vagy arca. Talán mégis inkább arca... És azt összeverni... Nem, hát ilyesmit soha többé ne tegyen.

Miután ilyenformán megleckéztette Ivant, a vendég megkérdezte:

- Foglalkozása?

- Költő - vallotta meg Ivan kelleetlenül.

A vendég elcsüggedt.

- Hajjaj, nekem aztán nincs szerencsém! - sóhajtott fel, de csakhamar észbe kapott, elnézést kért, s megkérdezte: - Szabad a nevét?

- Hontalan.
- Hm, hm - hümmögte a vendég, homlokát komor redőkbe vonva.
- Önnek nem tetszenek a verseim? - érdeklődött Ivan.
- Nagyon nem tetszenek.
- Mit olvasott tőlem?
- Egy árva sorát sem olvastam! - kiáltott fel idegesen a látogató.
- Akkor honnét tudja, hogy nem tetszik, amit írtam?
- Ugyan, hát nem elég az, amit a többiektől olvastam? - legyintett a jövevény. - Egyébként, tudja mit? Elhiszem becsületszavára. Mondja meg maga: jók a versei?
- Rémesek! - válaszolta Ivan hirtelen támadt bátorsággal, őszintén.
- Ne írjon többet! - kérte a vendég szinte könyörögve.
- Ígérem és fogadom, nem írok többet! - jelentette ki Ivan ünnepélyesen.

A fogadalmat kézzorítással is megerősítették; ekkor azonban halk léptek, emberi hangok szüremlettek be a folyosóról.

- Csss! - piszegett a vendég, azzal kipenderült az erkélyre, és bezárta maga mögött a rácsot.

Praszkovja Fjodorovna nyitott be a szobába; megkérdezte, Ivan hogy érzi magát, sötétben kíván-e aludni vagy lámpafényben. Ivan megkérte, hagyja égve a lámpát, és a felcsernő jó éjt kívánva eltávozott. Amikor minden elcsöndesedett, a vendég visszajött.

Suttogva közölte Ivannal, hogy a száztizenkilencesbe új beteget hoztak, egy vörös képű, kövér embert, aki folyton holmi valutáról motyog, amit a szellőzőnyílásba dugtak, és esküdözik, hogy náluk, a Szadovaján, a gonosz úzi játékait.

- Puskind szidja, ahogy a torkán kifér, és folyton azt kiabálja: „Kuroleszov, hogy volt; hogy volt!” - folytatta a látogató, idegesen remegve. - Különbön hagyjuk ezt - tette hozzá, amikor kissé megnyugodott, és ismét Ivanhoz fordult, az előbbi beszélgetést folytatva:

- Egyszóval, miért került ide?

- Poncius Pilátus miatt - felelte Ivan, tekintetét komoran a padlóra szegezve.

- Tessék? - kiáltott fel hangosan a látogató, minden óvatosságról megfeledkezve, majd ijedten a szája elé kapta a kezét. - Félelmetes koincidencia!⁵² Mondja el, kérem, könyörögve kérem, hogyan történt?

Ivanban, maga sem tudta, miért, bizalom ébredt az ismeretlen iránt. Eleinte félénken, akadozva, majd hovatovább nekibátorodva elbeszélte, mi történt előző nap a Patriarsije Prudin. És a titokzatos kulcstolvaj személyében Ivan végre hálás közönségre lelt! Nem tekintette Ivant elmebajosnak, rendkívüli érdeklődést tanúsított elbeszélése iránt, sőt érdeklődése lassacskán elragadtatássá hevült, s egyre-másra félbeszakította Ivant lelkes felkiáltásaival:

- Folytassa, folytassa, kérem! Ne hagyjon ki semmit, az isten szerelmére!

Ivan nem is hagyott ki semmit, neki is jobban esett úgy elmondani, s így lassacskán eljutott addig a pillanatig, amikor Poncius Pilátus vérvörös bélésű fehér köpenyében kilépett az oszlopcsarnokba.

⁵² *Koincidencia* - egybeesés.

A vendég ekkor összetette két kezét, mintha imádkozna, és ezt suttogta:

- Előre tudtam! Ó, én mindent előre tudtam!

Berlioz tragikus halálának leírására a látogató szemében gyűlölet lobbant fel, s a következő érthetetlen megjegyzést fűzte hozzá:

- Csak azt az egyet sajnálom, hogy nem inkább Latunszkij, a kritikus volt Berlioz helyében, vagy Msztyiszlav Lavrovics, az író! Folytassa, kérem! - kiáltotta azután magánkívül, de halkán.

Roppantul mulatott a viteldíjat fizető kandúron, göcögött a hangtalan nevetéstől, amikor Ivan, előadása sikerén felbuzdulva, guggolva és ugrándozva eljátszotta a kandúrt, amint bajsza mellett feltartja a tízkopejkást.

Ivan ezután beszámolt a Gribojedovban történekről, búnak eresztette fejét, arca elborult.

- Hát így kerültem ide - fejezte be lemondóan.

A látogató részvevően vállára tette kezét:

- Szerencsétlen költő! De maga az oka mindennek, aranyom. Nem lett volna szabad olyan fesztelenül, sőt pimaszul viselkednie ezzel az illetővel. Ráfizetett. És mégis hálásnak kell lennie, hogy viszonylag ilyen olcsón megúszta.

- De hát ki az az illető voltaképpen? - kérdezte Ivan, öklét rázva izgalmában.

A vendég a szeme közé nézett, s kérdéssel válaszolt kérdésére:

- Nem fog rohamot kapni? Elvégre mi itt mind megbízhatatlanok vagyunk... Nem kell orvost hívni; nem lesz injekció meg más efféle galiba?

- Nem, nem! - fogadkozott Ivan. - De mondja meg végre: ki az illető?

- Megmondom - kezdte a vendég, és tagoltan, nyomatékosan kijelentette: - Tegnap a Patriar-sije Prudin a sátánnal találkozott.

Ivan nem kapott rohamot - hisz ezt meg is ígérte -, de azért határtalanul meg volt döbbenve.

- Lehetetlen! Hiszen az nem létezik!

- Ugyan, hogy mondhat ilyet, és éppen maga! Maga nyilván az első kárvallottak között volt. Itt kuksol az elmeklinikán, aztán arról papol, hogy nincsen ördög. Furcsa, mondhatom!

Ivan elképedve hallgatott.

- Mihelyt leírta a külsejét - folytatta a látogató -, már sejtettem, hogy kihez volt szerencséje tegnap este. Komolyan mondom, csodálkozom Berliozon! Maga persze még tapasztalatlan fiatalember - a vendég bocsánatot kért a szóért -, de ő, amint hallottam, mégiscsak olvasott életében egyet-mást! És annak a professzornak a legelső szavai minden kételyemet eloszlatták. Lehetetlenség rá nem ismerni, édes barátom! Egyébként... bocsánatot kérek, hogy kereken kimondom... maga, ugyebár, ha nem csalódom, eléggé műveletlen?

- Vítathatatlanul - hagyta rá Ivan, aki, mint látjuk, a felismerhetetlenségig megváltozott.

- Mindjárt gondoltam... hiszen még a megjelenése is, ahogyan leírta, a két különböző szeme, a szemöldöke... Bocsásson meg, maga talán még a *Faust*⁵³ című operát se hallotta?

Ivan, ki tudja, miért, éktelen zavarba jött, és lángoló arccal valamit motyogott holmi szanatóriumi beutalásról, jaltai utazásról...

⁵³ *Faust* - Charles Gounod (1818-1893) francia zeneszerző ötfelvonásos operája. Szövegét Goethe drámai költeménye nyomán Barbier és Carré írta.

- No persze, persze, így mindjárt érthető. De Berlioz! Ismétlem, nem győzök csodálkozni rajta. Ő nemcsak művelt, olvasott, hanem nagyon ravasz is volt... Mentségére persze meg kell mondanom, hogy Woland még nála agyafúrtabbaknak is képes port hinteni a szemébe.

- Tessék?! - kiáltott fel Ivan: ezúttal ő szegte meg a csendet.

- Csitt! Halkabban!

Ivan a homlokára csapott:

- Értem, értem! A névjegyén is „W”-t láttam. A mindenségit, hát így vagyunk! - Jó ideig hallgatott, s a rácson át az égen úszó holdra bámult, csak nagy sokára szólalt meg: - Akkor tehát valóban járhatott Poncius Pilátusnál? Hiszen akkor is élt már! Engem meg a bolondok közé csuknak! - tette hozzá, és szemrehányóan mutatott a zárt ajtóra.

A látogató szája sarkában keserű vonás jelent meg.

- Nézzünk szembe az igazsággal. - És ő is a felhők között utat törő éjszakai égitest felé fordította arcát. - Maga is örült, én is az vagyok, minek is tagadnánk. A találkozás annyira megrendítette magát, hogy az elméje meghibbant, mert valószínűleg hajlama volt erre. De az, amit mondott, kétségtelenül valóban megtörtént. Csakhogy ez annyira hihetetlen, hogy még Sztravinszkij, aki igazán zseniális pszichiáter, még ő sem hitt magának. Megvizsgálta, ugye? (Ivan bólintott.) Igen, az illető, akivel találkozott, csakugyan járt Pilátusnál, csakugyan villásreggelizett Kantnál, most pedig Moszkvában garázdálkodik.

- De hát itt még ördög tudja, mennyi bajt csinálhat. El kell fogni, bármi áron, nem gondolja? - ütötte fel a fejét az új Ivanban, ha bizonytalanul, kételkedve is, a régi, teljesen még ki nem ölt Ivan.

- Maga már megpróbálta, és nézze meg, mire jutott! - válaszolta gunyorosan a látogató. - Másnak se tanácsolom, hogy megpróbálja, akármilyen megbízható... mert pórul jár. Hajjaj, mennyire sajnálom, hogy nem én találkoztam vele, hanem maga! Bár az egész megégett, és mindent elborított a hamu, esküszöm, ezért a találkozásért odaadtam volna Praszkovja Fjodorovna kulcsosomóját, mivelhogy egyebem nincsen. Koldus vagyok.

- És miért akart vele találkozni?

A vendég sokáig hímezett-hámozott, búsan nézett maga elé, végül mégis megszólalt:

- Nézze, furcsa dolog ez, én ugyanazért ülök itt, amiért maga, tudniillik Poncius Pilátusért. - Riadtan körülnézett, majd súgva közölte: - Tudniillik regényt írtam róla. Még tavaly.

- Maga író? - kérdezte Ivan érdeklődve.

A látogató arca elsötétült, öklét rázta, majd így válaszolt:

- Én *Mester* vagyok! - jelentette ki rendkívül szigorúan, aztán köntöse zsebéből zsíros, piszkos fekete sapkát vett elő, melyre sárga selyemmel nagy „M” betű volt hímezve. Fejére tette a sapkát, s megmutatta magát Ivannak, előbb profilban, aztán *en face*,⁵⁴ hogy bebizonyítsa mester voltát. - Saját kezűleg hímezte - tette hozzá titokzatosan.

- Mi a neve?

- Nekem nincs többé nevem - válaszolta a furcsa vendég komoran, megvetően. - Lemondtam a nevemről, mint minden egyébről az életben. Felejsük el.

⁵⁴ *En face* - előlről, szemben.

- Akkor beszéljen legalább valamit a regényéről - kérte Ivan tapintatosan.

- Szívesen. Bár ami azt illeti, életem folyása is eléggé érdekesen alakult - kezdte a látogató.

...Képzettsége szerint történész; két évvel azelőtt még az egyik moszkvai múzeumban dolgozott, amellet fordított.

- Milyen nyelvből? - kérdezte Ivan.

- Öt nyelven tudok az anyanyelvemen kívül - válaszolta a látogató. - Angolul, franciául, németül, latinul és görögül. No meg egy kicsit olaszul is.

- Ejha! - álmétkodott Ivan irigyen.

...A történész egyedül élt, rokona egyáltalában nem volt, ismerőse is kevés. És hogy, hogy nem: egyszer csak nyert százezer rubelt...

- Képzelteri megdöbbenésemet - suttogta a fekete sapkás vendég -, amikor a szennyeskosár aljából előkotrom a kötvényt, és megnézem: ugyanaz a szám van rajta, amit az újság közöl! A kötvényt a múzeumban kaptam - fűzte hozzá magyarázatul.

Miután megnyerte a főnyereményt, a fekete sapkás a következőket cselekedte: vásárolt egy csomó könyvet, felmondta szobáját a Mjasznyickaján...

- ...Pocsék egy odú volt! - dörmögte.

...és az Arbat egyik mellékutcájában egy építőmesternél bérebe vett...

- Tudja, kik ezek az építőmesterek? - kérdezte a vendég Ivantól, majd megmagyarázta: - Ez egypár emberből álló csibész banda, amely ki tudja, hogyan, meghúzta magát Moszkvában... Szóval náluk bérelt két szobát, egy kis kertés ház alagsorában. Múzeumi állását otthagya, és nekiült regényt írni Poncius Pilátusról.

- Ez volt az aranykor! - suttogta csillogó szemmel. - Teljesen különálló kis lakás, előszobával, az előszobában még mosdó is volt! - tette hozzá büszke nyomatékkal. - Az ablakaim közvetlenül az aszfalozott járda fölött nyíltak, de szemközt, alig néhány lépésnyire: orgonasövény, hársfa, juhar! Istenem, istenem! Télen csak nagy ritkán tűntek fel ablakom előtt a csikorgó hóban fekete emberi lábak. Kályhában örökké lángolt a tűz! Egyszer csak kitavaszkodott, és a poros ablaküvegen át megpillantottam az eleinte még kopár, utóbb kizöldülő, lombosodó orgonabokrokat. És akkor, tavaly tavasszal, történt valami, ami túltett a százezer rubeles nyereményen is, pedig az igazán nagy pénz!

- De még mennyire - erősítette meg az érdeklődve figyelő Ivan.

- A nyitott ablaknál ültem a második, picike szobámban - folytatta a látogató, s kezével mérve mutatta: - Így állt a dívány, szemben vele egy másik dívány, a kettő közt asztalka, rajta csinos éjjeliszekrény-lámpa, az ablaknál könyvek, emitt meg a kis íróasztal. Az első szobában pedig, az óriási nagy volt, tizennégy négyzetméter, csupa-csupa könyv, és semmi más, csak egy kályha. Nagyszerűen berendezett kis lakás volt! És hogy illatozott az orgona! Pihekönnyűnek éreztem a fejemet a kimerültségtől, Pilátusom már a vége felé járt...

- Fehér köpeny, vérvörös bélés! Értem! - vetette közbe Ivan.

- Úgy van! Pilátusom széleseben vágatott a befejezés felé, és én már tudtam, hogy regényem utolsó fél mondata ez lesz: „Poncius Pilátus lovag, Judea ötödik helytartója.” Mi sem természetesebb: sétálni is jártam. Százezer rubel hatalmas összeg, ennek megfelelő gyönyörű öltönyben feszítettem. Néha egy-egy olcsóbb vendéglőben ebédeltem. Az Arbaton volt egy remek vendéglő, nem tudom, ott van-e még. - A látogató szeme most kerekre tágult, a holdra

tekintve suttogva folytatta: - A nő sárga virágot vitt a kezében. Valami ronda, fertelmes sárga virágot, fene tudja, minek hívják, de tavasszal mindig az jelenik meg elsőnek Moszkvában. És a sárga virág élesen elütött fekete tavaszikabátjától. Igen, sárga virágot vitt! Baljós szín! A Tverszkajáról befordult egy mellékutcába, és ott visszanézett. Ismeri a Tverszkaját, ugye? Nohát, ezer meg ezer ember sétált a Tverszkaján, de ő csak engem látott, esküszöm, csak én rám nézett riadtan, szinte talán fájdalmasan. Megdöbbsentett... nem is annyira a szépsége, inkább a szeméből áradó rendkívüli magányosság, amit senki sem vett észre! A sárga jelnek engedelmességgel én is befordultam a mellékutcába; követtem. Némán haladtunk a girbegurba, sivár kis utcán, én az egyik oldalon, ő a másikon. Rajtunk kívül teremtett lélek sem volt abban az utcában. Gyötrődtem, mert úgy éreztem, okvetlenül meg kell szólítanom, és attól féltem, nem tudok kinyögni egyetlen szót sem, ő pedig elmegy, eltűnik, soha többé nem látom. És akkor... képzelje... ő szólalt meg elsőnek:

- Tetszenek önnek a virágaim?

Pontosan emlékszem, milyen hangja volt: olyan mély, zengő, de néha meg-megszakadó; és akármilyen ostobának tetszik is: úgy rémlett, visszhang kél a szűk kis utcában, visszaverődik a mocskos sárga falakról. Gyorsan átmentem hozzá a másik járdára, és határozottan így válaszoltam:

- Nem.

Meglepetten nézett rám, és akkor egyszerre, egészen váratlanul rádöbbsentem, hogy én egész életemben csak ezt a nőt szerettem! Különös, nem? Most persze azt fogja mondani, hogy bolond vagyok.

- Nem, ó, szó sincs róla! - kiáltott fel Ivan, majd sürgősen hozzátette: - Folytassa, kérem!

És a vendég folytatta:

- Igen, a nő meglepetten nézett rám, aztán megkérdezte:

- Egyáltalán nem szereti a virágot?

Hangja ellenségesen csengett, legalábbis én úgy éreztem. Mellette mentem, igyekeztem lépést tartani vele, és hogy, hogy nem, de egy cseppet sem voltam zavarban.

- Dehogynem szeretem, csak nem az ilyet - válaszoltam.

- Hát milyet szeret?

- A rózsát szeretem.

Amint kimondtam, máris megsajnáltam, mert a nő bocsánatkérő mosollyal a csatornanyílásba dobta a virágait. Kissé meghökkentem, de azután fölvettem a csokrot, és odanyújtottam neki; a nő mosolyogva eltolta magától, és attól fogva én vittem tovább.

Így haladtunk egy ideig szólanul, aztán a nő kivette a kezemből a virágot, és az úttestre hajította; ezek után fekete kesztyűs kezét átfűzte karomon, és így mentünk tovább.

- Folytassa - sürgette Ivan. - És nagyon kérem, ne hagyjon ki semmit, a legkisebb részletet se!

- Folytassam? - ismételte a látogató. - A folytatást maga is kitalálhatja. - Váratlan könnyet törölt ki szeméből köntöse jobb ujjával, s azután mégiscsak folytatta: - A szerelem úgy termett ott közöttünk, mint ahogy a gyilkos pattan elő a föld alól a szűk sikátorban, és megsebzett mindkettőnket. Villám, finn tör csaphat le így az emberre! Ő különben később azt állította, hogy nem így történt, mert mi már réges-régen szeretjük egymást, amikor még nem is ismertük, sose láttuk egymást, mikor ő még egy másik férfival élt, én meg azzal a... izé... szóval...

- Kivel? - kérdezte Hontalan.

- Hát azzal a... no, minek is hívták... - hebegte a vendég, és ujjával csettintett.

- Házasság volt?

- Persze, hisz azért csettintek. Azzal a... Varenykával... vagy Manyeckával... nem, mégiscsak Varenykával... szóval a múzeumból... csíkos ruhában járt... egyszóval nem emlékszem rá.

Az asszony azt mondta, azért indult el aznap a sárga virágcsokorral a karjában, hogy én végre rátaláljak, és ha ez nem történik meg, akkor megmérgezte volna magát, oly üres, sivár volt az élete.

- Igen, a szerelem mindkettőnket megsebzett, ezt már egy órával később pontosan tudtam, amikor, magunk se tudtuk, hogyan, a Kreml falához érkeztünk, a Moszkva folyó partjára.

Úgy beszélgettünk, mintha előző nap hagytuk volna abba, mintha sok-sok éve ismernők egymást. Másnapra találkozót beszélünk meg ugyanott, a Moszkva folyó partján, és találkoztunk. A májusi nap sugárzott reánk. És az a nő hamarosan a titkos feleségem lett.

Minden délután eljött hozzám; de már reggeltől fogva vártam. Várakozásom abban nyilvánult, hogy ide-oda rakosgattam a tárgyakat az asztalon. Tíz perccel a megbeszélt időpont előtt az ablakhoz ültem, és fülelni kezdtem, nem kattant-e a régi kis rácsos kapu. Kattan a kiskapu, megdobban a szívem, és képzelje, az arcom szintjén, az ablak előtt, sáros csizma jelenik meg: a köszörűs. Ki a csudának kell köszörűs a mi házukban? Mit köszörülne, miféle kést? Érdekes: mielőtt vele találkoztam, alig járt valaki a kis udvarunkba, most meg úgy tetszett, az egész város oda igyekszik.

Ő csak egyszer egy nap lépett be a kiskapun, de az ezzel kapcsolatos szívdobogást, nem túlzok, ha azt mondom, tízszer éltem át. Aztán amikor eljött az idő, a mutató tizenkettőre állt, a szívem már szünet nélkül hevesen dobogott, mindaddig, amíg a fémcsatos, fekete antilop-pántos cipellők kopogás nélkül, csaknem egészen nesztelenül az ablakom elé nem értek.

Néha megtréfált, a második ablaknál megállt, s cipője orrával megkocogtatta az üveget. Én abban a pillanatban odaugrottam, de a cipellő eltűnt, az ablakot elsötétítő fekete selyem-szoknya eltűnt... és én már szaladtam ajtót nyitni.

Kapcsolatunkról senki sem tudott, erre meg mernék esküdni, noha nem szoktam esküdni. Sem a férje, sem ismerősei nem sejtettek semmit. A hajdanvolt úrilakban, melynek alagsorában tanyáztam, tudták, látták persze, hogy jár hozzám valaki, de a nevét nem tudták.

- És ki az az asszony? - tudakolta Ivan; roppantul lenyűgözte ez a szerelmi história.

A vendég egy kézmozdulattal jelezte, hogy ezt soha senkinek sem fogja elárulni, és folytatta elbeszélését.

Amint Ivan a továbbiakban megtudta: a Mester és az ismeretlen nő olyan erősen megszerették egymást, hogy elválaszthatatlanok lettek. Ivan szinte már maga előtt látta a két szobát az úrilak alagsorában, ahol mindig alkonyat tanyázott a sövény meg az orgona miatt. Látta a kopott mahagóni bútort, az íróasztalt, rajta az órát, amely minden félórában üt, a festett padlótól a kormos mennyezetig érő könyvespolcokat, a kis kályhát.

Megtudta, hogy a Mester és titkos felesége már kapcsolatuk legelső napjaiban felismerték, hogy a Tverszkaja sarkán maga a sors vezette őket egymás felé, és ők ketten egymásnak vannak teremtve.

Azt is megtudta vendége elbeszéléséből, hogy hogyan töltötték a szerelmesek napjaikat. Amikor az asszony megérkezett, először is kötenyt kötött maga elé, és a keskeny kis előszobában, a mosdókagyló mellett - amelyre a szegény beteg, miért, miért sem, olyan

büszke volt -, a faasztalon meggyújtotta a petróleumfőzőt, villásreggelit készített, és azt betálalta az első szobába, az ovális asztalra. A májusi záporok idején, mikor a vaksi ablakok előtt zúgva áradt be a kapu alá a víz, előntéssel fenyegetve kisdéd menedéküket, a szerelmek begyújtották a kályhába, és krumplit sütöttek. A krumpli gőzölgött, fekete héja bepiszkította ujjait. A kis odút kacagás töltötte be, kinn a kertben a fák eső után lerázták magukról törött fehér gallyacskáikat.

Mikor a zivataros évad véget ért, és beköszöntött a forró nyár, a vázában megjelentek a várva várt rózsák, mindkettejük kedvencei. Az, aki magát Mesternek nevezte, lázasan dolgozott regényén, s a regény az asszonyt is valósággal magába nyelte.

- Szavamra, néha már féltékeny voltam a regényemre - suttogta a holdas erkélyről betévedt látogató.

Az asszony, hegyes körmű, finom ujjait hajába mélyesztve, órákig olvasta a kéziratot, és amikor elolvasta, akkor varrta ezt a sapkát. Néha a könyvespolc előtt állt vagy guggolt, és törölgette a sok-sok könyv porlepte gerincét. Hírt, dicsőséget jósolt barátjának, bátorította, akkor kezdte Mesternek szólítani. Türelmetlenül várta a regény megígért utolsó szavait Judea ötödik helytartójáról, fennhangon, dallamosan ismételtetett egyes mondatokat, amelyek kiváltképp tetszettek neki, és váltig állította, hogy ebben a regényben az ő élete van megírva.

Augusztusban elkészült a kézirat, és egy ismeretlen gépíróhoz került, aki öt példányban lemásolta. És akkor elérkezett az óra, midőn el kellett hagyni a titkos menedéket, és ki kellett lépni az életbe.

- Kezemben a kézirattal kiléptem az életbe, és életem ezzel véget ért - suttogta a Mester, lecsüggesztette fejét, és a sárga „M” betűs, siralmas kis fekete sapka sokáig bóklászott ide-oda.

Elbeszélése attól fogva már kissé összefüggéstelenné vált, csak annyit lehetett megérteni, hogy a Mestert katasztrófa érte.

- Akkor kerültem bele az irodalom világába, de még ma is, amikor mindennek vége, s életem összeomlott, iszonyattal gondolok rá vissza - súgta a Mester ünnepélyesen, kezét égnek emelve. - Megijesztett engem az az ember, rettenetesen rám ijesztett!

- Ki? - rebegte Ivan alig hallhatóan, mert nem merte félbeszakítani a Mester zaklatott beszámolóját.

- Ki? Hát a szerkesztő! Hisz mondom, hogy a szerkesztő! Úgy nézett rám, mintha dagadt volna az ábrázatom, valahogy kancsalul, és még vihogott is hozzá, mintha zavarban volna. Ok nélkül gyűrögte a kézirat szélét, és krárogott. Kérdéseket intézett hozzám, amelyeknek szerintem nem volt semmi értelmük. A regényemről egy szót se szólt, csak azt firtatta, ki vagyok, és mi fán termettem, mióta írok, és addig miért nem hallottak rólam; végül azt a nézetem szerint, teljesen hülye kérdést szegezte nekem, hogy ki adta az ötletet, hogy ilyen különös témáról írjak regényt. Végül már nem álltam tovább, és kereken megkérdeztem, hajlandó-e közölni regényemet vagy sem. A szerkesztő hebegett-habogott, végül azt felelte, hogy efelől ő egymaga nem dönthet, művemmel meg kell ismerkednie a szerkesztőbizottság többi tagjának is, név szerint Latunskij és Ariman kritikusoknak, valamint Msztjiszlav Lavrovics írónak. Megkért, nézzek fel hozzájuk két hét múlva. Két hét múlva odamentem, és egy nő fogadott, akinek a két szeme befelé, az orrára kancsalított a sok hazudozástól.

- Ahá, ez Lapszonnyikova, a szerkesztőségi titkárnő! - mosolygott Ivan: jól ismerte azt a világot, amelyet látogatója olyan felháborodással ecsetelt.

- Könnyen meglehet - legyintett a vendég Ivan szavaira. - Nos tehát, attól a titkárnőtől visszakaptam a kéziratomat, meglehetősen mocskos, viharvert állapotban. Lapsonnyikova, gondosan ügyelve rá, hogy tekintetünk a világerő se találkozzék, közölte velem, hogy a folyóirat két évre el van látva anyaggal, regényem közlése ezek szerint - ahogy kifejezte magát - „nem aktuális”.

- Mire is emlékszem még ezután? - mormolta a Mester, halántékát dörzsölgetve. - Igen, a regényem címlapjára hulló vörös rózsaszirmokra meg a barátnóm szemére. Igen, igen, a szemére jól emlékszem.

A látogató elbeszélése egyre kuszább lett, egyre több kimondatlan sejlett mögötte. Valamit motyogott arról, hogy ferde pászmákban esett az eső, kétségbeesés és csüggedés honolt az alagsori menedékben, meg hogy hány helyen kilincselte még. Suttogva bizonygatta, hogy az asszonyt, aki harcra tüzelte, egyáltalán nem hibáztatja, ó, a legkevésbé sem!

- Emlékszem, emlékszem arra az átkozott mellékletre - dűnnyögte a vendég, és két ujjával egy újságlap körvonalait rajzolta a levegőbe. A további zavaros mondatokból Ivan kihámozta, hogy egy másik szerkesztő terjedelmes részletet leközölt ennek az embernek a regényéből, aki Mesternek nevezte magát.

Mint elmondotta, alig két héttel később egy másik lapban napvilágot látott Ariman kritikus cikke „Az ellenség orvtámadása” címen, amely szerint Ivan új ismerőse, kihasználva a szerkesztő nemtörődömségét és tudatlanságát, megpróbálta becsempészni a sajtóba Jézus Krisztus apológiáját.

- Á, emlékszem arra a cikkekre! - csapott a homlokára Ivan. - De a maga nevét, azt elfelejtettem.

- Ismétlem, hagyjuk ezt, énnekem nincs többé nevem - legyintett a vendég. - Nem is erről van szó. Másnap egy másik lapban, Msztyiszlav Lavrovics aláírásával, újabb cikk jelent meg, amelyben a szerző mindenkit felhív: sújtsunk le, mégpedig kemény ököllel a pilátuskodásra, és arra az alávaló szenteskedőre, aki megpróbálta Jézus Krisztust becsempészni (megint ez a fertelmes szó!) a szovjet sajtóba.

Sóbálvánnyá meredtem ettől a soha nem hallott szótól: „pilátuskodás”, aztán belenéztem a harmadik újságba. Ebben két cikk jelent meg, az egyik Latunszkij tollából, a másik „N. E.” betűkkel szignálva. Mondhatom, Ariman és Lavrovics művei enyhe tréfának hatottak Latunszkij írásához képest. Elég, ha annyit közlök, hogy Latunszkij cikke ezt a címet viselte: *Az óhit harcosa*. Úgy belemélyedtem a rólam szóló cikk olvasásába, hogy észre sem vettem szerelmesem érkezését (az ajtót nyitva felejtettem): egyszer csak ott állt előttem, kezében vizes esernyő, ázott újságok. Szeme villámokat szórt, keze jéghideg volt, és remegett. Legelőször a nyakamba borult, és összecsókolta, azután pedig, öklével az asztalt verve, fátyolos hangon kijelentette, hogy megmérgezi Latunszkijt.

Ivan zavartan köhécselt, de nem szólt semmit.

- Sivár, örömtelen napok sora következett. A regény elkészült, több tennivaló nem volt, és mi csak ültünk a szőnyegen a kályha előtt, és a tűzbe bámultunk. Egyébként most gyakrabban voltunk távol egymástól. Szerelmesem rászokott, hogy sétálni menjen. Én pedig sajtószerű hangulatba estem, mint már annyiszor életemben... Váratlanul baráttra tettem szert. Igen, igen, pedig, tudja, én nehezen barátkozom, külön természetem van: tartózkodó vagyok az emberekkel, bizalmatlan, gyanakvó. És, képzelje csak, ilyen körülmények között a szívemhez férközött egy nem remélt, hirtelen felbukkanó, külsőleg ördög tudja, kihez hasonlító valaki, és mindenkinél kedvesebb lett számomra.

Ebben az istenverte periódusban, emlékszem, szép, kellemes őszi nap volt, szerelmesem sem volt odahaza, egyszer csak benyit az az ember a kiskapun, egyenest az építőmester házigazdámhoz tart, azzal volt valami dolga, aztán kijött a kertbe, és igen gyorsan összebarátkoztunk. Újságírónak mondta magát. Annyira megtetszett, képzelje, hogy még ma is néha eszembe jut, és hiányzik. Később gyakrabban eljött, be-belátogatott hozzám. Megtudtam, hogy egyedülálló ember, a szomszédban lakik egy hasonló típusú odúban, hogy kényelmetlen ott neki és a többi. De sose hívott el magához. Barátnóm sehogy sem szenvedhette. Én a védelmére keltem. Mire szerelmem azt mondta:

- Tégy úgy, ahogy jónak látod, én csak annyit mondhatok, hogy ebben az emberben van valami rendkívül visszataszító.

Elnevettem magam. Igen, de hát voltaképp mi is vonzott hozzá? Úgy áll a dolog, hogy ha egy ember belső világa, a lelke nem tartogat meglepetéseket számunkra, akkor személye érdektelen. Nos hát Alojzij lelke (elfelejtettem megemlíteni, hogy új ismerősömet Alojzij Mogaricsnak hívták) tartogatott meglepetéseket. Annak előtte sehol se kerültem össze olyan nagy tudású emberrel, mint ő, és bizonyosan soha nem is talállok hozzá hasonlót. Ha például nem értettem meg valamelyik újságcikk lényegét, Alojzij a szó szoros értelmében abban a percben megmagyarázta, és látszott, hogy ez a legcsekélyebb erőfeszítésébe se kerül. Ugyanígy eligazított az élet fontos jelenségeiben és kérdéseiben. De ez még nem minden. Meglepett szenvedélyes érdeklődése az irodalom iránt. Addig nem nyugodott, míg fel nem olvastam neki regényemet az első sortól az utolsóig. Igen hízlegően nyilatkozott munkámról, és meglehetősen pontosan idézte a szerkesztő észrevételeit, mintha csak a jelenlétében hangzottak volna el. Ezenkívül világosan kifejtette, és tudtam, hogy rátapint a lényegre, miért nem adták ki a regényt. Határozottan leszögezte: ez a fejezet szóba se jöhet...

Továbbra is rendre jöttek a cikkek. Az elsőknél még nevettem. De minél jobban szaporodott számuk, annál inkább változott az én lelkiállapotom. A második stádium is a csodálkozás állapota volt. Ezeknek a cikkeknek minden sorából, fenyegető, magabiztos hangjuk ellenére, valami hamisat, valami nagy bizonytalanságot véltem kiérezni. Mindegyre úgy rémlett, és nem tudtam szabadulni ettől a benyomásomtól, hogy a cikkek szerzői nem azt mondják, amit mondani akarnának, és éppen ezért olyan dühösek. Azután pedig, képzelje, elérkezett a harmadik stádium: a félelem. Értse meg: nem a cikkektől féltem, hanem egészen más dolgoktól, amiknek semmi közük sem volt a regényemhez. Többek között féltem a sötétségtől. Egy szó, mint száz, pszichikailag megbetegedtem. Az a rémkép gyötört, kivált elalváskor, amikor eloltottam a lámpát, hogy az ablakon át (holott csukva volt) valamilyen szörny a nagyon-nagyon hosszú jéghegy csápjaival bemászik a szobámba. Attól fogva lámpafénynél aludtam.

Szerelmesem is erősen megváltozott (a szörnyről persze nem szóltam neki, de látta, hogy valami kínoz); lefogyott, megsápadt, egyre ritkábban mosolygott, és egyre a bocsánatomat kérte, amiért arra biztatott, tegyek közzé egy részletet a regényemből. Unszolt, hagyjak ott csapat-papot, és utazzam délre, a Fekete-tengerre, szánjam rá erre az utazásra, ami a száz-ezerből megmaradt.

Makacsul kitartott emellett, és én a vitát elkerülendő (noha valami azt súgta bennem, hogy nem fogok elutazni), nem ellenkeztem vele, megígértem, hogy a napokban elmegyek. Ő azonban kijelentette, maga akarja megváltani jegyemet. Elővettem az összes pénzemet, körülbelül tízezer rubelt, és odaadtam neki.

- Miért adsz ilyen sokat? - kérdezte meglepetten.

Valami affélét válaszoltam, hogy félek a tolvajoktól, és arra kértem, elutazásomig őrizze magánál a pénzemet. Szerelmem elvállalta, táskájába tette a pénzt, összevissza csókolt, mondván, szívesebben meghalna, mintsem hogy engem ilyen állapotban magamra hagyjon, de várnak rá, és ő meghajlik a kényszerűség előtt. Másnap újra eljön, addig is kérve kér, ne féljek semmitől.

Ez alkonyatkor történt, egy októberi napon. Szerelmem elment. Én lefeküdtem a díványra, és elaludtam; nem gyújtottam lámpát. Arra ébredtem, hogy a szörny ott van a szobámban. Remegő kézzel tapogatóztam a sötétben, alig bírtam meggyújtani a lámpát. Zsebóráim éjjel két órát mutatott. Előző este gyengélkedve feküdtem le, most betegen ébredtem. Úgy rémlett, az őszi éjszaka benyomja az ablaküveget, elárasztja szobámat, és én megfúlok benne, mint a tintában. Már nem voltam ura önmagamnak. Felugrottam, ordítottam, rohanni akartam valahová, valakihez, akár a felső lakásba, építómester házigazdámhoz. Kűszködtem magammal, mint a tébolyult. Összeszedtem annyi erőt, hogy a kályhához vonszoltam magamat, és begyújtottam. Mikor a fahasábok ropogni kezdtek, és a kályhaajtó halkan kopogott a forróságtól, valamicskét megkönnyebbültem. Kisiettem az előszobába, villanyt gyújtottam, találtam egy flaskó fehér bort, kihúztam belőle a dugót, és nyakalni kezdtem az italt, egyenesen az üvegből. Rettegésem ettől kissé alábbhagyott, lecsillapodtam legalább annyira, hogy nem szaladtam fel az építómesterhez, hanem visszamentem a kályhához. Kinyitottam az ajtaját, hogy a hőség az arcomba lehelt, kezemet égette, és ezt suttogtam:

- Érezd meg, hogy beteg vagyok... Gyere, gyere, gyere!

De nem jött senki. A kályhában lobogott a tűz, az ablakot verte az eső. És akkor megtörtént a végső. Elővettem a fiókból regényem kéziratát, a fogalmazványt és valamennyi másolatot, és égetni kezdtem. Ez borzasztóan fáradságos munka, mert a teleírt kéziratpapír nehezen ég. A körmöm is beletört, úgy szaggattam széjjel a füzeteket, beraktam a fahasábok közé, és a kaparóvassal piszkáltam, hogy lángra lobbanjon. A hamu időnként erősebbnek bizonyult nálam, fojtogatta a tüzet, de megküzdöttem vele, és regényem bármily szívósan is ellenállt, végül is megsemmisült. Ismerős szavak tűntek szemem elé, a lapok feltartóztathatatlanul sárgultak ugyan alulról felfelé haladva, de azért itt-ott mégis előbukkantak rajtuk a szavak. Csak akkor tűntek el, amikor a lapok már egészen megszenesedtek, és én a piszkavassal dühömben szétvertem a zsarátnokot.

Ekkor halk kaparászást hallottam az ablakon. Szívem nagyot dobbant. Bedobáltam a tűzbe az utolsó füzetet is, és szaladtam ajtót nyitni. Az alagsorból téglából rakott lépcsőfokok vezettek fel az ajtóhoz. Botladozva szaladtam fel a lépcsőn, és halkan kiszóltam:

- Ki az?

És egy hang, az ő hangja válaszolt:

- Én vagyok...

Azt sem tudtam, hogy boldogultam a kulccsal, a biztosítólánccal. Mihelyt beengedtem, karomba omlott, és hozzám simult vizes orcájával, zilált, ázott hajával. Egész testében reszketett. Csak ennyit bírtam kinyögni:

- Te... te?... - Hangom elfűlt, lesiettünk a lépcsőn.

Az előszobában ledobta vizes kabátját, és beléptünk az első szobába. Szerelmem halkan felsikoltott, s puszta kezével gyorsan kirántotta a kályhából azt, ami még megmaradt a kéziratomból, a legalul fekvő papirosköteget. A szoba megtelt füsttel. Gyorsan eltapostam a tüzet, szerelmem pedig a díványra rogyott, és görcsös, fuldokló zokogásban tört ki.

Amikor kissé elcsöndesedett, megszólaltam:

- Gyűlöltem ezt a regényt. És félek. Beteg vagyok. Rémeket látok.

- Igen, igen, beteg vagy - mondta szegényke, és felállt. - Miért tetted ezt, jaj, miért? De én meggyógyítlak, megmentlek. Hogy tehetél ilyet?

Láttam füsttől és könnytől bedagadt szemét, éreztem, hogy hideg keze a homlokomat simogatja.

- Meggyógyítlak, meggyógyítlak - mormolta, vállamra borulva. - Majd emlékezetből újra megírod... Jaj, miért nem tartottam magamnál egy példányt?!

Fogát csikorgatta dühében, még valamit mormolt, amit nem érttem. Aztán keményen összeszorította ajkát, és nekiállt összeszedni, kisimítani a megpörkölődött lapokat. Egy fejezet volt a regény közepéből, már nem emlékszem rá, hogy melyik. Szerelmem szép rendesen egymásra rakosgatta a lapokat, aztán papirosba csomagolta, átkötötte madzaggal. Minden mozdulata arra vallott, hogy tele van tetterővel, és úrrá lett felindulásán. Bort kért, ivott, s utána már nyugodtabban szólalt meg:

- Lám, így fizetünk a hazugságainkért! Nem akarok többé hazugságban élni. Itt maradnék nálad most mindjárt, de nem akarom ezt így csinálni. Nem akarom, hogy a férjemnek örökre az maradjon emlékében, hogy éjszaka szöktem meg tőle. Hiszen sohasem bántott... Hirtelen elhívták hazulról, a gyárban tűz ütött ki. De nemsokára hazajön. Holnap reggel mindent megvallok neki, megmondom, hogy mást szeretek, és visszajövök hozzád, egészen, örökre. Akarod? Válaszolj, hiszen talán nem is akarod!

- Szegénykém, szegény drágám - mondtam neki. - Nem engedem, hogy ezt megtegyes. Én velem baj lesz, nem akarom, hogy velem együtt a vesztedbe rohanj!

- Csak ez az oka? - kérdezte, és egészen közélről a szemembe nézett.

- Csak ez.

Megkönnyebbült, nyakamba borult, átölelt, és így szólt:

- Akkor hát együtt rohanunk a vesztünkbe. Reggelre itt vagyok.

Az utolsó, amire még emlékszem az életemből, az egy fénypászma az előszobámból, és ebben a fénypászmaiban egy hajfürt, a sapkája, az elszántságot sugárzó szeme. És emlékszem még fekete sziluettjére a külső ajtó küszöbén, s kezében a fehér papírtekercsre.

- Elkísérnélek, de nincs erőm egyedül hazajönni, félek.

- Ne félj. Már alig néhány óra. Holnap reggelre itt vagyok.

- Ezek voltak utolsó szavai az életemben... Csss! - vágott hirtelen önnön szavába, és fölemelte mutatóját. - Nyugtalan, holdas éjszaka van ma...

És elbújt az erkélyen. Kinn a folyosón halk kerekék gördültek, valaki felsírt vagy felkiáltott.

Amikor elcsöndesedett, a látogató visszatért, és közölte, hogy a százhuszas szobába is lakó érkezett. Behoztak valakit, aki állhatatosan könyörög, hogy adják vissza a fejét. Ivan és látogatója meghökkenve elhallgattak egy időre, de aztán megnyugodtak, és újra fölvetették az elbeszélés félbeszakadt fonalát. A látogató már szóra nyitotta a száját, de az éj valóban nyugtalan volt, a folyosón továbbra is hangok hallatszottak, és a vendég olyan halkán duruzsolt Ivan fülébe, hogy egyedül csak Ivan hallotta, amit elmondott, a legelső mondat kivételével:

- Negyedórával azután, hogy szerelmesem elment, kopogtattak ablakomon...

Ivant szemlátomást felzaklatta, amit hallgatója a fülébe gyönt. Arcán minduntalan görcsös rángás futott végig. Szemében ijedség és düh lángolt felváltva. Az elbeszélő néha-néha a hold felé mutatott, noha az már réges-rég odább vándorolt az égbolton. Mikor a neszek odakinn elcsöndesedtek, a látogató kissé elhúzódott Ivantól, és csak akkor kezdett valamivel hangosabban beszélni:

- Nos tehát, január derekán ugyanebben a kabátban, amelyen már gombok sem voltak, didegve megálltam kicsiny udvaromban. Az orgonabokrokat hó takarta, magam előtt, szinte a földre süppedve, megláttam gyengén megvilágított, elfüggönyözött ablakaimat. Odaosontam az elsőhöz, és hallgatóztam: szobámban gramofon szól. Ez minden, amit hallottam; látni nem láttam semmit. Kis ideig még ott álldogáltam, aztán a kiskapun át kiléptem az utcára. Hóvihar tombolt. Kóbor kutya szaladt a lábam közé; megijedtem tőle, és átszaladtam az utca túlsó oldalára. A hideg és a félelem állandóan útitársamul szegődött, valósággal megtévelyített. Nem volt hová mennem; a legegyszerűbb természetesen az lett volna, ha a villamos elé vetem magam. A széles főútvonalon, amelybe kis utcám torkollott, messziről láttam is ezeket a fényel bélelt jeges skatulyákat, hallottam utálatos, fagyos csikorgásukat. De tudja, kedves szomszédom, az történt, hogy a félelem hatalmába kerítette testem minden porcikáját, és akár a kutya, féltem a villamostól is! Bizony, ebben az egész épületben nincs rosszabb az én betegségemnél, ezt elhiheti.

Ivan kimondhatatlan részvétet érzett a szegény ember iránt.

- De hát nem értesíthette volna azt az asszonyt? - kérdezte. - És hát a pénze is nála van! Azt bizonyosan megőrizte, nem?

- Hogyne, természetesen, efelől semmi kétség. De ön, úgy látom, nem ért engem. Helyesebben elveszítettem azt a régi képességemet, hogy valamit érzékletesen leírjak. Megjegyzem, nem nagyon sajnálom, hogy elvesztettem, amúgy sem tudnám már hasznát venni. Ha írnék neki - s a látogató szelíden elrévedt az éjszaka sötétjébe -, a bolondokházából kapna levelet. Hát lehet valakinek ilyen címről levelet írni?... Egy elmebeteg?... Nem, ön tréfál, drága barátom! Egész életére boldogtalanná tegyem őt? Erre nem vagyok képes!

Ivan nem tudott mit válaszolni erre, de némán is együtt érzett, együtt szenvedett látogatójával. Az pedig csak bólogatott fekete sapkás fejével, gyötrő emlékeivel küszködve, s végül így szólt:

- Szegény asszony!... Különben azt remélem, hogy elfelejtett.

- Hátha meggyógyul... - biztatta Ivan félszegen.

- Nem, gyógyíthatatlan vagyok - közölte higgadtan a látogató. - Sztravinszkij néha fogadkozik, hogy visszavezet az életbe, de neki sem hiszek. Humánus ember, vigasztalni akar. Egyébként mostanában tagadhatatlanul sokkal jobban vagyok. Igen, hol is hagytam abba? A januári fagy, a robogó villamosok... Tudtam, hogy ez a klinika megnyílt, s gyalogszerrel elindultam ide a városon át. Örültség! Ahogy kiértem a házak közül, valószínűleg megfagytam volna; a véletlen mentett meg. Egy teherautó defektet kapott vagy négy kilométernyire a város határán kívül, odamentem a sofőrhöz, és képzelje: megesett rajtam a szíve. A kocsí idejött, elhozott. Megúsztam azzal, hogy a bal lábamon megfagytak a lábujjaim. De ezt is kigyógyították. Negyedik hónapja vagyok itt. És tudja, az a véleményem, hogy nem rossz itt lenni, igazán nem rossz! Nem szabad nagyra törő terveket szőni, drága szomszédom! Látja, én például körül akartam utazni a földgolyót. De hát úgy látszik, nem úgy rendelte a végzetem. A földgolyónak csupán jelentéktelen, csekély részét láthatom, talán nem is a legszebbik részét,

de ismétlem, ez igazán nem olyan nagy baj. Jön a nyár, az erkélyre repkény fut fel, legalábbis ezt ígéri Praszkovja Fjodorovna. És a kulcsok új lehetőségekkel bővítették életemet. Éjjelente világít a hold. Ó, már elment! Hűvös a levegő. Éjfélre jár. Mennem kell.

- Nem mondaná el, mi történt Jesuával meg Pilátussal? - kérlelte Ivan. - Úgy szeretném tudni!

A látogató idegesen megrezzent.

- Ó, nem, nem! Gondolni se tudok a regényemre, úgy megutáltam. A Patriarsije Prudi-i ismerőse ezt sokkal jobban el tudja mondani. Köszönöm a szíves figyelmét. Jó éjt!

És mielőtt Ivan felocsúdíhatott volna, a rács halkán kattant, a látogató eltűnt.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

Hála a kakasnak!

Rimszkij nem győzte tovább idegekkel, amint mondani szokás; nem várta meg a jegyzőkönyv elkészültét, hanem visszasietett irodájába. Leült íróasztalához, és lázasan csillogó szemekkel bámulta az előtte fekvő varázsbankókat. Attól félt, mindjárt megtébolyul. Kintről zúgás, hangzavar hallatszott: a közönség a színházépületből kitódult az utcára. Rimszkij rendkívülien kiélesedett fülét egyszer csak rendőrsíp trillázó füttye ütötte meg. Ez már magában véve sem kecsegtetett semmi jóval. És amikor ez megismétlődött, majd másik, még erélyesebb, hosszan tartó füttyülés társult hozzá, végül tisztán hallható röhögés, hujjogás - akkor a gazdasági igazgató nyomban megértette, hogy az utcán fertelmes botrány van kitörőben, és ez a botrány - bármennyire szeretné is elhessegetni magától ezt a gondolatot - a legszorosabb összefüggésben van az imént lezajlott ocsmány szeánsszal, amelyet a fekete mágus a segédeivel rendezett.

Rimszkij balsejtelve nem csalt. Ahogy kitekintett a Szadovajára néző ablakon, arca eltorzult. Nem is súgta, hanem nyögte:

- Tudtam!

Az utcai lámpások éles fényében, közvetlenül az ablak alatt, egy szál lila ingbe-bugyiba öltözött hölgyet pillantott meg a járdán. Fején - igaz - divatos kis kalap ékeskedett, kezében napernyő. A hölgy a teljes fejvesztettség állapotában hol leguggolt, hol menekülni próbált, de a sokaság körülállta, és ama bizonyos röhögést hallatta, amelytől a gazdasági igazgatónak a háta borsózott. A félig pucér dáma mellett egy férfi sürgölődött, kapkodva igyekezett lerángatni magáról nyári felöltőjét, de nagy izgalomban sehogy sem boldogult, beleszorult a keze.

Még egy másik helyről is hahota, kurjongatás hallatszott, mégpedig a bal oldali kapubejárattól; Rimszkij arra fordította a fejét, és egy másik hölgyet pillantott meg, ezúttal rózsaszínű alsóneműben: a kocsiutról a járdára ugrott, és el akart tűnni a kapualjban, de a kitóduló közönség elállta útját, és a szerencsétlen nő, önnön könnyelműségének és cicomakedvelésének meg az átkozott csaló Fagót-féle cégnek áldozata, csak egyetlenegyét kívánt: bár nyílna meg a föld, és nyelné el. Rendőr szaladt feléje, éles füttyével átfúrta a levegőt, és a rendőrt holmi éktelenül vidám, sapkás fiatal emberek követték; ők kurjongattak, hahotáztak.

Az első félmeztelen hölgyhöz sovány, nagy bajszerű bérkocsis hajtott oda, és erős rántással megállította csontos gebéjét. Alamuszin vigyorgott a bajsza alatt.

Rimszkij a fejéhez kapott, kiköpött, és hátrahőkölt az ablaktól. Kis ideig asztalánál üldögélt, kifelé fűelve. A füttyögetés, mely hol itt, hol ott hangzott fel, elérte tetőfokát, és lassan csöndesedni kezdett. A botrány - Rimszkij őszinte meglepetésére - váratlan gyorsasággal elült.

Elérkezett a cselekvés ideje, fenéig kellett üríteni a felelősség keserű poharát. A műsor harmadik része alatt a telefon megjavult, elkerülhetetlenné vált, hogy ide-amoda telefonáljon, s jelentse a történeteket, segítséget kérjen, mentegetőzzék, mindent Lihogyevre hárítson, mentse az irhaját és így tovább. Hogy az ördög vinné el!

Kétszer egymás után rátette kezét a kagylóra, s kétszer is visszahúzta. És egyszer csak az iroda síri csendjében magától megszólalt a készülék, egyenesen az igazgató arcába csengett, amitől az összerezzen, s kiverte a hideg veríték. „Tyű, de rosszak az idegeim!” - gondolta, és fölemelte a hallgatót. De azon nyomban hátrahőkölt, és papirosnál is fehérebb lett az arca. A kagylóból halk, igéző, bűvös női hang duruzsolta fülébe:

- Ne telefonálj sehová, Rimszkij, mert baj lesz!

S ezzel a telefon megnémult. A gazdasági igazgató letette a kagylót, hátán végigfutott a hideg, s maga sem tudta, miért, hátranézett a mögötte lévő ablakra. A juharfa fiatal, még ritka koronáján át megpillantotta az áttetsző felhők közt suhanó holdat. Tekintete odatapadt a juharfa ágaihoz, merően nézte őket, és minél tovább nézte, annál jobban elhatalmasodott rajta a félelem.

Óriási erőfeszítéssel elfordult végre a holdas ablaktól, és felállt. Arra, hogy bárhová is telefonáljon, gondolni sem mert már, csak azon törte a fejét, hogyan juthat ki mihamarabb a színház épületéből.

Fülett: a ház hallgatott. Rimszkij tudatára ébredt, hogy régóta egyes-egyedül van az emeleten, és gyerekes, lebírhatalatlan félelem fogta el. Remegett, vacogott a puszta gondolatra, hogy egyedül kell végigmennie a kihalt folyosón, lépcsőn. Felkapta az asztalról a mágikus bankókat, és aktatáskájába rejtette, aztán köhécselt, magamagát bátorítva. De köhögése is rekedt krákogássá torzult.

Ekkor úgy érezte, hogy az ajtó alól hirtelen nyirkos, korhadásszagú fuvallat csap az arcába. Végigborsózott a háta. Ugyanakkor az óra váratlanul megszólalt, és elütötte az éjfelet. Még az óraütés is növelte az igazgató riadalmát. De végképp inába szállt a bátorsága, amikor meghallotta, hogy az ajtó zárjában halkán fordul a kulcs. Izzadó, jéghideg kézzel markolta meg aktatáskáját, s érezte, ha ez a halk motozás még egy kis ideig eltart, nem állja meg, és hangosan felordít.

Az ajtó végre engedett a zárral motozó személy erőfeszítéseinek, kinyílt, és az irodába nesztelen léptekkel Varenuha surrant be. Rimszkij, ahogy ott állt, leroskadt karosszékébe, mert a térde megroggyant.

Nagyot szusszant, elmosolyodott, szinte már bocsánatkérő mosollyal, és kinyögte:

- Úristen, hogy rám ijesztettél...

Bizony, az adminisztrátor váratlan felbukkanása mást is megrémíthetett volna, mégis nagy öröme szolgált Rimszkijnek: legalább valamelyik szál egyik vége kibukkant ebből a gubancos ügyből!

- No, szólj, beszélj, gyorsan! Mi történt? Mit jelentsen mindez? - hörögte Rimszkij, belekapaszkodva a szál végébe.

- Bocsáss meg, kérlek - mondta a belépő tompán, és gondosan becsukta az ajtót. - Azt hittem, már hazamentél.

Nem vette le sapkáját, odament a másik karosszékhez, és leült Rimszkijjel szemközt, az asztal túlsó oldalához.

Meg kell állapítanunk, hogy Varenuha válaszában volt valami különös, és ezt Rimszkij, aki érzékenységben a világ legjobb szeizmográfjával versenyre kelhetett, azon nyomban kiérezte, meg is bántódott rajta. Hogyan? Miért jön be Varenuha az ő szobájába, ha azt hiszi, hogy már hazament? Hiszen az adminisztrátornak van saját irodaszobája: ez egy. Másodszor pedig: akármelyik bejáraton jött is be Varenuha az épületbe, találkoznia kellett valamelyik éjjeliőrrel, azok pedig valamennyien tudták, hogy Grigorij Danyilovics még az irodájában tartózkodik. De nem ért rá sokáig eltűnődni ezen a furcsaságon.

- Miért nem telefonáltál? Mit jelentsen ez az egész idélen tréfa Jaltával meg mindennel?

- Hát, amit mondtam - felelte az adminisztrátor, halkan szíva a fogát, mintha fájna. - Sztjopát megtalálták a puskinói vendéglőben.

- Puskinóban? De hiszen az Moszkva mellett van! És a jaltai sürgönyök?

- Szó sincs Jaltáról! Leitatta a puskinói távirászt, aztán ketten együtt duhajkodtak, többek közt táviratokat küldözgettek jaltai címezéssel.

- Ahán, ahán... Szép kis ügy! - mondogatta, szinte dúdolta Rimszkij. Szemében sárgás szikra gyúlt ki. Elméjében ünnepien derűs kép bontakozott ki: Sztjopát leváltják, és ő megszabadul! Végre-valahára felszabadul ettől a Lihogyjev személyében reá nehezedő nyavalyától! Talán még rosszabb is történik vele, mint az, hogy leváltják... - Részleteket! - szólt rá adminisztrátorára, és a levélnehezéssel erélyesen megkocogtatta az asztalt.

És Varenuha belékezdett a részletekbe. Mihelyt elment az illetékes helyre, ahová a gazdasági igazgató küldte, nyomban fogadták, és a legnagyobb figyelemmel hallgatták végig. Természetesen senki, egyetlen pillanatig sem hitte, hogy Sztjopa csakugyan Jaltában lehet. Valamennyien egyetértettek Varenuha feltevésével, hogy az igazgató a puskinói Jaltában mulat.

- És hol van most? - vágott Varenuha szavába a gazdasági igazgató izgatottan.

- Hol lenne? - válaszolta fancsali mosollyal az adminisztrátor. - Természetesen a kijózanítóban!

- Ahán, igen, persze!

Varenuha folytatta beszámolóját, és minél tovább beszélt, annál világosabban kibontakozott a gazdasági igazgató előtt Lihogyjev disznóságainak végeérhetetlen láncolata, s ebben a láncolatban minden láncszem még alávalóbb volt a megelőzőnél. Micsoda látvány lehetett például Lihogyjev duhaj tánca a távirással összeölelkezve, a puskinói posta előtti terecskén, egy arra vetődő kintornás muzsikájára! Vagy amikor az ijedtükben sikongató hölgyikéket hajkurászta! Amikor összeverekedett a Jalta pincérével, vagy zöldhagymával szórta fel az étterem padlóját! Nyolc üveg Aj-Danyila márkájú száraz fehérbor falhoz vágása. A taxióra összetörése, mert a sofőr nem volt hajlandó Sztjopát ittas állapotban fölvenni. Fenyegetőzés, hogy rendőrkézre juttatja mindazokat, akik megpróbálták gátat vetni féktelen dorbézolásának... Egy szó, mint száz, tömény borzalom.

Sztjopa épp eléggé hírhedt volt moszkvai színházi körökben, tudták róla, hogy majdnem mindenre képes. Mégis, amit az adminisztrátor itt elmesélt, az még az ő lehetőségeihez képest is túlzásnak tetszett. Igen, túlzásnak, sőt erős túlzásnak...

Rimszkij szűrős szeme az asztalon át belefűrődött az adminisztrátor arcába, és egyre jobban elkomorult, ahogy Varenuha tovább szötte elbeszélését. Minél életszagúbbak, undorítóbbak lettek az ocsmány részletek, amelyekkel az adminisztrátor színezte elbeszélését, annál kevésbé hitt neki az igazgató. És amikor Varenuha odáig jutott, hogy Sztjopa végül már ellenállni merészelt annak, aki azért jött, hogy őt Moszkvába visszavigye - akkor az igazgató már teljes biztonsággal tudta, hogy mindaz, amit az éjféli órán visszaérkező adminisztrátor előad: hazugság, szemenszedett hazugság az első szótól az utolsóig!

Varenuha nem ment ki Puskinóba, Sztjopa maga sem járt Puskinóban. Nem volt részeg távirász, nem volt betört ablak, Sztjopát nem kötözték meg... egyszóval, semmi sem volt...

Mihelyt a gazdasági igazgatóban megszilárdult a meggyőződés, hogy az adminisztrátor hazudik, ismét félelem kerítette hatalmába egész testét, a lábától kúszott fölfelé, és megint úgy rémlett, maláriás, rothadásszagú, nyirkos fuvallat árad feléje. Egyetlen pillanatra sem vette le szemét az adminisztrátorról, aki valahogy furcsán gubbasztott a karosszékben, egész idő alatt

ügyelt rá, hogy arca ki ne bukkanjon az asztali lámpa fénykörébe, s még újságot is tartott a szeme elé, sajátos mozdulattal, mintha a lámpafény ellen akarna védekezni. És a gazdasági igazgató egész idő alatt lázasan töprengett: mit jelent mindez? Miért hazudik olyan orcátlanul a néma, kihalt színházban a nagy késedelemmel visszatért adminisztrátor? És az igazgatót a veszély homályos tudata kínozza, ismeretlen, de fenyegető veszély egyre erősödő érzése. Tette magát, mintha nem venné észre Varenuha furcsa kényeskedését, az újsággal való handabandázását, s közben az arcát kémlelte, olyan feszülten, hogy szinte már nem is hallotta fecsegését. Volt valami, amit még sokkal kevésbé tudott magának megmagyarázni, mint Varenuha ismeretlen okból kitalált rágalomhalmazát Lihogyejev állítólagos puskinói viselt dolgairól - mégpedig az adminisztrátor külsejében és magatartásában végbement érthetetlen változást.

Bárhogy szemébe húzta is sapkája ellenzőjét, hogy árnyékot vessen arcára, bárhogy legyezgette is magát az újsággal, Rimszkij észrevette, hogy arca jobb oldalán, közvetlenül az orra mellett, hatalmas véraláfutás éktelenkedik. Máskor oly pirospozsgás arca most egészségtelen, krétafehér volt, s nyakára a fülledt meleg éjszaka ellenére ócska csíkos sálat csavart. Ha ehhez még hozzávesszük, hogy rövid távolléte alatt fölvette azt az undok szokást, hogy csámcsog, és a fogát szívja, amellet hangja is elváltozott, érdes és durva lett, végül tekintete gyáván, alattomosan járt ide-oda - akkor bátran kijelenthetjük, hogy Ivan Szaveljevics Varenuhára nem lehet ráismerni.

Volt még valami, ami nyugtalanította a gazdasági igazgatót, de hogy mi, azt maga sem tudta, bárhogyan erőltette is lázas agyát, bármily feszülten figyelte is Varenuhát. Azt azonban világosan látta, hogy a jól ismert adminisztrátor meg a jól ismert karosszék együttes látványában van valami visszás, szokatlan és természetellenes.

- No, végül is lefoglunk, megkötöttük, beraktuk a kocsiba - dünnyögte Varenuha, ki-kikandikálva újságja mögül, és tenyerével takargatva a kék foltot az arcán.

Rimszkij hirtelen kinyújtotta kezét, és miközben ujjaival játszin dobolt az asztalon, tenyerével gépiesen megnyomta a csengő gombját. Kövé meredt. A kihalt épületben okvetlenül hangos berregésnek kellett volna megszólalnia. De a jelzés nem szólalt meg, a villanycsengő gombja puhán, élettelenül süllyedt az asztal lapjába. A gomb halott volt, a csengő nem működött.

Rimszkij furfangja nem kerülte el Varenuha figyelmét. Megrázkódott, szemében gonosz, mérges tűz villant fel:

- Miért csöngettél?

- Csak úgy, megszokásból - válaszolta az igazgató, visszahúzta kezét, és bizonytalanul megkérdezte: - Mi az a kék folt az arcodon?

- A kocsí hirtelen kanyarodott, nekivágódtam a kilincsnek - válaszolta Varenuha, de nem nézett a szemébe.

„Hazudik!” - kiáltott fel gondolatban Rimszkij; s ekkor szeme kikerekedett a rémülettől, téboly világlott benne, úgy meredt a karosszék háttára.

A karosszék mögött két egymást keresztező árnyék vetődött a padlóra, az egyik erős, fekete, a másik híg, szürkés. Pontosan kirajzolódott a karosszék háta, hegyes, kurta lába, de a szék fölött a padlón nem jelent meg Varenuha árnyékfeje, s a széklábak között nem látszott az adminisztrátor lába.

„Nem vet árnyékot!” - üvöltött fel Rimszkij agya kétségbeesetten, és egész testében remegett.

Varenuha lopva hátrasandított, Rimszkij őrző tekintetét követve, és észrevette, hogy titka kitudódott. Felállt - s felállt az igazgató is, egy lépést hátrált az asztaltól, aktatáskáját kezében fogva.

- Rájöttél, átkozott! Mindig is éles elméjű voltál - szólt Varenuha, közvetlen közelből az igazgató arcába vigyorogva, aztán egy ugrással az ajtónál termett, és gyorsan lehúzta az angol biztonsági zár gombját. Rimszkij kétségbeesetten nézett körül, a kerti ablakhoz hátrált, s a holdfényben fürdő ablaküveghez tapadva, meztelen leányzó arcát pillantotta meg, csupasz karja benyúlt a szellőztetőn, és az ablak alsó reteszét babrálta; a felső már nyitva volt.

Rimszkijnek úgy rémlett, hogy az íróasztali lámpa kialszik, az asztal félredől. Rémület jeges hulláma dermesztette meg, de szerencséjére erőt vett magán, nem esett el. Maradék erejéből éppen csak arra futotta, hogy sűgja, ne kiáltssa:

- Segítség...

Varenuha az ajtót őrizte, fel-alá ugrándozva előtte; minden ugrással sokáig időzött a levegőben, és imbolyogva ringatózott. Horgas ujjaival Rimszkij felé kapdosott, sziszegett és cuppogott, az ablakbeli leányzó felé kacsingatva.

A leány nekibuzdult, vörös frizurás fejét bedugta a szellőztetőn, kinyújtotta kezét, amennyire csak bírta, körmével kaparászta az alsó reteszt, és rázta az ablakkeretet. Karja megnyúlt, mintha gumiból volna, és hullaszín-zöldre változott. Hullazöld ujjai végül is megragadták a retesz gombját, megforgatták, és az ablak kinyílt. Rimszkij halkán kiáltott, a falnak dőlt, és aktatáskáját pajzsul maga elé tartotta. Érezte: ütött a végőrája.

Az ablak kitarult, de éjszakai hűvösség és hársillat helyett sírbolt- és pinceszag nyomult be. A hullalány az ablakpárkányra lépett. Rimszkij világosan látta mellén a hullafoltokat.

És ekkor váratlan, vidám kurjantás szelte át a levegőt. Lenn a kertben, a céllövölde mögötti alacsony épületben megszólalt a kakas - ott tartották ugyanis a műsorban szereplő idomított állatokat. És a nagytorjú kakas harsányan hirdette, hogy kelet felől közeledik a hajnal.

A leányzó arcát éktelen düh torzította el, Varenuha az ajtónál felvisített, és a levegőből a padlóra rogyott.

A kakas másodszor is megszólalt, a leány a fogát csattogtatta, vörös haja égnek meredt. A harmadik kakasszóra megfordult, és elrepült. És nyomában, felugorva és vízszintesen elnyúlva a levegőben, repülő amorettre⁵⁵ emlékeztető mozdulattal, Varenuha is lassan kiszállt az ablakon, az íróasztal felett elrepülve.

A szobában egy galambősz aggastyán maradt, kinek fején egyetlen szál fekete haj sem volt található; az aggastyán, aki nemrég még Rimszkij volt, az ajtóhoz szaladt, benyomta a biztosítózárát, kitérte az ajtót, és rohanvást megindult a sötét folyosón. A fordulónál, ahol kiért a lépcsőházba, félelmében nyöszörögve kitapogatta a villanykapcsolót, és felkattantotta a lámpát. A lépcső kivilágosodott. A reszkető, rogyadozó aggastyán a lépcső tetején összecsuklott, mert úgy rémlett, Varenuha rázuhan, mint egy puha zsák.

Leszaladt a lépcsőn, s megpillantotta az éjjeliőrt, aki békésen szundított székén, a pénztár mellett, az előcsarnokban. Rimszkij lábujjhegyen lopakodott el mellette, és kisurrant a főkapun. Az utcán némiképp megkönnyebbült. Magához tért valamennyire, a fejéhez kapva meg tudta állapítani, hogy kalapját az irodában hagyta.

⁵⁵ *Amorett* - szárnyas gyermekalak a képzőművészetben; a gyermek Ámor.

Mondanunk sem kell - nem ment vissza érte, hanem lihegve átszaladt a széles utcán a túlsó sarokra, ahol a mozi előtt bágyadt vörös fény pislákol. Egykettőre odaért, senki sem halászta el előle a taxit.

- A leningrádi gyorshoz, borralóra számíthat - mondta a sofőrnek az aggastyán, szuszogva, szívét fogva.

- Garázsba megyek - vetette oda foghegyről a sofőr, és elfordult.

Rimszkij kinyitotta aktatáskáját, ötven rubelt vett ki belőle, és a nyitott elülső ablakon át odanyújtotta a sofőrnek.

Egy pillanattal később a zörgős pléhszekrény sebesen száguldott végig a Szadovoje Kolcón. Az utas - az ülésen zötykölődve - a visszapillantó tükörben hol a sofőr örömtől csillogó, hol meg a saját tébolyult szemét láthatta.

A pályaudvar előtt Rimszkij kiugrott a taxiból, és az útjába kerülő első fehér kötényes, számtáblás embernek odakiáltott:

- Egy darab első osztály, adok harmincat - s bankókat szedett elő aktatáskájából, markába gyűrögette. - Ha nincs első, vegyél másodikat, ha az sincs, fapadosat!

A számtáblás ember felnézett a pályaudvari óra világító számlapjára, és kitepte Rimszkij kezéből a bankjegyeket.

Öt perccel ezután a pályaudvar üvegkupolája alól kirobogott a leningrádi gyors, és eltűnt az éji homályban. Vele együtt eltűnt Rimszkij is.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

Nyikanor Ivanovics

Nem nehéz kitalálni, hogy a vörös képű, kövér ember, aki az elmeklinika 119-es szobájába került, Nyikanor Ivanovics Boszój volt.

Mielőtt Sztravinszkij professzor osztályára került, előbb még egy másik helyet is megjárt. Erről a másik helyről azonban nemigen maradtak benyomásai. Csak egy szekrényre, íróasztalra, kanapéra emlékezett.

Szeme előtt tüzes karikák ugráltak, vér tolult agyába a nagy izgalmaktól. Azon a bizonyos helyen megpróbáltak vele szót érteni, de a párbeszéd valahogy zavarosra, furcsára sikeredett - pontosabban: egyáltalában nem sikerült.

Az első kérdés, amelyet Nyikanor Ivanovicshoz intéztek, a következőképpen hangzott:

- Ön Nyikanor Ivanovics Boszój, a Szadovaja utca 302/B. számú ház lakóbizottságának elnöke?

Mire Nyikanor Ivanovics félelmetes hahotára fakadt, és szó szerint így felelt:

- Nyikanornak Nyikanor vagyok, ez tagadhatatlan! De az ördögbe is, miféle elnök vagyok én?

- Hogy érti ezt? - kérdezték szigorúan hunyorogva.

- Úgy értem - hangzott Nyikanor Ivanovics válasza -, hogy ha én igazi elnök volnék, akkor azonnal észre kellett volna vennem, hogy a gonosszal van dolgom! Mert kérem, ki lehetne más? A cvikkere repedt, rongy a ruhája, hogy is adnának külföldi mellé ilyen tolmácsot?

- Kiről beszél?

- Korovjovról! - válaszolta Nyikanor Ivanovics harsányan. - Bevette magát az ötvenes számú lakásba. Tessék följegyezni: Korovjov! Azonnal el kell fogni. Hatos számú kapu, tessék fölírni. Ott van.

- Honnan szerezte a valutát? - tudakolták Nyikanor Ivanovicstól bensőséges érdeklődéssel.

- Isten szeme mindent lát - válaszolta Nyikanor Ivanovics. - És én is hamarosan az ő ítélőszéke elé kerülök. Soha életemben nem volt a kezemben valuta, azt se tudom, mi fán terem. Isten megbüntet a vétkemért - folytatta megrendülve, ingét hol ki-, hol begombolta, és közben minduntalan keresztet vetett. - Igen, elfogadtam tőle, de a mi pénzünkben, szovjet rubelekben! Nem tagadom, megesett máskor is, hogy pénzt fogadtam el a bejelentkezésért, megesik az ilyesmi. Prolezsnyev, a titkárunk, az is jó firma! Mondjuk ki kereken, mind egy szálig tolvajok a házkezelőségen... De valutát, azt nem fogadtam el!

A felszólításra, hogy ne játssza a hülyét, hanem mondja el, hogyan kerültek a dollárok a szellőztetőbe, Nyikanor Ivanovics letérdelt, és előre-hátra hajladozva úgy eltátotta a száját, mintha el akarna nyelni egy parkettakockát.

- Esküszöm mindenre, ami szent! - üvöltötte. - Ha akarják, földet eszem, de valutát, azt nem fogadtam el! Korovjov pedig maga az ördög!

A legnagyobb béketűrésnek is egyszer vége szakad, és az asztalnál ülők immáron emelt hangon figyelmeztették Nyikanor Ivanovicst: legfőbb ideje, hogy emberi nyelven kezdjen beszélni.

Ám ekkor a szekrényes-írásztalos-kanapés szobát Nyikanor Ivanovics félelmetes üvöltözése töltötte be:

- Ott van, ott van a szekrény mögött! Ott vigyorog! Orrán a csíptetője... Fogják el! Füstöljék ki tömjénnel a helyiséget!

Minden csepp vér kiszaladt Nyikanor Ivanovics arcából. Reszketve hányta a keresztet a levegőbe, az ajtóhoz szaladt, majd vissza, hangosan imádkozott, s végül zagyvaságokat hadart összevissza.

Ekkor belátták, hogy Nyikanor Ivanovics jelenlegi állapotában semmiféle párbeszédre nem alkalmas. Kivezették, s elhelyezték egy külön szobában, ahol kissé elcsöndesedett, s már csak hüppögve imádkozott.

Természetesen kiszálltak a Szadovajára, és átvizsgálták az ötvenes számú lakást. De ott nem találtak semmiféle Korovjovot, és a házban sem látta senki, nem is hallottak semmiféle Korovjovról. A lakás, amelyet az elhalálozott Berlioz és a Jaltába távozott Lihogyejev közösen béreltek, üresen állt, Berlioz dolgozószobájában a szekrényeken ott függtek teljes épségben a pecsétek, senki sem tört fel semmit. Ezzel tehát eltávoztak a Szadovajáról, magukkal vive a lesújtott, elképedt Prolezsnyevet, a házkezelőség titkárát.

Estére Nyikanor Ivanovicsot beszállították Sztravinszkij klinikájára, ahol is annyira nyugtalanul viselkedett, hogy kénytelenek voltak beadni neki egy Sztravinszkij előírta injekciót. Csak éjfélután aludt el a 119-es szobában, időnként halk, fájdalmas nyögést hallatva.

De álma hovatovább egyre nyugodtabbá vált. Már nem nyöszörgött, nem forgolódott, könnyen, egyenletesen lélegzett; magára hagyták.

Nyikanor Ivanovics ekkor álmot látott, amelynek alapját kétségkívül aznapi élményei szolgáltatták. Azzal kezdődött, hogy holmi aranytrombitás férfiak ünnepélyesen odavezetik egy óriási, fényesre lakkozott kapuhoz. A kapu előtt tussal fogadják Nyikanor Ivanovicsot, aztán derűsen zengő basszus hang szólal meg a magasságos mennyekből:

- Köszöntjük, Nyikanor Ivanovics! Adja ide a valutát!

Nyikanor Ivanovics szerfölött meglepődött, amikor fekete hangszórót pillantott meg a feje fölött.

Ezután minden átmenet nélkül színházteremben találta magát. Az aranyozott mennyezetről kristálycsillárok világítottak, oldalról pedig kétégős falikarok. Minden szabályszerűen olyan volt, mint egy kisméretű, de igen elegáns színházban. Ott volt a színpad is, a bársonyfüggöny összehúzva, a sötét meggyszínű alapra felnagyított arany tízrubelesek voltak hímezve, mint megannyi csillag. Volt sűgőlyuk - sőt közönséget is látott Nyikanor Ivanovics, de nagyon meglepte, hogy ez a közönség teljesen egynemű - csupa férfiből áll, és hogy, hogy nem, valamennyinek szakálla van. Megütközve állapította meg továbbá, hogy a színházban nincs se szék, se zsöllye, a szakállas közönség a gyönyörűen kifényesített, síkos padlón foglal helyet.

Nyikanor Ivanovicsot zavarba hozta a nagy társaság. Egy ideig ide-oda toporgott, aztán követte a többiek példáját, és ő is helyet foglalt törökülésben a parketten, egy nagydarab vörös szakállú ember meg egy sápadt szőrmók között. Az ott ülők közül senki sem vetett ügyet az újonnan érkezett nézőre.

Ekkor megszólalt a csengő, a csillárok kialudtak, a függöny kettévált, és előtűnt a megvilágított színpad, egyszerű fekete bársonyfüggöny háttérével, előtte karosszék, kis asztal, s az asztalon aranycsengő.

A színpalak közül simára borotvált, kellemes, csinos arcú szmokingos fiatal színész lépett ki, haja oldalt elválasztva simult koponyájához. A közönség megélenkült, mindenki a színpad felé fordult. A színész a sűgőlyukhoz lépett, kezét dörzsölgette.

- Ülnek? - kérdezte kellemes bariton hangon, és lemosolygott a közönségre.

- Ülünk, ülünk... - válaszolták kórusban a teremből tenor meg basszus hangok.

- Hm... - csodálkozott a színész. - Hogyhogy nem unják? Nem értem! A rendes emberek most az utcán járkálnak, élvezik a tavaszi napsütést, a meleget, maguk pedig itt kuporognak a padlón a fülledt teremben. Hát igazán olyan érdekes ez a műsor? Különben - fejezte be bölcselkedve - az ízlések különbözők!

Ezután hangot váltott, vidáman, sokat ígérően bejelentette:

- Műsorunk következő száma: Nyikanor Ivanovics Boszój lakóbizottsági elnök, diétás étkezde vezetője. Kérjük Nyikanor Ivanovicsot!

Bejelentésére az egész terem tapsolni kezdett. Nyikanor Ivanovics hüledezve düllesztette ki szemét, a konferanszié pedig szemét tenyerével ernyőzve a lámpafény ellen, megkereste s megtalálta őt tekintetével a padlón ülők között, és barátságosan intett, jöjjön fel a színpadra. Nyikanor Ivanovics maga sem tudta, hogyan került fel oda. Szemét elvakította a lentről meg előlről beléhasító színes reflektorfény, s a terem a közönséggel együtt eltűnt a sötétségben.

- Nos, igen tisztelt Nyikanor Ivanovics - fordult hozzá szívélyesen a fiatal színész: - Járjon elől jó példával, adja be a valutát!

Néma csend. Nyikanor Ivanovics nagyot lélegzett, s halkán megszólalt:

- Esküszöm az élő istenre, hogy...

De még jóformán ki sem ejthette e szavakat, s az egész terem felháborodott ordítózásban tört ki. Nyikanor Ivanovics zavartan elhallgatott.

- Ha jól értettem - szólalt meg ismét a konferanszié -, istenre akart megesküdni, hogy nincs valutája? - És szánakozva nézett Nyikanor Ivanovicsra.

- Igenis kérem, nincsen - válaszolta Nyikanor Ivanovics.

- Úgy - szögezte le a színész. - Akkor hát bocsásson meg egy indiszkrét kérdést: honnét került négyszáz dollár annak a lakásnak az illemhelyére, amely lakásnak egyedüli bérlője ön a tisztelt hitvesével?

- Odavarázsolták! - szólalt fel valaki a sötét nézőtérről, nyilvánvalóan ironikus célzattal.

- Igenis, kérem, odavarázsolták! - válaszolta Nyikanor Ivanovics gyámoltalanul, szavát félig a színészhez, félig a sötét nézőtér felé intézve, és magyarázatul még hozzáfűzte: - A gonosz csempészte oda, mármint a pepita tolmács.

A terem ismét felhördült. Amikor csend lett, a színész újra megszólalt:

- Tessék, miféle Lafontaine-meséket⁵⁶ kell nekem itt végighallgatnom. Még hogy odacsempészték négyszáz dollárt! Önök itt mindnyájan valutázók, felteszem önöknek a kérdést, úgy is mint szakembereknek: elképzelhető-e az efféle?

⁵⁶ *Lafontaine-mesék* - Jean de Lafontaine (1621-1695) francia költő. Főleg verses állatmeséi révén vált híressé.

- Mi nem vagyunk valutázók - hallatszott néhány méltatlankodó hang a közönségből -, de ez elképzelhetetlen!

- Teljes mértékben csatlakozom a véleményhez - jelentette ki határozottan a színész. - Felteszem a következő kérdést: mit szokás becsempészni?

- Csecsemőt! - kiáltotta valaki a nézőtérről.

- Úgy van, helyes a válasz - erősítette meg a műsorvezető. - Gyermeket, névtelen levelet, proklamációt, pokolgépet, még sok minden egyebet lehet mások lakására odacsempészni, de négyszáz dollárt senki sem fog csak úgy odacsempészni, ilyen idióta nincs a világon. - Nyikanor Ivanovicshoz fordult, és bánatosan, szemrehányóan hozzátette: - Csalódtam önben, Nyikanor Ivanovics, pedig önben volt minden bizalmam. A száma ezek szerint nem sikerült.

A teremben többen kifütyülték Nyikanor Ivanovicsot.

- Valutázó! - kiáltotta valaki. - Az ilyen alakok miatt szenvedünk mi, ártatlanok!

- Ne ócsárolják - mondta engedékenyen a konferanszié. - Majd megbánja. - És könnyben úszó kék szemét Nyikanor Ivanovicsra fordítva, hozzátette: - No, menjen szépen a helyére, Nyikanor Ivanovics. - Ezek után megrázta a csengettyűjét, és hangosan bejelentette:

- Szünet, impostorok!

Nyikanor Ivanovics, aki ilyenképpen önmaga legnagyobb ámulatára egy színházi program szereplőjévé lett, ismét ott találta magát helyén, a padlón. Álmában úgy rémlett, hogy a teremre sötétség borul, és a falon vörös fénybetűk gyúlnak ki: „Szolgáltassátok be a valutát!” Aztán megint széthúzódott a függöny, és a konferanszié megállt a sűgölyük előtt:

- Kérem Szergej Gerardovics Duncsilt, fáradjon fel a színpadra!

Az ötvenéves forma, jóképű, de erősen elhanyagolt külsejű Duncsil szót fogadott a felhívásnak. A konferanszié a következő szavakkal fordult hozzá:

- Ön másfél hónapja ül itt, Szergej Gerardovics, és makacsul megtagadja az önnél maradt valuta beszolgáltatását, holott a hazának szüksége van rá, ön pedig amúgy sem tud vele mit kezdeni. Maga intelligens ember, mindezt pontosan megérti, mégsem hajlandó változtatni az álláspontján.

- Sajnos, semmit sem tehetek, mert nincs több valutám - válaszolta Duncsil nyugodtan.

- Nincsenek legalább briliánsai? - érdeklődött a színész.

- Nem, briliánsaim sincsenek.

A színész lecsüggesztette fejét, töprengésbe merült, aztán tapsolt. A színpad mögül éltes dáma lépett ki a színpadra, divatosan volt öltözve, vagyis gallértalan kabátot, parányi kalapot viselt. Izgatottnak látszott, de Duncsil szemrebbenés nélkül tekintett rá.

- Ki ez a hölgy? - kérdezte tőle a konferanszié.

- A feleségem - válaszolta önérzetesen Duncsil, és némiképp viszolyogva nézett a hölgy feltűnően hosszú nyakára.

- Azért fárasztottuk ide, asszonyom, hogy megkérdezzük: maradt-e kedves férje urának még valutája?

- Nem, akkor mindent beadott - válaszolta Duncsilné asszony idegesen.

- Úgy - mondta a színész. - Mit csináljunk: ha beadta, hát beadta. És ha ez így van, akkor haladéktalanul meg kell válnunk Szergej Gerardovicstól. Nincs más hátra. Ha úgy tetszik, elhagyhatja a színházat, Szergej Gerardovics - szólt fejedelmi gesztussal a konferanszié.

Duncsil nyugodtan, méltóságteljesen megfordult, és megindult a színpad felé. De a konferanszié megállította.

- Egy pillanat! Szeretném, ha búcsúzóul még megnézné egy műsorszámunkat! - És újra összeverte a tenyerét.

A hátsó fekete bársonyfüggöny kettévált, és báli ruhás, szép fiatal hölgy lépett ki a színpadra; kezében kicsiny aranytálca, a tálcán selyemszalaggal átkötött vaskos csomag meg egy csodálatos briliáns nyakék, amelyből mindenfelé kék, sárga, vörös tüzek villódtak.

Duncsil egy lépést hátrált, arca elsápadt. A teremben senki se pisztent.

- Tizennyolcezer dollár, és egy negyvenezer aranyrubel értékű kollié⁵⁷ - hirdette ki ünnepélyesen a konferanszié. - Ezt őrizte Szergej Gerardovics Harkov városában, szeretője lakásán. Szeretettel üdvözljük körünkben ezt a hölgyet, Ida Herkulanovna Vorszot, aki volt szíves segítségünkre lenni e tüneményes, ámde magánszemély kezében teljességgel értéktelen kincsek földérintésében. Fogadja őszinte hálánk kifejezését, Ida Herkulanovna.

A szépséges hölgy mosolyogva villantotta ki gyöngyfogát, és dús szempillája halkán rebbent.

A színész most ismét Duncsilhoz fordult:

- Az ön tiszteletet parancsoló álarca mögött harácsoló pók, hazug, képmutató fráter rejlik. Másfél hónapon át mindenkit az orránál fogva vezetett a bárgyú makacsságával. Most kotródjék haza: legyen büntetése az a pokol, amellyé hitvese majd otthonát teszi.

Duncsil megtántorodott, kis híján összeesett, de szolgálatkész kezek elkapták. Ekkor a meggyvörös bársonyfüggöny összezáruult, és elfödte szem elől a színpadot a rajta ágálókkal együtt.

A termet őrző tapsorkán rázta meg. Nyikanor Ivanovicznak már-már úgy rémlett, még a csillárokból is táncol a fény. Mikor aztán a függöny újra kettévált, a színpadon nem volt senki, csak a színész-konferanszié, akit ugyanolyan viharos tappsal köszöntött a terem. A színész meghajolt, majd így folytatta konferanszát:

- Duncsil személyében tipikus szamarat mutattunk be önöknek, kedves közönségünk. Amint már tegnap volt szerencsém elmagyarázni, a valutarejtegetés a legnagyobb szamárság. Hiszen a valutát soha senki, semmilyen körülmények között nem használhatja fel! Vegyük például ezt a Duncsilt. Magas a fizetése, mindent megengedhet magának. Gyönyörű lakása van, felesége, szép szeretője. De neki ez nem elég! Ahelyett, hogy békén, nyugodtan élne, beszolgáltatná a dollárjait meg a brilljeit, és a feje se fájna, ez a kapzsi marha végül is elérte, hogy ország-világ előtt leleplezték, és ráadásul még családi slamasztikába is jutott. Nos tehát, ki akarja beszolgáltatni a birtokában lévő valutát? Senki sem jelentkezik? Ebben az esetben folytatjuk műsorunkat. Következő számunk Szavva Potapovics Kuroleszov, a neves drámai színész, akit azért hívtunk meg, hogy részleteket szavaljon nekünk Puskin *Fukar lovag*-jából.

Az említett Kuroleszov pillanatnyi késlekedés nélkül megjelent a színpadon. Tekintélyes külsejű, borotvált arcú, délceg férfiú volt, frakkban, fehér nyakkendővel. Minden bevezetés nélkül komor képet vágott, összevonta szemöldökét, és az aranycsengettyűre sandítva, emelkedett hangon szavalni kezdett:

⁵⁷ Collier - nyakék, nyaklánc.

- *Mint szilaj ifjú, ki epedve várja, hogy újra lássa ágyasát...*⁵⁸

És Kuroleszov sok-sok csúnya dolgot mondott el önmagáról. Nyikanor Ivanovics füle hallatára azt is megvallotta, hogy egy boldogtalan özvegyasszony fél napig térdelt ablaka előtt az esőben, de ez sem indította meg szőrös szívét.

Nyikanor Ivanovics mindaddig, amíg azt az álmodat nem látta, mit sem tudott Puskin költői munkásságáról, ám őt magát jól ismerte, és naponta többször ejtett olyan mondatokat, mint: „Hát a lakbért Puskin fogja kifizetni?”, vagy: „A lépcsőházban az új villanykörtét Puskin csavarta be?”, meg: „Petróleumot ki vesz? Talán Puskin?”

Most, hogy egyik művével megismerkedett, Nyikanor Ivanovics elszontyolodott, mert elképzelte az özvegyet porontyaival, amint vinnyogva fetreng az esőben Kuroleszov ablaka alatt. „Micsoda alak ez a Kuroleszov!” - gondolta hüledezve.

A színész pedig egyre emeltebb hangon szavalt, és végképp zavarba ejtette Nyikanor Ivanovicsot, mert hirtelen megszólított olyan személyeket, akik nem is voltak jelen a színpadon, aztán még válaszolt is maga-magának a távollévő helyett, miközben magát hol hercegnek, hol bárónak, hol apának, hol fiúnak szólította, hol tegeződve, hol meg magázódva.

Csak egyet értett meg az egészből, hogy Kuroleszov gyalázatos halállal múlt ki; előbb azt üvöltötte: „*A kulcs! Hol van a kulcs, a kulcs!*” - aztán hörögve összerogyott, és óvatosan letépte magáról nyakkendőjét.

Miután meghalt, szépen felállt, leporolta frakkpantallóját, kényszeredett mosollyal meghajolt, és gyér tapsok kíséretében eltávozott. A konferanszié pedig a következőket fűzte hozzá:

- Puskin *Fukar lovag*-ját hallottuk tehát Szavva Potapovics Kuroleszov kiváló tolmácsolásában. Ez a lovag abban bízott, hogy nimfák enyelgő hada sereglük hozzá, és még sok efféle kellemes kaland éri. Ámde, amint látják, mindebből semmi sem lett, semmiféle nimfák nem enyelegtek vele, múzsák dala sem dicsőítette, kastélyt sem rakatott, hanem éppen ellenkezőleg, rút halálát lelte, elvitte az ördög, megütötte a guta a brillel meg valutával telerakott kufferén. Figyelmeztetem önöket, hogy hasonló sors vagy még ennél is rosszabb fogja önöket is utolérni, ha nem szolgáltatják be a valutát!

Puskin költeménye tette-e ilyen hatást, vagy a konferanszié prózai szavai - elég az hozzá, a teremből egyszer csak felszólt valaki:

- Beszolgáltatom!

- Tessék parancsolni felfáradni a színpadra - invitálta a konferanszié a félénk hang tulajdonosát, s fűrkészve tekintett le a sötét nézőterre.

Cingár, szőke polgártárs jelent meg a színpadon, borostás arcáról ítélve mintegy három hete nem borotválkozott.

- Bocsánat, szabad a nevét? - kérdezte a konferanszié.

- Kanavkin, Nyikolaj - válaszolt halkán a borostás.

- Nagyon örvendék, Kanavkin polgártárs. Nos tehát?...

- Beszolgáltatom - rebegte Kanavkin.

- Mennyi?

⁵⁸ Gáspár Endre fordítása.

- Ezer dollár, húsz arany tízrubeles.

- Bravó! Több nincs?

A konferanszié mélyen Kanavkin szemébe nézett, Nyikanor Ivanovicsnak határozottan úgy rémlett, hogy a színész szeme sugárzást bocsát ki, s e sugarak miként a röntgensugár, egyenest Kanavkin lelkébe fűrődnek. A teremben ülők lélegzetüket is visszafojtották.

- Elhiszem! - kiáltott fel végül a konferanszié, és eloltotta tekintetét. - Elhiszem! Ezek a szemek nem hazudnak! Hányszor elmagyaráztam már önöknek, hogy legfőbb tévedésük: alábecsülik a szem jelentőségét! Értsék meg végre, hogy a nyelv elleplezheti az igazságot, de a szem soha. Váratlan kérdést kapnak; meg se rezzennek, egyetlen pillanat alatt tájékozódnak, és tudják, mit kell válaszolni, hogy eltitkolják az igazat; meggyőzően adják elő, és egyetlen arcizmuk sem rándul meg, de hajh a kérdés által felbolygatott igazság a lélek legmélyéről egy pillanatra a szemekbe szökken, és mindennek vége. Megfogytak!

E lelkesen előadott s fölöttébb meggyőző előadás után a konferanszié bensőségesen megtudakolta Kanavkintól:

- És hol rejtette el?

- A nagynéikémnél, Porohovnyikovánál, a Precsisztyenkán.

- Á, megálljon csak... Klavgyija Iljinyisna Porohovnyikova, ugyebár?

- Igen, ő az.

- Ahá, igen, igen, már tudom! Olyan csinos kis családi ház, előtte kert, ugye? Hogyne, hogyne, ismerem! És hová dugta?

- A pincébe, egy kekszes dobozba...

A konferanszié összecsapta a kezét.

- Hallottak már ilyet? Hiszen ott átnedvesedik, megpenészedik! Hát lehet ilyen emberekre valutát bízni? Szavamra, olyanok, mint a gyerekek!

Kanavkin maga is belátta, hogy megbocsáthatatlan hanyagságot követett el, bűnbánóan lehorgasztotta szőke fejét.

- A pénzt - folytatta a konferanszié - az Állami Bankban kell tárolni, erre a célra alkalmas, száraz és gondosan őrzött helyiségekben, nem holmi nyirkos pincékben, ahol a patkányok is hozzáférkőzhetnek. Komolyan mondom, pirulok magáért, Kanavkin, elvégre maga felnőtt ember!

Kanavkin majd elsüllyedt szégyenében, s zavartan piszkálta zakója szegélyét. Röstelkedése láttán a konferanszié is megenyhült.

- No jó, felejtjük el a múltat... - Majd váratlan fordulattal így folytatta: - Igaz is, ha már erről beszélünk... hogy ne menjen hiába a kocsí... ugye, a nagynéjének is van valamije?

Kanavkin nem várta ezt a kérdést; összerezzen, és a színházban síri csend támadt.

- Ejnye, ejnye, Kanavkin - szólt rá a konferanszié enyelgő szemrehányással. - És én dicsértem az őszinteségét! Most meg, miért, miért se, egyszer csak megcövekeli magát. Nincs ennek semmi értelme, Kanavkin! Épp az imént beszéltünk a szemekről. Hiszen világos, hogy a nénikének is van valutája. Hát akkor minek húzza az időt?

- Van! - kurjantott Kanavkin legényesen.

- Bravó, Kanavkin! - dicsérte a konferanszié.

- Bravó! - bődült el a közönség.

Mikor a terem elcsöndesedett, a konferanszié gratulált Kanavkinnak, megszorította a kezét, felajánlotta, hogy autón hazaviteti a lakására, a városba, és meghagyta valakinek a kulisszák mögött, hogy ugyanazzal a kocsival menjen el a nagynéniért, és vigye el a női színházban folyó előadásra.

- Igaz is, még meg akartam kérdezni: nem említette a nénikéje, hogy hová dugta a holmit? - tudakolta a konferanszié, miközben cigarettával kínálta Kanavkint, és előzékenyen gyufát sercentett. Kanavkin rágyújtott, és csüggedt, lemondó mosollyal rázta meg a fejét.

- Persze, elhiszem - sóhajtott a színész. - Az a vén satrafa nemhogy az unokaöccsének, még az öreg ördögnek sem árulná el. Nos, majd megpróbáljuk fölkelteni benne az emberi érzést. Talán még nem sorvadt el minden húr abban az uzsoráslelkében. Minden jól, Kanavkin!

A boldog Kanavkin eltávozott. A konferanszié megkérdezte, nincs-e még valaki, aki be akarná szolgáltatni a valutáját, de kérdésére néma csend volt a válasz. A konferanszié vállat vont:

- Szavamra, csudabogarak! - Azzal eltűnt szem elől, eltakarta a függöny.

A csillárok kialudtak, egy ideig sötétség honolt a teremben; valahol érces tenor énekelt:

- *Arany hever ott nagy halom, és mind az én tulajdonom...*⁵⁹

Valahol néhány tenyér összeverődött.

- A női színházban egy hölgyike most szolgáltatja be a valutáját - szólalt meg váratlanul Nyikanor Ivanovics vörös szakállú szomszédja. Aztán sóhajtva hozzátette: - Bezzeg, ha a ludaim nem volnának! Mert tudja meg, jó ember, énnekem remek libafalkám van Lianozovóban. Attól félek, halomra döglenek otthon nélkülem. Mert a lúd kényes jószág, gondos ápolást igényel... Hej, ha a ludaim nem volnának! Puskinnal engem ugyan el nem bolondítanának - s ismét szívet tépően sóhajtott.

Ekkor kivilágosodott a terem, és Nyikanor Ivanovics azt álmodta, hogy valamennyi ajtón fehér sipkás szakácsok özönlenek be, kezükben merőkanál. A kukták hatalmas üstben levest, teknőkben főszeletelt fekete kenyeret hoztak. A nézők megélnékültek. A szakácsok jókedvűen sűrögtek a teremben, csajkába merték a levest, és kiosztották a kenyeret.

- Ebédeljtek, fiúk - kiáltották vígan -, és adjátok be a valutát! Mi a fenének ültök itten? Érdemes ezért a számárságért? Mennétek haza, oszt ehetnétek, ihatnátok kedvetek szerint!

- Te például miért vagy itt, öregapám? - fordult egyenesen Nyikanor Ivanovics-hoz egy vörös tarkójú, kövér szakács, miközben csajkát nyújtott oda neki; a híg lötyyedésben egyetlen árva káposztalevél úszkált.

- Énnekem nincsen, nincsen! - bődült el Nyikanor Ivanovics félelmetes hangon. - Nincs, ha mondom!

- Nincs? - ordította a szakács fenyegetően. - Nincs? - ismételte gyengéd női hangon. - Nincs, nincs - mormolta csitítóan, és átváltozott Praszkovja Fjodorovna felcsernővé.

⁵⁹ *Arany hever ott nagy halom, és mind az én tulajdonom...* - Hermann áriája Pjotr Csajkovszkij (1840-1893) orosz zeneszerző *Pikk dáma* c. háromfelvonásos operájából, melynek szövegét Puskin elbeszélése nyomán Modeszt Csajkovszkij, a zeneszerző testvéröccse írta.

Praszkovja Fjodorovna gyengéden megrázogatta az álmában felnyögő Nyikanor Ivanovicsot a vállánál fogva. A szakácsok eltűntek, a színházat színpadostul, függönyöstül elnyelte a föld. Nyikanor Ivanovics könnyein át megpillantotta kórházi szobáját, és két fehér köpenyest, ezek azonban nem jókedvű szakácsok voltak, akik a leves mellé jó tanácsot osztottak az embereknek, hanem orvosok; és mellettük továbbra is ott állt Praszkovja Fjodorovna, de kezében nem csajkát fogott, hanem gézzel letakart tányért, rajta injekciós fecskendő.

- Miféle dolog ez! - méltatlankodott Nyikanor Ivanovics, mialatt beadták neki az injekciót. - Hisz mondom, hogy nincs! Adja be Puskin a valutáját, énnekem nincsen!

- Jó, jó, elhisszük - csitította a jólelkű Praszkovja Fjodorovna. - Ahol nincs, ott ne keress.

Nyikanor Ivanovics az injekciótól megnyugodott, újra elaludt, ezúttal már álomtalanul.

Kiáltozásával azonban szorongása átterjedt a 120-as szobára, ahol a beteg fölébredt, és a fejét reklamálta, majd a 118-asra, ahol az ismeretlen Mester kezét tördelve, riadozva és bánatosan nézett fel a holdra, visszaemlékezvén élete utolsó, keserű őszi éjszakájára, az ajtó alól kiszüremkedő fénysávra meg szerelme leomló hajfűrtjeire.

A 118-as szobából a nyugalanság az erkélyen átszivárgott Ivanhoz; ő is felébredt, és sírva fakadt.

Ám az orvos hamarosan lecsillapította a riadozó elmeháborodottakat, s a betegeket egymás után elnyomta az álom. Ivan utolsóinak aludt el, amikor már a hajnal derengett a folyó felett. A gyógyszer hatása egész testében szétterjedt, a nyugalom úgy áradt feléje, mint a hullám, amely elborítja egész valóját. Teste könnyű lett, fejét az álom langyos szellője birizgálta. Elaludt, s az utolsó, amit még hallott, a madarak hajnal előtti csivitelése volt az erdőn. De a madarak hamarosan elhallgattak, és Ivan azt álmodta, hogy a nap már délutánba hajlott a Koponyahegy fölött, amely hegyet kettős őrlánc vette körül...

TIZENHATODIK FEJEZET

A kivégzés

A nap már délutánba hajlott a Koponyahegy fölött, amely hegyet kettős őrlánc vette körül.

Az a lovassági ala, amely déltájban a prokurátor útját keresztezte, ügetve kiérkezett a város hebroni kapujához. Útja elő volt készítve. A kappadókiai cohors gyalogosai félreszorították a sokaságot, a tevéket, öszvéreket, és a lovasság égis alá fehér poroszlopot kavarva, kiért a keresztútra, ahol két út metszette egymást: a délnek, Béthfagéba vezető meg az északnyugati irányba haladó jaffai út. A lovassági csapat az északnyugati úton indult el. A kappadókiai katonák ezt az utat is szegélyezték, és idején lekergették róla az ünnepre Jerusaleimba igyekvő karavánokat. A kappadókiaiak mögött zarándokok tolongtak, elhagyván hevenyészve felütött csikos sátraikat. Egy kilométernyi út után az ala megelőzte a Villámlégió második cohorsát, és egy további kilométer után elsőnek érkezett meg a Koponyahegy lábához. Ott a katonák leszálltak a nyeregből. A parancsnok szakaszokra osztotta az alát, s ezek körülvették a halmot, csupán egyetlen feljárót hagyva szabadon a jaffai út felől.

Kisvártatva odaérkezett a második cohors is, egy darabbal feljebb ment a hegyen, s ott második kordont alkotott.

Végül megjött a Patkányölő Marcus parancsnokolta centuria is. Két láncra oszolva vonult az út két oldalán, és a két lánc között, a titkos őrség kíséretében, szekéren hozták a három elítéltet, mindháromnak a nyakában fehér tábla, rajta felirat - „lator és lázadó” - két nyelven, arameusul és görögül.

A halálraítéltek szekere mögött más szekerek jöttek, megrakva frissen gyalult kereszttrudas oszlopokkal, kötéllel, ásóval, vödörrel, fejszével. Hat hóhér is ült a szekereken. Mögöttük lóháton Marcus, a centurio, a jerusalaimi templomőrség parancsnoka, meg az a csuklyás férfi, akivel Pilátus rövid ideig a palota elsötétített szobájában tanácskozott. A menetet ismét katonai őrség zárta le, s amögött már a kíváncsi tömeg következett, mintegy kétezren, akiket nem riasztott el a pokoli hőség, és mindenáron szemtanúi akartak lenni az érdekes látványnak. Hozzájuk csatlakoztak most már a zarándokok is, akiket akadálytalanul odaengedtek a menet végére. A menetet kikiáltók kísérték, újra meg újra kihirdették azt, amit Pilátus délben közhírré tett. Így vonult fel a menet a Koponyahegyre.

A lovassági ala mindenkit átengedett, ám a második láncot alkotó második centuria már csak azokat engedte át, akiknek valami közük volt az ítélet végrehajtásához, azután pedig gyors hadmozdulatokkal szétterelte a sokaságot a hegy lába körül, úgyhogy most felülről a gyalogság, alulról pedig a lovasság kordonja fogta közre a tömeget, amely így a gyalogosok gyér lánc között végignézhette a kivégzést.

Amíg a hosszú menet felért a hegyre, elmúlt több mint három óra, a nap már alábbhanyatlott a Koponyahegy fölött, de a hőség még tikkasztóan perzselt, mindkét őrlánc katonái iszonyúan szenvedtek tőle, agyonunták magukat, és lelkük mélyén átkozták a három latort, minél gyorsabb halált kívánva nekik.

Az ala kis termetű szír parancsnoka - homlokán veríték gyöngyözött, fehér inge sötétlett a hátán az izzadságtól - a hegy lábánál állt, közvetlenül a nyitva hagyott feljáró mellett; minduntalan oda-odalépett az első szakasznál elhelyezett bőrcsőbörhöz, tenyerével vizet merített belőle, ivott, és megnedvesítette turbánját. Ettől kissé megkönnyebbülve, visszament a helyére, és ismét fel-alá járkált a tetőre vezető poros úton. Hosszú kardja olykor koppanva

ütődött fűzött bőrcsizmájához. Katonáinak példát akart mutatni szívósságával, de megsajnálta őket, és megengedte, hogy földbe szúrt pikáikból gúlát formáljanak, s arra rádobják fehér köpönyegüket. E hevenyészett sátrakban kerestek menedéket a szíriai lovasok a kérlelhetetlenül tűző nap sugarai elől. A vödrök gyorsan kiürültek, a szakaszokból felváltva mentek vízért a hegy alatti vágásba, ahol csenevész eperfák híg árnyékában végnapjait élte a rekkenő hőségben egy zavaros vizű kis csermely. Ott álldogáltak a békésen pihenő lovakat kötőféken tartó lovászok is, az imbolygó árnyéket keresve.

Érthető, hogy a katonák eltikkadtak, és átkozták a latrokat. A helytartó aggodalma, hogy a kivégzés ideje alatt zavargás támadhat a gyűlöletes Jerusalaiban, szerencsére nem vált valóra. És amikor az ítélet végrehajtásának negyedik órája is már vége felé járt, a két őrlánc - a gyalogos meg a lovassági - közt, a hegy lábánál, minden várakozás ellenére, már az égvilágon senki sem maradt. A nap heve visszakergette a sokaságot Jerusalaimba. A két római centuria kordonjai között csupán két kutya lebzsel, nem tudni, kihez tartoztak, és hogyan kerültek oda. De azokat is eltikkasztotta a hőség, nyelvüklógatva, lihegve hasaltak a földön, ügyet sem vetettek a zöld hátú gyíkokra, az egyedüli élőlényekre, amelyek nem féltek a naptól, és fürgén siklottak ide-oda a felhevült kövek meg a szúrós, tövises kúszónövények közt.

Senki sem tett tehát kísérletet az elítéltek kiszabadítására, sem a katonasággal elárasztott városban, sem idefenn a körülkerített hegyen; a tömeg visszaszivárgott a városba, mert a kivégzésben igazán nem volt semmi látványos, benn Jerusalaiban pedig már folytak az előkészületek az estével kezdődő Pászká ünnepére.

A második láncot alkotó római gyalogság még jobban szenvedett, mint a lovasság. Patkányölő centurio csak annyit engedett meg katonáinak, hogy levegyék sisakjukat, és vizes kendőt kössenek fejükre, de egyébként úgy rendelkezett, hogy állva kell örködniök, kezükben lándzsa. Ő maga ugyanolyan fehér kendővel - de nem vízzel, hanem szárazzal - a fején, a hóhérok csoportja körül sündörgött, nem vette le még az inge fölött viselt ezüstoroslánokat sem, lábszárvédő páncélját sem, kardja, tőre is ott függött övén. A nap egyenesen a fejére tűzött, de egyáltalán nem ártott neki, és az ezüstoroslánokra nem lehetett ránézni, vakította az ember szemét a napon szinte megolvadt fém fehér csillogása.

A Patkányölő elcsúfított arcán nem látszott sem kimerültség, sem elégedetlenség, úgy tetszett, a szálfatermetű centurio képes volna így fel-alá járkálni egész nap, egész éjjel, és még akár másnap is - egyszóval mindaddig, amíg szükség van rá. Fel-alá járkálna ugyanígy, kezét bronzlapokkal kivert, nehéz övére téve, ugyanolyan szigorúan nézne hol a megfeszített bűnösökre, hol az őrlánc katonáira, ugyanolyan közönyösen rugdosná félre szőrcsizmája orrával az útjába kerülő időfehérítette emberi csontokat vagy apró köveket.

A csuklyás ember háromlábú zsámolyszéken ült, nem messze a megfeszítettektől; mozdulatlanul, nyugodtan figyelte az eseményeket, nagy néha unalmában vesszejével megpiszkálta a homokot.

Amit az imént mondtunk, hogy a legionáriusok kettős lánc közt egy teremtett lélek sem volt, nem egészen igaz. Egyvalaki mégis volt ott, de nem mindenki látta. Nem azon az oldalon tartózkodott ugyanis, ahol a feljárást nyitva hagyták, s ahonnét jobban lehetett látni a kivégzést, hanem az északi oldalon, ahol a halom nem volt lejtős, könnyen megközelíthető, hanem egyenetlen, meredek, csupa rés és hasadék, s ahol az istenátkozta, szikkadt földnek egy részében csenevész fügefafa tengette életét.

Ez alatt az árnyéket egyáltalában nem nyújtó fa alatt ült az egyetlen, aki nézője s nem szereplője volt a halálos ítéletnek; ott ült egy kövön már a kivégzés legkezdete óta, tehát már negyedik órája. Igen, ahhoz, hogy láthassa az eseményeket, nem a legkedvezőbb, hanem a

legkedvezőtlenebb helyet választotta. De azért odalátszottak a keresztrudas póznák, odalátszott a két villogó folt a centurio mellén, és ez, úgy látszik, elég volt annak a férfinak, aki nyilvánvalóan minél észrevétlenebb s zavartalanabb kívánt maradni.

Négy órával azelőtt azonban, a kivégzés kezdetén, ez az ember egészen másképp viselkedett, akkor bezzeg könnyen feltűnhetett volna, s valószínűleg azért vonult most annyira vissza, azért változtatott magatartásán.

Akkor, mihelyt a menet fölért a dombra, a kettős láncon belül ez a férfi az elsők közt jelent meg, s úgy viselkedett, mint aki máris elkésett. Pihegett, nem is lépésben, hanem futva érkezett a helyszínre, előrefurakodott, s látva, hogy előtte - mint a többiek előtt is - összezárul a kordon, együgyűen úgy tett, mintha nem értené a mérges kiáltásokat, s megpróbált áttörni a katonák közt a kivégzés színhelyére, ahol már leszállították az elítélteket a szekérről. Büntetésül az egyik katona alaposan mellbe vágta kopjája tompa végével, és az ismeretlen felordított: nem a fájdalomtól, hanem a kétségbeeséstől. Tompult, közönyös tekintettel mérte végig a kopjás legionáriust, az olyan ember pillantásával, aki közömbös a testi fájdalommal szemben.

Köhécselve, fulladozva, mellét dörzsölgetve megkerülte a hegyet, s az északi oldalon próbált rést találni a kordonon, hogy azon át befurakodhasson. De elkésett, a láncc már bezárult. És a fájdalomtól eltorzult arcú férfi kénytelen-kelletlen belátta: hasztalan próbál bejutni a szekerekhez, amelyekről már lerakták a fapóznákat. Ha tovább erőszakoskodik, legföljebb azt éri el, hogy letartóztatják, márpedig ez sehogyan sem illett bele terveibe.

Ezért hátrament a hasadékhoz, ahol nyugodtabb volt a helyzet, és senki sem zavarta.

Egy kövön ült, a hőségtől meg az álmatlanságtól nedvedző szemmel, fekete szakálla borzasan meredezett. Láthatóan búsult; hol sóhajtozott, széthúzta vándorlásban elnyűtt, égszínkéből piszkosszürkévé fakult talifját, és kitérta kopjaütéstől fájó mellét, amelyen mocskos izzadság csorgott végig; hol kimondhatatlan gyötrellemmel égnék emelte szemét, s tekintetével követte a három döggeszelyűt, amely már jó ideje ott körözött a magasban, a hamarosan bekövetkező lakomára várva, hol meg a sárga löszös földre szegezte csüggedt tekintetét, félig szétrohadt ebkoponyát látott maga előtt, meg körülötte futkosó gyíkokat.

Annyira gyötrődött, hogy időnként magában beszélt.

- Ó, én ostoba számár... - motyogta, fájdalmában előre-hátra himbálózott a kövön, és körmével véresre kaparta barna mellét. - Ostoba vagyok, esztelen, mint a fehérnép, és gyáva, gyáva! Dög vagyok, nem ember!

Elhallgatott, lehorgasztotta fejét, ivott egy korty langyos vizet fakulacsából, kissé megélénkült, és hol a talifja alá rejtett késhez kapott, hol a pergamenlaphoz, mely előtte feküdt a kövön, pálcikával, tusos üvegcsével egyetemben.

A pergamenre már feljegyzett egyet-mást:

„Szállnak a percek, én, Lévi Máté, itt ülök a Koponyahegyen, de a halál még nem következett be.”

Alább:

„A nap leáldozóban, a halál még mindig nem jött el.”

És most Lévi Máté kétségbeesésében a következőt róttá fel a lapra hegyes pálcikájával:

„Istenem, miért haragszol reá? Küldj neki megváltó halált.”

Miután felírta, könnytelenül felzokogott, és körmével ismét véresre tépte mellét.

Nemcsak amiatt esett kétségbe, hogy Jesuát és őt ilyen katasztrófa érte, hanem amiatt is, hogy ő - Lévi - saját nézete szerint végzetes hibát követett el. Két napja, délután, Lévi meg Jesua Béthfagéban voltak, Jerusalaím közelében, s ott egy konyhakertésznél vendégeskedtek, aki el volt ragadtatva Jesua beszédeitől. Dél előtt a két vendég a veteményesben dolgozott, vendéglátójuknak segítve, és azt tervezték, hogy estefelé, mikor az idő meghűvösödik, bemennek Jerusalaimba. Jesua azonban, miért, miért nem, meggondolta magát, kijelentette, hogy halaszthatatlan ügyek szólítják a városba, és déltájban elindult egymaga. Hát itt követte el Lévi Máté az első hibát. Mert, jaj, miért is engedte őt el egyedül!

De Máté még este sem tudott utánamenni Jerusalaimba. Váratlan, szörnyű betegség támadta meg. Kirázta a hideg, azután megtüzesedett a teste, foga vacogott, percenként inni kért.

Egy lépést sem bírt tenni. Lerogyott egy lópokróra a konyhakertész pajtájában, és ott hánykolódott péntek hajnalig, amikor is a betegség éppoly váratlanul eltávozott tőle, mint ahogy rájött. Jóllehet gyenge volt még, s lábai remegtek, de balsejtelmektől gyötörve elköszönt vendéglátójuktól, és elindult Jerusalaimba. A városba érkezve megtudta, hogy előérzete nem csal: megtörtént a baj. Ott volt a tömegben, hallotta, amikor a helytartó kijelentette a halálos ítéletet.

Amikor a halálraítélteket fölvezették a hegyre, Lévi Máté ott szaladt a kíváncsiskodók közt, az őrlánc mellett, szerette volna valamilyen módon észrevétlenül tudtára adni Jesuának, hogy ő, Lévi, ott van mellette, nem hagyta őt magára utolsó útján, és imádkozik érte, hogy mielőbb váltsa őt meg a halál. De Jesua a messzeségbe nézett, arra, amerre vitték őket, és így nem láthatta Lévit.

Amikor a menet már mintegy fél mérföldet megtett az úton, Lévi Máténak - akit a tömeg egészen a kordonig taszított - egyszerű, de zseniális ötlete támadt, s amilyen heves természetű volt, nyomban szemrehányással átkozta önmagát, amiért nem támadt hamarabb ez a gondolata. A katonák nem zárták szorosra a kordont, nem haladtak szorosban egymás mögött. Ha valaki nagyon ügyes, és jól kiszámítja, meggörnyedve besurranhat két legionárius között, odaérhet a szekérhez, és felugorhat rá. Akkor Jesua megmenekedik a szenvedéstől.

Egyetlen szempillantás elég, hogy kését Jesua hátába döfje, és odakiáltson neki: „Jesua! Én megváltalak téged szenvedéseidről, és én is veled megyek! Én, Máté, egyetlen hűséges tanítványod!”

És ha Isten ezután még megáldja őt egy szabad pillanattal, akkor önmagát is megölheti, elkerülvén így a kereszthalált. Ez utóbbi különben nem túlságosan érdekelte a volt vámszedőt. Édes mindegy volt neki, hogyan pusztul el. Csak azt az egyet kívánta, hogy Jesua, aki soha életében nem vétett senkinek, megmenekedjék a kínoktól!

Kitűnő terv, csak egy volt a bökkenő. Lévi Máténak nem volt kése, és egyetlen garasa sem volt.

Meggondolatlanságán dühöngve kiszakadt a tömegből, és visszasietett a városba. Forró fejében egyetlen tüzes gondolat kóválygott: hogyan szerezhet tüstént, bármi módon, kést vagy tört, s érheti utol a menetet.

A városba beözönlő karavánok örvényében lavírozva elért a kapuig, és mindjárt bal kéz felől megpillantott egy kicsiny boltot, ahol kenyéret árultak. Kiszuszogta magát a rohanás után a nagy forróságban, majd komolyan, illedelmesen belépett a boltba, köszöntötte a pult mögött álló péknét, megkérte, vegye le a felső polcra azt a cipót, melyet megkívánt, s mialatt az asszony hátat fordított, hangtalanul, villámgyorsan felkapta a pultról azt, aminél jobb fegyver nem képzelhető: a beretvaélésre fent, hosszú kenyérvágó kést, és kirohant vele az üzletből.

Alig néhány perc telt bele, és már újra a jaffai úton volt - de a menetet már nem látta. Futásnak eredt. Nemegyszer kénytelen volt lerogyni a porba, és mozdulatlanul feküdni, hogy kifújja magát. Úgy feküdt ott, az öszvérháton meg gyalogszerrel Jerusalaimba tartó vándorok megdöbbenésére, és hallgatta, ahogy dobog a szíve - már nem csak a mellében, hanem a fejében és a fülében is. Kipihente magát valamennyire, és aztán felugrott, szaladt tovább, de egyre lassabban, lassabban. Amikor megpillantotta végre a távolban a hosszú menet porfellegét, az eleje már a halomhoz ért.

- Jaj, istenem!... - nyögött fel Lévi, mert sejtette, hogy elkésik. És valóban elkésett.

Amikor a negyedik óra is már vége felé járt, Lévi lelki kínja tetőfokára hágott. Dührohamot kapott. Felugrott a kőről, földhöz vágta a - most már úgy látta - hiába ellopott kést, eltaposta kulacsát, ezzel megfosztva magát ivóvizétől, ledobta sapkáját, és gyér haját tépve, megátkozta önnönmagát.

Értelmetlen szavakat ordítózva szórta átkait, üvöltött és köpködött, szidta apját, anyját, amiért idiótát szültek a világra.

Látván, hogy átka, szitkozódása mit sem ér, a rekkenő hőségben semmi sem változik, a nap éppoly egyenletesen ereszkedik lefelé, megnyújtva az árnyékokat, s a látóhatár fölé hajolva, hogy végül a Földközi-tengerbe bukjon - Lévi Máté ökölbe szorította csontos kezét, behunyt szemmel égnak emelte, és csodát követelt az Istentől: azt követelte, hogy haladéktalanul, abban a pillanatban küldjön halált Jesuára.

Kinyitotta szemét, és tapasztalta, hogy fenn a dombtetőn semmi sem változott, csak épp hogy a centurio mellén lobogó fényfoltok kialudtak. A nap most a felfeszítettek hátába lövellte izzó sugarait - a bűnösök arca a város felé tekintett. És ekkor Lévi felordított:

- Megátkozlak téged, isten!

Rekedten, elfúlva ordítózott: meggyőződött róla, hogy Isten nem igazságos, és ő ezután nem hisz benne.

- Süket vagy! - üvöltözött. - Ha nem volnál süket, meghallanád szavam, és megölnéd szegényt, most nyomban!

Hunyorogva várta a tüzes nyilat, amely most mindjárt lesújt reá az égből, és agyonvágja. De az isten nyila nem csapott le, és Lévi Máté tovább szórta dühödte átkait, szidalmait az ég felé. Kiábrándult istenéből - mondotta -, és vannak még a világon más vallások, más istenek! Más isten ezt sosem tűrte volna el, nem, nem engedte volna meg, hogy egy olyan ember, mint Jesua, órákig kínlódjék a perzselő nap tüzében a keresztfán.

- Csalódtam benned! - hörögte végképp berekedve. - Te a gonoszság istene vagy! Hát ennyire elvakította szemedet a templom füstölőiből felszálló füst, és füledbe immár nem hatol semmi, csak a templomi harsonák szava? Nem vagy mindenható isten! A gonoszok istene vagy! Megátkozlak téged, gaz latrok istene, lelke, oltalmazója!

Ekkor fuvallat érte a volt vámszedő arcát, valami megzörrent a lába alatt. Újabb légáramlás érkezett, Lévi felnyitotta szemét, és meglátta, hogy a világ - átkai hatására, vagy ettől függetlenül - megváltozott. A nap eltűnt, anélkül, hogy lejutott volna a tengerig, amelyben esténként alábukott. Viharfelhő nyelte el, amely nyugat felől támadva kérlelhetetlenül közeledett. Széle fehéren tajtékzott, füstös fekete hasa sárgás visszfényben tükröződött. Olykor felmordult, és tüzes fonalak pattantak ki belőle. A jaffai úton, a sivár, gihoni völgyben, a zarándokok sátrai felett poroszlopokat kergetett a hirtelen feltámadt szél.

Lévi elhallgatott, azon tűnődött, vajon a Jerusalaimhoz közeledő zivatar változtat-e valamit a szerencsétlen Jesua sorsán. A felleget felhasogató tűzfonalakra tekintve azért fohászzkodott, hogy a villám sújtsa le Jesua keresztfájára. Bűnbánóan tekintett fel a tiszta égboltnak arra a részére, amelyet még nem falt föl a felhő, s ahol a dögkeselyűk szárnyalva menekültek a vihar elől, és arra gondolt, esztelenség volt annyira sietni átkaival: most nem hallgatja őt meg az isten.

Ezután a domb alját kezdte figyelni, ahol a lovasezred vesztegelt, ott nagyobb mozgolódást látott. A magasból, ahol ült, jól láthatta, hogy a katonák sietve kirángatják a földből a pikáikat, magukra dobják köpönyegüket, a lovászok fűgén ügetnek végig az úton, kötőféken vezetve a katonák pejkóit. Semmi kétség, az ezred indulásra készülődik. Lévi tenyerével védekezett az arcába csapódó por ellen, s krárogva, köpködve próbálta megérteni, vajon mit jelent a lovasság váratlan eltávozása. Fölemelte tekintetét, és katonai bíborchlamysba öltözött kicsiny alakot pillantott meg, amely a vesztőhely felé igyekezett. És Lévi szíve megdobbant a boldogító kibontakozás előérzetében.

Az, aki a megfeszítettek kínszenvedésének ötödik órájában a dombtetőhöz közeledett, a cohors parancsnoka volt, szárnysegéde kíséretében Jerusalaimból érkezett ki lóháton a kivégzés színhelyére. A Patkányölő intésére a kordon szétvált, a centurio tisztelgett a tribunus előtt. Emez félrevonta Patkányölőt, s valamit súgott neki. A centurio másodízben is tisztelgett, s a póznák tövében köveken ülő hóhérok csoportjához lépett. A cohors tribunusa most a háromlábú zsámolyszéken ülő férfihoz irányította lépteit, emez pedig udvariasan felállt közeledtére. A tribunus neki is halkán szólt valamit, aztán mindketten elindultak a póznák felé. Harmadiknak a templomórség parancsnoka is csatlakozott hozzájuk.

A Patkányölő utálkozva sandított a póznák lábánál heverő koszos rongyokra; nemrég még az elitették ruházata volt ez, de a hóhéroknak se kellett. A Patkányölő magához intett kettőt a hóhérlégények közül, és rájuk parancsolt:

- Utánam!

A hozzájuk legközelebb lévő keresztfáról halk, eszelős dalocska hallatszott. A póznára felfeszített Gestas a harmadik óra végére megőrült - megőrjítették a legyek meg a hőség -, és most halkán dúdolt valamit a szőlőről, néha bágyadtan meg-megemelte turbános fejét, és akkor a legyek lustán felszálltak arcáról, hogy csakhamar újra rátelepedjenek.

Dismas a második póznán jobban szenvedett két társánál, mert nem vesztette el eszméletét; sűrűn, ütemesen rángatta fejét, hol jobbra, hol balra, hogy fülét vállához érintse.

Hármuk közül Jesua volt a legszerencsésebb. Már az első órától kezdve sűrű ájulási rohamok lepték meg, végül teljesen elveszítette eszméletét, s feje a kibomlott turbánnal mellére csuklott. A legyek, böglyök ezért egészen ellepték, arca valósággal eltűnt a nyüzsgő fekete rovarréteg alatt. Hasán, lágyékán, hóna alatt kövér böglyök ültek, szívták a sárgás, mezítelen testet.

A csuklyás férfi intésének engedelmeskedve, az egyik hóhér lándzsát fogott, a másik pedig csöbröt, szivacsot hozott oda. Az első fölemelte a lándzsát, és megütötte vele Jesuának előbb az egyik, majd a másik karját, amely kötéllel volt odaerősítve a pózna keresztrúdjához. A test, a kiálló bordájú mellkas megrázkódott, a hóhér végighúzta lándzsáját a megfeszített ember hasán. Ekkor Jesua fölemelte a fejét, a legyek dönögve felröppentek, és előbukkant csípésektől dagadt, fölismerhetetlen arca, melyben szeme alig látszott felduzzadt szemhéja között.

Nagy nehezen felnyitotta szemét, és lenézett. Máskor oly tiszta tekintete most zavaros, tompa volt.

- Ha-Nocri! - szólította a hóhér.

Ha-Nocri megmozgatta dagadt ajkát, és rekedt rablóhangon megszólalt:

- Mit kívánsz? Miért jöttél hozzám?

- Nesze, igyál! - mondta a hóhér, és a lándzsa végére tűzött vizes spongya fölemelkedett Jesua ajkához. Jesua szemében öröm villant fel, odatapadt a szivacshoz, és mohón szívni kezdte belőle a nedvességet. A másik keresztfáról Dismas hangja hallatszott:

- Igazságtalanság! Én is éppolyan lator vagyok, mint ő!

Dismas teste megfeszült, de mozdulni sem bírt, mert karját három helyen kötélgyűrű szorította a keresztrúdhoz. Behúzta a hasát, körme a fába mélyedt, feje, nyaka Jesua felé tekeredett, szemében felháborodás lángolt.

A vesztőhelyre porfelleg borult, elsötétült a levegő. Mikor a por felszállt, a centurio ráivallt Dismasra:

- Hallgass te, ott a második kereszten!

Dismas elhallgatott. Jesua fölemelte fejét, és megszólalt; szerette volna, ha hangja behízeglően és meggyőzően cseng, de ez nem sikerült, rekedten kérte hóhérait:

- Adj innia!

Egyre sötétebb lett. A viharfelhő már a fél eget elborította, Jerusaleim város felé törekedve; a vízzel, tűzzel terhes nagy fekete felleg előtt fehér, tajtékos felhőcskék száguldottak. Most már közvetlenül a magaslat fölött villámlott, mennydörgött. A hóhér levette a szivacsot a kopja végéről.

- Adj hálát a nagylelkű hégemónnak! - súgta hódolatteljesen, és szíven szúrta Jesuát. Jesua teste megvonaglott.

- Hégemón... - suttogta, hasán vér csorgott végig, alsó állkapcsa görcsösen megrándult, feje lehorgadt.

A második dörgésnél a hóhér már Dismast itatta, és ugyanazokkal a szavakkal: - Adj hálát a hégemónnak! - agyonszúrta őt is.

Az elborult elméjű Gestas rémulten felkiáltott, amikor a hóhér odalépett hozzá, de mikor a szivacs az ajkához ért, valamit morgott, és boldogan a foga közé kapta. Néhány másodperccel később az ő teste is elernyedett, s lecsüngött, amennyire a kötelek engedték.

A csuklyás ember nyomon követte a hóhérlegényt meg a centuriót, a templomórség parancsnoka sem tágított mellőlük. A csuklyás megállt az első keresztnél, szemügyre vette Jesua véres testét, fehér kezével megérintette lábát, és így szólt társaihoz:

- Meghalt.

Ugyanez ismétlődött a két másik keresztnél is.

Ezután a cohors tribunusa intett a centuriónak, sarkon fordult, és a templomórség parancsnokával meg a csuklyás emberrel együtt megindult lefelé a halomról. Sötétség borult a vidékre, a fekete eget villámok barázdálták. Egyszer csak tűz csapott ki a felhőből, és a mennydörgés elnyelte a centurio vezényszavát:

- Őrség, oszolj!

A katonák megkönnyebbültek, futva megindultak lefelé a halomról, menet közben feltéve sisakjukat.

Jerusalaimot elnyelte a sötétség.

Váratlanul zúdult le a zápor, a centuriát még a domboldalban kapta félúton. Olyan hirtelen zúdult le a víz, hogy mire a katonák leértek, már zúgó áradat vette őket üldözőbe. Botladoztak, minduntalan elcsúsztak, elestek a vizes agyagban, s alig várták, hogy kiérjenek az országútra, amelyen már - alig láthatóan a zuhogó esőben - Jerusalaim felé vonult a bőrig ázott lovasság. Néhány perc, és a dombtetőn, tűz, víz és mennydörgés füstölgő katlanában már csak egyetlenegy ember maradt. A mégsem hiába ellopott kést rázva, a síkos köveken csúszkálva, belekapaszkodva abba, ami épp keze ügyébe akadt, néha térden kúszva, igyekezett a keresztfák felé. Hol eltűnt a sötétben, hol újra előbukkant a villám remegő fényében.

Mikor - bokáig vízben gázolva - odaért a kereszthez, lerángatta magáról víztől elnehezült, ázott talifját, s azonmód, egy szál ingben, odaborult Jesua lábaihoz. Átvágta a lábszárát fogó kötelet, felállt az alsó keresztlécre, és Jesua testét átölelve, kiszabadította karját a felső kötelekből. Jesua csupasz, vizes teste rázuhant Lévíre, és lehúzta a földre. Lévi a vállára akarta vetni Jesua tetemét, de aztán valami az eszébe jutott: otthagya a földön, félig a vízben fekve, a hátracsukló fejű, kicsavarodott karú testet, és a híg, agyagos sárban meg-megcsúszva odaszaladt a másik két kereszthez. Azokon is elvagdosta a kötelet, és a két másik test is a földre hullott.

Még néhány perc, és a dombtetőn már csak két holttest maradt, meg a három üresen meredező kereszt. A hullákat csapdosta, verte a zápor.

Sem Lévi, sem Jesua teteme akkor már nem volt látható fenn a dombtetőn.

TIZENHETEDIK FEJEZET

Nyugtalan nap

Pénteken reggel, vagyis az átkozott feketemágia-szeánszot követő napon, a Varietészínház valamennyi jelen lévő alkalmazottja, azaz Vaszilij Sztyepanovics Lasztocskin főkönyvelő, két könyvelő, három gépíró, mindkét pénztárosnő meg valamennyi hivatalsegéd, jegyszedő, takarítónő, egyszóval mindenki, aki csak a színházhoz tartozott - egy sem ült a helyén, senki sem végezte dolgát, hanem mind a Szadovajára néző ablakokban ültek az ablakpárkányon, és figyelték a színház előtt zajló eseményeket. A színház előtt ugyanis, az épület fala mentén, sok ezer főnyi tömeg állt kettes sorokba rendeződve, olyan hosszúságban, hogy a sor vége a Kudrinszkaja térig ért. A sor élén mintegy két tucat Moszkva-szerte közismert jegyüzér várakozott a pénztárnyitásra.

A sor izgatottan viselkedett, felhívta magára az arra haladók figyelmét; az emberek az előző esti párját ritkító előadásról szerzett szenzációs értesüléseiket vitatták meg egymás közt. E beszámolók egyébként Vaszilij Sztyepanovicsot, a színház főkönyvelőjét is roppantul felzaklatták, ő ugyanis nem volt jelen az előadáson. A jegyszedők éktelen badarságokat hordtak össze, egyebek közt például azt állították, hogy a szeánsz végeztével a hölgyek egy része félmeztelenül szaladgált az utcán - meg más efféle képtelenséget. A szerény, csendes Vaszilij Sztyepanovics csak pislogott a csuda dolgokról szóló mendemondák hallatán, és fogalma sem volt, hogy mitévő legyen, márpedig cselekednie kellett, és éppen öneki kellett cselekednie, mert a Varietészínház megmaradt dolgozói közül ő volt most már a rangidős.

Reggel tíz órára a jegyre várakozók tömege már annyira megsokasodott, hogy híre a rendőrségre is eljutott, s bámulatos gyorsasággal lovas, valamint gyalogos rendőrök érkeztek a helyszínre, akik aztán valamennyire rendbe szedték a tömeget. Ámde a jó kilométer hosszú sor már maga is hatalmas kísértést jelentett, és alaposan meghökkentette a Szadovajára tévedő gyanútlan járőreket.

Ez történt odakinn; benn a színházban sem volt jobb a helyzet. Kora reggeltől fogva szólt a telefon, szüntelenül csöngött a készülék Lihogyejev szobájában, Rimszkij irodájában, a könyvelésben, a pénztárban, Varenuha szobájában. Vaszilij Sztyepanovics eleinte még válaszolt, válaszolt a pénztárosnő is, bele-beleszóltak a telefonba a jegyszedők, de végül már föl sem vették a kagylót, mert a kérdésekre, hogy hol van Lihogyejev, hol van Varenuha és Rimszkij, igazán nem volt mit válaszolni. Eleinte azzal próbálták lerázni az érdeklődőket, hogy „Lihogyejev a lakásán van” - de a telefonálók azt válaszolták, hogy a lakására is telefonáltak, és ott azt a felvilágosítást kapták, hogy Lihogyejev bement a színházba.

Egy izgatott női hang Rimszkijt kereste. Az tanácsolták, hívja fel Rimszkij feleségét, mire a kagyló zokogva azt válaszolta, hogy ő Rimszkijné, és a férjét sehol sem találja. Éktelen galiba támadt. A takarítónő széltében-hosszában híresztelte, hogy amikor bement takarítani a gazdasági igazgató szobájába, az ajtó tárva-nyitva, a lámpa égve, a kertre nyíló ablakot betörve találta, a karosszék feldöntve hevert a földön, sehol egy teremtetett lélek.

Tizenegykor berontott a színházba Rimszkijné asszony. Zokogott, kezét tördelte. Vaszilij Sztyepanovics elvesztette a fejét, azt se tudta, mit tanácsoljon neki. Fél tizenkettőkor pedig megjött a rendőrség. Első, tökéletesen indokolt kérdése a következő volt:

- Mi folyik itt önöknél, polgártársak? Mi a baj?

A dolgozók, utat nyitva előreengedték a sápadt, izgatott Vaszilij Sztjepanovicsot. Mit volt mit tennie, nevének kellett neveznie a gyereket - meg kellett vallani, hogy a Varietésínház teljes vezetősége, úgymint az igazgató, a gazdasági igazgató és az adminisztrátor, nyomtalanul eltűnt, senki sem tudja, hol tartózkodnak, a konferenciát az előző esti előadás után beszállították az elmeklinikára, röviden összefoglalva: az előző esti előadást közbotránynak lehet minősíteni.

A zokogó Rimszkijnét, amennyire csak lehetett, megnyugtatták, és hazaküldték; a legjobban a takarítónő beszámolója iránt érdeklődtek, hogy milyen állapotban találta a gazdasági igazgató szobáját. Az alkalmazottakat felszólították, menjenek vissza munkahelyükre, és ki-ki végezze dolgát. Kiszórtatva az épületet nyomozók szállták meg, köztük egy izmos, hegyes fülű, cigarettahamu-színű és rendkívül okos tekintetű rendőrkutya. A Varieté dolgozói közt suttogva elterjedt a hír, hogy a kutya nem más, mint a híres-nevezetes Káró Ász. És valóban a Káró Ász volt. Viselkedése mindenkit ámulatba ejtett. Mihelyt beszaladt a gazdasági igazgató szobájába, morogni kezdett, kivicsorította félelmetes sárgás agyaráit, majd hasra feküdt, és szemében furcsa, bánatos és egyben dühös kifejezéssel odakúszott a kitört ablakhoz. Félelmét leküzdve, hirtelen felugrott az ablakpárkányra, kidugta hegyes pofáját, és vadul, panaszosan felüvöltött. Semmi áron sem volt hajlandó lejönni az ablakból, morgott, remegett, és mindenképpen le akart ugrani.

Kivezették az irodából, és szabadon engedték az előcsarnokban. A Káró Ász a főbejáraton át kiment az utcára, és odavezette az őt nyomon követő embereket a taxiállomáshoz. Ott elveszítette a nyomot. Ezek után a Káró Ászt elvitték.

A nyomozók beültek Varenuha irodájába, s egymás után behívták a színháznak mindazon dolgozóit, akik tanúi voltak az előző esti szeánsznak. Megjegyzendő, a nyomozásnak lépten-nyomon előre nem látott nehézségekkel kellett megbirkóznia. A fonal minduntalan elszakadt.

Plakátok voltak-e? Voltak. De éjszaka átragasztották őket, és most egyetlenegy sem tudnak mutatni, ha agyonütik őket, akkor sem! Honnét került elő az a mágus? Tudja az ördög. Tehát szerződést kötöttek vele?

- Feltehetően - válaszolta Vaszilij Sztjepanovics izgatottan.

- Ha kötöttek, akkor a szerződésnek a könyvelésen is keresztül kellett mennie, ugyebár?

- Föltétlenül - válaszolta Vaszilij Sztjepanovics egyre izgatottabban.

- Tehát hol a szerződés?

- Szerződés nincs - felelte a főkönyvelő halálsápadtan, és tanácstalanul tárta szét kezét.

Csakugyan, sem a könyvelés dossziéiban, sem a gazdasági igazgatónál, sem Lihogyev vagy Varenuha papírjai közt nyoma sincsen a szerződésnek.

Hogy hívják azt a mágust? Vaszilij Sztjepanovics nem tudja, nem volt jelen a tegnapi előadás. A jegyszedők nem tudják, a pénztárosnő hosszan morfondíroz, szemöldökét összevonva töri a fejét, végül kiböki:

- Vo... valami Woland. Vagy talán nem Woland? Lehet, hogy nem Woland. Lehet, hogy Faland.

Kitudódott, hogy az idegenellenőrző hivatalban hírét sem hallották semmiféle Woland vagy Faland nevű mágusnak.

Karpov, a hivatalsegéd közölte, hogy a fekete mágus állítólag Lihogyejev lakásán szállt meg. A nyomozók természetesen azonnal kiszálltak Lihogyejev lakására; a mágusnak híre-hamva sincsen. Eltűnt maga Lihogyejev is, Grunya, a bejárónő is eltűnt, senki sem tudja, hová lett. Nyikanor Ivanovics, a lakóbizottság elnöke is eltűnt, Prolezsnyev is eltűnt.

Ilyen még nem volt: eltűnt a színház vezetősége mind egy szálig, előző este az előadás botrányba fűlt, de hogy ki rendezte, ki felelős, azt kideríteni lehetetlenség.

Eközben délre járt az idő, ki kellett volna nyitni a pénztárat. De erről természetesen szó sem lehetett! A Varietészház kapujára hatalmas kartontáblát akasztottak ki, ezzel a felirattal: „A ma esti előadás elmarad.” A sorbanállók felzúdultak, főleg, akik legelől voltak, de miután kidühöngték magukat, mégiscsak széteszlottak, s egy órával később már nyoma sem volt a tömegnek a Szadovaján. A nyomozók is elvonultak, hogy más helyen folytassák munkájukat. Az alkalmazottakat hazaengedték, csak ügyeletesek maradtak a színházban, melynek kapuit bezárták.

Vaszilij Sztjepanovics főkönyvelő előtt két sürgős feladat állott. Először is, be kell mennie a Könnyű Műfajú Szórakozások és Látványosságok Bizottságába, s ott jelentést tennie az esti eseményekről; másodsor, a gazdasági osztályon le kell adnia az előző esti bevételt, összesen 21 711 rubelt.

Gondosan, akkurátusan, mint mindig, újságpapirosba csomagolta a pénzt, átkötötte madzaggal, a csomagot betette aktatáskájába, és kitűnően ismervén a szabályzatot, természetesen nem az autóbusz- vagy villamosmegállóhoz indult, hanem a taxiállomáshoz.

Mihelyt az ott veszteglő három kocsi sofőrjei megpillantották az utast, aki degeszre tömött aktatáskával siet feléjük, mind a hárman beindították a motort, és üresen elhajtottak az orra előtt - ráadásul még dühös pillantással is méregették.

A könyvelőt meghökkentette az eset, jó ideig álldogált mozdulatlanul, mérlegelve, mit jelenthet.

Két-három perccel később szabad taxi futott be az állomásra, és a sofőr elhúzta az arcát, mihelyt meglátta a várakozót.

- Szabad a kocsi? - kérdezte Vaszilij Sztjepanovics, értetlenül köhécselve.

- Mutassa a pénzét - vetette oda a sofőr mérgesen, rá sem nézve az utasra.

A főkönyvelő egyre jobban megütközött; hóna alá szorította értékes aktatáskáját, tárcájából elővett egy tízrubelest, és megmutatta a sofőrnek.

- Nem megyek! - jelentette ki emez kurtán-furcsán.

- Már engedje meg... - makogta a főkönyvelő, de a sofőr a szavába vágott:

- Háromrubelese van? - A főkönyvelő hűledezve elővett tárcájából két háromrubelest, és odamutatta a sofőrnek.

- Üljön be! - rikkantotta a sofőr, és úgy csapta le a taxamérő zászlaját, hogy majdnem letörött.

- Indulás!

- Nincs aprója visszaadni? - tudakolta a főkönyvelő félénken.

- Tele van a zsebem apróval! - ordította a sofőr, és a tükörben látszott, hogy a szeme vérben forog. - Harmadszor tesznek ma lóvá. És a többiekkel is ugyanez történik: egy piszkos fráter tízessel fizet, én visszaadok neki négy ötvenet, azzal elmegy a disznó. Öt perc múlva megnézem: hát a tízes helyett egy ásványvizes üveg címkéje van a pénztárcámban! - Itt a sofőr

néhány nyomdafestéket nem tűrő szót szőtt előadásába. - A másik a Zubovszkaja utcán szállt be. Tízessel fizet, visszaadok hármat. Elmegy. Belenyúlok a pénztárcámba, hát egy méh repül ki belőle, és durr, megcsípi a kezemet! Ó, hogy a... - itt ismét nyomdafestéket nem tűrő szavak következtek. - A tízes persze sehol. Tegnap abban a Varietében (nyomdafestéket nem tűrő szavak) valami rohadt bűvész tízes bankókkal olyan heccet csinált, hogy... (nyomdafestéket nem tűrő szavak).

A főkönyvelő megnémult, behúzta a nyakát, és igyekezett olyan képet vágni, mintha életében először hallaná a Varieté hírért. „A mindenségit!...” - hüledezett magában.

Megérkezett, szerencsésen kifizette a viteldíjat, belépett az épületbe, és megindult a folyosón az igazgatói iroda felé; de már útközben földerengett benne a sejtelen, hogy rosszkor érkezett. A Bizottság épületét izgatott lótás-futás töltötte be, a főkönyvelő mellett egy takarítóasszony rohant el, fejkendője tarkójára csúszott, szeme riadtan kidülledt.

- Nincs, nincs, nincs! - ordította, de nem lehetett tudni, kihez intézi szavait. - A ruhája ott van, de ő nincs benne!

Eltűnt az egyik helyiségben, és bentről csakhamar edénycsörömpölés hangzott ki. A titkárságról most kirohant a Bizottság első szektorának vezetője, de olyan állapotban volt, hogy nem ismerte meg a főkönyvelőt, és csakhamar ő is eltűnt az egyik ajtó mögött.

A főkönyvelőt már ez is eléggé meghökkentette, de mikor eljutott az elnöki titkárságra, ott végképp nem tudta mire vélni a dolgot.

Az elnöki szoba csukott ajtaján át fenyegető férfihang hallatszott ki; ez a hang minden kétséget kizáróan Prohor Petrovicsé volt, a Bizottság elnökéé. „Valakit lehord, vagy mi?” - tűnődött a főkönyvelő zavartan, s amikor körülnézett a titkári szobában, még jobban meghökkent: egy bőrfotelban, fejét a karosszék hátára hajtva, a szépséges Anna Ricsardovna, Prohor Petrovics személyi titkárnője ült, vagy inkább hevert, lábát csaknem a szoba közepéig nyújtva, és könnyáztatta zsebkendőjét morzsolgatva, feltartóztatlanul zokogott. Álla szájrúzzsal volt összemázolva, hamvas őszibarack-pofikáján pedig fekete csermelyekben csorgott végig a szempillájáról leázott festék.

Amikor Anna Ricsardovna észrevette, hogy valaki belépett, felugrott, odarohant a főkönyvelőhöz, belékapaszkodott zakója hajtókájába, és teljes erejéből megrázta Vaszilij Sztjepanovicsot.

- Hál' istennek! Mégis akad egy bátor ember! Mind szétszaladtak, mind cserbenhagytak! Gyerünk, menjünk be hozzá, nem tudom, mit csináljak! - Azzal, továbbra is zokogva, bevonszolta a főkönyvelőt az elnöki szobába.

Amikor Vaszilij Sztjepanovics belépett, lefelől is elejtette az aktatáskáját. Gondolatai tótágast álltak agyában. És valljuk meg, volt is miért.

A hatalmas íróasztalnál, a nehéz tintatartó mögött üres férfiöltöny ült, és tintátlan, száraz tollal írt az előtte fekvő papírlapra. Az öltönyhöz nyakkendő is járult, a kabát zsebéből töltőtoll vége állt ki, de a gallér fölött nem volt se nyak, se fej, a mandzsettából nem bukkant elő csukló vagy kéz. Az öltöny elmerült munkájában, és tudomást sem vett a körülötte tomboló zürzavarról. A belépők hallatára azonban hátradőlt karosszékében, és a gallér fölött megszólalt Prohor Petrovics jól ismert hangja:

- Mit akarnak? Hiszen ki van írva, hogy senkit sem fogadok!

A szépséges titkárnő felsikoltott, kezét tördelte:

- Látja? Látja?!?!! Eltűnt! Eltűnt! Hozza vissza!

Ekkor valaki benézett az ajtón, feljajdult és elszaladt. A főkönyvelő térde megroggyant, leült a szék legszélére, de nem felejtette el fölemelni aktatáskáját. Anna Ricsardovna körülötte ugrált, zakóját rángatta, és sopánkodott:

- Én mindig figyelmeztettem, amikor átkozódott, és az ördögöt emlegette! Most aztán megemlegeti! - Az íróasztalhoz szaladt, és sírástól kissé dűnnyögő, de dallamos, behízelt hangon megszólalt:

- Prosa! Hol van, Prosa?

- Ki szólít Prosának? - kérdezte dölyfösen az öltöny, és még jobban hátravetette magát a karosszékből.

- Nem ismer meg! *Engem* nem ismer meg! Látja ezt?... - zokogott a titkárnő.

- Ne tessék bőgni a dolgozószobámban! - rivallt rá most már ingerülten a csíkos öltöny, és kabátujjával újabb papírhalmazt húzott maga elé, láthatóan azzal a céllal, hogy azt is teleírja határozatokkal.

- Nem bírom látni! Nem, nem bírom! - sikongott Anna Ricsardovna, és kiszaladt az elnöki szobából; mögötte, mint akit puskából lőttek ki, Vaszilij Sztjepanovics.

- Képzeld, mi történt - kezdte elbeszélését Anna Ricsardovna egész testében reszketve, és a főkönyvelő kabátja ujjába kapaszkodva. - Ülök az asztalomnál, és egyszer csak megjelenik egy kandúr. Egy nagy, behemót, fekete, kövér kandúr. Persze ráförmédek, hogy „sicc”. A macska kitakarodik, helyette belép egy dagadt fickó, az is olyan kandúrképű, és rám szól: „Miféle dolog ez, elvtársnő, maga sicceget itt a látogatóknak?” Azzal egyenest be Prohor Petrovicshoz. Én persze utána, rákiáltok: „Megőrült?” A pimasz meg betör Prohor Petrovicshoz, s leül vele szemközt a karosszékből. Prohor Petrovics, hiszen tudja, a megtestesült jószág, de hát ideges. Lobbanékony, nem tagadom. Agyondolgozza magát, ideges a természete, hát felfortyant: „Hogy mer így, bejelentés nélkül betörni hozzám?” Az a pimasz meg, képzelje csak, kényelmesen hátradől a fotelban, és mosolyogva válaszol: „Üzleti ügyben szeretnék önnel beszélni.” Prohor Petrovics, mi tagadás, megint felfortyant: „Nem érek rá! El vagyok foglalva.” Az meg, tudja, mit válaszolt erre? „Nem igaz, nincs is elfoglalva...” Mit szól hozzá? No, Prohor Petrovics türelmének persze vége szakadt, magából kikelve ordított: „Ki hallott ilyet? Vigyék ki innét ezt a tolakodó frátert, vagy engem visz el az ördög!” Amaz meg, képzelje, elvigyorodik, és azt mondja: „Márminthogy önt? Az ördög? Kérem, erről lehet beszélni!” És azzal... vége! Meg se nyikkantam; hát, mire odanézek, eltűnt a kandúrképű, és Prohor Petrovics helyén ott ül az öl... az öl... az öltönye! Brühühüüü! - És Anna Ricsardovna hangos bőgésben tört ki, félrehúzza száját, amelynek már nem is volt száj formája.

Fuldokolva zokogott, aztán nagyot szusszant, és végül olyasmit mondott, aminek már nyilvánvalóan semmi értelme sem volt:

- És ír, ír, folyton csak ír! Meg kell örülni! És telefonon beszél! Az Öltöny! Mind szétszaladtak, gyáva nyulak!

A főkönyvelő csak állt és remegett. Ekkor azonban segítségére sietett a sors. A titkári szobában nyugodtan, szilárd léptekkel megjelent a rendőrség, két erélyes férfiú képében. Láttukra a szépséges titkárnő még hangosabb zokogásba kezdett, és kacsójával az ajtóra bökött.

- Nono, csak ne sírdogáljunk, polgártársnő - szólalt meg az első rendőr, és a főkönyvelő, látván, hogy itt öreá már semmi szükség, villámgyorsan kipenderült a szobából, és egy perccel később már kinn volt a friss levegőn. Fejében is mintha szél fújt volna, zúgott, akár a kémény, és a zúgásban beszélgetésfoszlányok bukkantak fel: a jegyszedők beszámolóí az előző esti kandúrról, mely a szeánszon szerepelt... „Nézze meg az ember, tán csak nem a mi kandúrunk szerepelt itt is?”

Mivel a Bizottságnál így nem tudta leadni a pénzt, a lelkiismeretes Vaszilij Szytepanovics úgy döntött, hogy elmegy a városi albizottsághoz, melynek hivatala a Vaganykovo utcában volt. Hogy idegeit kissé megnyugtassa, gyalog ment odáig.

Az albizottság egy viharvert régi magánpalotában székelt, az udvar mélyén, és arról volt híres, hogy előcsarnokát porfioszlopok ékesítik. A látogatókat azonban azon a napon nem a porfioszlopok ejtették ámulatba, hanem az, ami az oszlopok alatt zajlott.

Néhány látogató kővé meredve állt, és egy síró kisasszonykát nézett, aki egy kis asztalnál ülve speciális szórakoztatóipari irodalmat árult, azahogy árult volna, ám az adott pillanatban senkinek sem kínálgatta azt az irodalmat, a részvevő kérdésekre csak legyintett, miközben fentről és letről és oldalról, az albizottság valamennyi osztályáról és helyiségéből legalább húsz telefonkészülék izgatott berregése, csengetése hallatszott.

A kisasszony egy ideig sírdogált, majd összerendezte, és hisztériásan felsikoltott:

- Megint kezdődik! - és váratlanul énekelni kezdett reszketeg szopránján:

Ó, mily csodás-szép tengerünk, a Bajkál...

A lépcsőn egy hivatalsegéd tűnt fel, láthatatlan valakit fenyegetett öklével, és repedtfazék baritonján a kisasszonnyal együtt énekelte:

Mint himbálják hullámai a sajkát...

A hivatalsegéd hangjához most még többen csatlakoztak a távolból, a kórus egyre terebélyesedett, s végül a dal harsogva betöltötte a hivatal minden zugát. A legközelebb eső, hatos számú szobából, ahol a könyvelési osztály tanyázott, különösen kivált egy kissé érdes, de erőteljesen zengő, mély basszus hang.

Hej barguzin-szél, kavard a vizet...

- bögte a hivatalsegéd a lépcsőn.

A kisasszony arcán könnyek patakozottak végig, megpróbálta összeszorítani a fogát, de a szája magától kinyílt, s egy oktávval magasabban együtt fújta a hivatalsegéddel:

Utunk messze immár nem vezet!

A hivatal néma látogatóinak az is feltűnt, hogy a kórus más-más helyiségben elhelyezett, egymástól távol lévő tagjai olyan pontos összhangban énekeltek, mintha csak együtt állnának, és le nem vennék szemüket egy láthatatlan karmesterről.

Az arra járók megálltak a kapu előtt, és nem gyöztek álmélnkodni, milyen vidáman vannak odabenn az albizottságban.

Mikor az első versszak befejeződött, az ének hirtelen abbamaradt, mintha ismét a láthatatlan karmester intésére hallgattak volna el. A hivatalsegéd halkán káromkodott, és eltűnt.

Ekkor kinyílt a főbejárati ajtó, és tekintélyes úriember jelent meg; nyári felöltője alól fehér köpeny széle látszott ki. Egy rendőr is érkezett vele együtt.

- Segítsen rajtunk, doktor, könyörögve kérem! - sikoltozott a kisasszony hisztériásan.

Az albizottság titkára megjelent a lépcsőn, s láthatóan égve a zavartól meg a röstelkedéstől, dadogva magyarázta:

- Úgy látszik, kérem, valamiféle tömeghipnózis áldozatai vagyunk, és azért föltétlenül... - Nem tudta befejezni mondatát, a szavak a torkán akadtak, és hirtelen rázendített magas tenorján:

Silka és Nyercsinszk...

- Ostoba számár! - Ennyit bírt kinyögni a kisasszony, de azt már nem tudta megmagyarázni, kit tisztel ezzel, mert kényszeredett futam tört fel a torkából, és ő is Silkáról meg Nyercsinszkről kezdett énekelni.

- Szedje össze magát! Hagyja abba az éneklést! - fordult az orvos a titkárhoz.

A titkáron meglátszott, hogy mindenét odaadná, ha abba tudná hagyni az éneklést, de nem bírja abbahagyni, így a kórussal együtt a járókelőknek tudtára adta, hogy „*vadállat foga sem tépte szét, golyó sem érte, élve élt*”!

Mihelyt a veresszak véget ért, előbb a kisasszony kapott egy jó adag valeriánát az orvostól, azután a titkárhoz sietett a második adaggal, és így tovább, a többiekhez.

- Bocsánat, polgártársnő - fordult Vaszilij Sztjepanovics a fiatal lányhoz. - Nem járt önöknél véletlenül egy fekete kandúr?

- Kandúr? Miféle kandúr? - kiáltott a kisasszony ingerülten. - Számár ül nálunk a hivatal élén, számár! - Nem bánom, ha minden szavamat hallja, akkor is elmondom! - tette hozzá, és ezután csakugyan beszámolt a történetéről.

Kisült, hogy a városi albizottság vezetőjének - aki a kisasszony szerint „végromlásba döntötte a könnyű műfajú szórakozást” - az a rögeszméje, hogy mindenféle szakköröket szervezzen.

- Ezzel akarja magát behízelegni a fölöttesei kegyébe! - fakadt ki a leányzó.

Egy szó, mint száz, egy év leforgása alatt sikerült megszerveznie a sakk-kört, a pingpongkört, a lovaglókört meg egy speciális szakkört Lermontov tanulmányozására. Nyárra már fenyegetően közeledett egy folyami evezős-szakkör meg egy alpinistakör megalakulása. És erre ma, ebédszünetben, bejön a vezető...

- ...karonfogva egy lehetetlen, pepita nadrágos alakkal, a fene tudja, honnét került elő, törött cvikker az orrán, és... szóval, olyan tenyérbemászó ábrázatú!

És ez a lehetetlen fráter, a kisasszony beszámolója szerint, úgy mutatkozott be, hogy ő közismert szakember a dalárdák szervezése terén.

A leendő alpinisták arca elborult, ámde a vezető biztatta a társaságot, a szakember pedig mórikált, élcelődött, és eskü alatt erősítette, hogy a karéneklés rendkívül kevés időt igényel, haszna ellenben több mázsányi.

No persze - amint a kisasszony előadta -, legelsőnek Fanov és Koszarcsuk, az albizottság közismert opportunistái jelentkeztek, s közölték beiratkozási szándékukat. Ekkor a többiek is belátták, hogy sorsukat, a karéneklést, nem kerülhetik el, kénytelen-kelletlen beiratkoztak ők is. Elhatározták, hogy az ebédszünetben fogják gyakorolni az éneklést, mivel a többi időt

Lermontov meg a sakk tölti ki. A vezető, hogy példát mutasson, közölte, hogy ő tenor, tovább aztán úgy ment minden, mint a lidérces álomban. A pepita karnagy elordította magát:

- Dó-mi-szó-dó! - a szégyenlősebbeket kiráncigálta a szekrényből, ahová megpróbáltak elbújni az éneklés elől; Koszarcsuknak azt mondta, hogy abszolút hallása van, vigyorgott, sündörgött, felszólította a dolgozókat, tiszteljék benne a régi dalnokot és karvezetőt, megpengette a hangvillát; és kérte, zendítsenek rá az *Ó mily csodás-szép tengerünk-re*.

Hát rázendítettek. És nagyszerűen zengtek. A pepita karvezető valóban értette a dolgát. Elénekeltek az első versszakot. Ekkor a karvezető bocsánatot kért, „Egy pillanat...” - mondta, és eltávozott. Azt hitték, csakugyan visszatér egy pillanat múlva, de elmúlt tíz perc, és a pepita nincs sehol. Az albizottság dolgozói megőrültek: a pepita meglógott!

És egyszer csak, szinte önkéntelenül, elénekeltek a második versszakot. Koszarcsuk haladt az élen, abszolút hallása ugyan talán nem volt, ellenben eléggé kellemes, magas tenor hanggal rendelkezett. Nos, elénekeltek, a karvezető továbbra sem tért vissza. A dolgozók szétszéledtek, ki-ki munkahelyére, de még le sem ültek, amikor szándékuk és akarataik ellenére kitört belőlük az ének. Nincs megállás! Két-három percig hallgatnak, aztán rázendítenek. Hallgatnak - újra rázendítenek. Újra meg újra! No, ráébredtek, hogy baj történt. Az albizottság vezetője szégyenében bezárkózott a szobájába.

A kisasszony beszámolója itt félbeszakadt: a valenciána mit sem használt!

Egy negyedórával ezután három teherautó gördült be a Vaganykovo utcai rácsos kapun, s félrakták az albizottság valamennyi dolgozóját, élükön a vezetővel.

Mihelyt az első teherautó a kapun zökkenve kihajtott az utcára, a kocsiszekrényben álló, s egymást válluknál fogva támogató dolgozók kitátották a szájukat, és az utca visszhangzott a népszerű daltól. A második, majd a harmadik teherautó is bekapcsolódott a nótázásba, így hajtottak végig a városon. A dolguk után siető járókelők csupán futó pillantásra méltatták a kocsikat, cseppet sem lepődtek meg - azt hitték, kirándulni mennek a város környékére. Nos, a teherautók valóban kihajtottak Moszkvából, de nem kirándulni, hanem egyenesen Sztravinszkij professzor klinikájára.

További félóra múltán a fejvesztett főkönyvelő nagy nehezen eljutott a gazdasági osztályra, azt remélvén, hogy végre sikerül megszabadulnia az aktatáskában hordozott állami pénzösszegetől. Tapasztalatain okulva előbb óvatosan bekémlelt a hosszú terembe, ahol aranybetűs feliratok, homályos tejuveglapok mögött nyugodtan ültek és dolgoztak a hivatalnokok. Botránynak, felfordulásnak semmi nyoma. Csend, csend, békesség, egyszóval minden úgy festett, ahogy egy ilyen tiszteletre méltó intézményhez illik.

Vaszilij Sztjepanovics bedugta fejét azon az ablakon, amelyre ez volt kiírva: „Befizetés”, köszönt az ott ülő ismeretlen hivatalnoknak, és udvariasan egy befizetési blankettát kért tőle.

- Minek kell önnek? - kérdezte a hivatalnok.

A főkönyvelő meglepődött a kérdésen.

- Pénzt akarok befizetni. A Varietésínházból jöttem.

- Pillanat - mondta a tisztviselő, és máris lehúzta a rácsot az ablak nyílásán.

„Különös!” - álmélkodott Vaszilij Sztjepanovics. Meglepetése érthető: életében először találkozott ilyen komplikációkkal. Pénzt kapni köztudomásúan nehéz dolog, annak mindig lehetnek akadályai. Ámde a főkönyvelő harmincesztendő gyakorlatában olyan eset még nem történt, hogy bárki, akár jogi, akár természetes személy, vonakodott volna pénzt átvenni.

A rács végül elhúzódott, a főkönyvelő ismét a kisablakhoz hajolt.

- Mennyit hozott? - kérdezte a tisztviselő.

- Huszonegyezer-hétszázötvenegy rubelt.

- Ejha! - kiáltott fel a tisztviselő gunyorosan, és zöld blankettát csúsztatott a főkönyvelő elé.

Vaszilij Sztjepanovics egy szempillantás alatt kitöltötte a jól ismert formulát, és elkezdte kibontogatni a paksamétát összefogó madzagot. Amikor kipakolta a csomagot, szeme előtt elsötétült a világ, fájdalmasan elbődült.

Külföldi bankjegyek kötegei tűntek szeme elé: kanadai dollár, angol font, holland forint, lett lat, észt korona...

- Ahá, megint egy síber a Varietéből! - szólalt meg egy fenyegető hang a főkönyvelő feje fölött. És Vaszilij Sztjepanovicsot azon nyomban letartóztatták.

TIZENNYOLCADIK FEJEZET

Peches látogatók

Abban az órában, midőn a lelkiismeretes főkönyvelő taxin sietett a magától író öltöny felé, a Moszkvába befutó kijevei vonat 9-es számú helyjegyes párnás kocsijából a többi utas közt egy jól öltözött férfi szállt ki, kezében kis vulkánfíber bőrönd. Ez az utas nem volt más, mint a boldogult Berlioz nagybátyja, Makszimilian Andrejevics Poplavszkij tervközgazdász, aki Kijevben a volt Insztyitutszkaja utcában lakott. Makszimilian Andrejevics moszkvai utazásának közvetlen oka egy két nappal azelőtt, késő este kapott távirat volt, a következő szöveggel:

VILLAMOS ELGÁZOLT PATRIARSIJÉN TEMETÉSEM PÉNTEKEN HÁROMKOR GYERE OKVETLENÜL BERLIOZ.

Makszimilian Andrejevicsét Kijev legeszesebb lakosai között tartották számon - és méltán. De az ilyen szövegű sürgöny még a legokosabb embert is zavarba ejtheti. Ha valaki azt táviratozza, hogy elgázolta a villamos, akkor világos, hogy nem gázolta halálra. De akkor hogy kerül ide a temetés? Vagy nagyon rosszul van, és halálát érzi? Lehetséges, de akkor fölöttébb meghökkenítő a pontos időmeghatározás: honnét tudhatja, hogy éppen pénteken fogják eltemetni, és pontban három órakor? Érthetetlen!

Ellenben az okos ember azért okos, hogy kiismerje magát a legbonyolultabb ügyekben is. Mi sem egyszerűbb. Hiba történt, a táviratot eltorzítva továbbították. A „Berlioz” név tévesen került a sürgöny végére, az elején kellene lennie, mégpedig tárgyraggal ellátva; ugyanúgy a „temetése” szó helyesen „temetés”, és ezzel a kiigazítással a szöveg mindjárt világossá, s természetesen igen-igen tragikussá válik.

Amikor Makszimilian Andrejevics hitvese némileg magához tért gyász- meg fájdalom-kitöréséből, a nagybácsi nyomban útra készülődött.

Itt el kell árulnunk Makszimilian Andrejevics titkát. Gyászolni természetesen gyászolta felesége unokaöccsét, akit élete virágjában ragadott el a halál. De mint józan, gyakorlatias ember, világosan átlátta, semmi szükség rá, hogy jelen legyen a temetésen. És ennek ellenére sietett fel Moszkvába. Vajon miért? Buzgalmának egyetlen oka volt: a lakás! Mert egy moszkvai lakás, az komoly dolog. Miért, miért nem, de Makszimilian Andrejevics nem szeretett Kijevben élni, s az utóbbi időben annyira kínoztta a vágy, hogy Moszkvába költözzék, hogy már aludni sem hagyta.

Nem gyönyörködött a Dnyeper tavaszi áradásában, mikor a víz, a part menti szigeteket elárasztva, eggyé olvadt az éggel a szemhatáron. Nem gyönyörködött a lélegzetelállítóan szép kilátásban, amely Vlagyimir fejedelem emlékművének⁶⁰ talapzatáról tárul a néző szeme elé. Nem derítették jókedvre a napfoltok, amelyek tavasszal a Vlagyimir-hegy téglával kövezett útjain játszadoztak. Nem, mindez nem kellett neki - csupán egyetlenegyét kívánt: Moszkvába költözni.

⁶⁰ *Vlagyimir fejedelem emlékműve* - Kijevben a Vlagyimir-hegyen áll Oroszország megkeresztelőjének, Vlagyimir fejedelemnek az emlékműve (magassága 20,4 m, ebből maga a keresztjét magasra emelő szoboralak 4,5 m).

Hiába tett hirdetést a lapokba, hogy kijevi, Insztyituzskaja utcai lakását elcserélné kisebb moszkvai lakásra: érdeklődő nem akadt, és ha nagy ritkán mégis jelentkezett valaki, lelkiismeretlen ajánlata nem volt komolyan vehető.

A távirat felrázta Makszimilian Andrejevicsét. Ezt a pillanatot nem szabad elszalasztani! A gyakorlati életben jártas emberek tudják, hogy az ilyen pillanatok soha vissza nem térőek.

Röviden összefoglalva: a felmerülő nehézségekkel dacolva, valamiképpen örökölni kellett unokaöccse Szadovajai lakását. Bizony nehéz, bonyolult feladat ez, de az akadályokat le kell küzdeni, bármi áron. Makszimilian Andrejevics tapasztalatból tudta, mi az akadályok leküzdésének legelső lépése: ha ideiglenesen is, de be kell jelentkeznie megboldogult unokaöccse három szobájába.

Pénteken délelőtt tehát Makszimilian Andrejevics Poplavszkij belépett a Szadovaja 302/B. számú ház lakóbizottságának irodahelyiségébe. A szűk kis szobában, melynek falán több képből álló megsárgult plakát mutatta be a vízbefulladtak életre keltésének módoszatait, a nyersfa asztalnál egy borotválatlan, középkorú férfi üldögélt szomorú magányban, szemében riadalom bujkált.

- Beszélhetnék, kérem, a lakóbizottság elnökével? - tudakolta udvariasan a tervekőgazdász, kalapját levéve, és kicsiny bőröndjét egy üres székre helyezve.

Ez a látszólag egyszerű kérdés annyira zavarba ejtette a borostást, hogy még az arcszíne is elváltozott. Izgalmában bandzsítva olyasmit motyogott, hogy az elnök nincs benn.

- Talán a lakásán megtalálhatom? - kérdezte Poplavszkij. - Rendkívül fontos ügyben szeretnék vele beszélni.

A borostás megint csak zavartan motyogott valamit, de motyogásából annyi kiderült, hogy a lakóbizottsági elnök a lakásán sem található.

- És mikor jön meg?

A borostás erre már semmit sem válaszolt, csüggedten kibámult az ablakon.

„Ahán!” - derengett föl Poplavszkij eszes koponyájában az igazság, és ekkor a titkár felől kérdezősködött.

A furcsa viselkedésű ember erre már elvörösödött nagy idegességében, és ismét érthetetlenül motyogva közölte, hogy a titkár sincs otthon, nem tudni, mikor jön meg, és... általában beteg...

„Ahán!” - mondta ismét magában Poplavszkij, majd fennhangon megkérdezte:

- De hát valaki csak van itt a lakóbizottságból?

- Én - válaszolta a borostás elhaló hangon.

- Nézze, kérem - kezdte Poplavszkij fontoskodva. - Én Berlioz egyetlen törvényes örököse vagyok. Unokaöcsém, amint bizonyára tudja, a Patriarsije Prudin baleset áldozata lett, és nekem a törvény értelmében át kell vennem a hagyatékát, amely lakásán, az 50-es számú lakásban található...

- Nem tudok semmiről, elvtárs... - vágott szavába csüggedten a borostás.

- Már engedje meg... - jelentette ki Poplavszkij erélyesen - elvégre ön a lakóbizottság tagja, és így kötelessége...

Ebben a pillanatban egy ismeretlen lépett be a helyiségbe. A belépő láttára az asztalnál ülő elsápadt.

- Pjatnyazsko lakóbizottsági tag? - kérdezte a belépő.

- Az vagyok - lehelte a borostás elhaló hangon.

A belépő valamit súgott a fülébe, mire a borostás, láthatóan teljesen magánkívül, felállt a székről; néhány másodperc, és Poplavszkij magára maradt az üres irodahelyiségben.

„Ejnye, de bosszantó! Éppen most, és valamennyi egyszerre...” - gondolta Poplavszkij bosszúsan. Átszelte az aszfaltozott udvart, és egyenest az 50-es számú lakás felé igyekezett.

Mihelyt megnyomta a csengőt, az ajtó kinyílt, és Makszimilian Andrejevics belépett a sötét előszobába. Kissé meglepte, hogy nem tudta megállapítani, ki nyitott ajtót: az előszobában nem volt senki, csak egy hatalmas fekete kandúr ült az egyik széken.

Makszimilian Andrejevics köhécselt, topogott, ekkor kinyílt a dolgozószoba ajtaja, és kilépett rajta Korovjov.

Makszimilian Andrejevics udvariasan, de méltósággal meghajolt előtte:

- Poplavszkij a nevem. Én a...

De nem tudta befejezni, mert Korovjov előkapta zsebéből piszkos zsebkendőjét, orrához szorította, és elbőgte magát.

- ...megboldogult Berlioz nagybátyja vagyok.

- Persze, persze! - vágott a szavába Korovjov, a zsebkendőt leeresztve. - Mindjárt kitaláltam, hogy ön az! - Csak úgy rázta a zokogás, szinte kiabálva folytatta: - Micsoda gyász, milyen szomorú eset! Hogy mik vannak a világon...

- A villamos ütötte el? - érdeklődött Poplavszkij suttogva.

- Szétmorzsolta! - rikácsolta Korovjov, és csíptetője alól patakzott a könny. - Tisztára szétmorzsolta! Ezzel a két szememmel láttam! Először levágta a fejét! Aztán a jobb lábát szelte ketté, nyekk! Aztán a balt, nyekk! Hogy mire képesek manapság ezek a villamosok! - Láthatóan nem tudott uralkodni bánatán, nekidőlt a falnak a tükör mellett, és egész testét rázta a zokogás.

Berlioz nagybátyját mélyen megrendítette az ismeretlen viselkedése. „Lám, és még azt mondják, hogy századunkból kiveszett az érzés!” - gondolta, és már-már neki is viszketni kezdett a szeme. Ámde ugyanakkor sötét felhő futott a szívére, és kígyómarásként nyilallt belé a gondolat, vajon nem jelentkezett-e be az ismeretlen máris a megboldogult lakásába? Hisz megesett már az efféle az életben!

- Bocsánat, ön jó barátja volt szegény Misának? - tudakolta óvatosan, bal szemét kabátja ujjával dörzsölgetve, a jobbal pedig a gyásztól porig sújtott Korovjovot fürkészte. Ám ez utóbbinak hangja zokogásba fült, semmit sem lehetett megérteni abból, amit makogott, csak a visszatérő „ketté, nyekk!”-et. Amikor kizokogta magát, Korovjov levált a falról.

- Nem, nem bírom tovább! - nyögdécselte. - Megyek, beveszek háromszáz csepp éteres valeriánát... Látja, erre jó a villamos! - fejezte be, kisírt ábrázatát Poplavszkij felé fordítva.

- Mondja, kérem, ön küldte nekem a táviratot? - tudakozódott ezek után Makszimilian Andrejevics. Hovatovább egyre jobban gyötörte a kétely, vajon ki lehet ez a furcsa síró-rívó figura.

- Nem, ő küldte - felelte Korovjov, a kandúrra mutatva.

Poplavszkij kimeresztette a szemét; azt hitte, nem hallotta jól.

- Nem, nincs erőm, nem bírom tovább... - nyöszörgött Korovjov szortyogva. - Ha eszembe jut, ahogy a kerék a lábát... egy kerék súlya tíz pud... Nyekk!... Megyek, lefekszem, álomba merülök... - Aztán eltűnt a belső szobában.

A kandúr leugrott a székről, hátsó lábára állt, mellső mancsát csípőre vágta, eltátotta pofáját, és megismételte:

- Igenis, én küldtem a sürgönyt. Mit óhajt?

Makszimilian Andrejevicszel egyet fordult a világ, keze-lába elzsibbadt, elejtette kofferjét, és lerogyott egy székre, szemközt a kandúrral.

- Azt hiszem, elég érthetően beszélek, nem? - förmedt rá a kandúr szigorúan. - Mit óhajt?

Poplavszkij azonban képtelen volt válaszolni.

- A személyi igazolványát! - rivallt rá a kandúr, és kinyújtotta párnás mancsát.

Poplavszkij nem gondolkodott, nem látott semmit, csak a kandúr két szemében villogó szikrát. Előkapta zsebéből személyi igazolványát - olyan mozdulattal, mint a tört. A kandúr a tükörszalkáról elővette vastag fekete csontkeretes pápaszemét, orrára illesztette, megjelenése ettől még félelmetesebbé vált, s azzal átvette Poplavszkij reszkető kezéből az igazolványt.

„Meglátjuk, elájulok-e vagy sem” - gondolta Poplavszkij. Bentről Korovjov hüppögése hallatszott, az egész előszoba megtelt éter- meg valeriánaszaggal, és még valami fertelmes büzzel.

- Melyik osztály adta ki ezt az igazolványt? - kérdezte a kandúr, az igazolványban lapozgatva. Poplavszkij nem válaszolt. - A négyszáztizenkettes - válaszolta meg tehát a kandúr saját kérdését. - Mindjárt gondoltam! Ismerem azt a társaságot, azok minden jöttmentnek kiállítják az igazolványt. Én ugyan nem adnám ki az olyanak, mint maga! Nem én, semmi pénzért! Csak egyszer jól a szemé közé néznék, és máris megtagadnám! - Annyira feldühödött, hogy a földhöz vágta az igazolványt. - Jelenléte a temetésen nem kívánatos - jelentette ki hivatalos hangon. - Haladéktalanul utazzék vissza állandó lakhelyére. - Majd az ajtó felé fordulva nagyot kiáltott: - Azazello!

Hívására kicsi, sánta, vörös emberke szaladt ki az előszobába, fekete trikó simult feszesen testéhez, bőrvébe kés volt szúrva, sárga agyar a szájában, bal szemén hályog.

Poplavszkij lélegzete elakadt; feltápáskodott a székről, és szívéhez kapott, az ajtóhoz hátrált.

- Vezesd ki az urat, Azazello! - rendelkezett a kandúr, és bement.

Azazello könnyedén meghajolt:

- Remélem, tisztában vagy a helyzettel, Poplavszkij?

Poplavszkij bólintott.

- Azonnal utazz haza Kijevbe - folytatta Azazello -, lapulj meg, mint dinnye a fűben... és többé ne álmodozzál semmiféle moszkvai lakásról, megértted?

Az emberke, aki halálra rémítette Poplavszkijt agyarával, késével, kancsal fél szemével, csupán válláig ért Makszimilian Andrejevicsnek, de gyorsan, erélyesen, átgondoltan cselekedett. Mindenekelőtt fölvette a földről az igazolványt, és átadta Makszimilian Andrejevicsnek, aki dermedt kézzel átvette. Azután fél kézzel felkapta a koffert, másik kezével kinyitotta az ajtót, és Berlioz nagybátyját karon fogva kituszkolta a lépcsőházba. Poplavszkij riadtan lapult a falhoz. Ekkor Azazello kulcs nélkül kinyitotta a bőröndöt, s kivett belőle egy zsíros újságpapírba csomagolt jókora sült csirkét, melynek egyik combja hiányzott; ezt letette a földre.

Azután elővett két váltás fehérműt, egy borotvafető szíjat, egy könyvet meg egy bőrtokot, s mindezt - a sült csirke kivételével - lerúgta a lépcső korlátján át. Ugyanoda repült a kiürült bőrönd is. Hallatszott, amint nagyot puffan lenn a földszinten, s a hangból ítélve födele is levált.

Aztán a vörös betyár felkapta a sült csirkét a megmaradt combjánál fogva, és azzal, jó erősen telibe találva, pofon vágta Poplavszkijt, de úgy, hogy a csirke teste levált, a combja pedig Azazello kezében maradt. „Oblonszkijéknál teljes volt a zűrzavar”⁶¹ - írja oly találóan Lev Tolsztoj. Ugyanezt állapította volna meg az adott esetben is. Igen: Poplavszkij szeme előtt minden összekavarodott. Hosszan elnyúló szikra villódzott végig előtte, ezt fekete gyász-sárkány váltotta fel, amely egy pillanatra kioltotta a májusi napfényt - és Poplavszkij kezében a személyi igazolványával lerepült a lépcsőn.

A fordulóig repült, ott lábával kiverte az egyik ablak üvegét, és egy lépcsőfokon kötött ki. A lábatlan csirke ugrándozva elszaladt mellette, és a rács között a földszintre pottyant. Azazello odafenn egy szempillantás alatt lerágta a kezében maradt combot, a csontot trikója zsebébe dugta, visszament a lakásba, és nagy robajjal bevágta maga mögött az ajtót.

Ekkor lentről halk, óvatos léptek hallatszottak: valaki jött felfelé a lépcsőn.

Poplavszkij levánszorgott még egy emeletet, a lépcső pihenőjén elhelyezett kis lócára roskadt, és megpróbálta kiszuszogni magát.

Feltűnően bánatos arcú, cseplesz öregemberke jött felfelé a lépcsőn, ódivatú burett nyári öltönyben, zöld szalagos zsirardi kalappal a fején. Megállt Poplavszkij előtt:

- Szabad megkérdeznem, hol van az ötvenes számú lakás? - kérdezte arcához illő bánatos hangon.

- Feljebb - lihegte Poplavszkij.

- Alássan köszönöm, polgártárs - mondta a kis öreg, és ment tovább felfelé, Poplavszkij pedig felállt, és sietve megindult lefelé a lépcsőn.

Joggal felvetődhet a kérdés: vajon nem a rendőrségre sietett-e Makszimilian Andrejevics, hogy panaszt tegyen a gaz haramiák ellen, akik fényes nappal ilyen csúful erőszakoskodtak vele? Nem, erről szó sincs, felelősségünk teljes tudatában kijelenthetjük. Menjen be a rendőrségre, és mondja el, hogy egy pápaszemes kandúr vizsgálta meg a személyi igazolványát, és azután egy vállig érő, késsel fölfegyverzett, fekete trikós emberke... nem, polgártársak, Makszimilian Andrejevics ennél sokkal, de sokkal eszesebb ember!

Leért a földszintre, és közvetlenül a kijáratnál megpillantott egy ajtót, amely kis fűszekrény felébe vezetett. Az ajtó üvege ki volt törve. Poplavszkij zsebre vágta igazolványát, körülnézett, kereste a ledobált holmiját, de nyomát sem találta. Maga is meglepődött rajta, hogy ez mennyire nem izgatja. Másvalami ötlött eszébe, érdekes, csábító gondolat: meglesni, mi történik azzal a kis öregeskével, s ezen még egyszer próbára tenni azt az elátkozott lakást. Abból, hogy megkérdezte, merre van, következik, hogy életében először megy fel oda. Ezek szerint most ő is annak a kompániának a karmai közé kerül, amely hatalmába kerítette az 50-es számú lakást. Valami azt súgta Poplavszkijnek, hogy a kisöreg nagyon hamar kipenderül onnét. Makszimilian Andrejevicsnek természetesen immár esze ágában sem volt, hogy elmenjen unokaöccse temetésére; a kijevei vonat indulásáig még bőven van ideje. Körülnézett tehát, és besurrant a kamrába.

⁶¹ „Oblonszkijéknál teljes volt a zűrzavar” - idézet Lev Tolsztoj (1828-1910) *Anna Karenina* c. regényéből. (Németh László fordítása).

Odafenn épp akkor csapódott az ajtó. „Bement...” - állapította meg Poplavszkij elszoruló szívvel. A kamrácskában hűvös, nyirkos bőr- meg egérszag terjengett. Leült egy fatuskóra, és várakozó álláspontra helyezkedett. Igen alkalmas leshelyre bukkant: egyenesen odalátott a hatos lépcsőház kijáratú ajtajára.

Tovább kellett várakoznia, semmint képzelte. A lépcsőn egész idő alatt senki sem mutatkozott, minden nesz jól hallatszott, s nagy sokára csapódott a negyedik emeleti ajtó. Poplavszkij fülelt. Igen, ezek a kisöreg aprózó léptei. „Lefelé jön...” Ekkor egy emelettel lejjebb is kinyílt az ajtó. Az aprózó léptek elhallgattak. Női hang, aztán bánatos férfihang, igen, a kisöreg hangja... Valami affélét mormol, hogy: „Hagyj már, az isten szerelmére...” Poplavszkij a fülét hegyezte a törött üvegen át. És fülét női kacagás ütötte meg. Aztán fürge, erélyes léptek jöttek lefelé. Nő háta bukkant fel - és a nő, kezében zöld retikül, a kapun át kisiet az udvarra. Aztán a kisöreg léptei is újra hallatszanak. „Furcsa! Újra fölmege az ötvenes számú lakásba! Tán csak nem tartozik ő is a bandához? Igen, visszament. Fönt újra nyílik az előszobajtó. Mit csináljunk, várok tovább...”

Ezúttal azonban nem kellett sokáig várnia. Ajtócsapódás. Aprózó léptek. A léptek elhallgatnak. Kétségbeesett kiáltás. Macskanyávogás. Aztán újra gyors, aprózó léptek, lefelé, lefelé!

Sikerült kivárnia. A bánatos kisöreg hajadonfőtt, összevissza karmolt tar koponyával, eszelős ábrázattal, vizes nadrágban rohant lefelé, valamit motyogott, és sűrűn hányta a keresztet. Kétségbeesetten rángatta a kapu kilincsét, rémületében sehogy sem tudta kitalálni, kifelé nyílik-e vagy befelé, végül mégis sikerült kinyitnia, és kirohant az udvarra, a napsütésbe.

Poplavszkij ezek után úgy érezte, eleget tud a lakásról. Nem gondolt immár sem elhalálozott unokaöccsére, sem a Moszkvába költözésre, remegett a puszta gondolatra is, hogy milyen veszélyből menekült. Két szót suttogott maga elé: „Mindent értek!” - azzal kiszaladt. És néhány másodperccel később már a trolibusz vitte a tervközigazdást a Kijevi pályaudvar felé.

A kisöreggel, mialatt a közigazdász odalenn kuksolt a kamrában, fölöttébb kellemetlen dolgok történtek. Andrej Fokics Szokovnak hívták, és büfés volt a Varietészínházban. Mialatt a színházban folyt a nyomozás, a kisöreg meglapult, nem vett részt semmiben, legfeljebb az tűnt fel, hogy arca még szomorúbb, mint rendesen, és Karpovtól, a hivatalsegédttől megtudakolta, hol szállt meg a mágus.

A lépcsőházban tehát megkapván Poplavszkijtól a szükséges útbaigazítást, Szokov felballagott a negyedik emeletre, és becsöngetett az 50-es számú lakásba.

Rögvest ajtót nyitottak, de a büfés összerezzen, megtántorodott, és nem mert mindjárt belépni. Nem is csoda. Az ajtót tudniillik egy leány nyitotta ki, akin semmi sem volt, csak egy kacér, csipkés kötényke, meg a fején egy fehér bóbíta. No meg aranycipellő a lábán. Testalkata hibátlannak volt mondható, az egyetlen, ami megjelenését kissé elrontotta: vérvörös forradás volt a nyakán.

- No, kerüljön beljebb, ha már becsöngetett - invitálta a leányzó, és csábos, zöld szemének pillantását a büfésre vetette.

Andrej Fokics hümmögve, pillogva belépett, és levette kalapját. Ekkor az előszobában megszólalt a telefon. A szégyentelen szobacicus egyik lábát föltette a székre, úgy szólt bele a telefonkagylóba:

- Halló!

A büfés csak állt, azt se tudta, merre nézzen, melyik lábára álljon. „Tyú, micsoda szobalánya van ennek a külföldinek! Fertelem!” És hogy megmenekedjék a fertelemtől, inkább körülnézegetett. A sötét, tágas előszoba tele volt zsúfolva szokatlan tárgyakkal meg ruhadarabokkal.

Az egyik szék hátára vetve például lángvörös bélésű gyászfekete palástot pillantott meg Andrej Fokics, a tükrös asztalkán pedig csillogó aranymarkolatú, hosszú kardot. Három ezüstmarkolatú kard a sarokban támaszkodott, olyan egyszerűen, mint másutt az esernyő vagy a sétatálcá. A szarvasagancs fogason pedig sastollas barátok függtek sorban.

- Tessék - mondta a szobalány a telefonba. - Tessék? Meigel báró? Igenis. Igen, a művész úr ma itthon van. Igen, örömmel fogadja. Igen, vendégek lesznek... Frakk vagy sötét öltöny. Tessék? Pontban éjfélkor. - A szobalány letette a kagylót, és a büféshez fordult: - Mit óhajt?

- Okvetlenül beszélnem kell a művész polgártárssal.

- Vele személyesen?

- Igen, övele - erősítette meg a büfés bánatosan.

- Megkérdezem - mondta a szobalány, szemlátomást tétovázva; aztán benyitott a megboldogult Berlioz dolgozószobájába, és a következő bejelentést tette: - Lovag úr, kérem, itt van valaki, aki azt állítja, hogy *Messire*-rel személyesen kell beszélnie.

- Jöjjön be - szolt ki a dolgozószobából Korovjov recsegő hangja.

- Tessék bemenni a szalonba - mondta a lány olyan egyszerűen, mintha emberi módon volna felöltözve; azzal kinyitotta a szalon ajtaját, maga pedig elhagyta az előszobát.

Mikor a büfés belépett oda, ahová tessékelték, annyira elámult a szoba berendezésén, hogy szinte megfedkezett arról, amiért jött. A hatalmas ablakok színes üvegtábláin át (ez a nyomtalanul eltűnt ékszerészné fantáziáját dicsérte) különös, templomi világítás áradt be. A régimódi, óriási kandallóban a meleg tavaszi nap ellenére fahasábok lángoltak. Mégsem volt meleg a szobában, sőt a belépőt nyirkos pincehűvösség fogadta. A kandalló előtt, a földre terített tigrisbőrön egy ménkű nagy fekete kandúr üldögélt, jólesően hunyorogva a tűzbe. A szoba közepén álló asztal láttán az istenfélő Andrej Fokics megremegett: templomi brokáttal volt leterítve. A brokätterítón butéliák légiója sorakozott - volt ott potrohos, penészes, poros, pókhálós, mindenféle. Az üvegek közt tál csillogott, és első pillantásra látni lehetett, hogy a tál színaranyból van. A kandalló előtt kis vörös emberke állt, övében kés, és hosszú acélnyáron húsdarabokat sütött; a hús leve a tűzbe csorgott, a füst a kéményen át távozott. A szobát a sült hús szagán kívül még valami ismeretlen, erős illatszer meg tömjén szaga töltötte be, ebből a büfés - aki az újságokból értesült Berlioz haláláról, s azt is tudta, hogy ez az ő lakása volt - már-már arra következtetett, hogy Berlioz fölött talán egyházi gyászszertartást celebráltak; ámde ezt a gondolatot azon nyomban elhessegette magától, mint nyilvánvaló képtelenséget.

Dörgő basszus hang riasztotta fel báméskodásából:

- Mivel lehetek szolgálatára?

A büfés ekkor a szoba sötét sarkában fölfedezte azt, akihez jött.

A fekete mágus széles, alacsony kereveten hevert összevissza dobált díványpárnák között. Amennyire Andrej Fokics láthatta, fekete trikó, hegyes orrú fekete papucs volt minden öltözéke.

- A Varietészínház büfjének vezetője vagyok - kezdte Andrej Fokics bánatosan.

A mágus tiltakozóan kinyújtotta kezét, melyen drága ékkövek ragyogtak, mintha el akarná hallgattatni a büfést, és hevesen felkiáltott:

- Egy szót se többet! Nem, nem, nem! Soha, semmi esetre! Egyetlen falatot sem vagyok hajlandó elfogyasztani a maga büfjében! Tegnap este elmentem a pult előtt, és máig sem tudom elfelejteni sem a tokhalat, sem a brinzát. Vegye tudomásul, drága barátom: a brinza

nem zöld, valaki becsapta magát. A brinzának fehérnek illik lennie. És a tea? Mosogatólé! A tulajdon szememmel láttam, amint egy szurtos leányzó vödörből öntötte a hideg, forralatlan vizet az öblös szamovárjukba, mialatt nagy lelki nyugalommal mérték belőle a teát. Lehetetlen állapot, drága barátom!

Andrej Fokicsot fejbe kólintotta a váratlan támadás.

- Bocsánatot kérek - hebegte. - Nem azért jöttem, a tokhalnak ehhez semmi köze...

- Hogyhogy semmi köze, ha egyszer бүдös!

- Másodrendű frissességű tokhalat szállítottak nekünk - mentegetőzött a бүфés.

- Marhaság, öregem!

- De kérem szépen, hogyhogy marhaság?

- Másodrendű frissesség, ilyen nincs! Frissesség csak egyféle létezik, elsőrendű, és egyben ez az utolsó is. Ha a hal másodrendű frissességű, az azt jelenti, hogy бүдös, romlott.

- Bocsánatot kérek - próbált ismét mentegetőzni a бүфés, nem tudta, hogyan békítse meg a kötekedő mágust.

- Nem tudok megbocsátani - közölte emez szilárdan.

- Nem ebben az ügyben jöttem - kezdte sírva a бүфés, zavartan hebegve.

- Nem-e? - álmétkodott a külföldi mágus. - Igazán nem is tudom, miféle más ügy hozhatta ide. Ha emlékezetem nem csal, az ön szakmájához közel álló egyének közül csupán egy markotányosnőhöz fűzött közelebbi ismeretség, de ez is réges-régen történt, amikor maga még nem is élt. Különben, örvendek a szerencsének. Azazello! Széket a бүфëvezető úrnak!

Az, aki a húst sütötte, megfordult, agyaraival megrémítve a бүфést, aztán ügyes mozdulattal odapenderített egy sötét tölgyfa zsámolyt. Másféle ülőalkalmatosság nem is volt a szobában.

- Alássan köszönöm - motyogta Andrej Fokics, és leült. A zsámoly hátsó lába abban a pillanatban recsegve eltört, és a бүфés a földre huppant, fájdalmasan beverte ülepét. Estében a lábával felborított egy másik zsámolyt, és nadrágjára öntötte a rajta álló teli serleg vörösborát.

- Jaj, csak nem ütötte meg magát? - sajnálkozott a mágus.

Azazello feltámogatta a бүфést, másik zsámolyt tolt oda. A бүфés a szokottnál is fanyarabban visszautasította a házigazda ajánlatát, hogy vesse le nadrágját, és szárítsa meg a tűz előtt, noha rettenetesen kedélytelenül érezte magát ázott pantallójában, alsóneműjében; lassan, óvatosan ereszkedett le az új zsámolyszékre.

- Szeretek alacsonyan ülni - magyarázta a művész. - Onnét nem esik olyan nagyot az ember. Hol is hagytuk el? Igen, a tokhalnál. Egyszóval, jegyezze meg, édes barátom: frissesség, frissesség, frissesség! Ez minden jó бүфëvezető jelszava. Apropos, nem volna kedve megízlelni...

A kandalló rőt fényében megvillant a nyárs. Azazello egy darab sístergő húst tálat ki aranytányérra, megöntözte citromlével, és odanyújtotta a бүфésnek, kétágú aranyvilla kíséretében.

- Köszönöm alássan, de én...

- Semmi *de*, kóstolja meg!

A бүфés udvariasságból a szájába vett egy falat húst, és tapasztalta, hogy valóban friss, rendkívül ízletes. De mialatt a puha, illatozó sültet rágesálya, kis híján a torkán akadt, és újra felfordult a székkal: a szomszéd szobából óriási sötét madár szállt be, és szárnyával halkán

meglegyintette Andrej Fokics kopasz fejét, aztán a kandallópárkányra telepedett, az óra mellé; Andrej Fokics ekkor meglátta, hogy fülesbagoly. „Úristen - gondolta riadtan, mert ideges volt, mint minden büfévezető. - Micsoda büntanya!”

- Egy pohár bort? Fehéret, vöröset? Milyen bort szeret a legjobban ilyenkor déltájban?

- Köszönöm alássan... nem iszom...

- Kár! Akkor talán vessünk kockát? Vagy talán más játékokat kedvel: kártyát, dominót...

- Nem játszom... - válaszolta a büfés kimerülten.

- Ez már nagy baj - jelentette ki a házigazda. - Mondhat akármit: de valami nincs rendben az olyan férfival, aki nem iszik, nem játszik, kerüli a szép nők társaságát meg az asztali beszélgetést... Az ilyen ember vagy súlyos beteg, vagy titokban gyűlöli embertársait. Kivétel persze akad. Megesett már velem, hogy csodálatos gazemberek ültek le lakomázni az asztalomhoz! Nos tehát, halljuk, mi járatban van.

- Ön tegnap bűvészmutatványokat végzett a színházunkban...

- Én? - hüledezett a mágus. - Ugyan kérem! Nem is volna méltó hozzám az efféle!

- Bocsánat - mentegetőzött a büfés ijedten. - Azazhogy... hogy is mondjam... a feketemágiaszeánsz...

- Ahá, igen, igen! Elárulok önnek egy titkot, jó uram. Én egyáltalán nem vagyok artista, csak egyszerűen látni akartam a moszkvaiakat, minél nagyobb tömegben, erre pedig a legalkalmasabb hely a színház. A kísérőim - és a kandúr felé ütött a fejével - rendezték meg a szeánszt, én csak ott ültem, és néztem a moszkvaiakat. De ne sápadozzon, hanem árulja el, mi módon okozott gondot magának ez a szeánsz.

- Hát tetszik tudni, egyebek közt, ugyebár, bankók hullottak a mennyezetről. - A büfés suttogóra fogta a hangját, zavartan nézett körül. - És a bankókat összeszedték. No és odajön hozzám a büfében egy fiatalember, tízessel fizet, én meg visszaadok neki nyolc ötvenet... Aztán egy másik...

- Szintén fiatalember?

- Nem, az már benne volt a korban. Utána a harmadik, negyedik... Mindenkinek visszaadok annyit, amennyi jár. Ma kasszát csinállok, hát a bankók helyett csak cédulákat találok. Százkilenc rubellel csapták be a büfét.

- Ajjajaj! - sopánkodott a művész. - Hát azt hitték, hogy az igazi pénz? Mert arra még gondolni sem akarok, hogy szándékosan csaltak.

A büfés bánatosan sandított körül, de egy szót sem szólt.

- Vagy mégis csalók volnának? Hát vannak Moszkvában csalók?

A büfés olyan keserű mosollyal válaszolt, amely minden szónál világosabban közölte: igen, sajnos, Moszkvában csalók is vannak.

- Micsoda aljasság! - háborgott Woland. - Végtére maga szegény ember! Ugye, szegény?

A büfés válla közé húzta a fejét, amiből világosan kitetszett, hogy ő - igenis - szegény.

- Mennyi a megtakarított pénze?

A mágus részvevően tette fel a kérdést, de azért az ilyen kérdés minden körülmények közt tapintatlan. A büfés késlekedett a válasszal.

- Kétszáznegyvenkilencezer rubel, öt különböző takarékpénztári fiókban - válaszolt helyette egy recsegő hang a másik szobából. - És otthon, a padló alatt, kétszáz darab tízrubeles arany.

A büfést mintha odaszegezték volna a zsámolyhoz.

- Hát ez igazán nem összeg - jegyezte meg Woland leereszkedően. - Bár voltaképpen még ennyire sem lesz szüksége. Mikor fog meghalni?

Andrej Fokics erre már felfortyant.

- Azt senki se tudhatja, és senkinek semmi köze hozzá!

- Ugyan már, senki se tudhatja! - recsegett ugyanaz a kellemetlen hang a másik szobából. - És Newton binomiális tétele? Kilenc hónap múlva fog meghalni, jövő év februárjában, májrákban, a moszkvai I. számú egyetemi klinikán, a négyes kórteremben.

A büfés arca elsárgult.

- Kilenc hónap... - ismételte Woland eltűnődve. - Kétszáznegyvenkilencezer... ez kerekén havi huszonhétezernek felel meg... nem mondom, kevés, de ha az ember beosztja, ki lehet jönni belőle... És ott vannak még az aranyak.

- Az aranyat nem fogja tudni értékesíteni - folytatta a recsegő hang, és a büfés ereiben meghűlt a vér. - Andrej Fokics halála után a házat lebontják, az aranyak az Állami Bankba kerülnek.

- Egyébként nem tanácsolom, hogy befeküdjön a klinikára - folytatta a mágus. - Mi értelme kórteremben haldokolni, hallgatni a többi gyógyíthatatlan beteg hörgését és jajgatását? Nem volna-e okosabb az utolsó huszonhétezerből hetedhét országra szóló tivornyát csapni, és muzikaszóval elköltözni a másvilágra, mámoros széplányok és duhaj barátok társaságában?

Andrej Fokics mozdulatlanul ült; feltűnően megöregedett. Szeme körül kék karikák sötétlettek, orcája petyhüdtten fittyedt le, alsó állkapcsa remegett.

- No elég az ábrándozásból - kiáltott fel a házigazda. - Térjünk a tárgyra. Mutassa meg a céduláit.

A büfés izgatottan előhúzta zsebéből a magával hozott paksamétát, kibontotta, és sóbálvánnyá meredt; az újságpapírból tízes bankók kötege bukkant elő.

- Kedvesem, maga valóban súlyos beteg - mondta Woland, és vállat vont.

A büfés eszelős mosollyal felállt a zsámolyszékről.

- Öö... - hebegte. - És ha megint izé... vissza...

- Hm - mondta a művész eltűnődve. - Nos, akkor jöjjön el újra. Legyen szerencsénk, mindig örülünk, ha látjuk...

Ekkor a másik szobából kiszaladt Korovjov, megragadta a karját, és hevesen rázogatóva kérte, hogy adja át üdvözleteit mindenkinek, de igazán, mindenkinek! A büfés azt se tudta, hol áll a feje, s megindult kifelé.

- Hella, kísérd ki a vendéget! - kiáltotta el magát Korovjov.

És az előszobában megint ott termett az a szemérmetlen vörös némbor! A büfés kioldalgott az ajtón, csak annyit vakkantott: „Viszontlátásra!” - és elment, tántorogva, mint a részeg. Lement egy emeletnyit, aztán megállt, leült a lépcsőre, és elővette zsebéből a csomagot. Megnézte: a bankók a helyükön voltak.

Ekkor az odanyíló lakásból kijött egy nő, kezében zöld retikül. Amint meglátta a lépcsőn üldögélő férfit, aki bambán bámult a tízeseire, elmosolyodott, és odaszólt:

- Micsoda ház! Ez is hajnal óta részeg... És a lépcsőházban megint kivertek egy ablakot! - Majd alaposabban szemügyre vette a büfést, és hozzátette: - Úgy látom, polgártárs, felvet a pénz! Oszd meg velem, jó?

- Hagyj nekem békét, az isten szerelméért - riadozott Andrej Fokics, és gyorsan eldugta a pénzét.

A zöld táskás nő felkacagott:

- Eredj a fenébe, te szőrösszívű! Hisz csak tréfáltam! - Azzal elindult lefelé.

Andrej Fokics feltápáskodott, fölemelte a kezét, hogy megigazítsa a kalapját - és ekkor döbbsen rá, hogy nincs a fején. Sehogy sem akaródzott visszamennie, de sajnálta a kalapját. Némi habozás után mégiscsak visszament, és becsöngetett.

- Mit akar már megint? - kérdezte Hella, az az átkozott néember.

- Itt felejtettem a kalapom... - suttogta Andrej Fokics, kopasz fejére mutogatva. Hella hátat fordított; a büfés gondolatban kiköpött, és behunyta a szemét. Mikor újra kinyitotta, Hella odanyújtotta a kalapját meg egy sötét markolatú kardot.

- Ez nem az enyém - rebegte a büfés, kikapta Hella kezéből a kalapot, és gyorsan a fejébe csapta.

- Igazán? Kard nélkül jött? - csodálkozott Hella.

A büfés valamit morgott, és újra elindult lefelé. Valahogy kényelmetlennek, túlságosan melegnek érezte a kalapját. Levette, és ugrott egyet ijedtében, halkán felkiáltott: viharvert, kakastollas bársonybarétot tartott a kezében! Keresztet vetett. A barét abban a pillanatban egyet nyávogott, fekete cicává változott, visszaugrott Andrej Fokics fejére, és mind a húsz karmával belékapaszkodott tar fejébe. A büfés kétségbeesett ordítással rohant lefelé a lépcsőn, a cica pedig leugrott a fejről, és megindult felfelé.

A büfés alig várta, hogy kiérjen a szabadba; iszkolt a kapu felé, és örökre elhagyta az ördögös 302/B. számú házat.

Pontosan tudjuk, mi történt vele azután. Amint kiért a kapualjból, izgatottan körülnézett, mint aki keres valamit. Egy perccel később már az út túlsó oldalán termett, a patikában.

- Legyen szíves megmondani... - kezdte volna, de a pult mögött álló gyógyszerész nő felsikoltott:

- De polgártárs! Csupa vér a feje!

Öt perc sem telt bele, s a büfés feje be volt pólyálva, és választ kapott a következő kérdéseire: kik a májbetegség legjobb specialistái Moszkvában, melyikük lakik közelebb, Bernadszkij vagy Kuzmin professzor, és nagyot ugrott örömeiben, amikor megtudta, hogy Kuzmin a szó szoros értelmében egy háznyira lakik onnét, egy régi kis fehér magánpalotácskában, és két perccel később már becsöngetett az ajtón.

Régi ház volt, de lakályos, kedélyes. Először - amint utóbb visszaemlékezett - egy öreg ápolónő jött elébe, és el akarta venni a kalapját, de mivel kalapja nem volt, a néni fogatlan szájával rágva, eltűnt a ház belsejében.

Helyette középkorú nő tűnt fel a tükör előtt, valamiféle boltív alatt, és azonnal közölte, hogy már csak tizenkilencedikére vesznek föl előjegyzést. A büfés azonban mindjárt kitalálta, hol a kibúvó. Bágyadtan révedt a bolthajtásra - amelyen túl, nyilván a várószobában, hárman ültek -, és elhaló hangon suttozta:

- Halálos beteg vagyok...

A nő kétkedve nézett Andrej Fokics bepólyált fejére, és rövid habozás után kijelentette:

- Hát akkor... - Azzal bebocsátotta Andrej Fokicsot a várószobába.

Abban a pillanatban kinyílt a szemközti ajtó, és aranykeretes csíptető villant föl benne. A fehér köpenyes nő odaszólt a többiekhez:

- Polgártársak, ez a beteg soron kívül megy be.

És a büfés még föl sem ocsúdott, máris benn találta magát Kuzmin professzor rendelőjében. A hosszú, téglalap alakú szobában nem volt semmi különösebben orvosi, félelmetes vagy ünnepélyes.

- Mi baja? - kérdezte Kuzmin professzor kellemes hangon, és kissé aggodalmasan tekintett Andrej Fokics bepólyált fejére.

A büfés kiguvadó szemmel, merően nézett egy bekeretezett csoportképet, amely üveg alatt függött a falon, úgy válaszolt:

- Most tudtam meg hitelt érdemlő forrásból, hogy jövő februárban meghalok májrákban. Nagyon kérem, tessék megállítani a betegséget!

Kuzmin professzor hátradőlt bőrhuzatú széke magas, gótikus támlájára.

- Bocsánat, nem egészen értem... Orvosnál volt? Miért van bekötözve a feje?

- Dehogyan orvosnál... Ha látta volna azt az orvost... - válaszolta a büfés, és hirtelen vacogni kezdett a foga. - A fejemmel ne törődjék, annak semmi köze az egészhez, füttyüljön rá, nem számít... A májrák, azt akadályozza meg!

- De kérem, ki mondta ezt önnek?

- Higgyen neki! - könyörgött a büfés lángoló hévvel. - Tudja, mit beszél!

A professzor vállat vont, székestül eltolta magát az asztaltól.

- Egy szót sem értek az egészből! - mondta. - Honnét tudja az az illető, hogy ön mikor fog meghalni? Pláne, ha nem is orvos!

- A négyes számú kórteremben! - tette hozzá a büfés.

A professzor végigmérte új páciensét, bepólyált fejétől vizes nadrágjáig, és ezt gondolta magában: „Már csak ez hiányzott... futóbolond!” Hangosan pedig ezt kérdezte:

- Szokott inni?

- Soha életemben - felelte a büfés.

Egy perccel később levetkőzve feküdt a hideg viaszosvászon huzatú pamlagon, és a professzor a hasát nyomogatta. Büfés barátunk ezek után erősen felderült. A professzor kategorikusan kijelentette, hogy egyelőre, legalábbis az adott pillanatban, a ráknak semmiféle tünete nem észlelhető, de ha már így állunk, ha valami sarlatán annyira ráijesztett, akkor tanácsos minden lehető vizsgálatot elvégezni...

A professzor mindent felírt, elmagyarázta Andrej Fokicsnak, hová menjen, mit vigyen magával. Azonfelül ajánlólevelet is adott Bure neuropatológus professzorhoz, mondván, hogy szerinte Andrej Fokics idegrendszere rendkívül zilált állapotban van.

- Mennyivel tartozom, professzor? - tudakolta a büfés remegő, édeskés hangon, vaskos tárcáját előhúzva.

- Ahogy tetszik - válaszolta a professzor ridegen, elutasítóan.

A büfés elővett harminc rubelt, és az asztalra tette, aztán meglepően puha mozdulattal, mintha cicamancs volna a keze helyén, újságpapírosba csavart, csengő tekerceset helyezett a bankjegyek fölé.

- Hát ez mi? - kérdezte Kuzmin, bajsztát pödörgetve.

- Fogadja el, professzor elvtárs - suttozta a büfés. - És kérem, esdekelve kérem, állítsa meg a rákot!

- Vigye innen az aranyát! - szólt rá büszkén a professzor. - És törődjék inkább az idegeivel. Holnap menjen el vizeletvizsgálatra, ne igyék sok teát, és táplálkozzék teljesen sótlanul.

- A levest se sózzam meg?

- Semmit se sózzon meg! - rendelkezett Kuzmin erélyesen.

- Hajjaj! - sóhajtott fel panaszosan a büfés, és könyörgőn nézett a professzorra, aztán összeszedte az aranyait, és az ajtónak hátrált.

Aznap délután nem jöttek sokan a professzor rendelésére, és az est leszálltával az utolsó beteg is elment. A professzor fél karjával kibújt fehér köpenyéből, odanézett, ahová a büfés letette a tízeseit, és meglátta, hogy ott nincs semmiféle bankjegy, csak három ásványvizes üveg címkéje.

- Ördög tudja, mit jelentsen ez! - dohogott Kuzmin, fehér köpenye szegélyét végighúzva a földön, és a címkéket tapogatva. - Úgy látszik, ez az alak nemcsak szkizofrén, hanem ráadásul még csirkefogó is! Csak tudnám, mit akarhatott tőlem! Beutalót vizeletvizsgára? Hohó! Már tudom! Biztosan kabátot lopott! - A professzor kiszaladt a váróba, köpenye most is panyókára vetve vonszolódott utána. - Kszenyija Nyikityisna! - kiáltott ki sztentori hangon. - Nézze meg, nem hiányzik-e kabát!

Kiderült, hogy valamennyi kabát épségben függ a helyén. Ellenben mikor a professzor végre lerántotta magáról fehér köpenyét, és visszatért rendelőjébe, lába gyökeret vert a parkettába, tekintete merően íróasztalának arra a részére szegeződött, ahol az imént még az ásványvizes címkék feküdtek. A címkék helyén most szomorú pofájú, árva fekete kiscica üldögélt, és bánatosan miákolt a tányérkában előtte lévő tejre.

- Nohát, ez azért mégiscsak... Hogy került ez ide! - És a professzor érezte, amint tarkóján végigfut a hideg.

Halk, kétségbeesett kiáltására beszaladt Kszenyija Nyikityisna, és nyomban megnyugtatta a professzort, mondván: minden biztonnal valamelyik betege hagyta ott a kiscicát, professzoroknál gyakran előfordul az efféle.

- Biztosan szegény emberek - vélekedett Kszenyija Nyikityisna -, nálunk meg, tudják, jó dolga lesz...

Töprengtek, találgatták, ki hagyhatta ott a kismacskát. Végül is egy gyomorfekélyes öreg-asszonyban állapodtak meg.

- Valószínűleg azt gondolja: „Én úgyis meghalok, kár lenne ezért a kis állatért” - magyarázta Kszenyija Nyikityisna.

- És a tej? - kiáltott fel Kuzmin. - Az hogy kerül ide? Azt is magával hozta? Meg a tányért?

- Üvegben hozta, biztosan itt öntötte át a csészealjba - talált erre is magyarázatot Kszenyija Nyikityisna.

- Mindenesetre vigye el a macskát is meg a tejet is - kérte a professzor, és maga kísérte ki Kszenyija Nyikityisnát az ajtóig. Mikor visszament rendelőjébe, a helyzet megváltozott.

Miközben fehér köpenyét a fogásra akasztotta, hangos hahotázást hallott az udvarról. Kinézett, elhűlt: az udvaron egy szál ingbe öltözött hölgy szaladt át a szemközti kis ház felé. A professzor még a nevét is tudta: Marja Alekszandrovnának hívták. Hahotázni pedig egy gyerkőc hahotázott.

- Mit művelnek ezek odakinn? - mormolta Kuzmin megvetően.

A falon túl, a professzor lányának szobájában akkor megszólalt a gramofon, a *Halleluja* című foxtrotot játszotta - és a professzor háta mögött abban a pillanatban verébcsiripelés hallatszott. A professzor megfordult, és tapasztalta, hogy íróasztalán egy jókora veréb ugrándozik.

„Hm, csigavér! - csitította magát a professzor. - Biztosan azalatt repült be a szobába, mialatt hátat fordítottam az ablaknak. Minden rendben van!” - biztatta magát, mialatt világosan érezte, hogy minden a legeslegnagyobb rendtelenségben van, és pedig legelsősorban a veréb miatt. Jobban szemügyre vette, és nyomban meglátta, hogy nem közönséges veréb. A pocsék kis állat bicegett a bal lábára, láthatóan mórlikált, figurázott vele, szinkópásan ugrándozott, egyszóval - foxtrotot táncolt a gramofon hangjaira, mint részeg a kocsmapultnál, idétlenkedett, s közben pimaszul tekingetett a professzorra.

Kuzmin a telefon után nyúlt, fel akarta hívni volt évfolyamtársát, Burét, hogy megkérdezze tőle, mit jelent az, ha az ember efféle verebeket lát hatvanesztendőskorára, erős szédüléssel egybekötve.

A veréb ezenközben ráült az ajándék tintatartóra, belerondított (nem tréfálok!), aztán felszállt, kis ideig a levegőben lebegett, majd nagy lendülettel nekiment a falon függő csoportképnek, amely az 1894-ben végzett orvoskari hallgatókat ábrázolta, vaskemény csőrével pozdorjává törte az üveget, aztán kirepült az ablakon.

A professzor meggondolta magát: nem Burét hívta fel telefonon, hanem a piócaközpontot, bement a nevét, s kérte, küldjenek neki azonnal egy tucat piócat a lakására. Helyére tette a hallgatót, ismét asztala felé fordult, és - felüvöltött. Az asztalnál ápolónő-fityulás nő ült, kezében „Pióca” feliratú táska. A professzor a szájára nézett, és újra felordított. A nővérnek fülig érő ferde férfiszája volt, egyetlen sárga agyar lógott ki belőle. Szeme halottan, üvegesen meredt a világba.

- A pénzt elviszem - szólalt meg a nővér mély férfihangon. - Minek heverjen itt szanaszét. - Madárkarom kezével besöpörte az ásványvizes címkéket, és lassan semmivé foszlott a levegőben.

Elmúlt két óra. Kuzmin professzor a hálósobájában ült az ágyban, halántékán, füle mögött és tarkóján piócák csüngtek. Lábánál, a tűzött selyempaplanon, az ősz bajszerű Bure professzor ült, részvevően nézett Kuzminra, és vigasztalta, hogy mindez múló semmiség. Odakinn már leszállt az éj.

Hogy mi minden rendkívüli történt még Moszkvában azon az éjszakán, nem tudjuk, és természetesen nem is fürkésszük - annál kevésbé, mert elérkezett az ideje, hogy rátérjünk hiteles és igaz elbeszélésünk második részére. Utánam, olvasó!

MÁSODIK KÖNYV

TIZENKILENCEDIK FEJEZET

Margarita

Utánam, olvasó! Ki állította, hogy nincs a földön igaz, hűséges, örök szerelem? Megérdemli, hogy kitépjük a hazug nyelvét!

Utánam, olvasó, csak éutánam, majd én mutatok neked ilyen szerelmet!

A Mester tévedett, amikor a kórházban, éjfél utáni, hajnal előtti órán, keserűen azt mondta Ivannak, hogy szerelmese megfeledezett róla. Ez sosem történt meg. Az asszony nem felejtette el Mesterét.

Mindenekelőtt tárjuk fel a titkot, amelyet a Mester nem akart elárulni Ivanuskának. Szerelmét Margarita Nyikolajevnának hívták. Mindaz, amit elmondott róla a szerencsétlen poétának, szóról szóra igaz. Híven írta le szerelmét, Margarita éppoly szép volt, mint amilyen okos. És ehhez még hozzá kell tennünk valamit: bizvást állíthatjuk, sok asszony szíves örömet felcserélte volna életét Margarita Nyikolajevnáéval. A gyermektelen harmincéves asszony egy nagynevű, híres szakember felesége volt, aki ráadásul országos jelentőségű találmánnyal is megajándékozta a szovjet államot; amellet fiatal volt, jóképű, becsületes; csupa szív - és imádta feleségét. Egy gyönyörű szép kertés magánpalota egész felső emeletét lakták ketten, az Arbat egy kis mellékutcájában. Elragadó kis tanya! Erről bárki meggyőződhet, ha odafárad. Forduljon csak hozzám, megadom a címet, megmutatom az utat, a ház ma is épségben áll.

Pénzben sem szűkölködött Margarita Nyikolajevna. Mindent megvehetett, amit csak megkívánt. Férje ismeretségi körében érdekes emberek is akadtak. A petróleumfűzővel sosem kellett vesződni. Nem ismerte a társbérlet rémségeit. Egyszóval... boldog volt? - Soha, egyetlen percig sem. Attól fogva, hogy tizenkilenc esztendő korában férjhez ment, és beköltözött a palotába, nem ismerte a boldogságot. Istenek, isteneim! Hát mit kívánhat még ez a nő? Mit kívánhat ez a nő, akinek a szemében örökké rejtélyes tűz lobog? Mi kell ennek a fél szemére kissé bandzsi boszorkánynak, aki akkor, azon a tavaszon, mimózával ékesítette fel magát? Nem tudom, fogalmam sincs róla. Nyilván igazat mondott: a Mester kellett neki, nem a gót stílusú magánpalota, nem a körülkerített park, nem a pénz. Szerette a férfit, igazat mondott.

Még nekem, a kívülálló, noha hűséges elbeszélőnek is elszorul a szívem, ha arra gondolok, mit érezhetett Margarita, amikor másnap elment a Mesterhez (szerencsére anélkül, hogy férjével szakított volna eközben: férje nem érkezett haza a kitűzött időre), és megtudta, hogy a Mester már nincs a lakásán. Megtett minden tőle telhetőt, hogy valamit megtudjon róla, de persze hiába. Nem tudott meg semmit. Akkor hazament a palotába, és élt tovább, úgy, mint addig.

- Igen, igen, ott követtem el a hibát, hogy akkor éjjel eljöttem tőle - meditált Margarita télen, a kályha előtt, a lángokba bámulva. - Miért hagytam magára? Hiszen ez örütség! Másnap visszamentem ugyan, becsülett, ahogy megígértem, de akkor már késő volt. Későn érkeztem, akár a szerencsétlen Lévi Máté!

Ennek persze semmi értelme sem volt, hiszen valójában mi sem változott volna, ha Margarita akkor éjjel ott marad. - Megmenthette volna? - Ugyan, nevetséges! - kiálthatnánk fel, de óvakodunk tőle, hogy ezzel megbántsuk az amúgy is kétségbeesett asszonyt.

Ilyen gyötrődések közepette töltötte Margarita a telet, míg beköszöntött a tavasz. Azon a pénteken, amikor a feketemágus megjelenése olyan pokoli zűrzavart támasztott Moszkvában, mikor Berlioz nagybátyját hazakergették Kijevbe, amikor a főkönyvelőt letartóztatták, és még

számos érthetetlen ostobaság történt - azon a napon Margarita déltájban ébredt föl hálósobájában, amelynek erkélykiugrója a palotácska tornyát alkotta.

Felébredéskor nem sírta el magát, mint oly gyakran, mert azzal az előérzettel ébredt, hogy aznap végre történik valami. Mikor ez a sejtelem feltámadt benne, azonnal melengetni, táplálni kezdte lelkében, nehogy elszálljon.

- Hiszem, igen, hiszem, hogy ma történik valami! - suttogta ünnepélyesen. - Nem lehet, hogy ne történjék: elvégre is miért kellene nekem életem végéig gyötrődnöm? Igaz, hazudtam, megcsaltam a férjemet, titkos életet éltem az emberek háta mögött, de ezért nem járhat ilyen kegyetlen büntetés... Valaminek történnie kell: olyan nincs, hogy a szenvedés örökké tartson. És az álmom jóslat volt, ezért tűzbe teszem a kezem...

Így suttogott Margarita Nyikolajevna, a napsütötte, bíborvörös függönyre tekintve, és izgatottan felöltözött, megfésülte a hármastükör előtt rövid, hullámos haját.

Álma valóban rendkívüli volt. Tudni való, hogy azon az egész gyötrelmes télen egyetlenegyszer sem álmodott a Mesterről. Éjszakára elhagyta Margaritát; emléke csak nappal kínozza. Aznap éjjel pedig álmában is megjelent.

Ismeretlen helyen járt álmában, sivár, reménytelen tájon, kora tavaszi borús ég alatt. Pontosan látta a szürke égboltot, a száguldó felhőfoszlányokat, s a felhők alatt nesztelenül szálló varjúcsapatot. Durván összetákolts kis palló alatt zavaros, megáradt patak. Koldus, kopár, örömtelen fák. Magányos nyárfák, s távolabb, a fák között, túl a sövényen, valamiféle deszkabódé, nyári konyha vagy fürdőház, vagy az ördög tudja, micsoda. Minden sivár, örömtelen, az ember a legszívesebben felakasztaná magát arra a magányos nyárfára a palló mellett. Szellő se rebben, felhő se száll arra, sehol egy teremtettt lélek. Pokol az ilyen hely az élőknek!

És akkor - nicsak - kitárul a deszkabódé ajtaja, és kilép - ő, a Mester. Messze van tőle, de világosan felismeri. Toprongyos, nem is látni pontosan, mibe van öltözve. Haja borzas, arca borostás. Szeme riadt, fájdalmas tekintetű. Keze intésével hívja Margaritát. És az asszony a rögzös, zombékos földön szalad feléje, és eközben - felébred.

„Ez az álom csak kettőt jelenthet - okoskodott Margarita Nyikolajevna. - Ha már halott, és magához hív, ez azt jelenti, hogy eljött értem, és nemsokára én is meghalok. Ez nagyon jó, mert kínlódásomnak vége szakad. Vagy él, és akkor az álom csak azt jelentheti, hogy életjelt akar adni. Azt akarja tudtomra adni, hogy még látjuk egymást az életben... Igen, igen, hamarosan viszontlátjuk egymást!”

Margarita izgatottan felöltözött, és igyekezett elhitetni magával, hogy igazából minden a lehető legszerencsésebben alakul, s az ilyen pillanatokat meg kell ragadni. Férje teljes három napra vidékre utazott, hivatalos kiküldetésben. Háromszor huszonnégy órája van tehát, zavartalan magányban élhet, arra gondolhat, amire akar, arról ábrándozhat, amit a legjobban szeretne. A magánpalota egész felső emelete, mind az öt szoba - ez az egész lakás, amelyért Moszkvában tíz- meg tízezer irigyelhetnék - teljes egészében az ő rendelkezésére áll.

Ám e háromnapos teljes szabadság élvezésére Margarita a fényűző lakásnak korántsem legszebb helyiségét választotta. Reggeli után bement az ablaktalan, sötét kamrába, ahol bőröndöket meg két szekrényre való ócska limlomot tartottak. Leguggolt az első szekrény elé, kihúzta az alsó fiókot, és egy halom selyemrongy alól kihúzta azt, amit e földön egyetlen kincsének tekintett: egy ócska barna bőrmappát, amelyben a Mester fényképét őrizte, egy névre szóló tízezer rubeles betétkönyvet, egy selyempapír közé préselt rózsaszirmait meg egy megpörkölődött szélű, gépirásos, teljes ív nagyságú füzet maradványait.

Ezekkel a kincsekkel megrakodva visszament hálósobájába, kitette a hármastükörre a fényképet, és egy óra hosszat lapozgatott a félig megégett füzetben, olvasgatni próbálta a lángok meghagyta töredékeket: „...A Földközi-tenger felől érkező sötétség eltakarta a helytartó szeme előtt a gyűlölt várost. Eltűntek a templomot a félelmetes Antonius-bátyával összekötő függőhidak, s az égből leereszkedő feketeség előntötte a hippodrom szárnyas isteneit, a lőréses falú palotát, a piacot, a karavánszerájt, az utcákat, a tavakat... Elveszett Jerusalaím, a hatalmas város, mintha sosem létezett volna...”

Margarita szerette volna tovább olvasni, de tovább nem volt más, csak a papiros megszenesedett, kirojtozódott szélé.

Könnyeit törölgetve félretette a füzetet, a tükörszalkára könyökölt, és sokáig ült így, a tükörben visszaverődve s a fénykép szemlélésébe mélyedve. Könnyei lassan felszáradtak, gondosan összerakosgatta kincseit, s egy perccel később már újra el voltak temetve a selyemrongyok közé. A sötét kamrában csengve kattant a zár.

Kiment az előszobába, és fölvette kabátját, hogy sétálni induljon. Háztartási alkalmazottja, a csinos Natasa, megkérdezte, mit főzön ebédre, s miután azt a választ kapta, hogy mindegy, a maga szórakozására beszélgetni kezdett úrnőjével, és isten tudja, miféle badarságokat mesélt - például, hogy előző este a színházban egy bűvész olyan mutatványokat produkált, hogy mindenkinek tátva maradt a szája, mindenkinek két üveg francia parfümöt meg egy pár harisnyát adott ajándékba, teljesen ingyen, és aztán, mikor az előadás véget ért, és a közönség kitódult az utcára, egyszer csak mindenki anyaszült meztelenül állt ott. Margarita Nyikolajevna leroskadott az előszobában a tükör előtt álló székre, úgy hahotázott.

- De, Natasa, nem szégyelli magát? - mondta azután. - Maga okos, iskolázott lány... sorban állás közben a nők tücsköt-bogarat összehordanak, és maga mindent elhisz.

Natasa elpirult, és nagy hévvel magyarázta, hogy nem hazugság, az arbatyi csemegeüzletben ma reggel a tulajdon két szemével látott egy nőt, aki csinos cipőben jött le a boltba, de mikor odament a pénztárhoz fizetni, a cipő eltűnt a lábáról, ott maradt harisnyában. A harisnyáján lefutott szemek, a sarkán lyuk. És az a varázscipellő is a színházi szeánszról származott.

- És ez így történt?

- Így bizony! - erősítette Natasa, aki egyre jobban elpirult, látván, hogy asszonya nem hisz neki. - És, Margarita Nyikolajevna, kérem, a rendőrség még az éjjel elvitt több mint száz személyt. A hölgyek, akik az előadásról kijöttek, egy szál bugyiban szaladgáltak a Tverszkaján.

- Ezt biztosan Darja mesélte! - mondta Margarita Nyikolajevna. - Már réges-rég figyelem: úgy hazudik, mintha könyvből olvasná!

A furcsa beszélgetés Natasa számára kellemes meglepetéssel végződött. Margarita Nyikolajevna visszament hálósobájába, és egy pár harisnyával meg egy üveg kölnivel tért vissza. Azt mondta Natasának, ő is bűvészmutatvánnyal akar kitűnni, azzal neki ajándékozta a harisnyát és a kölnivizet, mondván, csupán egyet kér tőle cserébe, hogy ne szaladgáljon egy szál harisnyában a Tverszkaján, és ne hallgasson Darja fecsegésére. Azután pedig csókkal búcsúzott tőle.

Trolibuszra szállt, és a kényelmes párnázott ülésen hátradőlve ment végig az Arbaton; hol a maga gondolatait szötte, hol pedig arra fülelt, hogy miről beszél az előtte ülő két utas.

Azok ketten néha-néha hátrasandítottak, nem hallja-e valaki szavukat; elképesztő dolgokról beszéltek ugyanis. Az ablaknál ülő jól táplált egyén, akinek apró disznószeme huncutul pillogott, azt magyarázta a mellette ülő cingárabb alaknak, hogy a koporsót le kellett takarni fekete szemfedővel...

- Fantasztikus! - suttogta a cingár hüledezve. - Ilyen még nem volt! És Zseldibin mit csinált?

A trolibusz egyetlenes surrogásán át is hallatszottak az ablaknál ülő férfi szavai:

- Bűnügyi nyomozás... botrány... mit mondjak: rejtély!

A beszédfozlányokból Margarita Nyikolajevna úgy-ahogy megkonstruálta az összefüggő történetet: a két polgártárs arról sugdolózott, hogy egy halottnak (de hogy ki volt a halott, Margaritanak nem sikerült megtudnia, mert nem nevezték nevén) ma reggel a koporsóból kilopták a fejét... Ezért izgul most annyira az a Zseldibin nevezetű illető. És a trolibuszon sugdolózóknak is nyilván lehet valami közük az ellopott fejű megboldogulthoz. - Azt mondod, kettőkor van a hamvasztás?

Margarita Nyikolajevna lassan már elunta a furcsa, riadt suttogást a koporsóból elcsent fejről, és valósággal megörült, hogy le kell szállnia.

Kisvártatva már a Kreml fala alatt ült a park egyik padján, mégpedig úgy, hogy a Manyezsre⁶² látott.

Hunyorogva nézett fel a szép napsütésbe, visszaemlékezett aznap éjjeli álmára, s arra is, hogy pontosan egy esztendővel ezelőtt, ugyanezen a napon, ugyanebben az órában, ezen a padon ült *ővele*. Fekete retikülje akkor is mellette feküdt a padon, akárcsak most. Ő ma nem volt mellette, de Margarita Nyikolajevna gondolatban mégis *ővele* társalgott: „Ha száműzetésbe küldtek, miért nem adsz hírt magadról? Hisz onnan is üzennek az emberek! Már nem szeretsz? Nem, ezt nem tudom elhinni. Talán meghaltál? Akkor kérlek, bocsáss el, engedd, hogy végre szabad legyek, szabadon lélegezhessek...” - És gondolatban maga válaszolt önmagának helyette: „Szabad vagy, azt hiszed, visszatartlak?” És ismét visszafelelt neki: „Ugyan már, miféle válasz ez? Előbb tűnjél el az emlékezetemből, akkor leszek szabad...”

Járókelők haladtak el Margarita Nyikolajevna előtt. Egy férfi kíváncsian nézte meg a jól öltözött nőt, vonzotta magánya, szépsége. Kőhécselt, s leült a pad sarkára. Nagyot lélegzett, és megszólalt:

- Határozottan szép idő van máma...

De az asszony olyan sötéten nézett rá, hogy felállt, és elment.

„Tessék, itt a példa - folytatta Margarita elképzelt párbeszédét azzal, aki lelkén uralkodott. - Miért kergettem el ezt a férfit? Unatkozom, és ebben a szoknyapecérben igazán nem volt semmi kellemetlen, kivéve talán azt a buta »határozottan«-t. Miért gunnyasztok itt a fal tövében, egyedül, mint a fülesbagoly? Miért vagyok kirekesztve az életből?”

Egészen elcsüggedt, elszontyolodott. De ekkor ismét végighullámozott rajta a reggeli várakozás izgalma. „Igen, ma történik valami!” Az izgalom hulláma másodszor is megcsapta, és akkor ráébredt, hogy ez - hanghullám. A város morajlásán keresztül egyre világosabban hallotta: dobpergés és kissé hamis kürtök szava közeledik feléje.

⁶² *Manyezs* - az egykori cári lovarda egész háztömbnyi területet elfoglaló épülete. A kései klasszicizmus egyik legszebb alkotása Moszkvában.

Először egy lovas rendőr jelent meg, lépésben haladt el a park rácsa előtt, mögötte három gyalogos rendőr. Azután lépésben haladó teherautó, rajta zenészek. Amögött ugyancsak lassan haladó, vadonatúj, nyitott halottas autó, rajta koszorúkkal borított koporsó, s a koporsó négy sarkánál négy ember - három férfi, egy nő. Margarita még ebből a távolságból is észrevette, hogy a halottat utolsó útjára kísérő s a koporsó mellett őrt álló személyek arcán zavar, elképedés tükröződik. Különösen feltűnő volt ez a bal hátsó sarokban álló nőnél: amúgy is pufók ábrázatát mintha belülről még jobban felfújta volna valami pikáns titok, apró, hunyorgó szemében kétértelmű szikrák villóztak. Úgy tetszett, mintha nem állná meg tovább, rákacsintana a megboldogultra, és azt mondaná: „Ki látott már ilyet?... Rejtélyes ügy, szavamra mondom!” De hasonló tanácsstalanságot fejezett ki a halottaskocsit gyalogosan kísérő mintegy háromszáz ember arca is.

Margarita a tekintetével kísérte a menetet, egészen addig, amíg a távolban elhalt az egyhangú üstdob, mely állandóan egyforma ütemben pufogott, „bumsz, bumsz, bumsz”. „Milyen furcsa temetés - gondolta magában. - És milyen gyászos ez a bummogás! Komolyan mondom, eladnám az ördögnek a lelkemet, ha megtudhatnám, hogy él-e még... Vajon kit temetnek itt?”

- Mihail Alekszandrovics Berliozt, a TÖMEGÍR elnökét - szólalt meg mellette egy kissé dunnyogó férfihang.

Margarita Nyikolajevna ámulva fordult a hang felé, és észrevette, hogy valaki ül a padon. Nyilván akkor telepedett melléje nesztelenül, amikor ő a temetési menetet nézte. Az utolsó kérdést pedig nyilván - szórakozottságában - fennhangon tette fel.

A menet eközben megállt, valószínűleg a közlekedési lámpa tartóztatta fel az útkeresztezésnél.

- Bizony furán érzik magukat - folytatta a padon ülő egyén. - Halottat visznek, de közben folyton csak az jár az eszükben, hogy hová lett a feje!

- A feje? Hogyhogy a feje? - figyelte föl Margarita, és tüzetesen szemügyre vette szomszédját. Alacsony, vörös hajú férfi volt, szájából agyar meredezett, keményített inget viselt, jó minőségű csíkos öltönyt, lakkcipőt s fején keménykalapot. Nyakkendője rikító volt, és feltűnt rajta még az is, hogy zakója mellzsebéből, ahol a férfiak rendszeren zsebkendőt vagy töltőtollat hordanak, egy lerágott csirkecomb csontja kandikált elő.

- Ma reggel ugyanis, tetszik tudni, a Gribojedov nagytermében, ahol a halott fel volt ravalozva, kilopták a fejét a koporsóból.

- Hogy történhetett? - kérdezte Margarita szinte önkéntelenül, s közben eszébe jutott a trolibuszon hallott beszélgetés.

- Ördög tudja! - válaszolta a vörös eléggé közvetlenül. - Különben, szerintem nem ártana megkérdezni a Behemótot. Fenemód ügyesen csenték el! És főleg érthetetlen, hogy kinek kellhet az a fej! Botrány!

Bármennyire elfoglalta is Margarita Nyikolajevnát a saját bánata, mégis meglepődött - a vörös hajú idegen furá közléseitől.

- Megálljon csak - kiáltott fel -, ez az a Berlioz, akiről a mai újságok...

- Az hát, az, az!

- Akkor hát irodalmárok követik a koporsót? - kérdezte Margarita.

- Természetesen, írók, irodalmárok!

- Ismeri őket?

- Mindet ismerem, kivétel nélkül - válaszolta a vörös.
- Mondja - kérdezte Margarita elfúló hangon -, nincs közöttük Latunszkij, a kritikus?
- Már hogyan volna! - felelte a vörös. - Ott van, ni, a negyedik sor legszélén.
- Az a szóke? - kérdezte Margarita hunyorogva.
- Inkább hamuszínű... látja, most égnek emeli a tekintetét!
- Olyan... papos?
- Az, az.

Többet nem kérdezett Margarita, csak merően nézte Latunszkijt.

- Úgy látom, gyűlöli azt a Latunszkijt! - jegyezte meg a vörös mosolyogva.
- Akad még, akit gyűlölök - vetette oda Margarita. - De erről nem érdemes beszélni.

A gyászmenet eközben továbbhaladt, a gyalogszerrel vonulók mögött autók haladtak lépésben, többnyire üresen.

- Már hogyan volna érdemes, Margarita Nyikolajevna!
- Maga ismer engem? - kérdezte Margarita meglepetten.

A vörös válaszképpen lekapta keménykalapját, feldobta, és röptében elkapta.

„Tisztára betörőpofája van!” - állapította meg Margarita, ahogy most jobban szemügyre vette véletlen ismerősét.

- De én nem ismerem magát - mondta elutasítóan.
- Honnét is ismerne? Pedig fontos ügyben küldtek magához.

Margarita elsápadt, visszahőkölt ültében.

- Mindjárt ezzel kellett volna kezdenie - szólalt meg. - Ahelyett, hogy hetet-havat összehordott valami levágott fejről. Tehát le akar tartóztatni!
- Szó sincs róla! - tiltakozott élénken a vörös. - Hogy is jut ilyesmi az eszébe? Mondtam már, fontos ügyben járok.
- Miféle ügyben? Nem értem.

A vörös körülnézett, majd titokzatosan súgta:

- Azért küldtek, hogy ma estére vendégségbe hívjam.
- Micsoda? Miféle vendégségbe? Kihez?
- Egy híres külföldi úrhoz - felelte a vörös, és sokatmondóan összecsiszpentette fél szemét.

Margarita felháborodott.

- Mi az, nálunk most már utcai kerítők folytatják üzelmeiket? - Felugrott, menni készült.
- Még csak az kéne, hogy ilyen megbízást vállaljak! - mordult fel a vörös, és a távozni készülő Margarita után kiáltott: - Bolond!
- Aljas gazember! - szólt vissza az asszony, és már indult is, hogy faképnél hagyja az ekképpen aposztrofált vörös fickót. Ekkor azonban meghallotta maga mögött a hangját:

- „A Földközi-tenger felől érkező sötétség eltakarta a helytartó szeme elől a gyűlölt várost. Eltűntek a templomot a félelmetes Antonius-bástyával összekötő függőhidak... Elveszett Jerusalaim, a hatalmas város, mintha sosem létezett volna...” Így vesszen maga is a megpörkölődött füzetével meg a lepréselt rózsájával! Itt ül magába roskadva a padon, és könyörög neki, hogy bocsássa el magát, hagyja szabadon lélegezni, tünjön el az emlékezetéből!

Margarita falfehér lett, visszament a padhoz. A vörös hunyorogva nézett fel reá.

- Nem értem - mondta halkán Margarita. - A füzetéről még csak tudomást szerezhet valaki... belopózhat, megnézheti... Natását biztosan lefizették! De honnét ismeri a gondolataimat? - Fájdalmasan összevonta szemöldökét, és megkérdezte: - Mondja meg végre, ki maga? Milyen intézménytől való?

- Ajjaj, de unalmas - dűnnyögte a vörös, és nyomatékosan kijelentette: - Engedje meg, hiszen már megmondtam, hogy nem tartozom semmiféle intézményhez! Üljön le, kérem.

Margarita mukkanás nélkül engedelmeskedett, leült, de azért másodszor is megkérdezte:

- Kicsoda maga?

- A nevem Azazello. No de nem mindegy az magának?

- És azt sem árulja el, hogy honnét tud a füzetéről, hogyhogy ismeri a gondolataimat?

- Eszem ágában sincs - felelte szárazon Azazello.

- De mondja... tud róla valamit? - suttogta Margarita esdeklően.

- Hát... mondjuk, hogy tudok.

- Könyörgök, csak azt az egyet mondja meg: él? Ne kínozzon tovább!

- Él hát, él! - válaszolta kelletlenül Azazello.

- Hál' istennek!

- Kérem, ne tessék lelkendezni és sopánkodni - mordult rá Azazello bosszúsan.

- Bocsánat, bocsánat - mormolta az asszony szinte már alázatosan. - Az előbb csakugyan megharagudtam magára. De hát ismerje el, hogy egy nőt csak úgy az utcáról vendégségbe hívnak... nekem igazán nincsenek előítéleteim, ezt elhiheti - Margarita szomorúan elmosolyodott -, de külföldiekkel sohasem találkozom, nem is óhajtok velük érintkezni... meg aztán, a férjem... életem tragédiája, hogy olyan férfival élek, akit nem szeretek... de azért nem akarom elrontani az életét, ezt méltatlannak érezném... ő mindig jó volt hozzám...

Azazello láthatóan unta az összefüggéstelen magyarázkodást, és szigorúan rászólt az asszonyra:

- Hallgasson, kérem, egy percig.

És Margarita engedelmesen elhallgatott.

- A külföldi, akihez én meghívtam, teljesen veszélytelen. És azonkívül egy teremtettt lélek se fogja megtudni, hogy nála járt. Ezért kezeskedem.

- És mit akar tőlem az az idegen? - kérdezte Margarita gyanakvóan.

- Azt majd megtudja annak idején - felelte Azazello.

- Értem már... Arról van szó, hogy odaadjam magam neki - suttogta Margarita.

Azazello fölényesen elvigyorodott.

- Biztosíthatom magát, az egész világon minden nő erről álmodozna, de - s arcát itt gúny torzította el - csalódást kell okoznom magának: ilyesmiről szó sem lesz.

- Ki az az idegen? - kiáltotta Margarita izgalmasan olyan hangosan, hogy a pad előtt haladó járókelők feléje fordultak. - És mi érdekem fűződik hozzá, hogy odamenjek?

Azazello a füléhez hajolt, és sokatmondóan súgta:

- Nagyon is nyomós érdeke fűződik hozzá... ragadja meg az alkalmat.

Margarita szeme kikerekedett.

- Tessék? - kiáltotta. - Ha jól értettem, arra céloz, hogy ott megtudhatok valamit... róla?

Azazello némán bólintott.

- Elmegyek! - kiáltott fel Margarita elszántan, és megragadta Azazello karját. - Elmegyek, ahová mondja!

Azazello megkönnyebbülten szusszant, hátradőlt a pad támlájára, eltakarva a nagy betűkkel belevéselt „Nyura” nevet, gúnyosan megjegyezte:

- Jaj, ezek a nők! Szörnyű népség! - Kezét zsebébe mélyesztette, s két lábát egyenesen maga elé nyújtotta. - Szeretném tudni, miért éppen engem küldtek magához? Mért nem vállalta inkább a Behemót, neki olyan elbűvölő a modora...

Margarita keserűen, kényszeredetten elmosolyodott...

- Kérem, ne ejtsen továbbra is kétségbe a talányaival. Boldogtalan vagyok, és maga visszaél a helyzetemmel... Tudom, hogy gyanús históriába keveredtem, de esküszöm, csak azért, mert maga azt ígérte, hogy megtudok róla valamit! Szédülök ettől a sok érthetetlen rejtélytől...

- Jaj, csak ne drámázzon! - fintorgott Azazello. - Az én helyzetemet is meg kell érteni. Felpofozni egy adminisztrátort, kidobni egy nagybácsit, valakit agyonlőni, vagy más efféle apróság: ez az én szakmám. De szerelmes nőkkel társalogni... köszönöm, nem kérek belőle! Hisz egy jó félórája győzködöm itt már magát... Egyszóval eljön?

- El - válaszolta Margarita Nyikolajevna határozottan.

- Akkor tessék - mondta Azazello, kerek aranyseleucét vett elő zsebéből, és átadta Margaritának e szavakkal: - Dugja el gyorsan, mert mindenki idenéz. Jó hasznát veszi majd, Margarita Nyikolajevna, mert mi tagadás, jócskán megöregítette a bánat az utóbbi hat hónapban. (Margarita elpirult, de nem szólt, és Azazello folytatta:) Ma este pontosan fél tíz órakor legyen szíves meztelenre vetkőzni, és ezzel a krémmel bekenni arcát, egész testét. Aztán csinálhat amit akar, de ne menjen el a telefon mellől. Tízkor fölhívom, és mindent közlök, amit tudnia kell. Ne törődjék semmivel, elszállítják oda, ahová kell, és semmi baja sem esik. Megértette?

- Meg - felelte Margarita rövid gondolkodás után. - Ez a doboz színarany, érzem a súlyán. Mit csináljak: világosan látom, hogy megvesztegetnek, és belékevernek valami sötét históriába, amiért egyszer még nagyon megfizetek...

- Megint kezdi? - horkant fel Azazello.

- Nem, én csak...

- Azonnal adja vissza a krémet!

Margarita erősebben markolta a kis dobozt.

- Adja vissza, ha mondom! - förmedt rá Azazello mérgesen. - Adja vissza, és ördög vigye az egészet. Küldjék a Behemótot.

- Nem, nem! - kiáltotta Margarita, az arra menők megdöbbenésére. - Mindenre hajlandó vagyok, végigjátszom ezt a komédiát a krémmel, ha kell, az ördöggel is cimborálok! De vissza nem adom!... Tudom, hogy mire vállalkoztam. De mindent vállalok érte, mert másban már amúgy sem bízhatok ezen a világon. De annyit mondok: ha pusztulásba sodor, szégyellheti magát, igen, a föld alá süllyedhet szégyenében! Szerelmemért halok meg! - Margarita büszkén a mellére csapott, és felnézett a napra.

- Báá! - üvöltött fel Azazello hirtelen, düllédő szemmel meredt a park rácsára, és ujjával valamerre mutatott.

Margarita gyorsan odafordult, amerre a vörös mutogatott, de semmi különöset nem látott. Azazellóhoz fordult, hogy magyarázza meg rejtélyes felkiáltását - de nem volt, aki e magyarázatot megadja: a vörös ismeretlent elnyelte a föld.

Margarita gyorsan belenyúlt retiküljébe, ahová a felkiáltás előtt a kis szelencét rejtette, és meggyőződött róla, hogy a szelence ott van. Ekkor pillanatnyi gondolkozás nélkül kiszaladt a Sándor-parkból.

HUSZADIK FEJEZET

Az Azazello-krém

A tiszta esti égbolton telihold világított; jól látszott a juharfa ágai között. A hársak, akácok foltos-cikornyás mintát rajzoltak a kertben a földre. A kiugró tornyocska nyitott, de elfüggönyözött hármaskabla vakító villanyfényben tündökölt. Margarita Nyikolajevna hálószobájában valamennyi lámpa égett, megvilágította a szobában uralkodó tébolyodott rendetlenséget. A vetett ágyon, a paplanon ingek, harisnyák feküdtek kiterelve, egy összehajtogatott fehérneműdarab pedig egyenesen a földön hevert egy véletlenül széttaposott cigarettadoboz mellett. Az éjjeliszekrényen egy pár cipő állt közvetlenül egy félig telt feketekávé csésze és a hamutartó között, mely utóbbiban egy csikk füstölgött. A szék hátán fekete estélyi ruha lógott. A szobában parfümillat, s valahonnét még izzó vasaló jellegzetes szaga is beszivárgott.

Margarita Nyikolajevna a tükör előtt ült, meztelen testére dobott egy szál fürdőkabátban, lábán fekete antiloppapucs. Az asztalkán előtte feküdt karkötős aranyórája, s mellette az Azazellótól kapott szelence. Margarita egy pillanatra sem vette le szemét az óra számlapjáról.

Néha szinte úgy rémlett, az óra elromlott, a mutató nem mozdul helyéből. De mozgott, noha nagyon lassan, mintha oda-odarágna a számlaphoz. Végre a nagymutató huszonkilenc percet mutatott kilenc után. Margarita szíve olyan hevesen dobogott, hogy nem is bírta mindjárt megfogni az aranydobozt. Mikor egy kissé legyűrte izgalmát, kinyitotta a szelencét, és sárgás, zsíros krémet látott meg benne, amely - úgy rémlett - mocsárszagot árasztott. Ujja hegyével a tenyerébe kent belőle egy cseppecskét, amitől a mocsári növényzet meg korhadó avar illatára emlékeztető szag még jobban megerősödött; aztán pedig tenyerével lassan bedörzsölte vele arcát, homlokát.

A krém könnyen kenődött, és úgy tetszett, nyomban el is párolog. Margarita alaposan bedörzsölte vele az arcát, aztán a tükörbe nézett - és a szelencét egyenesen aranyórája üvegére ejtette, amitől az üveg sugarasan megrepedt. Margarita behunyta a szemét, újra a tükörbe nézett, és harsányan felkacagott.

Csipesszel kitépkedett, szélein cérnaszállá vékonyított szemöldöke megsűrűsödött, és arányosan, feketén ívelt élénkzölddé színesedett szemei fölött. Orrtöve fölött nyomtalanul eltűnt a kicsi függőleges ránc, amely akkor, októberben jelent meg, amikor a Mestert elveszítette. Eltűnt a sárgás kis árnyék is a halántékáról, meg az alig észrevehető szarkalábak a szemek külső sarkából. Orcája finoman kipirosodott, homloka fehér és sima lett, hajából elmúlt a fodrász kezétől származó göndörség.

A harmincesztendő Margaritára természetből hullámos fekete hajú, húsz év körüli nő nézett vissza a tükörből.

Amikor Margarita kedvére kikacagta magát, egyetlen ugrással ledobta magáról köntösét, belenyúlt a könnyű, zsíros krémbe, és erélyes mozdulatokkal, bőségesen bekente vele egész testét. Bőre nyomban rózsás, napbarnított színt öltött. Aztán - mintha csak kihúztak volna egy tűt a halántékából - egy csapásra elmúlt a fejfájás, amely egész nap kínozta, mióta hazajött a parkból; kar- és lábizmai megerősödtek, végül - teste súlytalanná vált.

Felugrott, és a levegőben lebegett, alacsonyan a szőnyeg fölött, azután lassan lehúzta valami, és újra leereszkedett.

- Ez aztán a krém! Éljen a krém! - ujjongott, s a fotelba vetette magát.

A bedörzsölés nemcsak külsőleg változtatta meg. Belül is, egész testében, minden porcikájában forrt, pezsgett az öröm. Szabadnak, mindentől felszabadultnak érezte magát. Világosan érezte: az történt vele, pontosan az, amit előérzete már reggel megjósolt, és most mindörökre elhagyja a palotát, egész régi életét. Ebből a régi életéből most mégis kivált egy gondolat - a tudat, hogy még egy végső kötelességét kell teljesítenie, mielőtt elkezdődik az az új, rendkívüli és nagyszerű, ami máris szinte húzza őt felfelé a levegőbe. Ahogy volt, pucéran, átszaladt a hálóból férje dolgozószobájába - közben néha-néha a levegőbe emelkedve -, villanyt gyújtott, és odaszaladt az íróasztalhoz. Egy kitépett blokklapra tisztán, javítás és törlés nélkül, nagy betűkkel a következő sorokat rótt a ceruzával:

Bocsáss meg, és felejts el mihamarabb. Örökre elhagylak. Ne keress, úgymint hiába. A sok bajtól, bánattól boszorkánnyá lettem. Indulok. Éljen boldogul.

Margarita

Aztán megkönnyebbülve visszazállt a hálóba, s nyomában beszaladt Natasa is, ruhákkal megrakodva. De a sok holmi - vállfára akasztott ruhák, csipkés zsebkecskék, kisámfázott selyemcipellők - mind-mind kiesett a kezéből, a földre hullott, és Natasa összecsapta ekképp megüresedett két kezét.

- Mit szól hozzám, szép vagyok? - kérdezte Margarita Nyikolajevna, és hangja elcsuklott örömeiben.

- De még mennyire! - suttogta Natasa álmétkodva. - Hogy csinálja ezt, Margarita Nyikolajevna?

- A krém, a krém, a krém! - sikoltotta Margarita Nyikolajevna, a csillogó-villogó arany-szelencére mutatva, s a tükör előtt forgolódva.

Natasa megfélemedezett a földön heverő, gyűrött ruháról, odaszaladt a toaletasztalhoz, és mohón kigyúló szemmel meredt a krém maradványaira. Ajka mozgott, valamit suttogott. Aztán ismét Margaritához fordult, lelkendezve:

- A bőre, milyen a bőre, Margarita Nyikolajevna! Sugárzik a bőre... világít! - De nyomban észbe kapott, odaszaladt a ruhához, fölvette, kirázogatta.

- Hagyja, hagyja! - szólt rá Margarita. - Ne törődjék semmivel! Vigye el az ördög! Különben... tudja mit? Tessék, tegye el emlékül. Igen, legyen a magáé. Mindent vigyen el, ami a szobában van!

Natasa jó ideig mozdulatlanul állt, mint akinek földbe gyökerezett a lába; aztán úrnője nyakába ugrott, össze-vissza csókolta:

- Selyem a bőre! Világít! Sugárzik! És a szemöldöke!!!

- Natasa, vigye ezt a sok rongyot, vigye a parfümöt, mindent, és tegye el, dugja el! - kiáltotta Margarita. - Ékszer, értéket ne vigyen, nehogy a végén lopással vádolják!

Natasa motyóba szedte, ami épp a keze ügyébe esett, ruhát, cipőt, harisnyát, fehérneműt, és szaladt a szobájába.

Ezalatt az utca túlsó oldaláról, egy nyitott ablakból hangos virtuóz keringő szólalt meg, s ugyanakkor autó berregése hallatszott a kapu előtt.

A kis utcát egészen betöltő valcer hallatára Margarita vidáman felkiáltott:

- Mindjárt telefonál Azazello! És a külföldi nem veszélyes, igen, most már biztosan tudom, hogy nem veszélyes!

Az autó újra fölberregett, elindult. A kiskapu csapódott, s a kövezett kerti úton lépések kopogtak.

„Nyikolaj Ivanovics jött haza, megismerem a lépéseit - állapította meg Margarita. - Jó lenne még valami botrányos mókát csapni búcsúzóul.”

Félrehúzta a függönyt, és kiült az ablakpárkányra, profilban, térdét kezével átfogva. A holdfény jobb oldalát nyaldosta. Fejét a hold felé emelte, merengő, poétikus arcot vágott. Odalenn a lépések még egy-kettőt koppantak, azután hirtelen elhallgattak. Margarita még egy ideig gyönyörködött a holdban, nagyot sóhajtott az illendőség kedvéért, azután lenézett a kertbe, és valóban megpillantotta Nyikolaj Ivanovicsot, a földszinti lakót. A hold élesen megvilágította egész alakját: a padon ült, és látszott rajta, hogy hirtelen roskadt le. Csíptetője félrecsúszott orra nyergén, kezében aktatáskáját szorongatta.

- Á, jó estét, Nyikolaj Ivanovics! - szólt le Margarita mélabúsan. - Értekezletről jön?

Nyikolaj Ivanovics nem válaszolt. Meg se mukkant.

- Én, amint látja - folytatta Margarita, és egyre jobban kihajolt az ablakon -, egyedül ülök itt, búsulok, nézem a holdat, és a valcert hallgatom...

Bal kezét végighúzta halántékán, félresimította egy hajfürtjét, majd így folytatta:

- Jaj, hogy maga milyen udvariatlan, Nyikolaj Ivanovics! Elvégre mégiscsak nő vagyok! Csúnya dolog nem válaszolni, ha egy nő szól magához!

Nyikolaj Ivanovics - aki tisztán látszott a holdfényben, szürke mellénye utolsó gombjáig, deres kecskeszakálla utolsó száláig - szemlátomást majd elsüllyedt zavarában; hirtelen felröhögött, felugrott a lócáról, s ahelyett hogy kalapját levette volna, meglengette aktatáskáját, és leguggolt, mintha táncolni készülné.

- Juj, hogy maga milyen lehetetlen alak, Nyikolaj Ivanovics! - szólt le Margarita. - Egyáltalán: úgy meguntam mindnyájukat, hogy ki se mondhatom; boldog vagyok, hogy végre faképnél hagyom magukat!

Ekkor a szobában, Margarita háta mögött, megszólalt a telefon. Margarita leugrott az ablakpárkányról, megfeledkezett Nyikolaj Ivanovicsról, és fölemelte a kagylót.

- Itt Azazello beszél - hangzott a kagylóban.

- Jaj, drága, drága Azazellóm - lelkendezett Margarita.

- Itt az idő. Repüljön fel - mondta Azazello, és hangja elárulta, hogy tetszik neki Margarita őszinte, leplezetlen öröme. - Ha elszáll a kapu fölött, mondja azt, hogy „láthatatlan vagyok”. Röpdössön egy ideig a város felett, hogy megszokja, aztán tartson délnek, ki a városból egyenest a folyó mentén. Már várják.

Margarita visszatette a hallgatót, és ekkor a szomszéd szobában valami koppant, mintha mankó bicegne, s nekiverődött az ajtónak. Margarita kitárta az ajtót, és a seprű táncolt be rajta, szőrével fölfelé; nyele végével pergő ritmust vert ki a padlón, aztán nekifeküdt az ablaknak, mintha menten ki akarna szállni rajta. Margarita felvisított elragadtatásában, és felpattant a seprűnyélre. Csak ekkor jutott eszébe, hogy a nagy zürzavarban elfelejtett felöltözni. Odavágtatott az ágyhoz, és felkapta az első ruhadarabot, ami a keze ügyébe került, egy világoskék ingecskét. Meglobogtatta, mint a zászlót, és kiröppent az ablakon. A keringő egyre hangosabban szólt a kert fölött.

Margarita lejjebb siklott, és meglátta Nyikolaj Ivanovicsot a lócán. Kővé meredve ült, és bamba képpel fülelt az emeleti hálósobából kihangzó zajra, sikoltozásra.

- Agyó, Nyikolaj Ivanovics! - kiáltotta le Margarita, seprűjén a férfi orra előtt táncikálva.

Nyikolaj Ivanovics felnyögött, két kezével fogózkodva végigkúszott a padon, s eközben a földre söpörte aktatáskáját.

- Elröpülök! Soha többé nem jövök vissza! - kiáltott le Margarita, a valcert túlharsogva. Eszébe jutott, hogy a kék ingre immár semmi szüksége, és hangos hahotával rádobta Nyikolaj Ivanovics fejére. Nyikolaj Ivanovics vaktában kapálózva, leesett a padról a kerti út téglaköveire.

Margarita hátrafordult, hogy még egy utolsó pillantást vessen a palotára, ahol oly sokáig gyötrődött, és a világos ablakban meglátta Natasa ámuló, rémüldöző ábrázatát.

- Éljen boldogul, Natasa! - kiáltotta Margarita, és megrántotta a seprűt. - Láthatatlan vagyok! Láthatatlan vagyok! - kiáltotta még hangosabban, azzal átrepült a kapu felett, a juharfa ágai arcát csapkodták, és kiszállt az utcára. Nyomában a keringő őrzőngve tomboló hangjai szálltak.

HUSZONEGYEDIK FEJEZET

A repülés

Láthatatlan és szabad vagyok! Láthatatlan és szabad vagyok! Margarita elrepült saját utcája felett, majd egy másikba jutott, mely derékszögben metszette az előzőt. Egyetlen pillanat alatt átszelte ezt a hosszú, girbegurba, folt hátán folt, ócska sikátort, ahol a meglazult ajtajú butikban kannaszám árulják a petróleumot, és üvegben a rovarirtó folyadékot, és csakhamar tapasztalnia kellett, hogy bármilyen szabad és láthatatlan az ember, azért kissé óvatosnak kell lennie az élvezetben, ugyanis csak a csodának köszönhetette, hogy az utolsó szempillantásban fékezett, és nem zúzta magát halálra a félredőlt sarki lámpáson. Elkanyarodott tőle, erősebben szorította térde közé a seprút, és lassabban szállt, gondosan ügyelve a villanyvezetékekre meg a járda fölé lógó cégérekre.

A harmadik utca egyenesen kivitt az Arbatra. Margarita addigra beletanult a seprű kormányzásába, észrevette, hogy paripája a kéz vagy láb legkisebb érintésének is engedelmeskedik, s amíg a város fölött repül, nagyon óvatosnak kell lennie, nem szabad túlságosan ficánkolnia. Azt is tapasztalta, már a legelső utcában, hogy a járókelők valóban nem látják. Senki sem kapta fel a fejét, senki sem kiáltotta: „Oda nézz!”, nem ugrott félre, nem sikoltozott, nem ájult el, se nem hahotázott.

Nesztelenül szállt, lassan, és nem nagyon magasan, körülbelül az első emelet magasságában. De még ilyen lassú repülés mellett is, a káprázatosan kivilágított Arbatra kiérve, elhibázta a kanyart, és vállával nekiütődött egy kivilágított korongnak, amelyre nyíl volt rajzolva. Dühbe gurult, megrántotta az engedelmes seprút, eltávolodott, aztán egyenesen nekirúgott a korongnak, és a seprűnyél végével diribdarabra törte. A szilánkok csörömpölve hullottak a járdára, a járókelők félreugrottak, valahol rendőr sípolt, és Margarita vidáman felkacagott, miután ezt a szükségtelen huncutságot végrehajtotta.

„Az Arbaton még jobban kell vigyáznom - gondolta magában. - Ott olyan zűrzavaros a helyzet, hogy az ember alig ismeri ki magát.” Ide-oda bujkált a vezetékek között. Alatta trolibuszok, autóbuszok, személygépkocsik teteje áramlott, a járdán pedig sapkafolyamok úsztak. A folyókból itt-ott kisebb patakok váltak ki, és beömlöttek az éjszaka is nyitva tartó üzletek tüzes torkába. „Juj, micsoda összevisszaság! - gondolta bosszúsan Margarita. - Hisz itt megfordulni se lehet!” Átszelte az Arbatot, feljebb emelkedett, a harmadik emelet szintjére, és a sarki színházépület vakító fényreklámja mellett befordult egy magas házak szegélyezte, szűk mellékutcába. Minden ablak tárva-nyitva, s rádiómuzsika áradt ki rajtuk. Margarita kíváncsian betekintett az egyik ablakon. Konyhába látott be; a tűzhely lapján két petróleumfőző állt egymás mellett, két nő állt előtte, kezükben kanál; hangosan veszekedtek.

- Hányadszor mondom: a vécében tessék eloltani a villanyt, Pelageja Petrovna! - zsémbelt az egyik nő, aki előtt gőzölgő fazék állt a petróleumfőzőn. - Jegyezze meg végre, mert kilakoltatjuk!

- Maga is megéri a pénzét - felelt a másik.

- Mind a ketten megéri a pénzüket! - szólt be Margarita jó hangosan, az ablakpárkányon át behajolva a konyhába.

A veszekedők a hang felé fordultak, és kővé meredtek, kezükben a piszkos főzőkanállal. Margarita óvatosan benyúlt közöttük, elfordította mindkét petróleumfűző csapját, és eloltotta őket. Az asszonyok felsikoltottak, szájuk tátva maradt. De Margarita már elunta a konyhát, folytatta repülőútját.

Az utca végén egy láthatóan vadonatúj, hétemeletes, fényűző bérház vonta magára figyelmét. Leereszkedett a járdára, s meglátta, hogy a homlokzata fekete márvánnyal van bevonva, bejárata széles, előkelő, benn az üveges ajtó mögött portás aranygombos köpenye, arany-paszomántos sapkája csillog, és a kapu fölé aranybetűkkel ez van kiírva: DRAMÍR.

Margarita hunyorogva nézte a felírást, töprengett, vajon mit jelenthet a DRAMÍR szó? Hóna alá fogta a seprűt, és a hűledező portást a kapuszárnyal megtaszítva, belépett a kapualjba. A lift mellett a falon jókora fekete táblát pillantott meg, melyre fehér betűkkel fel volt írva az ajtószám és a lakók neve. A tábla tetején levő felirat - „Drámaírók és irodalmárok háza” - láttán Margaritában fojtott, vad sikoltás tört fel. Margarita kissé a levegőbe emelkedett, és buzgón olvasni kezdte a neveket: Husztov, Dvubratszkij, Kvant, Beszkudnyikov, Latunszkij...

- Latunszkij! - kiáltott fel. - Latunszkij... De hiszen ő az... ő döntötte romlásba a Mestert!

A portás szeme majd kiugrott a gödréből, lábujjhegyre ágaskodva meredt a fekete táblára, igyekezett megfejteti a talányt: hogyhogy és miért szólalt meg a lakók névjegyzéke?

Margarita ezalatt már sietve lebegett fel a lépcsőn, szinte mámorosan ismételve magában:

- Latunszkij, nyolcvannégy... Latunszkij, nyolcvannégy... hármas... Itt balra a nyolcvankettes, jobb kéz felől a nyolcvanhármas - még egy emelettel feljebb - itt a nyolcvannégyes! Itt a névtábla is: O. Latunszkij.

Margarita leugrott a seprűről, forró talpának jólesett a lépcsőház hűvös kőpadlójának érintése. Becsengetett - egyszer, kétszer. Senki sem nyitott ajtót. Még erősebben nyomta meg a gombot, s hallotta is, amint odabenn hangos csengetés riasztja fel Latunszkij lakásának csendjét. Bizony, a hetedik emeleti nyolcvannégyes számú lakás bérlője a síríg hálás lehetett a megboldogult Berlioznak, a TÖMEGÍR elnökének, amiért a villamos kerekei alá került, és a gyászülést épp aznap estére tűzték ki. Igen, Latunszkij kritikus szerencsés csillagzat alatt született, jó sorsa megóvta őt attól, hogy találkozzék Margaritával, aki boszorkánnyá változott azon a pénteken!

Senki sem nyitott ajtót. Akkor Margarita az emeleteket számlálva lerepült, kirohant az utcára, és feltekintve, kívülről is megszámolta az emeleteket, kiokoskodta, melyik lehet Latunszkij lakásának az ablaka. Igen, semmi kétség: az az öt sötét ablak az épület sarkán, a hetedik emeleten. Miután erről meggyőződött, Margarita a levegőbe emelkedett, és pillanatokon belül berepült a nyitott ablakon át a sötét szobába, amelybe csak a holdfény terített keskeny ezüst futószőnyeget. Margarita végigszaladt rajta, kitapogatta a villanykapcsolót, és csakhamar az egész lakás fényárban úszott. A seprű a sarokban pihent. Margarita megbizonyosodott afelől, hogy a lakásban nem tartózkodik senki, aztán kinyitotta a lépcsőházi ajtót, és ellenőrizte a névtáblát. A névtábla ott volt: Margarita tehát abba a lakásba hatolt be, amelyet keresett.

Azt mondják, Latunszkij, a félelmetes kritikus, a mai napig is elsápad, ha eszébe jut az a szörnyű este, és mind a mai napig csak hálába fúló hangon emlegeti Berlioz nevét. Nélküle - ki tudja, minő sötét, gyalázatos bűntény történt volna azon az estén: amikor Margarita visszajött a konyhából, nehéz kalapács volt a kezében.

Már alig-alig fékezte magát, keze remegett a türelmetlenségtől. Gondosan célzott, és kalapáccsal lesújtott a zongora billentyűire. Az egész lakást betöltötte az első panaszos sirám. A Becker gyártmányú, ártatlan, kereszthúros hangszer kétségbeesetten jajveszékelt, billentyűzete

szétroncsolódott, az elefántcsont lemezek szanaszét repültek. A szerencsétlen hangszer hörgött, bongott, üvöltött. Fényes fekete födele revolverlövést megszégyenítő dörrenéssel repedt meg a kalapácsütések alatt. Margarita zihálva, lihegve tépte-szaggatta a húrokat a kalapáccsal. Végül kimerülten rogyott egy karosszékbe, hogy kifújja magát.

A fürdőszobában meg a konyhában ezalatt már hallhatóan csobogott a víz. „Úgy látszik, már a padlóra folyik...” - állapította meg Margarita, s fennhangon hozzátette:

- De nincs vesztegetni való időnk!

A konyhából már patak ömlött ki a folyosóra. Margarita csupasz lábával a vízben tocsogva, vödörszám hordta a vizet a konyháról a dolgozószobába, s gondosan betöltögette az íróasztalfiókba. Aztán kalapáccsal szétzúzta a dolgozószobai szekrény ajtaját, és berontott a hálóba. A dolgozószobában zsákmányolt tele tintatartót beleöntötte a gondosan megvetett dupla ágyba. Betörte a tükrös szekrényt, kirántotta belőle a kritikus legjobb öltönyét, és a fürdőkádba dobta.

A pusztítás gyönyörűsége majd lángra lobbantotta lelkét, mégis egész idő alatt úgy érezte, az eredmény siralmasan csekély. Ezért körülnézett, mit lehetne még elpusztítani. A zongorás szobában rapityára törte a fikuszok cserepeit. Alighogy ezzel végzett, visszaszaladt a hálóba, és konyhakéssel elhasogatta a lepedőket, eltörte a bekeretezett fényképek üvegeit. Fáradtságot nem érzett, csak az izzadság patakozott róla.

A Latunskijé alatt lévő nyolcvankettes számú lakásban ezalatt Kvant drámaíró szakácsnője a konyhában teázgatott, és meglepetten észlelte, hogy fentről futkosás, csörömpölés, láрма hallatszik. Főlnézett a mennyezetre, és hirtelen észrevette, hogy a mennyezet szemlátomást megváltoztatja színét, fehérből kékes hullaszínűre sötétedik. A hullafolt nőtt, terjedt, s egyszer csak vízcseppek támadtak rajta. A szakácsnő jó két percig ült, és álmélkodott e furcsa jelenségen, amíg a mennyezetről valóságos zápor zúdult le reá, a konyha kövén kopogva. A szakácsnő felugrott, lavórt tett a zápor alá, ez azonban mit sem segített, mert az esőzés egyre nagyobb területre terjedt ki, most már előntötte a gáztűzhelyet is, meg az edénnyel teli asztalt. A szakácsnő ekkor felordított, kiszaladt a lakásból, fel a lépcsőn - és riadót csengetett Latunskij ajtaján.

- Ahá, már csöngetnek... ideje kerekem oldanom! - mondta Margarita. Felpattant a seprűre, és még hallotta, amint egy női hang bekiabál a kulcslyukon.

- Nyissák ki, Duszja, nyisd ki az ajtót! Folyik nálatok a víz, vagy mi? Elöntött minket!

Margarita egyméternyire a levegőbe emelkedett, és rávágott a csillárra. Két villanykörte szétduzzant, az üvegfityegők mindenfelé repültek. A kulcslyukon bekiabáló hang elhallgatott, a lépcsőházban léptek dobogtak. Margarita kirepült az ablakon, meglendítette a kalapácsot, és belecsapott az ablaküvegbe. Az ablak nagyot csuklott, és a márványborítású falon vízesésként zuhogtak alá az üvegszilánkok. Margarita most odalebbent a következő ablakhoz. Lenn az emberek összeszaladtak a járdán, a kapu előtt álló két autó közül az egyik fölberregett, és elrobgott.

Miután végzett Latunskij ablakaival, Margarita a szomszéd lakáshoz repült. Egyre sűrűbben zuhogtak az ütések, az utca megtelt lármával, csörömpöléssel. Az első kapuból kiszaladt a portás, felnézett, kis időre megtorpant, szemlátomást nem tudta, mitévő legyen, aztán szájába dugta kicsiny sípját, és élesen füttyentett. A füttyszóra Margarita még az eddiginél is nagyobb lendülettel törte be a hetedik emelet utolsó ablakát, aztán leszállt a hatodik szintjére, és ott kezdte sorra zúzni az ablakokat.

A portás, aki elunta a hosszú semmittevést az üvegtáblás kapu mögött, szívét-lelkét beleadta a sípolásba, s amellet pontosan nyomon követte Margarita tevékenységét, mintegy zenei kísérettel festette alá. A szünetekben, mialatt Margarita ablakról ablakra lebbent, a portás is erőt gyűjtött, beszívta a levegőt, és belefújta sípjába, süvítésével átfúrva az éjszakai levegőt.

Erőfeszítése, a feldühödött Margarita erőfeszítésével párosulva, meghozta gyümölcsét. A házban kitört a pánik. Ami ablak még ép maradt, kitárult, emberfejek jelentek meg benne, majd azon nyomban visszahúzódtak; a nyitott ablakok ellenben becsukódtak. A szemközti házak ablakaiban a kivilágított háttér előtt sötét emberi sziluettek bukkantak fel, mindenki azon volt, hogy megértse, mi módon törnek be minden látható ok nélkül a DRAMÍR ablakai.

A kis utcában most már mindenki a DRAMÍR lakóháza felé sietett, benn pedig valamennyi lépcsőházban emberek rohángáltak fel-alá, mindennemű cél és értelem nélkül. Kvant szakácsnője mindenkivel közölte, hogy elöntötte őket a víz, és csakhamar ugyanezt sikoltozta Husztovék háztartási alkalmazottja, a Kvanték alatt lévő nyolcvanas számú lakásból. Husztovéknál ömlött a víz a mennyezetről a konyhában is meg az illemhelyen is. Kvanték konyhájában végül is levált a mennyezetről egy óriási darab vakolat, és összetörte az asztalon felhalmozott mosatlan edényt; ezek után már valóságos záporosó támadt a konyhában, a lecsüngő, vizes deszkák közül úgy csorgott, mintha dézsából öntötték volna. Ekkor már az egész lépcsőházból is kiáltozás hallatszott.

A harmadik emelet egy kivilágított ablaka előtt elrepülve, Margarita bekukucskált, és egy férfit látott, aki gázálcot rángatott magára rémületében. Margarita nagyot csapott az ablakra kalapácsával, az üveg betört, az ember eltűnt a szobából.

De a féktelen rombolás egyik percről a másikra abbamaradt. Margarita lesiklott a második emelet magasságáig, benézett a legszélső, elfüggönyözött ablakon. A kis szobában gyenge villanykörte fénye derengett az ernyő alól. A recefüggönyös ágyacskában négyéves forma fiúcska ült, és riadtan fülelt. Felnőtt nem volt a szobában, úgy látszik, mindenki kiszaladt a lakásból.

- Mama, mama! - sipította a fiúcska, és aztán megállapította: - Törnek az ablakokat!

Senki se válaszolt, megismételte a hívását:

- Mama, én félek.

Margarita félrehajtotta a függönyt, és belibbent a szobába.

- Félek! - szepegett a kisfiú, és összerezzen.

- Ne félj, ne félj, kicsikém - suttogta Margarita, s igyekezett lehetőleg meglágyítani szélben, repülésben berekedt boszorkányhangját. - Rossz gyerekek verték be az ablakot.

- Csúzlival? - kérdezte a fiúcska, de már nem remegett.

- Csúzlival, persze hogy csúzlival - erősítette meg Margarita. - Most pedig aludj szépen.

- Biztos Szitnyik volt - mondta a gyerek. - Neki van csúzlija.

- Ő volt, persze!

A gyerek vidáman tekingetett jobbra-balra, és megkérdezte:

- Hát te hol vagy, néni?

- Én nem vagyok - felelte Margarita. - Csak álmodol engem.

- Mindjárt gondoltam - mondta a gyerek.

- No feküdj le szépen - rendelkezett Margarita -, tedd a kezedet a fejcskéd alá, és akkor majd tovább álmodhatsz rólam.

- Jó, gyerünk, csináld, hogy álmodjalak - hagyta rá a gyerek, nyomban lefeküdt, fejét kezére hajtva.

- Elmondok neked egy mesét - suttogta Margarita, és forró tenyerét a fiúcska túskehájára tette. - Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy néni... Nem volt neki se gyereke, se boldogsága, se semmije. És akkor sokáig sírt, aztán pedig megkeményedett a szíve... - Elhallgatott, visszahúzta a kezét: a gyermek elaludt.

Margarita halkán letette a kalapácsot az ablakpárkányra, és kirepült az ablakon. A ház körül teljes volt a felfordulás. Az üvegcséréppel teleszórt, aszfaltozott járdán ide-oda rohangáltak, ordítottak az emberek. Már rendőrök is fel-feltűnedeztek közöttük. Egyszer csak kolompolás hangzott fel, és az Arbat felől létrával fölszerelt piros tűzoltóautó kanyarodott a ház elé.

A további fejlemények azonban már nem érdekelték Margaritát. Térde közé szorította a seprűt, s ügyelve, hogy bele ne akadjon a villanydrótokba, máris felröppent a viharvert ház fölé a levegőbe. Az utca félrebillent alatta, aztán lesüllyedt. Most már nem egy utca, hanem egész város házrengetege volt alatta, a háztetők tömegét lámpafényes utcák szalagjai osztották részekre. Aztán az egész elmaradt mögötte, a lámpafüzérek összeolvadtak, egybemosódtak.

Margarita ismét rántott egyet a seprűn, és akkor az egész háztetőrengeteget elnyelte a föld, helyében remegő villanyfények tava villódzott, és ez a tó hirtelen függőlegesen fölemelkedett, aztán Margarita feje fölé került, a hold pedig talpa alatt világított. Ebből megértette, hogy bukfencet vetett, gyorsan visszabillent normális helyzetébe, és visszafordulván megállapította, hogy már a fénytő is eltűnt, mögötte nem maradt egyéb, mint rőt derengés a szemhatáron. Egy pillanat múlva az is elmúlt, és Margarita egyedül maradt a fölötte bal felől szálló holddal. Haja már réges-rég olyan volt, mint a szénaboglya, s a holdfény süvítve mosta testét. Abból, hogy az alatta két ritkás sorban elhelyezett lámpafények két összefüggő tűzvonallá olvadtak össze, meg abból, hogy milyen gyorsan elmaradoztak mögötte, Margarita megsejtette, hogy fantasztikus sebességgel repül, és csak azon csodálkozott, hogy nem fullad ki a lélegzete.

Kisvártatva, mélyen lenn a földi feketeségben, újabb villanylámpa-tűzfény lángolt fel, s terült a repülő nő lába alá, de nyomban elfordult, elcsavarodott és elsüllyedt. Néhány másodperc múlva ugyanaz a színjáték ismétlődött meg.

- Városok! Városok! - ujjongott Margarita.

Azután kétszer vagy háromszor olyasmit látott, ami nyitott fekete tokban fekvő, tompán csillogó kardhoz hasonlított, és felismerte, hogy azok - folyók.

Ha balra fölfelé nézett, azon mulatott, hogy a hold látszólag örült sebességgel rohan vissza, Moszkva felé, de ugyanakkor furcsa módon megmarad a helyén, és pontosan látni rajta egy titokzatos, sötét árnyat, sárkányt vagy táltos paripát, melynek hegyes pofája az elmaradó város felé fordul.

Margaritának ekkor eszébe jutott, hogy voltaképpen kár annyira hajszolni a seprűt, hiszen így megfosztja magát attól a lehetőségtől, hogy jobban körülnézzen, és ezzel együtt a repülés élvezetétől is. Valami azt súgta neki, hogy ott, ahová igyekszik, úgymint megvárják, nem érdemes annyira sietnie, hogy beleszédüljön a nagy rohanásba meg a magasságba.

Erősen megbillentette a seprűt, hogy a farka égnek állt, és repülését meglássítva, leszállt a föld felé. Ez a lesiklás - mintha égi szánkón siklana a levegőn át - kimondhatatlan gyönyörűséget szerzett neki. A föld felemelkedett hozzá, és addig alaktalan, fekete sűrűjéből kitarultak a

holdas éjben sütkérező erdők bűvös-bájos titkai. A föld közeledett, és Margarita orrát megcsapta a zöld erdő illata. Azután harmatban fürdő, párálló rét felett repült el, majd kicsiny tó felett. Alatta kórusban zengedeztek a békák, valahol messze vonat zakatolt - és ettől, miért, miért sem, elszorult a szíve. Hamarosan meglátta: lassan kúszott, akár a hernyó, és szikraesőt lövellt a levegőbe. Margarita utolérte és elhagyta; azután újabb víztükör fölött szállt el, amelyben második hold úszott a lába alatt, majd még lejjebb ereszkedett, és úgy szállt tovább, hogy lába szinte-szinte súrolta a hatalmas fenyőfák csúcsát.

Margarita mögött most felsüvített a levegő, és ez a süvítés egyre közeledett, mintha súlyos tárgy, lövedék, vagy valami afféle hasítaná a levegőt. És ehhez a zajhoz most meg sok-sok versztányira elhallatszó, csengő női kacagás is vegyült. Margarita hátranézett, és sötét tömeget pillantott meg, amely üldözte, és egyre közeledett; lassacskán már az is látszott, hogy lovagló emberi alak, s végül - amint lelassítva száguldását utolérte - Margarita meglepetten ismerte föl Natasát.

Anyaszült meztelen, szélben lobogó, kibomlott hajjal ült egy kövér ártányon, amely mellső lábával aktatáskát szorongatott, a hátsóval meg vadul evezett a levegőben. Csíptetője, mely hol felvillant a holdfényben, hol elhomályosult, leesett orráról, és fekete zsinóron függve, mellette repült; kalapja minduntalan a szemére csúszott. Margarita jobban megnézte az ártányt, és felismerte benne Nyikolaj Ivanovicsot. Kacagása ekkor, Natasáéval összevegyülve, csilingelve szállt az erdő felett.

- Nataska! - kiáltott éles hangon. - Te is bekented magad?

- Margarita Nyikolajevna, lelkecském! - sikongott Natasa, Margarita mellé szökellve. - Igen, megvallom, elhasználtam a krémet! Elvégre mi is szeretnénk élni, repülni! Bocsásson meg nekem, úrnőm, de nem megyek vissza, semmi áron nem megyek vissza. Jaj de jó, Margarita Nyikolajevna... Képzelve, megkérte a kezemet! - És Natasa ujjával megbökte a zavartan szuszogó ártány nyakát. - Hogy szólítottál, mondd csak! - kiáltotta az ártány füléhez hajolva.

- Istennő! - lihegte emez. - Jaj, nem tudok ilyen gyorsan repülni. Félek, hogy elveszítem a fontos irataimat. Natalja Prokofjevna! Tiltakozom!

- Vigyen el az ördög a fontos irataiddal együtt! - kurjantotta Natasa fölényesen hahotázva.

- De Natalja Prokofjevna, vigyázzon, még meghallja valaki! - sopánkodott az ártány.

- Lelkecském, tündérr királynőm! - visongott Natasa, hangjával fölverte a szenderegő fenyvest. - Ennek a filkónak is bemázoltam a kopasz fejét!

- Hercegnőm! - bődült el az ártány panaszosan, és még buzgóbban szelte a levegőt.

Margarita mellett szállva, Natasa hahotázva számolt be arról, ami Margarita elrepülése óta otthon történt.

Megvallotta: hozzá se nyúlt a neki ajándékozott holmihoz, hanem ledobálta ruháját, nekiesett az otthagyt krémnek, és tetőtől talpig bekente magát. Ugyanaz történt vele is, mint úrnőjével. Amikor épp a tükör előtt állt, és boldogan kacagva gyönyörködött tüneményes szépségében, kinyílt az ajtó, és megjelent Nyikolaj Ivanovics. Izgatottan állt meg a küszöbön, kezében Margarita Nyikolajevna világoskék ingét szorongatta tulajdon kalapján és aktatáskáján kívül. Natasa láttára kövé meredt. Majd nagyokat nyelve, rákvörösen, hebegve elmagyarázta, hogy kötelességének tartotta fölemelni az ingecskét, és személyesen visszaszármasztatni...

- Mi mindent összebeszélte a szemtelenje! - mesélte Natasa sikongva, hahotázva. - Miket mondott, miket ajánlott. És mennyi pénzt kínált! Fogadkozva, hogy Klavgyija Petrovna nem fogja megtudni. Mit szólsz hozzá, tán hazudok, mi? - kiáltotta az ártány fülébe, de az csak szégyenlősen forgatta ide-oda a pofáját.

Amikor megelégelte a huncutkodást, Natasa bekente a krémmel Nyikolaj Ivanovicsot is, és hüledezve szemlélte az eredményt. A tisztos földszinti lakó arca pofává csücsörödött, kezé-lába megpatásodott. Mikor Nyikolaj Ivanovics meglátta magát a tükörben, kétségbeesetten felüvöltött, de már késő volt. Kisvártatva már megnyergelve szállt valahol Moszkva felett, elkeseredésében zokogva.

- Követelem, haladéktalanul állítsák vissza eredeti külsőmet! - hörögte-röfögte félig dühödten, félig esdekelve. - Nem vagyok hajlandó illegális gyűlésen részt venni! Leckéztesse meg a cselédjét, Margarita Nyikolajevna!

- Úgy, szóval most már cseléd vagyok neked? Mi, cseléd? - kurjantotta Natasa, és alaposan belecsípett az ártány fülébe. - Az imént bezzeg még istennő voltam, meg tudom is én, micsoda! Minek is szólítottál...

- Vénusznak... - hörögte az ártány, miközben átrepült egy kövek közt vígan csörgedező patak felett, és patájával súrolta a mogyoróbokrokat.

- Vénusz! Vénusz! - harsogta Natasa diadalmasan, fél kezét csípőjére vágva, a másikat pedig a hold felé nyújtva.

- Margarita, tündérrálynőm! Járjon közbe az érdekekben, hogy meghagyjanak boszorkánynak! A maga kedvéért mindent megtesznek, magának megadták a hatalmat!

- Jó, megpróbálom - ígérte Margarita.

- Köszönöm! - ujjongott Natasa, aztán bosszúsan, élesen rárivallt az ártányra: - Gyí, te, gyí! Gyorsabban! Szedd a lábad!

Megsarkantyúzta az ártány horpaszát, mely egészen megsoványodott az őrjöngő vágatásban, a bősziült állat nekirugaszkodott, hogy ismét felsüvített a levegő, és egy pillanattal később Natasa már messze megelőzte Margaritát, már csak kicsiny fekete pontnak látszott, majd a pontocska is eltűnt, röptének zaja is elült.

Margarita tovább is lassan szállt a kihalt, ismeretlen, dimbes-dombos táj felett, ahol itt-ott hatalmas terméskövek heverték magányos óriásfenyők között. Margarita nem a fenyők felett repült, hanem közöttük; a fák törzsének egyik oldalát ezüstösre festette a holdsugár. A hold most Margarita hátába sütött: könnyű árnyéka előtte szaladt.

Víz közelségét érezte, és megsejtette, hogy már nincs messze a cél. A fenyők szétváltak, s Margarita csendesen lesiklott a vízmosásig. A meredek fehér parton túl, lenn a sötétségben folydogált a folyó. A meredélybe kapaszkodó bokrok közt, a folyó felett pára lebegett, a túlsó oldalon sík lapály terült el. És azon a lapályon, terebélyes fák csoportja alatt, táborúz fénye táncolt, mozgó alakok sejlettek. És Margaritának úgy rémlett, vidám, pezsdítő muzsikát is hallani onnét. Tovább, ameddig csak a szem ellátott, semmiféle élőlény vagy emberi alak nem mutatkozott a holdezüstös lapályon.

Margarita leugrott a szakadékos parton, és gyorsan leereszkedett a folyóhoz. A légi hajsza után valósággal vonzotta őt a víz. Elhajította a seprűt, és nekifutásból fejest a folyóba vetette magát. Könnyű teste nyílveesszőként hatolt bele, a felcsapó vízoszlop szinte a holdig fröccsent. A víz langyos volt, akár a fürdőben, Margarita fölbukkant a felszínre, és kedvére úszkált egyes-egyedül az éjszakai folyóban.

Közvetlen közelében nem volt senki, de távolabb, a bokrok között prüsskölés, csobogás hallatszott - nyilván ott is fürdött valaki.

Margarita kiszaladt a partra. Teste égett a fürdés után. De a legcsekélyebb fáradtságot sem érezte, vidáman ugrándozott a harmatos fűben.

Egyszer csak megállt, fölfigyelt. A prüsskölés közeledett, a rekettyebozót mögül kövér férfi bukkant elő anyaszült meztelen; egyetlen ruházata egy tarkójára tolt selyemcilinder volt. Lába csupa sár, iszap volt bokáig, s ezért úgy tetszett, mintha fekete cúgos cipő volna rajta. Fújtatott, csuklott - ebből Margarita arra következtetett, hogy alaposan be van rúgva; emellett szólt az is, hogy a folyó felől hirtelen erős konyakszag áradt.

Margarita láttán a pocakos megtorpant, jobban szemügyre vette, majd örvendezve felordított:

- Mi az? Kit látok? Claudine, te vagy az, örökifjú özvegyasszony? Hogy kerülsz ide? - És már rohant volna, hogy megölelje.

Margarita hátrahökölt, és méltóságteljesen rendreutasította:

- Eredj a fenébe! Hogy volnék én Claudine? Nézd meg jobban, hogy kivel beszélsz! - Egyet gondolt, s hozzáfűzött még egy nyomdafestéket nem tűrő, hosszú káromkodást. Mindez kijózanítóan hatott a pucér pocakosra.

- Ajjaj! - kiáltott fel röstelkedve, és összerezzen! - Bocsásson meg nekem, tündökletes Margó királynő! Tévedtem. A konyak a ludas, az az átkozott konyak! - Azzal fél térdre ereszkedett, kürtőkalapjával ívelő mozdulatot tett, mélyen meghajolt, és az orosz mondatokat franciákkal keverve összevissza hablatyolt valamit párizsi barátjának, Guessard-nak véres menyegzőjéről meg a konyakról, meg arról, mennyire lesújtja őt fatális tévedése.

- Húznál inkább nadrágot, ebadta - szólt rá Margarita, némileg megenyhülve.

A pocakos boldogan elvígyorodott, látván, hogy Margarita már nem haragszik; ékesszólóan elmagyarázta, hogy egészen véletlenül maradt csak nadrág nélkül, mivel szórakozottságában pantallóját a Jenyiszej partján felejtette, ahol legutóbb fürdött, de nyomban odarepül érte, hiszen itt van egy kőhajításnyira. Aztán ismételen a királynő kegyes pártfogásába ajánlotta magát, és megkezdte hátráló visszavonulását, addig-addig hátrált, amíg sáros lába meg nem csúszott, és ő hanyatt-homlok belepottyant a vízbe. De elegáns barkóval keretezett ábrázatáról még esés közben sem tűnt el az odaadó, boldog mosolygás.

Margarita nagyot füttyentett, és az engedelmesen odabillegő seprűt megnyergelve, átrepült a túlsó partra. A magas mészkőpart árnyéka nem ért el odáig, az egész táj holdfényben fürdött.

Mihelyt Margarita lába a harmatos fűvet érte, a zene a fűzek alatt erősebben harsogott, és vidámabban szálltak a szikranyalábok a tábortűzből. A fűzek ágain a holdfényben tisztán látszottak a sűrű, zsenge, bolyhos kis barkák. A fák alatt két sorban kövér pofájú békák ültek, és felfűvődva, mintha gumiból volnának, virtuóz indulót játszottak fafuryájukon. A kis muzikusok előtt fűzfavesszőről korhadt fadarabok csüngtek le, megvilágítván kottájukat; a békák pofáján a tábortűz fénye táncolt.

Az indulót Margarita tiszteletére harsogták. Általában a lehető legünnepélyesebb fogadtatásban részesült. Az áttetsző vízisellők megálltak körtáncukban a folyó felett, és hínárfüzérek lobogtattak feléje; üdvözlésük messze elhallatszott a néptelen zöldes parton. A fűzek mögül meztelen boszorkák ugrottak elő, felsorakoztak, és mély udvari bókkal tisztelegtek előtte. Aztán egy kecskelábú alak termett előtte, kézcsókkal köszöntötte, selyemszőnyeget terített a gyepre, és megtudakolván, jólesett-e a királynőnek a fürdő, azt ajánlotta, feküdjék le, és pihenje ki fáradalmait.

Margarita követte tanácsát. A kecskelábú pezsgős serleget hozott neki, ő felhajtotta, és egyszerűen átmelegedett. Kérdésére, hogy Natasa hol van, azt a választ kapta, hogy Natasa már megfürdött, és ártánya hátán előreröpült Moszkvába, hogy hírvil adja Margarita hamaros megérkezését, és előkészítse báli toalettjét.

Margarita rövid tartózkodását a fűzek alatt csupán egyetlen epizód tarkította: a levegőben süvítés támadt, és egy sötét test, nyilván rosszul számítva ki a távolságot, teljes súlyával a vízbe zuhant. Kisvártatva pedig Margarita előtt megjelent az előbbi barkós, pocakos, aki oly előnytelenül mutatkozott be neki a túlsó parton. Időközben nyilván megjárta a Jenyiszejt, mert frakkban, teljes díszben volt - de tetőtől talpig csuromvizesen. A konyak másodszer is csúfot űzött belőle: ahelyett, hogy földet ért volna, vizet ért. Hódolatteljes mosolya azonban e második baleset során sem tűnt el arcáról, és Margarita kegyesen megengedte, hogy kézcsókra járuljon elébe. Csakhamar mindenki készülődni kezdett. A sellők befejezték holdvarázstáncukat, és azután szertefoszlottak a holdfényben. A kecskelábú udvariasan megtudakolta, Margarita milyen alkalmatosságon jött le a folyóig. Megtudván, hogy seprűnyélen lovagolt, fejét csóválta:

- Ó, minek, hisz az olyan kényelmetlen.

Két faágból gyanús telefont eszkábált, és valakinek kiadta a rendelkezést, küldjön haladéktalanul autót a helyszínre, ami egy szempillantás alatt csakugyan meg is történt. A szigetre világos színű, nyitott autó szállt le, csakhogy a sofőrülésen nem emberforma sofőr ült, hanem egy hosszúcsőrű, fekete varjú viaszosvászon sapkában és mandzsettás kesztyűben. A kis sziget csakhamar elnéptelenedett. A boszorkányok is elrepültek, semmivé lettek a holdsugárban. A tábortűz leégett, a zsarátnokot szürke hamuréteg borította be.

A kecskelábú és a barkós besegítette Margaritát a kese autó széles, kényelmes hátsó ülésére. A motor elbődült, az autó egyet ugrott, és fölemelkedett majdnem a holdig, a sziget eltűnt, eltűnt a folyó, és Margarita repült vissza Moszkvába.

HUSZONKETTEDIK FEJEZET

Gyertyafényben

A magasan a föld felszíne felett szálló autó egyenletes berregése elálmosította Margaritát, a holdfény kellemesen melengette. Behunyta szemét, arcát kitárta a szélnek, és szomorkásan gondolt vissza az imént elhagyott ismeretlen folyópartra, mert sejtette, hogy soha többé nem fogja látni. Az este véget nem érő csodái, varázslatai után már kitalálta, kihez megy vendég-ségbe, de egy cseppet sem ijedt meg. Rettenthetetlenné vált a puszta reménységtől, hogy „ott” majd segítenek neki visszanyernie boldogságát. Különbözik nem sok ideje maradt, hogy erről ábrándozzék. A varjú értette-e olyan jól a mesterségét, vagy a kocsi volt olyan jó - elég az hozzá, mire Margarita felnyitotta szemét, már nem a sötét erdőt látta maga alatt, hanem Moszkva lámpáinak vibráló fénytavát. A fekete madár-sofőr menet közben lecsavarta a kocsi jobb első kerekét, és azután simán földet értek egy néptelen, régi temetőben, a dorogomilovói kerületben.

Margarita nem kérdezett semmit. A varjú egy síremlék mellett kiteszékelte őt a kocsiból seprűjével együtt, azután újra megindította a motort, és a kocsit egyenesen beleeresztette a temető mögötti vízmosta szakadékba. Az autó nagy robajjal belezuhant, és rapityára tört. A varjú udvariasan tisztelgett, aztán felpattant a leszerelt jobb kerékre, és elrepült.

Ekkor az egyik síremlék mögül fekete köpönyeg bújt elő. Agyar villant a holdfényben, és Margarita felismerte Azazellót. A vörös egy kézmozdulattal felszólította őt, üljön fel seprű-jére, ő maga felpattant egy hosszú vívótőrre, mind a ketten a levegőbe emelkedtek, és néhány másodperccel később már leereszkedtek a Szadovaja 302/B. számú ház előtt. Senki sem látta őket.

Amikor - seprűt, tört hónuk alá fogva - beléptek a kapualjba, Margarita sapkás, csizmás embert pillantott meg, aki nyilván várt valakire. Akármilyen könnyűek voltak is Margarita meg Azazello léptei, a magányos férfi meghallotta őket, és nyugtalanul tekergette ide-oda a fejét, sehogy sem értette, honnét jön a nesz.

A hatos kapunál második, az elsőhöz minden tekintetben hasonló férfival találkoztak. És itt is ugyanaz ismétlődött meg: a léptek hallatára a férfi nyugtalanul megfordult, arca elsötétült. Mikor az ajtó kinyílt, és újra becsukódott, a férfi a láthatatlan belépők után vetette magát, benézett a kapualjba, de természetesen semmit sem látott.

A harmadik, a másodikhoz - s ennek következtében az elsőhöz is - teljesen hasonlatos férfi a második emeleti lépcsőpihenőn rostokolt. Erős cigarettát szívott, és Margarita köhécselt, amikor elhaladt mellette. A cigarettázó úgy pattant fel a lócáról, amelyen ült, mintha darázs csípte volna meg, izgatottan vizslatott maga körül, majd a korláthoz lépett, lekémlelt a sötét lépcsőházba. Margarita és kísérője ezalatt már odaért az ötvenes számú lakás ajtajához. Nem kellett csöngetniök. Azazello saját kulcsával nyitotta ki a zárat.

Az első, ami feltűnt Margaritának, hogy teljes sötétségbe került. Olyan sötét volt, mint egy föld alatti pinceodúban, és Margarita önkéntelenül megkapaszkodott Azazello palástjában, mert félt, hogy megbotlik. Ekkor azonban valahol messze fent mécses fénypontja jelent meg, és lassan közeledett. Azazello menet közben kikapta Margarita hóna alól a seprűt, amely hangtalanul eltűnt a sötétben.

Széles lépcsőn haladtak felfelé, amely szinte végtelennek tetszett. Margaritát meglepte, hogy egy közönséges moszkvai lakás előszobájában hogyan fér el egy ilyen rendkívül hosszú és széles, nem látható, de pontosan érzékelhető lépcső. De végre felértek, s Margarita érezte, hogy a lépcsőnek vége. A pislogó fény most egészen odaért, és Margarita nyurga, fekete férfi arcát pillantotta meg - mécseset tartott a kezében. Akit balvégzete az utóbbi napokban a férfi útjába sodort, még a mécses gyenge fényében is nyomban felismerte volna: Korovjov volt, más néven Fagót.

Külseje, igaz, nagyon megváltozott. A táncoló fény nem törött cvikkerben tükröződött - amelyet amúgy is réges-rég a szemétre kellett volna dobni -, hanem monokliban: igaz, annak is repedt volt az üvege. Bajusza pomádézva, kipödörve meredezett amúgy is pimasz ábrázatán, alakjának feketesége pedig abban mutatkozott meg, hogy ünnepi díszbe, frakkba öltözött. Csak az ingmelle fehérlett.

A mágus, karnagy, bűvész, tolmács, vagy mi az ördög - egyszóval, Korovjov mélyen meghajolt, és mécsesével széles kört írva le a levegőben felszólította Margaritát, hogy kövesse. Azazello eltűnt.

„Különös, furcsa este - gondolta Margarita. - Mindent vártam volna, csak ezt nem. Talán kialudt a villany? De a legfurcsább: a helyiség méretei! Hogyan fér el mindez egy moszkvai lakásban? Ez egyszerűen lehetetlen!”

Bármilyen kevéssé világított is Korovjov lámpása, Margarita megsejtette, hogy óriási nagy teremben, sőt oszlopcsarnokban vannak, amely így első benyomásra végtelennek tetszett. Egy kis díványféle mellett Korovjov megállt, mécsesét asztalkára tette, kézmozdulatával helyet kínált Margaritát, s maga is leült, festői pózban az asztalkára könyökölve.

- Engedje meg, hogy bemutatkozzam - recsegte. - Nevem Korovjov. Csodálkozik, hogy nem ég a villany? Talán azt hiszi, takarékoskodunk? Szó sincs róla! Ám üsse le az első utunkba kerülő hóhér... és ma este itt jó néhányan fogják önnek tiszteletüket tenni... ám üsse le a fejemet itt, ezen a hokedlin, ha ez így van! Nem, kérem: *Messire* nem szereti a villanyvilágítást, és ezért csak a legutolsó pillanatban gyújtjuk meg. De akkor aztán, elhiheti, nem lesz benne hiány. Talán még jobb is volna, ha kevesebb volna belőle.

Margaritának tetszett Korovjov; recsegő hadarása megnyugtatóan hatott az idegeire.

- Nem, csak azt nem értem - válaszolta -, hogy hol fér el ez az egész - kézmozdulattal jelezte a terem nagyságát.

Korovjov édesdeden elvigyorodott, s orra mellett ráncokban táncolt az árnyék.

- Ó, mi sem egyszerűbb! - felelte. - Aki jártas az ötödik dimenzióban, annak nem kerül fáradságába bármely helyiséget a kívánt méretekre kitágítani. Többet mondok, hölgyem: ördögös méretekre! Ismertem egyébként embereket - fecsegett tovább -, akiknek nemcsak az ötödik dimenzióról, de általában semmiről sem volt fogalmuk, mégis csodákat műveltek lakásbővítés terén. Ennek a városnak egyik lakosa például, amint hallom, háromszobás lakást kapott a Zemljanij Valon, és mindenféle ötödik dimenzió meg egyéb hókuszpókusz, szemfényvesztés nélkül, pillanatok alatt négyszobássá változtatta, egyszerű fafallal kettéválasztva az egyik szobát. Majd ezt a lakást elcserélte két külön lakásra, Moszkva különböző negyedeiben: egy három- és egy kétszobásra. Ez így, ugyebár, már öt szoba. Aztán a háromszobásat elcserélte két különálló két-kétszobás lakásra, s ilyenformán már hat szoba birtokosa lett, igaz, a hat szoba szabálytalanul el volt szórva Moszkva egész területén. Már az utolsó, legkáprázatosabb mutatványra készült, és apróhirdetést tett közzé az újságban, miszerint Moszkva különböző negyedeiben elhelyezett hat szobáját elcseréli egy ötszobás lakásra a Zemljanij

Valon - amikor tevékenységének, rajta kívül álló okoknál fogva, vége szakadt. Lehetséges, hogy most is van szobája, de merem állítani, hogy nem a fővárosban! Látja, kérem, ilyen agyafürt fickók is vannak a világon, és akkor kegyed az ötödik dimenziót emlegeti!

Margarita - noha nem is ő, hanem Korovjov emlegette az ötödik dimenziót - vidám kacagásra fakadt a furfangos lakástágitó történetének hallatára. Korovjov pedig így folytatta:

- No de térjünk a tárgyra, Margarita Nyikolajevna. Kegyed rendkívül okos asszony, valószínűleg rég kitalálta, hogy ki a házigazdánk.

Margarita szíve nagyot dobbant. Igenlően bólintott.

- Nagyon helyes, nagyon helyes - mondta Korovjov. - Esküdt ellenségei vagyunk mindenféle titkolózásnak, ködösítésnek. *Messire* minden évben bált ad. Úgy hívják: a tavaszi telihold bálja, máskor meg a száz királyok báljának is mondják. Mennyi nép! - És Korovjov az arcához kapott, mintha a foga fájna. - No, erről majd személyesen is meggyőződhet. Egy szó, mint száz: *Messire*, amint elképzelheti, agglegény. De háziasszonyra mégis szükség van, ezt, ugye, kegyed is belátja - és Korovjov széttárta kezét. - Mit ér a bál háziasszony nélkül?

Margarita feszült figyelemmel hallgatta Korovjovnak minden szavát. Szíve táján hidegséget érzett, beleszédült a boldogság reményébe.

- Az a hagyomány alakult ki - folytatta Korovjov -, hogy a bál háziasszonyát először Margaritának kell hívni, másodsor pedig okvetlen a bál színhelyén kellett születnie. Nos, amint tetszik látni, mi sokat utazgatunk, és jelenleg éppen Moszkvában tartózkodunk. Százhuszonegy Margaritát találtunk Moszkvában, és tessék elképzelni (Korovjov kétségbeesetten a combjára csapott): egyetlenegy se megfelelő! Végül a szerencsés véletlen...

Korovjov sokatmondóan elvigyorodott, előrehajolt, és Margarita megint azt a hűvösséget érezte a szíve táján.

- De mit szaporítom a szót! - kiáltott fel Korovjov. - Rövid leszek: nem utasítja el a háziasszonyi tisztet?

- Nem utasítom el - válaszolta Margarita határozottan.

- Rendben! - bólintott Korovjov, magasra emelte a mécsest, és hozzátette: - Kövessen, kérem! Oszlopok között haladtak tovább, és egy másik terembe értek, ahol Margarita orrát erős citromillat csapta meg. Itt-ott furcsa neszezés hallatszott, és valami megérintette Margarita fejét. Összerezzen.

- Ne féljen - biztatta Korovjov barátságosan, és karon fogta Margaritát. - Ezek csupán Behe-mót kacifántos báli ötletei. Általában, engedjen meg egy jó tanácsot, Margarita Nyikolajevna: soha semmitől se féljen! Semmi értelme. Ez a bál, minek is tagadnám, roppantul előkelő lesz. Olyan személyekkel fogunk találkozni, akik a maguk idején igen hatalmasak voltak. De ha meggondoljuk, hogy lehetőségeik milyen mikroszkopikusan csekélyek annak a hatalmához képest, akinek kíséretéhez van szerencsém tartozni, akkor szavamra, azt se tudom, nevessek-e, vagy inkább sírjak... Meg aztán maga is királyi vérből származik, Margarita Nyikolajevna!

- Hogyhogy... királyi vérből? - suttogta Margarita riadtan, közelebb húzódva Korovjovhoz.

- Ugyan, ugyan, királynőm - recsegte Korovjov kedélyesen -, a származás kérdése a legesleg-bonyolultabbak közé tartozik ezen a világon. Ha jobban kifaggatnánk egynémely ősanyánkat, kiváltképp azokat, akik szelíd, jámbor és erényes asszonyok hírében álltak, bámulatatos titkok tárulnának fel, mélyen tisztelt Margarita Nyikolajevna! Nem túlzok, ha ezzel kapcsolatban a pakli kártya megkeverésének szeszélyes véletleneire utalok. Vannak dolgok, amelyekben mit

sem számítanak a rendi különbségek, sőt még az országhatárok sem. Egyetlen célzást engednek csak meg magamnak e helyütt: egy bizonyos francia királynő, aki a tizenhatodik században élt, alighanem módfelett elcsodálkozna, ha megsúgnák neki, hogy szépséges ük-ük-ükunokáját ennyi esztendő után én fogom karon fogva vezetni Moszkva egyik báltermében! De megérkeztünk.

Korovjov elfújta mécsesét, mely azonnal semmivé foszlott, és Margarita észrevette, hogy egy sötét ajtó alól fénysáv szűrődik ki. Korovjov halkán kopogtatott az ajtón. Margarita olyan izgatott lett, hogy a háta borsózott, és vacogott a foga.

Az ajtó kinyílt. Meglehetősen kicsi szobába léptek. Margarita széles tölgyfa ágyat pillantott meg, benne gyűrött, piszkos vánkосok, lepedők. Az ágy előtt ugyancsak tölgyfából készült, faragott lábú asztal, s az asztalon gyertyatartó, melyben karmos madárlábak fogták a gyertyákat. A hét arany madárlábban hét vastag viaszgyertya égett. A gyertyatartón kívül nagy sakktabla is volt az asztalon, művészien faragott sakkfigurákkal. A kopott kis szőnyegen alacsony zsámoly, még egy asztal, rajta aranyserleg, meg egy másik kandeláber, melynek karjai kígyó alakúra voltak formálva. Kén- és kátrányszag töltötte be a szobát. A gyertyák vetette árnyékok egymást keresztezve terültek a padlóra.

A jelenlévők közt Margarita nyomban fölismerte Azazellót; ő is frakkot öltött, s az ágy fejénél állt. Ünnepi díszében már ő sem hasonlított a gyanús csavargóra, akivel Margarita a Sándorparkban megismerkedett. Gáláns meghajlással köszöntötte a belépő asszonyt.

A pucér boszorkány, ama bizonyos Hella, aki annyira megrémítette a Varietészínház büfését, és akit Rimszkij ablakából - szerencsére - elriasztott a hajnali kakasszó a hírheft szeánsz éjjelén, a szőnyegen kuporgott az ágy előtt, és valamit kevergetett egy lábasban, amiből erős kénzőz párolgott.

Az említetteken kívül egy óriási fekete kandúr volt a szobában; magas, támlátlan széken ült a sakktablás asztalkánál, és egy futót tartott a jobb mellső mancsában.

Hella felállt, és meghajolt Margarita felé. Ugyanezt cselekedte a kandúr is, felpattanván magas székéről. Miközben jobb hátsó lábával pukedlizett, elejtette a futót, aztán utána mászott az ágy alá.

Mindezt az ijedtében sóbálvánnyá meredő Margarita csak félig látta a gyertyák imbolygó fényében. Pillantását az ágy vonzotta magára, mert az ágyon ott ült az, akit a szerencsétlen Hontalan alig néhány napja a Patriarsije Prudin arról igyekezett meggyőzni, hogy ördög pedig nincsen. Az a nem létező ült tehát az ágyon.

Két szem szegeződött Margarita arcára. A jobb szeme mélyén aranyszikra villódzott, és mindenkinék a veséjébe látott, a bal üres volt, fekete, mint a szén - mint egy árnyékkal, titkokkal teli feneketlen kút. Woland arca ferde volt, jobb szája sarka lefelé húzódott; kopaszodó, magas homlokába a szemöldökkel párhuzamosan, mély barázdák vésődtek. Bőrét mintha napsütés égette volna soha ki nem fehéredő barnára.

Kényelmesen hátradőlt az ágyon, egyetlen ruházata hosszú, piszkos, bal vállán foltozott hálóing volt. Egyik meztelen lábát maga alá húzta, a másikat kinyújtva a zsámolyon nyugtatta, s térdét Hella kenegette valami gőzölgő kotyvalékkal.

Az is feltűnt Margaritának, hogy Woland szörtemen mellén, aranyláncocskán, sötét kőből mesterien kifaragott bogár csüng, melynek hátára valamiféle betűk vannak vésve. Woland mellett, erős talpazaton furcsa, szinte élethű glóbus állt, fél oldalát napfény világította meg.

Egy ideig hallgattak. „Tanulmányoz engem” - suhant át Margarita agyán. Igyekezett minden akaraterejét megfeszítve leküzdeni térde remegését.

Nagy sokára Woland elmosolyodott, aranszokrás szeme fellángolt. Megszólalt:

- Üdvözlöm, királynőm, és kérem, bocsássa meg házias öltözékemet.

Hangja olyan mély volt, hogy némelyik szó végén szinte dörmögésbe csapott át.

Hosszú spádét vett elő, előrehajolt, az ágy alá döfködött vele, és leszólt:

- Bújj ki! A játszmát abba hagyjuk. Vendégünk érkezett.

- Semmi esetre se hagyja abba! - sziszegte színházi sűgőként Korovjov, közvetlenül Margarita füle mellett.

- Semmi esetre se hagyja abba... - kezdte Margarita.

- *Messire!* - sűgta Korovjov.

- Semmi esetre se hagyja abba, *Messire!* - mondta Margarita halkan, de nyomatékosan, önuralmát visszanyerve, és hozzátette: - Nagyon szépen kérem, ne szakítsák félbe a játszmát. Azt hiszem, a sakkűsűgok komoly pénzeket fizetnének, ha módjukban állna lekűzűlni.

Azazello halkan, helyeslűen krűkogott, Woland figyelmesen szeműgyre vette Margaritűt, és halkan, mintha magűban beszélne, megjegyezte:

- Igen, Korovjovnak igaza van. Furcsűn keveri a kűrtűt a természet. Hiűba, a vűr! - Azzal kinyűjtotta a kezűt, és odaintette magűhoz Margaritűt.

Margarita kűzelebb lűpett; nem is erezte a padlűt mezűtelen talpa alatt. Woland a vállűra tette kezűt, mely sűlyos volt, mint a kű, de ugyanakkor forrű, mint a tűz, és maga mellű űltette az űgyra.

- Ha műr ilyen szeretetre műltű... űs persze nem is vűrtam magűtűl műst... akkor nem bűnom, dobjuk sutba az illemszabűlyokat. - Megint lehajolt az űgy szűlűéhez, űs leszűlt: - Meddig tart ez a cirkusz az űgy alatt, Hans? Bűjj űlű, te űtkozott!

- Nem talűlom a futűt - vűlaszolta fojtott, űlnok hangon a kandűr az űgy alűl. - Elgűrult valahovű, űs helyette csak egy varangy akadűt a kezem űgyűbe.

- Azt hiszed, vűsűri mutattvűnyosbűdűban vagy? - fűrmedűt rű Woland megjűtsűt haraggal. - Semmifűle varangy nincs az űgy alatt! Hagyd a Varietűszűnhűznak ezeket az űcska trűkkűket. Ha nem jűssz űlű azonnal, űgy tekintűjuk, hogy feladtad a játszműt, te szűkevény!

- A vilűgűrt se, *Messire!* - ordűtűt fel a macska, űs azon nyomban űlűbűjt az űgy alűl, mellsű mancsűban tartva a futűt.

- Engedje meg, hogy bemutatssam... - kezdte Woland, de űnnűn szavűba vűgott: - Nem, rűnűzni se tudok erre a pojűcűra. Nűzze meg, micsoda maskarűt csinűlt magűbűl!

A tetűtűl talpig poros kandűr ezalatt hűtsű lűbűn űllva pukedlizett Margarita űlűt. Nyakűba feher frakknyakkendűt kűtűt, mellűn gyűngyhűz boritűsű nűi lűtsű fűggűt, szűjra akasztva. Bajszűt pedig bearanyozta.

- Műre valű ez az egűsz? - korhűlta Woland. - Műűrt aranyoztad be a bajszűdat? űs mi az űrdűgnek a nyakkendű, ha nincs rajtad nadrűg?

- Macska nem visel nadrágot - válaszolta a kandúr rendkívül méltóságteljesen. - Tán csak nem óhajtja, hogy csizmát is húzzak? A csizmás kandúr csak a mesében létezik, *Messire*. De látott-e már valaha valakit bálba menni nyakkendő nélkül? Nem vagyok hajlandó nevetségessé tenni magamat, hogy bárki a galléromnál fogva kipenderíthesse. Mindenki úgy cicomázza magát, ahogy tudja. Vegye úgy, hogy amit mondtam, a látcsőre vonatkozik, *Messire*!

- És a bajszod?...

- Nem értem - válaszolta a kandúr élesen. - Azazello és Korovjov borotválkozás után behintették magukat fehér púderrel. Mivel jobb az, mint az aranypor? Bepúdereztem a bajszomat, ennyi az egész! Más volna persze a helyzet, ha például megborotválkoztam volna. A borotvált kandúr, az igazán megbotránkoztató, ebben száz százalékgig egyetérték önnel, *Messire*. De általában úgy látom - és a kandúr hangja sértődötten elcsuklott -, hogy itt belém akarnak kötni! Komolyan fontolóra kell vennem, elmenjek-e egyáltalán a bálba. Nos, mit válaszol erre, *Messire*?

És a kandúr sértődöttségében úgy felfújta magát, hogy úgy tetszett, még egy pillanat, és megpukkad.

- Ó, az ebadta csirkefogója! - szólt Woland fejcsoválva. - Valahányszor vesztesre áll, elkezd pofázni, mint egy utolsó vásári kókler. Ül le, és hagyd abba a mocskolódást!

- Leülni leülök - mondta a kandúr helyet foglalva -, de az utóbbi állítás ellen tiltakozom. Amit mondok, korántsem mocskolódás, amint ezt *Messire* itt a hölgyek jelenlétében kijelenti, hanem zárt rendszerré szervezett szillogizmusok sora, amelyet bizonyosan érdeme szerint megbecsülnének olyan szakértők is, mint Sextus Empiricus,⁶³ Martianus Capella,⁶⁴ sőt maga a nagy Arisztotelész.⁶⁵

- Sakk a királynak - mondta Woland.

- Tessék parancsolni - válaszolta a kandúr, és látcsövén át vizsgálta a sakktáblát.

Woland pedig Margaritához fordulva így folytatta: - Bemutatom udvartartásomat, donna. Ez a bolondos fecsegő itten, Behemót, a kandúr! Azazelloval és Korovjovval már megismerkedett, bemutatom még Hellát, a szobalányomat: ügyes, szolgálatkész, nincs olyan szívesség, amelyet megtagadna.

A szép Hella rámosolygott Margaritára, s rávillantotta zöldbe játszó szemét, de eközben is buzgón szedte a lábából a kotyvalékot, s kenegette Woland térdét.

- Ennyien volnánk - végezte Woland, és fájdalmasan elfintorította arcát, amikor Hella különösen erősen dörzsölte a térdét. - Amint látja, eléggé kis létszámú, vegyes és barátságos kis társaság. - Elhallgatott, és forgatni kezdte földgömbjét, amely olyan csodálatos élethíven volt megalkotva, hogy a kék tengerek hullámzottak rajta, a sarkvidéket pedig valódi hó- meg jégsapka fődte.

A sakktáblán ezenközben zűrzavar támadt. A fehér palástos király tanácstalanul topogott kockáján, és kétségbeesetten emelte égnek két kezét. Három alabárdos fehér zsoldos gyalogos zavartan pillogott egy tisztre, aki kardjával hadonászott, és előremutatott, ahol a szomszédos

⁶³ *Sextus Empiricus* (200-250) - görög filozófus és orvos.

⁶⁴ *Martianus Capella* (V. sz.) - római író.

⁶⁵ *Arisztotelész* (i. e. 384-322) - az ókori görög filozófia legegységesebb gondolkodója, számos tudomány rendszerezője és megalapozója.

fehér meg fekete kockákon Woland fekete lovasai táncoltatták tüzes paripájukat; a lovak a mező földjét túrták patáikkal.

Margarita meglepetten észlelte, hogy a sakkfigurák élnek.

A kandúr letette látcsövét, és óvatosan hátra bökte a királyát. A király kétségbeesetten arca elé kapta két kezét.

- Rosszul állunk, Behemót barátunk - jegyezte meg Korovjov epésen.

- A helyzet válságos, de korántsem reménytelen - jelentette ki Behemót. - Rendületlenül hiszek a végső győzelemben. Csak kellőképp elemezni kell a helyzetet.

Az elemzést igen furá módszerrel kezdte: fintorogva, ravaszul kacsingatott a királyára.

- Ez nem segít - jegyezte meg Korovjov.

Behemót ekkor váratlanul felkiáltott:

- Jaj, a papagájok! Szétrebbentek, de hisz előre megmondtam!

Valóban szárnyzuhogás hallatszott valahonnét a távolból. Korovjov és Azazello kirohantak a szobából.

- Ördög vinné a báli előkészületeidet mindenestül! - mordult rá Woland, szemét továbbra sem véve le glóbusáról.

Mihelyt Korovjov meg Azazello elhagyták a szobát, a Behemót olyan vadul fintorgott a kis fehér királyra, hogy az már minden elképzelést felülmúlt. A király végre megértette, hogy mit kívánnak tőle. Lerántotta magáról köpönyegét, odadobta a kockájára, és lerohant a sakk-tábláról. A tiszt magára kapta a ledobott palástot, és gyorsan odaállt a király helyére.

Korovjov és Azazello ekkor visszajött.

- Hazudott, mint mindig - dörmögte Azazello a kandúrra sandítva.

- Pedig úgy hallottam - erősködött emez.

- No mi lesz, meddig húzzuk még? - vetette oda Woland. - Sakk a királynak.

- Azt hiszem, rosszul hallottam, *Messire* - válaszolta a kandúr. - Sakk a királynak? Az nincs, és nem is lehet.

- Ismétlem: sakk a királynak.

- De *Messire*! - kiáltott fel a Behemót megjátszott aggodalommal. - Ön téved! Úgy látszik, kimerült, pihennie kell!

- A király a g2-esen áll - mondta Woland oda sem nézve.

- Odavagyok, *Messire*! - sopánkodott a kandúr, és egész pofájával mutatta, hogy mennyire odavan. - A király nincs a g2-esen!

- Hogyhogy? - álmétkodott Woland, és a sakktáblára tekintett; a király helyén álló tiszt gyorsan félrefordult, és eltakarta arcát.

- Ó, te gézengúz - mondta Woland inkább merengve, semmint dühösen.

- Ismét a logikához fordulok, *Messire* - hadarta a Behemót, két mancsát melléhez szorítva. - Ha az ellenfél sakkot ad a királynak, a királynak azonban híre-hamva sincsen a sakktáblán, akkor a sakk érvényét veszti!

- Feladod, vagy sem? - rivallt rá Woland félelmetesen.

- Engedje meg, hogy gondolkozzam a kérdésen - mondta a kandúr. Az asztalra könyökölt, befogta a két fülét, és mély töprengésbe merült. Hosszan, sokáig töprengett, végül kijelentette:
- Feladom.

- Meg kell ölni ezt a megátalkodott dögöt! - mormolta Azazello.

- Igen, feladom - ismételte a kandúr -, de csakis azért, mert képtelen vagyok tovább játszani ebben a légkörben, irigyeim hajszája közepette! - Felállt, és a sakkfigurák bemásztak a fiókba, eltűntek a szem elől.

- Itt az idő, Hella! - szólt Woland, és Hella eltűnt a szobából. - Megfájdult a lábam, és most ez a bál... - folytatta Woland.

- Megengedi? - kérdezte Margarita halkán.

Woland fürkészően nézett rá, aztán odanyújtotta a lábát.

A lávaforráságú kotyvalék égette a kezét, de Margarita szemrebbenés nélkül tűrte; óvatosan dörzsölte be vele Woland térdét, vigyázva, hogy fájdalmat ne okozzon.

- Kíséretem váltig állítja, hogy reuma - folytatta Woland, de szemét közben egy pillanatra sem vette le Margaritáról. - Nekem azonban határozott meggyőződésem, hogy ezt a fájdalmat egy elbűvölő boszorkány hagyta emlékül, akivel ezeröttszázhetvenegyben ismerkedtem meg a Brocken-hegységben, az Ördögsziklán.

- Úgy? Hát ez is lehetséges! - válaszolta Margarita.

- Semmiség, három-négyszáz év alatt elmúlik. Sokféle orvosságot ajánlottak, de én ragaszkodom a jól bevált háziszerekhez, amiket még a nagyanyám hagyott rám. Nagyszerű gyógyfüveket tudott ám az a minden kutyaírral megkent öregasszony! Apropos, mondja, nem bántja valami? Nincsen valami fájdalma, testi vagy lelki?

- Nem, *Messire*, semmi bajom! - válaszolta talpraesetten Margarita. - Most pedig, hogy itt lehetek az ön társaságában, éppenséggel kitűnően érzem magam.

- Hja, a vér, az bizony sokat jelent! - jegyezte meg Woland titokzatosan, s láthatóan elégedetten, majd így folytatta: - Úgy látom, érdeklí a glóbusom.

- De mennyire; még sose láttam ehhez foghatót!

- Ügyes kis holmi, csakugyan. Megmondom őszintén, nem szeretem rádión hallgatni a híreket. A bemondók, főleg a nők, mindig rosszul ejtik ki a helyneveket. Azonkívül minden harmadik dadog vagy selypít, azt hiszem, szándékosan választják ki az ilyeneket. Ez az én glóbusom sokkal megbízhatóbb; nekem ugyanis pontosan kell ismernem az eseményeket. Látja például itt, ezt a földdarabot, amelynek partját az óceán hullámai mossák? Nézze csak: tűzfény önti el. Ott háború kezdődik. Ha közelebb hajlik, megláthatja a részleteket is.

Margarita a földgömb fölé hajolt, és a kicsiny földdarab a szeme láttára kiterjedt, megszínésedett, olyanná lett, mint a domborművű térkép. Meglátta a folyó szalagját is, és a partján kisebb települést. Az egyik házikó teteje eleinte borsónyi volt, gyufaskatulyányira nőtt. A házikó teteje egyszer csak hangtalanul a levegőbe repült, fekete füstfelhőcske tört fel belőle, a falak összeomlottak, és a kétemeletes kis gyufaskatulyából piciny romhalmaz maradt csupán, amelyből fekete füst gomolygott. Margarita még közelebb hajolt, és ekkor apró női alakot pillantott meg a földön fekvő; mellette, vértócsában, kétségbeesetten hadonászó csöpp gyermek feküdt.

- Ennyi az egész - mondta Woland mosolyogva. - Nem hibázta el. Hiába, Abadonna kifogástalanul dolgozik.

- Nem szeretnék azon az oldalon harcolni, amelyik szemben áll azzal az Abadonnával - jegyezte meg Margarita. - Ő kinek a pártján van?

- Minél tovább beszélgetünk - mondta Woland elismerően -, annál világosabban látom, hogy maga milyen okos. Engedje meg, hogy megnyugtassam: Abadonna teljesen pártatlan, egyformán együtt érez mindkét küzdő féllel. Ennek következtében mindkét fél egyforma eredménnyel is harcolt. Abadonna! - szólította azután halkán, és a falból sötét szemüveges, sovány férfialak lépett elő. A fekete szemüveg olyannyira megrémítette Margaritát, hogy halkán felsikoltott, és arccal Woland térdére borult. - Ejnye már! - szólt rá Woland erélyesen. - Milyen idegesek manapság az emberek! - Nagyot csapott Margarita hátára; hogy csak úgy csattant. - Hiszen látja: szemüveg van rajta! És megnyugtatom, még nem volt rá eset, és nem is lesz, hogy Abadonna idő előtt jelent volna meg valakinek. Meg aztán én is itt vagyok! Maga az én vendégem! Csak meg akartam magának mutatni.

Abadonna mozdulatlanul állt.

- Nem vehetné le a szemüvegét egy pillanatra? - kérdezte Margarita Wolandhoz simulva; reszketett, de most már a kíváncsiságtól.

- Nem, azt nem szabad - felelte Woland szigorúan; intett, és Abadonna eltűnt. - Mit akarsz mondani, Azazello?

- Engedje meg, *Messire*, hogy bejelentsem: két idegen érkezett, egy szép, fiatal lány, aki hüppög és esdekel, hogy engedjék őt úrnőjéhez, és vele együtt, tisztesség ne essék szólván, egy ártány.

- Furcsán viselkednek manapság a szép lányok - jegyezte meg Woland.

- Ez Natasa! Natasa! - kiáltott fel Margarita.

- Helyes, engedjék be az úrnőjéhez. Az ártányt meg a szakácsokhoz, a konyhára.

- Hogy levágják? - sikoltott fel rémülten Margarita. - Már engedje meg, *Messire*, ez Nyikolaj Ivanovics, a földszinti lakónk. Félreértés történt, tudniillik Natasa bekente azzal a kenőccsel...

- Ugyan, ugyan - csitította Woland. - Ki az ördög vágná le, és miért? Csak menjen le a konyhára, üldögéljen ott a szakácsoknál, ennyi az egész. Elvégre, lássa be, nem engedhetem be a bálterembe!

- Helyes, *Messire*... - mondta Azazello, és hozzátette: - Közeledik az éjfél, *Messire*...

- Helyes, igen... - Woland most Margaritához fordult: - Jöjjön hát... Előre is köszönöm fáradozását. Ne izguljon, és ne féljen semmitől. Ne igyék mást, mint vizet, mert elgyengül, és nem fogja kibírni. Menjünk, itt az idő!

Margarita felállt a szőnyegről, és az ajtóban megjelent Korovjov.

HUSZONHARMADIK FEJEZET

Bál a sátánnál

Éjfél közeledett, sietni kellett. Margarita homályosan emlékezett a történetekre, a gyertyák fényére meg egy drágakövekkel kirakott medencére. Beleállt a közepébe, aztán Hella és Natasa sűrű, meleg, piros folyadékkal mosdatta végig. Margarita sós ízt érzett az ajkán, és megértette, hogy vérben fürdetik. Majd a vérzuhanyt másik sűrű, áttetsző, rózsaszínű folyadék váltotta fel, és Margarita elkábult a rózsaoil illatától. Azután kristálynyszolyára fektették, és testét nagy zöld levelekkel fényesre dörzsölték.

Ekkor a kandúr is bejött, segített. Leguggolt Margarita lába elé, és masszírozni kezdte a lábfejét - olyan mozdulatokkal, mint egy utcai cipőtisztító.

Margarita nem emlékszik rá, ki varrt neki cipőt halvány rózsaszirmokból, s hogyan zárult be magától a cipellő aranycsatja. Titokzatos erő ragadta meg s állította a tükör elé - és hajában királyi gyémántdiadém villogott. Korovjov is előkerült újra, és nehéz aranyláncon függő, hatalmas medalliont akasztott Margarita nyakába; a medál fekete uszkárt ábrázolt ovális keretben. Ez az ékszer rendkívül kényelmetlennek bizonyult, a lánc dörzsölte a királynő nyakát, a medál súlya pedig meggörnyesztette.

Ám a kényelmetlenségért valami mégis kárpótolta: Korovjov és a Behemót attól a pillanattól fogva, hogy a fekete uszkárt a nyakába akasztották, rendkívül hódolatteljesen viselkedtek vele.

- Hiába minden, muszáj... - motyogta Korovjov a medencés szoba ajtajában állva. - Muszáj, muszáj, ez elkerülhetetlen... Engedjen meg még egy utolsó jó tanácsot, királynőm. A vendégek közt sok mindenféle akad majd, ó, nagyon is különbözőek lesznek, de senkit, hallja, Margó királynő, senkit se részesítsen előnyben, ne kivételezzon senkivel! És ha valaki nem tetszik... ó, úgyis tudom, hogy ezt az arca egyetlen rezzenésével sem fogja elárulni, ugye, erre még gondolni sem szabad! Mert észreveszi, abban a minutában észreveszi. Szeretni kell őt is, királynőm, meg kell szeretnie! Százszorosan megkapja ezért jutalmát a mi bálkirálynőnk, háziasszonyunk. És még valamit: senkit se hanyagoljon el! Mindenkinek jusson legalább egy futó mosoly, egy főhajtás, ha kedves szóra nem is futja az időből. Akárhogyan is, de a világért se legyen figyelmetlen, mert abba belebetegednek.

Eközben Margarita Korovjov és a Behemót kíséretében kilépett a medencés szobából, és teljes sötétségbe került.

- Én, én! - suttogta a kandúr. - Én adom meg a jelt!

- Gyerünk! - hagyta rá Korovjov.

- Kezdődik a bál!!! - ordította el magát a kandúr; Margarita felsikoltott, és egy pillanatra behunyta a szemét. A bál egyszerre fény, hang és illat áradatával zuhant reá. Korovjov karon fogta, és trópusi erdőbe vezetete. Zöld farkú, piros mellű papagájok ugrándoztak, röpködtek körülötte, és a liánokba kapaszkodva rikácsolták: - El vagyok ragadtatva! - De az erdő hamarosan véget ért, gőzfürdő-fülledtségét bálterem hűvöse váltotta fel. Sárgás, szikrázóan fényes kőből készült oszlopok tartották a termet, amely egyelőre néptelen volt, akárcsak az erdő; csak az oszlopok tövében állt egy-egy ezüstturbanos, meztelen néger. Arcuk szürkésbarnára vált az izgalomtól, mikor a terembe belépett Margarita a kíséretével, amely most már Azazellóval is kiegészült. Korovjov ekkor elengedte Margarita kezét, és a fülébe súgta:

- Bátran, neki a tulipánoknak!

Fehér tulipánágyás nőtt Margarita előtt, és az alacsony tulipánkorláton túl számtalan ernyős lámpa világított, alattuk frakkos férfiak fehér ingmelle, fekete válla. Margarita ekkor megértette, honnan szól a báli muzsika. Trombitaharsogás zúdult reá, és a feltörő hegedűhangok áradata úgy áramlott testébe, mint a friss vér. Másfél száz zenész játszotta a polonézt.

A zenekar előtt álló frakkos karmester Margarita láttára elsápadt, elmosolyodott, és keze intésével felállította az egész zenekart. A muzsika egy pillanatra sem szakadt meg, a zenészek most már állva ontották Margaritára hangszereik lelkesítő áradatát. A karmester most hátat fordított zenészeinek, és karját kiterjesztve, mélyen meghajolt Margarita előtt; Margarita mosolyogva intett feléje.

- Nem elég, nem elég - súgta Korovjov. - Egész éjszaka nem fogja behunyni a szemét. Mondja neki: „Köszöntöm, keringőkirály!”

Margarita szófogadóan odakiáltott neki, és meglepetten tapasztalta, hogy hangja zeng, mint a harangzúgás, túlharsogja az egész zenekart. A karmester összerezett boldogságában, és bal kezét szívére szorította, a jobbal azonban tovább lengette fehér vezénylőpalcáját.

- Még ez is kevés! - buzdította Korovjov. - Nézzen balra, az első hegedűsre, és bólintson úgy, hogy minden egyes zenész azt higgye, hogy személy szerint neki szól, felismerte! Látja, az ott, az első pultnál, a *Vieuxtemps!*⁶⁶ Így, igen, nagyon helyes! Most pedig menjünk tovább!

- Ki a karmester? - kérdezte Margarita már elhaladtában.

- Johann Strauss!⁶⁷ - kottyant bele a kandúr. - Akasszanak fel folyondárral a trópusi erdőnkben, ha valaha volt már bál, amelyen ilyen zenekar játszott!

- Magam hívtam meg a zenészeket, és figyelje meg, egyetlenegy se mondott le, egy se betegedett meg.

A következő teremben nem voltak oszlopok, ahelyett az egyik oldalon vörös, rózsaszínű és tejfehér rózsák sorfala állt, a másikon pedig dús japán kaméliák. A két virágfal között három szökőkút játszott sisteregve, három medencében bugyborékol a pezsgő, az első medence áttetsző, ibolyaszínű volt, a második rubinpiros, a harmadik tiszta fehér kristály. A szökőkutak közt vörös turbános négerek sűrögtek-forogtak, ezüstmérőkékkel merték a medencéből a pezsgőt lapos serlegekbe. A rózsás virágfalban rés nyílt, s azon át látszott, hogy vörös fecskéfarkú frakkos ember buzgólkodik ott az emelvényen, előtte türehtetlenül hangos jazzband harsogja muzsikáját. Mihelyt a karmester meglátta Margaritát, olyan mélyen meghajolt, hogy keze a földet érte, aztán elkurjantotta magát:

- Halleluja!

Térdére csapott - egy; aztán keresztbe a másikra - kettő; kikapta a szélső zenész kezéből a cintányért, és földhöz vágta.

Margarita már továbblibegett, csak annyit látott, hogy a virtuóz jazzkarmester a hátulról áthangzó polonézzal harcolva, a cintányérral zenészei fejére csap, s azok komikus ijedtséggel leguggolnak.

Végre kiértek annak a hosszú lépcsőnek a fejéhez, ahol - mint Margarita most megállapította - Korovjov fogadta őt a mécsessel. Most vakító fényáradat öntötte el a csarnokot, szőlőfürtöt formázó kristálycsillárok árasztották. Margaritát odaállították a lépcső fejéhez, s bal könyöke alatt alacsony ametisztoszlop jelent meg.

⁶⁶ *Vieuxtemps, Henri* (1820-1881) - belga hegedűművész.

⁶⁷ *Strauss, Johann (ifjabb)* (1825-1899) - osztrák zeneszerző, idősb Johann Strauss fia.

- Erre rátámaszkodhat, ha nagyon elfárad - súgta Korovjov.

Egy fekete bőrű lakáj bársonypárnát tolt Margarita lába elé - a párnára aranyszállal uszkár volt hímezve -, és Margarita, ismeretlen kezek nyomásának engedve, a vánkosra tette térdben behajlított jobb lábát. Lopva körülnézett. Mellette Korovjov és Azazello állt, ünnepélyes pozí-túrában. Azazello mellett még három fiatalember, akik halványan Abadonnára emlékeztették. Hátában hideget érzett. Megfordult, és észrevette, hogy mögötte a márványfalból borforrás fakad, és jegelt medencébe csorog. Bal lábánál meleg bozontos valamit érzett: ez a Behemót volt.

Margarita a magasban, közvetlenül a lépcső fejenél állt, előtte indult a szőnyeggel borított fejedelmi lépcső. Lenn, olyan messze, mintha megfordított látcsövön át nézné, portásfülkét látott, meg egy elképesztően óriási méretű kandallót, melynek hideg fekete száján bizvást befért volna egy öttonnás teherautó. A portásfülke, valamint a vakító, szemfájdító fényáradat-ban úszó lépcső teljesen néptelen volt. A trombitaharsogás most már messziről érkezett Margaritához. Így álltak ott mozdulatlanul egy hosszú percig.

- Hol vannak a vendégek? - kérdezte Margarita Korovjovtól.

- Jönnek, királynőm, mindjárt megérkeznek. Lesznek elegen. Szavamra, szívesebben vágnék fát, mintsem hogy itt fogadjam őket a lépcső tetején.

- Mit, favágás! - szólt közbe a beszédes kandúr. - Szívesebben volnék villamoskalauz, pedig annál komiszabb munka igazán nincs a világon!

- Mindent jó időben előkészíteni, királynőm - magyarázta Korovjov, szemét villogtatva a repedt cvikkeren át. - Nincs annál pocsékabb, mint amikor az elsőnek érkező vendég tanács-talanul topog, nem tudja, mihez kezdjen, oldalbordája pedig ezenközben suttogva korholja, amiért elsőnek érkeztek. Bizony, az olyan bált, ahol efféle előfordulhat, a szemétdombra kell vetni.

- Úgy van, úgy van, a szemétdombra! - erősítette meg a kandúr.

- Éjfélíg már csak tíz másodperc van hátra - mondta Korovjov. - Mindjárt kezdődik.

Margarita hihetetlenül hosszúnak érezte ezt a tíz másodpercet. Nyilván már réges-rég elmúlt, de semmi sem történt. Ekkor hirtelen valami reccsent odalenn az óriási kandallóban, és kipenderült belőle egy akasztófa; félig már szétomló földi porhüvely függött rajta. A por-hüvely leszakadt a kötélről, a padlóhoz ütődött, és délceg, fekete hajú férfi ugrott ki belőle, frakkban, lakkcipőben. Azután félig elrohadt kisebbfajta koporsó bújt elő a kandallóból, födele leesett, és másik porhüvely ugrott ki belőle. A délceg frakkos előzékenyen odalépett hozzá, és gálánsul begömbített karját nyújtotta. A második porhüvely fekete cipellős, fekete tollas fejkű, mozgékony asszonykává illeszkedett össze, és mindketten, a férfi meg a nő, karonfogva megindultak felfelé a lépcsőn.

- Az első vendégek! - kurjantotta Korovjov. - Jacques úr a feleségével. Figyelmébe ajánlom, királynő, rendkívül érdekes egyéniség. Megrögzött pénzhamisító, hazaáruló, összeesküvő, de határozottan tehetséges alkimista. Attól vált híressé - folytatta Korovjov, Margarita füléhez hajolva -, hogy megmérgezte a király szeretőjét. Ez igazán nem mindenkivel történik meg! Nézze meg, milyen szemrevaló férfi!

Margarita sápadtan, tátott szájjal nézte, amint odalenn a koporsó meg az akasztófa eltűnnek a portásfülke oldalbejáratában.

- El vagyok ragadtatva! - nyivákolta a kandúr a lépcső tetejéhez érkező Jacques úr arcába.

Ezalatt odalenn a kandallóból előbújt egy fejetlen, kar nélküli csontváz, földhöz vágta magát, és frakkos férfivá változott.

Jacques úr hitvесе már letérdelt Margarita előtt, és sápadtan, megindultan megcsókolta Margarita lábát.

- Királynőm... - mormolta zavartan.

- A királynő el van ragadtatva! - recsegte Korovjov.

- Királynőm... - szólt halkán a délceg Jacques úr.

- Mind elvagyunk ragadtatva! - nyávogott a kandúr.

Azazello fiatal kísérői élettelenül, de udvariasan mosolyogtak, Jacques urat meg hitvesét máris a pezsgőskelyhek felé terelték, amelyeket a néger lakájok kínálgattak. A lépcsőn pedig a magányos frakk sietett felfelé.

- Róbert gróf - súgta Korovjov Margarita fülébe. - Nem kevésbé érdekes, mint az előző vendég. Figyelje meg, királynőm, milyen mulatságos: épp az ellenkező eset. Róbert gróf a királynő szeretője volt, és megmérgezte a feleségét.

- Örvendünk, gróf úr! - kurjantotta a Behemót.

A kandallóból most egymás hegyén-hátán három koporsó bukott ki, kinyílván és széthullva, azután egy fekete köpönyeges férfi, akit a kandalló fekete torkából utánasiető férfi hátba szúrt törével. Elfojtott kiáltás hallatszott. Ekkor a kandallóból úgyszólván teljesen feloszlott hulla bújott elő. Margarita behunyta szemét, egy kéz - úgy rémlett, Natasáé - fehéres sóval telt üvegcsét tartott az orra alá.

A lépcsőn most már nyüzsgött a nép. Minden lépcsőfokra jutott egy-egy frakkos férfi - messziről teljesen egyformának látszottak -, s mindegyiknek partnernőül egy-egy anyaszült meztelen hölgy, csupán cipőjük meg toll fejdíszük színe különbözött.

Most, bal lábán fura facsizmát viselő, szemét apácásan lesütő, soványka, szerény nő közeledett bicegve, nyakán széles zöld kötést viselt.

- Ki ez a... zöld? - szaladt ki Margarita száján.

- Elbájoló, tiszteletre méltó dáma - magyarázta Korovjov suttogva. - Bemutatom: Tofana úrnő. Rendkívül népszerű volt a szép fiatal nápolyi nők, valamint a palermói fiatalasszonyok körében, kiváltképpen azok közt, akik megunták a férjüket. Mert bizony előfordul az életben, királynőm, hogy valaki ráun a férjére...

- Előfordul, bizony - hagyta rá Margarita halkán, és eközben rámosolygott két frakkosra, akik egymás után meghajoltak előtte, és megcsókolták térdét, kezét.

Korovjov buzgón tovább sugdosott Margarita fülébe, de véghezvitte, hogy ezenközben odakiáltson valakinek:

- Egy pohár pezsgőt, hercegem? Nagyszerű!... Egy szó, mint száz - folytatta ismét Margaritához hajolva -, Tofana úrhölgynek megesett a szíve azokon a szerencsétlen fiatalasszonyokon, és adott nekik valami víztiszta folyadékot, üvegcsékbe töltve. A fiatalasszony a férje levesébe töltötte a folyadékot, a férj kikanalazta a levest, megköszönte az ízletes ebédet, és pompásan érezte magát. Néhány órával azután azonban rettenetes szomjúság jött rá, majd ágyának esett, és másnapra a csinos nápolyi asszonyka szabad volt, mint a tavaszi szellő.

- És mi az a furcsa szerkezet a lábán? - kérdezte Margarita, miközben sorra nyújtotta kezét a bicegő Tofana úrhölgyet megelőző vendégeknek. - És miért hordja azt a zöld szalagot a nyakán? Talán ráncos vagy petyhüdt a bőre?

- El vagyok ragadtatva, hercegem! - kurjantotta Korovjov, és ugyanakkor Margarita fülébe duruzsolta: - A lábán spanyolcsizma van, királynőm, a nyaka pedig igen szép, de egy kis kellemetlenség érte a börtönben: mikor a börtönőrei kiderítették, hogy Nápoly, illetve Palermo városából közel ötszáz rosszul megválasztott férj távozott el mindörökre, hirtelen haragjukban megfojtották Tofana úrnőt...

- Boldog vagyok, jó királynőm, hogy abban a megtiszteltetésben részesülök... - suttogta Tofana apácaszerénységgel, és megpróbált letérdelni, de a spanyolcsizma nem engedte. Korovjov és a Behemót segítették talpra.

- Örvendek - mondta Margarita, de közben már másnak nyújtotta kezét.

A lépcsőn özönlött felfelé a vendégsereg. Margarita már nem látta, mi történik odalenn a portásfülke körül. Gépiesen emelgette s engedte le a kezét, mereven, személytelenül mosolygott a vendégekre. Az emelet is megtelt már hangzavarral, a báltermekből is áradt a muzsika, akár a tenger zúgása.

- Ez itt egy kellemetlen nőszemély - mondta Korovjov most már hangosan, nem suttogva, mert tudta, hogy úgysem hallják meg a lármában. - Rajong a bálókért, és örökké a zsebkendőjéről panaszkodik.

Margarita megpillantotta a felfelé tartó vendégek közt azt, akire Korovjov célzott. Húszéves forma, feltűnő szépségű fiatal nő volt, de tekintete riadt, tolakodó.

- Miféle zsebkendőről? - tudakolta Margarita.

- Külön komorna van mellérendelve - közölte Korovjov -, aki harminc esztendeje minden éjjel odateszi az éjjeliszekrényére a zsebkendőjét. Mire fölébred, ott a zsebkendő. Már elégette a kályhában, a folyóba dobta, de nem ér semmit.

- A zsebkendőjét? Miféle zsebkendőt? - kérdezte Margarita, továbbra is gépiesen emelgetve kezét köszönésre.

- Egy kék szegélyű kis keszkenőt. Tudniillik egy kávéházban volt pincérlány, a gazda behívta a kamrába, és kilenc hónappal azután a lány fiat szült, a fiúcskát kivitte az erdőre, és a szájába gyömöszölte a zsebkendőjét, aztán elásta a földbe. A bíróságon azzal védekezett, hogy nem volt mivel etetnie a gyermeket.

- És hol a kávéház tulajdonosa? - kérdezte Margarita.

Ekkor a lábánál hirtelen közbekottyant a kandúr:

- Már engedje meg, királynőm, hadd kérdezzem meg: mi köze ehhez a tulajnak? Elvégre nem ő fojtotta meg a gyereket az erdőben!

Margarita változatlanul mosolyogva nyújtotta jobbját a sorra elvonulóknak, bal keze éles körmeit pedig a Behemót fülébe vájta, és odasúgta:

- Te piszok, ha még egyszer bele mersz szólani...

A Behemót a bál hangulatához nem illően felvisített, és kétségbeesetten nyivákolta:

- De királynő... feldagad a fülem... minek elrontani a bált egy dagadt füllel? Amit mondtam, jogilag értettem jogi szempontból... De mostantól fogva hallgatok, vegye úgy, hogy nem is kandúr vagyok, hanem hal, csak a fületem engedje el!

Margarita elengedte a Behemót fülét, s abban a pillanatban az a borús, tolakodó tekintetű szempár bukkant föl előtte.

- Nagy öröömre szolgál, királynőm, hogy eljöhöttem a telihold ünnepére rendezett bálba!

- Én is örülök, hogy látom - felelte Margarita. - Nagyon örülök. Szereti a pezsgőt?

- Mit csinál, királynő?! - méltatlankodott Korovjov ingerülten, de hangtalanul. - Fennakadást fog okozni!

- Szeretem - válaszolta a fiatal nő epedően, majd hirtelen kitört: - Frida, Frida, Frida - ismételte hisztériásan. - Frida a nevem, ó, királynő!

- Akkor ma este igya le magát a sárga földig, Frida, és ne gondoljon semmire - tanácsolta Margarita.

Frida mindkét kezét Margarita felé nyújtotta, de Korovjov és a Behemót ügyesen elkapták a két karjánál fogva, és aztán elsodorta a tömeg.

Most már szakadatlan áradatban hömpölygött a vendégsereg, megostromolta a lépcső pihenőjét, ahol Margarita állt. A frakkos férfiak közt mezítelen női testek közeledtek Margaritához, fehérek és kreolok, kávészínűek és ébenfeketék. A százféle árnyalatú - vörös, fekete, gesztenyebarna, lencsőke - hajzatban drágakövek tündököltek, villóztak szikrát szórva a fényáradatban. És a férfiak rohamosztagát is mintha fénycseppekkel szórták volna be, úgy villogtak a hófehér ingmelleken a briliáns inggombok. Margarita másodpercenként érezte az elébe járulók ajkának érintését a térdén, másodpercenként nyújtotta csókra a kezét, arcára ráfagyott a szívélyes mosoly.

- El vagyok ragadtatva - recsegte Korovjov gépiesen. - El vagyunk ragadtatva... a királynő el van ragadtatva...

- A királynő el van ragadtatva! - dűnnyögte a háta mögött Azazello.

- El vagyok ragadtatva! - kurjongatta a kandúr.

- A márkinő megmérgezte apját és két nővérét az örökség miatt - duruzsolta fülébe Korovjov. - A királynő el van ragadtatva!... Minkina úrnő... Ó, be csinoska! Kár, hogy kicsit ideges. Úgy kell neki: minek égette meg a szobalánya arcát a forró sütővassal! Ilyen körülmények közt nem csoda, hogy leszúrták... A királynő el van ragadtatva!... Figyelem, királynő! Ez itt Rudolf császár,⁶⁸ varázsló és alkimista... Ez az úr is alkimista: fölakasztották... Ó, és itt a régi barátnőnk! Jaj, de pompás nyilvánosháza volt Strassburgban! El vagyunk ragadtatva!... Ez a hölgy itt egy moszkvai szabónő, mind szeretjük kiapadhatatlan fantáziájáért... Divatszalonja volt, és mit ki nem talált: két kerek lyukat fűrt a falba...

- És a hölgyek nem tudták? - kérdezte Margarita.

- Dehogynem. Kivétel nélkül mind tudták - válaszolta Korovjov. - El vagyok ragadtatva... Ez a húszesztendősi kicsi gyerekkora óta külön álmodozó volt. Egy leány belészeretett, ő meg fogta és eladta egy bordélyházba.

És lenn csak áradt a folyam. Táplálta forrása: a hatalmas kandalló. Elmúlt egy óra, majd a második. Margarita ekkor észrevette, hogy láncra még nehezebb, mint amilyen volt. Jobb karjába éles fájdalom nyilallt, mint a tűszúrás. Összeszorította fogát, s könyökét az alacsony

⁶⁸ *Rudolf császár* - II. Rudolf (1552-1612) német-római császár. II. Miksa fia és utóda. Országai ügyeivel nem törődött, inkább csillagászzal és alkímiával foglalkozott.

oszlopra támasztotta. A teremből suhogás hallatszott, mintha nagy szárnyak súrolnák a falat, és Margarita megsejtette, hogy a megszámlálhatatlan vendégsereg táncol odabenn; úgy tetszett, még a márványmozaik és kristálypadló is ütemesen lüktet eközben.

Karjával is történt valami. Valahányszor föl kellett emelnie, arca keservesen eltorzult. Korovjov érdekesnél érdekesebb megjegyzéseire sem tudott már figyelni. Ferde szemű mongol pofa, fehér ábrázat, fekete arc - minden összefolyt előtte, a levegő pedig vibrálni, lüktetni kezdett körülötte.

Nem érdekelte már sem Gaius Caesar Caligula,⁶⁹ sem Messalina,⁷⁰ sem a számtalan király, herceg, lovag, öngyilkos, méregkeverő, akasztott ember, kerítőnő, börtönőr, hamiskártyás, hóhér és besúgó, áruló és tébolyult, titkosrendőr meg liliomtipró, aki előtte elvonult. Nevük összekeveredett agyában, arcuk egyetlen alaktalan lepénnyé olvadt össze. Csupán egyetlen arc maradt meg emlékezetében gyötrelmes pontossággal: Maljuta Szkuratov⁷¹ lángvörös szakállal keretezett ábrázata. Térde rogyadozott, attól félt, egyszer csak sírva fakad. A legnagyobb szenvedést a jobb térde okozta, azt csókolta meg minden érkező, és térde feldagadt, bőre megkékült annak ellenére, hogy Natasa illatos folyadékba mártott szivaccsal többször is megdörzsölte. A harmadik óra vége felé Margarita reménytelenül meredt maga elé, de egyszer csak megrezsent örömeiben: a vendégek áradata lassan ritkulni kezdett.

- A báli törvények mindenütt érvényesek, királynőm - súgta Korovjov. - A hullám apadni kezd. Fogadni mernék, az utolsó perceket szenvedjük végig. Amott a brockeni gézengúzok, mindig utolsónak jelennek meg. Látja, ott vannak... Két részeg vámpír... csak ennyien volnának? Nem, ott van még egy... nem, kettő!

A lépcsőn már a két legutolsó vendég jött felfelé.

- Ez újonc - mormolta Korovjov, monokliján át hunyorogva. - Ahá, sejtem már. Azazello egyszer meglátogatta, és poharazgatás közben a fülébe súgta, hogyan szabadulhatna meg egy bizonyos valakitől, akinek a leleplezéseitől nagyon félt. No, aztán rábírta egy ismerősét, aki melleleg alárendeltje volt, hogy permetezze be méreggel az illető dolgozószobájának a falát...

- Hogy hívják? - kérdezte Margarita.

- Szavamra, magam sem tudom - válaszolta Korovjov. - Meg kell kérdeznem Azazellótól.

- És ki az, aki vele jön?

- Hát az a készséges, szófogadó beosztottja! El vagyok ragadtatva! - recsegte Korovjov a két utolsó vendég felé.

A lépcső megürült. Óvatosságból még vártak egy kis ideig, de a kandallóból már nem bújt elő senki.

Kisvártatva Margarita - maga sem tudta, hogyan - a medencés szobában ocsúdott fel. Keze, lába, annyira fájt, hogy sírva fakadt, összeesett. De Hella és Natasa vigasztalták, biztatták, újra a vérzuhany alá állították, ismét megkenték testét, és Margarita életre kelt.

⁶⁹ *Caligula, Gaius Julius Caesar* (12-41) - 37-től 41-ig római császár: Nevét („Csizmácska”) gyermekkorában kapta, amikor a katonai táborokban kis csizmában járt. Rövid uralkodását kegyetlenség, züllöttség és esztelen cselekedetek jellemezték.

⁷⁰ *Messalina, Valeria* (?- i.sz. 48) - Claudius római császár felesége, aki kegyetlenségével, kicsapongásaival, erkölcstelenségével tette hírhedtté a nevét.

⁷¹ *Maljuta Szkuratov* - Grigorij Lukjanovics Szkuratov-Belszkoj ragadványneve. IV. (Rettegett) Iván bizalmasa. Nevéhez sok véres tett fűződik.

- Még tartson ki, Margó királynő! - súgta Korovjov, aki hirtelen ott termett. - Végig kell járni a báltermeket, hogy a tisztelt vendégek ne érezzék magukat elhanyagolva.

És Margarita újra kirepült a medencés szobából. A tulipános emelvényen, ahol a bál elején a keringőkirály zenekara játszott, most majomjazz őrzöngött. Bozontos pofaszakállú, hatalmas gorilla vezényelt nehézkesen táncikálva, kezében jókora kürt. Egy sorban orangutánok ültek, csillogó réztrombitákat fújva. Vállukon vidám csimpánzok lovagoltak, ők a harmonikát nyaggatták. Két oroszlánsörényes galléros pávián zongorázott, de a zongora nem is hallatszott, túlharsogta a szaxofon, hegedű, dob, amelyet gibbonok, mandrillok és selyemmajmok fújtak, cincogtattak, pergettek. A tükörfényes padlón számtalan pár siklott, hallatlanul ügyes, hibátlanul tökéletes mozdulatokkal, mindig egy irányba; közeledve, mint a fal, szinte elsöpörtek mindent, ami útjukat állta. A táncoló sokaság felett eleven atlaszselyem pillangók lebegtek, a mennyezetről virágeshó hullott. A villany kialudt, helyette az oszlopfőkben miriádnyi szentjánosbogárka gyúlt ki, s a levegőben lobogó lidércfények úsztak.

Az egyik teremben oszlopokkal körülvett óriási medencét pillantott meg. A közepén gigászi fekete Neptun fröcskölt szájából széles, rózsaszínű sugarat. A medencéből pezsgő mámorító illata áradt. Ebben a teremben fesztelen vidámság uralkodott. A hölgyek gavallérjuknak vagy a törülközőkkel ide-oda futkosó négereknek adták át retiküljüket, és sikoltva, kacagva ugrottak fejest a medencébe, gyöngyöző pezsgőoszlop csapott fel a nyomukban. A medence kristályfenéke alulról volt megvilágítva, a fény áthatolt a folyadékon, s a benne úszkáló női testek ezüstösen csillogtak. Teljesen lerészegedve kapaszkodtak ki a medencéből. Az oszlopos terem visszhangzott a jazzbandet is túlharsogó kacagástól.

Az egész tébolyodott zürzavarból Margarita csupán egyetlen holtrészeg női arcra emlékezett, teljesen elhülyült, de hülyeségében is esdeklő tekintetere - meg egyetlen névre: „Frida”. Margarita már szédült a pezsgőszagtól, és el akart menni, amikor a kandúr valamit mesterkedett a medencénél, és mutatványával felhívta magára Margarita figyelmét. Halk búvsvakat mormolt Neptunus ábrázata előtt, és a pezsgő abban a minutában fröcskölve, tajtékozva kiáradt a medencéből. Neptunus pedig másféle, nem pezsgő, nem habzó, sötétsárga folyadékot kezdett köpni.

- Konyak! Konyak! - sikoltoztak, visítottak a hölgyek, és hanyatt-homlok menekültek a medence széléről az oszlopok mögé. A medence percek alatt színültig megtelt, a kandúr háromszoros szaltóval fejest ugrott a hullámzó konyakba. Prüszkölve mászott ki belőle, nyakkendője félrecsúszott, bajszáról leázott az aranyozás, és látcsövét is elvesztette. Példáját csak egyetlen párocska merete követni: az a bizonyos fantáziadús szabónő és gavallérja, egy fiatal mulatt. Mindketten a konyaktóba vetették magukat, ám ekkor Korovjov karon fogta Margaritát, és elvitte a fürdőzőktől.

Margaritának úgy rémlett, mintha elrepülne valahová messze, és ott kövel szegélyezett mesterséges tavakban osztrigatómegeket látna. Majd üvegpdló felett szállt el; a padló alatt pokolkemencék tüze lobogott, fehér sipkás ördögszakácsok suhantak köztük ide-oda. Végül már semmit sem értett, agya mit sem regisztrált az egészről, csak valami pincehelyiségre emlékezett, ahol fáklyák világítottak, pincérlányok szénparázson sístergő húst sütöttek, és mindenki az ő egészségére ivott hatalmas korsókból. Azután harmonikázó, táncoló jegesmedvét látott az esztrádon, meg egy kicsike szalamandra-bűvészt, amelyet nem fogott a tűz... Úgy érezte, ereje ismét fogytán van.

- Az utolsó jelenésünk - súgta Korovjov gondterhelten. - Aztán vége, szabadok vagyunk!

Margarita Korovjov kíséretében ismét kilépett a bálterembe, de a vendégek most már nem táncoltak, hanem az oszlopok közt nyüzsgő gyűrűben vették körül a terem közepét. Margarita utóbb már nem emlékezett rá, ki segítette neki felkapaszkodni a terem közepén emelt dobogóra, de amikor felállt rá, meglepetten hallotta, hogy valahol éjfélet kongatnak - holott számítása szerint az éjfélnak már réges-régen el kellett múlnia. A láthatatlan óra utolsó ütésével némaság szállt a vendégseregre.

És ekkor Margarita újra megpillantotta Wolandot. Abadonna, Azazello és néhány Abadonna-hoz hasonló, de fiatalabb fekete alak kíséretében érkezett. És Margarita ekkor vette észre, hogy az ő emelvényével szemközt másik dobogót is emeltek Woland számára, ő azonban nem lépett fel rá. Az is meglepte Margaritát, hogy Woland a bál e végső, ünnepélyes pillanatában ugyanolyan lomposan jelent meg, mint ahogyan a hálósobában látta. Ugyanaz a mocskos, foltozott hálóing lógott a válláról, lábán ócska, elnyűtt házipapucs. Spádét hozott ugyan magával, de a hüvely nélküli kardot sétatálcául használta, reá támaszkodott.

Bicegve jött ki, s megállt dobogója mellett. Azazello abban a pillanatban mellette termett, tálat nyújtott feléje, és Margarita meglátta, hogy a tálon levágott emberfej fekszik, elülső metszőfogai hiányoznak. Továbbra is síri csend honolt a teremben, csak egyszer hallatszott messziről - az adott körülmények közt meglepő és érthetetlen - csengetés, mintha valahol egy előszobaajtón csengetnének.

- Mihail Alekszandrovics! - szólította Woland halkán a fejet, és a megölt férfi szemhéja felnyílt, a halott arcában Margarita elborzadva eleven, értelemmel és szenvedéssel teli szemeket pillantott meg.

- Minden beteljesült, igaz-e? - folytatta Woland, a fej szemébe nézve. - A fejét egy nő vágta le, az ülést nem tartották meg, és a lakásában lakom. Mindez tény. A tény pedig a legmakacsabb dolog ezen a világon. Most azonban a távolabbi jövő érdekel bennünket, nem a beteljesült tények. Ön mindig lelkes terjesztője volt annak az elméletnek, hogy a fő levágásával az élet megszűnik, az ember hamuvá válik, és a nemlétebe távozik. Nagy örömmre szolgál, hogy itt, vendégeim jelenlétében, noha ők, mármint vendégeim, egészen más elmélet igazolásául szolgálnak, közölhetem önnel: elmélete szellemes és egyúttal helytálló. Egyébként egyik elmélet sem különb a másiknál, és nem is rosszabb. Van olyan felfogás is, miszerint mindenkinnek az ő hite szerint adatik. Hadd legyen így! Ön a nemlétebe távozik, én pedig örömmel iszom a létre, az életre, abból a serlegből, amellyé az ön koponyája változik!

Woland fölemelte spádéját, és a koponyát fedő bőr megfeketült, összezsugorodott, majd foszlányokban levált, a szemek eltűntek, és Margarita előtt a tálon smaragdszemű, gyöngyfogú, sárgás koponya állott aranytalpon. A serleg födele zsanérokra nyílt.

- Máris megjelenik, *Messire* - szólt ekkor Korovjov, észrevéve Woland kérdő pillantását. - A síri csendben már hallom lakkcipője nyikorgását, hallom, ahogy az asztalon csendül a serleg, melyből utoljára életében ivott pezsgőt. Már itt is van.

Ekkor új, magányos vendég jelent meg a teremben, Woland felé tartva. Külsőleg semmi sem különböztette meg a többi férfi vendégtől, csak egyetlenegy: valósággal tántorgott izgalmában, s ez már messziről feltűnt. Orcáján vörös folt égett, szeme riadtan járt ide-oda. Fejbe volt kólintva, és ez nem csoda; minden megdöbbenetett itt, s legelső sorban Woland öltözéke.

Ámde a házigazda megkülönböztetett szívéllyel fogadta az új vendéget.

- Á, kedves Meigel báró! - üdvözölte barátságos mosollyal, és a megszólítottak a homlokára szaladt a szemöldöke.

- Van szerencsém bemutatni önöknek - fordult Woland a vendégeihez - a köztisztületnek örvendő Meigel bárót, kinek munkaköre, hogy a Moszkvába látogató külföldiekkel megismeresse a főváros nevezetességeit.

Margarita kővé meredt: megismerte Meigelt. Gyakran látta a moszkvai színházakban, éttermekben. „Nini, csak nem halt meg?” - gondolta hüledezve; de kétségei csakhamar eloszlottak.

- A báró úr olyan kedves volt - folytatta Woland sugárzó mosollyal -, hogy megérkezésemről értesülve, nyomban telefonált, és felajánlotta szolgálatait azon a téren, amelyen szakember: tudniillik, hogy megismertessen a város nevezetességeivel. Mi sem természetesebb: boldogan meghívtam őt házamba.

Margarita megfigyelte, hogy Azazello ezalatt átadja Korovjovnak a tálat a koponyaserleggel.

- Erről jut eszembe, báró úr - folytatta Woland, s bizalmasan lehalkította hangját. - Híre terjedt az ön rendkívül kíváncsi természetének, s azt mondják, hogy ez párosulva nem kevésbé fejlett fecsegőkészségével, máris felhívta magára a közfigyelmet. Mi több: alapos gyanú van rá, hogy mindez legkésőbb egy hónapon belül gyászos véget vet életének. Nos, hogy megóvjuk önt e gyötrelmes várakozástól, elhatároztuk, hogy segítségére sietünk, megragadván az alkalmat, hogy úgylát azért kéredzkedett hozzánk vendégségbe, hogy minél többet kiszaglásszon, kifürkésszen.

A báró elsápadt - sápadtabb lett, mint a lényegénél fogva rendkívül sápadt Abadonna -, és azután valami különös történt. Abadonna a báró elé lépett, és egy pillanatra levette szemüvegét. Abban a pillanatban valami villant Azazello kezében, halk csattanás hallatszott, mint amikor valaki összeüti a tenyerét, és a báró összeesett, a melléből kifröccsenő piros vér megfestette fehér mellényét, ingmellét. Korovjov a serleget a lüktető vérsugár alá tartotta, s amikor megtelt, átadta Wolandnak. A báró élettelen teste elnyúlt a padlón.

- Egészségükre, uraim - mondta Woland, fölemelte a serleget, és ajkához érintette.

Ekkor történt a metamorfózis. Eltűnt a foltozott ing, a rongyos papucs. Woland fekete köntösben állt a terem közepén, derekára övezett damaszkuszi karddal. Gyorsan odalépett Margaritához, elébe tartotta a serleget, és rászólt, parancsolóan:

- Igyál!

Margarita elszédült, megtántorodott, de a serleg már ajkát érintette, és valaki - hogy kinek a hangja volt, nem tudta pontosan - ezt súgta egyszerre mind a két fülébe:

- Ne féljen, királynő! Ne féljen, királynő... a vért réges-rég felitta a föld. És ahová kiömlött, édes szőlőfürtök teremnek.

Margarita behunyt szemmel ivott egy kortyot, és édes bódulat szaladt végig erein, füle zúgott. Úgy rémlett, valahol kakas kukorít, valahol messze induló harsog. A vendégek elvesztették szilárd alakjukat, frakkosok, meztelenek, nők porrá omlottak. Az enyészet Margarita szeme láttára lett úrrá a termen; dohos kriptaszag ütötte meg orrát. Az oszlopok eltűntek, a fény kialudt, minden összezsugorodott, híre-hamva sem volt már szökőkútnak, kaméliának, tulipánnak. Csak az maradt, ami volt: az ékszerészné szerény szalonja és a félig nyitott ajtó hasadékából kivetődő fénypászma. És Margarita belépett ezen a félig nyitott ajtón.

HUSZONNEGYEDIK FEJEZET

A Mester kiszabadítása

Woland hálósobájában minden ugyanúgy volt, mint a bál előtt. Woland egy szál ingben ült az ágyon, csak éppen Hella nem kezegette a lábát, hanem a kisasztalon, ahol az imént sakkoztak, vacsorához terített. Korovjov és Azazello levetették frakkjukat, és az asztalhoz ültek, a kandúr természetesen velük együtt; nyakkendőjétől most sem volt hajlandó megválni, noha az időközben mocskos ronggyá változott. Margarita odatámolygott az asztalhoz, és rátámaszkodott. Woland azonban odaintette magához, és ismét maga mellé ültette.

- Nos, hogy van, nagyon elfáradt? - kérdezte.

- Ó, nem, *Messire* - felelte Margarita, de alig hallhatóan.

- *Noblesse oblige*⁷² - jegyezte meg a kandúr, és átlátszó folyadékot töltött Margaritának egy csiszolt kristálypohárba.

- Vodka? - kérdezte Margarita.

A kandúr úgy megsértődött, hogy ültében nagyot ugrott a széken.

- Már engedje meg, királynő - méltatlankodott. - Csak nem hiszi, hogy egy hölgynek vodkát merészelek tölteni? Ez tiszta szesz!

Margarita mosolyogva megpróbálta elhárítani a poharat.

- Igya meg bátran - szól rá Woland, és Margarita engedelmesen megfogta a poharat.

- Ül le, Hella - rendelkezett Woland, azután Margaritához fordult: - A telihold éjszakája ünnepi éj, ilyenkor szűk körben vacsorázom, barátaim és szolgálaim társaságában. Hogy vagytok tehát, barátaim? Hogyan telt el ez a fárasztó bál?

- Ragyogóan! - recsegte Korovjov. - Mindenki el van ragadtatva, mindenki odáig van, mindenki belészeretett! Mennyi tapintat, mennyi báj, elbűvölő kecsesség!

Woland szótlanul fölemelte poharát, és koccintott Margaritával. Margarita szófogadóan kiürítette poharát, abban a hitben, hogy menten lefordul a székről a szesz hatására. De nem lett semmi baja. Eleven forróság melengette a gyomrát, úgy érezte, mintha szelíden kupán ütötték volna, ereje visszatért, mintha hosszú, üdítő álomból ébredne, és ráadásul farkaséhesnek érezte magát. Mikor eszébe jutott, hogy előző reggel óta egy falatot sem evett, még éhesebb lett, és mohón falatozni kezdte a kaviárt.

A Behemót levágott egy darab ananászt, megsózta, megborsozta, lenyelte, és utána olyan ügyesen öntötte le a torkán a második kupicát, hogy valamennyien megtapsolták.

Miután Margarita is felhajtotta a második pohárka tiszta szeszt, a gyertyák fényesebben égtek a karos gyertyatartóban, és a kandallóban is élénkebben lángolt a tűz. Részegségnek nyomát sem érezte. Hófehér fogával vígan harapta a húst, nyelte a belőle csorgó nedvet, és közben figyelte, hogy a Behemót mustárt ken az osztrigára.

- Szőlőt is kéne rátennem - tanácsolta Hella, és szelíden oldalba bökte a kandúrt.

- Ne oktass engem, kérlek! - méltatlankodott a kandúr. - Eleget ültem már urak asztalánál!

⁷² *Noblesse oblige* - a rang, a cím megfelelő magatartásra kötelez (tkp: a nemesség kötelez).

- Milyen kellemes így elvacsorázni a kandalló előtt, meghitt baráti körben... - recsegte Korovjov.
 - Nem, Fagót - ellenkezett a kandúr. - A bálnak megvan a maga szépsége, lendülete.
 - Semmi szépet nem látok benne, semmi lendületet, és azok a buta jegesmackók meg a tigrisek a bárban úgy ordítottak, hogy beléfájdult a fejem - mondta Woland.
 - Igenis, *Messire* - mondta a kandúr szolgálatkészen. - Ha ön úgy találja, hogy nincs lendülete a bálnak, én is haladéktalanul erre az álláspontra helyezkedem.
 - Vigyázz magadra! - szólt rá Woland.
 - Csak tréfáltam - válaszolta a kandúr alázatosan. - Ami pedig a tigriseket illeti: megsütöttem őket.
 - Tigrishúst nem lehet enni - vélekedett Hella.
 - Nem-e? Kérem, hallgasson végig - riposztzott a kandúr, és dorombolva gyönyörűségében előadott egy hosszú históriát, miszerint egyszer teljes tizenkilenc napig bolyongott a sivatagban, és egyetlen tápláléka egy maga ejtette tigris húsa volt.
- Valamennyien érdeklődve hallgatták e fordulatos elbeszélést, és amikor a Behemót befejezte, kórusban zengték:
- Hazugság!
 - És ebben a hazugságban az a legérdekesebb - toldotta meg a szót Woland -, hogy az első szavától az utolsóig koholmány.
 - Úgy? Koholmány? Hazugság? - rikkantotta a kandúr, és mind azt várták, hogy most majd tiltakozni fog. De csak ennyit fűzött hozzá halkán:
 - A történelem majd igazol bennünket.
- Margarita egészen megélenkült a szesztől. Azazellóhoz fordult:
- Mondja, csakugyan agyonlőtte azt a volt bárót?
 - Természetesen - felelte Azazello. - Már hogyne lőttem volna. Föltétlenül megérdemelte az agyonlövést.
 - Úgy izgultam - kiáltott fel Margarita. - Olyan váratlanul történt az egész!
 - Dehogyan, nem volt ebben semmi váratlan - válaszolta Azazello, Korovjov pedig ógott-mógott:
 - Már hogyne izgulna az ember? Énnekem is minden idegszálam reszketett. Piff-puff, és a báró felfordult.
 - Én is majdnem hisztériás rohamot kaptam - fűzte hozzá a kandúr, a kaviáros kanalat nyalogatva.
 - Hanem amit sehogy se értek az egészből - folytatta Margarita, és szemében a kristályüvegről visszaverődő aranyos szikrák táncoltak: - Vajon nem hallatszott-e ki innét a muzsika, általában a báli zenebona?
 - De nem ám, királynő - felelte Korovjov. - Úgy kell ezt rendezni, hogy ne hallatsszék. Akkurátusan meg kell szervezni.
 - Igen, igen, de... Az az ember ott a lépcsőházban... amikor megérkeztünk Azazellóval... meg az a másik a kapualjban... úgy gondolom, nyilván a lakást figyelték!

- Persze, persze! - kiáltott fel Korovjov élénken. - Teljesen igaza van, Margarita Nyikolajevna! Megerősít engem feltevésemben! Hát persze hogy a lakást figyelte! Eleinte, szó, ami szó, holmi szórakozott magántudósnak néztem, vagy holdfényben a lépcsőn epekedő szerelmesnek. De nem, már akkor ébredezett a gyanú szívemben! Persze hogy a lakást figyelte! És az a másik is, lenn a kapualjban! Meg a harmadik is, aki a kapuban rostokolt!

- No és ha... és ha bejönnek a lakásba, és letartóztatják? - firtatta tovább Margarita.

- Föltétlenül idejönnek, elbűvölő tündérkirálynőm, föltétlenül! - hangoztatta Korovjov. - Érzik a szívem, hogy ez lesz a vége. Nem most jönnek persze, hanem majd ha elérkezett az ideje. De akkor már nem lesz érdekes.

- Jaj, én úgy izgultam, amikor összeesett! - sóhajtott Margarita; láthatólag még utólag is szenvedett az emléktől, hiszen először látott gyilkosságot életében. - Maga biztosan remek céllövő, ugye?

- Tűrhető - bólintott Azazello.

- Hány lépésről? - kérdezte Margarita kissé homályosan.

- Attól függ, mi a cél - válaszolta Azazello logikusan. - Más az, kalapáccsal eltalálni Latunszkij kritikus ablakát, és megint más valakinek a szívébe találni.

- A szívébe! - sikoltott fel Margarita, ösztönösen a saját szívéhez kapva. - A szívébe! - lehelte elhalóan.

- Ki az a Latunszkij kritikus? - kérdezte Woland, és fürkésző, átható tekintettel nézett Margaritára.

Azazello, Korovjov és a Behemót szemérmesen lesütötték szemüket, Margarita pirulva válaszolt.

- Van egy ilyen nevű kritikus. Ma este rapityára törtem a lakását.

- Ejha! És miért?

- Mert tönkretett egy nagy író... egy Mestert.

- De miért kellett ezzel magának fáradoznia? - kérdezte Woland.

- Majd én! Engedje meg, *Messire!* - kiáltotta örvendezve a Behemót, és felugrott helyéből.

- Ül le! - mordult rá Azazello, és felállt. - Majd én... Megyek is már!

- Nem! - sikoltott fel Margarita. - Kérem, *Messire*, ne engedje meg!

- Ahogy tetszik, ahogy tetszik - mondta Woland, és Azazello visszaült.

- Hol is hagytuk el, drága Margó királynő? - mondta Korovjov. - Igen, igen, a szív... Ez a fickó (és Korovjov hosszú mutatóujjával Azazello felé bökött) tetszés szerint talál bele a szívnek bármelyik pítvarába, kamrájába vagy bármelyik véredénybe.

Margarita nem értette meg mindjárt, de amikor felfogta, álmétkodva kiáltott fel:

- De hisz az mind el van rejtve!

- Épp az a fortélyos benne, királynőm! - recsegte Korovjov. - Az a vicc az egészben, hogy el van rejtve! Ami látható, azt akárki könnyen eltalálja!

Azzal Korovjov elővette az asztalfiából a pikk hetest, és odanyújtotta Margaritának, felszólitván, jelölje meg körmével az egyik szemet. Margarita megjelölte a jobb felső sarokban lévő.

Hella a vánkos alá dugta a kártyát, és elkiáltotta magát:

- Rajta!

Azazello, aki háttal ült a vánkosnak, frakknadrágja zsebéből fekete automata revolvert vett elő, vállára tette a csövét, és hátra sem nézve, az ágy felé lőtt, Margarita kacagó rémületére. Az átlőtt vánkos alól előhúzták a pikk hetest. A golyó pontosan a Margarita által megjelölt pontot fúrta át.

- Nem szeretnék magával találkozni, amikor revolver van a kezében! - jegyezte meg Margarita, kacéran szemezve Azazellóval. Rajongva tisztelt mindenkit, aki valamiben kitűnt.

- Drága királynőm - kuncogott Korovjov -, senkinek sem tanácsolnám, hogy Azazellóval találkozzék, még ha nincs is nála revolver! Karvezetői és előénekesi becsületszavamra merem állítani, hogy annak, aki vele így összetalálkozott, már senki se kívánna jó napot!

A kandúr a céllövőmutatvány egész ideje alatt mogorván gunnyasztott, majd váratlanul kijelentette:

- Megdöntöm a rekordot!

Azazello valamit morgott válaszképpen. De a kandúr makacsul kitartott fogadkozása mellett, és nem egy, hanem két revolvert követelt. Azazello a másik hátsó nadrágzsebéből elővett egy második revolvert, és az elsővel együtt átnyújtotta a hencegőnek, száját megvetően elfintorítva. Kijelöltek két szemet a pikk hetesen. A Behemót félrefordulva a párnától, sokáig készülődött. Margarita befogta a fülét, és a kandallópárkányon szunyókáló fülesbaglyot nézegette. A kandúr elsütötte a két revolvert, nyomban ezután Hella felsikoltott, a bagoly dögölten fordult le a kandallóról, az óra eltört és megállt. Hella egyik keze vérzett; visongva belecsimpaszkodott a kandúr szőrébe, a Behemót viszonzásul Hella hajába, csakhamar gombóccá összeolvadva hemperegtek a padlón. Egy pohár leesett az asztról, és ezer darabra törött.

- Szabadítsatok meg ettől a megvadult nőtény ördögtől! - sivalkodott a kandúr, hasztalan védekezve Hella ellen, aki lovagló ülésben rátelepedett. A dulakodókat szétválasztották, Korovjov ráfűjt Hella átlőtt ujjára, és a seb beforrt.

- Nem tudok célba löni, mikor körülöttem beszélgetnek! - méltatlankodott a kandúr, és igyekezett volna a helyére illeszteni a hatalmas szőröcsomót, amelyet Hella kitépett a hátából.

- Akármibe fogadok, hogy szándékosan csinálta - fordult Woland mosolyogva Margaritához. - Tudniillik igazán tisztességesen tud célba löni.

Hella és a Behemót kibékültek, kibékülésük jeléül összecsókolóztak. Aztán elővették a vánkos alól a pikk hetest, és megvizsgálták. Teljesen ép volt, kivéve azt az egy szemet, amelyet Azazello keresztüllőtt.

- Ez lehetetlen! - méltatlankodott a kandúr, a kártyalapon keresztül hunyorogva a kandeláber fényébe.

Ilyen vidám hangulatban folytatódott a vacsora. A gyertyák már csonkig égtek a kandeláberekben, a szobát betöltötte a kandalló illatos, száraz melege. Margaritát jóllakott, édes bágyadság töltötte el. Nézte, amint Azazello kékes füstkarikákat ereget szivarjából, a karikák a kandalló felé úsznak, és a kandúr elkapdossa őket spádéja hegyével. Sehogy sem akaródzott elmennie, noha számítása szerint már későre járhatott az idő. A jelekből ítélve talán reggel hat óra lehetett. A társalgás egy kis szünetét kihasználva, Margarita Wolandhoz fordult, és félénken így szólt:

- Azt hiszem, ideje hazamenni... késő van...

- Hova siet? - kérdezte Woland udvariasan, de ridegen. A többiek hallgattak, úgy tettek, mintha figyelmüket teljesen lefoglalnák a füstkarikák.

- Igen, haza kell mennem... - ismételte Margarita, a nagy hallgatástól még jobban elbátortalanodva, és körülnézett, mintha valamiféle köpenyt vagy felöltőt keresne. Meztelensége egyszer csak feszélyezni kezdte. Felállt az asztaltól. Woland szótlanul fölvette az ágyról kopott, zsíros háziköntösét, Korovjov pedig Margarita vállára borította.

- Köszönöm a meghívást, *Messire* - lehelte Margarita alig hallhatóan, és kérdően nézett Wolandra, ki közönyös udvariassággal mosolygott válaszul. Margarita szívére fekete búbanat borult. Megcsaltnak, kijátszottnak érezte magát. Úgy látszik, senki sem kínál semmiféle jutalmat báli szerepléséért, mint ahogy senki sem marasztalja. Azt pedig világosan látta, hogy innét már nincs hová mennie. Hazamenni? - már a puszta gondolatra is kétségbeesés fogta el. Vagy talán maga hozakodjék elő kérésével, ahogy Azazello ott a parkban sugalmazta? „Nem, semmi áron” - döntötte el magában.

- Minden jót, *Messire* - mondta tehát fennhangon, és magában ezt gondolta: „Csak kijussak innét, lemegyek a folyóhoz, és a vízbe ölöm magam.”

- Üljön csak vissza! - szólt rá Woland hirtelen, parancsolóan.

Margarita elsápadt, visszaült.

- Nem akar valamit mondani búcsúzóul? - kérdezte Woland.

- Nem, semmit, *Messire* - válaszolta Margarita büszkén. - Legföljebb azt az egyet, hogy amennyiben még szükség van rám, szívesen elvállalok mindent, amit rám bíz. Egy cseppet sem vagyok fáradt, és nagyon jól mulattam a bálon. Ha még tovább tartana, készségesen odatartanám a térdem, hogy ezrével csokolják meg a gyilkosok, akasztófavirágok. - Ránézett Wolandra, de mintegy ködön át látta, szemét elfutotta a könny.

- Helyes! Nagyszerű! Így kell viselkedni - rivallta Woland mennydörgő hangon.

- Így kell viselkedni! - visszhangozták kíséretének tagjai.

- Próbára tettük - folytatta Woland. - Soha nem kér semmit. Ne is kérjen, kivált olyanoktól, akik erősebbek magánál. Akkor majd maguk fogják felajánlani, önként megadnak mindent. Üljön le, büszke asszony! - Woland lehúzta róla a nehéz köntösét, és Margarita ismét leült melléje az ágyra. - Nos, Margó - folytatta Woland lágyan, kedvesen -, mit kíván cserébe azért, hogy ma háziasszony volt nálam? Milyen kártérítést kíván azért, hogy meztelenül csinálta végig ezt a bált? Mennyire értékeli a térdét? Milyen kárt szenvedett vendégeimtől, akiket az imént akasztófavirágoknak titulált? Szóljon, beszéljen nyíltan, most már megteheti: én szólítottam fel!

Margarita szíve feldobogott. Nagyot sóhajtott, töprengésbe merült.

- Bátrabban, bátrabban! - buzdította Woland. - Sarkantyúzza meg a fantáziáját! A puszta tény, hogy végignézte annak a mihaszna bárónak a kivégzését, jutalmat érdemel, kivált, ha a megjutalmazandó: nő. Nos?

Margarita lélegzete zihált, már ki akarta ejteni a lelkében előkészített sorsdöntő szavakat, amikor egyszer csak elsápadt, szeme kimeredt, szája eltorzult. Tolakodó, esdeklő hang kiáltott a fülébe: „Frida! Frida! Fridának hívnak!” - és Margarita botladozó nyelvvvel megszólalt:

- Tehát... kérhetek... valamit?

- Követelhet, követelhet, asszonyom! - felelte Woland megértő mosollyal. - Egy követelését teljesítem.

Ó, milyen ügyesen és ravaszul válaszolt Woland: erősen megnyomta az „egy” szócskát.

Margarita nekifohászkozott, és azt mondta:

- Azt akarom, hogy Fridának ne tegyék többé az ágya mellé a zsebkendőt, amelyikkel a gyermekét megfojtotta.

A kandúr égne emelte szemét, és hangosan sóhajtott, de nem szólt.

Woland gúnyosan elmosolyodott:

- Tekintettel arra, hogy ki kell zárunk annak a lehetőségét, hogy az a számár Frida megvesztegette volna magát... hiszen ez összeegyeztethetetlen volna királynői méltóságával... igazán nem tudom, mitévő legyek. Az egyetlen megoldás talán, hogy rongyokat szerezzünk, és gondosan betömködjük hálószobám minden hasadékat.

- Miről beszél, *Messire*? - kérdezte Margarita, aki hüledezve hallgatta e csakugyan érthetetlen szavakat.

- Tökéletesen egyetértek önnel, *Messire*! - kottyant közbe a kandúr. - Igenis, rongyokkal! - És mancsával dühösen az asztalra csapott.

- Az irgalmasságról beszélek - magyarázta Woland, és villogó szemét egy pillanatra sem vette le Margaritáról. - Az irgalmasság néha álnokul, váratlanul behatol a legkisebb résen is. Azért említettem a rongyokat...

- Én is ugyanazt mondom! - erősítette meg a kandúr, és mindenesetre félrehajolt, minél távolabb Margaritától, és rózsaszínű krémmel bemázolt két mancsával befogta a két hegyes fülét.

- Takarodj innét - förmedt rá Woland.

- Még nem ittam kávét - felelte a kandúr. - Hogy mennék el? Talán bizony illik ilyen ünnepi éjszakán kétfelé osztani a vendégeket, *Messire*? Olyasformán, mint az a mihaszna büfés: első osztályú és másodosztályú frissességűekre?

- Hallgass! - szólt rá Woland, és Margaritához fordulva, megkérdezte: - A jelekből ítélve, maga kivételesen jószívű, nemes lelkű teremtés. Így van-e?

- Nem - válaszolta Margarita határozottan. - Tudom, magával csak őszintén szabad beszél-nem, és őszintén megvallom: léha, könnyelmű nő vagyok. Csak azért szóltam Frida érdeké-ben, mert könnyelműségemben hiú reményeket támasztottam benne. Hisz nekem, *Messire*, bízik hatalmamban. És ha csalatkozik reményeiben, akkor én szörnyű helyzetbe kerülök. Soha többé nem lesz egy nyugodt pillanatom. Mit csináljunk, így adódott.

- Ahá - mondta Woland. - Így már értem.

- Tehát megteszi? - kérdezte Margarita halkán.

- Semmi esetre sem - felelte Woland. - Tudniillik egy kis tévedés történt, drága királynőm. Minden hatóság csak a maga körében illetékes. Nem tagadom, lehetőségeink meglehetősen széles körűek, sokkal nagyobbak, semmint némely kurta eszű egyének feltételezik...

- Úgy bizony, sokkal nagyobbak! - kottyant közbe ismét a kandúr, aki szemlátomást igen büszke volt gazdája lehetőségeire.

- Hallgass már, hogy az ördög vinne el! - förmedt rá Woland, és újra Margaritához fordult: - No de mi értelme volna, hogy olyasmit intézzek el, ami, hogy újra elmondjam, más hatóságra tartozik? Egy szó, mint száz, nem én fogom elintézni, hanem maga.

- És az én szavam elég ehhez?

Azazello gúnyosan sandított Margaritára, prüsskölt, és alig észrevehetően csóválta vörös fejét.

- No, intézze már el, mit kéreti magát - mormolta Woland, megforgatta a glóbust, és tüzetesen vizsgálta egy pontját; láthatóan már mással foglalkozott, oda sem figyelt Margaritára.

- Hívja Fridát - tanácsolta Korovjov.

- Frida! - kiáltotta Margarita, ahogy csak a torkán kifért.

Nyílt az ajtó, és megjelent Frida, borzasan, meztelenül, de már kijózanodva; beszaladt a szobába, és esdeklő, szinte tébolyult pillantással Margarita felé nyújtotta karját. Margarita méltóságteljesen megszólalt:

- Bűnöd meg van bocsátva. Többé nem teszik melléd a zsebkendőt.

Frida nagyot sikoltott, a földre zuhant, és szétterjesztett karokkal feküdt Margarita előtt a padlón. Woland intett - és Frida úgy eltűnt, mintha elnyelte volna a föld.

- Köszönöm szépen, akkor most igazán elmegyek - mondta Margarita, és felállt.

- Tudod mit, Behemót - szólalt meg Woland -, ezen az ünnepi éjszakán nem fogunk visszaélni egy gyakorlati dolgokban járatlan ember balfogásával. - Margaritához fordult: - Ez a kérése nem számít, hiszen én semmit sem csináltam. Mit kíván saját magának?

A feszült hallgatást Korovjov törte meg, a következőt súgta Margarita fülébe:

- Gyémántos donna, ezúttal legyen okosabb! Hiszen a szerencse könnyen kisiklik a markából!

- Azt kívánom, hogy azonnal, ebben a pillanatban adják vissza szerelmemet, a Mestert - mondta Margarita, és arca megvonaglott.

Szélroham tört be a szobába, hogy a gyertyák lángja elfeküdt a kandeláberekben, és a nehéz ablakfüggöny félrehúzódott; az ablak kitárult, és az ég magasán megjelent a telihold, de nem hajnali, hanem éjféle helyzetben. Zöldes holdfényoszlopy vetődött a padlóra, és a fényfoltban megjelent Ivanuska éjszakai vendége, aki magát Mesternek nevezte. Kórházi gúnyját viselte - papucsot, köntöst -, s a fején a kis fekete sapkát, amelytől sosem vált meg. Borostás arca torz grimaszba rándult, riadtan, tébolyultan nézett a gyertyalángba, alakját körülnyaldosta a holdfény.

Margarita nyomban fölismerte, felsikoltott, összecsapta a kezét, és odaszaladt hozzá. Megcsókolta homlokát, száját, hozzásimult szúrós ábrázatához, és a visszafojtott könnyek most szabadon végigcsorogtak orcáján. Egyetlen szót ismételt értelmetlenül:

- Te... te... te...

A Mester eltolta magától, és csüggedten rászólt:

- Ne sírj, Margó, ne kínozz, súlyos beteg vagyok... - Megkapaszkodott az ablakpárkányban, mintha fel akarna ugrani rá, hogy elmeneküljön, majd egy pillantást vetett a szobában ülőkre, és felordított: - Félek, Margó! Megint hallucinálok...

Margaritát zokogás fojtogatta, könnyek közt suttozta:

- Nem, nem... ne félj... veled vagyok...

Korovjov ügyesen, észrevétlenül széket tolt oda, és a Mester lerogyott rá, Margarita pedig elébe térdelt, hozzásimult és elhallgatott. Felindulásában még azt sem vette észre, hogy immár nem meztelen: fekete selyemköpeny borítja testét. A beteg lehorgasztotta fejét, és mogorva pillantását a padlóra szegezte.

- No, ezt az embert jól elintézték - szólalt meg kisvártatva Woland, majd Korovjovhoz fordult.
- Adj neki valamit inni, lovagom!

Margarita pedig remegő hangon kérlelte:

- Igyál, igyál! Ne félj! Hidd el, segítenek rajtad!

A beteg fogta a poharat, és felhajtotta tartalmát, de keze úgy remegett, hogy a pohár kiesett belőle, és szilánkokra tört.

- Ez szerencsét hoz! - biztatta Korovjov Margaritát. - Oda nézzen, már magához tér!

A beteg pillantása valóban kissé megnyugodott.

- De hát igazán te vagy az, Margó? - kérdezte.

- Igen, igen, ne kételkedjél, én vagyok! - bizonygatta Margarita.

- Adjatok neki még egy pohárral! - rendelkezett Woland.

Miután a Mester a második poharat is kiürítette, már élénken, értelmesen tekintett körül. Woland összehúzott szemmel figyelte.

- Így ni, ez már egészen más - mondta végül. - Most már tárgyalhatunk. Ki maga?

- Most már senki - válaszolta a Mester, és száját fancsali mosolygás húzta ferdére.

- Honnét jön?

- A zárt osztályról. Elmebeteg vagyok.

Margarita e szavak hallatára nem állta meg, ismét sírva fakadt.

- Szörnyű szavak! Micsoda szörnyű szavak! - sopánkodott, szemét törölgetve. - Ez az ember mester, *Messire*, az írás mestere! Gyógyítsa meg, megérdemli!

- Tudja, kivel beszél? - kérdezte Woland.

- Tudom - válaszolta a Mester. - A szomszédom az elmeógyógyintézetben Hontalan Ivan volt, az a fiatal gyerek. Ő beszélt magáról.

- Á, igen, igen - örvendezett Woland. - Azzal a fiatalemberrel volt szerencsém találkozni a Patriarsije Prudin. Engem is majd megbolondított, annyira bizonygatta, hogy nem létezem. De, remélem, ön elhiszi, hogy csakugyan én vagyok?

- Kénytelen vagyok elhinni - válaszolta a jövevény -, bár, mi tagadás, nyugodtabb volnék, ha hallucinációs jelenségnek minősíthetném. Már bocsásson meg! - sietett hozzátenni észbe kapva.

- Hát minősítsen annak, ha jobban szereti - hagyta rá Woland előzékenyen.

- Nem, nem! - tiltakozott ijedten Margarita, és megrázta a Mestert vállánál fogva. - Légy eszednél! Valóban ő áll előtted!

A kandúrnak ehhez is volt hozzáfűznivalója:

- De én igazán olyan vagyok, mint egy hallucináció. Nézze meg a profilomat holdfényben! - Azzal pózba vágta magát a holdfénypázmában, és folytatni akarta mondókáját, de leintették, s erre csak annyit mondott: - Jó, jó, elhallgatok. Néma hallucináció leszek.

- Mondja, miért nevezi magát Margarita Mesternek? - folytatta Woland a kérdezősködést.

- Megbocsátható gyarlóság - felelte amaz mosolyogva. - Margarita túlzottan sokra tartja a regényt, amit írtam.

- Miről szól a regénye?

- Poncius Pilátusról.

A gyertyák lángnyelvecskéi ismét megremegtek, táncra perdültek, az asztalon csörömpölt az edény: Woland hahotázott mennydörgésszerű robajjal, de senki sem ijedt meg, nem is csodálkozott rajta. A Behemót még tapsolt is helyeslése jeléül.

- Miről? Kiről? - kérdezte Woland azután. - Hát ez fantasztikus! Mutassa! - És Woland kinyújtotta a kezét, tenyérrel felfelé.

- Sajnos, nem tudom megmutatni - válaszolta a Mester. - Elégettem a kéziratot.

- Már engedje meg, ezt nem hiszem el - mondta Woland. - Ilyesmi nem létezik: kézirat sosem ég el. - A Behemóthoz fordult: - Gyerünk, Behemót, add csak ide azt a regényt!

A kandúr leugrott a székről, s ekkor mindenki meglátta, hogy vaskos kéziratkötegen ült. A legfelső példányt mély meghajlással nyújtotta Wolandnak. Margarita izgatottan felkiáltott, és szemét újra elfutotta a könny:

- Itt a kézirat! Megvan a kézirat!

Woland átvette a feléje nyújtott példányt, szótlánul megforgatta, azután félretette, és némán, mosolytalanul, fürkészve tekintett a Mesterre. Emez, miért, miért sem, megint elbúsult, izgatottan felugrott, s kezét tördelve, egész testében remegve a távoli hold felé fordult, és ezt mormolta:

- Éjszaka sincs nyugtom, ha süt a hold... Miért zaklatnak? Ó, istenek, istenek...

Margarita belekapaszkodott kórházi köntösébe, hozzásimult, és könnyek közt, kétségbeesetten nyöszörgött:

- Istenem, hát már az orvosság sem segít?

- Semmi baj; kérem, semmi baj - mentegetőzött Korovjov a Mester körül buzgólkodva. - Még egy pohárkával... és én is beszállok, mert, ugyebár, ökörször iszik magában...

A pohár felvillant, kacsintott egyet a holdfényben, és csakugyan segített. A Mestert visszaültették helyére, arcvonásai elsimultak, a beteg megnyugodott.

- Most már minden világos - mondta Woland, és hosszú ujjával megkopogtatta a kéziratot.

- Teljesen világos - toldotta meg a kandúr, megfeledkezvén ígéretéről, hogy néma hallucináció lesz belőle. - Megvilágosodott előttem az ópusz fő irányvonala. Mi a véleményed, Azazello?

- Az a véleményem - dünnyögte emez -, hogy nem ártana téged a vízbe fojtani.

- Légy irgalmas, Azazello, és ne adj ilyen jó ötleteket a gazdának! Hidd el, minden éjjel megjelenék neked, holdsugár-köntösben, mint a szegény Mester, és integetnék neked, és hívnálak, csalogatnálak, hogy gyere utánam. Mit gondolsz, milyen érzés lenne, Azazello?

- Nos, Margarita - szólalt meg ismét Woland -, rendelkezék, mit óhajt?

Margarita szeme felcsillant, könyörögve fordult Wolandhoz:

- Engedje meg, hogy suttojunk...

Woland bólintott, Margarita a Mester füléhez hajolt, és valamit súgott neki. A Mester válaszát a többiek is hallották:

- Nem, ehhez már késő. Semmi egyebet nem kívánok már az élettől, csak azt, hogy téged láthassalak. De újra csak azt tanácsolom, hagyj el engem, mert velem együtt pusztulsz el.

- Nem, nem hagylok el - válaszolta Margarita, és Wolandhoz intézve a szót, így folytatta: - Nagyon kérem, vigyenek vissza az alagsori lakásba, az Arbat mellékutcájába, gyulladjon ki a lámpa, és legyen minden úgy, mint azelőtt.

A Mester elnevette magát, megsimogatta Margarita zilált haját:

- Ne vegye figyelembe ennek a szerencsétlen nőnek a szavát, *Messire!* Abban a pincelakásban réges-régen másvalaki lakik, és az életben általában sose fordul elő, hogy minden úgy legyen, mint azelőtt. - Arcához szorította barátnője fejét, magához ölelte Margaritát: - Szegénykém... szegénykém...

- Sose fordul elő, azt mondja? - ismételte Woland. - Ez igaz, de mi mégis megpróbáljuk. Azazello! - szólt parancsolóan.

A mennyezetről abban a szempillantásban egy eszt s fejét vesztett polgártárs pottyant a szoba közepére; alsóneműben volt, de sapka a fején, s a kezében bőröndöt fogott. Reszketett, rogyadozott félelmében.

- Mogarics? - kérdezte Azazello az égből pottyanttól.

- Igenis, kérem... Alojzij Mogarics - felelte az fogvacogva.

- Maga jelentette föl ezt az embert, miután elolvasta Latunszkij cikkét a regényéről? Maga írta róla, hogy illegális irodalmat őriz a lakásán? - kérdezte Azazello.

Az égből pottyant polgártárs elkékült, szemében a megbánás könnyei patakzottak.

Dühös macska sziszegése töltötte be a szobát, és Margarita, hangosan visítva, a tíz körmével nekiesett Alojzij Mogarics ábrázatának:

- Tanuld meg, mire képes a boszorkány!

Általános kavarodás támadt.

- Mit csinálsz, Margó? - kesergett a Mester. - Ne hozz szégyent a fejünkre!

- Tiltakozom! Ez nem szégyen! - bömbölte a kandúr.

Végül is Korovjovnak sikerült elrángatnia Margaritát Mogaricstól.

- Tudniillik be akart költözni a lakásába, ugyebár? - folytatta Azazello a vallatást bensőségesen.

- Fürdőszobát is építettem... - hebegte Mogarics rémulten, vacogva, aztán mindenféle zöldséget hablatyolt összevissza: - Maga a meszelés... a gálic...

- Nagyon helyes, hogy fürdőszobát is épített - bólintott Azazello. - A Mesternek úgyis fürdőket rendeltek. - Aztán elordította magát: - Takarodjál!

Mogaricsot felkapta a forgószél, tótágast fordította, és kisodorta a nyitott ablakon át Woland hálószobájából.

A Mester kimeresztette a szemét.

- Hát ez még azon is túltesz, amit Ivan mesélt! - suttogta hüledezve. Rémülten nézett körül, végül megszólította a kandúrt: - Bocsánat, te voltál... azazhogy, akarom mondani, ön volt az...
- Zavartan elhallgatott, mert nem tudta, hogyan szólítsa a kandúrt. - Ön az a kandúr, aki felszállt a villamosra?

- Én - erősítette meg a kandúr, és elégedetten hozzátette: - Jólesik, hogy olyan udvariasan beszél velem. A kandúrokat többnyire tegezni szokták, noha, soha egyik sem ivott brúdert senki ember fiával...

- Szerintem ön nem is egészen izé... kandúr - jegyezte meg a Mester tétován. Majd Wolandhoz fordulva, hozzátette: - Biztosan keresni fognak a kórházból...

- Ugyan, dehogyis fogják keresni! - nyugtatta meg Korovjov, és a kezében egyszer csak holmi könyvek, nyilvántartási lapok jelentek meg. - Ez a kórlapja?

- Igen...

Korovjov az egész köteget a kandallóba dobta.

- Nincs dokument, tehát ember sincs! - magyarázta Korovjov elégedetten.

- És ez a lakónyilvántartó könyv a régi lakásából?

- Az, igen.

- Ki van ide bevezetve? Alojzij Mogarics? - Korovjov ráfűjt a lapra. - Volt, nincs! És vegye tudomásul: nem is volt! És ha a szállásadója csodálkozni merészel, mondja, hogy csak álmodta azt a Mogaricsot. Mogarics? Ki az a Mogarics? Sose volt semmiféle Mogarics! - És a madzaggal átkötött könyv elpárolgott a kezéből. - Máris ott fekszik az építőmester polgártárs asztalán.

- Nagyon jól mondta - szólalt meg a Mester, akit ámulatba ejtett Korovjov precíz működése -, hogy ha nincs dokument, akkor ember sincs. Hát ezért nem létezem én se, mert nincs dokumentumom.

- Bocsánat, kérem, ez hallucináció! - kiáltott fel Korovjov. - Tessék, itt a dokumentje! - Azzal átadta a Mesternek személyi igazolványát, majd Margaritára fordította tekintetét, és behízeltgően duruzsolta: - Tessék, a maga holmija is itt van, Margarita Nyikolajevna! - És átnyújtotta Margaritának a megpörkölődött szélű füzetet, a lepréselt rózsát, a fényképet, és - különös gonddal - a takarékettkönyvet. - Itt a tízezer rubel, amit be tetszett vinni a bankba, Margarita Nyikolajevna. Idegen pénzhez mi nem nyúlunk!

- Száradjon el mind a négy mancsom, mielőtt a máséhoz nyúlok - hetvenkedett a kandúr is, és táncra perdült a bőrdön, hogy letapossa benne a szerencsétlen regény valamennyi kézirat-példányát.

- Itt a személyi igazolványa is! - folytatta Korovjov, és átadta Margaritának az igazolványát; majd Wolandhoz fordulva, illendő tisztelettel jelentette: - Mindent elvégeztem, *Messire!*

- Nem, ez még nem minden - válaszolta Woland, és felnézett a glóbusról. - Mi történjék a kíséretével, drága donna? Énnekem, személy szerint, nincs rájuk szükségem.

A nyitott ajtón beszaladt Natasa, úgy, ahogy volt, ruhátlanul, lelkendezve köszöntötte Margarita Nyikolajevnát, biccentett a Mesternek, és ismét Margaritához fordult:

- Én úgyis mindjárt tudtam, hogy hová megy, Margarita Nyikolajevna!

- A háztartási alkalmazott mindig mindent tud - jelentette ki a kandúr, mancsát a nagyobb nyomaték kedvéért fölemelve. - Nagy tévedés azt hinni, hogy vak!

- Mit kívánsz most, Natasa? - kérdezte Margarita. - Vissza akarsz menni a villába?

- Drága jó Margarita Nyikolajevna, lelkecském - könyörgött Natasa térden állva -, kérje meg az urat - s fejével Wolandra bökött -, hogy nevezzen ki boszorkánynak. Nem akarok visszamenni a villába! Nem megyek feleségül se mérnökhöz, se technikushoz! Tegnap a bálon Jacques úr megkérte a kezemet. - Natasa kinyitotta ökölbe szorított kezét, és megmutatta a tenyerében csillogó aranypénzeket.

Margarita kérdően tekintett Wolandra. Woland bólintott. Ekkor Natasa Margarita nyakába ugrott, összevissza csókolta, és diadalujjongással kirepült az ablakon.

A helyében egyszer csak ott állt Nyikolaj Ivanovics. Visszanyerte emberi alakját, de feltűnően komornak, sőt ingerültnek látszott.

- Ezt az egyént elbocsájtanom különös örömömre szolgál - mondta Woland, és utálkozva nézett Nyikolaj Ivanovicsra. - Rendkívüli örömömre, mivel jelenléte itt nem kívánatos.

Nyikolaj Ivanovics rémülten nézett körül, de amikor megszólalt, kérése erélyesen, nyomatékosan hangzott:

- Szíveskedjenek nekem igazolást adni arról, hogy hol töltöttem az éjszakát.

- Milyen célra? - kérdezte a kandúr szigorúan.

- Rendőrségnek és házastársnak való bemutatás céljából - válaszolta keményen Nyikolaj Ivanovics.

- Igazolást általában nem szoktunk kiadni - mondta a kandúr szigorúan -, de az ön kedvéért ez egyszer kivételt teszünk.

És mire Nyikolaj Ivanovics kettőt pislogott, a pucér Hella már írógép előtt ült, és a kandúr már diktálta is a szöveget:

- Ezennel igazoljuk, hogy jelen írásunk bemutatója, Nyikolaj Ivanovics az éjszakát a sátán bálján töltötte szállítóeszköz minőségében... tegyél zárójelet, Hella, és a zárójelbe írd be, hogy „ártány”. Úgy, ni. Aláírás: Behemót.

- És a keltezés? - akadékoskodott Nyikolaj Ivanovics.

- Mi soha semmit sem keltezőnk, a keltezéssel az igazolás érvényét veszti - jelentette ki a kandúr, elvette a papirozt, aztán valahonnét bélyegzőt kerített, annak rendje-módja szerint rálehelte, rápecsételte a papirosra, hogy „megerősítettik”, aztán átadta Nyikolaj Ivanovicsnak. Nyikolaj Ivanovics ennek utána nyomtalanul eltűnt, s a helyén újabb, váratlan egyén jelent meg.

- Hát ez meg kicsoda? - kérdezte Woland kelletlenül, szemét tenyerével ernyőzve a gyertyák fénye ellen.

Varenuha lehorgasztotta a fejét, nagyot sóhajtott, és halkán könyörögni kezdett:

- Engedjen vissza, nem vagyok vámpírnak való. Rimszkijt kis híján a halálba kergettem Hellával. De én nem vagyok vérszopó! Engedjen haza.

Woland arca elkomorult.

- Mit jelentsen ez? Mi fán terem az a Rimszkij? Mi ez a sok badar beszéd?

- Ne izgassa magát, *Messire* - szólalt meg Azazello, aztán ráripakodott Varenuhára: - A telefon nem arra való, hogy az ember hazudozzék! Sem arra, hogy gaszágokat fecsegen! Megértette? Megígéri, hogy többé nem fog előfordulni?

Varenuha majd elkábult örömeiben, arca felragyogott, azt se tudta, mit beszél:

- Esküszöm az élő ist... akarom mondani, excellenc... vagyis hát mindjárt ebéd után... - motyogta, kezét szívére szorítva, és könnyörögve nézett Azazellóra.

- Rendben van. Akkor hát... lóduljon haza! - mondta Azazello, és Varenuha szertefoszlott, elolvadt a levegőben.

- Most hagyjatok magunkra - parancsolta Woland kísérőinek, a Mesterre és Margaritára mutatva.

Parancsát haladéktalanul teljesítették. Rövid hallgatás után Woland a Mesterhez fordult:

- Tehát vissza az arbatí pincelakásba? De ki fog akkor írni? És az ihlet, az álmodozás?

- Nincs már ihletem, és nem ábrándozom többé - válaszolta a Mester. - Engem már nem érdekel senki, csak ő - s kezét Margarita fejére tette. - Összetörték, elment a kedvem az élettől, vissza akarok menni a pincébe.

- És a regénye? A Pilátus?

- Meggyűlöltem - válaszolta a Mester. - Túlságosan sokat szenvedtem miatta.

- Ne beszélj így, kérlek - esdekelt Margarita. - Miért kínoz? Hisz tudod, az egész életemet erre a regényedre tettem föl!... Ne hallgasson rá, *Messire!* - tette hozzá Wolandhoz fordulva.

- No de valamiről csak kell írni! - érvelt Woland. - Ha úgy érzi, kimerítette azt a helytartót, válasszon mást: írja le, teszem például, azt az Alojzijt...

A Mester elmosolyodott.

- Eh, az effélét a Lapsonnyikovák úgysem adják ki, meg aztán nem is érdekes.

- Akkor miből akar megélni? Hiszen nyomorogni fog!

- Miért ne? Szívesen! - felelte a Mester, magához ölelte Margaritát, és hozzáfűzte: - Majd neki is megjön az esze, és elmegy tőlem.

- Alig hiszem - mormolta Woland, s hangosan folytatta: - Ezek szerint tehát a művész, aki megírta Ponczius Pilátus történetét, elbújik egy pinceodúban, és el van tőkélve, hogy ott fog gunnyasztani a lámpa alatt, és nyomorogni fog?

Margarita kivonta vállát a Mester öleléséből, hevesen kitért:

- Én megtettem minden tőlem telhetőt, a fülébe súgtam a legnagyobb csábítást, de ő elutasította.

- Tudom, hogy mit súgott neki - felelte Woland -, de nem az a legcsábítóbb. Magának pedig annyit mondhatok - fordult a Mesterhez mosolyogva -, hogy a regénye még sok meglepetést fog okozni.

- Ez nagyon szomorú - mondta a Mester.

- Nem, egy cseppet sem szomorú - felelte Woland. - Nem lesz semmi baj. Nos, Margarita Nyikolajevna, minden el van intézve. Nem haragszik rám?

- Hogy mondhat ilyet, *Messire!*...

- Akkor fogadja ezt el tőlem emlékül - mondta Woland, és párnája alól briliánsokkal kirakott kis aranypatkót vett elő.

- Nem, nem, semmi szín alatt!

- Vitatkozni akar velem? - kérdezte Woland mosolyogva.

Margarita - mivel fekete köpönyegén nem volt zseb - szalvétába kötötte az aranypatkót. Ekkor kinézett az ablakon, melyen besütött a hold, és meglepődött.

- Sehogy se értem, hogy lehetséges ez: folyton éjfél van, és még mindig csak éjfél van, holott már réges-rég hajnalodnia kellene!

- Az ünnepi éjfelet szívesen meghosszabbítja az ember - felelte Woland. - Most pedig sok boldogságot kívánok maguknak.

Margarita esdeklő mozdulattal nyújtotta Woland felé mind a két kezét, de nem mert közelebb lépni hozzá; halkán búcsúzott:

- Minden jót! A viszontlátásra!

- Viszontlátásra! - mondta Woland.

És Margarita fekete lebernyegében, a Mester a kórházi köntösben kilépett az ékszerészné lakásának folyosójára, ahol Woland kísérete várt rájuk egy égő gyertya fényében. Hella kis bőröndben vitte Margarita Nyikolajevna szerény holmiját meg a regény kéziratát, a kandúr segített neki cipekedni. A lakás ajtajában Korovjov meghajolt, és eltűnt, a többiek a lépcsőházba is kikísérték a vendégeket. A lépcsőházban nem volt senki. Mikor a második emelet pihenőjére értek, valami halkán koppant, de erre senki sem vetett ügyet. A hatos kapuhoz leérkezve, Azazello egyet fűjt felfelé a levegőbe, és mire kiértek az udvarra, mely fölött mozdulatlanul állt a telihold, a sapkás, csizmás ember mély álomba merülve horkolt a földön fekvé a kapualjban, az udvaron, a kijáratnál pedig nagy fekete autó vesztegelt eloltott lámpákkal. A szélvédő üvegén át homályosan látszott a varjú sziluettje.

Már éppen be akartak ülni a kocsiba, amikor Margarita halkán, kétségbeesetten felsikoltott:

- Jaj, elvesztettem a patkót!

- Üljön csak be a kocsiba, és várjon - mondta Azazello. - Mindjárt visszajövök, csak tisztázom ezt az ügyet.

A következő történt ugyanis: nem sokkal azelőtt, hogy Margarita, a Mester és kísérői elhagyták az 50-es számú lakást, az alatta lévő 48-as lakásból egy nyeszlett nőszemély lépett ki, kezében szatyor és tejeskanna. Az a bizonyos Annuska volt, aki szerdán - Berlioz balvégzetére - kiloccsantotta a napraforgóolajat a forgókeréknél.

Senki sem tudta, és valószínűleg soha nem is fogja megtudni, mivel foglalkozott, miből élt az a nő Moszkvában. Csak annyi volt ismeretes, hogy mindennap eljárt hazulról, hol bádoggannával, hol szatyorral, hol mindkettővel; egyszer a petróleumboltba igyekezett, másszor a piacon tűnik fel, néha a kapu alatt vagy a lépcsőházban, s ideje nagy részét a 48-as számú lakás konyhájában tölti - abban a lakásban lakott ugyanis Annuska. Azonkívül és legelsősorban az is ismeretes volt róla, hogy bárhol volt, bárhol jelent is meg, mindenütt nyomban botrány kerekedett, s ezért - nem is alaptalanul - a „Pestis” gúnynevet kapta.

Nos, Pestis-Annuska mindig korán kelt, de aznap, isten tudja, miért, még a szokottnál is korábban, egy óra tájban ébredt. Kulcs fordult a zárban, előbb Annuska orra jelent meg az ajtóban, azután az egész cseplesz alakzat kilépett rajta, becsapta maga mögött az ajtót, és megindult volna valamerre - de ekkor a fölötte lévő emeleten ajtó csukódott, valaki legurult a lépcsőn, és nekiment Annuskának, de olyan erővel, hogy az asszonyosság meglódult, és nekiesett a falnak.

- Hová visz az ördög egy szál gatyában? - visított Annuska, tarkóját dörzsölgetve.

A pórul járt férfiú alsóneműben, fején sapkával, kezében kis kofferral állt meg Annuska előtt, és behunyt szemmel, érdes, álmos hangon hebegte:

- Fürdőkályha... gálic... és a meszelés mibe került... - Aztán elbögte magát, és felordított: - Vége!

Azzal futásnak eredt, de nem lefelé a lépcsőn, hanem vissza, felfelé, oda, ahol az egyik lépcsőházi ablakból ki volt törve az üveg; ezen az ablakon át fejest ugrott, és kirepült az udvarra. Annuska még a fájó tarkójáról is megfélekedett, feljajdult, és maga is az ablakhoz rohant. Lehasalt a lépcsőházban, és kidugta a fejét, hogy lelásson az udvarra; azt várta, lenn az aszfalton, a lámpás fényében a kofferes ember szétzúzott holttestét fogja látni. De nem - az udvar aszfaltján nem volt senki, semmi.

Nem maradt más hátra: azt kellett hinnie, hogy a furcsa, álmos egyén kirepült a házból, mint a madár, semmiféle nyomot nem hagyva maga után. Annuska keresztet vetett: „Ejha, hát az az 50-es lakás... Nemhiába suttoznak róla mindenfélét, csakugyan furcsa dolgok történnek ott!”

Még jóformán rá sem ért ezt végiggondolni, amikor az ajtó újra csapódott, és valaki megint szaladt lefelé a lépcsőn. Annuska a falhoz lapult, és látta, hogy egy eléggé tekintélyes megjelenésű, szakállas, de - Annuskának úgy rémlett - kissé malacképű polgártárs szaladt lefelé, s akárcsak az előbbi, szintén az ablakon át hagyja el a házat, és ugyancsak esze ágában sincsen szétzúznia magát az aszfalton. Annuska már el is felejtette, hová indult volna eredetileg; megállt a lépcsőházban, sűrűn hányta a keresztet, sopánkodott, és magában motyogott.

Kisvártatva harmadik - szakálltalan, beretvált holdképű, Tolsztoj-inges⁷³ - férfi jött ki a fenti lakásból, s ő is kirepült az ablakon, akárcsak az előző kettő.

Annuska becsületére legyen mondván: tudni vágyó teremtés volt, s elhatározta, megvárja, hátha újabb csodák történnek. Az 50-es számú lakás ajtaja ismét kinyílt, s ezúttal egész kompánia jött ki rajta, de már nem futva, hanem normálisan, ahogy az emberek járnak szoktak. Annuska otthagya az ablakot, lesietett saját lakásához, gyorsan kinyitotta az előszobaajtót, és elbújt mögéje; csak a nyitva hagyott résen át villant kíváncsiságtól lázban égő szeme.

Legelől egy férfi jött lefelé, bizonytalan léptekkel, betegnek látszott, vagy ha nem is betegnek, de furcsának, sápadtnak; arcát kiverte a borosta, fekete sipka és háziköntös volt minden öltözéke. Csinos hölgyike vezette óvatosan karon fogva. Annuska a félhomályban úgy nézte, fekete reverendaszerű köntös födi testét, és mezítlábasan lépked, vagy talán valami átlátszó, rongyos, de nyilvánvalóan külföldi cipellő van a lábán. „Még jó, hogy cipőben... De hisz a hölgyike anyaszült meztelen! Az ám, a reverenda alatt semmi sincs rajta... Ejha, az a lakás!...” - gondolta újra Annuska, és a lelke már előre ujjongott, amikor elképzelte, mit fog ő erről majd holnap mesélni a szomszédoknak.

A furán öltözött hölgyike mögött anyaszült pucér leányzó lépkedett, kezében kis bőrönd, s a bőröndhöz törleszkedve hatalmas fekete kandúr. Annuska kis híján felvisított, szemét dörzsölte ámulatában.

A menetet kissé bicegő, kancsal, alacsony termetű külföldi úr zárta le, fehér frakkmellény és nyakkendő volt rajta, de frakk nélkül. Mind sorra elvonultak Annuska mellett, s mentek lefelé. Ekkor valami koppant a lépcsőház köpadlóján.

⁷³ *Tolsztoj-ing* - ingkabát; bő, hosszú felsőing, derékon övvel átkötve.

Mikor a léptek nesze elhalt, Annuska kígyóként kisiklott ajtaján, pléhkannáját a falhoz állította, lehasalt a lépcsőpihenőn, és gondosan végigtapogatta a padlót. Szalvétába kötött súlyos tárgy akadt a kezébe. Mikor kibontotta, szemöldöke a homlokára szaladt. Orrához emelte a drága ékszert, és szemében mohó kapzsiság tüze lobbant. Gondolatai viharzóan kavarogtak:

„Ne szólj, szám, nem fáj fejem! Az öcsköshöz vigyem? Vagy fűrészeljem darabokra?... A briliánsokat ki lehet piszkálni, és egyenként értékesíteni: egyet a Petrovkán, a másikat a Szmolenszki piacon... Ne szólj, szám, nem fáj fejem!”

Annuska fürgén a blúzába rejtette a talált kincset, felkapta a bádogkannát, és máris vissza akart bújni lakásába, városi körútját későbbre halasztva, amikor egyszer csak, ördög tudja, honnét, előtte termett a fehér frakkmellényes fickó, és halkán sziszegte:

- Add vissza a szalvétát meg a patkót!

- Miféle szalvétát-patkót? - kérdezte Annuska, ügyesen megjátszva a nemtudomkát. - Nem láttam én semmiféle szalvétát. Részeg maga, polgártárs, vagy mi?

A fehér mellényes egy szót sem szólt többet, hanem kezével, mely kemény volt, mint az autóbusz fogódzója, és éppolyan hideg, úgy megszorította Annuska torkát, hogy azon egy szemernyi levegő sem hatolhatott be a tüdejébe. A kanna kiesett kezéből, és csörömpölve hullott a kőpadlóra. A frakktalan fehér mellényes egy ideig fogta Annuska torkát, elzárván a levegő útját, azután eleresztette. Annuska teleszívta magát levegővel, és elmosolyodott:

- Ja, a patkócskát tetszik keresni? - mondta szívélyesen. - Máris, ebben a minutában. Szóval, az öné az a kis patkó! Megláttam, itt hevert, ni, szalvétába pakolva, direkt fölvettem, nehogy más megtalálja, aztán bottal ütheti a nyomát.

Miután az idegen átvette a szalvétába kötött patkót, hajlongani kezdett Annuska előtt, forrón megszorította kezét, és hibás ejtéssel, de annál buzgóbban hálálkodott neki:

- Kimondhatatlanul hálás vagyok önnek, *Madame*. Ez a kis patkó nekem drága emlékem. Engedje meg, hogy kétszáz rubellel háláljam meg szívességét, hogy megőrizte számomra! - Mellényzsebéből nyomban elővette a pénzt, és Annuska markába nyomta.

Annuska magánkívül volt örömében, mosolyogva lelkendezett:

- Ó, alássan köszönöm, uram! *Merci, merci!*

A bőkezű idegen egyetlen ugrással egy emelettel lejjebb termett, de mielőtt végképp eltűnt, visszaszólt, ezúttal már idegen akcentus nélkül:

- Hallod-e, vén boszorka! Ha még egyszer fölszedsz valamit, ami nem a tiéd, a rendőrségen add le, ne dugd a blúzodba!

Annuskának zúgott a feje a lépcsőházi eseményektől, még sokáig nem tért magához, és csak gépiesen hajtogatta:

- *Merci! Merci! Merci!* - pedig az idegennek már réges-rég híre-hamva sem volt.

Eltűnt a nagy fekete autó is az udvarról. Azazello visszaszolgáltatta Margaritának Woland ajándékát, megkérdezte, kényelmesen ül-e, Hella cuppanós puszival búcsúzott, a kandúr kezét csókolt, aztán barátságosan búcsút intettek a mozdulatlanul, ernyedten az ülés sarkába húzódó Mesternek, végül megadták az indulás jelét a varjúnak, és ezzel nyomtalanul szertefoszlottak a levegőben - megkímélvén magukat a fölös fáradságtól, hogy fölmenjenek a lépcsőn. A varjú bekapcsolta az autó lámpáit, nesztelenül elhaladt a kapualjban változatlanul mélyen alvó férfi mellett, és kifordult a kapun át az utcára. És az autó reflektorfénye elveszett az éjszaka is lármás, forgalmas Szadovaja többi autójának lámpafényei között.

Egy órával ezután az Arbat egyik mellékutcájában, egy kis ház alagsori lakásának első szobájában, ahol minden pontosan ugyanolyan volt, mint az elmúlt esztendő ama tragikus őszi éjszakája előtt, a bársonyterítővel letakart asztalnál, amelyen kis vázában gyöngyvirág illatozott, az ernyős lámpa alatt ott ült Margarita, és halkán sírdogált boldogságában meg az átélt izgalmaktól. A megpörkölődött szélű füzet előtte feküdt, s mellette az érintetlen kézirat-füzetek halmaza tornyosult. A kis ház hallgatott. A másik szobában, a díványon, a Mester feküdt kórházi köntösével betakarva, és mélyen aludt. Halkan, egyenletesen lélegzett.

Margarita jól kisírta magát, aztán elővette az ép füzeteket, és megkereste azt a helyet, amelyet akkor reggel olvasott, mielőtt Azazellóval a Kreml fala alatti parkban megismerkedett. Nem volt álmos. Gyengéden simogatta a kéziratot, ahogy az ember kedvenc macskáját simogatja, ide-oda forgatta, megnézegette minden oldalról, hol a címlapjára meredt, hol a végére lapozott. Hirtelen az a rémlátása támadt, hogy mindez gonosz varázslat, a kézirat mindjárt eltűnik, ő maga felocsúdik, és otthoni hálósobájában találja magát - és akkor nincs más hátra, mint hogy a vízbe ölje magát. De ez az utolsó rémlátása volt, a sok átélt szenvedés végső kihatása. Semmi sem tűnt el, a mindenható Woland csakugyan mindenható volt, Margarita, ha kedve tartja, akár hajnalig böngészhet a kéziratban, csókolgathatja lapjait, és olvashatja kedvenc mondatait:

„A Földközi-tenger felől érkező sötétség eltakarta a helytartó szeme elől a gyűlölt várost...”

HUSZONÖTÖDIK FEJEZET

Hogyan próbálta a helytartó megmenteni a Keriáth-béli Júdást

A Földközi-tenger felől érkező sötétség eltakarta a helytartó szeme elől a gyűlölt várost. Eltűntek a templomot a félelmetes Antonius-bástyával összekötő függőhidak, s az égből leereszkedő feketeség előntötte a hippodrom szárnyas isteneit, a lőréses falú palotát, a piacot, a karavánszerájt, az utcákat, a tavakat... Elveszett Jerusalaím, a hatalmas város, mintha sosem létezett volna. Mindent felfalt a sötétség, amely megriasztott minden élőlényt Jerusalaímban meg a város környékén. A félelmetes felleg a tenger felől érkezett, a tavaszi Niszán tizennegyedik napján, estefelé.

A felleg már ráhasalt a Koponyahegyre, ahol a hóhérok nagy sietve megadták a kegyelem-dőfést a halálraítélteknek; már elérte a templomot, füstölgő áradatokban ereszkedett le a szentély dombjáról, és előntötte az Alsóvárost. Behatolt az ablakokon, és az embereket a girbegurba sikátorokból bekergette a házakba. Nem sietett kiontani víztartalmát, egyelőre csak villámokat lövellt. Mihelyt tűzfény hasította ketté a füstös, fekete kotyvalékot, a vaksötétből kibukkant, szinte felrepült a szentély hatalmas tömege, csillogó, pikkelyes tetejével. De szempillantás alatt kihunytt, és a templom ismét a feneketlen sötétségbe zuhant. Még néhányszor kiemelkedett így, s újra visszazuhand, és zuhanását minden alkalommal katasztrófát sejtető mennydörgés kísérte.

A remegő villanások előhívták a feneketlen mélységből a templommal szemközti dombon emelkedő palotát is, Nagy Heródes palotáját; félelmetes, szem nélküli aranyaszobrok repültek a fekete mennybolt felé, könyörgően emelve feléje kezüket. De az égi tűz újra elbűjt, a mennydörgés súlyos robaja visszakergette a sötétbe az aranybálványokat.

Váratlanul zúdult le a zápor, és akkor a zivatar orkánná fokozódott. Azon a helyen, ahol déltájban a prokurátor meg a főpap beszélgettek a kertben a márványpad közelében, hatalmas reccsenéssel kidőlt egy ciprusfa, derékba törve, mint a nádszál. A záporral, vízpermettel együtt leszaggatott rózsák, magnólialevelek sodródtak az oszlopcsarnokba, homokkal, apró gallyakkal keveredve. Szélvihar tépázta a kertet.

Az oszlopcsarnokban azidótt csak egyetlen ember tartózkodott: a helytartó.

Most nem ült, hanem hevert az étellel, boroskancsókkal megrakott alacsony asztal mellett. Az asztal túloldalán lévő kerevet üres volt. A prokurátor lábánál eltakarítatlan vörös tócsa - mintha vértócsa volna - és törött kancsó cserepei. A szolgál, aki még a vihar előtt asztalt terített a helytartónak, valahogy megijedt pillantásától, attól félt, hibázott, és a helytartó úgy megharagudott rá emiatt, hogy földhöz vágta a boroskancsót e szavakkal:

- Miért nem nézel a szemembe, amikor tálalsz? Talán elloptál valamit?

Az afrikai fekete arca megszürkült, szemébe halálos rémület ült ki, összerezett, és kis híján eltörte a második boroskancsót is; de a prokurátor haragja váratlanul éppoly gyorsan elfüstölgött, mint ahogy fellobbant. Az afrikai már szaladt volna, hogy összesöpörje a szilánkokat, és feltörölje a tócsát, de a helytartó intett, hogy tünjön el: a tócsa így ott maradt.

A rabszolga most, a zivatar alatt, elbűjt az egyik fülkébe, egy lehajtott fejű meztelen nő szobra mögé; nem mert ura szeme elé kerülni, ugyanakkor attól is reszketett, hogy elmulasztja a pillanatot, amikor a helytartó magához inti.

A zivataros sötétségben kerevetén fekvő helytartó tehát maga töltögette a bort serlegébe, nagy, mohó kortyokban ivott, néha-néha a kenyérért nyúlt, apró darabkákat tördelt belőle, s úgy nyelte, időről időre kiszívott egy-egy osztrigát, citromot rágott hozzá, és megint ivott.

Ha nem zúg a zápor, nem zeng az ég - olyan erővel, hogy már-már úgy tetszett, beomlasztja a palota tetejét -, ha nem kopog a jégeső az oszlopcsarnok lépcsőin, akkor hallani lehetett volna, hogy a helytartó magában beszél, valamit mormol. És ha az égi tűz bizonytalan remegése állandó fénné változik, a megfigyelő észrevehette volna, hogy a prokurátor arca, álmatlanságtól és bortól vörös szegélyű, gyulladt szeme türelmetlenséget fejez ki, hogy nemcsak a bortócsába fült két fehér rózsát nézi, hanem minduntalan a kert felé fordítja arcát, a felcsapó víz- meg homokpermet felé - mert vár valakit, türelmetlenül vár.

Elmúlt valamennyi idő, és a vízfüggöny a helytartó szeme előtt lassan ritkulni kezdett. Akármilyen heves volt a vihar, lassan lecsillapodott. A faágak már nem recsegték, nem törtek. Az égzengés, villámlás megritkult. Jerusalaim felett már nem fehér peremű, sötétlila szemfedő csüngött, hanem közönséges szürke utóvéd felhő. A zivatar elszállt a Holt-tenger felé.

Most már külön-külön hallatszott az eső surrogása meg az esőcsatornán lecsorgó víz zúgása; patakokban ömlött le a víz azon a lépcsőn is, amelyen a helytartó reggel lement a térre az ítélet kihirdetésére. Végül felhangzott a szökőkút addig zajba fúló csobogása is. Világosodott. A kelet felé elvonuló szürke felhőrétegben kék ablakok tünedeztek föl.

Az eső immár gyengécske kopogása mögül távolról kürtszó meg néhány száz lópata dobogása érkezett a helytartó füléhez. Ennek hallatára a prokurátor feltámaszkodott, arca megélnékült. A lovassági ala tért vissza a Koponyahegyről. A neszekből ítélve éppen azon a téren haladt át, ahol kihirdették az ítéletet.

Végre-valahára felhangzottak a rég várt léptek is, felfelé tartottak a park alsó részéből az oszlopcsarnok előtti teraszra. A helytartó előrenyújtotta nyakát, szeme felragyogott az örömtől.

A két márványoroszlán közt először csuklyás fő jelent meg, aztán egy bőrig ázott férfi testéhez tapadó köpönyegben. Ő volt az, akivel a helytartó az ítélethirdetés előtt az elsötétített szobában sugdolózott, és aki a halálos ítélet végrehajtása alatt egy háromlábú taburetten ült, pálcát lóbálva kezében.

A csuklyás ember a tócsákon átgázolva átszelte a kert felső teraszát, s mihelyt az oszlopcsarnok mozaikpadlójára lépett, föllendítette kezét, és kellemes, magas hangon, latin nyelven köszöntötte a helytartót:

- Jó egészséget, sok örömet a prokurátornak!

- Istenek! - kiáltott fel Pilátus. - Hiszen maga bőrig ázott! Micsoda vihar volt, ugye? Kérem, jöjjön be azonnal, és öltözzék át, tegye meg a kedvemért.

A jövevény hátravetette csuklyáját - csuromvizes haja csapzottan tapad homlokához -, beretvált arcán udvarias mosolygás jelent meg, és szabadkozni kezdett, bizonygatva, hogy az a kis eső semmiképp sem árthatott neki.

- Meg sem hallgatom - válaszolta Pilátus, és összeütötte a tenyerét. Ezzel előhívta rejtőző szolgálait, és meghagyta nekik, vegyék gondjaikba az idegent, s azután haladéktalanul szolgáljanak fel meleg ételt.

A helytartó vendégének nem sok idő kellett, hogy megszáriítsa haját, átöltözzék, és általában rendbe szedje magát; csakhamar ismét megjelent az oszlopcsarnokban száraz szandálban, száraz, bíborszínű katonai köpenyben, simára fésült hajzattal.

Ezalatt ismét megjelent a nap Jerusalaím fölött, és mielőtt alámerült a Földközi-tengerben, búcsúzó sugaraival bearanyozta a gyűlöletes várost meg a csarnok lépcsőit. A szökőkút megéledt, teljes hangerővel duruzsolt, a galambok is megjelentek a fövényen, burukkoltak, átugráltak a letört gallyakon, valamit csipegettek a nedves homokból. A vörös tócsát feltörölték, a kancsó cserepeit összeszedték, az asztalon pecsenye gőzölgött.

- Hallgatom a prokurátor parancsait - szólt a vendég az asztalhoz lépve.

- Semmit sem fog hallani, amíg le nem ül, és meg nem iszik egy kupa bort - válaszolta Pilátus szívélyesen, és a másik kerevetre mutatott.

A jövevény leheveredett, s a szolga vörös bort töltött serlegébe. Egy másik szolga, óvatosan áthajolva Pilátus válla fölött, a helytartó serlegét töltötte tele. Ezután a helytartó keze intésével elküldte a két rabszolgát.

Mialatt vendége evett-ivott, Pilátus borát kortyolgatva figyelte. Középkorú férfi volt, kellemes, gömbölyded, szabályos arcú, kissé húsos orrú. Haja meghatározhatatlan színűnek látszott; ahogy száradt, világosodott. Nemzetiségét nehéz lett volna megállapítani. Arcának legjellegzetesebb vonása talán a jóindulat kifejezése volt, ezt a benyomást egyébként meghazudtolta a szeme, pontosabban nem is a szeme, hanem a mód, ahogyan a hozzá szólóra tekintett. Meglehetősen apró szemét többnyire félig eltakarta különös, kissé duzzadtnak tetsző szemhéja, és az ekként támadt résből ártatlan huncutság sugárzott. Ez a tekintet fejlett humorérzékről látszott tanúskodni. Néha azonban hirtelen eltűnt a résen át előkandikáló humor, a vendég felrántotta szemhéját, és tágra nyílt szemmel, merően nézett a szemben lévőre, mintha valami láthatatlan szeplőt akarna fölfedezni az orrán. Az egész egy pillanatig tartott, aztán a duzzadt szemhéj újra leereszkedett, a szemek keskeny réssé szűkültek, és ismét felcsillant bennük a jóindulat, a humor, az értelem.

A vendég nem utasította el a második kupa bort sem, látható élvezettel nyelt le néhány osztrigát, megízlelte a párolt főzeléket, bekebelezett egy darab húst. Mikor jóllakott, megdicsérte a bort:

- Nagyszerű a bor, prokurátor, vajon milyen fajta... nem Falernum?

- Nem, Caecubus, harmincéves - válaszolta barátságosan a helytartó.

A vendég szívére tett kézzel kijelentette, hogy jóllakott, nem kíván többet enni. Pilátus ekkor teletöltötte a maga serlegét, a vendég követte példáját. Mindketten a húsos tálba csorgattak néhány cseppet, a prokurátor magasra emelte serlegét, és hangosan így szólt:

- Éretted, egészségedre, Caesar, rómaiak atyja, halandók példaképe, ki legkedvesebb vagy az emberek szívének!...

Ezután fenéig ürítették a serleget, és az afrikai rabszolgák leszedték az asztalt, csak a gyümölcsöt meg a bort hagyták rajta. A prokurátor keze intésével ismét elküldte a szolgákat, és kettesben maradt vendégével az oszlopcsarnokban.

- Nos - szólalt meg halkán -, mit tud nekem jelenteni a város hangulatáról?

Önkéntelenül lenézett, arrafelé, ahol a teraszos kerten túl a nap utolsó sugarai bearanyozták az oszlopcsarnokokat, lapos háztetőket.

- Úgy látom, helytartó - válaszolt a vendég -, hogy Jerusalaímban a hangulat jelenleg kielégítő.

- Ezek szerint bízhatunk abban, hogy több zavargás immár nem fenyeget?

A vendég bensőségesen nézett a prokurátorra, úgy válaszolt:

- Bízni csak egyetlenegyben bízhatunk a világon: a Nagy Császár hatalmában.
 - Az istenek adjanak néki hosszú életet! - sietett hozzátenni Pilátus. - A világnak pedig békeséget! - Elhallgatott, majd kisvártatva a következő kérdést intézte vendégéhez:
 - Úgy gondolja tehát, hogy a csapatokat ki lehet vonni a városból?
 - Úgy látom, a Villám-cohors elvonulhat - válaszolta az idegen, s hozzátette: - Nem ártana, ha búcsúzóul díszmenetben végigvonulna a városon.
 - Nagyon jó gondolat - helyeselt a prokurátor. - Holnapután elbocsátom, és magam is elutazom; esküszöm a lárokra⁷⁴ meg a tizenkét isten⁷⁵ lakomájára, sokat adnék érte, ha már ma elindulhatnék!
 - A helytartó nem szereti Jerusalaimot? - kérdezte a vendég jóindulatú érdeklődéssel.
 - Már engedje meg - kiáltott fel a prokurátor mosolyogva -, ennél sivárabb hely nincs a földtekén! A tájról nem is szólok... mondhatom, belébetegszem, valahányszor ide kell jönnöm... de ez még nem a legnagyobb baj. Hanem ezek az ünnepek!... Mágusok, varázslók, javasemberek, no meg zarándokok seregei! Fanatikus mindahány! Mit szólunk például ehhez a Messiáshoz, akit az idén egyszer csak a fejükbe vettek? Az ember minden pillanatban föl lehet rá készülve, hogy undok vérontás szemtanúja lesz. Folyton ide-oda tologatni a csapatokat, olvasni a följelentések, rágalmak miriádjait, amelyeknek a fele ráadásul ellenem szól: ismerje el, hogy ez unalmas és bosszantó. Ó, ha a császári szolgálat nem volna!
 - Bizony, az ünnepek itt elég nehezen elviselhetőek - hagyta rá a vendég.
 - Alig várom, hogy végük legyen - folytatta Pilátus szenvedélyesen. - Végre módom lesz rá, hogy visszatérjek Caesareába. Akár hiszi, akár nem, valósággal megőrjít Heródesnek ez a testet öltött lázálma - széles kézmozdulatából, amellyel a kolonnádot átfogta, kitűnt, hogy a palotára céloz. - Képtelen vagyok aludni benne. A világ nem látott még ennél fertemesebb architektúrát! No de térjünk a tárgyra. Mindenekelőtt azt kérdem: az az átkozott Bar-Rabban nem ad okot aggodalomra?
- A vendég ekkor azt a különös pillantását szegezte a helytartó arcára. De Pilátus unottan tekintett a messzeségbe, finnyásan elfintorodó arccal nézte a város alatta elterülő részét, melyre lassan ráborult az alkonyat. A vendég pillantása kihamvadt, szemhéja lezárult.
- Azt kell hinnünk, Bar mostantól fogva olyan veszélytelen, mint a ma született bárány - válaszolta, és gömbölyded arcán ráncot vetett a mosolygás. - Nemigen lesz kedve lázongani.
 - Túlságosan híres személyiség lett belőle, ugye? - kérdezte Pilátus ravasz kás mosollyal.
 - A helytartó, mint mindig, most is fején találja a szöveget!
 - De azért mindenképpen szükségesnek látszik... - kezdte a prokurátor, és hosszú, vékony mutatójával, melyen fekete köves gyűrű csillogott, intón fölemelkedett.
 - Ó, a prokurátor meg lehet róla győződve, hogy amíg én Judeában vagyok, Bar egyetlen lépést sem tehet úgy, hogy a sarkában ne volnék.

⁷⁴ *Lárok* - a római mitológiában az elhunyt elődök lelkei, a családi tűzhely védelmezői.

⁷⁵ *Tizenkét isten* - a római mitológia tizenkét főistene: Junó, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars, Mercurius, Jupiter, Neptun, Vulcanus, Apollón.

- Megnyugodtam, mint mindig, ha magával beszélek.
- A prokurátor jósága végtelen.
- Most pedig, kérem, számoljon be a kivégzésről.
- Megkérdezném, mi az, ami elsősorban érdekli a helytartót.
- Nem lázongott-e a tömeg? Nem próbálta-e kimutatni felháborodását? Ez a legfontosabb.
- Nem, semmi efféle nem történt.
- Akkor jó. Személyesen állapította meg a halál bekövetkeztét?
- Efelől nyugodt lehet a helytartó.
- És mondja... adtak nekik inni, mielőtt fölfeszítették őket?
- Adtak. De ő - s a vendég behunyta szemét - nem fogadta el.
- Kicsoda? - kérdezte Pilátus.
- Bocsánat, hégemón! - kapott észbe a vendég. - Nem mondtam a nevét? Ha-Nocri!
- Az eszeveszett! - kiáltott fel Pilátus, és nem tudni, miért, elhúzta az arcát. Bal szeme alatt lüktetni kezdett egy ideg. - Hogy valaki mindenáron napszúrásban akarjon elpusztulni! Visszautasítsa, ami törvény szerint dukál! És milyen szavakkal utasította vissza?
- Azt mondta, köszöni szépen - felelte a vendég, ismét behunyta a szemét -, és nem haragszik azokra, akik halálát okozták.
- Kire nem haragszik? - kérdezte Pilátus halkán.
- Azt nem mondta, hégemón...
- És prédikálni nem próbált a katonák jelenlétében?
- Nem, hégemón, ezúttal nem volt bőbeszédű. Csupán egyet mondott: hogy az emberi gyarlóságok közül a gyávaságot tekinti a legsúlyosabb bűnnek.
- Mire értette ezt? - kérdezte Pilátus, és a vendéget meglepte a hégemón izgatott, elfúló hangja.
- Az nem derült ki. Furcsán viselkedett, mint általában mindig.
- Miben állt a furcsasága?
- Minduntalan igyekezett a körülötte állók szemébe nézni, hol az egyiknek, hol a másiknak; és egész idő alatt furcsán, zavartan mosolygott.
- Egyéb semmi? - kérdezte a helytartó fátyolos hangja.
- Egyéb semmi.

A prokurátor serlege koppant, amint színültig töltötte borral. Egy hajtásra fenéig ürítette, aztán újra megszólalt:

- A helyzet a következő: egyelőre, igaz, nem tudunk róla, hogy tisztelői vagy követői volnának, de azért ezt a lehetőséget sem szabad teljesen kizárni.

A vendég figyelmesen hallgatta a prokurátort, és bólintott.

- Nomármost, kellemetlen meglepetések elkerülése végett - folytatta a helytartó - arra kérem, hogy haladéktalanul és feltűnés nélkül takarítsa el a föld színéről mind a három kivégzett holttestét, és temesse el csendben, titokban, úgy, hogy soha senki nyomukra ne akadhasson.

- Igenis, hégemón! - szólt a vendég, és felállt: - A bonyolult és felelősségteljes megbízatásra való tekintettel engedélyét kérem, hogy haladéktalanul eltávozhassak.

- Nem, üljön, kérem, vissza még egy pillanatra - felelte Pilátus, keze intésével tartóztatva a vendégét. - Még két kérdés vár elintézésre. Az első: ön, mint a Judea helytartója mellett működő titkosszolgálat vezetője, olyan hatalmas érdemeket szerzett ebben a rendkívül nehéz és kényes munkakörben, hogy kellemes kötelességemnek tekintem erről Rómában is jelentést tenni.

A vendég arca kissé elpirult; felállt, és mélyen meghajolt a prokurátor előtt:

- Csak a kötelességemet teljesítem a császár szolgálatában.

- Volna azonban egy kérésem ezzel kapcsolatban - folytatta Pilátus. - Ha előléptetésével egyidejűleg máshová akarnák helyezni, utasítsa vissza az áthelyezését, és maradjon itt. Semmi áron sem szeretnék megválni öntől. Találjanak más módot a megjutalmazására.

- Boldog vagyok, ha ön alatt szolgálhatok, hégemón.

- Ennek nagyon örülök. Most térjünk rá a második kérdésre. Erre a... minek is hívják... Keriáth-béli Júdásra vonatkozik.

A vendég itt ismét a helytartóra lövellte furcsa pillantását, és azon nyomban megint kioltotta.

A prokurátor lehalkította hangját, úgy folytatta:

- Állítólag pénzt kapott azért, hogy olyan vendégszeretően fogadta házába azt az... esztelen filozófust.

- Csak fog kapni - helyesbített halkán a titkosszolgálat vezetője.

- Nagy összeget?

- Ezt senki sem tudhatja, hégemón.

- Még ön sem? - kérdezte a helytartó, csodálkozásával fejezve ki elismerését.

- Sajnos, még én sem - válaszolt a vendég megfontoltan. - De azt tudom, hogy ma este kapja meg a pénzt. Még ma este behívják Kajafás palotájába.

- Ó, az a pénzsóvár keriáthi öreg! - jegyezte meg a helytartó mosolyogva. - Mert ugye öreg?

- A prokurátor sohasem téved, de ezúttal tévedett - felelte a vendég udvariasan. - A Keriáth-béli: fiatal.

- Ne mondja! Jellemezze egy kicsit. Fanatikus?

- Ó, nem, prokurátor.

- Úgy. No, mondjon róla még valamit.

- Nagyon szép férfi.

- Hát még? Nincs valamiféle szenvedélye?

- Nehéz dolog ilyen alaposan kiismerni egy nagyváros minden egyes lakosát, hégemón...

- Ugyan, ugyan, Afranius! Ne kisebbitse a tulajdon érdemeit.

- Egyetlen szenvedélye van prokurátor - s a vendég egy szemvillanásnyi szünetet tartott. - A pénz.

- És mi a mestersége?

Afranius felnézett, s némi gondolkodás után így válaszolt:

- Egy rokona pénzváltó üzletében dolgozik.

- Úgy, úgy, úgy. - A prokurátor elhallgatott, körülnézett, nincs-e hívatlan harmadik az oszlop-csarnokban, azután nagyon halkán folytatta: - Nos, megmondom, miről van szó: ma arról értesültem, hogy a Keriáth-bélit még az éjszaka leszúrnák.

A vendég ezúttal nemcsak rálövellte a helytartóra pillantását, hanem még egy ideig rajta is tartotta, csak azután válaszolt:

- Túlságosan hízelgően nyilatkozott az imént, prokurátor. Nem érdelem meg, hogy jelentést tegyen rólam. Énnekem nincsenek ilyen értesüléseim.

- Ön méltó a legmagasabb kitüntetésre - mondta Pilátus -, de ilyen értesülésem igenis van.

- Szabad megkérdeznem, kitől származik?

- Engedje meg, hogy erre a kérdésre egyelőre ne válaszoljak, annál is inkább, mert értesülésem véletlen, homályos és nem egészen megbízható. Mindazonáltal kötelességem komolyan venni. Erre tisztségem kötelez. De leginkább az előérzetemben bízom, mert az még sohasem vezetett félre. Értesüléseim úgy szólnak, hogy Ha-Nocri egyik titkos párthíve, a pénzváltó gyalázatos árulásán felháborodva, cinkosaival megállapodott abban, hogy ma éjszaka megölik, az árulásért kapott vérdíjat pedig visszajuttatják a főpaphoz, ezzel a felírással: „Visszaadom az átokverte pénzt.”

A titkosszolgálat vezetője többször nem vetette a hegémónra furcsa, váratlan pillantását, hanem szemét összehúzza, figyelmesen hallgatta. Pilátus pedig így folytatta:

- Mit gondol, kellemes lesz a főpaphoz ünnep éjszakáján ez az ajándék?

- Nemcsak hogy nem lesz kellemes - mosolygott a vendég -, de úgy sejtem, hegémón, hogy ebből óriási botrány kerekedik.

- Magam is úgy vélem. Ezért kérem, vegye pártfogásába ezt az ügyet, vagyis tegyen meg mindent a Keriáth-béli Júdás védelmére.

- A hegémón parancsát teljesítem - szólt Afranius -, de meg kell nyugtatnom a hegémónt: a gonosztervek terve igen nehezen megvalósítható. Gondoljuk csak meg. - S a vendég hátrafordult, körülnézett, úgy folytatta: - Nyomon követni azt az embert, leszúrni, megtudni, mennyi pénzt kapott, és az összeget visszajuttatni Kajafáshoz... és mindezt egyetlen éjszaka? Még ma?

- Ennek ellenére még ma éjjel leszúrnák - ismételte Pilátus makacsul. - Előérzetem nem csal, higgye el! Még nem volt rá eset, hogy ne vált volna be... - A helytartó arca megrándult, gyorsan összedörzsölte kezét.

- Értem - mondta a vendég alázatosan. Felállt, kihúzta magát, és hirtelen pattogóan kérdezte: - Tehát leszúrnák, hegémón?

- Le - válaszolta Pilátus. - Nem reménykedhetünk másban, mint az ön bámulatos és megbízható akcióképességében.

A vendég megigazította nehéz derékszíját a köpeny alatt:

- Erőt, egészséget, sok örömet kívánok a helytartónak!

- Ejha, majd elfelejtettem! - kiáltott fel Pilátus. - Hiszen én tartozom önnek...

A vendég meglepődött:

- Dehogyan, prokurátor, semmivel sem tartozik!

- Már hogyan tartoznék? Mikor megérkeztem Jerusálimba, ott volt az a sok koldus... emlékszik, még akartam nekik pénzt szórni, de nem volt nálam több, és ön adott.

- Ó, ez igazán semmiség, prokurátor!

- A semmiségekről sem szabad megfeledkezni. - Pilátus hátranyúlt, fölemelte mögötte heverő palástját, bőrszényt húzott ki alóla, és átadta vendégének. A vendég meghajolva átvette, és köpönyege alá rejtette.

- Elvárom - szólt Pilátus -, hogy még ma éjjel jelentést tegyen a három holttest eltemetéséről, valamint a Keriáth-béli Júdás dolgáról. Hallja, Afranius? Még ma éjjel. Az őrségnek parancsot adok, hogy azonnal keltsen föl, mihelyt ön megjelenik. Várom.

- Hódolatom, prokurátor - köszönt el a titkosszolgálat vezetője, azzal sarkon fordult, és kilépett az oszlopcsarnokból. Hallatszott, amint léptei alatt csikorog a vizes fövény, azután csizmája a márványlépcsőn kopogott az oroszlánok között, majd eltűnt előbb a lába, aztán a törzse, végül csuklyája is. A helytartó csak akkor vette észre, hogy a nap leáldozott, s beállt a szürkület.

HUSZONHATODIK FEJEZET

A temetés

Talán a szürkület volt az oka, hogy a helytartó külseje hirtelen megváltozott. Szinte szemlátómást megöregedett, meggörnyedt, s azonkívül gondterheltnak is látszott. Egyszer hátranézett, és ijedten megrezzent, az üres karosszékre pillantva, melynek hátán a palástja feküdt. Közelgett az ünnepi éjszaka, az esteli árnyak megszokott táncukat járták, és a prokurátornak - kimerültségében - nyilván úgy rémlett, mintha valaki ülne a karosszékben. Megtapogatta palástját, ezzel megvallva magának szorongását, aztán idegesen fel s alá járkált az oszlopcsarnokban, hol kezét dörzsölgette, hol az asztalhoz lépett, és felkapta serlegét, hol megtorpant, és kimeredő szemmel nézegette a padló mozaikját, mintha valamiféle írásjeleket akarna belőle kisolabizálni...

Aznap már másodszor zuhant rá a csüggedés. Erősen dörzsölte halántékát, amelyben már csak tompult, sajgó emléke élt a reggeli pokoli fájdalomnak, és igyekezett megérteni, miért is gyötrődik... Hamarosan megértette, de mindenáron áztatni akarta magát. Holott világosan felismerte, hogy valamit elmulasztott, elszalasztott egy visszahozhatatlan alkalmat, és most aprólékos, jelentéktelen, és főleg: megkésett tevékenységgel akarja jóvátenni mulasztását. Önámítása pedig abban állt, hogy mindenáron el akarta hitetni magával, hogy ez a mostani, megkésett, esti tevékenysége nem kevésbé fontos, mint a reggel kimondott halálos ítélet. Ez azonban sehogy sem akart sikerülni.

Az egyik fordulóban hirtelen megállt, füttyentett. Füttyére mély csaholás válaszolt a sötétségből, és a kertből szürke bundájú, hegyes fülű óriási kutya szaladt fel a teraszra, aranyozott lapokkal kiveret nyakörv csillogott rajta.

- Banga, Banga! - szólította halkán a prokurátor.

A kutya hátsó lábára állt, a mellsőt gazdája vállára tette - amitől az majdnem összerogyott -, és megnyalta az arcát. Pilátus leült a karosszékbe. Banga lihegve, nyelvét lógatva gazdája lábához heveredett, szemében öröm csillogott: ez azt jelentette, hogy elült a vihar - az egyetlen, amitől félt ez a bátor állat -, meg azt is, hogy milyen jó, megint ott lehet a mellett az ember mellett, akit mindenekfölött szeret és tisztel, a világ legnagyobb hatalmának, emberek parancsolójának és urának tekint, s akinek hála, Banga magamagát is kivételes, rendkívüli, mindenki fölött álló lénynek tekinthette. De mihelyt lába elé telepedett - rá sem kellett néznie, csak kinézett maga elé az esteledő kertbe -, máris megérezte, hogy gazdáját baj érte. Ezért nyugtalanul fészkelődött, majd felállt, oldalról odament Pilátus karosszékéhez, és fejét meg mellső lábát a helytartó térdére fektette, palástja szélét besározva ezzel. Banga e cselekedetei azt voltak hivatva éreztetni, hogy szeretné megvigasztalni gazdáját, és kész vele együtt fogadni a sors csapásait. Ugyanezt igyekezett kifejezni gazdájára függesztett tekintetével, meg füle figyelmes hegyezésével is. Így a két szerető jó barát, az ember meg a kutya, együtt fogadta az oszlopcsarnokban az ünnep éjszakáját.

A helytartó vendégének ezalatt főtt a feje a sok tennivalótól. Miután eltávozott az oszlopcsarnokból, leereszkedett a lépcsőn a kert alsó teraszára, ott jobbra fordult, és a palota területén levő kaszárnyához ért. Ott volt bekvártélyozva az a két centuria, amely a helytartóval együtt érkezett Jerusaleimba az ünnepre; ugyancsak ott volt elhelyezve a prokurátor titkos őrsége, melynek parancsnoka maga a vendég volt. Nem sok időt, legföljebb tíz percet töltött a kaszárnyában, de e rövid idő elmúltával a kaszárnya udvarából három szekér hajtott ki ásókkal, csákányokkal meg egy vizezhordóval megrakva. A szekereket tizenöt szürke

köpönyeges lovas katona kísérte. A menet a hátsó kapun át hajtott ki a palota területéről, nyugatnak fordult, kiment a városkapun, és egy keskeny dűlőúton előbb a betlehemi út felé tartott, majd egy darabig az úton haladt észak felé, elért a hebroni kapunál lévő keresztútig, és a jaffai úton ment tovább, ugyanazon, amelyen aznap délben a halálraítélteket kísérte a menet a kivégzésre. Addigra már besötétedett, és a látóhatáron felbukkant a hold.

Nem sokkal azután, hogy a szekerek a kísérő osztaggal elindultak, a helytartó vendége lóháton elhagyta a palota területét, miután előzőleg átöltözött viseltes, sötét színű chitonba. Ő azonban nem kifelé indult a városból, hanem be a városba. Kisvártatva a nagy szentélytől északra, a templom közvetlen szomszédságában lévő Antonius-erődhez ért. Ott sem időzött sokáig, és csakhamar az Alsóvárosban, az Alsóváros girbegurba sikátorainak tömkelegében lehetett a nyomára bukkanni. Oda már öszvérháton érkezett.

Jól ismerte a várost, csakhamar meglelte az utcát, amelyet keresett. A Görög utca nevet viselte, mert néhány görög bolt bújt meg benne, többek közt egy, amelyben szőnyeggel kereskedtek. A vendég ez előtt a bolt előtt állította meg öszvérét, s leszállván, odakötötte a kapu vasgyűrűjéhez. A bolt már bezárt. A vendég belépett a boltajtó mellett vágott kiskapun, és raktárépületekkel körülvett kicsiny, négyzet alakú udvarba lépett. Az udvar sarkán befordulva a repkénnyel befuttatott lakóház köteraszához jutott. Körülnézett: a ház is, a raktárak is sötétek voltak, még nem gyújtottak lámpát.

- Nisza! - szólt halkán a vendég.

A hívásra megnyikordult az ajtó, és a teraszra elfátyolozatlan fiatal nő lépett ki. Áthajolt a korlát, és aggódva kémlelte, ki jött. Mikor megismerte a vendéget, szívélyesen rámosolygott, biccentett, és intett kezével.

- Egyedül vagy? - kérdezte Afranius görögül.

- Egyedül - felelte a nő suttogva. - A férjem ma reggel elment Caesareába. - Hátranézett az ajtó felé, és még halkabban sűgva, hozzátette: - De a szolgáló itthon van. - S egy kézmozdulattal betessékelte a vendéget.

Afranius még egyszer körülnézett, és megindult felfelé a terasz kölépcsőjén. Majd mindketten eltűntek a házban. Afranius igen rövid időt töltött odabenn, alig öt percet. Azután elhagyta a házat és a teraszt, csuklyáját még mélyebben húzta szemébe, és kilépett az utcára. A házakban ezalatt már mindenfelé mécesest gyújtottak, az utcán még javában folyt az ünnep előtti sürgésforgás, és Afranius öszvére hátán elveszett a lovasok meg gyalogos járókelők áradatában. További útjairól nem tud senki.

A nő, akit Afranius Niszának szólított, magára maradván, nagy sietve átöltözött. De akármiilyen nehezen találta is meg a szükséges holmit a sötét szobában, mécesest nem gyújtott, és szolgálóját nem hívta segítségül. Csak amikor elkészült, és fejére borította sötét kendőjét, akkor szólt ki:

- Ha valaki keres, mondd meg, hogy elmentem Enantához.

S a sötétben hallatszott az öreg szolgáló zsémbelése:

- Enantához? Nézze meg az ember! Nem megtiltotta a férjed, hogy hozzá járj? Hisz az az Enanta kerítónő! Megállj, megmondom a férjednek...

- Elhallgass már! - szólt rá Nisza, s mint az árny, kisuhant a házból. Szandálja már az udvar kövezetén kopogott. A szolgáló zsémbelve csukta be a teraszajtót. Nisza eltávozott.

Ugyanabban az időben az Alsóváros egy másik girbegurba sikátorában, mely lépcsősen szaladt le a város egyik távához, egy szegényes házból, melynek ablaktalan fala az utcára, ablakai az udvarra néztek, a kiskapun gondosan nyírt szakállú fiatal férfi lépett ki, fején vállára hulló fehér kefi, felsőtestén új, ünnepi, világoskék talif, lefelé csüngő rojtokkal, s lábán nyikorgó új szandál. Az ünnepre díszbe öltözött, sasorrú, délceg férfi fűgén lépkedett, megelőzve az ünnepi vacsorára hazasietőket, s elnézte, amint egyik ablakban a másik után gyűl ki a lámpafény. Az út, amelyen haladt, a bazár mellett egyenesen Kajafás főpap palotájához vezetett, mely közvetlenül a templomdomb lábában épült.

Aki megfigyelte, láthatta, hogy belép a palota kapuján, majd kisvártatva elhagyja a palotát, amelyben már mécsesek, fáklyák tömege világított, és ünnepi sürgés-forgás töltötte be.

A palotában tett rövid látogatás után a fiatalember még vígabban, még fűgében lépkedett. Visszasietett az Alsóvárosba. A sarkon, ahol az utca kiért a piactérre, a bazár lökdösődő, tolakodó sokaságában utolérte őt egy könnyed, szinte táncos léptekkel libbenő fiatal nő, ki fekete fejkendőjét egészen a szeméig húzta. A férfi mellett elhaladva, egy pillanatra följebb tolta kendőjét, és egy pillantást vetett a fiatalemberre, de nem lassította meg lépteit, ellenkezőleg: járása meggyorsult, mintha menekülni akarna az elől, akit utolért.

A fiatalember észrevette, mi több: fölismerte a nőt, és amikor fölismerte, összerezsent, megállt, és döbbenet nézett utána, majd megindult, és utána sietett. Majdnem feldöntött egy szembejövő férfit, aki boroskancsót cipelt, végül utolérte a nőt, és izgatottan lihegve megszólította:

- Nisza!

A nő megfordult, összehúzta a szemét, arca fanyalgó bosszúságot árult el:

- Nini, te vagy, Júdás? - mondta ridegen, görög nyelven. - Alig ismertelek meg. Ez különben jót jelent. Nálunk azt tartják, hogy akit nem ismernek meg, az hamarosan meggazdagszik.

Júdás izgatott volt, szíve úgy ugrált a mellében, mint a ketrecbe zárt madár. Elfúlva, suttogva, hogy a járókelők meg ne hallják, megkérdezte az asszonyt:

- Hová mégy, Nisza?

- Miért akarod tudni? - kérdezte vissza Nisza, meglássítva lépteit, és gögösen tekintett Júdásra.

Júdás zavartan suttogta, szinte gyerekes félszeggel:

- De hogyhogy... Hiszen megbeszéltük... Hozzád készültem, hisz azt mondtad, egész este otthon leszel...

- Jaj, dehogyis! - felelte Nisza, és szeszélyesen elbiggyesztette alsó ajkát: Júdásnak úgy tetszett, hogy az arca - a legszebb arc, amelyet valaha életében látott - ettől még szebb lett. - Eluntam az otthon ülést. Ünnep estéje van, és te azt kívánod tőlem, hogy otthon kuksoljak, és hallgassam a sóhajtozásodat a teraszon? És ráadásul még attól is remegjek, hogy a szolgálóm, az a vén banya, mindent elmond a férjemnek? Köszönöm, ebből nem kérek! Elhatároztam, hogy kimegyek a város környékére, meghallgatom a fülemilék énekét.

- A város környékére?... - hüledezett Júdás. - Egyedül?

- Persze hogy egyedül! - felelte Nisza.

- Engedd meg, hogy elkísérjelek! - könyörgött Júdás lelkendezve. Gondolatai összekuszálódtak, mindenről megfeledkezett, esdeklő pillantással nézett Nisza kék, de most feketének látszó szemébe.

Nisza nem válaszolt, csak meggyorsította lépteit.

- Miért hallgatsz, Nisza? - kérdezte Júdás panaszosan, és az asszonyéihoz igazította lépteit.

Nisza hirtelen megtorpant:

- Mit gondolsz, nem fogok veled unatkozni? - kérdezte, és Júdás gondolatai ettől végképp összezavarodtak. - No, nem bánom - folytatta Nisza megenyhülve. - Gyerünk.

- De hová, hová?

- Várj, menjünk be ebbe a kis udvarba, ott majd megbeszéljük. Félek, hogy itt az utcán meglát valaki ismerős, és majd azt mondja a férjemnek, hogy a szeretőmmel sétáltam.

Nisza és Júdás eltűntek a bazár forgatagából, egy kapualjban állva sugdolóztak.

- Menj ki az olajligetbe - súgta Nisza, mélyen szemére húzva kendőjét, és félrefordulva, mert egy vödört cipelő férfi jött be a kapualjba. - A Kidronon túl, a Gethsemáné-kertbe, tudod?

- Igen, igen...

- Én előremegyek - folytatta Nisza -, de ne kövess nyomon, hanem maradj hátrább. Előremegyek... Ha átkelsz a folyón... tudod, hol van a grotta?⁷⁶

- Tudom, tudom.

- Egyszóval, elhaladsz az olajútó mellett, és akkor fordulj be a grottához. Ott leszek. De mondom, ne siess utánam, legyen türelmed kívánni... - Azzal Nisza kisurrant a kapu alól, mintha nem is beszélt volna Júdással.

Júdás még egy ideig ott álldogált egymagában, s megpróbálta ráncba szedni szerteszaladó gondolatait. Többek közt az a kérdés is felvetődött benne, hogyan menti ki magát családjá előtt, amiért távol marad az ünnepi vacsorától. Elfogadható kifogáson törte a fejét, de izgalomban semmi sem jutott eszébe, nem tudott semmit sem kitalálni, és lassan kilépett a kapualjból.

Másik irányba indult, most már nem az Alsóvárosba igyekezett, hanem visszafordult Kajafás palotája felé. A város már ünnepelt. Júdás útjában már nemcsak az ablakok világítottak, hanem mindenfelé imádkozó mormolás hallatszott. Néhány megkésett járókelő az utcán szamarát hajszolta, vesszővel, kiáltozással ösztökölte gyorsabb ügetésre. Júdást szinte akaratlanul vitte a lába, maga sem vette észre, amint elmaradtak mögötte az Antonius-erőd mohos, félelmetes bástyái, nem hallotta a harsonaszót az erdőben, ügyet sem vetett a római lovas őrjáratra, mely imbolygó fáklyafénnyel világította meg útját.

Az erődöt elhagyva, Júdás visszanezett, és meglátta, hogy a templom felett, félelmetes magasságban, kigyúlt két ötkarú gyertyatartó. De ezt is csak homályosan látta. Úgy rémlett, Jerusalaím felett tíz fantasztikus méretű lámpás gyúlt ki, s fényével versenyre kel a legnagyobb, s egyre feljebb emelkedő lámpással - a holddal.

De nem sokat törődött ezekkel az égi tűneményekkel; a Gethsemáné-kapu felé igyekezett, mielőbb ki akart jutni a városból. Egyszer-egyszer úgy rémlett, mintha előtte a járókelők arcaháta között karcsú, táncos alak tűnne fel, s vezetné, vonzaná maga után. De ez csak érzékcsalódás volt. Júdás tisztában volt vele, hogy Nisza jócskán megelőzte. Elsietett a pénzváltó boltok között, és végre kijutott a Gethsemáné-kapuhoz. S ott, noha lángolt a türelmetlenségtől, mégis meg kellett állnia egy időre. A városba tevekaraván vonult be, nyomában szíriai lovas őrjárat, amelyet Júdás gondolatban elátkozott...

⁷⁶ *Grotta* - barlang, föld alatti üreg.

De egyszer mindennek vége szakad. A türelmetlen Júdás végre kívül került a városfalon. Bal kéz felől kicsiny temetőt látott, mellette zarándokok csikos sátrait. Átvágott a poros úton, melyet beragyogott a holdfény, és a Kidron folyóhoz igyekezett, hogy átkeljen rajta. A víz halkan surrogott lába körül. Kőről kőre ugrálva, átért végre a túlsó partra, a Gethsemánéba, és örömmel állapította meg, hogy a kertek alatti út teljesen kihalt. Nem messze onnét már látszott az olajliget félig bedőlt kapuja.

A város fülledtsége után Júdást szinte elkábította a tavaszi éjszaka, a kertekből hullámokban áradó akác- meg mirtuszillat.

A kaput nem őrizték, egy lélek nem volt sehol; még egy-két perc, és Júdás már a terebélyes vén olajfák titokzatos árnyékában sietett tovább. Az út hegynek felfelé vitt. Júdás lihegve kapaszkodott felfelé, néha kijutott az árnyékból, a hold cifra mintájú szőnyeget vetített lába elé; azokra a szőnyegekre emlékeztette, amelyeket Nisza féltékeny férjének üzletében látott.

Bal kéz felől egy kis tisztáson hamarosan megpillantotta az olajütő súlyos kókerekét meg egy rakás hordót. A ligetben nem volt senki, a munka már napszálltával befejeződött, és Júdás feje fölött csalogányok raja csattogott, zengett.

Közeledett céljához. Tudta, hogy jobb felől, a sötétben, nemsokára meghallja a vízesés halk csobogását a mesterséges barlang fölött. Nem csalatkozott, csakugyan meghallotta a csobogást. Egyre hűvösödött a levegő. Ekkor Júdás meglapátolta lépteit, és halkán szólította az asszonyt:

- Nisza!

Nisza helyett azonban izmos férfialak vált el a legközelebbi olajfa göcsörtös törzsétől, kiugrott az út közepére, valami villant kezében, de csak egy futó pillanatra. Júdás halkán felkiáltott, megfordult, de hátulról egy másik férfi állta el útját.

Az első, aki előtte termelt, megkérdezte:

- Mennyit kaptál? Mondd meg, ha az életed kedves!

Júdás szívében remény lobbant fel, kétségbeesetten felordított.

- Harminc tetradrachmát! Harminc tetradrachmát! Nálam van az egész! Tessék, itt a pénz! Vigyétek, de hagyjátok meg az életemet!

Az előtte álló férfi nyomban kikapta Júdás kezéből az erszényt. És háta mögött ugyanabban a pillanatban villant a kés, és behatolt a szerelmes férfi lapockája alatt. Júdás előrebukott, két keze horgasodó ujjakkal a levegőbe kapaszkodott. Testét az előtte álló férfi töre fogadta: markolatáig hatolt Júdás szívébe.

- Ni... sza... - mondta Júdás, immár nem saját magas, tiszta és fiatal hangján, hanem mély, rekedtes hörgéssel; több hangot már nem is adott. Teste olyan súllyal zuhant le, hogy döngött alatta a föld.

Ekkor harmadik férfialak jelent meg az úton. Ez a harmadik csuklyás köpönyegbe volt burkolózva.

- Siessetek - parancsolt rá a másik kettőre. A gyilkosok gyorsan egy darab bőrbe csomagolták az erszényt meg az írást, melyet a harmadik odanyújtott, és a kis csomagot keresztbe átkötötték madzaggal. A második az inge alá dugta a csomagot, azután mind a két gyilkos eltűnt az útról, elnyelte őket a sötétség, az olajfák sűrű árnyéka. A harmadik, a csuklyás, leguggolt a meggyilkolt mellett, és arcát fürkészte. Krétafehérnek látta a homályban, és átszellemülten szépnek.

Néhány másodperccel ezután már nem volt élő ember az olajligetben. A halott szétvetett karokkal feküdt. Bal lába egy holdfényes foltba nyúlt, úgyhogy tisztán látszott szandáljának minden egyes bőrszíja. A Gethsemáné-kert addigra már zengett, visszhangzott a fülemilék dalától.

Hogy hová ment Júdás két gyilkosa, nem tudja senki, a harmadiknak, a csuklyás embernek útja ellenben ismeretes. Letért az ösvényről, és az olajfák sűrűjén át déli irányban haladt tovább. A kert déli sarkában, messze a főkaputól, átmászott a falon - ott, ahol a fal legelső kövei hiányoztak -, és csakhamar kiért a Kidron partjára. Akkor belépett a vízbe, és egy ideig a folyó medrében ment tovább, amíg messziről meg nem látta két ló meg a mellettük várakozó ember sziluettjét. A lovak is a folyóban álltak. Patáikat mosta a víz. A lovász felült az egyik lóra, a csuklyás a másikra, lassan baktattak tovább a folyóban, s hallatszott, amint a kövek csikorognak a lovak patája alatt. Később elhagyták a folyót, kiértek a jerusalaimi partra, és lépésben haladtak tovább a városfal alatt. A lovász ekkor különvált urától, előrerúgott, és eltűnt szem elől; a csuklyás férfi ellenben megállította lovát, leszállt a nyeregből a néptelen úton, levette köpönyegét és kifordította, aztán tollforgó nélküli, lapos sisakot húzott ki alóla, és a fejére tette. A lóra most már katonai chlamysba öltözött ember pattant fel, oldalán rövid kard. Meghúzta a kantárt, és a tüzes lovassági paripa ügetve megindult, lovasát zötykölve. Nem kellett messzire mennie, csakhamar odaért a város déli kapujához.

A kapu boltíve alatt fáklyák nyugtalan fénye táncolt, ugrándozott. A Villámlégió második centuriájából kijelölt őrség katonái a kőpadokon ültek, és kockáztak. A közeledő tiszt láttára felugrottak, a tiszt karlendítéssel köszöntötte őket, és belovagolt a városba.

Jerusalaim ünnepi fényben úszott. Minden ablakból lámpás világított, mindenfelől hálaadó imádság szólt, összevissza hangzavarrá egybeolvadva. Egy-egy utcára nyíló ablakon betekintve a lovas vacsorázó embereket látott az asztal körül, az asztalon gödölye húsa, boros serlegek meg kesernyés füvekkel teli tálak. A lovas ember halkán füttyörészve, kényelmes tempóval ügetett végig az Alsóváros kihalt utcáin, az Antonius-erőd felé igyekezve: közben-közben feltekingetett a templom felett világító ötágú gyertyatartókra - melyeknek párja nem volt világszerte -, meg a holdra, amely még a karos gyertyatartóknál is magasabbról sugárzott.

Nagy Heródes palotája nem vett részt a Pászka-ünnep éjszakájában. A palota déli szárnyában, ahol a római cohors tisztjei meg a légió legatusa volt beszállásolva, mégis égtek a lámpák, ott élet, mozgás nyomai látszottak. De a palota középső, fő része, ahol a palota egyetlen jelenlegi lakója tanyázott, a prokurátor - az is akarata ellenére -, ez a rész mindenestül, oszlopsoraival meg aranyszobraival, mintha megvakult volna az áradó holdfényben. Bent a palotában sötétség, néma csend uralkodott.

A prokurátor, amint Afraniusnak is mondta, nem akart bemenni a palotába. Az oszlopcsarnokban vettetett ágyat, ott, ahol ebédelt, s ahol reggel a kihallgatást is végezte. Lefeküdt a számára elkészített fekvőhelyre, de került az álom. A csupasz hold magasan járt a tiszta égbolton, s a helytartó órák hosszát nem vette le róla a szemét.

Éjfélre járt, mire az álom végre megszánta a hégemónt. Görcsösen ásított, kikapcsolta és ledobta palástját, lecsatolta az ingét összeszorító derékszíjat, melyen széles acéltőr függött hüvelyben, ezt is letette a fekhelye melletti karosszékre, levetette szandálját, és végignyúlt ágyán. Banga nyomban felugrott hozzá, és melléje feküdt, fej fej mellett, és a helytartó kezével átfogva a kutya nyakát, végre behunyta szemét. Csak akkor aludt el a kutya is.

A fekhely félhomályban állt, a holdat egy oszlop takarta el, de a csarnok lépcsőitől az ágyig holdfénypászma vetült. És mihelyt a prokurátor elvesztette kapcsolatát a körülötte lévő valósággal, azon nyomban elindult ezen a sugárzó úton, és ment, ment felfelé, egyenesen a

holdhoz. Még nevetett is álmában az örömtől, olyan nagyszerű és soha meg nem ismétlődő gyönyörűség volt végigmenni azon az áttetsző, égszínkéék ösvényen. Bangával ment, s mellette az a vándorfilozófus lépkedett. Valami nagyon fontos, bonyolult kérdéstről vitatkoztak, és egyik sem tudta meggyőzni igazáról a másikat. Semmiben sem értettek egyet, és ez csak annál érdekesebbé tette végeérhetetlen vitájukat. Magától értetődik, hogy a halálos ítélet meg a kivégzés merő félreértésnek bizonyult: hiszen a filozófus, aki olyan képtelenségeket talált ki, mint azt, hogy mindenki jó - most ott lépked mellette, következésképp életben van. Még rá gondolni is szörnyű volt, hogy egy ilyen embert halálra lehetne ítélni. Nem, ítélet nem volt! Kivégzés nem volt! Ez adta meg legfőbb szépségét ennek a holdba vezető sétának.

„Szabad időnk van, amennyi kell; a zivatar csak estére várható; a gyávaság, a legrútabb bűnök egyike.” Így beszélt Jesua Ha-Nocri. „Nem, filozófus, ellentmondok neked: a gyávaság a legeslegrútabb bűn!”

Példának okáért: Judea jelenlegi helytartója, azelőtt a légió tribunusa, nem viselkedett gyáván akkor, a Lidércek völgyében, amikor a dühöngő germánok kis híján lemészárolták a nagy erejű Patkányölőt. „De engedje meg, filozófus uram, józan ésszel csak nem feltételezhető, hogy Judea helytartója tönkretégye a karrierjét egy senkiházi felségsértő miatt?”

Dehogyan teszi tönkre. Reggel még nem szánta volna rá magát, de most, éjszakára, miután mindent alaposan mérlegelt, igenis hajlandó tönkretenni. Mindenre hajlandó, csak azért, hogy megmentse a halálból ezt a minden tekintetben büntelen, hóbortos orvost és álmodozót!

- Igen, igen... - nyöszörgött, zokogott álmában Pilátus.

- Mostantól fogva mindig együtt leszünk - biztatta álmában a csavargó filozófus, aki hogy, hogy nem, az aranykopjás Lovag útitársául szegődött. - Ahol az egyik, ott a másik. Ha engem emlegetnek, mindig téged is megemlítenek majd. Engem, a lelencet, ismeretlen szülők gyermekét, és téged, a csillagjós király meg Pila, a szépséges molnárlány fiát.

- Kérlek, ne feledkezzél meg rólam, emlékezz meg rólam, a csillagjós fiáról - kérte álmában Pilátus. És amikor a mellette haladó en-nasirai koldus biztatóan bólintott, Judea kegyetlen helytartója sírt és nevetett örömeiben.

Mindez nagyon jó volt, de annál szörnyűbb a felébredés. Banga rá mordult a holdra, és a prokurátor elé terülő síkos, szinte olajozott égszínkéék ösvény egyszer csak eltűnt. Pilátus felriadt, és az első, ami eszébe jutott, az volt, hogy a halálos ítéletet igenis végrehajtották.

A megszokott mozdulattal nyomban Banga nyakörvébe kapaszkodott; azután fájós szemekkel keresni kezdte a holdat, és tapasztalta, hogy odább haladt, és fénye még ezüstösebbé változott. Ezt az ezüstös holdfényt kellemetlen, ugránczó fényfolt törte meg, mely közvetlenül szemébe vakított. Fáklya volt, mely a Patkányölő kezében füstölt, kormozott. A centurio rettegve, dühösen sandított az ugrásra készülő veszedelmes állatra.

- Ne bánts, Banga! - szólt rá gazdája szenvedő hangon, aztán köhécselt, s kezével ernyőzte szemét a fáklya lángjától: - Éjszaka, holdfényben sincs már nyugtom! Ó, istenek, istenek... Magának sem öröm a munkája, Marcus. Megcsönkítja a katonákat...

Marcus hüledezve meredt rá, s a helytartó észbe kapott. Hogy megsemmisítse a félálmban kimondott tapintatlan szavak hatását, ekképpen folytatta:

- Ne sértődjék meg, centurio. Ismétlem, az én helyzetem még nehezebb... Mit kíván?

- A titkos őrség parancsnoka jelentkezik kihallgatásra - közölte Marcus egykedvűen.

- Küldje be, küldje be - parancsolta a helytartó, köhécseelve köszörülte torkát, és meztelen lába a szandálját kereste a padlón. A fáklyaláng végigtáncolt az oszlopokon, a centurio caligája a mozaikpadlón dobogott. Lement a kertbe.

- A holdfényben sincs már nyugtom... - ismételte a helytartó magamagának, fogát csikorgatva.

Az oszlopcsarnokban a centurio helyében megjelent a csuklyás férfi.

- Ne bánts, Banga - szólt a prokurátor halkán, és erősen megnyomta a kutya nyakát.

Afranius, mielőtt megszólalt, szokása szerint körülnézett, kifürkészte az árnyékos sarkokat s csak akkor szólalt meg, amikor meggyőződött róla, hogy rajtuk meg Bangán kívül senki sincsen a csarnokban:

- Kérem, adjon át a bíróságnak, helytartó. Igaza volt. Nem tudtam megmenteni a Keriáth-béli Júdás életét. Megölték. Kérem, küldjenek nyugdíjba.

Afraniusnak úgy rémlett, két szempár mered rá: az egyik kutyáé, a másik - farkasé.

Chlamysa alól két pecséttel elzárt, alvadt vérfoltos erszényt vett elő.

- Ezt a pénzzel teli erszényt dobták be a gyilkosok a főpap palotájába. A vér, amely rajta szárad, a Keriáth-béli vére.

- Mennyi pénz van benne? - kérdezte Pilátus közelebb hajolva.

- Harminc tetrachma.

A helytartó megvetően elmosolyodott:

- Kevés.

Afranius nem válaszolt.

- Hol van a hulla?

- Nem tudom - válaszolta nyugodt méltósággal a férfi, aki sohasem vált meg csuklyájától. - Ma reggel megindítjuk a kutatást.

A helytartó összerendezte, s elengedte szandálja szíját, amely sehogy sem akart becsukódni.

- De azt biztosan tudja, hogy megölték?

Ridegen, kelletlenül hangzott a válasz:

- Hégemón, én tizenöt esztendeje dolgozom Judeában. Valerius Gratus⁷⁷ alatt kezdtem szolgálatomat. Nekem nem kell látnom a hullát ahhoz, hogy tudjam, megöltek valakit; és felelősségem teljes tudatában jelentem, hogy az, akit Keriáth-béli Júdásnak neveztek, néhány órával ezelőtt megöletett.

- Bocsásson meg, Afranius - mentegetőzött Pilátus. - Még nem ébredtem föl teljesen, azért mondtam, amit mondtam. Rosszul alszom mostanában - folytatta kényszeredett mosollyal -, és álmomban holdsugarat látok. Nevetséges... képzelje, azt álmodom, hogy azon a holdsugáron megyek végig... Egy szó, mint száz, nagyon érdekelné, mi a feltevése ezzel az ügygel kapcsolatban. Hol akarja keresni a holttestet? Foglaljon helyet, parancsnok!

Afranius biccentett, közelebb húzta a karosszéket az ágyhoz, és leült. Kardja megcsörrent.

- A Gethsemáné-kertben fogom keresni, nem messze az olajütőtől.

⁷⁷ Valerius Gratus - Judea egyik előző helytartója.

- Úgy. És miért éppen ott?

- Mert feltevésem szerint Júdást nem a városban gyilkolták meg, de nem is nagyon távol a várostól, hanem Jerusaleim közvetlen környékén.

- Indokolja meg ezt a feltevést.

- Semmi esetre sem hihetem - válaszolta Afranius halkán -, hogy Júdást a város határain belül keríthették kézre holmi gyanús alakok. Az utcán nem lehet valakit titokban leszúrni. Valahová el kellett őt csalni, talán egy pincébe. De az embereink már tűvé tették az Alsóvárost, kétségkívül megtalálták volna a hulláját. Kezeskedem érte, hogy nincs a városban. Ha viszont a várostól távol ölték volna meg, akkor a pénz nem kerülhetett volna vissza olyan hamar. Ezek szerint a város közvetlen környékén ölték meg. Kicsalogatták.

- El sem tudom képzelni, hogy ez hogyan történhetett.

- Valóban, helytartó, ez a kérdés legbonyolultabb része, nem tudom, sikerül-e megfejtennem.

- Talányos, valóban! Ünnepestéjén egy hívő ismeretlen okból kimegy a városból, otthagya a pászkavacsorát, és ott leszúrák. Vajon ki csalogatta ki, és hogyan? Nincs-e nő a dologban? - kérdezte a prokurátor hirtelen támadt ötlettel.

Afranius higgadtan, nyomatékosan válaszolt:

- Semmi esetre sem, prokurátor. Ezt a lehetőséget eleve kizártnak tekinthetjük. Okoskodjunk logikusan. Kinek volt érdekében Júdás halála? Holmi fantasztá csavargók társaságának, amelyhez egyébként egyetlen nő sem tartozott. A házassághoz pénz kell, prokurátor. Egy új ember létrehozásához is pénz kell, de ahhoz, hogy valakit egy nő segítségével eltegyünk láb alól, ahhoz nagyon sok pénzre van szükség, márpedig azoknak a csavargóknak pénzük nincsen. Nem, nő nincs belekeverve ebbe a dologba, helytartó. Többet mondok: a gyilkosságnak ilyen értelmezése félrevezeti, akadályozza a nyomozást, s még engem is megzavarhat.

- Belátom, hogy teljesen igaza van, Afranius, csak kiszaladt a számon, ami ez eszembe ötlött.

- Sajnos, tévedett, prokurátor.

- De hát akkor mégis... mire gondol? - tudakolta a helytartó, és mohó érdeklődéssel leste Afranius arcát.

- Azt hiszem, megint csak a pénz lehetett az oka, hégemón.

- Pompás ötlet! De vajon ki és miért ígérhetett neki pénzt éjszaka, a városon kívül?

- Ó, nem, nem így értettem, prokurátor. Egyetlen feltevésem van, és ha ez sem állja meg a helyét, más magyarázatot, úgy hiszem, nem fogok találni. - Afranius közelebb hajolt a helytartóhoz, és suttogva folytatta: - Júdás el akarta rejteni a pénzét, titkos helyen, amelyről csak ő tudott.

- Rendkívül éles elméjű magyarázat. Valószínűleg így történt. Most már értem: nem mások csalogatták tehát ki a városból, hanem saját elgondolása. Igen, igen, így történhetett.

- Igen. Júdás bizalmatlan volt, mindig dugdosta a pénzét az emberek elől.

- És azt mondja, a Gethsemáné-kertben fogja kerestetni... Miért éppen ott? Megvallom, ezt még mindig nem értem.

- Ó, mi sem egyszerűbb ennél, prokurátor. Senkinek sem jutna eszébe, ugyebár, hogy úton-útfélen, nyílt, áttekinthető helyen rejtse el a pénzét. Júdás nem indult el sem a Hebronba, sem a Bethániába vezető úton. Fás, védett, rejtett helyen kellett lennie. Ilyen pedig a Gethsemáné-kerten kívül nincs Jerusaleim környékén. Nem mehetett messzire.

- Tökéletesen meggyőzött. Nos tehát, mi a szándéka?
- Haladéktalanul kerestetni kezdem a gyilkosokat, akik Júdást a városon kívül követték, magam pedig, amint már mondtam, bíróság elé állok.
- De miért?
- Az embereim tegnap este elveszítették szem elől Júdást a piacon, közvetlenül azután, hogy kijött Kajafás palotájából. Nem is értem, hogyan történhetett. Ilyesmi még nem fordult elő életemben. A megbeszélésünk után nyomban figyelni kezdtük. De a bazár forgatagában valahogy elvesztettük szem elől; furcsa vargabetűt csinált, és egyik pillanatról a másikra nyomtalanul eltűnt.
- Úgy. Nos, Afranius, nem látom indokoltnak, hogy átadjam magát a bíróságnak. Mindent megtett, amit megtehetett, a világon senki sem lett volna képes többre! - jelentette ki Pilátus mosolyogva. - Vonja felelősségre a nyomozóit, akik elvesztették Júdást. De vigyázzon, ebben az esetben sem szeretném, ha túlságosan szigorúan vonná őket felelősségre! Végeredményben minden tőlünk telhetőt megtettünk annak a csirkefogónak az érdekében. Maga kitűnően érti a dolgát, Afranius. Nem tudom, mi a helyzet Rómában, de a kolóniákban nincsen párja!... Igaz is, elfelejtettem megkérdezni - a prokurátor megdörzsölte homlokát -, hogyan tudták vajon véghezvinni, hogy a pénzt bedobták Kajafásnak?
- Mi sem egyszerűbb, hégemón... A bosszúállók a főpapi palota hátába kerültek, ahol az utca a hátsó udvar mentén húzódik. Átdobták a csomagot a kerítésen.
- Cédulát is tettek hozzá?
- Igen, pontosan úgy, ahogyan értesülései szóltak, prokurátor. Különb... - Afranius letépte az erszényről a pecsétet, és tartalmát odamutatta Pilátusnak.
- Vigyázzon, mit csinál, Afranius, hiszen ez hivatalos pecsét!
- Egy percig se törje a fejét, ó, hégemón - válaszolta Afranius, és becsukta az erszényt.
- Hát magának minden pecsétje megvan? - kérdezte Pilátus önkéntelenül elmosolyodva.
- A mi munkánkhoz ez elengedhetetlen, prokurátor - válaszolta Afranius cseppet sem mosolyogva, sőt inkább nagyon is szigorúan.
- Képzelem, micsoda felfordulás támadt ott Kajafásnál!
- Igen, prokurátor, óriási izgalom tört ki. Engem is haladéktalanul odahívtak...
- A sötétben is látszott, hogy Pilátus szeme megvillan.
- Ez igazán érdekes!
- Ellentmondani bátorkodom, hégemón. Egyáltalán nem volt érdekes. Unalmas, fárasztó história. Kérdésemre, nem fizettek-e ki aznap valakinek pénzt a palotában, kategorikus nemmel válaszoltak.
- Úgy?! Hát, ha nem fizettek, akkor nem fizettek. Annál nehezebb lesz megtalálni a gyilkosokat.
- Teljesen igaza van, prokurátor.
- Tudja, Afranius, mi jutott most hirtelen eszembe? Vajon nem követett-e el öngyilkosságot? Afranius hátradólt székén, annyira meglepődött a kérdésem.
- Ó, nem, prokurátor, bocsásson meg, de ez teljességgel elképzelhetetlen!

- Ó, ebben a városban minden elképzelhető! Hajlandó volnék akármibe fogadni, hogy rövid időn belül ez a hír fogja bejárni a várost!

Afranius ismét a helytartóra vetette éles pillantását, kis ideig gondolkozott, majd ekképpen válaszolt:

- Az meglehet, prokurátor.

Pilátusnak láthatóan nehezebbre esett elszakadni ettől az ügytől, a Keriáth-béli meggyilkolásától, holott már igazán minden tisztázódott. Szinte ábrándosan jegyezte meg:

- Szerettem volna látni, ahogy meggyilkolják.

- Rendkívüli szakértelemmel gyilkolták meg, hégemón - válaszolta Afranius, gunyoros pillantással súrolva Pilátust.

- Honnan tudja?

- Méltóztassék egy pillantást vetni az erszényre, helytartó - felelte Afranius. - Júdás vére patakokban folyt, ezért kezeskedem. Elég meggyilkoltat láttam életemben, prokurátor.

- Ezek szerint nem fog feltámadni?

- De igen, prokurátor, feltámad - válaszolta Afranius filozófus mosolygással. - Majd feltámad, ha megszólal annak a Messiásnak a harsonája, akire itt várnak. De előbb nem.

- Helyes, Afranius, ezt a kérdést tisztáztuk. Most térjünk át a temetésre.

- A kivégzettek el vannak temetve, prokurátor.

- Ó, Afranius, igazán vétek volna önt a bíróságnak átadni. Ellenkezőleg, a legmagasabb jutalmat érdemli. Hogy történt a dolog?

Afranius elbeszélte: míg ő maga Júdás ügyével foglalkozott, a titkos őrség egy osztaga, Afranius helyettesének vezetésével, naplementekor fölért a dombra. Az egyik holttestet már nem találták ott. - Pilátus összerezzen:

- Hogy én ezt nem láttam előre!... - mondta rekedten.

- Ne nyugtalankodjék, helytartó - csitította Afranius, és folytatta beszámolóját: - Dismas és Gestas holttestét összeszedték, addigra már ragadozó madarak vájták ki szemüket... és nyomban a harmadik tetem keresésére indultak. Hamarosan meg is találták. A Koponyahegy északi lejtőjén lévő barlangban egy ember...

- Lévi Máté - szólt Pilátus, nem kérdő, hanem állító hangsúllyal.

- Úgy van, prokurátor... Lévi Máté ott a barlangban várta, hogy beesteledjék. Vele volt Jesua Ha-Nocri mezítelen teteme. Amikor az egyik őr fáklyával behatolt a barlangba, Lévi kétségbeesett, tombolni kezdett. Olyasmit ordított, hogy ő nem követett el semmiféle bűncselekményt, a törvény szerint akárkinek jogában áll eltemetni egy halálra ítélt bűnöst, ha éppen úgy tartja kedve. Azt is mondta, hogy nem hajlandó megválni a tetemtől. Összefüggéstelen szavakat kiabált, hol könyörgött, hol fenyegetőzött, átkozódott...

- Meg kellett kötözni? - kérdezte Pilátus komoran.

- Nem, ó, nem, prokurátor - válaszolta Afranius megnyugtatóan. - Sikerült lecsillapítani az orcátlan dühöngőt; megmagyarázták neki, hogy a test eltemettetik. Lévi felfogta, és elcsendesült, de kijelentette, nem távozik, hanem jelen akar lenni a temetésnél. Azt mondta, akkor se megy el, ha megölik, sőt erre a célra felajánlotta a nála lévő kenyérvágó kést.

- Elkergették? - kérdezte Pilátus fojtottan.
- Nem, ó, nem, prokurátor. Helyettesem megengedte, hogy jelen legyen a temetésen.
- Melyik helyettese vezette az akciót?
- Tolmaeus - felelte Afranius, és aggodalmasan kérdezte: - Talán hibát követett el?
- Folytassa, kérem - mondta Pilátus. - Hibáról szó sincs. Általában meg vagyok lepve, Afranius: úgy látom, olyan emberrel van dolgom, aki sosem követ el hibát; és ez az ember: maga.
- Lévi Mátét a kivégzettek testével együtt feltették a szekérre, és két óra múlva érkeztek egy lakatlan hasadékhöz, Jerusalaimtól északra. Az osztag katonái, felváltva, egy óra leforgása alatt mély gödröket ástak, és belétemették mind a három elítéltet.
- Ruhátlanul?
- Nem, prokurátor, az osztag chitonokat vitt magával erre a célra. Az eltemetettek ujjára gyűrűt húztak, Jesua gyűrűjén egy bevágás van, Dismasén kettő, Gestasén három. A sírt behányták, lefedték kővel. Tolmaeus mit sem tud az ismertetőjelről.
- Ó, ha ezt előre sejtettem volna - morfondírozott Pilátus, homlokát redőkbe vonva. - Beszél-nem kellett volna azzal a Lévi Mátéval...
- Odakinn várakozik, hegémón.

Pilátus tágra nyílt szemmel, hosszan nézett Afraniusra, majd megszólalt:

- Köszönöm, amit ebben az ügyben végzett. Kérem, holnap küldje el hozzám Tolmaeust, de előbb közölje vele, hogy megelégedésemet akarom neki kifejezni; önt pedig, Afranius, arra kérem - s a széken heverő derékszíja táskájából gyűrűt vett elő, és odanyújtotta a titkos-szolgálat parancsnokának -, kérem, fogadja ezt el tőlem emlékül.

Afranius mélyen meghajolt:

- Kitüntetésnek veszem, helytartó!
- A temetést végző osztag kapjon jutalmat. A Júdást elszalasztó nyomozók részesüljenek szigorú feddésben. Lévi Mátét pedig kéretem ide, most rögtön. Részletes tájékoztatást akarok tőle kérni Jesua ügyében.
- Igenis, prokurátor - válaszolta Afranius, és hajlongva hátrált; a helytartó pedig tapsolt, és kikiáltott:
- Lámpát az oszlopcsarnokba!

Afranius már kilépett a kertbe, s Pilátus háta mögött, a szolgák kezében lámpafény villant. Csakhamar három mécses világított az asztalon a helytartó előtt, és a holdas éj kihátrált a kertbe - mintha Afranius magával vitte volna. Afranius helyébe pedig - az óriás természetű centurio oldalán - cingár, alacsony ismeretlen lépett a kolonnádba. A centurio a helytartó pillantására nyomban eltávozott, és eltűnt a kertben.

A prokurátor mohón, kissé riadtan s gyanakvón fürkészte a jövevény arcát. Így nézi az ember azt, akiről sokat hallott, akire sokat gondolt, míg végül most szemtől szemben láthatja.

Alig negyvenévesnek látszott, fekete volt, toprongyos, talpig sáros; sandán, farkas módjára villogó szemmel nézett a prokurátorra. Egy szó, mint száz, rút és kellemetlen megjelenésével leginkább városi koldust formázott, abból a fajtából, amely csak úgy hemzseg a templom előtti téren meg az Alsóváros lármás, mocskos piacain.

A hallgatás elég sokáig tartott, s végül is a jövevény furcsa viselkedése törte meg. Lévi Máté arcszíne elváltozott; megtántorodott, és ha piszkos kezével meg nem kapaszkodik az asztal szélében, elvágódott volna.

- Mi lelt? - kérdezte Pilátus.

- Semmi - felelte Lévi Máté, és nagyot nyelt. Vékony, csupasz, piszoktól szürke nyaka kidagadt, és újra lelappadt.

- Mi bajod, válaszolj!

- Elfáradtam. - És Lévi mogorva tekintetét a padlóra szegezte.

- Ülj le - szólította fel Pilátus, a karosszékre mutatva.

Lévi bizalmatlanul nézett a helytartóra, közelebb lépett a karosszékhez, riadtan sandított arany karfájára, végül leült, de nem a karosszékbe, hanem melléje a padlóra.

- Magyarázd meg, mért nem a karosszékbe ültél?

- Koszos vagyok, összepiszkítom - felelte Lévi, földre sötéte pillantását.

- Mindjárt kapsz enni.

- Nem kérek semmit.

- Minek hazudsz? - kérdezte Pilátus halkán. - Hisz egész nap nem ettél, tán még régebben. Rendben van, ha nem akarsz, ne egyél. Azért hívatlak, hogy megmutasd a kést, ami nálad volt.

- A katonák elvették, amikor idehoztak. - Majd idegesen hozzátette: - Intézkedjék, hogy visszaadják, mert úgy loptam, és vissza akarom vinni a tulajdonosának.

- Minek loptad?

- Hogy elvágjam a köteleket.

- Marcus! - szólította a prokurátor, és a Patkányölő megjelent a kolonnádban. - Adjátok ide ennek az embernek a kését.

A centurio a derékszóján függő két hüvely egyikéből elővette a mocskos kenyérvágó kését, átadta a helytartónak, s ismét eltávozott.

- Honnét szerezted?

- A hebroni kapunál van egy pékbolt, amint beér az ember a városba, mindjárt bal kéz felől.

Pilátus nézegette a széles pengét, kipróbálta ujjával, elég éles-e, s azután így szólt:

- A kés miatt ne aggódj, visszaviszik a boltba. Most mást kérek tőled. Mutasd meg nekem a pergament, amelyet mindig magadnál hordasz, s amelyre Jesua szavait jegyezted föl.

Lévi gyűlölködve tekintett Pilátusra, és elvigyorodott - olyan gonosz mosolygással, hogy arcát végképp elrútította.

- El akarja venni? - mordult. - Az utolsó kincsemet, mindenemet el akarja venni?

- Nem azt mondtam: add ide - felelte Pilátus. - Azt mondtam: mutasd meg.

Lévi az inge alatt kotorászott, és pergamentekercset húzott elő. Pilátus fogta, kibontotta, lefektette az asztalra a mécsesek közé, és hunyorogva tanulmányozni kezdte a tintával írt, nehezen olvasható betűket. Nehéz volt kihámozni az értelmét a girbegurba sorokból, Pilátus összehúzta a szemöldökét, egészen a pergamen fölé hajolt, ujját végigvezette a sorokon. Nagy

nehezen annyit sikerült kihámozni, hogy a lapon holmi bölcsek mondásai, adatok, gazdasági följegyzések meg versteredések sorakoznak kusza összevisszaságban „...halál nincsen... - olvasta, és utána: - ...tegnap faszénparázson sült gyenge tavaszi báránnyt ettünk...”

Pilátus hunyorogva, fintorogva az erőfeszítéstől, efféléket olvasott: „...meglátjuk az élet tiszta vizét... az emberiség átlátszó kristályon átfog a Napba nézni...” S ekkor összerezett, mert a pergamen legutolsó soraiból e szavak tűntek szemébe: „...legnagyobb bűn... a gyávaság.”

Összecsavarta a pergament, és határozott mozdulattal visszaadta Lévinek.

- Fogjad - mondta, majd rövid hallgatás után így folytatta: - Amint látom, tanult ember vagy, kár így egyedül bolyonganod, koldusgúnyában, otthontalanul. Nekem nagy könyvtáram van Caesareában, gazdag vagyok, és szolgálatomba akarlak fogadni. Papiruszaimat fogod rendezni, őrizni, lesz élelmed, tisztességes ruhád.

Lévi felállt, úgy válaszolt:

- Nem. Nem akarlak szolgálni.

A prokurátor arca elsötétült.

- Miért nem? Kellemetlen vagyok neked... vagy félsz tőlem?

Lévi arcát ugyanaz a gonosz mosolygás torzította el:

- Nem, hanem te fogsz tőlem félni. Nem lesz könnyű a szemembe nézned, miután megölted őt.

- Hallgass! - szólt rá Pilátus. - Nesze, fogadd el ezt a pénzt.

Lévi tagadóan rázta fejét, a prokurátor pedig így folytatta:

- Tudom, te Jesua tanítványának vallod magad, de én azt mondom neked, nem értetted meg a tanításait. Mert ha megértetted volna, akkor most elfogadnád, amit felkínálok. Vedd tekintetbe, hogy halála előtt megmondta, nem vádol senkit. - Intőn fölemelte mutatóujját, arca meg-rándult. - Ő maga föltétlenül elfogadott volna valamit. Te kegyetlen vagy, ő nem volt az. Hová mégy?

Lévi az asztalhoz lépett, mindkét kezével rátámaszkodott, és égő szemmel meredt a hely-tartóra:

- Vedd tudomásul, hégemón - suttogta -, hogy van valaki Jerusalemban, akit le fogok szúrni. Azért mondom meg előre, hogy tudd, lesz még vérontás.

- Én is tudom, hogy lesz - felelte Pilátus. - Nem lepnek meg a szavaid. Természetesen engem akarsz megölni, ugye?

- Nem, az amúgy sem sikerülne - válaszolta Lévi rút vigyorgással. - Nem vagyok olyan ostoba, hogy erre számítsak. De a Keriáth-béli Júdást megölöm, ennek szentelem hátralévő életemet.

A helytartó szemében boldog öröm csillant fel, közelebb intette magához Lévi Mátét, és súgva szólt:

- Ez nem fog sikerülni, ne is fáradj. Júdást ma éjszaka megölték.

Lévi hátrahökölt, őrző pillantást vetett maga köré, felordított:

- Ki tette ezt?

- Ne légy féltékeny - mondta Pilátus, és széles mosollyal dörzsölgette kezeit. - Rajtad kívül is voltak hívei.

- Ki tette? - ismételte Lévi sűgva.

Pilátus halkan válaszolt:

- Én tettem.

Lévinek leesett az álla, elképedve meredt a prokurátorra, aki halkan folytatta:

- Ez persze nem sok, de azért mégis valami, amit én tettem. - Majd hozzátette: - No, most elfogadsz tőlem valamit?

Lévi megenyhült, gondolkodott, végül megszólalt:

- Adass nekem egy lap tiszta pergament.

Elmúlt egy óra. Lévi már nem volt a palotában. A hajnal csendjét csak a kertben őrt álló katonák halk léptei törték meg. A hold megfakult, az ég túlsó felén halvány foltocska fehérlett: a hajnalcsillag. A mécsesek réges-rég kihunytak. A helytartó az ágyon feküdt. Kezét arca alá téve aludt, halkan lélegzett. Mellette aludt Banga.

Így érte Niszán hó tizenötödik napjának virradata Ponczius Pilátust, Judea ötödik prokurátorát.

HUSZONHETEDIK FEJEZET

Az 50-es számú lakás pusztulása

Mire Margarita eljutott a fejezet utolsó szavaihoz - „Így érte Niszán hó tizenötödik napjának virradata Ponczius Pilátust, Judea ötödik prokurátorát” -, addigra elérkezett a reggel.

A kicsiny udvaron, a fűz meg a hárs koronájában a verebek folytatták vidám, izgatott reggeli társalgásukat.

Margarita felállt, egyet nyújtózkodott, és csak akkor érezte meg, hogy össze van törve a teste, és nagyon álmos. Érdekes módon azonban lelke, szelleme tökéletes rendben volt. Gondolatai nem voltak ziláltak, cseppet sem rendítette meg, hogy természetfölötti körülmények között töltötte az éjszakát. Nem izgatta annak az emléke, hogy a sátánál volt bálban, sem az, hogy a Mester csoda módon visszatért hozzá, a regény kézírata feltámadt hamvaiból, és minden ismét régi helyére került az alagsori kis lakásban, amelyből kiebrudalták Alojzij Mogaricsot, a följelentőt. Egy szó, mint száz, a Wolanddal való ismeretség semmiféle pszichikai kárt nem tett Margaritában. Úgy érezte, mindennek így kellett történnie. Bement a másik szobába, látta, hogy a Mester nyugodtan, mélyen alszik, eloltotta a fölöslegesen égő asztali lámpát, és végignyúlt a szemközti falnál lévő kis díványon, mely régi, rongyos lepedővel volt letakarva. Egy perccel később már aludt is, és aznap reggel semmiféle álmot nem látott. Hallgattak az alagsori szobák, hallgatott az építőmester egész kis háza, csend honolt a szűk kis utcában.

Ugyanabban az időben azonban - vagyis szombatn hajnalban - nem aludt egy moszkvai közhivatal egész emelete; ablakai az aszfaltos nagy térre néztek - amelyet a lassan, zúgva haladó gépek kefékkel tisztítottak -, ezek az ablakok ragyogva verték vissza a felkelő nap sugarait!

A teljes emelet a Woland ügyében való nyomozással volt elfoglalva, és tíz-tizenkét szobában egész éjszaka égtek a lámpák.

Az ügy voltaképpen már előző nap - pénteken - eléggé világosnak látszott, amikor is be kellett zárni a Varietészínházat, egyrészt teljes igazgatósága eltűnése, másrészt meg az előző esti hírhedt feketemágia-szeánsz fertelmes eseménysorozata miatt. Az álmatlan emeletre azonban folyton-folyvást új meg új anyag áradt be.

Ez a különös ügy, amely nyilvánvalóan ördögösségből, néminemű hipnotikus szemfényvesztésből, és sejtethetően bűnöző elemek tevékenységéből tevődött össze, az elé a feladat elé állította a nyomozókat, hogy a Moszkva különböző pontjain történő fölöttébb zavaros és változatos eseményeket egységessé gyúrják, összefüggésbe hozzák egymással.

A villanyfényben sugárzó, éber emeleten elsőként Arkagyij Apollonovics Szemplejarov, az Akusztikai Bizottság elnöke volt kénytelen megjelenni, és hosszabb időt tölteni.

Pénteken ebéd után a Kamennij Moszt közelében lévő lakásán megszólalt a telefoncsengő, és egy férfihang kérte Arkagyij Apollonovicsot. Arkagyij Apollonovics felesége - mert ő vette fel a kagylót - barátságatlanul válaszolt, mondván, hogy Arkagyij Apollonovics rosszul érzi magát, lefeküdt pihenni, és nem jöhet a telefonhoz. Végül azonban mégiscsak oda kellett mennie, mert a hölgy kérdésére, hogy honnét keresik a férjét, a férfihang a kagylóban kurtán, de erélyesen közölte, hogy honnét.

- Egy perc... mindjárt... ebben a pillanatban - hebegte az Akusztikai Bizottság elnökének máskor oly fennhéjázó hitvese, és nyílvezzőként repült a hálósobába, hogy kirángassa az ágyból Arkagyij Apollonovicsot, aki pokoli kínok közt fetrengett, visszaemlékezvén az előző esti szeánszra, meg az azt követő éjszakai házibotrányra, mely a szaratovi unokahúg elkergetésével végződött.

Nem is egészen egy perc múlva, igaz, nem is egy pillanat múlva, de körülbelül negyed perccel később Arkagyij Apollonovics egy szál fehérneműben, bal lábán papuccsal már a telefonnál termett, és beledadogta a kagylóba:

- Igenis, én vagyok... Igenis, kérem, hallom...

Hitvese e válságos pillanatban megfélemezett mindarról, amit a szerencsétlen Arkagyij Apollonovics a hitvesi hűség ellen vétett; riadt ábrázattal kisietett utána a folyosóra, s férje jobb papucsát lengetve a levegőben, odasúgta neki:

- Vedd föl a papucsod... vedd föl gyorsan, mert megfázol!

Arkagyij Apollonovics meztelen lábával rúgkapálva védekezett felesége kísérletei ellen, és dühösen meregette rá a szemét, miközben ilyesféle szavakat hebegett a telefonba:

- Igen, igen, igen... természetesen... Értem... Azonnal indulok...

Az Akusztikai Bizottság elnöke az egész estét azon az emeleten töltötte, ahol a nyomozás folyt. A beszélgetés rendkívül kínos volt, ó, fölöttébb kellemetlen és kínos, mivel nemcsak az ocsmány feketemágia-szeánszról meg a páholybeli verekedésről kellett számot adni, hanem mellesleg - ámde valóban elkerülhetetlenül - a Jelohov utcában lakó Milica Andrejevna Pokobatykóról is, meg a szaratovi unokahúgról, és még sok minden egyébről, amiről beszélni kimondhatatlanul nehezebbre esett Arkagyij Apollonovicsnak.

Magától értetődik: Arkagyij Apollonovics tanúvallomása jelentősen előbbre vitte a nyomozást, ami nem is csoda, hiszen a nyomozó hatóságok itt valódi intelligens kultúrlénnyel álltak szemben, aki szemtanúja, mégpedig értelmes és szakképzett szemtanúja volt a botrányos szeánsznak, és pompásan leírta az álarcos, titokzatos mágust, valamint két mihaszna segítő-társát, sőt arra is pontosan emlékezett, hogy a fekete mágust Wolandnak hívták. S amikor egybevetették Arkagyij Apollonovics vallomását néhány más vallomással, többek közt a szeánsz kárvallott hölgyeiével (a lila kombinés is szerepelt köztük, aki annyira megdöbbsentette Rimszkijt, és hajjaj, még hányan), meg Karpov hivatalsegédével, akit elküldtek volt a Szadovaja utca 302/B. alatti, 50-es számú lakásba, akkor pillanatokon belül világossá vált, hogy a tettes hol keresendő.

Jártak az 50-es számú lakásban, nem is egyszer; nem érték be azzal, hogy rendkívül alaposan átkutatták, hanem azonfelül végigkopogtatták a falakat, megvizsgálták a kéményeket, titkos rejtékhelyeket keresve. Ezek az intézkedések azonban semmiféle eredménnyel nem jártak, a lakásban soha senkit sem sikerült találni, noha kétségtelenül világos volt, hogy a lakásban valaki lakik - annak ellenére, hogy mindazon személyek, akiknek egy vagy más módon hivatalból tudomást kell szerezniök minden Moszkvába érkező külföldi vendégművészről, határozottan és kategorikusan kijelentették, hogy semmiféle Woland nevű fekete mágus nincs nyilvántartva Moszkvában, és erről szó sem lehet.

Sehol sem jelentkezett be megérkezésekor, sehol sem mutatta fel útlevelét vagy bármiféle más igazolványát, szerződést, avagy megállapodást, senki sem hallotta hírét! Kitajcev, a Könnyű Műfajú Szórakozások és Látványosságok Bizottsága műsorosztályának vezetője szent eskü alatt állította, hogy a nyomtalanul eltűnt Sztjopa Lihogyjev neki semmiféle Woland semmiféle tervezett előadásának programját nem küldte be jóváhagyás végett, és telefonon

sem értesítette ilyen nevű artista érkezéséről. Ő, Kitajcev, ilyesformán abszolúte nem érti, és fel nem foghatja, miképpen engedélyezhette Sztjopa, hogy a Varietészínház ilyen előadást tartson. Amikor pedig azt vetették ellene, hogy Arkagyij Apollonovics a tulajdon szemével látta a mágust a szeánszon, Kitajcev csupán széttárta kezét, és szemét égnek emelte. És tekintetéből akárki kiolvashatta, hogy ő - Kitajcev - tiszta, mint a kristály.

Ami pedig Prohor Petrovicsot, a bizottság elnökét illeti...

Közbevetőleg: ez a derék polgártárs visszatért öltönyébe, mihelyt a rendőrség belépett irodájába - Anna Ricsardovna eszeveszett boldogságára, és a fölöslegesen riasztott rendőrség nem csekély bosszúságára.

És - ugyancsak közbevetőleg - a szürke, sávós öltönyébe visszaheppt Prohor Petrovics kivétel nélkül jóváhagyott minden határozatot, amelyet az öltöny fogalmazott rövid távolléte idején.

...Egy szó, mint száz: ami Prohor Petrovicsot illeti, az égegyvilágon semmit, de semmit sem tudott semmiféle Wolandról.

Mert hát egyelőre képtelen zagyvaságnak mutatkozott az egész: tessék elgondolni, hogy sok ezer néző, a Varietészínház egész személyzete, végül Arkagyij Apollonovics Szemplejarov, ez a nagy műveltségű férfiú - mind látták azt a mágust, valamint gyanús asszisztenseit, ennek ellenére azonban megtalálni őket teljes lehetetlenség. Mi történhetett vele? Fertelmes szeánsza után azon nyomban elnyelte a föld, vagy talán - ahogy némelyek állítják - soha nem is érkezett Moszkvába? Ha mármost feltesszük az első lehetőséget, akkor ezek szerint föld alá nyeltek magával vitte a Varietészínház egész igazgatóságát; ha azonban a második lehetőséget tekintjük valószínűbbnek, akkor feltehető, hogy a jobb sorsra érdemes színház vezetősége maga követett el valamiféle gabszágot (gondoljunk csak az iroda kitört ablakára, és a Káró Ász furcsa viselkedésére!) - majd nyomtalanul eltűnt Moszkvából.

Igabszágot kell szolgáltatnunk annak is, aki a nyomozást vezette: a nyomaveszett Rimszkijt bámulatos gyorsan megtalálták. Csak össze kellett vetni a Káró Ász különös viselkedését, a mozi előtti taxiállomásnál, bizonyos időbeli adatokkal, például azzal, hogy mikor ért véget az előadás, és mikortájt tűnhetett el Rimszkij - és máris ment a távirat Leningrádba. Egy órán belül megjött a válasz (addigra persze péntek este lett), hogy Rimszkijt megtalálták az Astoria Szálló negyedik emeletén, a négyszáztizenkettes szobában, amely szoba közismert gyönyörű szürkés-kék huzatú, aranyciradás berendezéséről meg pompás fürdőszobájáról; a mellette lévő szobában egy épp akkor Leningrádban vendégszereplő moszkvai színház műsorigazgatója lakott.

Rimszkijt a fentebb jellemzett négyszáztizenkettes szoba ruhásszekrényében találták meg, és ott helyben, mármint Leningrádban hallgatták ki. Kihallgatása után újabb sürgöny repült Moszkvába, miszerint Rimszkij gazdasági igazgató beszámíthatatlan állapotban leledzik, kérdésekre értelmes választ nem tud vagy nem akar adni, és csak azért könyörög, hogy dugják őt páncélterembe, és állítsanak elébe fegyveres őrséget. Moszkvából távirati utasítás érkezett, hogy Rimszkijt megfelelő őrizettel vigyék vissza a fővárosba, minek következtében Rimszkij őrizetével egyetemben az esti vonattal elhagyta Leningrádot.

Péntek estére Lihogyevnek is nyomára akadtak. A Szovjetunió valamennyi városában táviratilag tudakozódtak felőle, és Jaltából azt a választ kapták, hogy Lihogyev ott volt, de repülőgépen visszautazott Moszkvába.

Az egyetlen, akinek nem sikerült nyomára bukkanni - Varenuha volt. A híres színházi adminisztrátor, akit ismert egész Moszkva, úgy eltűnt, mint a vízbe dobott kő.

Ezalatt azonban a nyomozó hatóságoknak nemcsak a Varietészház ügyével kellett foglalkozniuk, hanem a Moszkva más helyein történt furcsa eseményekkel is. Tisztázni kellett például a Bajkálról kórusban éneklő dolgozók esetét (Sztravinszkij professzornak egyébként két óra leforgása alatt sikerült őket rendbe szednie holmi bőr alá fecskendezett injekciókkal), beszélnie kellett azokkal a személyekkel, akik pénz helyett ördög tudja, mi mindennel akartak fizetni más személyeknek vagy intézményeknek, továbbá mindazokkal, akik ettől kárt szenvedtek.

Valamennyi közül a legkellemetlenebb, legbotrányosabb eset a megboldogult Berlioz fejének elsikkasztása volt; egyenesen a Gribojedov nagytermében felravatalozott koporsóból tüntették el, mégpedig fényes nappal.

A nyomozást tizenkét ember folytatta; egyenként, óvatosan göngyölítették fel az egész Moszkvát behálózó bonyolult ügy minden szálát.

Egyikük elment Sztravinszkij professzor klinikájára, és elsősorban azon személyek lajstromát kérte, akiket az utolsó három nap során szállítottak be a klinikára. Ilyen módon bukkantak rá Nyikanor Ivanovics Boszozra, meg a szerencsétlen konferansziéra, akinek letépték a fejét. Velük egyébként nem sokat törődtek. Mi sem volt könnyebb, mint megállapítani, hogy mindketten a titokzatos mágus vezetése alatt működő banda áldozatai voltak. Ivan Nyikolajevics, a Hontalan, ezzel szemben rendkívüli módon fölkelte a nyomozó érdeklődését.

Pénteken estefelé kinyílt Ivanuska szobájának, a száztizenhetesnek az ajtaja, és a szobába nyugodt, kellemes modorú, kerek arcú fiatalember lépett be, akiben senki sem gyanította volna a nyomozót, ám ennek ellenére Moszkva egyik legkiválóbb nyomozója volt. Sápadt, beesett arcú ifjút pillantott meg az ágyon, kinek szeméből kiveszett minden érdeklődés a környezete iránt, s tekintete hol a messzeségbe révedt, hol meg önlelkét fürkészte, ám a körülötte lévőkről tudomást sem vett. A nyomozó finoman, udvariasan bemutatkozott, és elmondta, azért jött, hogy Ivan Nyikolajeviccsel elbeszélgessen a tegnapelőtti eseményekről, amelyeknek a Patriarsije Prudin szemtanúja volt.

Milyen boldog lett volna Ivan, ha a nyomozó előbb, mondjuk, csütörtökre virradó éjjel jelenik meg nála, akkor, amikor Ivan még dühöngve, szenvedélyesen követelte, hogy hallgassák meg beszámolóját a Patriarsije Prudin történt eseményekről! Most, íme, teljesül a vágya, hogy segíthet elfogni a konzultánst; nem kell senkihez szaladnia, őhozzá jönnek el, kifejezetten avégett, hogy az ő szájából hallják, mi történt szerda este!

De sajna, Ivanuska erősen megváltozott a Berlioz gyászos vége óta eltelt negyvennyolc óra alatt: készségesen, udvariasan válaszolgatott a nyomozó kérdéseire, de tekintete, hanghordozása, egész modora közönyt árult el. A költőt immár nem érdekelte Berlioz sorsa.

A nyomozó jött előtt Ivanuska az ágyon heverészett, álmodozott, látomások, képek sora vonult el előtte. Furcsa, bonyolult, nem létező várost látott, márványépületekkel, finom oszlopcsarnokokkal, napfényben szikrázó tetőkkel, a komor, kegyetlen, fekete Antonius-erőddel, s nyugat felől egy dombon, a park tropikus buja lombjába süppedt pompás palotát, a lomb fölé magasló, s a lenyugvó nap fényében égő bronzszobrokkal, látta az Óváros falát kerülgető, ércbe öltözött római legionistákat.

Elgyötört, sárga arcú, borotvált férfi jelent meg előtte félálmában; vörös béléses fehér palástjában mozdulatlanul ült karosszékében, és gyűlölködő pillantással tekintett ki az idegen, buja kertre. Maga előtt látta a sárga, kopár halmot is, rajta a három megüresedett keresztfát.

De hogy mi történt szerdán este a Patriarsije Prudin, az már nem érdekelte Hontalan Ivant, a költőt.

- Mondja, Ivan Nyikolajevics, messze volt a forgókereszttől, amikor Berlioz a villamos alá esett?

Ivan ajka körül alig észrevehető gúnymosoly játszadozott, amikor válaszolt:

- Igen, messze voltam.

- És a pepita a forgókeresztnél állt?

- Nem, egy közeli padon ült.

- Pontosan emlékszik rá, hogy nem lépett oda a forgókereszthez abban a pillanatban, amikor Berlioz elesett?

- Pontosan emlékszem. Nem ment oda. Elterpeszkedve ült a padon.

Ezek voltak a nyomozó utolsó kérdései. Ezek után felállt, kezét fogott Ivanuskával, mielőbbi gyógyulást kívánt, és abbeli reményét fejezte ki, hogy nemsokára új verseit olvashatja a folyóiratokban.

- Nem - válaszolta Ivan halkán. - Nem írok többé verset.

A nyomozó udvariasan elmosolyodott, s olyasmit mondott, hogy a költő most nyilvánvalóan depressziós állapotban van, de ez csakhamar elmúlik.

- Nem - felelte Ivan, s nem a nyomozóra nézett eközben, hanem a messzeségbe, a kihamvadó ég aljára -, ez sohasem múlik el. A versek, amiket eddig írtam, rosszak voltak, ezt most már tudom.

A nyomozó rendkívül fontos értesülések birtokában távozott Ivanuskától. Az eseményeket végüktől kezdve az elejükig felgöngyölítve, végre sikerült eljutni mindezen események forrásáig, ahol minden elkezdődött. Mert a nyomozó nem kételkedett benne, hogy az egész láncolat a Patriarsije Prudi-i gyilkossággal kezdődött. Természetesen sem Ivanuska, sem a pepita nem lökték a villamos alá a TÖMEGÍR szerencsétlen elnökét; fizikailag - hogy úgy mondjuk - senki sem okozta azt, hogy a kerekek alá esett. Arról azonban meg volt győződve a nyomozó, hogy Berlioz hipnotizált állapotban vetette magát (vagy gurult) a villamos elé.

Igen, anyag volt elég, és már azt is tudták, kit kell elfogni, és hol. Csak ott volt a bökkenő, hogy ez egyelőre semmiféle módszerrel nem sikerült. Az átkozott 50-es számú lakásban - ismételjük - minden kétséget kizáróan laktak. Telefonhívásra időnként reagált a lakás, hol recsegő, hol dűnnyögő hang szólt bele a kagylóba; néha ablakot nyitottak, sőt olykor gramofonszó is hallatszott onnét. Mégis, valahányszor rajtaütöttek, a lakásban senkit, az égvilágon senkit sem találtak. Pedig sokszor jártak ott, a nap és az éjszaka különböző óráiban. Végigjárták az egész lakást, benéztek minden zugába, kuckójába. Hiszen már régóta gyanúsnak tetszett. Állandó felügyelet alatt tartották nemcsak a főbejáratot, a kapualjat és az udvart, hanem a hátsó lépcsőt is. Mi több, a háztetőre, a kéményekhez is őrséget állítottak. De a lakás borsot tört az orruk alá, és a nyomozó hatóság ez ellen tehetetlen volt.

Így folytak a dolgok a péntekről szombatira virradó éjszakáig, amikor is, pontban éjfélkor, Meigel báró frakkba-klakkba öltözve, peckesen bevonult az 50-es számú lakásba, meghívott vendégként. Pontosan tíz perccel ezután a lakásba - előzetes csengetés nélkül - behatoltak, de nemcsak a háziakat nem találták, hanem ami végképp érthetetlen volt: Meigel bárónak sem lették semmiféle nyomát.

Egy szó, mint száz, így folytak az események szombaton hajnalig. Ekkor újabb, igen érdekes adatok birtokába jutott a hatóság. A moszkvai repülőtéren leszállt egy hatszemélyes utas-szállító gép, mely a Krímből érkezett. A többi utas közt egy rendkívül fura külsejű egyént is

hozott. Éktelenül borostás arcú fiatalember volt, legalább három napja nem borotválkozott és nem is mosdott, gyulladt szeme riadtan tekingetett körül, poggyásza nem volt, öltözeke pedig a következőkből állt: kozák kucsma, hálóingre vetett kozák köpeny és vadonatúj sötétkék bőrpapucs, amolyan házipapucs. Mihelyt lelépett a hágsóról, amelyen az utasokat kibocsátották a repülőgépből, ketten odaléptek hozzá. Ezt az utast tudniillik már várták, és rövid időn belül Sztyepan Lihogyejev, a Varietészínház felejthetetlen igazgatója a nyomozó hatóságok színe előtt állt. Csak úgy ontotta magából az újabb adatokat. Most már világossá vált, hogy Woland artistamezben hatolt be a Varietészínházba, hipnotizálta Sztyopa Lihogyejevet, s azután véghezvitte, hogy eltávolítsa Moszkvából, s ég tudja, hány ezer kilométernyire vesse a fővárostól. A nyomozati anyag ilyesförmán megszorodott, ám az ügy nem lett egyszerűbb, sőt talán még valamivel bonyolultabbá vált, mivel be kellett látni, hogy nem lesz gyerekjáték elcsípni valakit, aki olyan huncutságokra képes, mint amilyennek Sztyepan Bogdanovics is áldozatul esett. Lihogyejevet ezek után saját kérésére őrizetbe vették, és biztonságos helyre zárták, a nyomozó hatóság színe előtt pedig megjelent Varenuha. Akkor fogták el a lakásán, amelyre csaknem negyvennyolc órai távollét után, ismeretlen helyről tért vissza.

Azazellónak tett ígérete ellenére - hogy nem fog többé hazudni - az adminisztrátor ismét hazugsággal kezdte. Ezért nem ítéltjük el túlságosan szigorúan. Hiszen Azazello csak azt tiltotta meg neki, hogy a telefonba hazudjon és disznólkodjék, a szóban forgó esetben pedig az adminisztrátor nem vette igénybe a modern technika e vívmányát. Riadtan ide-oda ugráló tekintettel azt vallotta, hogy csütörtök délután, színházi irodájában, egyes-egyedül leitta magát a sárga földig, aztán elment valahová, de hogy hová, arra nem emlékszik, valahol kisüstit nyakalt, de hogy hol, arra nem emlékszik, valahol a kerítés tövében fetrengett, de hogy hol, arra megint csak nem emlékszik. Amikor figyelmeztették, hogy oktalan hazudozásával akadályozza a nyomozás munkáját, holott itt főbenjáró ügyről van szó, és ezért természetesen felelősségre fogják vonni, akkor Varenuha megtört, zokogni kezdett, és riadtan körülsandítva, remegő hangon közölte, hogy kizárólag félelemből hazudik, mert fél a Woland-féle banda bosszújától - volt már a kezük között! -, és kéri, könyörögve, térden állva kéri, zárják pánccélterembe.

- Nézze meg az ember, hogy ezek mind a fejükbe vették a pánccéltermet! - hümmögött az egyik nyomozó.

- Nagyon rájuk ijesztettek azok a gazfickók! - válaszolta az, aki Ivanuskánál járt a klinikán.

Varenuhát tőlük telhetőleg megnyugtatták, megígérték, hogy őrizni fogják, ha nem is zárják be sehová, és akkor aztán az adminisztrátor kirukkolt vele, hogy szó sem volt semmiféle kisüstitől, hanem ketten támadtak rá, egy vörös, agyaras meg egy kövér...

- Olyan kandúrképű, ugye?

- Az, az, igen - suttogta az adminisztrátor rémülettől elhaló hangon, s folyvást izgatottan körültekingetve. Azután további részletekkel hozakodott elő arról, hogy körülbelül két napig élt az 50-es számú lakásban mint vámpír és botcsinálta cinkostárs, és vérszopói minőségben kis híján a halálba vitte Rimszkij gazdasági igazgatót.

Ekkor elővezették Rimszkijt, akit vonaton hoztak le Leningrádból. Ámde ez a feldúlt lelkű, reszketeg, galambósz aggastyán, akiben nehéz volt felismerni a régebbi gazdasági igazgatót, a világért sem volt hajlandó megmondani az igazat, és makacsul kitarított állítása mellett: hogy semmiféle Hellát nem látott éjnek idején az irodája ablakában, Varenuhát sem látta, csak éppen rosszul lett, önkívületében fogta magát és elutazott Leningrádba. Mondanunk sem kell, vallomását ő is azzal a kérelemmel végezte, hogy zárják pánccélterembe.

Annuskát éppen akkor fülelték le, amikor az arbati áruház pénztárosnőjének egy tízdolláros bankjegyet próbált a markába csempészni. Igen figyelmesen hallgatták végig elbeszélését a Szadovaja 302/B. számú ház lépcsőházi ablakán kirepülő emberekről meg az aranypatkóról, amelyet Annuska - saját állítása szerint - csakis azért vett fel a földről, hogy beszolgáltassa a rendőrségnek.

- És az a patkó valóban aranyból volt, briliánsokkal kirakva?

- Én ne ismerném a briliánsokat? - felelte Annuska.

- És az a külföldi valóban tízrubeles bankókat adott magának, amint állítja?

- Én ne ismerném a tízrubelest? - felelte Annuska.

- No és mikor változtak át tízdollárosokká?

- Azt sem tudom, mi az a dollár, soha életemben nem láttam dollárt! - bizonygatta Annuska visítózva. - Én nem követtem el semmit! Jutalmat kaptam, a jutalmamért perkált vásároltam...

- És aztán mindenféle badarságot hordott össze arról, hogy ő nem felelős a lakóbizottság intézkedése miatt, merthogy bekvártélyozták a negyedik emeletre a Gonoszt, aztán most senki-nek nincs élete tőle.

Annyit beszélt, hogy végül is mindenki megelégedte, a nyomozó legyintett tollával, és egy zöld kilépőcédulát állított ki neki, minekutána Annuska közmegelegedésre eltávozott az épületből.

Ezután sorban jelentek meg a beidéztet tanúk, köztük Nyikanor Ivanovics, akit kizárólag féltékeny hitvese butasága miatt tartóztattak le: az asszony ugyanis reggel felé bejelentette a rendőrségnek, hogy férje nyomtalanul eltűnt. A nyomozó hatóság - addigi tapasztalatai alapján - már nem is lepődött meg túlságosan, amikor Nyikanor Ivanovics letette az asztalra nevetséges igazolását, miszerint az éjszakát a sátán bálján töltötte. Beszámolt arról, hogyan szállította hátán Margarita Nyikolajevna pucér szobalányát valamiféle folyóra fürdeni, azt is megemlítette, hogy ezt megelőzően Margarita Nyikolajevna anyaszült állapotban kiült az ablakába, elbeszélésében azonban itt-ott kissé eltért az igazságtól. Nem látta szükségesnek például, hogy megemlítsen, ő maga ment fel Margarita Nyikolajevna hálószobájába, karján a kidobott inggel, és hogy Natasát Vénusznak titulálta. Előadása úgy szólt, hogy Natasa kirepült az ablakon, megnyergelte őt, és magával vonszolta, ki a városból...

- Kénytelen voltam engedni az erőszaknak - magyarázta Nyikanor Ivanovics, és vallomását azzal a kéréssel végezte, hogy mindebből egy árva szót se közöljenek hitvesével, amit a hatóság meg is ígért.

Nyikanor Ivanovics vallomása nyomán megállapították, hogy Margarita Nyikolajevna, valamint Natasa nevű háztartási alkalmazottja nyomtalanul eltűnt. Intézkedéseket fogantatosítottak felkutatásukra.

Így, pillanatra sem szünetelő szorgos nyomozás közepette virradt fel a szombati nap. A városban ezalatt a legképtelenebb hírek szállongtak, melyekben a valóság parányi morzsáját dús hazugságsallangok cifrázták. Azt beszélték például, hogy a Varietésínház előadása után kétezer nő anyaszült meztelenül tódult ki az utcára; hogy a Szadovaján ördögös jellegű hamispénz-nyomdát lepleztek le; hogy egy garázda banda öt nagyfejűt elrabolt a szórakoztatóipar szektorából, de a rendőrség mind az ötöt megtalálta - és még sok minden egyebet, amit még elismételni sem akaróznak.

Közeledett az ebédidő, s ekkor a nyomozás irányító-központjában megszólalt a telefon. A Szadovajáról hírül adták, hogy az elátkozott lakásban ismét az élet jelei mutatkoznak. A közlés szerint belülről kinyitották az ablakot, pianínó, énekszó hallatszik ki onnét, és az ablakpárkányon a napfényben sűtkérező fekete kandúrt figyeltek meg.

A rekkenő nyári nap délutánján, négy óra tájban tehát polgári ruhás férfiak nagyszámú csapata szállt ki három gépkocsiból, amely a Szadovaja utca 302/B. számú ház kapujától valamivel távolabb állt meg. Ott a nagy csoport két kisebbre vált szét, az egyik a kapun meg az udvaron át egyenesen a hatos számú lépcsőház felé indult, a másik kinyitott egy többnyire bezárt kis hátsó kaput, amely a hátsó lépcsőhöz vezetett; így mentek felfelé, más-más irányból, az 50-es számú lakás felé.

Korovjov és Azazello ezalatt az ebédlőben ültek, és éppen befejezték villásreggelijüket. Korovjov ezúttal már rendes hétköznapi pepitájába, és nem frakkba öltözve. Woland szokása szerint a hálóban tartózkodott, a kandúrról pedig nem lehetett tudni, hogy hol van. De a konyhából behallatszó edénycsörömpölés arra vallott, hogy a Behemót a konyhában van, és szokása szerint bolondozik.

- Miféle lépések ezek odakinn a lépcsőn? - kérdezte Korovjov, feketekávéját kevergetve.

- Jönnek minket letartóztatni - válaszolta Azazello, és felhajtott egy kupica konyakot.

- Úgy... ejnye-bejnye! - hümmögött Korovjov.

A hatos lépcsőházban felfelé tartó csapat ezenközben már a második emeleti pihenőhöz érkezett. Ott két amolyan vízvezeték-szerelő-féle a gőzfűtés fűtőtestével bíbelődött. A felfelé jövők sokatmondó pillantást váltottak a szerelőkkel.

- Mind otthon vannak - súgta az egyik szerelő, kalapácsával ütögetve a csővezetékét.

Akkor az, aki legelől haladt, fekete Mauser-pisztolyt húzott elő kabátja alól, a második ember pedig tolvajkulcsot. Általában elmondható, hogy az 50-es számú lakás meghódítására indulók annak rendje-módja szerint felszerelkeztek. Kettejük zsebében könnyen nyíló, vékony selyemháló lapult, egy másiknál lasszó volt, az utolsónál pedig gázálarc és kloroformos ampulla.

Az előszobaajtó egy pillanat alatt kinyílt, s az első lépcsőn érkezők már benn is voltak az előszobában; az ugyanakkor csapódó konyhaajtó pedig azt jelezte, hogy a hátsó lépcsőn érkező második csoport is idején behatolt a lakásba.

Fáradozásukat ezúttal valamelyes - ha nem is teljes - siker koronázta. Az emberek nyomban szétszóródtak a szobákban, de sehol senki sem találtak, az ebédlőben ezzel szemben nyilván épp hogy bevégzett villásreggeli nyomaira bukkantak, a szalonban pedig a kandallópárkányon, egy csiszolt kristályváza szomszédságában, hatalmas fekete kandúr üldögélt, mellső mancsai közt gyorsforralót fogva.

A szalonba némán behatoló férfiak megálltak, és jó hosszú ideig behatóan szemlélték a kandúrt.

- Ejha... ez aztán a jól megtermett állat! - jegyezte meg az egyik súgva.

- Nem rosszalkodom, nem bántok senkit, a benzinfűzőt javítom - közölte a kandúr, barátság-talanul meresztve szemét a betolakodókra. - Kötelességemnek tartom továbbá, hogy figyelmeztessem önöket: a macska ősidőktől fogva szent és sérthetetlen állat.

- Ügyes trükk! - súgta az egyik férfi, a másik pedig hangosan, erélyesen megszólalt:

- Ide hozzám, szent és sérthetetlen hasbeszélő!

Repült a selyemháló, a levegőben kibomolva, de aki dobta, a többiek óriási megdöbbenésére, elhibázta célját, csak a kristályvázát kapta el, amely csengve-bongva darabokra törött.

- Egy null! - kiáltotta a kandúr. - Hurrá! - Azzal letette a forralót, és revolvért kapott elő a háta mögül. Rászegezte a hozzá legközelebb állóra, de még mielőtt ráért volna elsütni, a férfi kezében valami villant, és a kandúr - szinte a dörrenéssel egy időben - fejest lezuhant a kandalló párkányáról a padlóra, kiejtve mancsából a revolvért, és magával sodorva a gyorsforralót.

- Végem van - nyöszörgött a kandúr, és elnyúlt az egyre terjedő vértócsában. - Álljatok félre, hadd búcsúzzam el a földtől. Ó, hol vagy, Azazello barátom? - nyögte elvérezve, s kihunyó szemét az ebédlőajtóra vetette. - Nem jöttél segítségemre az egyenlőtlen küzdelemben, elhagytad a szegény Behemótot, elárultad egy pohár, igaz, elsőrangú, konyakért! Nem bánom, halálom ám terhelje lelkiismeretedet, rád hagyom a revolveremet...

- A hálót, a hálót! - suttogták izgatottan a kandúr körül. De a háló, hogy, hogy nem, belebonyolódott valakinek a zsebébe, sehogy sem akart onnét kibújni.

- Az egyetlen, ami megmenthet egy halálra sebzett macskát - folytatta a kandúr -, az egy korty benzin! - És az általános fejvesztettséget kihasználva, odahajolt a forraló kerek nyílásához, és teleszívta magát benzinnel. Vérzése nyomban elállt, a seb a bal mellső mancsa alatt beforrt, a kandúr fűgén, életerősen felpattant, hóna alá kapta a főzöt, visszaugrott a kandallópárkányra, onnét egykettőre felmászott a falon, leszaggatva a tapétát, és fenn termett a réz függönyrúdon, magasan üldözői feje fölött.

Abban a minutában kezek nyúltak a függöny után, lerántották a karnissal együtt, aminek megvolt az az előnye, hogy napfény áradt be az elsötétített szobába. De nem esett le sem a szélhámos módon fölépült kandúr, sem a gyorsforraló: az előbbi, hóna alatt fogva az utóbbit, az utolsó pillanatban átlendült a szoba közepén függő csillárra.

- Létrát! Létrát! - kiáltoztak a lent állók.

- Párbajra hívok minden jelentkezőt! - rikkantotta a kandúr, ide-oda hintázott a fejük fölött a csilláron, és mancsában ismét ott volt a revolver; a forralót elhelyezte a csillár ágai közt. Célzott, és ide-oda ingázva a nyomozók feje fölött, sortüzet nyitott. Lövöldözés robaja verte fel a lakást. A csillár üvegfityegői darabokra törve estek a padlóra, a kandallótükör csillagosan megrepedezett, hullott a porzó vakolat, üres töltényhüvelyek ugrándoztak a padlón, az ablaküvegek megrepedeztek, az átlőtt forralóból szivárgott a benzin. Arra most már gondolni sem lehetett, hogy élve fogják el a kandúrt; a lakásba behatolók pontosan és gyorsan célozva lötték fejét, hasát, mellét, hátát, ahol csak érték, s a lövöldözés hallatára pánik támadt kinn az aszfaltos udvaron.

A lövöldözés azonban nem tartott sokáig, és szinte magamagától abbamaradt. Csakhamar kiderült ugyanis, hogy sem a kandúrnak, sem az embereknek nem esett baja. Senki nem halt meg, de még csak meg sem sebesült. A hajuk szála sem görbült meg - a kandúrnak sem. Az egyik nyomozó, hogy ennek végére járjon, öt-hat golyót egymás után az ördögös állat fejébe eresztett, s a kandúr erre valóságos sortűzzel válaszolt - és most sem történt semmi. A kandúr a csilláron ringatózott, melynek ingamozgása nem csökkent, belefűjt revolvere csövébe, és a mancsára köpött.

Az emberek némán, szótlanul álltak odalenn, s arcukon értetlen hűledezés kifejezése jelent meg. Ez volt az egyetlen - vagy majdnem egyetlen - eset gyakorlatukban, amikor a lövöldözés hatástalannak bizonyult. Elképzelhető volt persze, hogy a kandúr browningja játékszer; no de a saját Mauser-pisztolyaikról ezt már semmiképp sem lehetett elmondani. A kandúr első megsebesülése - efelől most már nem maradt semmi kétség - csupán trükk volt, gyalázatos színlelés, valamint a benzinvedelés is.

Még egy kísérletet tettek, hogy elfogják. Kivetették a pányvát, a kötél rácsavarodott a csillár egyik gyertyájára, és a csillár leszakadt. Zuhanása megrázta az egész házat, de eredménye

ennek sem volt. A jelenlévőkre üvegcserepek záporoztak, a kandúr átrepült a levegőn, és felült a kandallótükör aranyozott keretének felső párkányára. Esze ágában sem volt megszökni, sőt viszonylagos biztonságban csücsülve odafenn, még beszédet is tartott:

- Igazán nem értem, miért bánnak velem ilyen kegyetlenül.

Ám beszédét már a legelején félbeszakította egy bentről kiszóló dörgedelmes, mély férfihang:

- Mi történik itt a lakásomban? Zavarnak a munkámban...

Másik, kellemetlen, dünnögő orrhang válaszolt reá:

- No persze, megint a Behemót, hogy az ördög vinné el!

És egy harmadik, recsegő hang:

- *Messire!* Szombat van! A nap leáldozóban. Ideje indulnunk!

- Bocsánat, nem érek rá tovább beszélgetni - szólta le a kandúr a tükör tetejéről. - Indulunk. - Revolverét elhajította, s kitorpte vele a kettős ablakot. Aztán benzint loccsantott szét a szobában, és ez a benzin magától meggyulladt, mennyezetig érő lángot vetve.

A tűz rendkívüli gyorsasággal és erővel terjedt, még a benzin sem szokott így égni rendes körülmények között. A tapéta füstölgött, a földön fekvő, leszakadt függöny is lángra lobbant, az ablakkeretek parázslottak. A kandúr nagyot miákkolt, izmai megfeszültek, egyetlen ugrással a tükörről az ablakpárkányon termett, és kiugrott rajta a gyorsforralójával együtt. Odakinn lövések dörrentek. A vészkijárat vaslépcsőn, az ékszerészné lakásával egy szinten is ült egy nyomozó, ő lövöldözött a macskára, amikor az ablakpárkányról ablakpárkányra ugorva, a négyszögletes udvart bezáró ház sarkába, az esőcsatornához igyekezett. Az esőcsatornán felszaladt a tetőre. Ott a kéményeket figyelő őrség is rálőtt - sajnos, éppoly eredménytelenül -, a kandúr eltűnt a várost rőt fényel elárasztó lenyugvó napban.

A lakásban ezalatt már a parketta is égett a benne lévő lába alatt, és ott, ahol néhány perccel azelőtt a kandúr hevert színlelt sebesülésével a trükk-vértócsában, most Meigel báró holtteste tűnt elő; egyre világosabban látszott, felfelé meredő állával, megüvegesedett szemével. Már nem volt rá lehetőség, hogy kivonszolják onnét.

A nappaliban tartózkodók, az égő parkettkockákon átugrálva, tenyerükkel csapkodva füstölgő vállukat, mellüket, visszavonultak előbb a dolgozószobába, onnét pedig az előszobába. A hálóból és az ebédlőből a folyosón át szaladtak ki az emberek, s a konyhában tartózkodók is kirohantak. A szalon már telis-tele volt lánggal, füsttel. Valakinek még futtában sikerült fel-tárcsázni a tűzoltóság telefonszámát, s beleordítani a kagylóba:

- Szadovaja háromszázkettő-bé!

Semmi értelme sem lett volna, hogy tovább ott időzzenek. A láng már az előszobába is kicsapott. Fojtogatott a füst.

Mihelyt az elátkozott lakás törött ablakain át az első füstcsóvák szálltak kifelé, az udvarban kétségbeesett kiáltások hangzottak fel:

- Tűz van! Tűz! Ég a ház!

És számos lakásból egyszerre ordították bele a telefonba:

- Szadovaja! Szadovaja háromszázkettő-bé!

Mire a Szadovaját fölverte a város minden részéből arrafelé száguldó hosszú, piros autók vérfagyasztó harangszava, az udvarra kicsődülő lakók láthatták, amint a negyedik emelet egyik ablakából, hatalmas füstcsóvában, három sötét sziluett - alighanem férfi - repül ki egy meztelen női árnyal együtt.

HUSZONNYOLCADIK FEJEZET

Korovjov és a Behemót utolsó kalandjai

Valóban kirepült-e ez a négy alak, vagy csak a halálra rémült lakók szeme káprázott a balsors üldözötte szadovajai ház udvarán - azt ma már persze senki sem tudhatja. Ha csakugyan kirepültek, akkor azt sem tudja senki, hogy közvetlenül hová, merre igyekeztek. Hol váltak el egymástól, azt sem tudjuk megállapítani, annyit azonban tudunk, hogy alig negyedórával a szadovajai tüzeset után a Szmolenszkaja téri diplomatabolt üvegajtós bejáratában pepita öltönyös, nyurga egyén jelent meg, hatalmas fekete kandúr kíséretében.

A pepita öltönyös, ügyesen átfurakodva a járókelők tömegén, kinyitotta a bolt külső ajtaját. Itt azonban útját állta a csontos, kis termetű portás, kinek arcáról csak úgy áradt a rosszindulat, és mérgesen ráripakodott:

- Macskával tilos a bemenet!

- Bocsánat - recsegte a nyurga pepita egyén, és bütykös kezét füléhez illesztette, mint aki nagyothall -, azt tetszik mondani, macskával? De hát hol van itt macska?

A portás szeme kiguvadt, s volt is mitől: a pepita lábánál immár semmiféle macska nem mutatkozott, ehelyett rongyos sapkás, kövér fickó ágaskodott mögötte türelmetlenül, akinek az arca valóban hasonlított valamelyest egy kandúr pofájához. Kezében benzinfőzöt hozott.

Az embergyűlölő portásnak sehogy sem tetszett ez a párocska.

- Nálunk csak valutáért lehet vásárolni - ripakodott rájuk másodízben, s gyanakodva méregette őket molyette, bozontos kese szemöldöke alól.

- És honnét tudja, hogy nincs valutánk, drágám? - recsegte a pepita, törött csíptetője alól rávillantva szemét a portásra. - Talán a ruházatunkból ítél? Óvakodjék ettől, drágalátos strázsa uram, mert tévedhet, súlyosan tévedhet. Nem ártana, ha felfrissítené emlékezetében a híres Harun Al-Rasid⁷⁸ kalifa történetét. Az adott esetben azonban, pillanatnyilag figyelmen kívül hagyva a kalifa történetét, csak annyit mondok, hogy panaszt teszek ön ellen az igazgatónál, és olyan dolgokat fogok neki önről tudomására hozni, hogy hamarosan el kell hagynia kívánatos állását a fényes üvegajtók között.

- Honnét tudja, hogy a gyorsforralóm nincs-e tele valutával? - szólt közbe türelmetlenül, ingerülten a kandúrképű, aki szemlátomást alig várta, hogy bemehessen a boltba.

A vitatkozók mögött már megtorlódott és háborgott a tömeg. A portás kételkedő, gyűlölködő pillantással súrolva a furesa párt, félreállt az útból, és ismerőseink, Korovjov és Behemót beléptek az üzletbe. Alaposan körülnéztek, aztán Korovjov megszólalt, de olyan hangosan, hogy a bolt utolsó zugába is elhallatszott:

- Gyönyörű ez az üzlet! Igazán remek, nagyszerű egy üzlet!

A pultnál álló vásárlók megfordultak, és meglepetten bámészkodtak a boltot dicsérő új jövevényre, holott a hely igazán megérdemelte az elismerést.

A polcokon száz meg száz vég mindenféle színű karton meg pamutvászon tarkállott. Majd sorban perkál, sifon, frakkszövet végek következtek. Távolság cipődobozok látszottak halomban, oszlopokba rakva, meg néhány nőnemű vásárló, jobb lábán ócska, viselt cipője, bal lábán

⁷⁸ *Harun Al-Rasid* (763-809) - bagdadi kalifa. Az *Ezeregyéjszaka* elbeszélései a tökéletes uralkodó mintaképeként örökítették meg.

pedig tündöklő új körömcipellő, amellyel gondterhelten tapicskált a szőnyegen. Valahol távolabb láthatatlan gramofonok szolgáltatták a muzsikát.

Korovjov meg a Behemót azonban mindeme kincsekre ügyet sem vetve, megindult a cukrászati és élelmiszerosztály felé. Ott tágasabb volt a hely, a pultnál nem tolongtak a svájcisapkás, fejkendős nők, mint a cipők körül meg a szövetosztályon.

Egyetlen vásárló állt csak a pultnál, alacsony, tagbaszakadt, kékre borotvált arcú férfi, orrán csontkeretes pápaszem, fején újdonatúj, gyűretlen kalap, melynek szalagja sem volt elzsírosodva, kezén rozsdavörös szarvasbőr kesztyű. Orgonaszínű felöltő fődte termetét. Parancsolóan morgott valamit a fehér köpenyes, kék sapkás eladónak, aki kiszolgálta. Az eladó most éles késsel (feltűnően hasonlított ahhoz a késhez, amelyet Lévi Máté lopott a péktől) leválasztotta egy zsírtól csöpögő, rózsaszínű lazacról kigyóborhöz hasonlatos, ezüstös bőrét.

- Ez az osztály is kifogástalan! - jelentette ki Korovjov ünnepélyesen. - És ez az idegen is roppantul megnyerő - tette hozzá, ujjával az orgonaszínű hát felé bökve.

- Nem, Fagót, ebben tévedsz, barátocskám - válaszolta a Behemót elgondolkozva. - Az orgonaszínű úrnak az arcából valami hiányzik, legalábbis szerintem.

Az orgonaszínű hát összerezsent, de valószínűleg csak véletlenül, hiszen külföldi lévén, nem érthette, hogy mit beszélnek oroszul a háta mögött.

- Jó lenni lazác? - kérdezte szigorúan a külföldi.

- Párja nincs! - válaszolta büszkén az eladó, és kecesesen kapirgálta a kés élével a lazac bőrét.

- Jót szeretek, rosszat ne! - folytatta éppoly szigorúan a külföldi vásárló.

- Hogyne, mi sem természetesebb! - helyeselt az eladó lelkesen.

Ismerőseink ekkor otthagyták a lazacvásárló külföldi urat, és elsétáltak a cukrászati pult sarkáig.

- Fülledt nap van ma - fordult Korovjov a fiatal, pirosposzsgás eladónőhöz, de választ nem kapott. - Hogy a mandarin? - tudakolta ezek után.

- Harminc kopejka kilója - válaszolta az eladónő.

- Borsos ár, mi tagadás... hm, hm... - hümmögött, sóhajtozott Korovjov; egy pillanatig gondolkodott, majd társához fordult: - Egyél, Behemót.

A kandúrképű a hóna alá fogta a benzinfőzőjét, levette a piramisról a legfelső mandarint, héjastul befalta, és nyomban hozzálátott a másodikhoz.

Az elárusítónót halálos rémület fogta el. Arcából elszállt a pír.

- Megőrültek? - sápítozott, és kiejtette kezéből a süteményfogó csipeszt. - A csekket! Adják ide a csekket!

- De, lelkecském, aranyom, szépségem! - hízelgett Korovjov a pultra dőlve, és az eladónőre kacsingatva. - A jelen pillanatban elfogyott a valutánk, ejnye, no, mit csináljunk! De esküszöm, hogy legközelebb, de legeslegkésőbb hétfőn, mindent megfizetünk teljes értékben! Itt lakunk nem messze a Szadovaján, ott, ahol a tűz ütött ki...

A Behemót eközben befalta a harmadik mandarint, aztán bedugta mancsát egy csokoládé-táblából feltornyozott ravasz építménybe, kihúzta az egyik legalsó táblát, amitől persze az egész összedőlt, és bekapta a csokoládét, sztaniolburkolatával együtt.

Az eladók a halaspultnál sóbálvánnyá meredtek, késsel a kezükben, az orgonaszínű külföldi a betolakodók felé fordult, és abban a minutában kiderült, hogy a Behemótnak nincs igaza: az

orgonaszínűnek semmi sem hiányzott az arcából, ellenkezőleg, még sok is volt belőle - két orcája hájasan, petyhüdtlen csüngött le. Tekintete riadtan ugrált jobbra-balra.

Az elárusítónő arca elsárgult ijedtében, torkaszakadtából felvisított:

- Pal-oszics! Pal-oszics!

A kiáltásra a szövetosztályról is odacsődültek a vásárlók, a Behemót pedig otthagyván a cukrászat csábító remekeit, mancsát a „Minőségi keresi hering” feliratú hordóba mélyesztette, kiemelt két heringet, és elnyelte, csak a farkát köpte ki.

- Paloszi-i-cs! - hangzott fel ismét a kétségbeesett segélykiáltás a cukrászpult mögül, a halaspulti eladó pedig felhördült:

- Mit művelsz, te disznó?!

Pavel Ioszifovics máris a helyszínen termett. Tiszta, hófehér köpenyben feszített, akár egy sebész; zsebéből ceruza kandikált elő. Láthatóan tapasztalt férfiú volt, mert amint meglátta a Behemót szájában a harmadik hering farkát, egyetlen szempillantás alatt fölmérte a helyzetet, s erélyes kézmozdulattal kiadta a vezényszót:

- Füttyülj!

És a portás a kettős üvegajtó közéből kipenderült az utcasarokra, és máris felsüvített a baljós fütty. A vásárlóközönség ezalatt körülvette a két mihasznát, és Korovjov akcióba lépett.

- Polgártársak! - kiáltott fel vibráló, vékony hangon. - Micsoda dolog ez? Ki hallott ilyet? Ez a szegény ember - Korovjov itt még érzelmesebben rezgettette a hangját, és a Behemótra mutatott, aki haladéktalanul sírós ábrázatot vágott -, ez a szegény ember naphosszat gyorsforralókat javít. Megéhezett... és honnét vegyen valutát?

A máskor higgadt Pavel Ioszifovics elveszítette önuralmát, szigorúan rárivallt Korovjovra:

- Fogd be a szád! - És újra, még türelmetlenebbül intett, mire odakinn még vidámabban süvítettek a füttyjelek.

Korovjovot azonban nem hozta ki a sodrából Pavel Ioszifovics közbelépése. Rendületlenül folytatta:

- Igenis, fölvetem a kérdést: honnét? Éhség, szomjúság gyötri a szerencsétlent, melege van, hát megkóstolt egy mandarint a szegény éhenkórász! Az ára három kopejka. És tessék, máris füttyörésznek, mint a csalogány tavasszal az erdön, felabajgatják a rendőrséget, elvonják fontosabb dolgaitól. És *neki* mért szabad? - Azzal Korovjov az orgonaszínű, tagbaszakadt alakra mutatott, amitől annak arca eltorzult rémületében. - Mi fán terem? Honnét jött ide? És miért? Talán unatkoztunk itt nélküle? Mi hívtuk meg? No persze - és a volt karvezető gúnyosan húzta el a száját -, amint látják, elegáns orgonaszínbe van öltözve, meghízott a sok lazac-húson, dagad a valutától, és nekünk, minékünk mi marad?! Ez nekem fáj, fáj, fáj! - üvöltött, jajveszékelt Korovjov, mint régi esküvőn a vőfély.

Pavel Ioszifovics haragosan megrázkódott e tapintatlan, ostoba és alighanem politikailag kártékony beszédek hallatára, de - akármilyen furcsa - az összesereglett közönség szeméből kitetszett, hogy sokan egyetértenek vele. S mikor a Behemót rongyos, koszos kabátja ujját szeméhez illesztve, tragikusan felzokogott:

- Köszönöm, hű barátom, hogy szót emeltél értem! - akkor csoda történt. Egy szegényesen, de tisztán öltözött békés, csendes öregecske, aki három darab mandulás kiflit vásárolt a cukrász-osztályon, hirtelen átváltozott. Szeme harcias villámokat lövellt, arca elvörösödött, földhöz vágta a süteményes zacskót, és vékony gyerekhangon elordította magát:

- Igaza van! - Aztán felkapta a keze ügyébe eső tálcát, lesöpörte róla a Behemót által lerombolt csokoládé Eiffel-torony maradványait, baljával lekapta az orgonaszínű külföldi fejről a kalapot, jobbával pedig lendületesen fejbe vágta a tálcával. Akkorát szólt, mint mikor teherautóról bádoglemezeket dobálnak le a földre. Az imigyen fejbe kólintott kopasz külföldi úr elsápadt, megtántorodott, és estében beleült a heringeshordóba, sós levet fröcskölve maga körül szökőkút alakjában. És ekkor történt a második csoda. A kádba pottyant külföldi tiszta orosz nyelven, a legcsekélyebb idegen akcentus nélkül ordítani kezdett:

- Segítség! Megölnék! Gyilkosok! Banditák! - Nyilván a sokk hatására hibátlanul beszélt az addig ismeretlen orosz nyelvet.

A portás ekkor abbahagyta a füttyögést, a vásárlók izgatott tömegében két rendőrsisak tűnt fel, s közeledett a csoporthoz. De az álnok Behemót - ahogy öntözőkannával locsolják a virágágyat - forralójából fűgén végiglocsolta benzinnel a cukrászpultot, és a benzin magától kigyulladt. A láng magasra felcsapva végigszaladt a pulton, felfalva a gyümölcskosarakat díszítő színes papírszalagokat. Az eladónók visongva ugráltak ki a pult mögül, és alighogy sikerült kimenekülniök, lángra gyúltak a vászonfüggönyök az ablakon, és az égő benzin egyre tovább terjedt a padlón.

A sokaság rémülten kiabálva hátrált ki a cukrászati osztályról, magával sodorva az immár fölöslegessé vált Pavel Ioszifovicsot; a halaspult mögül pedig élesre fent késükkel libasorban ügettek a vészkijárat felé az eladók.

Az orgonaszínű úriember nagy nehezen kikecmergett a heringeshordóból, sós létől csöpögve átvette magát a pulton meg a rajta fekvő lazacon, és sietett követni őket. A bejárati üvegajtó hangos csörömpöléssel betört, benyomta a riadtan menekülő vásárlók hada - Korovjov meg a falánk Behemót pedig eltűntek, mintha a föld nyelte volna el őket. A diplomataboltbeli tűzvész szemtanúi utóbb azt állították, hogy a két bajkeverő fölrepült a levegőbe, és a mennyezet alatt szétpukkadtak, mint a gyerekek léggömbjei. Erősen kétséges persze, hogy a dolog csakugyan így történt-e, de hiába próbálnók találgatni, erről nem tudunk többet.

Annyit azonban bizonyosan tudunk, hogy egy perccel a diplomataboltbeli események után Korovjov meg a Behemót a bulvár járdáján álltak, mégpedig pontosan Gribojedov nénikéjének háza előtt. Korovjov megállt a rácsos kerítésnél, és megszólalt:

- Nini, hiszen ez az írók háza! Tudod, Behemót, nagyon sok szépet, jót hallottam erről a házról. Nézd meg jól, drága barátom! Jóleső gondolat, hogy e földél alatt garmadával tenyészik a tehetség.

- Mint az ananász a melegházban! - jegyezte meg Behemót, és hogy jobban elgyönyörködhessem az oszlopos, krémszínű palotában, felmászott a kovácsoltvas kerítés betonlapzatára.

Korovjov rábólintott elválaszthatatlan útitársa e megjegyzésére:

- Szóról szóra úgy! Édes borzongás fogja el lelkem, ha arra gondolok, hogy ebben a házban most talán éppen egy eljövendő *Don Quijote*,⁷⁹ *Faust*⁸⁰ vagy, az ördög akárhová tegye, éppen *Holt lelkek*⁸¹ szerzője érlelődik. Mit szólsz hozzá?

- Még rágondolni is szörnyű! - bólintott a Behemót.

⁷⁹ *Don Quijote* - Miguel Cervantes de Saavedra (1547-1616) világhírű regénye.

⁸⁰ *Faust* - Johann Wolfgang Goethe (1749-1832) fő műve.

⁸¹ *Holt lelkek* - Nyikolaj Vasziljevics Gogol (1809-1852) világhírű regénye.

- Bizony - elmélkedett tovább Korovjov -, csodálatos dolgok várhatók ezekből a melegágyakból. Hiszen e szent föld alatt néhány száz remete lakik, akik eltökélték, hogy életüket Melpomené,⁸² Polühümnia,⁸³ Thalia⁸⁴ szolgálatának áldozzák. Képzeld csak el, mekkora port ver majd fel, ha közülük valaki *A revizor*-t⁸⁵ viszi az olvasóközönség elé, vagy legrosszabb esetben *Jevgenyij Anyegin*-t!⁸⁶

- Nagyon is elképzelhető - bólintott ismét a Behemót.

- Hát igen - folytatta Korovjov, miközben gondterhelten felemelte az ujját -, azonban... Nem győzöm ezt hangsúlyozni... csak abban az esetben képzelhető ez el, ha ezeket az érzékeny melegházi növényeket nem támadja meg valamiféle mikroorganizmus, mert az a gyökeréig elrohaszthatja. Az ananásznál ez bizony könnyen előfordul.

- De még mennyire!

A Behemót bedugta kerek fejét a rácson, és megtudakolta:

- Mit csinálnak azok ott a verandán?

- Ebédelnek - felelte Korovjov. - És ehhez hozzátehetem, édes barátom, hogy ez igen jó, és nem is drága étterem. Jómagam pedig, mint minden turista, a továbbutazás előtt szívesen harapnék valamit, s meginnék hozzá egy korsó jégbe hűtött sört.

- Én is - bólintott rá a Behemót, és a két mákvirág az aszfaltozott hársfasoron megindult befelé a mit sem sejtő Gribojedov étterem kerthelyisége felé.

A terasz bejáratánál, a sarokban, ott, ahol nyílást hagytak a rácsra felfuttatott zöld sövényben, fehér zoknis, fehér fityulás, sápadt és unatkozó ábrázatú nőszemély üldögélt közönséges hajlított széken; előtte egyszerű konyhaasztalon vastag üzleti könyv feküdt, amelybe a nő - miért, miért sem - beírt mindenkit, aki az étterembe jött. Korovjovot és a Behemótot is megállította.

- Kérem az igazolványokat! - szólt rájuk, és megdöbbenően meredt Korovjov cvikkerére, a Behemót benzinfőzőjére és rongyos könyökére.

- Ezer bocsánat, kisasszonykám, miféle igazolványt? - álmélkodott Korovjov.

- Maguk írók? - kérdezte a nő.

- Föltétlenül - válaszolta Korovjov önérzetesen.

- És hol az igazolványuk? - makacskodott a nő.

- Elragadóan bájos hölgyem... - kezdte Korovjov behízelve.

- Nem vagyok elragadóan bájos - vágott szavába a nő.

- Ó, de kár! - mondta Korovjov csalódottan, és így folytatta: - Nos, ha nem óhajt elragadóan bájos lenni, akkor ne legyen az, ámbátor igazán nagyon kellemes volna. Tehát, ha meg akarunk győződni arról, hogy Dosztojevszkij író, vajon az igazolványát kell-e kérnünk? Nem,

⁸² *Melpomené* - a tragédia műfajának múzsája.

⁸³ *Polühümnia* - az elmélkedő költészet és a zene pártfogója.

⁸⁴ *Thalia* - a színészet pártfogója.

⁸⁵ *A revizor* - Nyikolaj Vasziljevics Gogol satirikus színműve. A legjobb orosz színdarab.

⁸⁶ *Jevgenyij Anyegin* - Alekszandr Szergejevics Puskin (1799-1837) világhírű verses regénye.

vegyük elő bármelyik regényének bármelyik lapját, és igazolvány nélkül is azonnal meglátjuk, hogy íróval van dolgunk. Egyébként, azt hiszem, nem is volt semmiféle igazolványa... mit gondolsz? - fordult a Behemóthoz.

- Akármibe fogadok, hogy nem volt - erősítette meg a kandúr; benzinfőzőjét az asztalra állította a főkönyv mellé, és mancsával törölgette a verítéket kormos homlokáról.

- De ön nem Dosztojevszkij - mondta a nő, aki valósággal elszédült Korovjov szóáradatától.

- Ki tudja, ki tudja! - válaszolt Korovjov.

- Dosztojevszkij meghalt - mondta rá a nő, de eléggé bizonytalanul.

- Tiltakozom! - kiáltott fel szenvedélyesen a Behemót. - Dosztojevszkij halhatatlan!

- Az igazolványokat kérem, polgártársak! - szajkózta a nő.

Korovjov azonban nem adta meg magát.

- Már engedje meg, de ez igazán nevetséges! - méltatlankodott. - Elvégre nem az igazolvány teszi az író, hanem az, amit ír. Honnét tudhatja kegyed, milyen gondolatok rajzanak az én fejemben? Vagy ebben a kobakban itt, ni! - És a Behemót fejére mutatott, s a kandúr abban a minutában lekapta sapkáját, talán azért, hogy a nő jobban szemügyre vehesse a szóban forgó kobakot.

- Engedjék át a vendégeket, polgártársak! - szólt rájuk a nő most már idegesen.

Korovjov és a Behemót félreálltak, és beengedtek egy író; fehér nyári ingének kihajtott gallérja szélesen feküdt rá szürke zakója nyakára, hóna alatt újság fehérlett. Barátságosan odabiccentett az ellenőrző polgártársnőnek, futtában valami kriksz-krakszot firkantott az elébe tartott főkönyvbe, aztán bement a teraszra.

- Hajjaj! - sóhajtott fel Korovjov. - Nem nekünk, hanem ennek a szerencsés flótásnak jut az a korsó jégbe hűtött sör, amelyről mi, szegény vándorok, ábrándoztunk. Helyzetünk siralmas, szinte reménytelen, nem is tudom, mihez fogjunk.

A Behemót tanácstalanul széttárta mancsát, és sapkáját föltette gömbölyű koponyájára. Fejét sűrű sörte nőtte be, amely feltűnően hasonlított a macska szőrzetéhez.

És ebben a pillanatban halk, de erélyes parancsoló hang szólalt meg a nő feje fölött:

- Eressze be a polgártársakat, Szofja Pavlovna.

Az élő sövény zöldjében megjelent a volt kalózkapitány hófehér ingmelle, kecskeszakálla. A könyvet vezető polgártársnő legnagyobb ámulatára barátságosan mosolygott a két toprongyos, gyanús jövevényre, mi több, szívélyes mozdulattal invitálta őket befelé. Arcsibald Arcsibaldovics megfellebbezhetetlen tekintélyként uralkodott az étteremben, Szofja Pavlovna tehát alázatosan kérdezte Korovjovtól:

- Szabad a nevét, polgártárs?

- Panajev - válaszolta Korovjov udvariasan. Szofja Pavlovna bejegyezte a nagy könyvbe, majd a Behemótra emelte kérdő pillantását.

- Szkabicsevszkij - nyegegte emez, ki tudja, miért, benzinfőzőjére mutatva. Szofja Pavlovna ezt a nevet is beírta, aztán odatolta a könyvet a látogatók elé, hogy írják alá. Korovjov a „Panajev” név mellé odaírta, hogy „Szkabicsevszkij”, a Behemót pedig a „Szkabicsevszkij” mellé odabiggyesztette a „Panajev” nevet.

Arcsibald Arcsibaldovics - Szofja Pavlovnát egyik ámulatból a másikba ejtve -, elbűvölően mosolyogva, vendégeit a legjobb asztalhoz tessékelte, a terasz túlsó végén, ahol a legsűrűbb volt az árnyék, de az élő sövény hasadékán át derűsen kukucskált be a napsugár. Szofja Pavlovna pedig, hüledezve, pislogva, sokáig tanulmányozta a váratlan látogatók fura ákombákomjait a vendégkönyvben.

A pincéreket éppúgy megdöbbenette Arcsibald Arcsibaldovics viselkedése, mint Szofja Pavlovnát. Személyesen húzta el a széket az asztalkától, helyet kínálva Korovjovot, aztán szemével intett az egyik pincérnek, valamit súgott a másodiknak, és máris mind a kettő ott sürgött-forgott az új vendégek körül, akik közül az egyik letette a benzinfűzőt a földre, vörösre fakult cipője mellé.

A régi, sárga foltos abrosz egy szempillantás alatt eltűnt az asztalról, ropogásra keményített, beduinburnusznál is fehérebb abrosz lebbent a levegőben, Arcsibald Arcsibaldovics pedig Korovjov füléhez hajolt, és halkán, de szuggesztíven súgta:

- Mivel szolgálhatok? Különlegesen finom halfilém van... az építéskongresszusról szereztem...

- Öö... adjon talán valami harapnivalót, és... öö... - recsegte Korovjov kedélyesen, hátradőlve székén.

- Értem már! - szólt Arcsibald Arcsibaldovics, és sokatmondóan behunyta szemét.

Mikor a pincérek látták, hogyan viselkedik főnökük a gyanús külsejű vendégekkel, már nem gondolkoztak tovább, hanem istenigazából munkához láttak. Egyikük gyufát gyújtott a Behemótnak, aki csikket vett elő zsebéből, és a szájába dugta, a másiknak szinte szárnya nőtt, úgy sietett ide-oda a zöldes üvegekkel, mindenféle formájú kisebb-nagyobb pohárkákkal, karcsú, vékony kelyhekkal, melyekből olyan jólesik az ásványvíz a ponyvatetős... nem; szaladjunk előre, és mondjuk így: olyan jólesett az ásványvíz a Gribojedov ponyvatetős, felejthetetlen teraszán.

- Sült császármadárral is szolgálhatok! - dorombolta Arcsibald Arcsibaldovics behízelve. A törött cvikkeres vendég jóváhagyta a kalózbrigád kapitányának javaslatát, és elismerően nézett rá hasznavehetetlen okuláróján át.

A szomszédos asztalkánál Petrakov-Szuhovej, a regényíró ebédelt hitvesével. Sertésborda falatozás közben az írókra jellemző éleslátással nem kerülte el figyelmét Arcsibald Arcsibaldovics buzgólkodása, és módfelett elcsodálkozott. Tiszteletre méltó hitvese pedig valósággal féltékeny lett Korovjovra, amiért elhódítja tőlük a kalózkapitányt, még meg is kocogtatta poharát: mi lesz már? Miért nem hozzák a fagylaltot?

Arcsibald Arcsibaldovics azonban csupán egy bájosolyt lövellt Petrakova asszony felé, és az egyik pincért küldte oda hozzá, ő maga azonban nem tágított drága vendégei mellől. Mert hát okos fickó volt ez az Arcsibald Arcsibaldovics, éleslátása, megfigyelőkészsége pedig nem maradt el az íróké mögött. És ő is hallott a Varietészínház-beli szeánszról, meg az utóbbi napok egynéhány más eseményéről; hallott róluk, és - másokkal ellentétben - nem engedte el a füle mellett sem a „pepita” szót, sem a „kandúr”-t. Azonnal kitalálta, hogy kik az új vendégek! És mivel kitalálta, természetesen nem akart velük ujjat húzni. Az a Szofja Petrovna is mit ki nem talál! Nem akarja őket fölengedni a teraszra! Különben - mit várjunk tőle!...

Petrakova dölyfösen turkált kanálával az olvadozó tejszínfagylaltban, és elégedetlenül figyelte, hogy a két madárijesztő előtt az asztal afféle mesebeli terület-asztalkám módjára kínálhatja a jónál jobb ínycségeket. Üvegedényben friss kaviár, fényesre pucovált salátaleveleken... még egy pillanat, és külön odatolt asztalkán harmatos ezüst hűtővödör csillog...

Arcsibald Arcsibaldovics csak akkor merészelt otthagyni két titokzatos vendégét, amikor már személyesen meggyőződött róla, hogy minden kifogástalan rendben folyik, s látta, hogy a pincér kezében lefödött serpenyő közeledik, amelyben valami serceg... akkor is csak úgy, hogy bocsánatkérően odasúgta nekik:

- Elnézést kérek egy pillanatra! Megyek, utána nézek a császármadárnak!

Azzal eltűnt az étterem belső folyosóján. Ha valaki megfigyeli további cselekedeteit, kétségkívül igen rejtélyesnek találta volna magatartását.

Arcsibald Arcsibaldovicsnak ugyanis esze ágában sem volt, hogy a konyhára siessen, és a császármadarakkal foglalkozzék, ahelyett az étterem raktárhelyisége felé sietett. Saját kulcsával kinyitotta, bezárkózott, és a jégszekrényből óvatosan, hogy mandzsettáját be ne piszkítsa, kivett két jókora tokhalat, újságpapírba csomagolta, gondosan átkötötte madzaggal, és félretette. Azután a szomszédos helyiségben ellenőrizte, ott lóg-e a helyén selyembéléses nyári felöltője és kalapja; csak ezután nézett be a konyhára, ahol a szakács már buzgón transzírozta a megígért császármadarat.

Ki kell azonban jelentenünk, hogy Arcsibald Arcsibaldovics cselekedeteiben nem volt semmi különös vagy érthetetlen, csupán a felületes szemlélő vélhette őket talányosnak. Arcsibald Arcsibaldovics e cselekedetei ugyanis logikusan következtek az előzményekből. A megelőző napok eseményeinek ismerete, és legelsősorban fenomenális szimatja azt súgta Arcsibald Arcsibaldovicsnak, hogy két vendégének ebédje, noha bőséges és fényűző, nem fog hosszú ideig tartani. És szimatja, mely sohasem hagyta cserben, ezúttal sem vezette félre a volt kalózkapitányt.

Midőn Korovjov és a Behemót másodszor koccintottak a remekül hűtött, kétszer tisztított, finom moszkvai vodkával, a teraszon izgatottan, verejtékezve megjelent Boba Kandalupszkij, a mindentudásáról Moszkva-szerre híres újságíró, és leült Petrakovék asztalához. Letette duzzadó aktatáskáját, nyomban Petrakov füléhez tapasztotta ajkát, és fölöttébb érdekes dolgokat suttogott belé. Petrakova asszony majd elepedt kíváncsiságában, ő is odatartotta fülét Boba duzzadt, zsíros ajkához. A tudósító pedig lopva körül-körülpillogott, és csak duruzsolta, egyre duruzsolta szövegét, amelyből csak egyes szavak hallatszottak ki:

- Becsszavamra mondom! A Szadovaján, igen, a Szadovaján! - Majd még halkabbra fogta a hangját: - Nem fogja a golyó! A golyó... a golyó... benzin... tűzvész... golyó...

- Hogy a macska vinné el a hazug frátereket, akik efféle képtelenségeket híresztelnek! - zengte Petrakova asszonyság mély alt hangján, jóval hangosabban, semmint Boba szerette volna. - Móraire kéne tanítani az ilyen alakokat! De nem félek, majd úgymint megleckéztetik őket! Aki ilyesmiket hazudik, valóságos kártevő!

- Már hogy volna hazugság, Antonyina Poffirjevna! - méltatlankodott Boba, mert sértette őt az író feleségének hitetlenkedése, és előlről kezdte: - Nem fogja a golyó, ha mondom! És aztán kitört a tűzvész... ők meg a levegőn át... igenis a levegőn át! - Ekképpen duruzsolt Boba, nem sejtve, hogy azok, akikről beszél, ott ülnek a szomszéd asztalnál, és élvezik sutyuputyálását.

Az élvezetnek egyébként hamarosan vége szakadt. Az étterem belsejéből gyors, erélyes léptekkel három lábszárvédős, feszes derékszjú férfiú sietett ki a teraszra, kezükben revolver. Az első félelmetesen elkiáltotta magát:

- Senki se mozduljon! - Azzal mind a hárman tüzet nyitottak Korovjov és a Behemót fejére célozva. A két célba vett vendég nyomtalanul felszívódott a levegőben, a benzinfőzőből pedig láng csapott fel egyenesen a ponyvatetőig. A ponyván fekete szegélyes, tátongó lyuk nyílt, egyre terjedve minden irányban. A tűzoszlop átugrott rajta, és felcsapott egészen a

Gribojedov-ház tetejéig. Az emeleten, a szerkesztőségi szoba ablakpárkányán heverő dossziék tüzet fogtak, a láng a függönybe is belekapott, és a tűz, mintha hatalmas fújtatóval élesztenék, rohamos gyorsasággal vette birtokába Gribojedov nénikéjének házát.

Néhány másodperccel később a kerten át a bulvárhoz vezető aszfaltozott úton - ugyanazon, amelyen szerdán este a szerencsétlenség első hírnöke, a senki által meg nem értett Ivanuska közeledett - lélekszakadva rohantak az ebédjüket félbehagyó írók, pincérek, Szofja Pavlovna, Boba, Petrakova, Petrakov.

Az oldalkijáratnál pedig ott állt Arcsibald Arcsibaldovics higgadtan és előkelően, selyembéléses nyári felöltőben, hóna alatt a két merevre fagyott tokhal. Nem sietett, nem rohant sehová, nyugodtan várakozott, miként a kapitány, kinek kötelessége utolsónak elhagyni az égő hajót.

HUSZONKILENCEDIK FEJEZET

A Mester és Margarita sorsa beteljesül

Napszálltakor, magasan a város felett, ketten álltak egy mintegy másfélszáz esztendeje épült ház, Moszkva egyik legszebb épülete tetőteraszán: Woland és Azazello. Lentről, az utcáról nem voltak láthatók, a gipszvázákkal, gipszvirágokkal díszített balusztrád eltakarta őket az illetéktelen pillantások elől. Ők azonban beláthatták az egész várost.

Woland szokott fekete csuháját viselte; összecsucukható széken ült, hosszú, széles spádóját a terasz két kőlapja közé döfte be függőlegesen, olyasformán, hogy napórául szolgált. A spáde árnyéka lassan, feltartóztatlanul hosszabbodott, s egyre közeledett a sátán fekete cipellőjéhez. Woland öklére támasztotta hegyes állát, görnyedten ült a taburetten egyik lábát maga alá húzva, úgy nézte merően a paloták, óriási házak és lebontásra ítélt viskók eléje terülő tengerét.

Azazello is letette modern ruházatát, azaz zakóját, keménykalapját, lakkcipőjét, talpig feketébe volt öltözve, akárcsak Woland; mozdulatlanul állt ura és parancsolója mellett, és ő sem vette le szemét a városról.

Woland szólalt meg elsőnek:

- Érdekes város, ugye?

Azazello nyugtalanul fészkelődött:

- Nekem Róma jobban tetszik, *Messire* - mondta tisztelettudóan.

- Ez ízlés dolga - jegyezte meg Woland, majd kisvártatva ismét megszólalt: - Mit jelent az a nagy füst amott a bulváron?

- Ég a Gribojedov - válaszolta Azazello.

- Feltehetően az a két elválaszthatatlan jómadár, Korovjov meg Behemót ügködött ottan?

- Semmi kétség, *Messire*.

Elhallgattak mindketten, s a tetőteraszról elnézték, amint a bérházak felső emeletein a nyugatra néző ablakokban vakító napfényszilánkok gyúltak ki. Woland szeme ugyanúgy égett, mint azok az ablakok, pedig háttal ült a leáldozó napnak.

Figyelmét akkor egy kerek torony vonta magára, amely mögötte emelkedett ki a háztetőből. A körbástya falából sárfoltos, rongyos chitonba öltözött, komor arcú férfi lépett ki; fekete szakáll volt, lábán maga készítette szandál.

- Ejha! - kiáltott fel Woland, és csúfondárosan tekintett a jövevényre. - Téged aztán igazán nem vártalak! Mi járatban vagy, hívatlan vendég?

- Hozzám jöttem, gonoszság szelleme, árnyak fejedelme - válaszolta az érkező, és összevont szemöldöke alól dühösen méregette Wolandot.

- Ha hozzám jöttél, miért nem kívánsz jó napot, valaha-volt vámszedő? - rivallt rá Woland.

- Mert azt szeretném, ha leáldozna a napod - válaszolta a jövevény orcátlanul.

- Pedig bele kell törődnöd - válaszolta Woland, és ajkát gúnyos mosolyra húzta. - Mihelyt megjelentél itt a tetőn, máris elvetted a sulykot. Megmondom, miben van a hiba: a hanghordozásodban. Úgy ejtetted ki a szavakat, mintha nem ismernéd el az árnyékot, sem a

gonoszságot. De légy szíves egy pillanatig eltűnődni a kérdésen: mivé lenne az általad képviselt jó, ha nem volna gonosz, és hogyan festene a föld, ha eltűnne róla az árnyék? Hiszen árnyéket vet minden tárgy, minden ember, kivétel nélkül. Itt van például a domb árnyéka. Csak nem akarod megkopasztani a földgolyót, hogy eltávolítsál róla minden fát, minden élőlényt, csak azért, hogy fantáziád kielégítsd, és elgyönyörködhess a kopár fényben? Ostoba vagy.

- Nem óhajtok veled vitatkozni, vén szofista - felelte Lévi Máté.

- Nem is volnál rá képes, hogy velem vitatkozzál, mert, amint már említettem, ostoba vagy - torkolta le Woland, majd megkérdezte: - Nos, miért jöttél? Mondd el röviden, ne untass.

- Ő küldött.

- És mit üzen általad, te rabszolga?

- Nem vagyok rabszolga. A tanítványa vagyok - felelte Lévi Máté egyre dühösebben.

- Más-más nyelven beszélünk, mint mindig, de ez mit sem változtat azon, *amiről* beszélünk - állapította meg Woland. - Nos?...

- Elolvasta a Mester regényét - mondta Lévi Máté. - És arra kér, vedd magadhoz a Mestert, Margaritájával együtt, és jutalmazd őket örök nyugalommal. Nem túlságosan nehéz feladat ez neked, gonoszság szelleme?

- Nekem semmi sem nehéz, ezt jól tudod - válaszolta Woland, s rövid szünet után megkérdezte: - De miért nem veszitek őt magatokhoz, a fénybe?

- Mert nem érdemli meg a fényt. Nyugodalmat érdemel - válaszolta Lévi csüggedten.

- Mondd meg, hogy meglesz - felelte Woland, és felvillanó szemmel ráförmedt Léviére: - Most pedig hagyjál magunkra.

- Uram kéreti, hogy az asszonyt, aki szereti a Mestert, és érette szenvedett, szintén vegyétek magatokhoz - fordult Lévi Máté Wolandhoz, s most először könnyögőre vált a hangja.

- Nélküled nem is jutott volna eszünkbe! Hordd el magad.

Lévi Máté eltűnt, Woland pedig magához intette Azazellót, és kiadta a parancsot:

- Szállj el hozzájuk, intézz el mindent.

Azazello elhagyta a teraszt, Woland magára maradt, de nem hosszú időre.

A terasz kőlapjain léptek kopogtak, élénk hangok szólaltak meg - és Woland előtt megjelent Korovjov és a Behemót. Az utóbbinál nem volt benzinfőző, másféle tárgyakkal volt megterakodva. Hóna alatt kisebbfajta tájképet hozott aranykeretben, karján félig megégett fehér szakácsköpeny volt átvetve, másik kezében pedig egy egész lazacot szorongatott, bőrostül, farkastul. Mindketten égszagot árasztottak, a Behemót pofája csupa korom volt, sapkája is megpörkölődött.

- Üdvözljük, *Messire!* - harsogta a két féktelen tréfacsináló, és a Behemót meglóbálta a lazacot.

- Jól néztek ki - jegyezte meg Woland.

- Képzeld, *Messire!* - kiáltotta Behemót élénken, örvendezve. - Hullarablónak néztek!

- Ami azt illeti - válaszolta Woland a tájképre meredve -, a magaddal hozott tárgyakkal is valami effélére lehetne következtetni.

- Elhinné-e, *Messire*... - kezdte volna a Behemót átszellemülten.

- Nem, nem hiszem - vágta el kurtán Woland.

- Esküszöm, *Messire*, hősi erőfeszítéseket tettem, hogy mentsem, ami menthető, védjem, ami védhető.

- Mondd meg inkább, mitől gyulladt ki a Gribojedov? - kérdezte Woland.

Mindketten, a Behemót is, meg Korovjov is, széttárták kezüket, szemüket égnek emelték, a Behemót pedig felkiáltott:

- Fogalmam sincs! Csendben, békésen üldögtünk, falatoztunk...

- ...és egyszer csak: piff-puff! - vágott közbe Korovjov. - Lövések dördültek. Az ijedtségtől félőrülten futásnak eredtünk, rohantunk végig a bulváron, üldözőink utánunk. Eljutottunk Tyimirjazevig...

- De a kötelességérzet legyőzte félelmünket - vette át ismét a szót a Behemót -, és visszamentünk a Gribojedovba.

- Ahá, egyszóval visszamentetek - bólított Woland. - És akkor az épület természetesen porrá égett.

- Porrá! - erősítette meg Korovjov búsan. - Szó szerint porrá, ahogy igen találóan méltóztatott megjegyezni, *Messire*. Por és hamu maradt csak belőle.

Behemót tovább szötte az elbeszélés fonalát:

- Berohantam az ülésterembe, abba az oszlopos helyiségbe, mert azt reméltem, sikerül kimenetnem valami értékeset. Mondhatom, *Messire*, a feleségem, mármint ha volna feleségem, hússzor is abban a veszélyben forgott volna, hogy özvegyen marad. De szerencsére nem vagyok nő, és megmondom őszintén, boldog vagyok, hogy nem házasodtam meg! Ugyan ki cserélné föl szívesen szabad agglegényéletét a házasság terhes igájával?...

- Megint összehordasz hetet-havat - korholta Woland.

- Megértettem, és a tárgyra térek - válaszolta a kandúr. - Igenis kérem, tehát itt ez a kis tájképcske! Egyebet nem tudtam kihozni a teremből, a láng az arcomba csapott. Aztán beszaladtam az éléstárba, elhoztam ezt a lazacot. Kiszaladtam a konyhába, megmentettem ezt a fehér köpenyt. Azt tartom, *Messire*, hogy megtettem mindent, ami tőlem telik, és nem tudom mire magyarázni arcának szkeptikus kifejezését.

- És mit csinált Korovjov, mialatt te fosztogattál? - tudakolta Woland.

- Én a tűzoltóknak segédkeztem, *Messire* - válaszolta Korovjov, szakadt pantallójára mutatva.

- Nos, ha már így történt, új épületet kell emelni a Gribojedov helyén.

- Fölépítik, *Messire*, ezt teljes biztonsággal merem állítani - bizonygatta Korovjov.

- Akkor csak azt kell remélnünk, hogy szebb lesz, mint a régi - jegyezte meg Woland.

- Szebb lesz! - ígérte Korovjov.

- Nekem elhiheti, *Messire* - erősítette meg a kandúr. - Szakképzett jós vagyok.

- Mindenesetre megjelentünk, *Messire*, és várjuk parancsait! - mondta Korovjov kellő tisztelettel.

Woland felállt, odalépett a balusztrádkhoz, és soká, soká nézett el a messzeségbe szótlánul, magányosan, kíséretének hátat fordítva. Aztán visszaült kisszékére, és így szólt:

- Semmiféle parancsom nincsen. Teljesítettetek mindent, amit rátok bíztam, egyelőre nem tartok igényt további szolgálataitokra. Pihenhettek. Zivatar közeledik, nemsokára indulunk.

- Nagyon jó, *Messire!* - mondta a két pernahajder; azzal eltűntek a tetőterasz közepén magasló kerek torony mögött.

A Woland megjósolta zivatar fellegei már gyülekeztek a látóhatáron. Nyugat felől fekete felhő támadt, és félbevágta a napot. Csakhamar egészen eltakarta. A teraszon hűvös szellő söpört végig. Elfeketült az ég. A nyugatról érkező sötétség egészen eltakarta az óriási várost. Eltűntek a hidak, a paloták. Minden elveszett, mintha soha nem is létezett volna. Tüzes fonal szakadt végig az égen. Azután óriási mennydörgés rázta meg a várost. A dörgés megismétlődött, és megindult a zivatar, melynek sötétjében Wolandnak nyoma veszett.

HARMINCADIK FEJEZET

Itt az idő!

- Amikor tegnap este elaludtál - mondta Margarita -, a Földközi-tenger felől közeledő sötétségről olvastam... meg a szobrokról. Ó, ezek az aranyszobrok! Azóta sem hagynak nyugodni. Úgy érzem, most is zivatar közeledik. Máris meghűvösödött a levegő.

- Mindez nagyon szép és kedves - mondta a Mester, s félrehessentette cigarettája füstjét -, az aranyszobrok is, meg a többi... de mi lesz most? Ezt már végképp nem tudom elképzelni.

Ez a beszélgetés napszálltakor folyt, éppen ugyanakkor, amikor Wolandnál a tetőteraszon megjelent Lévi Máté. Az alagsori lakás kisablaka nyitva volt, és ha valaki bekukkantott volna, bizonyára meglepődik, hogy milyen különösen vannak öltözve a beszélgetők. Margarita egy szál fekete lebernyeget viselt meztelen testén, a Mester pedig kórházi pizsamában volt. Margaritának persze semmi ruhája nem volt, amit magára ölthetett volna, hiszen minden holmija otthon maradt, s jöllehet a villa egy kőhajításnyira volt az alagsori lakástól, természetesen gondolni sem lehetett rá, hogy Margarita hazamenjen a holmijáért. A Mesternek valamennyi öltönye ott lógott ugyan a szekrényben, mintha sosem hagyta volna el a lakást, de nem volt kedve felöltözni, mert éppen azt fejtegette Margaritának, hogy most úgylis vége mindennek. Igaz, megborotválkozott - legelőször ama bizonyos őszi éjszaka óta (a kórházban villanyborotvával nyesték a szakállát.)

A szoba is furcsán festett, valóságos káoszt mutatott, amelyben nehezen ismerte ki magát az ember. A szőnyegen, a díványon mindenfelé kéziratlapok heverték. A karosszékekben nyitott könyv ült, gerincével felfelé púposodva, a kerek asztalkán pedig ebédhez volt terítve, s az ennivaló közt néhány flaskó is állt. Hogy honnét került oda a sok enni- és innivaló, sem Margarita, sem a Mester nem tudta. Ott találták az asztalon, amikor fölébredtek.

Mind a ketten szombat estig aludtak, megerősödve, frissen ébredtek, s előző éjszakai kalandjaikra csupán az emlékeztette őket, hogy kissé sajgott a bal halántékuk. Pszichikai tekintetben azonban mindketten erősen megváltoztak, erről akárki meggyőződhetett volna, aki kihallgatja beszélgetésüket. Szerencsére azonban nem volt, aki hallgatózzék. Az alagsori lakás már azért is kellemes volt, mert a kis udvaron, amelyre nyílt, sohasem tartózkodott senki. A napról napra zöldülő hársak, fűzek kellemes tavaszi szagot árasztottak, és ezt a feltámadó szellő behozta az ablakon.

- Az ördögbe is! - kiáltott fel a Mester, cigarettáját belenyomta a hamutartóba, és a fejét két keze közé fogta. - Ha az ember meggondolja... Mondd, Margarita, te okos nő vagy, és nem zártak a bolondokházába... mondd, te komolyan hiszed, hogy mi tegnap a sátánál jártunk vendégségben?

- A legeslegkomolyabban - felelte Margarita.

- Persze, persze! - kiáltott fel a Mester ironikusan. - Most már ketten vagyunk bolondok egy helyett! - Égnek emelte két kezét, úgy sopánkodott: - Nem, nem, ördög tudja, hogy mi volt ez az egész... Ördög, ördögösség...

Margarita válasz helyett leroskadt a díványra, és harsányan kacagott, meztelen lábával harangozva, s csak nagy sokára tudta kinyögni:

- Jaj, nem bírom... nem bírom! Nézd meg magad, micsoda figura vagy! - A Mester röstellkedve huzigálta le a kórházi gatyáját, és Margarita, miután kellőképpen kikacagta magát, elkomolyodott. - Akaratlanul is rátapintottál az igazságra - mondta. - Az ördög tudja, hogy

mindez mi volt, és hidd el, az ördög mindent jóra fordít! - Szeme szikrákat szórt; felugrott, táncra perdült, és ujjongani kezdett: - Jaj de boldog vagyok, jaj de boldog vagyok, jaj de boldog vagyok! Hála néked, Sátán!... Bizony, kedvesem, mostantól fogva boszorkánnyal kell élned.

Odarohant a Mesterhez, átölelte, és csókolgatta száját, orrát, arcát. Borzas fekete hajfürtjei ráborultak, a Mester arca, homloka kigyúlt csókjai alatt.

- Te csakugyan boszorkánnyá változtál!

- Nem is tagadom! Boszorkány vagyok, és örülök neki.

- Rendszerben van - mondta a Mester. - Tegyük fel, hogy valóban boszorkány vagy: remek. Micsoda fényűzés! Engem elraboltak a kórházból... ez is rendjén van. Visszahoztak ide... fogadjuk el ezt is tényként. Tegyük fel és reméljük azt is, hogy nem fognak el... De mondd meg nekem az isten szerelmére, hogyan és miből fogunk élni? Hidd el, csak teéert aggódom, amikor ezt kérdelem!

Ebben a pillanatban ormótlan bakancs tűnt fel az ablak előtt, és sávós pantalló szárának alsó része. Aztán a pantalló térdben megroggyant, és terebélyes ülep takarta el a napfényt.

- Itthon vagy, Alojzij? - hangzott a nadrág fölött, az ablakon át.

- Tessék, már kezdődik - súgta a Mester.

Margarita az ablakhoz lépett.

- Alojzijt tegnap letartóztatták. Ki keresi? Szabad a nevét?

A térdek, az ülep abban a pillanatban eltűnt az ablak elől, a kiskapu bekattant, s ezek után rend és csend honolt odakinn. Margarita megint a díványra vágta magát, és addig kacagott, míg a könnye is kicsordult. De mikor elhallgatott, arca teljesen elváltozott. És amikor megszólalt, nagyon komolyan beszélt, a férfi szemébe nézett, fejét simogatta.

- Mennyit szenvedtél, szegénykém! Talán csak én tudom egyedül, hogy mennyit. Ide nézz, ősz szálak vegyülnek hajadba, és szájad mellől ez a ránc nem múlik el többé. Kedvesem, egyetlenem, semmin se törd a fejed! Túlságosan sokat kellett a fejedet törnöd, eztán már én gondolkodom helyetted. És ígérem neked, érted: megígérem, hogy minden jó lesz, káprázatosan jó!

- Nem félek semmitől, Margó - válaszolta a Mester, fölemelte a fejét, és Margarita most olyannak látta az arcát, amilyen akkor volt, mikor azt írta, amit soha nem látott, de amiről biztosan tudta, hogy megtörtént. - Semmitől sem félek, mert már mindent átéltem. Túlságosan rám ijesztettek, most már nem ijedek meg semmitől. De téged sajnállok, Margó, itt a bökkenő, ezért hajtogatam örökké egy és ugyanazt. - Légy eszednél! Miért kötnéd össze az életedet egy roncs, beteg koldussal? Menj haza! Sajnállok, azért mondom ezt.

- Ó, te kishitű, szerencsétlen ember! - sóhajtott fel Margarita, boglyas fejét csóválva. - Én tegnap egész éjszaka pucéran szerepeltem a kedvedért, kivetkőztem önmagamból, és természetet váltottam, hónapokig ültem a sötét szobácskában, és mindig csak egyre gondoltam, a zivatarra Jerusálim fölött, a szememet kisírtam éretted, és most, amikor csóstól zúdul ránk a boldogság, elkergetsz magadtól! Nem bánom, elmegyek, de tudd meg, hogy kegyetlen vagy. Elsívárodott a lelked odabenn!

A Mester szívét keserű gyengédség hulláma öntötte el; maga sem tudta, miért, de sírva fakadt, arcát Margarita hajába temetve. Margarita is sírt, gyengéd szavakat suttogott, és ujjai a Mester halántékát simogatták.

- Igen, az ősz hajszájak... a szemem láttára ütötte meg a dér a fejedet... azt a drága, agyongyötört fejedet! Nézd, milyen a szemed... üres, üresség tátong benne... és a vállad... meggörnyed súlyos terhe alatt... tönkretettek, megnyomorítottak... - Margaritát fuldokló zokogás rázta, beszéde egyre összefüggéstelenebbé vált.

A Mester ekkor letörölte könnyeit, felállt, és Margaritát is feltámogatta térdeléséből.

- Elég - mondta szilárdan, eltökélten. - Rám pirítottál. Soha többé nem leszek kishitű, nem tépelődöm többé ezeken a kérdéseken. Légy nyugodt. Tudom, hogy mind a ketten lelki betegség áldozatai vagyunk, talán én fertőztelek meg vele... eztán ketten együtt fogjuk elviselni!

Margarita a Mester füléhez hajolt, s belesúgta:

- Esküszöm az életedre, esküszöm a regényedben szereplő csillagjós-ivadéokra: minden jóra fordul!

- Jól van, jól van - mormolta a Mester, majd nevetve hozzátette: - Amikor az ember úgy ki van fosztva mindenéből, mint te meg én, akkor mi sem természetesebb: az alvilági erőkhöz fordul segítségért. Nem bánom, elfogadom a segítséget.

- Ez igen! Most már olyan vagy, mint régen, nevensz és tréfálkozol - örvendezett Margarita. - Vigye el az ördög a tudós megállapításaidat. Alvilági vagy nem alvilági, nem mindegy? Éhes vagyok, gyere, együnk! - és kézen fogva odahúzta a Mestert az asztalhoz.

- Kíváncsi vagyok, vajon ez az étel nem repül-e ki az ablakon, vagy nem nyeli-e el a föld - jegyezte meg a Mester, immár teljesen megnyugodva.

- Ne félj, nem repül el.

Ebben a pillanatban dünyögő orrhang szólt be az ablakon:

- Béke veletek!

A Mester összerezzen, de Margarita már hozzászólt a csodákhoz:

- Hiszen ez Azazello! - kiáltott fel. - Jaj de jó, jaj de nagyszerű! Látod, nem hagynak el minket - súgta oda a Mesternek, és szaladt ajtót nyitni.

- Legalább összefoghatnád azt a lebernyegét! - szólt utána a Mester.

- Hol vagyok én már ettől! - kiáltott vissza Margarita a folyosóról.

Azazello már benn is termett, hajlongva, fél szemét villogtatva köszöntötte a Mestert, Margarita pedig lelkendezve hajtogatta:

- Jaj de örülök! Még sose örültem így semminek! De... bocsásson meg. Azazello, hogy meztelen vagyok!

Azazello kérte Margaritát, ne érezze magát feszélyezve; megnyugtatta, hogy nemcsak meztelen nőket látott életében, hanem teljesen megnyúzott, bőr nélküli nővel is találkozott; aztán az asztalhoz telepedett, miután előbb a szoba sarkába, a kályha mellé tett egy sötét brokátba csavart kis csomagot. Margarita konyakot töltött Azazellónak, aki élvezettel itta. A Mester nem vette le róla szemét, s olykor az asztal alatt, nagy titokban, belecsípett a saját bal kezébe. De a csípés mit sem használt. Azazello nem illant el, nem szívódott fel a levegőben, de erre nem is volt szükség. Semmiféle félelmetes nem volt ebben a kis vörös mitugrászban, legföljebb a hályogos szeme, de hát ez boszorkányság nélkül is előfordul; vagy talán a kissé különleges gúnyája - valami palást- vagy reverendaféle -, de hát, ha az ember jobban meggondolja, ilyesmi is előfordul az életben. A konyakot is gyakorlottan itta, mint minden derék

ember, fenéig ürítette poharát, és nem evett hozzá. A konyaktól a Mester feje is zúgni kezdett, s ilyesféle gondolatok kóvályogtak benne:

„Margaritának mégis igaza lehet... Az ördög küldötte ül velem szemben. Hiszen jómagam is, nem is olyan régen, még tegnapelőtt este, azt bizonygattam Ivannak, hogy igenis, a sátánnál találkozott a Patriarsije Prudin; de időközben valahogy megriadtam ettől a gondolattól, és hipnotizőrökről, hallucinációkról kezdtem fecsegni... Mi köze ennek a hipnózishoz!”

Jobban szemügyre vette Azazellót, és valami kényszeredett látott a tekintetében: mintha hátsó gondolat bujkálna benne, amivel egyelőre nem akar előállni. „Nemcsak látogatóba jött, hanem küldetésben” - állapította meg magában a Mester.

Jó szeme nem hagyta cserben. Azazello a harmadik kupica után - a konyak egyébként nem szállt a fejébe - a következőket jegyezte meg:

- Az ördögbe is, igazán kedélyes ez a kis pinceodú, csak az a kérdés, mihez kezdjen benne az ember! Mert valahogy csak élni kell, ugye?

- Az ám, én is ezen töröm a fejem - felelte a Mester mosolyogva.

- Már megint rémisztget, Azazello? - szólt rá Margarita.

- Ugyan, ugyan! - tiltakozott Azazello. - Eszem ágában sincs, hogy rémisztgessen, drága Margarita Nyikolajevna! Hisz én csak azt mondom: valahogy!... Igaz is, majd elfelejtettem... *Messire* üdvözlétét küldi, és azt üzeni, meghívná önöket egy kis sétára, feltéve persze, hogy van hozzá kedvük. Mit szólnak hozzá?

Margarita az asztal alatt rálépett a Mester lábára.

- Örömet elmegyünk - válaszolta emez, Azazello arcát fürkészve; Azazello pedig az asszonyhoz fordult:

- Reméljük, Margarita Nyikolajevna sem mond nemet?

- Én aztán igazán nem! - örvendezett Margarita, és lába ismét a Mesterét taposta.

- Nagyszerű! - kiáltott fel Azazello. - Ezt szeretem! Egy-kettő, és kész az elhatározás. Nem úgy, mint akkor ott a Sándor-parkban!

- Jaj, ne is emlékeztessen rá, Azazello, akkor nagyon bután viselkedtem. De igazán nem kell elítélni ezért: elvégre az ember nem mindennap találkozik a Gonosszal!

- Még csak az kéne! - toldotta meg a szót Azazello.

- Én is szeretem a gyorsaságot - folytatta Margarita egyre lelkesebben. - A gyorsaságot és a meztelenséget... Mint a pisztolylövés... durr! Jaj, ha tudnád, hogy ez a fickó micsoda céllövő - fordult a Mesterhez. Fejébe szállt az ital, szeme csillogott. - Eltalálja a pikk hetest a párna alatt, és bármelyik más kártyalapot is...

- Jaj, már megint elfelejtettem valamit! - kiáltott fel Azazello, homlokára csapva. - Egészen elvesztettem a fejem! *Messire* ajándékot küld önnek (itt a Mesterhez fordult személy szerint): egy üveg bort. Figyelje meg: ez ugyanaz a bor, amelyet Judea helytartója ivott: Falernum.

Margarita és a Mester természetesen kíváncsi érdeklődéssel várták ezt a ritka nedűt. Azazello penészes, pókhálós flaskót csomagolt ki a szemfedőnek való sötét színű brokátból. Megszagolták a bort, pohárba töltötték, a zivatartól elsötétülő ablak felé tartották, és átnéztek rajta: látták, hogy mindent vérszínűre fest.

- Woland egészségére! - kiáltott fel Margarita, poharát magasra emelve.

Azután mindhárman ajkukhoz emelték poharukat, és jót húztak belőle. A Mester szemében megtört az esteli fény, lélegzete akadozott, érezte, hogy itt a vég. Még látta, hogy Margarita halálra sápadva, segélykérően nyújtja feléje kezét, aztán feje az asztalra csuklik, és teste lassan a földre siklik.

- Méregkeverő... - kiáltott végső erejével a Mester. Fel akart kapni egy kést az asztalról, hogy agyonszúrja vele Azazellót, de keze erőtlenül csúszott le az abroszról, a világ elfeketült körülötte, s aztán egészen eltűnt. Hanyatt vágódott, és estében az íróasztal éles sarka felhasította halántéka bőrét.

Amikor a mérgezetek nem mozdultak többé, Azazello működésbe lépett. Mindenekelőtt kiugrott az ablakon, és egy szempillantás alatt a villában termett, ahol Margarita Nyikolajevna azelőtt lakott. Pontos, akkurátus ember lévén, ellenőrizni akarta ugyanis, minden úgy történt-e, ahogy kellett. Mindent teljes rendben talált: látta, amint egy férje hazatértére váró, mogorva, kedvetlen asszony kilép hálósobájából, hirtelen elsápad, szívéhez kap, és halkán felsikolt:

- Natasa... segítség... jöjjön valaki! - Azzal összerogy a szalon közepén. Már férje szobájáig sem jutott el.

- Minden rendben - állapította meg Azazello, és a következő pillanatban már ismét az élettelelenül fekvő szerelmeseknél termett. Margarita arca a szőnyegbe fúródott. Azazello vaskezeivel megfordította, mint egy játékbábut, és közről az arcába nézett. És a megmérgezett nő arca a szeme láttára megváltozott. Még a zivatar előtti sötétségben is látszott, hogy elmúlik róla a boszorkaság, a kancsal, gonosz vigyor. Vonásai kisimulnak, elernyednek, s fogát már nem ragadozómosolygásban vicсорítja, hanem fájdalmas, nőies grimasszal szorítja össze. Azazello ekkor szétfeszítette hófehér fogait, s néhány cseppet töltött a szájába ugyanabból a borból, amellyel megmérgezte. Margarita felsóhajtott. Azazello segítsége nélkül felült, és gyenge hangon lehelte:

- Miért tette ezt velem, Azazello?

Meglátta a földön fekvő Mestert, megrezzent, és rémülten suttogetta:

- Ezt nem vártam... gyilkos!

- Dehogy, dehogy - csitította Azazello. - Mindjárt feltámad. Jaj, miért olyan ideges?

És a vörös démon hangja olyan meggyőzően csengett, hogy Margarita nyomban elhitte neki, amint mond. Felugrott frissen, életerősen, és segített megitatni a földön fekvő férfit a borral. A Mester felnyitotta szemét, gyűlölködve nézett Azazellóra, és megismételte utolsó szavát:

- Méregkeverő!...

- Megszoktam már, hogy a jó munka jutalma a sértés! - felelte Azazello. - Nyissa ki a szemét, hisz nem vak!

A Mester feltápázkodott, tiszta, élénk pillantással nézett körül, és meglepetten kérdezte:

- Mi történt velünk?

- Itt az idő - válaszolta Azazello. - Már dörög az ég, hallja? Sötétedik. A lovak a földet kapálják, a kiskert beléremeg. Búcsúzzanak el mielőbb.

- Már értem... - mormolta a Mester körülnézve. - Megölt bennünket, most halottak vagyunk. Értek mindent.

- Jaj, hogy mondhat ilyet értelmes ember létére! - korholta Azazello. - Nézze: barátnője Mesternek szólítja, mind a ketten éreznek, gondolkoznak, hogy lehetnének halottak? Talán bizony ahhoz, hogy az ember élőnek érezze magát, okvetlenül kórházi ingben, gatyában kell kuksolni a pinceodúban? Nevetséges!...

- Igen, megértettem minden szavát! - kiáltott fel a Mester. - Ne is folytassa! Igaza van, százszorosan igaza! Milyen okos! Milyen időszerű!

Margarita is szekundált neki:

- Éljen Woland! - Nagyszerűen kifundált mindent, sokkal jobban, mint én. De mi lesz a regénnyel? - fordult a Mesterhez. - A regényed kéziratát vidd magaddal, bárhová repülünk!

- Nem kell, könyv nélkül tudom az egészszet - felelte a Mester.

- De igazán? Egyetlen szavát sem felejtetted el? - kérdezte Margarita szerelmeséhez simulva, és fölsebzett halántékáról törölgetve a vért.

- Ne félj. Én most már soha többé nem felejtet el semmit.

- Akkor hát... tűz! - kurjantott Azazello. - Minden a tűzzel kezdődött, és minden azzal végződik.

- Tűz! - rivallta Margarita is szenvedélyes erővel. - A pincelakás kisablaka kivágódott, a szél félrerántotta a függönyt. Az ég vidáman, kurtán megzendült. Azazello a kályhába nyúlt, horgas ujjával kirántott egy füstölgő zsarátnokot, és meggyújtotta az abroszt, aztán egy köteg régi újságot, amely a díványon hevert, végül a kéziratot meg az ablakfüggönyt. A Mester - szinte már megmámorosodva az előttük álló vágatástól - lekapott a polcra egy könyvet, az asztalra dobta, lapjai tüzet fogtak az égő abrosztól, és vidám lobogással hamvadtak el.

- Égj el, pusztulj, régi életünk!

- Égj el, szenvedés! - szekundált Margarita.

A szobát már vörös tűz töltötte be, a füst kitódult az udvarra, s a füsttel együtt ők hárman is kiszaladtak. Az első, akit ott megpillantottak, az építőmester szakácsnője volt. A földön ült, mellette a kosarából kiborult krumpli meg néhány csomó hagyma. Nem csoda, hogy szegény asszony ilyen állapotba került. A fűkamra előtt három éjfekete ló prűszkölt, horkolt, s patájával kapálta a földet, hogy magasra fröccsentsen a lábuk alól. Margarita felpattant az elsőre, majd Azazello, s utolsónak a Mester ült nyeregbe. A szakácsnő nyöszörögve próbált volna keresztet vetni, de Azazello fenyegetően rákiáltott lova hátáról:

- Levágom a kezedet!

Azzal élesen füttyentett, a három ló fölemelkedett, s a hársak ágait tördelve, behatolt az alacsonyan szálló fekete felhőbe. Az alsó lakás ablakából ezalatt dőlt a füst. Még hallották lentről a szakácsnő panaszos, gyenge sikoltását:

- Ég a ház!

A lovak már Moszkva háztetői felett száguldottak.

- Szeretnék elbúcsúzni a várostól! - kiáltott oda a Mester az előtte szálló Azazellónak. Mondatának vége mennydörgés robajába fűlt. Azazello bólintott, és lovát vágta ugratta. Felleg száguldott velük egyenest szembe, de az eső még nem indult meg.

A bulvár felett repültek, látták, ahogy a pöttöm emberkéek szétszaladtak, hogy menedéket keressenek a zápor elől. Már kezdtek hullani az első kövér cseppek. Füstgomoly felett szálltak el: ez volt minden, ami a Gribojedovból megmaradt. A várost már sötétség lepte el. Lovasaink

feje fölött villámok cikáztak. Majd a háztetőket zöld lombtenger váltotta fel. Csak akkor zúdult le a zápor, három óriási buborékká változtatva repülő lovasainkat.

Margarita már ismerte a repülés érzését, de a Mester csak most ízlelte meg, és meglepődött, milyen gyorsan célhoz értek, ahhoz az egy emberhez, akitől el akart búcsúzni, hiszen más nem volt, akitől elbúcsúzzék. Az esőfátylakon át is nyomban megismerte a Sztravinszkij-klinikát, a folyót meg a túlparti fenyvest - eleget tanulmányozta! Egy tisztáson ereszkedtek le, nem messze a klinikától.

- Itt várok! - mondta Azazello, karját mellén összefogva. Hol feltűnt a villámfényben, hol meg beleveszett az eső éj szürkéségébe. - Búcsúzzatok el, de siessetek vissza!

A Mester és Margarita leugrottak lovukról, és - mint árnyék a vízen - átrepültek a klinika kertjén. Még egy perc - és a Mester gyakorlott kézzel kinyitotta a 117-es szoba erkélyrácsát. Margarita követte. Láthatatlanul, észrevétlenül léptek be Ivanuskához a legnagyobb dörgés, villámlás közepette. A Mester megállt Ivanuska ágya mellett.

Ivanuska mozdulatlanul feküdt, mint akkor, amikor először figyelte a zivatart kényszerű pihenőhelyén. De most nem sírt, mint akkor. Amikor végre fölismerte az erkélyről belépő sötét sziluettet, felült, feléje nyújtotta kezét, és örvendezve üdvözölte:

- Nini, maga az! Én meg csak várom, egyre várom! Hát eljött, kedves szomszéd!

- Eljöttem - válaszolt a Mester -, de szomszédja, sajnos, tovább nem leszek. Örökre elrepülök, azért jöttem, hogy elbúcsúzzam.

- Tudtam, sejtettem - suttopta Ivan, aztán megkérdezte: - Találkozott *vele*?

- Igen, találkoztam - felelte a Mester. - Eljöttem, hogy elbúcsúzzam magától, mert az utóbbi időben maga volt az egyetlen ember, akivel szót értettem.

Ivanuska arca felderült:

- Örülök, hogy benézett. Én pedig állom a szavamat: többé nem írok verset. Most más érdekel.
- Elmosolyodott, és tébolyult, üres pillantással nézett a messzeségbe. - Tudja, nagyon sok mindent megértettem, mialatt itt feküdtem. Másról akarok írni.

A Mester megörült, leült Ivanuska ágya szélére, és így szólt:

- Hát ez nagyszerű, igazán nagyszerű. Írja meg a folytatást... *róla*.

Ivan szeme felvillant:

- Mért, maga nem akarja megírni? - De lehorgasztotta fejét, és zavartan hozzátette: - Vagy igen... persze... mit is kérdezek. - Riadt tekintetét a padlóra szegezte.

- Nem - szólt a Mester, és Ivanuska elváltozott, siketen kongónak hallotta hangját -, én többé már nem írok semmiről. Mással leszek elfoglalva.

Az égzengést távoli fütty szelte át.

- Hallja? - kérdezte a Mester.

- Dörög az ég.

- Nem, engem hívnak, itt az idő - magyarázta a Mester, és felállt az ágyról.

- Várjon! Még egy szót! - kérte Ivan. - Megtalálta azt az asszonyt? Nem pártolt el magától?

- Itt van ő is - válaszolt a Mester, és a falra mutatott. A fehér falból kivált Margarita sötét alakja, és odalépett az ágyhoz. Lenézett a fekvő ifjúra, és szeméből részvevő bánat sugárzott.

- Szegénykém... - suttogta, és fölébe hajolt.

- Milyen szép! - mondta Ivan irigység nélkül, csendes szomorúsággal, megindultan. - Látja, minden jó, ha jó a vége. Nekem, bezzeg nem sikerült... - Elakadt, majd tűnődve hozzátette: - Különben meglehet, hogy így kellett lennie...

- Így, így! - suttogta Margarita, és egészen fölébe hajolt. - Most megcsókolom magát, és minden rendbe jön, úgy lesz, ahogy lennie kell. Ezt elhiheti nekem, én már mindent átéltem, mindent tudok... - Az ágyon fekvő ifjú átölelte a nyakát, és Margarita megcsókolta őt.

- Isten hozzád, tanítványom - súgta a Mester alig hallhatóan, s lassan feloldódott a levegőben. Eltűnt, s vele együtt eltűnt Margarita is. Az erkélyrács becsukódott.

Ivant nyugtalanság fogta el. Felült az ágyon, riadtan tekintett körül, felnyögött, magában mormolt valamit, aztán feltápászkodott az ágyról. A zivatar egyre hevesebben dühöngött, nyilván az kavarta fel a lelkét. Az is izgatta, hogy állandó csendhez szokott fülével, kiéleződött hallásával nyugtalan lépéseket, emberi hangokat hallott odakinn, zárt ajtaján túl. Most már remegett idegességében.

- Praszkovja Fjodorovna! - szólította a felcsernőt.

Praszkovja Fjodorovna nyomban belépett, kérdően, aggódva nézett Ivanuskára.

- Mi az, mi bántja? - kérdezte. - Izgatja a zivatar? Nincsen semmi baj... mindjárt segítünk... hívom az orvost...

- Nem kell, Praszkovja Fjodorovna, ne hívja az orvost - kérte Ivan, s nyugtalan pillantása nem a felcsernőt fürkészte, hanem a falat... - Nincsen semmi különös bajom. Ne féljen, most már jobban tisztában vagyok a dolgokkal. Mondja meg inkább, mi történt odaát a szomszédban, a száztizennyolcasban?

- A tizennyolcasban? - ismételte Praszkovja Fjodorovna, és tekintete nyugtalanul siklott ide-oda. - Semmi se történt. - De hangja hamisan csengett. Ivanuska nyomban észrevette, és tovább könyörgött:

- Ugyan, ugyan, Praszkovja Fjodorovna! Maga máskor olyan igazmondó... Csak nem hiszi, hogy dühöngeni kezdek? Szó sincs róla, Praszkovja Fjodorovna, ettől nem kell tartania. Mondja meg inkább az igazat, hisz én úgymint megérzek mindent a falon át. - Praszkovja Fjodorovnának nem volt ereje, hogy féken tartsa igazmondását és jóságos szívét.

- Az imént meghalt a szobaszomszédja... - suttogta, és a villámfényben riadtan kémlelte Ivanuska arcát. De Ivanuskával nem történt semmi rettenetes. Csupán intően fölemelte mutatóját, és így szólt:

- Tudtam! És azt is elhiheti nekem, Praszkovja Fjodorovna, hogy még valaki meghalt most odakinn a városban. Azt is tudom, hogy ki: egy asszony! - fejezte be Ivanuska titokzatos, sokatmondó mosollyal.

HARMINCEGYEDIK FEJEZET

*A Verébhegyen*⁸⁷

A zivatar elvonult, hétszín szivárvány ívelt át egész Moszkva felett, vizet ivott a Moszkva folyóból. A dombtetőn, két kis fenyőliget között, három alak körvonalai sötétlettek. Woland, Korovjov és Behemót három fekete paripa hátán ülve nézték a folyón túl elterülő várost, az ezernyi nyugatra néző ablakban szikrázó megtört napfényt, a Novogyevicsi-kolostor mézeskalács tornyait.

A levegő felzúgott, megjelent Azazello, palástja uszályában a Mester és Margarita. Mindhárman leereszkedtek a várakozókhoz.

- Sajnálom, hogy ide kellett magukat fárasztanom, Margarita Nyikolajevna és kedves Mester - szólalt meg Woland. - Remélem, nem neheztelnek emiatt. Azt hiszem, nem fogják megbánni. Nos, Mesterem - fordult külön a férfihoz -, búcsúzzék el a várostól. Itt az idő! -. És Woland tölcsermandzsettás fekete kesztyűjével arra mutatott, ahol a folyó üvegének szilánkjában ezer meg ezer napocska csillogott, és e napokon túl a nyári forrásokban izzó város párállott, gőzölgött a ködben.

A Mester leugrott a nyeregből, otthagya a lovasokat, és odaszaladt a meredély szélére, fekete palástját a földön vonszolva maga után. Lenézett a városra. Az első pillanatban fájó búbánat szorította össze szívét, de ezt csakhamar bizsergető izgalom váltotta fel, cigányos vándoröszön pezsdítő öröme.

- Örökre!... Ezt alaposan végig kell gondolni... - suttogta a Mester, és megnyalta száraz, cserepes ajkát. Befelé figyelt, pontosan számba vette, mi történik a lelkében. Izgalma - úgy rémlett - mély, fájó sértődöttségbe csap át. De ez sem volt tartós, csakhamar elmúlt, büszke közöny váltotta fel, és legvégül az örök, állandó nyugalom előérzete.

A lovas csoport szótlanul várta a Mestert. Nézték, amint a magas, fekete alak a meredély szélén állva hadonászik, s hol felszegi fejét, mintha pillantásával át akarná fogni az egész várost, és még annál is távolabb akarna tekinteni, hol pedig mellére hajtja, mintha a satnya, letaposott füvet szemlélné a lába alatt.

Behemót elsőnek törte meg a csendet; unatkozott.

- Megengedi, *Messire*, hogy füttyentsek még egyet búcsúzól, mielőtt elindulunk?

- Még meg találod ijeszteni a hölgyet - felelte Woland. - Meg aztán ne felejtsd el, ma már épp eleget rosszkodtál.

- Ó, nem, *Messire*! - szólt közbe Margarita. Délcegen ült a nyeregben, mint az amazon; lovaglókosztümjének hosszú uszálya a földig lecsüngött. - Úgyis elfogott a szomorúság a hosszú út előtt; ez ugye természetes, *Messire*, még akkor is, ha az ember tudja, hogy az út végén boldogság vár reá? Hadd nevetessen meg a Behemót, mert attól tartok, másképp könnybe fül a búcsú, ünneprontó leszek!

Woland a fejével intett a Behemótnak, a kandúr fürgén leugrott a nyeregből, két ujját szájába tette, felfújta a pofáját, és áthatóan füttyentett. Margaritának a füle csengett; lova felágaskodott. A fákról recsegve hullottak a száraz gallyak, varjú- meg verébcsapat röppent fel

⁸⁷ *Verébhegy* - domb Moszkvában, a Moszkva folyó délnyugati partján.

ijedten, hatalmas porfelleg szállt el a folyó felé, és az éppen arra haladó sétahajó néhány utasának fejéről a légáramlás levitte a sapkát, és a vízbe sodorta.

A Mester összerezsent a füttyre, de nem fordult meg, csak még izgatottabban gesztikulált, két kezét égnek emelve, mintha megfenyegetné a várost. A Behemót büszkén tekintett körül.

- Szólt, nem tagadom - jegyezte meg Korovjov leereszkedően. - Szólni szólt, de ha tárgyilagosan akarjuk megítélni a helyzetet, hát bizony eléggé közepes hangerővel szólt.

- Én nem vagyok karvezető! - vetette oda sértődötten a Behemót, majd váratlanul Margarita felé vágott a szemével.

- Tudod mit? Megpróbálom én is, mi maradt a régi tudományomból - mondta Korovjov, és megdörzsölte a kezét, ráfújt ujjaira.

- De vigyázz, nehogy kárt tegyél valakiben! - szólt rá Woland lova hátáról szigorúan.

- Ne féljen, *Messire!* - fogadkozott Korovjov, kezét szívéhez szorítva. - Csak tréfa lesz, ártatlan tréfa...

Ekkor hirtelen kinyúlt, mintha gumiból volna, jobb kezével ravasz tölcsért formált, megtekeredett, mint a rugó, majd hirtelen kipattant, és füttyentett.

Ezt a füttyöt Margarita nem hallotta, csak látta - mert tüzes paripájával együtt vagy tízölnyire repítette. Közvetlenül mellette tövestül kicsavart egy tölgyet, és a föld egészen a folyópartig megrepedezett. A partnak egy jókora darabja, a kikötővel meg a rajta lévő étteremmel együtt, leszakadt és a folyóba zuhant. A víz felörvénylett, hatalmas hullámokat vetett, és a sétahajót mindenestül kicsapta a túlsó, teljesen sík, zöldellő partra - az utasoknak egyébként a hajuk szála sem görbült meg. Margarita horkoló lovának lába elé dőglött csóka hullott - Korovjov füttye ölte meg.

A Mester megrémült. Fejéhez kapott, és visszasietett várakozó útítársaihoz.

- Nos, megtörtént a búcsú? - kérdezte Woland lova magasáról.

- Megtörtént - válaszolta a Mester megbékélve, és nyíltan, bátran nézett Woland szeme közé.

És akkor Woland félelmetes hangja harsonaszóként zengett végig a hegyeken:

- Itt az idő! - és nyomban utána felhangzott a Behemót hahotája, éles füttyentése.

A lovak elindultak, barátaink a levegőbe emelkedtek, és elviharzottak. Margarita érezte, hogy tüzes paripája őtjögve harapja a zablát. Woland palástja szétterült a menet feje fölött, lassan eltakarta az egész esteledő égboltot. Amikor a szél egy pillanatra félrelebbentette, Margarita a sebes vágatában hátrafordult, és látta, hogy régen elmaradt mögötte nemcsak a tarka tornyú klastrom, hanem az egész város: elnyelte a föld, s nem maradt belőle más, csak füst és köd.

HARMINCKETTIK FEJEZET

Búcsú és örök nyugalom

Istenek, isteneim! Milyen gyászos az estébe borult föld! Milyen sejtelmes a köd a láp felett! Aki bolyongott ebben a ködben, aki sokat szenvedett halála előtt, aki repült földünk felett, erejét meghaladó terhet cipelve, az tudja mindezt. Tudja az, aki megfáradt. És sajnálkozás nélkül hagyja el a föld ködeit, mocsarait, folyóit, könnyű szívvel adja magát a halál kezére, mert tudja, hogy csak a halál fogja őt megvigasztalni.

Még a táltos paripák is elfáradtak, lassabban száguldottak lovasaikkal, s az elkerülhetetlen éjszaka lassan utolérte őket. Még a hetyke Behemót is elcsöndesedett, hátában érezvén az éjt, és karmaival a nyeregbe kapaszkodva szóltanul, komolyan vágatott, farkát felborzolva.

Az éjszaka fekete kendővel takarta be az erdőket, mezőket, és piciny, száználmas lámpafényecskéket gyűjtött messze lenn a mélyben - idegen kis lámpafényeket, amelyekre immár sem a Mesternek, sem Margaritának nem volt szüksége, ügyet sem vetettek rájuk. Az éjszaka utolérte a kis lovas csapatot, felülről borult rájuk, és fehér csillagfoltocskákat hajigált szerte az elszomorodott égbolton.

Sűrűsödött az éjszaka, velük együtt szállt, megragadva a lovasok köpönyegét, lerántotta róluk, és leleplezett minden csalást. És amikor Margarita a hűvös szélben kinyitotta szemét, észrevette, hogy céljuk felé szálló útitársai lassan megváltoznak. És mire előttük, az erdő szegélye felett felbukkant a vérvörös telihold, eltűnt minden csalás, elnyelte a láp, a köd, megsemmisült minden múltékony, boszorkányos álöltözet.

Abban, aki most Woland mellett, a Mester barátnőjének jobbjára felől vágatott, aligha ismerte volna meg akárki Korovjov-Fagót, a semmiféle tolmácsra rá nem szoruló rejtélyes konzultáns mellett működő önkéntes tolmácsot. A Verébhegyet ócska cirkuszi gúnyában elhagyó Korovjov-Fagót helyében most mosolytalan, komor arcú, sötét bíborlila palástos lovas csörgette halkán paripája aranyláncát. Állát mellé szegezte, nem nézett föl a holdra, a föld sem érdekelte, a maga gondolatait szötte, amint Woland oldalán vágatott.

- Hogyhogy ennyire megváltozott? - kérdezte Margarita Wolandtól; halk hangját túlharsogta a szél süvítése.

- Ez a lovas valaha tapintatlanul tréfálkozott - felelte Woland, Margaritára fordítva egyenes tűzben égő tekintetét. - A világosságról meg a sötétségről beszélve, olyan szójátékot gyártott, amely nem volt egészen szerencsés. Vezeklésül ezért valamicskével többet és tovább kellett mókáznia, semmint képzelte. De ma a leszámolások éjszakája van. A lovas megfizetett a tréfájáért, számlája lezárult.

Az éj a Behemót bozontos farkát is letépte, leszaggatta róla szőrös bundáját, és foszlányait szétszórta a lápon. Az, aki kandúr alakjában mulattatta a sötétség fejedelmét, most karcsú ifjúvá változott, démonapróddá, kinél nagyobb tréfamestert nem látott még a világ. Most ő is elcsöndesedett, nesztelenül szállt, fiatal arcát kitérve a holdfénynek.

Legszélről Azazello repült csillogó acélvértetben. A hold az ő arcát is megváltoztatta, idétlen, rút agyara eltűnt, a hályog is hamisnak bizonyult. Mind a két szeme egyforma volt, üres, fekete, arca pedig hideg és fehér. Azazel-Azazello most felöltötte valódi alakját, a sivatag gyilkos démonaként jelent meg.

Magamagát nem látta Margarita, de azt jól láthatta, hogy a Mester mennyire megváltozott. Haja megfehéredett, hátul varkocsba volt gyűjtve, s a varkocs mögötte lebegett a szélben. Amikor palástja félrebillent, Margarita sarkantyú fel-felvillanó csillagát látta magas szárú csizmáján. Akárcsak az ifjú démon, a Mester is a hold felé tárta arcát röptében, de úgy mosolygott reá, mint régi, szeretett barátnőjére, és - a száztizennyolcas szobában felvett új szokása szerint - valamit mormolt magában.

Végül Woland is felöltötte valódi alakját. Margarita nem tudta volna megmondani, miből van lovának szerszáma, talán holdsugárból, gondolta; talán a ló maga is csak gomolygó sötétség, sörénye felhő, lovasának sarkantyúja pedig fehér fényű csillag.

Így repültek szótlánul, sokáig, amíg alattuk megváltozott a táj. A bús erdők sötétségbe fúltak, magukkal vitték a folyók tompa fényű pengéit is. Hatalmas terméskövek csillantak odalenn, köztük mély hasadékok feketéllettek, ahová nem hatolt be a holdsugár.

Woland sivár, lapos, köves fennsíkra ereszkedett le, nyomában a többiek is, és lépésben megindultak; hallatszott, amint a lovak patkója csattog a köveken. A hold zöldes fénye elárasztotta a fennsíkot, és Margarita hamarosan karosszéket pillantott meg a kősvatag közepén, s a karosszékben egy ülő férfi fehér alakját. Talán süket volt, vagy túlságosan elmerült gondolataiba - nem hallotta, hogy a köves föld megremeget a lovak lépte alatt, s a lovasok így közvetlen közelébe értek, anélkül, hogy felriasztották volna.

A hold segített Margaritának, fényesebben világított, mint a legjobb villanylámpa, és Margarita jól láthatta, hogy az ülő férfi egymáshoz dörzsöli két kezét, és vaknak tetsző szeme a hold korongjára mered. Margarita most már azt is tisztán látta, hogy a márvány karosszék mellett, melyből mintha szikrát csiholna a holdfény, hatalmas, hegyes fülű fekete kutya hever, és akárcsak gazdája, nyugtalanul kémleli a holdat. Az ülő ember lába előtt törött kancsó cserepei hevernek, s fel nem száradt feketésbíbor tócsa sötétlik.

Megállították lovukat. Woland a Mesterhez fordult:

- Regényét elolvasták, és csak egyetlen kifogás merült fel: hogy, sajnós, befejezetlen. Ezért akartam megmutatni a hősét. Kétezer éve ül itt a kősvatagban, és alszik, de teliholdkor, amint látja, álmatlanság gyötri. Nemcsak őt, hanem hűséges testőrét is, az ebet. Ha igaz, hogy a gyávaság a legrútabb bűn, ez a kutya nem vétkes benne. Az egyetlen, amitől félt a bátor állat, a zivatar. Hiába, aki szeret, annak osztoznia kell a szeretett lény sorsában.

- Mit beszél az az ember? - kérdezte Margarita, és nyugodt arcára ködfátylat terített a részvét.

- Mindig ugyanazt - felelte Woland. - Azt mormolja, hogy a holdfényben nincs nyugta, meg hogy utálja a hivatalát. Mindig ezt mondja, amikor nem tud aludni, és amikor alszik, mindig ugyanazt látja: a holdsugárösvényt, szeretne végigmenni rajta, és Ha-Nocrival, a rabbal beszélgetni, mert azt állítja, valamit elfelejtett vele megvitatni akkor régen, a tavaszi Niszán hónap tizennegyedik napján. De jaj, sohasem sikerül elindulnia a holdsugárösvényen, és senki sem lép oda hozzá. Ezért, mit tehet egyebet: magában beszél. A változatosság kedvéért... mert változatosságra azért mindenkinek szüksége van... néha még azt is elmondja, hogy mindennél jobban gyűlöli a halhatatlanságot és érdemtelen hírnevét. Váltig bizonygatja, hogy szívesen elcserélné sorsát Lévi Mátééval, a toprongyos csavargóéval.

- Tizenkétezer hold azért a régi egyetlenegyért... nem túlságosan nagy ez a büntetés? - kérdezte Margarita.

- Megismétlődik Frida esete? - jegyezte meg Woland. - Nem, Margarita, ezzel ne fáradjon. Mindig úgy van, ahogy lennie kell: erre épül a világ!

- Bocsássa el! - kiáltott fel hirtelen Margarita olyan élesen, áthatóan, ahogy annak idején boszorkány állapotában kiáltott; és hangjára leszakadt egy kő a hegyekben, és a sziklafokokon ugrándozva gördült le a mélybe, fölverve a hegyeket visszhangos dübörgésével. Margarita azonban meg sem tudta volna mondani, vajon a kőgörgeteg robaját hallja-e, vagy sátáni hahota robaját. Akármint volt is, Woland hahotázva tekintett Margaritára, és azt mondta:

- A hegyekben nem szabad kiabálni. Ez az ember különben is hozzászokott a kőgörgetegekhez, nem riasztja fel a lárma. Ne könyörögjön érte, Margarita, mert már úgyszólván közbenjárt az érdekében az, akivel annyira kívánt beszélgetni. - Azzal Woland ismét a Mesterhez fordult: - No, most már egyetlen mondattal befejezheti a regényét!

A Mester mintha csak erre várt volna. Mozdulatlanul állt, és merően nézte a prokurátort. Azután tölcserűt formált kezéből, és harsogva kiáltotta, hogy a visszhang csak úgy döngött végig a kopár, kihalt hegyvidéken:

- Szabad vagy! Szabad! Ő vár reád!

A hegyek mennydörgéssé fokozták a Mester hangját, és ez a mennydörgés leomlasztotta őket. Ledőltek az átkozott sziklafalak. Csak a kis fennsík maradt, rajta a márvány karosszék. És a tátongó fekete mélységből, melybe a sziklafalak alázuhantak, hatalmas nagyváros bukkant elő, és a sok-sok ezer holdhónap során dúsan elburjánzó kert felett aranyszobrok villogtak. A kerthez pedig az oly rég várt holdsugárösvény vezetett, melyen elsőnek a hegyes fülű kutya indult el. A vörös bélésű fehér palástot viselő ember felállt a karosszékéből, és valamit kiáltott rekedt, elfúló hangon. Nem lehetett tudni, sír-e vagy nevet, sem azt, hogy mit kiált. Csak annyit lehetett látni, hogy hűsége őrzője nyomán ő maga is futva megindult a holdsugárösvényen.

- Nekem is vele kell mennem... amoda? - kérdezte nyugtalanul a Mester, meghúzva lova kantárszárát.

- Nem - felelte Woland. - Miért kövessük azt, ami elmúlt?

- Akkor hát... arra visz az utam? - kérdezte ismét a Mester, megfordult, és visszafelé mutatott, oda, ahol a nemrég elhagyott város rémlett, kolostora mézeskalács tornyaival, meg az ablakaiban ezer meg ezer szilánkra tört nappal.

- Nem, arra sem - válaszolta Woland, s hangja egyre erősödve áradt a sziklák felett. - Tudja meg, romantikus hajlamú Mester: az, akihez kitalált s most a tulajdon szavaival elbocsátott hőse annyira áhítozik, elolvasta regényét. - Woland most Margaritához fordult: - Margarita Nyikolajevna! Senki sem vonhatja kétségbe, hogy maga a legszebb jövőt igyekezett kitalálni a Mesternek, de az, amit én ajánlok, és amit Jesua kért a maguk számára, az még annál is sokkal szebb! Hagyjuk őket magukra - folytatta Woland a nyeregből a Mesterhez hajolva, és kezével a távolodó helytartóra mutatva. - Ne zavarjuk őket. Talán sikerül megállapodniok. - Woland ekkor a kezével intett Jerusálim felé, és a város eltűnt, fénye kihunyott. - És annak sincs semmi értelme - mondta Woland most hátrafelé mutatva. - Mihez kezdenének ott a pincelakásban? - És a diribdarabra szilánkosodott nap is kihamvadt az ablakokban. Woland szelíden, meggyőzően folytatta beszédét: - Mester, maga javíthatatlan romantikus, nem szeretne barátnőjével virágzó cseresznyefák alatt sétálgatni, esténként pedig Schubertet hallgatni? Nem esnék jól gyertyafénynél, lúdtollal írnia új műveit? Nem akarna, mint Faust, lombikok fölé görnyedni abban a reményben, hogy sikerül új homunculust létrehoznia? Oda menjen, oda, oda! Ott már várja a háza, öreg szolgája, már égnek a gyertyák, s nemsokára kialszanak, mert jó a hajnal. Ezen az úton induljon el, Mester, csakis ezen! Éljen boldogul, mennem kell, itt az időm!

- Éljen boldogul! - válaszolt egyszerre a Mester és Margarita. A fekete Woland ekkor - úttalan utat választva - beleugrott az ürbe, s egész kísérete nyomon követte. Eltűntek a sziklák, a köves térség, a holdsugárösvény, Jerusalaim városa. Eltűntek a fekete lovak is. A Mester és barátnője megpillantották a Woland ígérte hajnalt. Már is pirkadt, közvetlenül az éjféli hold nyomán. És a Mester barátnőjével mohos kis kőhídon ment át a reggel első sugaraiban. A patak elmaradt mögöttük, homokos úton haladtak tovább.

- Hallgasd a csendet - szólt Margarita, és a fövény surrogott meztelen talpa alatt. - Hallgasd és élvezd, ami életedben sosem adatott meg neked: a csendet. Nézd, ott van előttünk örök hajlékod, amelyet jutalmul kaptál. Már látom a földig érő ablakot, a felfutó vadszőlőt, felkúszik egészen a tetőig. Ott a házad, a te örök lakod. Estéknént, tudom, majd eljönnek hozzád azok, akiket szeretsz, akik érdekelnek, és nem bosszantanak. Játszanak, énekelnek neked, és meglátod, milyen andalító a szoba a gyertyafényben. Fölteszed elmaradhatatlan ócska kis sapkádát, és elalszol, elalszol mosolyogva. Az álom erősít, gondolataid feltisztulnak. Engem pedig soha többé el nem kergetsz magad mellől. Én fogom őrizni álmodat...

Így beszélt Margarita, miközben a Mesterrel örök hajlékuk felé haladt, és a Mesternek úgy tetszett, Margarita szavai éppúgy áradnak, csobognak, ahogy csobogott, suttogott az imént elhagyott patak. Emlékezete, meggyötört, nyugtalan emlékezete lassan elcsitult. Visszanyerte szabadságát. Valaki elbocsátotta, mint ahogy ő is elbocsátotta maga teremtette hősét. Ez a hős visszahozhatatlanul eltűnt a homályban, miután megbocsájtottak neki vasárnapra virradó éjjel; eltűnt a csillagiós-király fia, Judea kegyetlen ötödik helytartója, Poncius Pilátus lovag.

EPILÓGUS

De hát mi történt Moszkvában azután, hogy Woland szombaton, napszálltakor, elhagyta a fővárost, és kíséretével együtt eltűnt a Verébhegyről?

Azt, ugyebár, mondanunk sem kell, hogy még jó ideig a legvalószínűtlenebb hírek szállongtak nagy zajjal a fővárosban, széleseben elterjedve az egész országban, isten háta mögötti kis zugokba is eljutva. Ezeket a pletykákat még elismételni sem érdemes.

E hiteles beszámoló írója, Feodoszijába utazva, saját fülével hallotta a vonaton, hogy Moszkvában kétezer ember csődült ki a színházból a szó szoros értelmében egy fügefalevélnyi öltözet nélkül, és ilyen állapotban széledtek haza taxin.

- A Gonosz... a Sátán... - suttogták mindenfelé, a sorokban a tejbolt előtt, villamoson, áruházban, lakásban, konyhákban, vonaton, vicinálison és távolsági gyorson egyaránt, állomásokon és bakterházakban, nyaralóban, strandon.

Műveltebb, fejlettebb öntudatú személyek természetesen nem adtak hitelt a mendemondáknak, miszerint a Gonosz meglátogatta volna Moszkvát; csak nevettek a szállongó híreken, és megpróbálták jobb belátásra téríteni a pletyka terjesztőit. A tény azonban mégiscsak tény marad, magyarázat nélkül el nem intézhető: elvégre *valaki* mégiscsak járt Moszkvában! Erről nagyon is ékesszólóan tanúskodik a Gribojedov helyén maradt zsarátnok, no meg sok minden egyéb.

A műveltebb emberek a nyomozó hatóságok pártjára álltak: rendkívül ügyes hipnotizőrök, hasbeszélők bünszövetkezete garázdálkodott a fővárosban.

Moszkvában, valamint Moszkván kívül természetesen haladéktalanul erélyes intézkedéseket foganatosítottak a banda elfogására; sajnos azonban a hatóságok buzgalmát nem koronázta siker. A magát Wolandnak nevező egyén cinkosaival együtt eltűnt a fővárosból, többé nem jelentkezett, semmiféle életjelt nem adott magáról. Mi sem természetesebb, az a feltevés merült föl, hogy külföldre szökött, noha onnét sem érkezett híre.

Sokáig folyt a nyomozás a Woland-ügyben. Valóban rendkívüli história volt! Nem szólva a négy leégett épületről, meg a sok száz emberről, aki beleőrült a dologba, halálos áldozatok is voltak. Kettőről ezt teljes határozottsággal állíthatjuk: Berliozról meg a volt Meigel báróról, az idegenforgalmi hivatal e szerencsétlen alkalmazottjáról. Ezeket valóban megölte a banda; az utóbbinak megszenesedett csontjait a Szadovaja 302/B. 50-es számú lakásában találták meg a tűzvész után. Egy szó, mint száz, a halálos áldozatok okvetlenül szükségessé tették a további nyomozást.

Wolandnak azonban további áldozatai is voltak, miután eltűnt a fővárosból, s ezek az áldozatok - bármilyen szomorú - a fekete kandúrok köréből kerültek ki.

Az ország különböző részein legalább százat lőttek agyon vagy irtottak ki másféle módszerekkel e hasznos, békés, hűséges állatokból. Vagy tizenötöt szolgáltatottak be a rendőrségnek különböző városokban, némelyiket erősen megcsonkított állapotban. Armavirban például egy polgártárs megkötözött mellső mancsokkal szállított be egy ilyen ártatlan állatot a kapitányságra.

Akkor csípte rajta a kandúrt, amikor az alamuszi ábrázattal (mit csináljunk, ilyen a macskák arckifejezése! Ez nem rossz jellemükből ered, hanem abból a félelmükből, hogy náluk erősebb lények - kutyák vagy emberek - bántani akarnák őket. Ennél mi sem könnyebb, de higgyék el,

nincsen benne semmi, de semmi dicsőség!) - tehát alamuszi ábrázattal készült beosonni a lapulevelek közé. A polgártárs azonban letépte nyakából nyakkendőjét, hogy azzal megkötözze a kandúrt, s ahogy rávetette magát, dühös fenyegetéseket mormolt:

- Ahá, most ide, Armavirba tette át a székhelyét, hipnotizőr uram? Csakhogy mi nem ijedünk ám meg magától! Úgy, most némának tettei magát? Hiába, tudjuk mi, hogy mi fán termett uraságod!

Úgy hurcolta be a rendőrségre, a zöld nyakkendőjével összekötözött mellső lábainál fogva, és addig-addig rugdosta, amíg elérte, hogy szegény pára a hátsó lábain járjon.

- Hallja, ne bolondozzon már! - rivallt rá a kandúrra az utcagyerekek füttyögetése közepette. - Hiába adja itt az ártatlant! Járjon úgy, mint mindenki más!

A fekete kandúr, szegény, csak a szemét düllesztette fájdalmasan. A természet nem ajándékozta meg a beszéd adományával, így nem tudott védekezni. Megmenekülését elsősorban a rendőrségnek, másodsorban pedig tulajdonosának, egy tisztos öreg özvegyasszonynak köszönhette. Mihelyt bekerült a rendőrségre, az ügyeletesek nyomban meggyőződtek róla, hogy a kandúrt beszállító polgártársból csak úgy dől a pálinkaszag, ami máris gyanakvást ébresztett. A néni pedig, megtudván a szomszédoktól, hogy macskáját elcsórták, tüstént szaladt a rendőrségre, és még idején érkezett. A legjobb információt adta a kandúrról, elmagyarázta, hogy öt éve, kiscica kora óta ismeri, tűzbe teszi érte a kezét, sosem követett el semmi rosszat, és soha életében nem járt Moszkvában. Armavirban született, ott nőtt fel, ott tanult egerészni.

A kandúrt kioldozták és visszaszolgáltatták tulajdonosának. Szegényke, igaz, egy szomorú élménnyel lett gazdagabb: a maga bőrén tapasztalta, mit jelent az alaptalan rágalmozás.

A fekete kandúrokon kívül néhány embert is ért kisebb, múló kellemetlenség. Letartóztatásokat is foganatosítottak. Rövid időre letartóztatták többek közt a következő személyeket: Leningrádban Wolman és Wolper polgártársakat, Szaratovban, Kijevben és Harkovban három Vologyint, Kazanyban egy Voloh nevezetűt, Penzában pedig - végképp érthetetlen okokból - Vetcsinkevicset, a kémiai tudományok kandidátusát. Igaz, ez utóbbi feltűnően kreol bőrű, rendkívül magas termetű, fekete hajú férfi volt.

Azonkívül horogra került - az ország különböző pontjain - kilenc darab Korovin, négy Korovkin meg két Karavajev.

Egy polgártársat a szevasztopoli vonatról szedtek le megkötözve Belgorod állomáson: vesztére az az ötlete támadt, hogy útítársait kártyatrükkökkel szórakoztassa.

Jaroslavlban, épp ebédidőben, egy mit sem sejtő férfiú benzinfőzővel a kezében jelent meg az egyik étteremben - épp a javítóműhelyből hozta el. A portás meg a ruhatáros, mihelyt megpillantották, otthagyták munkahelyüket, és futva menekültek, utánuk az étterem valamennyi vendége és személyzete. A nagy kavarodásban a pénztárból eltűnt az egész napi bevétel.

Még sok minden történt, forrongtak a kedélyek, de hát nem káptalan a fejünk, hogy mindenre emlékezzünk.

Nem győzzük azonban dicsérni a nyomozó hatóságokat. Megtettek minden tőlük telhetőt, nemcsak annak érdekében, hogy a tetteseket elfogják, hanem azért is, hogy a történeteket megmagyarázzák. Meg is magyaráztak mindent, mégpedig - ezt minden okos embernek azonnal be kell látnia - leleményesen és megcáfolhatatlanul.

A nyomozók, tapasztalt pszichiáterek bevonásával, megállapították, hogy a bűnözőbanda tagjai, vagy legalább egyikük (a gyanú e tekintetben főként Korovjovra hárult), rendkívüli hipnotikus erővel rendelkeznek, képesek még arra is, hogy ne azon a helyen mutatkozzanak,

ahol valóban vannak, hanem egészen másutt tűnjenek föl. Mi több, akaratuk szerint azt is beleszugerálták áldozataikba, hogy bizonyos tárgyak vagy személyek ott vannak, ahol a valóságban nincsenek, illetve megfordítva, áldozataik látóteréből ideig-óráig eltávolítottak olyan személyeket vagy tárgyakat, amelyek valójában látóterükbe estek.

E magyarázatok fényében minden nyomban érthetővé válik, még az is, ami a legjobban izgatta az emberek fantáziáját: hogyhogy sebezhetetlennek bizonyult a kandúr az 50-es számú lakásban, amikor sortűzet nyitottak rá.

A csilláron nem lógott semmiféle kandúr, a hallucinációra, a semmire céloztak, és természetesen senki sem lőtt vissza rájuk - Korovjov pedig, aki beléjük szuggerálta, hogy a csilláron egy kandúr csimpaszkodik, ezalatt a hátuk mögött tartózkodott, és remekül szórakozott, visszaélván rendkívüli erejű hipnotizőri képességeivel. No és a lakást is természetesen ő gyújtotta fel, miután lelocsolta benzinnel.

Sztyopa Lihogyjev természetesen nem utazott el Jaltába (ilyesmit véghezvinni még Korovjov sem képes), és semmiféle táviratokat nem küldözgetett onnét. Korovjov annyira ráijesztett az ékszerészné lakásán, amikor megmutatta neki az óriási fekete kandúrt, aki marinírozott gombafejet szúrt a villájára, hogy elalélt, és eszméletlenül feküdt mindaddig, amíg Korovjov csúful meg nem tréfálta, fejébe csapta kozák kucsmáját, és kiküldte a moszkvai repülőtérre - miután előzőleg beleszugerálta a reá ott várakozó bűnügyi nyomozókba, hogy Sztyopa a szevasztopoli repülőgépből száll ki.

Igaz, a jaltai bűnügyi rendőrség változatlanul azt állította, hogy őrizetbe vette a mezítlásos Sztyopa Lihogyjevet, és ügyében több táviratot küldött Moszkvába, e táviratoknak azonban egyetlen másolatát sem találták az akták közt, amiből azt a szomorú, ámde megfellebbezhetetlen következtetést kellett levonni, hogy a hipnotizőrbanda szuggesztív ereje hatalmas távolságokban is hat, s ráadásul nemcsak egyes egyénekre, hanem egész csoportokra is.

Ilyen adottságokkal a gazfickók a legkiegyensúlyozottabb idegzetű embereket is elbolondították. Az olyan apróságokról, mint a más-más néző zsebében felbukkanó kártyapakli, a kámforrá váló női ruhák, a nyávogó sapka meg más efféle - beszélni sem érdemes! Ilyesmit akármelyik közepes profi hipnotizőr produkál bármely színpadon, s ide tartozik egyebek közt a konferanszié leszakított feje - ócska trükk, semmi egyéb. A beszélő kandúr? Mi sem egyszerűbb! Ehhez elég, ha valaki tisztában van a hasbeszélés alapelemeivel, márpedig abban nincs okunk kételkedni, hogy Korovjov ismeretei ebben a szakmában jóval messzebb terjednek az alapelemeknél.

De hát nem a kártyapaklikról van itt szó, sem a Nyikanor Ivanovics aktatáskájában talált hamisított levelekről. Mindez semmiség. Ellenben Korovjov taszította a villamos alá Berliozt, ezzel a biztos halálba kergetve a kitűnő irodalmárt. Ő tébolyította meg Hontalan Ivant, a szerencsétlen költőt, ő szuggerálta belé, hogy rémálmaiban az ősi Jerusalaimot lássa, meg a napperzselte Koponyahegyet a három akasztott bűnössele. Ő és bandája tüntették el Moszkvából Margarita Nyikolajevnát, és Natasát, a háztartási alkalmazottját. Ez utóbbi üggyel különben a nyomozó hatóság rendkívül behatóan foglalkozott. Tisztázandó volt ugyanis, vajon a két nőt erőszakkal rabolta-e el a gyilkos, gyűjtogató banda, vagy pedig önként szöktek velük? Nyikolaj Ivanovics ostoba és zavaros vallomására támaszkodva, figyelembe véve Margarita Nyikolajevna furcsa, hóbortos búcsúlevelét, melyben azt írta férjének, hogy beáll boszorkánynak, tekintetbe véve továbbá azt a körülményt is, hogy Natasa minden holmiját, ruháját hátrahagyta - a nyomozás azzal a feltevessel zárult, hogy a két nőt a banda hipnotizálta, mint annyi más személyt, és ebben az állapotban vitte magával. Felmerült ezzel kapcsolat-

ban az a helyesnek és valószínűnek látszó elgondolás is, hogy a bandát a két nő szépsége bírta rá e tett elkövetésére.

Amit azonban a nyomozás végképp nem tudott kideríteni, sőt megérteni sem: hogy vajon mi vitte rá a bűnözőbandát, hogy az elme klinikáról elrabolja a magát Mesternek nevező elmebeteg. Ennek részleteit nem sikerült tisztázni, valamint nem sikerült megállapítani az elrabolt beteg valódi nevét sem. Így hát csak annyiban maradtak, hogy az első épületből nyomtalanul eltűnt a száztizennyolcas szoba lakója.

Nos, így majdnem mindenre fény derült, és a nyomozás véget ért, mint ahogy véget ér minden ezen a földön.

Elmúlt néhány esztendő, és az emberek lassacskán elfelejtették Wolandot, Korovjovot és társaikat. Sok minden megváltozott azoknak az életében, akiket Woland megcinkosai megkárosítottak, és akármilyen csekélyek, jelentéktelenek is ezek a változások, illendő, hogy följegyezzük őket.

Vegyük először is Zsorzs Bengalszkijt, a konferansziét. Három hónap múltán gyógyultan távozott az elme klinikáról, de Varietés színház-beli állását kénytelen volt feladni, mégpedig a legválságosabb időkben, mikor a közönség ölte egymást a jegyekért; a fekete mágus és leleplezése túlságosan erős emléket hagyott benne. Igen, Bengalszkij otthagyta a Varietét, mert belátta, képtelen volna minden áldott este megjelenni kétezer ember előtt, akik óhatatlanul fölismernék, és végeérhetetlen, gonosz kérdésekkel ostromolnák, hogy érzi magát jobban, fejjel-e, avagy fej nélkül.

Azonkívül elvesztette víg kedélyét is, márpedig ez elengedhetetlenül szükséges a konferanszié mesterségéhez. Azt a terhes, kellemetlen szokást vette fel, hogy minden tavasszal, teliholdkor, beteges izgalom vett rajta erőt, nyakához kapdosott, riadtan nézett körül, és minduntalan sírva fakadt. Ezek a rohamok elmúltak ugyan, de amíg tartottak, akadályozták volna régi mesterségében; a konferanszié így visszavonult a színpadtól, és megtakarított pénzéből élt; szerény számítása szerint tizenöt évre elegendő.

Elhagyta a színházat, és soha többé nem találkozott Varenuhával, aki óriási népszerűsége tett szert színházi adminisztrátorok közt is párját ritkító udvariasságával, szolgálatkészségével. A potyajegyigénylők nem is nevezték másképp, csak atyjuknak, jötevőjüknek. Bárki bármikor telefonált a Varietés színházba, szomorkás, bensőséges hang szólt be a kagylóba: „Tessék parancsolni!” - És ha Varenuhát kérték a telefonhoz, ugyanaz a hang válaszolt: „Azonnal kapcsolom, szolgálatjára!” Szenvedett is eleget Ivan Szaveljevics a tulajdon udvariassága miatt.

Sztyepan Lihogyevnek viszont már nem kell a Varietés színházból telefonálnia. Mihelyt - nyolcnapos kezelés után - elhagyta a klinikát, áthelyezték Rosztovba, mégpedig egy nagy csemegeáruház vezetőjének. Az a hír járja, hogy egyáltalán nem iszik már portóit, kizárólag ribiszkén párolt vodkát, amitől egészsége tökéletesen helyreállt. Egyébként azt mondják, fukarkodik a szóval, és a nőkre rá se néz.

Lihogyev áthelyezése nem szerzett akkora örömet Rimszkijnek, mint ahogy annyi esztendőn át sóvárogva remélte. Hosszabb kiszlovodszki szanatóriumi kezelés után a reszkető fejű aggastyánnak látszó gazdasági igazgató áthelyezési kérelmet adott be a Varietés színházhoz. És érdekes: a kérvényt Rimszkij felesége vitte be - Grigorij Danyilovics maga még fényes nappal sem mert belépni abba az épületbe, ahol azt a megrepedt ablakot meg az alsó retesz felé nyúló hosszú-hosszú kart látta a holdfényben.

A Varietészínháztól a zamoszkvorecsjei gyermek-bábszínházhoz került. Ott már nem nyílt alkalma akusztikai ügyekben összerúgni a patkót a tiszteletre méltó Arkagyij Apollonovics Szemplejarovval: őt ugyanis egyik pillanatról a másikra áthelyezték Brjanszkba, és megtették egy gombafeldolgozó állomás vezetőjének. Ha a moszkvaiak mostanában sózott rizikegombát vagy marinírozott sampinyont falatoznak, nem győzik magasztalni a minőségét, és szívből örvendeznek ennek az áthelyezésnek. Mindez már a múlté, elmondhatjuk, hogy Arkagyij Apollonovicsnak akusztikai dolgokban nem volt szerencsés keze; akárhogyan buzgólkodott is megjavításán, az akusztika csak megmaradt olyannak, amilyen volt.

Arkagyij Apollonovicson kívül Nyikanor Ivanovics Boszojt is azok közé kell sorolnunk, akik örökre szakítottak a színházzal. Igaz, addig sem volt hozzá más köze, mint a rajongás meg a szabadjegyek. De azóta Nyikanor Ivanovics se pénzért, sem ingyen nem hajlandó elmenni egyetlen színházba sem, elsápad, ha csak beszélgetés közben a színházra terelődik a szó.

Nem kevésbé, sőt talán még jobban meggyűlölte Puskind, a költőt, valamint Szavva Potapovics Kuroleszovot, a kitűnő színészt. Ez utóbbit olyan mértékben, hogy amikor tavaly megpillantotta az újságban a fekete gyászjelentést, mely szerint Szavva Potapovicsot pályája delelőjén ragadta el a halál, gutatűtés képében, Nyikanor Ivanovicsnak úgy a fejébe szállt a vér, hogy hajszálon múlt, hogy nem követte a halálba Szavva Potapovicsot.

- Úgy kell neki! - bődült el vérvörös ábrázattal. És ugyanaznap este, a nyomasztó emlékek hatására, amelyeket a népszerű színész halála benne földidézett, egyes-egyedül a Szadovaját beragyogó telihold társaságában, a sárga földig leitta magát. És minden pohárral új meg új gyűlöletes emlékek bukkantak föl benne, hosszú sorban vonult el előtte Szergej Gerardovics Duncsil, a szépséges Ida Herkulanovna, a vörös lúdtenyésztő, a nyíltszívű Nyikolaj Kanavkin...

No, és övelük vajon mi történt? Már engedelmet kérek! Övelük az égegyvilágon semmi sem történt, és nem is történhet, mert a valóságban sohasem léteztek, mint ahogy nem létezett a megnyerő színész-konferanszié, sem a színház maga, sem Porohovnyikov fősvény nagynénikéje, aki a pincében rohasztotta a valutáját, no és természetesen aranyharsona sem volt, sem pimasz szakács. Mindezt csak álmodta Nyikanor Ivanovics annak a mihaszna Korovjovnak a szuggesztíójára. Az egyetlen igazi élőlény, aki befurakodott az álomba, éppenséggel Szavva Potapovics volt, a színész, ő is csak azért, mert sűrűn szerepelt a rádióban, és ezért Nyikanor emlékezetébe vésődött. Ő tehát *volt*, de a többiek nem voltak.

Ezek szerint talán Alojzij Mogarics sem volt a világon? De igen! Mogarics nemcsak élt, hanem ma is él, mégpedig éppen azt az állást tölti be, amelyről Rimszkij lemondott: ő a Varietészínház gazdasági igazgatója.

Mintegy huszonnégy órával a Wolandnál tett látogatás után ocsúdott fel a vonaton, valahol Vjatka alatt. Ekkor vette észre, hogy pillanatnyi elmezavar állapotában utazván el Moszkvából, elfelejtett nadrágot venni, ellenben érthetetlen okokból ellopta és magával vitte az építómester lakónyilvántartó könyvét. A kalauztól mérhetetlen sok pénzért sikerült vásárolnia egy ócska, koszos pantallót, azt magára öltötte, és hazautazott Vjatkából. Az építómester házikóját azonban, sajna, már nem lelte meg: az ócska vityillót elpusztította a tűz. Alojzij vállalkozó szellemét azonban nem törték meg a sors csapásai. Két héttel a történetek után már csinos szobában lakott a Brjuszov utcában, s néhány hónappal később elfoglalta Rimszkij íróasztalát. És ahogy régen Rimszkij szenvedett Sztjopa Lihogyev miatt, most Varenuha gyötrődik Alojzij miatt. Csak arról álmodik, hogy Alojzijt az isten vagy az ördög akárhová tegye, mert - amint bizalmas baráti körben néha suttogva kimondja - olyan piszok fráterrel, mint az az Alojzij, még soha életében nem találkozott, és szerinte ettől az alaktól minden kitelik.

Lehet különben, hogy az adminisztrátor elfogult. Eddigéle még semmiféle gyanús üzemen nem kapták Alojzijt, igaz, egyéb üzemen sem, hacsak ide nem számítjuk, hogy Andrej Fokics Szokov helyébe másik büfést nevezett ki a színházhoz. Andrej Fokics pedig májrákban halt meg a moszkvai egyes számú klinikán, tíz hónappal Woland feltűnése után...

Bizony, elmúlt jó néhány esztendő, e hiteles krónikában följegyzett események elmosódtak, elhalványultak az emberek emlékezetében. De azért nem mindenkiében, ó, korántsem mindenkiében!

Minden évben, tavaszi holdtölte közeledtével, estefelé, harminc-harminckét esztendőös férfi jelenik meg a Patriarsije Prudi hársai alatt. Ez a hirtelenszőke, zöld szemű, szerényen öltözött fiatalember nem más, mint Ivan Nyikolajevics Ponirjov professzor, a Történeti és Filozófiai Intézet tudományos munkatársa.

A hársak alatt leül ugyanarra a padra, amelyen azon az estén ült, mikor a réges-rég elfeledett Berlioz életében utoljára látta a darabokra szakadó holdat. A hold most egészben van, az est elején fehér, később arany színűvé válik, sötét sárkány vagy táltos lovacska rajzolódik benne, úgy úszik a volt költő, Ivan Nyikolajevics feje fölött - haladni látszik, mégis egy helyben áll az ég magasán.

Ivan Nyikolajevics mindent tud, mindenre emlékszik. Tudja, hogy ifjúkorában gaz hipnotizőrök áldozata lett, azután a klinikán kezelték, és kigyógyították. De azt is tudja, hogy bizonyos dolgokat nem bír elviselni. Nem bírja például ezt a tavaszi holdtöltét. Amint közeledni érzi, amint növekedni és bearanyozódni látja az égitestet, mely egykor a két ötágú gyertyatartó felett tündökölt, nyugtalanodni, idegeskedni kezd, elveszíti álmát és étvágját, csak azt várja, hogy megteljen a hold. És amikor elérkezik a holdtölte, nincs az az erő, amely otthon tudná tartani Ivan Nyikolajevicset. Estefelé elindul, és kimegy a Patriarsije Prudira.

Ott a padon ülve már gátlástalanul beszél magában, cigarettázik, s hol a holdra pislog, hol az emlékezetes forgókerékre.

Egy-két óra múlik el így. Aztán Ivan Nyikolajevics feláll, és elindul, mindig ugyanazon az útvonalon, a Szpiridovkán végig; az Arbat mellékutcai felé baktat, és szeme üresen, vakon mered maga elé.

Elmegy a petróleumbutik előtt, befordul a megdőlt öreg gázlámpás mellett, és odalopózik egy vaskerítéshez, mely mögött még kopár, de fákkal, bokrokkal teleültetett kert sejlik, és a kertben gót stílusban épült csinos magánpalota; egyik oldala sötét, a másik, az, ahol háromablakos, kerek kis tornyos erkély ugrik ki, fehérlik a holdfényben.

A professzor nem tudja, mi vonzza őt ahhoz a kerítéshez, ki lakik a villában, de annyit tud, hogy telihold idején hasztalan küzdene önmaga ellen. Tudja azt is, hogy a vasrácsos kertben mindig egy és ugyanaz a látvány fogadja.

Komoly, szakállas, cvikkeres, kissé malacképű öregember ül a kerti padon, mindig ugyanabban a helyzetben, tekintetét a holdra fordítva. Azt is tudja Ivan Nyikolajevics, hogy a ház e lakója, miután egy ideig gyönyörködött a teliholdban, tekintetét a kiugró erkély ablaka felé fordítja, és merően nézi, mintha azt várná, mindjárt kitárul, és az ablakpárkányon valami rendkívüli jelenik meg.

A továbbiakat is pontosan tudja előre Ivan Nyikolajevics. Jobban el kell bújni a kerítés mögé, mert a padon ülő most nyugtalanul ide-oda forgatja fejét, tétova tekintete mintha valamit követne a levegőben, elbűvölten mosolyog, édesdeden epekedve összecsapja kezét, végül tisztán hallhatóan ezt motyogja:

- Vénusz! Vénusz!... Ó, én bolond!...

- Istenek, isteneim - suttogja Ivan Nyikolajevics, megbúvik a kerítés mögött, és le nem veszi égő szemét a rejtélyes magaviseletű ismeretlenről. - Ő is a hold áldozata, akárcsak én...

A padon ülő pedig folytatja motyogását:

- Én bolond, miért nem repültem el velük? Mitől ijedtem meg, én vén szamár? És még igazolást is kértem... Most aztán szenvedhetsz, vén hülye!

Így folytatódik ez mindaddig, amíg a ház sötét részében ki nem nyílik egy ablak, meg nem jelenik benne egy fehéres folt, és ki nem szól egy kellemetlen női hang:

- Hol marad, Nyikanor Ivanovics? Miféle faksznik ezek? Mindenáron maláriát akar kapni? Jöjjön be teázni!

A padon ülő felriad, és színlelt kedvességgel felszól:

- Friss levegőre vágytam, egy kis levegőt akartam szívni, aranyom! Olyan kellemes idekinn!

Azzal feláll a padról, öklével megfenyegeti a bezáruló ablakot, és becammog a házba.

- Hazudik, hazudik, isteneim, hogy hazudik! - mormolja Ivan Nyikolajevics, lassan eltávolodva a kerítéstől. - Nem a friss levegő vonzza a kertbe. Valamit lát ebben a tavaszi holdtöltében a kert fölött, a magasban! Mit nem adnék érte, ha megfejthetném titkát, ha megtudhatnám, miféle Vénuszt veszített el, és miért kapkod utána a levegőben?...

Mire hazatér a professzor, már egészen beteg. A felesége úgy tesz, mintha nem venné észre az állapotát, csak buzdítja, menjen aludni mielőbb. Ő maga azonban nem fekszik le, a lámpa alatt ül, kezében könyv, és bánatos szemmel nézi alvó férjét. Tudja, hogy Ivan Nyikolajevics kora hajnalban gyötrelmes kiáltással felriad, sírva fakad, és zokogva hánykodik ide-oda ágyában. Ezért az asszony előtt ott van az asztalon, a lámpa alatt, a jó előre elkészített injekciós fecskendő - alkoholban -, és egy ampullában valami sötét teaszínű folyadék.

A szegény asszony, aki életét egy súlyos beteghez kötötte, az injekció után megkönnyebbülten, nyugodtan lefekhet aludni. Ivan Nyikolajevics most már reggelig alszik, átszellemült arccal, és - az asszony nem tudja, csak sejti - bizonyára emelkedett, boldogító álmokat lát.

Mi ébreszti föl a történést telihold éjszakáján, mi préseli ki belőle a riadt, félelmetes kiáltást? Mindig ugyanaz. Torz, orrtalan hóhérlegényt lát maga előtt, aki ugrándozva, furcsán huhogva, a keresztre feszített és szenvedéseibe megtébolyult Gestas szívébe dőfi lándzsáját. Ebben az álomban nem is a hóhér a legfélelmetesebb, hanem a természetellenes megvilágítás, egy különös viharfelleg, amely tajtékozva borul a földre, mintha elemi csapás, végpusztulás fenyegetné a földet.

Az injekció hatására minden megváltozik az álomban. Az ágytól az ablakig széles hold-sugárösvény terül, és ezen az úton vörös bélésű fehér palástos férfi indul el, egyenesen a hold felé. Mellette rongyos chitonba öltözött, veréstől eltorzult, összekarmolt arcú fiatal férfi lépked. Beszélgetnek, vitatkoznak nagy hévvel, látszik, hogy szeretnének valamit tisztázni egymás között.

- Istenek, istenek! - mondja a palástos, dölyfös arcát a fiatalabbik felé fordítva. - Micsoda fertelmes halál! De mondd meg, kérlek - és arca dölyfösből esdeklővé változik -, mondd, ugye, ez a kivégzés nem történt meg igazán? Könyörögve kérlek, mondd, hogy nem volt!

- Persze hogy nem volt - feleli fátyolos hangon a másik. - Rémlátás volt csupán.

- Megesküszöl erre? - kérdi könyörögve a palástos.

- Esküszöm! - válaszolja a fiatalabbik, és a szeme mosolyog.

- Ez nekem elég! - kiált fel a palástos elfülő hangon, és egyre feljebb, feljebb emelkedik a hold felé, magával vonva útítársát is. Mögöttük óriási, hegyes fülű kutya halad nyugodtan, méltóságteljesen.

A holdfény felszökik, holdfolyam árad belőle, és kiömlik mindenfelé. A hold bolondozik és játszik, táncol és szökdécsel. Ekkor a holdáradatból mesebeli szépségű nő válik ki, és egy riadtan körültekintő, borostás arcú férfit vezet oda kézen fogva Ivan ágyához. Ivan Nyikolajevics álmában feléje nyújtja két kezét, és izgatottan kérdi:

- Ezzel végződött tehát?

- Ezzel végződik, tanítványom - válaszolja a száztizennyolcas, az asszony pedig odalép Ivanhoz, és így szól:

- Ezzel, igen. Minden véget ért, minden véget ér egyszer... Megcsókolom a homlokát, és minden úgy lesz, ahogy lennie kell...

Ivan fölé hajlik, és homlokon csókolja. Ivan repesve néz fel rá, tekintetét fürkészi, de az asszony hátrál, egyre távolodik, és társával együtt megy a hold felé...

A hold ekkor kitör magából, valóságos fényáradatokat zúdít le Ivanra, mindenfelé fröccsen a fény, a szobát holdárvíz lepi el, egyre emelkedik, már az ágyat is elönti... Ekkor van az, hogy Ivan Nyikolajevics boldog, átszellemült arccal alszik.

Reggel szóltanul, de nyugodtan, egészségesen ébred. Felhasadozó emlékezete megnyugszik, és a következő holdtöltéig a professzort nem háborgatja semmi: sem Gestas orr nélküli gyilkosa, sem a kegyetlen Poncius Pilátus lovag, Judea ötödik helytartója.

-&-